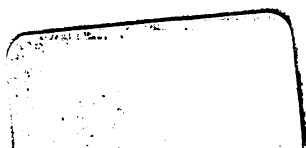

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06924104 4

NEDERDUITSCH
TAALKUNDIG
WOORDENBOEK.

I—L.

NEDERDUITSCH

TAALKUNDIG

WOORDENBOEK,

DOOR

P. WEILAND.

I — L.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART,
MDCCCIII.

VOORBERIGT.

Wederom vind ik mij genoodzaakt, om een kort voorberigt, ook voor dit *vierde* stuk van mijn Woordenboek, te plaatsen, dat echter, waarschijnelijk, het laatste zal zijn, uitgezonderd voor dat stuk, welk het slot dezes werks zal uitmaken. Ik heb, eigenlijk, niet veel te berigten; doch dat weinige is voor mij van belang. *Vooreerst*, dan, zeg ik den schrijver van de beoordeeling van het *derde* stuk, in de *N. vaderl. Bibliotheek*, welmeenend dank voor zijnen raad ten aanzien van de verouderde en in onbruik geraakte woorden, en verzeker hem, dat ik voorgenomen heb, denzelven optevolgen, werkelijk bezig zijnde, de mij onder de hand voorkomende woorden van dien aard opteteekenen, ten einde daarvan, na den afloop des werks, eene zoo veel mogelijk volledige lijst te geven. *Ten andere*, betuig ik niet minder mijnen dank aan den steller van de recensie van boven gemelde stuk in den *K. en Letterbode*, voor zijne medegedeelde aanmerkingen, waarvan ik voorzeker een goed gebruik zal maken. Dan, ten aanzien van sommige derzelven, moet ik eenige tegenbedenkingen voordragen; onder anderen: dat het woord *kerstenen* voor *doopen*, in dit *vierde* stuk, op de letter K voorkomt, terwijl ik daarbij hetzelfde voorbeeld van Hooft gebezigd heb, welk door den Recensent is aangevoerd geworden. Wijders: dat het bijvoeg. naamwoord, of deelwoord *geletterd*, welk de Recensent vruchteloos op de G gezocht heeft, op de letter L, bij *letteren*, te vinden is; terwijl deze letter (tot aan het woord *Lijster*) en gevolgelijk ook de K, voor 28 Octob., en dus voor dat de gen. recensie in het licht kwam, reeds

af-

afgedrukt waren. Verder moet ik nog aanmerken, dat men niet kan zeggen, dat deze of gene spreekwijs overgeslagen is, wanneer dezelve even zoo goed bij een woord dat nog volgen moet, en in die spreekwijs mede voorkomt, kan geplaatst worden. Zoo zegt de Recensent, b. v., bij het woord *huis*: „ wij „ missen hier het bekende spreekwoord *oost west, thuis best.*" Maar waarom moet dit juist hier, en waarom kan het ook niet bij *oost*, of *west* staan? Ik veroorloof mij dikwerf zoodanige verschuivingen, gelijk ook het geval met het genoemde spreekwoord geweest is, om bij het eene woord niet te veel, en bij het andere niet te weinig te zeggen.

Ik verblijd mij intusschen regt hartelijk, dat de toon, waarop deze recensie gesteld is, veel zachter klinkt, dan de vorige. Doch misschien heb ik tot dien harderen toon wel eenige aanleiding gegeven! En is de Recensent diegene, welken ik, sedert korten tijd, daarvoor gehouden heb, dan spijt het mij zeer, ooit te hebben moeten twisten met iemand, die, als mensch, als man van smaak, en als geleerde, bij mij, en bij allen, die hem kennen, in de hoogste achting staat: dan is het een man, die door de wijsheid van Nederlands Bestuur, in een vak geplaatst is, dat, schoon van het uiterste gewigt, inzonderheid voor de studerende jeugd, echter tot voor weinige jaren, altoos over het hoofd gezien is: dan is het een man, die mij eer aandoet met mijn werk openlijk te beoordeelen, en mij, in de voortzetting en volmaking van hetzelve behulpzaam te willen wezen.

ROTTERDAM
9 Nov.
1803.

NADERE VERKLARING VAN EENIGE VERKORTINGEN.

Fr. Burm.	Fr. Burman.
S. Cost.	S. Coster.
Stadr. v. Dev.	Stadregt van Deventer.
J. v. Broekh.	J. v. Broekhuizen.
Diog. Laert.	Diogenes Laertius.
Plaut.	Plautus.
J. Lubl.	J. Lublink de Jonge.
Breder.	Bredero.
Ev. Wassenb.	Ev. Wassenberg.
Noordh.	Noordholland.
Friesl.	Friesland.
Nederf.	Nederfakfisch.
Haag. Conf.	Haagfche Conferentie.
Jak. Merl.	Jakob Merin.
Vlam.	Vlaming.
W. v. Heemsk.	Willem van Heemskerk.
Tafelb.	Tafelboek.
Bog.	Bogaert.
J. H. Kr.	J. H. Krul.
Vel. Chr. v. Hoorn.	Velius Chronyk van Hoorn.
Psalmber.	Psalmberyming (gereformeerde).
V. Maerl.	Van Maerlant.
Homer.	Homerus.
Ond.	Onduitsch.
Abijsf.	Abijsfinie.
J. J. Scheuchz.	J. J. Scheuchzer (bijbel der Natuur).
Pieters.	Pieterson.
Diosc.	Dioscorides.
Hamelsv.	Y. van Hamelsveld.
Overz. v. Newt.	Overzetting van Newton.
Overz. v. Herv.	Overzetting van Hervey.
V. Alph.	Hieron. van Alphen.
Lev. v. Sinte Franc. M. S.	Leven van Sinte Franciscus. Handfchrift.
D. v. Hoogstr.	David van Hoogstraten.
Voorr.	Voorrede.
Levensbefch. v. Erasm.	Levensbefchrijving van Erasmus.

Twe-

Twefpr.	Twefpraak der Kamer in liefd' bloeijende.
HORAT.	HORATIUS.
V. GHIST.	VAN GHISTELEN.
D. HEINS.	DANIEL HEINSIUS.
L. OFFERH.	L. OFFERHAUS.
VIRGIL.	VIRGILIUS.
PAUL. DIAC.	PAULUS DIACONUS.
SCHUTT.	SCHUTTE.
G. J. VOSS.	GER. JOH. VOSSIUS.
RODENB.	THOM. RODENBURGH.
SOMM.	S. J. SOMMER.
GYSB. JAP.	GYSBERT JAPIX.

VERBETERINGEN.

Bl. 5 reg. 20 *eentqonig*, lees *eentonig*.
42 — 8 van ond. pragtiglijk, *lees* prachtiglijk.
51 — 2 en 7 jigt, *lees* jicht.
93 — 23 *een gedweege*, lees *eene gedweege*.
99 — 9 גֻּץ, lees גּוּץ.
103 — 3 van ond. חלב, lees חלב.
104 — 18 נרי, lees גרי.
— — 9 van ond. een draaikap, *lees* eene draaikap.
105 — 6 eene kam, *lees* eenen kam.
163 — 4 van ond. *vormswijze*, lees *wormswijze*.
197 — 25 גַרְנָה, lees גַרְנָה.
201 — 1 *erfeijk*, lees *erfelijk*.
206 — 16 ijſer, *lees* ijzer.
213 — 19 afſmeeren, *lees* afſmeren.
214 — 5 van ond. *booren*, lees *boren*.
225 — 7 van ond. *hanengerecht*, lees *hanengevecht*.
271 — 1 vrouwl., *lees* manl.
292 — 17 van ond. *ik honkte*, lees *ik honk*.

L

I.

De *i* is de derde klinker in de nederduitsche letterlijst, gelijk zij, daar, als letter, de negende plaats beslaat. Schoon zij, in de volksspraak, aan het begin eener lettergreep, voor eenen volgenden klinker, een medeklinker wordt, is en blijft zij, nogthands, eigenlijk, een klinker. Waarom wij geene rede zien, om, met Adelung, de woorden te rangschikken naar eene i en naar eene je. Wat uitspraak zij ook ontvangt; zij behoudt hare natuur: zij behoude dan, in de schikking, ook hare plaats. Wacht. zegt, dat, bij het uitspreken van de *j*, of *jod*, het midden van de tong naar het bovenste van het verhemelte gebragt wordt, en den gedrukten en verdikten adem aantrekt, om dien met de vokaal uittedrijven. De Grieken kunnen deze letter, zoo min als *w* en *f*, uitspreken. Bij hen is de ἰῶτα altijd eene vokaal. Ten Kate noemt haar eene verhemelteletter. Zie verder Inl. bl. 68, volgg.

JA, een bijwoord en voegwoord. Als een bijwoord van bevestiging na eene voorgaande vraag: *kent gij hem? Ja.* Van hier de gemeenzame spreekwijs: *ik geloof van ja. Iets met ja beandwoorden. Ik zeg er ja toe. Ja wel.* Na een verzoek: *ja! ik zal komen.* Als eene bevestiging van de vorige toezeggingen: *ja! ik kom haestelijk.* Bijbelv. Om eenen wensch uittedrukken: *ja, komt Heere Jesu!* Bijbelv. Voor immers: *ik ben, ja, geen kind meer.* Als een voegwoord van bevestiging: *waer is de Heere de Godt van Elie? Ja dezelve?* Bijbelv. Van versterking: *hij verjoeg, ja doodde hen.* Het wordt, in dien zin, met andere woorden gevoegd: *ja, dat meer is. Ja ook. Ja toch. Ja zelfs.* Somtijds wordt het als een zelfst. naamw. van het onzijdige geslacht gebruikt: *uw neen is zoo goed, als zijn ja. — Toen zij 't krachtigh ja liet slippen.* Hoogvl. Zamenst.: *jabroeder, jabroer* (*qui omnibus assentitur*), *jawoord.* Dit woordje is reeds bij Ulphil. *ja*, Otfrid. *jo*, *ja*, ijsl. *jä*, *ja*, zw. *ja*, *jo*, angelf. *gea*, *ja*, *gisse*, hoogd. *ja*, eng. *yes*, *yea*, wallis. *is*, brittan. *hia*, gr. *ναι*, *γε*, dor. *γα*, hebr. כה, nikobar. *na.* Het behoort tot het oude werkw. *jahon*, *jehon*, zeggen, toestemmen, waarmede het lat. *ajo* overeenkomt.

JAAP, z. n., m. Een verbasterd woord, uit den naam *Jakob*, in den gemeenzamen spreektrant gebruikelijk. Zoo zegt men, b. v., *Jaap van Dijk*, bedoelende onzen, op het land opgevoedden, Dichter *Jakob van Dijk*. In de straattaal is *jaap* ook een veeg, eene snede door het aangezigt. Verkleinw. *jaapje*.

JAAR, z. n., o., *des jaars*, of *van het jaar*; meerv. *jaren*. Naar den zeer waarschijnlijken oorsprong van dit woord, beduidt het den tijd van den eenen tot den anderen oogst. Thands is het de tijd, in welken de zon haren schijnbaren loop, door den zonneweg, volbrengt, gedurende twaalf maanden, of drie honderd vijf en zestig dagen. *Het jaar loopt ten einde. Jaar uit jaar in. Het heilige jaar*, in de roomsche kerk, in welk het groote jubelfeest geopend wordt. Twaalf maanden: *het is nu zestig jaar*, of *jaren, geleden. Hij is bij de dertig jaren oud.* Het naamwoord laat men ook weg: *hij is reeds in de tagtig.* Ten opzigt der weersgesteldheid en vruchtbaarheid: *een droog- nat- schraal jaar. Een misjaar.* — *Jaar en dag* is, in de saksische regten, een jaar, zes weken en drie dagen. Voor eene lange poos: *ik heb hem, in jaar en dag, niet ontmoet.* — *Nieuwjaar*; als het jaar begint: ook voor eene gift, op nieuwjaar, en, in Gelderland, eene dunne gerolde wafel; anders *een nieuwjaarskoek*. Ouderdom: *dat past niet voor eenen man van zijne jaren. In mijne jonge jaren. Onder den last der jaren gebukt gaan. Hij is op zijne jaren.* Tijd, in het algemeen: *uwe jaren en zullen niet geeindigt worden.* Bijbelvert. Van hier *jaarlijks*, bijw., *jaarlijksch*, bijv. naamw., *jarig*. Zamenst.: *leerjaar, maanjaar, moordjaar*, enz. — *Jaarboek, jaardicht, jaargeld, jaargetij, jaargetijde, jaarkring, jaarloon, jaarmarkt, jaartand, jaarweek*, zeven jaren, in den bijbelstijl. Oud. heeft *jaarblafferts*, voor *annales*: *de heilige jaarblafferts der bondboeken*.

Jaar, Ker. *jar*, Isidor. *jaar*, nederf. *jar*, eng. *year*, Ulphil. *jer*, angelf. *ger*, *gear*. Tuinman leidt het af van *eap*, de leute, of liefst van ירח, de maan. Wacht. van het zw. *ijra*, in eenen kring omdraaijen, gr. γυρόω. Dan, daar dit voor de eerste uitvinders te wijsgerig is, is de gissing der genen veel gegronder, die het van het oude *ar*, (waarmede ons *aar*, korenaar, overeenkomt,) zw. *ar*, afleiden, welk de inzameling van

vruch-

vruchten beteekent. Dit woord heet, in Zweden, ook een jaar, gelijk het ijsl. *aar* en deen. *aar*. De gewoonte, om, naar de inoogstingen, de jaren te rekenen, is bij alle volken, zeer oud, en nog niet geheel uitgestorven. De Oudduitschen en Noordelingen telden den ouderdom wel gemeenlijk bij winters, maar echter was ook de deeling van oogsttijd tot oogsttijd, eene bekwame jaarsrondte, dewijl men in het Noorden slegts eenen oogst heeft. Eenigen brengen hierheen het bekende vers van Virgilius: *post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.*

JAARSCHAAR, z. n., vr., *der*, of *van de jaarschaar*; meerv. *jaarscharen*. Het gene, dat in een jaar, als vruchten, van het land *geschaard*, dat is, ingezameld, wordt. Van *jaar* en *schaar*, een ingezamelde hoop. *Al heeft de landman een quade jaarschare.* De Brune. *Datter menigmael zoo grooten jaerschaer van vruchten gekomen is.* Oud. Hooft bezigt het voor een getal van jaren: *indien eenighe jaarschaaren van pachten en renten geheeven zijn.* Kil. kent die beide beteekenissen ook, en voegt er nog andere bij.

JADDER, z. n., o., *des jadders*, of *van het jadder*; meerv. *jadders*. De melkvaten van koebeesten. *Waerin de boerin het melkzwangere jadder der koeien molk.* Overzett. van Hervey. *Uw jadders, dik van room en kostlijk voedsel, schroeien.* Hoogvl. *Al 't voedsel dijt tot melck, waarvan de jadders zwellen.* Vond. Dit woord heet, in Groningen, *jaar*, door insmelting. Wanneer het beest geslagt, en het jadder er afgesneden is, heet men het, aldaar, *jidder*, nederl. *jidder*, *gidder*, door insmelting *het gier*, in Gelderland. Het komt overeen met *uijer*, schoon dit woord ook van andere dieren gebezigd wordt, bij Kil. *uder*, *uyder*, *huyder*, *wder*, *wr*, *ore*, hoogd. *Euter*, opperd. *eiter*, eng. *udder*, angelf. *uder*, finl. *utare*, gr. οὖθαρ, æol. οὖφαρ, waarmede het lat. *uber*, deen. *iver*, zw. *jufwer*, *jur* overeenkomen.

JADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik jaadde*, *heb gejaad*. Dit woord wordt in Noordholl. gebruikt, om, daardoor, het bezorgen van de koeijen, op den stal, uittedrukken. Misschien is het zoo veel als *gaden*. De *j* en *g* vervangen toch wel meer elkanders plaats, als: *jonst*, *gunst*, enz.

JAGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik joeg*, *ik heb*

en *ben gejaagd*. Bedr., doen vlieden: *den vijand op de vlugt jagen. Hij joeg de raven uit het nest*. Doen voordgaan: *beesten in de weide jagen*. Met schielijk geweld, uit het bezit van iets, drijven: *iemand uit huis en hof jagen. Dienstboden uit de huur jagen*. Met kragt indrijven: *het zwaard door den nek jagen. Iemand den degen door het lijf jagen. Ik hoor de spijckeren door hout en handen jagen*. De Decker. *Iets door het keelgat jagen*, inzwelgen. — *Hij heeft al zijn goed door de keel gejaagd*, doorgebragt. Aanzetten: *niemand jaagt u*. Oul. was *iemand jagen*, voor *najagen*, in gebruik. Onzijd., met *hebben*; op de jagt gaan: *hij houdt veel van jagen*. — *Hij heeft met drie honden gejaagd*. Eene trekschuit, door middel van een paard, doen voordgaan heet ook *jagen*. *Zijn pols jaagt hevig*, slaat schielijk. Sterk rijden: *hij jaagt altoos zoo, als hij rijdt*. Ook met *zijn*: *hij is met vier paarden door onze plaats gejaagd*. Van hier: *jaagster*, *jager*. Zamenst.: *jaagland*, *jaagpaard*, *jaagpad*, *jaagschuit*, *jagermeester*, *jagersstuk*, stuk van eenen haas, of van een konijn, bezijden den staart. Wacht. acht *jagen* afkomstig van *ἄγειν*.

JAGT, z. n., vr., *der*, of *van de jagt*; het meerv. is niet in gebruik. De handeling van jagen, of vervolgen. *Jagt op iets maken. Jagt op dieven maken* — *op de dievenjagt zijn. De kaper maakte jagt op dat schip*. De handeling van wild, met honden, natejagen, om het te vangen en te dooden: *op de jagt zijn. Van de jagt leven*. De kunst van jagen: *hij legt zich op de jagt toe. Hij verstaat de jagt*. Het regt om te jagen: *de jagt verpachten*. De tijd om te mogen jagen: *de jagt is open. Het is beslotene jagt*. Haast, drift: *groote jagt hebben*, *jagt maken*. Zamenst: *hazenjagt*, *hertenjagt*, *konijnenjagt*, enz. *Jagtbosch* (bij Vond.), *jagtduivel*, in den gemeenen spreektrant, iemand, die eene onverzadelijke drift voor de jagt heeft; ook iemand, die nooit tijd gunt, *jagtgaren*, *jagtgeregt*, (*jagtgerigt*) *jagtgeweer*, *jagtgezel*, (*venationis socius*) *jagtgodin*, *jagthoed*, *jagthond*, *jagthoren*, *jagthuis*, *jagtkleed*, *jagtnet*, *jagtpaard*, *jagtregt*, *jagtroer*, *jagtsneeuw*, fijne sneeuwvlokjes, die ligt wegstuiven, *jagtspiets*, *jagtspriet*, *jagttijd*, *jagtvang*, *jagtvogel*, een valk, bij voorb., welken men op de jagt gebruikt; oneig., een jong mensch, die niet ligt op eene plaats blijft. Vollenhov. bezigt *jagt*, in zamen-

menstelling met *mensch*: *de satan — in mensthejagt en zielverslinden, zonder genade en zonder ophouden groeijende.*

JAGT, z. n., o., *des jagts*, of *van het jagt*; meerv. *jagten*. Een jagtschip voor den pronk en het gemak. Van *jagen*, omdat het snel zeilt, of schielijk voordgetrokken wordt. Zamenst.: *advijsjagt*, *oorlogsjagt*, *speeljagt*, *trekjagt*, *zeiljagt*.

JAGTEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik jagtte*, *heb gejagt*. Onz., zich zeer haasten, jagt hebben: *hoe jagt gij altoos zoo?* Driftig naar iets haken: *jaghtende naa 't vaststellen der dwingelandije.* Hooft. Bedr., aanzetten, om zich te haasten: *iemand jagten — ik werd te veel gejagt, om het goed te doen.* Het is het voorddur. w. van *jagen*. Van hier *jagtig*, voor driftig hakende: *jaghtige gierigheid*. Hooft.

JAK, z. n., o., *des jaks*, of *van het jak*, meerv. *jakken*. Een oud woord, beteekenende, weleer, een pansier, eenen wapenrok: *een schoon jak van maalien*. Hooft. Thands een kort vrouwenkleed: *zij liet haar jak verstellen*. In de gemeene taal: *iemand wat op het jak geven*, hem afrossen.

Jak, hoogd. *jacke*, nederf. *jak*, *jakke*, eng. *jack*, fr. *jaque*, ital. *giacco*, sp. *jaco*, zw. *jacka*, deen. *jakke*. Het gr. ἰάγη legt Hesijch. uit door σκεπη, een dekkleed. Bij Vegetius is *jacca* eene soort van paardendek.

JAKHALS, z. n., m., *van den jakhals*; meerv. *jakhalzen*. Een dier, dat in het Oosten, vooral in Sijrie, te huis hoort, en eene soort van vos, of wilden hond, is, van eenen allerstoutsten aard. Tuinman leidt het van het eng. *jak*, een guit, een boef, en *hals* af. Het is waarschijnlijker, dat het woord verbasterd is uit het hebr. שעל, welk dier de Turken en Perzen *Schagal* noemen. In het hoogd. ook *Schakal*. Dit woord klonk iets naar ons nederd. *jakhals*, dat een geheel ander woord, oorsprongelijk, is, en, bij ons, te kennen geeft een schraal, schurkig mensch: *een arme jakhals*. En in zoo ver kan men Tuinmans gissing toestaan. *Hals*, toch, is, bij ons, meermalen, een slechte, een eenvoudige bloed. Van dit laatste *jakhals*, dat bij ons ook voor eenen knol, een slecht, afgereden paard, gebruikt wordt, is het onz. w. *jakhalzen*: *ik jakhalsde*, *heb gejakhalsd*, voor te paard rijden.

JAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jakte, heb gejakt.* De Vlaamschen gebruiken dit woord voor het paard met de knappende zweep voordjagen; gelijk *jakke*, bij hen, eene voermanszweep aanduidt. Wij hebben nog eene spreekwijs: *jakken en jagen.*

JALOERSCH, bijv. n. en bijw., *jaloerscher, meest, zeer jaloersch.* Bij Kil. *jaloes, jeloes.* Naijverig, minnenijdig. Van hier *jaloerschheid*, (*jaloesheyd* bij Kil.) en *jaloezij.* Uit het fr. *jaloux*, en dat van het lat. *zelus*, gr. ζηλος, ijver.

JAMMER, (Kil. *jamer, jammer*,) z. n., o., *des jammers*, of *van het jammer*; meerv. *jammeren.* Eene erbarmlijke weeklagt: *so soudt gij mijne grauwe hairen met jammer ten grave doen nederdalen.* Bijbelv. Hoogste ellende: *over 't jammer van dien staet.* De Decker. *Ick verdraege ontelbaerheên van jammeren.* Vond. De overzetters des Bijbels gebruiken het ook mann.: *opdat ik den jammer niet en sie.* In het gemeene leven zegt men: *het is jammer*, het is te betreuren. Van hier *jammerlijk.* Zamenst.: *jammerdaad*, bij Camph., *jammergeschrei*, *jammerhartig*, *jammerhol*, bij Vond., *jammerklagt*, *jammerklagtig*, *jammerzang*, klaaglied. De Dichters gebruiken *jammerdal* en *jammerrijk.* Het laatste is, bij hen, de plaats der verdoemden, het eerste het verblijf der ellendigen op aarde. F. de Wael bezigt *jammerwiel*, voor *jammerkolk.*

Jammer, bij Otfrid. *jamor*, Notk. *amerlichi*, deen. *jammer*, hoogd. *jammer*, zw. *jaemmer*, ijsl. *ìjmr*, angels. *geomor.* Daar is er, die het van het oude *hearm*, schade, verlies, afleiden. Eerder schijnt het woord eene nabaauwing van het zuchtende en klagende geluid eens ellendigen te zijn. M. St. heeft altoos *jamer.*

JAMMEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik jammerde, heb gejammerd.* Jammergeschrei maken: *ik zag hen handen wringen, en hoorde hen jammeren.* — *Jammert niet om Priaems end.* Vond. Ook onpers.: *het jammert mij van dien man.* Vond. gebruikt hier den tweeden naamval: *men moet zich uwer jammeren.* Ook zegt hij: *mij jammert moeder* enz. Van hier *jammernis*, bij Vond. te vinden. *Jammeren*, lat. *gemere.*

JAN, z. n., m., *van jan*; zonder meerv. Een mansnaam. *Hij is boven jan*, eene uitdrukking, in het kaartspel gebrui-

bruikelijk. *Iemand jan maken*, dubbel winnen. *Jan alleman*, iedereen. *Jan Trijntjes*, *Jan Hen*, een verwijfde, in den gemeenzamen spreektrant. — *Jan de wasscher*, bij de Zeeuwen *meisjesknecht*. Zamenst.: *janhagel*, achterstraatsch volk; ook eene soort van koek.

JANGELEN, zie *janken*.

JANITSAAR, z. n., m., *des janitsaars*, of *van den janitsaar*; meerv. *janitsaren*. Een verbasterd woord, uit het turksche *genitzeri*, of *gengitzeri*, waarmede de Turken hunne bezoldigde landtroepen uitdrukken.

JANKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jankte*, *heb gejankt*. klagend huilen, van honden of vossen sprekende. *De hond jankt om een stuk broods*. Ook van menschen: *wij zijn dit jammeren*, *dit bijster jancken moe*. VOND.

daer nimmer 's Hemels lamp
Inschijne, *en ghij met recht mooght jancken om uw ramp*.
VOND.

Oneig.: *om een ambt janken*. Krijven, razen: *jankt zoo niet*. Van hier: *janker*, een knorrepot, ook een wellustige, anders *venusjanker*, bordeelbrok. Voords is het een klanknabootsend woord, gelijk het lat. *gannio*. Voor *janken* is ook *jangelen* in gebruik, eng. *to jangle*.

JANUARIJ, z. n., m., *van januarij*; zonder meerv. De eerste maand in het jaar, louwmaand. Van den latijnschen naam *Januarius*; van *Janus* eene heidensche Godheid.

JAPON, z. n., m., *des japons*, of *van den japon*; meerv. *japonnen*. Eene lange, tot op de voeten nederhangende, kleeding van mans en vrouwen. De benaming is ontleend van Japan, een magtig rijk beoosten China; derhalve een kleed, in navolging van de Japanners. Van hier ook *japonsch*: *een japonsche rok* — *een japonsche*, *japansche deken*.

JAS, z. n., m., *van den jas*; meerv. *jassen*. Een overrok van mannen; en thands ook van vrouwen. Verkleinw. *jasje*. Ook de boer van troef in het kaartspel.

JASMIJN, z. n., vr., *der*, of *van de jasmijn*; meerv. *jasmijnen*. Een boompje, dat welriekende bloemen draagt. In het fr. *jasmin*.

JASPIS, z. n., m., *van den jaspis*; het meerv. is niet in gebruik; dan zegt men *jaspissteenen*. Een edelgesteente: *van geelen Jaspis*. VOND. Voor de stof, den ruwen steen,

is het onzijdig: *bergen van groen jaspis*. Ook *jasp: pulck van jasp*. VOND. De naam is oostersch; in het hebr. ישפה, perf. *jascp*, gr. *ιασπις*.

JASSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jaste, heb gejast*. Het jasspel op de kaart spelen. Ook bedr.: *een spel jassen*.

JAVELIJN, z. n., vr., *der*, of *van de javelijn*; meerv. *javelijns, javelijnen*. Onduitsch woord; een werpschicht: *de javelijns en lanssen*. MOON. Fr. *javeline*.

JAWOORD, z. n., o., *des jawoords*, of *van het jawoord*; zonder meerv. De toestemming van eene Vrijster aan eenen Vrijer, tot het aangaan van een huuwlijk. Van *ja* en *woord*. *Het jawoord vragen, geven — om het jawoord vrijen*. VOND. zingt hiervan zeer geestig:

De wil zou overslaan, maar blijft in twijfel hangen,
Het jawoord, dat de gunst te met naar voor toedrong,
Is rijp, en in den mond, maar hapert op de tong,
En kan er kwalijk uit; enz.

IBER, z. n., m., *des ibers*, of *van den iber*; zonder meerv. *Den Iber dien roem te laten*, VOND. Eene rivier.

IE, een zachtstaartige uitgang achter zelfstandige naamwoorden, die dezelven, doorgaands, vrouwlijk maakt, en uit het lat. *ium* en *ia* ontstaan is, als: *falie* uit *pallium*, *griffie* uit *graphium*, *foelie* uit *folium*; zoo ook *evangelie*, *olie*, *menie*. Uit *ia*, als: *glorie* van *gloria*, *andijvie* van *endivia*, *malie* van *malia*. De woorden, die dezen uitgang hebben, voegen eene enkele *n*, of *s*, in het meerv., achteraan, als: *olie, olien, knie, knien, berrie, berries*.

JE, onze algemeene verkleinende, of vleijende uitgang, gevoegd achter andere naamwoorden, die, daardoor, eene verkleinde beteekenis krijgen, en altoos van het onzijdige geslacht worden: als *kusje, handje*, enz. Om de welluidendheid, plaatst men voor dezen uitgang dikwerf eene *t*, of *p*, niet willekeurig, maar naar gelang van de letters, die voorafgaan. Zoo komt *je*, achter *d* en *t*: *kladje, matje, draadje, praatje, bedje, fletje, kleedje, spleetje, lidje, hitje, kistje, krijtje, geitje, hoedje, godje, rotje, loodje, pootje, putje, rietje, goedje, snoetje, bruidje, guitje — mandje, kantje, ventje, kindje, lintje, vriendje, hondje, lontje, puntje, gunstje, kunstje*. Achter *f*: *grafje, graafje, befje, teefje, grifje, wijfje, briefje, hofje, kuifje, turfje*. Achter *g*: *zaagje, wegje, steegje, wiegje, dingje, ringje*,

dog.

dogje, *mugje*. Achter *k*: *dakje*, *staakje*, *plekje*, *beekje*, *strikje*, *dijkje*, *hokje*, *doekje*; *streokje*, *krukje*, *kruikje*. Achter *p*: *lampje*, *trapje*, *knaapje*, *klepje*, *streepje*; *knipje*, *pijpje*, *pompje*, *stropje*, *hoopje*, *pijpje*, *sluipje*. Achter *s* en *sch*: *dasje*, *blaasje*; *kaarsje*, *kan*.., *weesje*, *vleeschje*, *vischje*; *wijsje*, *kiesje*, *vosje*, *doosje*, *tu*.*je*, *luisje*: —*Tje* achter *l* en *n*, *aaltje*, *keeltje*, *dweiltje*, *boeltje*, *kooltje*, *muiltje*, *schoteltje*, *keuteltje*, *schepseltje*, *kraantje*, *steentje*, *fonteintje*, *wijntje*, *hoentje*, *zoontje*, *kruintje*. Achter *r*: *snaartje*, *kamertje*, *ankertje*, *wevertje*, *vleijertje*, *wippertje*, *hoertje*, *vloertje*, *loopertje*, *kuipertje*. Achter *w*: *klaauwtje*, *leeuwtje*, *vrouwtje*. Achter tweeklanken: *haaitje*, *eitje*, *koetje*, *fooitje*: *Pje* achter *m*: *haampje*, *kraampje*, *zeempje*, *kiempje*, *priempje*, *oompje*, *zoompje*, *pruimpje*.

Hierbij moet aangemerkt worden, dat vele woorden van eene lettergreep, of waarvan de laatste lettergreep slechts *eenen* klinker heeft, uitgaande op *b*, *l*, *m*, en *n*, en in het meervoud den laatsten medeklinker verdubbelende, als *krib*, *kribben*, *bel*, *bellen*, *ham*, *hammen* enz. verlengd worden, en *tje* hebben; als: *slabbetje*, *kribbetje*, *tobbetje*, *schubbetje*, —*balletje*, *schelletje*, *krokodilletje*, *holletje*, *bulletje* — *hammetje*, *stammetje*, *schimmetje*, *kommetje*, — *kannetje*, *wennetje*, *kinnetje*, *zonnetje*, *japonnetje*, *bunnetje*, en de vrouwlijke benamingen, op *in* uitgaande: *boerinnetje*, *engelinnetje*, *vriendinnetje*, *koninginnetje*, *slavinnetje* enz. Voor *je* zegt men ook *jen*, als: *draadjen*, *lapjen*. Dit *je*, *jen*, was, oudtijds, *gen*, als: *schaapgen*; naar den brabandschen tongval *ken*, als: *draadken*; of, in sommige woorden, om de welluidendheid, *sken*, gelijk: *jongsken*, *doeksken*. Men zeide ook *kijn*, zoo als nu nog de groninger tongval heeft *doekkiin*, met twee *ii*. Deze uitgang is in het hoogd. *chen*, angelf. *kyn*, *cyn*, *cin*. Van dezen uitgang is een soortgelijke, gansch verschillend, die uit het fr. *ge* gevormd is, als: *bosschaadje*, *plantaadje*, *vrijaadje*, welken ook *gie*, eertijds, geschreven en uitgesproken zijn. Alzulke woorden zijn vrouwlijk.

JE, in het gemeene leven gebruikelijk als een tusschenwerpsel, om eene soort van verwondering uittedrukken. Het schijnt eene verkorting te zijn uit den naam *Jezus*, zonder noodzaak gebruikt. Men hoort ook *jemij*, *jemepij*,

wij, verbasterd, misschien, uit het oude onbetaamlijke stopwoord *Jezus marij*.

IEBENBOOM, zie *ijf*.

IEDER, *iedere*, een bijvoegl. persoonlijk voornaamwoord, eigenlijk, algemeen telwoord, zoo veel als elk, iegelijk. Zie *elk*. *Iedere dag*, *iedere maand*, *ieder jaar*. Als zelfst., *ieder heeft op u het oog*. Ook met het niet bepalende lidwoord *een*: *een ieder onzer*. In de verbuiging is het: *eens ieders*, *eens iederen*, of *van eenen ieder*, *aan eenen ieder*, *eenen ieder*. *Iedereen* is ook in gebruik.

IEGELIJK, *iegelijke*, een bijvoegl. persoonl. voornaamwoord. Elk, wie hij zijn moge. *Voor iegelijcken manne*. BIJBELV. *Iegelijke vrouw*. *Naar het gewigt van iegelijken kandelaar*. Meest plaatst men er het niet bepal. lidw. *een* voor: *naar de spraak van een iegelijk volk*. *Iegelijk*, en *een iegelijk* worden ook zelfst. gebruikt, en dus verbogen: *eens iegelijks*, *eens iegelijken*, of *van eenen iegelijk*, *aan eenen iegelijk*, *eenen iegelijk*. Oul. schreef men in den derden en vierden naamv. ook *eenen iegelijken*. BIJB. 1477.

JEGEN, zie *jegens*.

JEGENS, voorzetsel, beheerschende den vierden naamval, en gevende eene betrekking tot iets te kennen. *Liefde jegens de ouders*. *Pligten jegens God en den naasten*. — *zich jegens iemand wel gedragen*. Oul. bezigde men *jegen* en *jegens*, voor *tegen*, *contra*: *dat die twee jeghens den derden daar in eens zijn* H. D. GR. *In 't jegendeel* vinden wij bij SPIEGH. en anderen, waarvoor thands *in tegendeel* gebruikt wordt. Van hier, *jegenwoordig*, *jegenswoordig*, welke woorden men, thands, met eene *t* schrijft, *tegenwoordig*.

IEMAND, een pers. voornaamw., dat in het enkelv. alleen gebruikelijk is, en eenen zekeren, onbepaalden persoon aanduidt. Van het oude *ie*, welk KIL. door *aliquis* vertaalt, en *man*, deen. *mand*. KIL. heeft nog *ieman*. *Iemand uwer heeft het gezegd*. *Ik ken iemand*. *Iemands goeden naam kwetsen*. Oudtijds gebruikte men, in de verbogene naamvallen, *iemanden*: *iemanden overhooren* — *aanhouden met iemanden*. KILIAAN.

JENEVER, z. n., m., *des jenevers*, of *van den jenever*; meerv. *jenevers*, *jeneveren*. Jeneverboom: *welker spijze was de wortel der jeneveren*. BIJBELVERT. Sterke drank, uit koren en dambezien gestookt; zonder meerv.: *klaren jene-*

never drinken. *Bittere jenever.* Zamenst.: *jeneverbezie*, *jeneverboom*, *jeneverdrank*, *jeneverolie*, *jenevervat*, enz. Van het fr. *genevre*, ital. *ginevro*, *ginepro*; uit het lat. *juniperus*.

JENGELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jengelde*, *heb gejengeld.* TEN KATE vergelijkt dit woord, met het griekfche *κιγκλίζειν*, dikwijls bewegen. Het is, zeker, het zelfde met het groning. *gengelen*, dat een voordd. woord van *gangen*, gaan, is.

JENOFFEL, (bij KIL. *ghenoffel*, *gheroffel*) z. n., m., *des jenoffels*, of *van den jenoffel*; meerv. *jenoffels*. Bij VONDEL, in zijne eerste gedichten, wordt dit woord aangetroffen, beduidende eenen kruidnagel. Het is verminkt van het lat. *caryophijllus*.

JENT, (KIL. *ghent*, *jent*,) een bijv. naamw., thans geheel buiten gebruik, beduidende fraai, net:

Soo souw ik strengh
Met armen engh
Uw jente lijfjen prangen. HOOFT.

In het fr. *gent*, van het lat. *gens*, *gentilis*. Van hier het zeeuwsche woord *Jentaard*, een krakende pronker: *den jentaert te spelen.* BRUNE. Ook *jentiel*: *jentiel godin.* HOOFT.

IEPENBOOM, zie *ijp*.

IER, een klemstaartige basterduitgang, achter zelfstandige naamwoorden gevoegd, en eenen werkenden, mannelijken persoon aanduidende, van dezelfde kragt, als *aar* en *er*, gelijk: *aalmoezenier*, *hovenier*, *herbergier*, *tuinier*. Zulke uitgangen nemen den vrouwelijken uitgang *ster* weder achter zich: *hovenierster*, *tuinierster*. Hij schijnt, door het fransche kanaal *ier*, tot ons gekomen te zijn.

IER, z. n., m., *des iers*, of *van den ier*; meerv. *ieren*. Een inboorling uit *Ierland*. Van hier *iersch*: *iersche boter*. *Het iersch*, de iersche taal.

IET, een klemstaartige uitgang achter onduitsche woorden, om, daardoor, iemand van eenig volk, of geslacht, aanteduiden. *Een sodomiet*, *Israeliet*. Van het lat. *ita*. Men begint, hiervoor taalmatiger, den uitgang *er* te gebruiken: *Sodommer*, *Israeller*, enz.

IETS, (*iet*) een onbepaald, onveranderlijk voornaamw., van het onz. geslacht, in het enkelv. alleen gebruikelijk, en beteekenende, in het algemeen, eene zaak, waarvan ons, verder, niets bekend is, of dewelke wij niet nader aantoo-

toonen willen, dan dat zij bestaat. *Naerdien zonder 't iet het oog gelijck staet met de blinden.* VOND. *Als niet komt tot iet, kent het zich zelf niet, of is 't allemans verdriet.* Het tegendeel van niets: *ik hoor iets. Ik heb u iets te zeggen.* Met den tweeden naamval achter zich: *iets nieuws. Dat is iets anders.* Een gedeelte van het geheel: *ik zal er u maar iets van toonen. Er is iets van het beeld in stukken.* Een weinig: *hij bevindt zich iets beter. Hij beeldt zich iets in.*

Iets, hoogd. *etwas*; bij ons, oudt., *ietwes*, bij VOND., DE DECK., en anderen *ietwat*, KER. *eddesvvas*, *eddervvas*, OTFRID. *ethesvvaz*, ISIDOR. *eoyviht*, *hvvazs*, opperd. en nederſ. *ichtwas*, *echt*, *ichts*, angelſ. *auht*, *awht*, *awiht*, eng. *aught*.

JEUGD, z. n., vr., *der*, of *van de jeugd*; zonder meerv. De eerste vroege leeftijd des menschen, dan eens tegen den ouderdom, dan tegen de manlijke jaren overstaande. *Men onderhield mij daarover in mijne jeugd.* — *Van uwe jeugt af.* HOOGVL. *In het bloeijen zijner jeugd.* Jonge lieden: *de jeugd met een goed voorbeeld voorgaan.* MELIS STOKE gebruikte dit woord voor eenen jongman, ook voor eene jonge dogter. *Jeugd* is voor *joged*, oudt. *joechd*, *joechde*, voor *joechede*, *jonghede*. Angelſ. *Jegoth*. Voords is van hier *jeugdig*, *jeugdigheid*.

JEUKEN, (*joken*,) onz. w., gelijkvl. *Ik jeukte, heb gejeukt.* Jeukte hebben. *Mijne handen jeuken mij. De wond begint te jeuken. De rug jeukt hem*, hij wil geslagen zijn. *De handen jeuken hem*, hij is vechtens gezind. *De ooren jeuken hem*, hij is onrustig van begeerte, om iets nieuws te hooren. Van hier *jeuking*, *jeukerig*, *jeukte*. HOOFT. heeft *jeukering van min in leden oud en stram.* En *jeukſel van de min* komt bij DE POTTER voor.

IEWERS, een bijw. van plaats. Ergens. Men gebruikt het thands in de volkstaal alleen. VOND. zegt nog *stop iewers heenen de spruit. Iewers* en *niewers*. HAAGSCHE CONFER., en CAMPH. *En is iewers toe te bezighene.* BIJB. 1477.

IG, een zachtstaartige uitgang, die zeer dikwijls in onze taal gebruikt wordt, om bijvoegl. naamwoorden te vormen. Zoo plaatst men denzelven achter zelfstandige naamwoorden, als: *aderig*, *bloedig*, *doornig*, *harig*, *haastig*, *moerasſig*, *hongerig*, *dorstig*, enz. Zulke bijv. naamwoorden beteekenen het bezit, het hebben, de tegen-

genwoordigheid van die eigenschap, die door het zelfst. naamw. uitgedrukt wordt: *een moedig paard*, dat moed bezit; *gebrekkig schrift*, met gebrek verzeld. Dikwijls sluit het het denkbeeld van veelheid mede in, als: *aderig marmer*, dat vele aderen heeft, *kwastig hout*, *bloedige oorlog*, *grazige weide*, *harige kin*, enz. Somtijds beduiden dus gevormde woorden iets, dat in de eigenschap van het zelfst. naamw. gegrond is, of aan dezelve gelijk is. *Een aandachtig toehoorder*, die met aandacht toehoort, *een aandachtig gebed*, dat uit aandacht voordvloeid. Ook sluiten zij wel andere begrippen mede in: *wellustige liederen*, die den wellust kittelen. Men bedient zich van deze bijv. naamwoorden in zamenstellingen vooral, daar zij, buiten zamenstelling, niet willen gebruikt worden, als: *veelverwig*, *geheimzinnig*, *eenoogig*, *driehoofdig*, *viervoetig*, *tweetongig*, *dubbelhartig*, enz. In welke allen het denkbeeld van het hebben, het bezitten, uitgedrukt wordt.

Ook vormt men, door dezen uitgang, van bijvoegl. naamwoorden nieuwe bijv. woorden, als, van het oude *neder nederig*, van *een eenig*. Bij deze woorden schijnt het slechts eenen toestand te beteekenen. Bij andere woorden wordt het denkbeeld van het hoofdwoord verkleind, en men wil er eenige gelijkheid door te kennen geven, als: *goedig*, *zurig*, *zoetig*, dat het goede, zure, zoete nabijkomt.

Achter werkwoorden, door afkapping van den uitgang, wordt *ig* ook gevoegd, als: *slaperig*, *afwendig*, *voorloopig*, *gaperig*. Zulke woorden hebben of de kragt van een deelwoord, als: *volstandig*, *afwendig*, *woelig*, *voorloopig*; of zij geven eene vaardigheid, graagte, gedurigheid te kennen, als: *slaperig*, die graag slaapt, *gaperig*, die gedurig gaapt, *stootig*, die schielijk stoot.

Achter bijwoorden, als: *nietig* — voorzetsels, als: *vorig*: *de vorige week*. Al deze, dus gevormde, bijvoegl. naamwoorden lijden, indien de natuur der zaak het niet hindert, hunne trappen van vergrooting, als: *haastig*, *haastiger*, *haastigst*; — *moerassig*, *moerassiger*, *moerassigst*. Van de meeste kunnen ook afgetrokkene naamwoorden in *heid* gemaakt worden, als: *eeuwigheid*, *goedigheid*, *zurigheid*, enz. In de *werken van de Maatschappij der nederl. Letterkunde*, worden de woorden *kleinigheid*, *stilligheid*, *zoetigheid*, enz. afgekeurd; doch Fr. v. Le-

LY-

LYVELD merkt aan, dat dit, misschien, te onregt geschiedt. Er zijn ook zelfst. woorden, in *ig* uitgaande, die van de genoemde bijv. naamw. geheel verschillen, als: *mijterdrig*, *bliksemdrig*, *vaandrig*. Trouwens, in dezen uitgang is eene verkorting, zijnde *drig* voor *drager*. Zie *drig*. Oul. is het zeer in gebruik geweest, voor het deelwoord in *de* uitgaande, *ig* te bezigen, als: *wetentich*, voor *wetende*; *bevechtig*, voor *bevechtende*, enz. Thands maakt men hierin dit onderscheid, dat men bijvoegl. naamwoorden in *ig* bezigt, om den aard en de geneigdheid aanteduiden, en deelwoorden in *de* eindigende, om de dadelijke werking te kennen te geven, als: *levendig*, in wien het leven op eene uitstekende wijs werkzaam is, in tegenoverstelling van dof, zwaarmoedig, — *levend*, *levende*, die, of dat, *leeft*, in tegenoverstelling van dood. Zoo ook *slaperig* en *slapende* — *ijverig* en *ijverende* — *twistig* en *twistende*, enz.

Deze oude uitgang luidt bij ULPHIL. *eig*, *ags*, frankd. *ig*, angelf. *ig*, hoogd. *ig*. Het is zeer waarschijnlijk, dat, gelijk L. TEN KATE wel aanmerkt, die, hierin, door ADELUNG gevolgd wordt, dezelve een deelwoord van het oude moesogot. *aigan*, frankd. *eigan*, kimbr. en ijsl. *eiga*, angelf. *oegan*, *agan*, gr. *ἔχειν*, *hebben*, is.

IJ, een klemstaartige uitgang van zelfst. naamwoorden gevormd van andere naamwoorden, die dezelven van het vrouwl. geslacht maakt. Zulke gevormde naamwoorden beduiden eene werking, als: *bedelarij*, *afgoderij*, *huichelarij*, *dieverij*, enz. Ook eenen staat, of eene waardigheid, als: *voogdij*, *abtdij*, enz. Eenen oord, waar men zijn verblijf houdt, eene plaats, waar men werkt. Zoo is *abtdij* ook de woning eens abts, *bakkerij*, *brouwerij*, enz., plaatsen, waar men bakt, brouwt, enz. Eene verzameling van eenheden, als: *burgerij*, *ruiterij*, *soldatij* (bij BRUNE). *Landerij* behoort hierheen, denkelijk, ook. Het is zeker een basterduitgang van het middeleeuw. latijn, veranderende de Monniken hun *ia* in *ij*. Althands, basterdwoorden, die in *ia*, of het fr. *ie* eindigen, gaan bij ons op *ij* uit, gelijk: *malvazij*, *malvesie*, — *haverij*, *avaria*, *avarie*, — *kanselarij*, *chancelerie*, enz. Oul. was *ij* of *fij* in gebruik, thands *hij* of *fij*. Zie *fij*.

IJ, z. n., o., van het ij; zonder meerv. Een bekende inham der zuider zee.

In Zuiderzee verdrinkt het IJ. VOND.

Ten Kate vergelijkt het angelſ. *ijtha*, *æſtus marinus*, omdat het IJ, van het begin tot het einde, aan eb en vloed onderworpen is.

JICHT, (oudt. *gicht*) z. n., vr., *der*, of *van de jicht*; zonder meerv. Eene bekende pijnlijke kwaal. *Hier werd hij van de jight aangetast*. Hooft. *De vliegende jicht*. Van hier: *jichtig*. Zamenſt.: *handjicht*, *darmjicht*, *nierjicht*, *voetjicht*. Ten Kate's vindingrijke gisſing is eene vergelijking van *gichen*, *gichten*, dat belijden heet, en, voords, eene belijdenis door pijniging afperſen (gelijk *gichter* eenen beul) te kennen geeft. Zoo zoude, dan, deze kwaal, om de trekking der pezen en pijnlijke wringing, *gicht*, *jicht* genoemd zijn.

IJDEL, bijv. n. en bijw., *ijdeler*, *ijdelst*. Beroofd van de tegenwoordigheid van andere dingen, ledig. *Eene ijdele plaats*; ſchoon men het woord in dien zin niet veel gebruikt; wel als zelfſtandig, in de wijsbegeerte: *het ijdel*; *ſpatium vacuum*. Waartusſchen ledige plaatſen zijn; alhoewel men het woord, dan, liefst intrekt in *ijl*, als: *ijl haar*, wanneer, op het hoofd, vele ledige plaatſen zijn, waar geen haar groeit. Zoo ook: *ijl linnen*, in het welk dunne ſteden zijn. Anders wordt het woord, meest, figuurlijk gebruikt, als ontbloot van gegrondheid en waarheid: *hij vleit zich met eene ijdele hoop*. *Hare beelden zijn een ijdel ding*. Bijbelv. Ontbloot van duurzaamheid: *ijdele eer*, die vergangelijk is. *Ons ijdel leven*. Bijbelv. Zonder nut: *gij houdt u met ijdele dingen bezig*. Ledig van deugd en vroomheid: *met ijdele lieden omgaan*. Ledig van ernst: *ijdele jeugd*. *Wees zoo ijdel niet*. Voor eenen oogenblik, beroofd van het vermogen, om zijn verſtand wel te gebruiken: *hij is ijdel in het hoofd*. Hier gebruikt men ook het ingeſmoltene woord *ijl*, waarvan het onz. werkw. *ijlen*, *hij ijlde*, *heeft geijld*, los in het hoofd zijn. Oul. werd *ijdelen* ook bedr. gebezigd, bij Kil. *evacuare*, ledigen: *den pot ijdelen*. Van hier: *ijdelheid*, *ijdellijk*. Zamenſt.: *ijdeldarm*, eigenl.; en oneigenl., iemand, die altoos klaar is, om te eten, *ijdeltuit*, *ijltuit*, een losbol, en het werkw. *ijdeltuiten*, *ijltuiten*: *ik ijdeltuitte*, *heb geijdeltuit*. Hooft bezigt *ijdelſprekendheid*, voor ijdele praat: *en ſtoft — met ijdelſpreekenheit en dreigementen*. *IJdel* is, in het alem., *ital* — *ital ruam*, *vana gloria*.

IJF, (Kil. *ibenboom*, *ievenboom*; bij anderen *iebenboom*)

z. n., m., *des ijfs*, of *van den ijf*; meerv. *ijvenboomen*. Eene foort van boom, die altijd groen is, het meest bekend onder den naam van *taxis*. In het angelf. *iv*, *iw*, eng. *ijew*, fr. *l'if*. middeleeuw. *ivus*.

IJK, z. n., m., *des ijks*, of *van den ijk*; het meerv. is niet in gebruik. Een geflagen, of gebrand, merkteeken op maten en gewigten, ten blijke dat zij juist de grootte en zwaarte hebben. Van hier het bedr. gelijkvl. werkw. *ijken*, den ijk zetten; *ijker*, *ijkijzer*, *ijkmaat*. Misfchien van het lat. *ico*.

IJL, z. n., vr., *der*, of *van de ijl*; het meerv. is niet in gebruik. Haast, fpoed. *In aller ijl*. VOND.

IJL, bijv. n. en bijw. *ijler*, *ijlst*. Het is zamengetrokken uit *ijdel*. *Eene ijle koorts*. Van hier *ijlen*. Zie verder *ijdel*. Van hier *ijlhoofd*, (*ijdelhoofd*) een losbol, *ijlhoofdig*, (*ijdelhoofdig*,) *ijlhoofdigheid*, *ijltuit*, (*ijdeltuit*.)

IJLEN, onz. werkw. gelijkvl. *Ik ijlde*, *heb geijld*. Haast, fpoed hebben. *Naar huis ijlen*. CAMPH. heeft *zich ijlen*. Van hier *ijlings*, met fpoed.

IJM, z. n., vr., *der*, of *van de ijm*; meerv. *ijmen*. In Gron. en Gelderl., in welken laatften oord men het *imme*, (bij KIL. ook *imme*) uitfpreekt, verftaat men door dit woord eene honigbij. Van hier het geld. *imker*, iemand, die bijen houdt. Zamenft.: *ijmenftal*, enz.

IJP, (*iep*,) z. n., m., *des ijps*, of *van den ijp*; meerv. *ijpen*. Eene foort van olmboom. *Uw honighbije fchuw' den ijp*. VOND. Van hier het onverand. *ijpen*: *eene ijpen naaf*. Voor *ijp* is ook *ijpelaar* bij de Dichters in gebruik. Zamenft.: *ijpenbosch*, *ijpenlaan*, enz.

IJRE, (*iere*,) z. n., vr., *der*, of *van de ijre*; zonder meerv. Zoo noemt men, in groningerland, het vette nat, dat uit beestendrek, uit paardenmest, enz. uittrekt, en in eenen kuil bijeen loopt. In Gelderland, geeft men dit den naam van *aalte*, wegens deszelfs vettigheid; van het ijsl. *ala*, vet maken.

IJS, z. n., o., *van het ijs*; zonder meerv. Bevrozen water. *Er is ijs in den put*. Eene ijsbaan: *zij ontmoetten elkander op het ijs*. — *Hij ftaat op glad ijs*, is in gevaar, de voorfpoed zal hem doen vallen. *Beflagen ten ijs komen*, zie *beflaan*. *Hij heeft het ijs gebroken*, hij heeft de eerste hinderpalen weggenomen. J. CATS vergelijkt zeer eigenaardig den mensch, en alle aardfche grootheid, bij ijs van eene nacht:

Ei-

Ellaes! de mensch en alle pracht
En is maer ijs van eene nacht.

Van hier het onz. w. *ijzen*, eene bijt, uit voorzorg tegen brand, in het ijs maken. Zamenst.: *ijsbaan*, *ijsbeer*, *ijsbreker*, een zwaar vaartuig, om het ijs te breken, *ijsdam*, *ijsgang*, stroomend ijs, *ijskegel*, *ijskelder*, *ijskoud*, zonder trappen van vergrooting — *ijskrap*, *ijsschol*, *ijsschots*, *ijsslede*, *ijsspoor*, *ijsvogel*, *ijszee*, enz.

IJs, hoogd. *Eis*, nederf. *is*, deen. *iis*, zw. *is*, angelf. *is*, *isa*, Notk. *is*, eng. *ice*. Het is onzeker, of dit woord afstamme van het nederf. *aisen*, *esen*, bij ons *ijzen*, *eizen*, koud van schrik worden, omdat de aanraking van het ijs waarlijk eene trilling veroorzaakt. Althands, wij weten, tot hiertoe, niets beters.

IJSLIJK, bijv., n. en bijw., *ijslijker*, *ijslijkst*. Verschrikkelijk: *dat was een ijslijk gevecht*. Van hier *ijslijkheid*. De Ouden zeiden *egislich*, van *ege*, *egge*, d. i. de scherpte des zwaards, en *lich*., d. i. gelijk.

IJSSEL, z. n., m., *van den ijsfel*; zonder meerv. Eene bekende rivier. *Hij doet den IJsfel buigen*. Hooft. Anders is dit woord bij beproefde schrijvers, zelfs bij Hooft, vrouwlijk. Het tegenwoordige gebruik helt, meest, naar het manl. geslacht over.

IJVER, z. n., m., *des ijvers*, of *van den ijver*; zonder meerv. Dit woord heet, eigenlijk, de inbijtende, invretende gesteldheid eener zaak. Deze beteekenis is geheel veroud. In het nederf. is een werkw. *efern*, *vriefern*, dat van het invreten des etters gezegd wordt. Het wordt, nu, in de oneigenlijke beteekenis alleen, gebruikt voor verscheidene onrustige gemoedsbewegingen; als voor toorn: *dat ik de kinderen Israels in mijnen ijver niet vernielt en hebbe*. Bijbelv. Ongenoegen over het kwade, of hetwelk men er voor houdt: *een heilige ijver*. *IJver voor de waarheid*. *Zijn blinde ijver vervoert hem*. Hevig ongenoegen over gekrenkte eer en liefde; schoon men, dan, meest het zamengestelde *ijverzucht* bezigt. Nijd: *de ijver doot den slechten*. Bijbelv. Sterke begeerte, om iets te doen: *eene zaak met ijver behartigen*. *Iemand met ijver dienen*. *Geef uwe dichten niet in uwen eersten ijver aan het licht*. Vond.

In het ijsl. is *aefr* brandend, hitsig, *aefast* zieden, *ijfast* toornig zijn, en *ijfr* toornig. Van *ijver*, is *ijverig*,

rig, vurig, naarstig en jaloersch — *ijverigheid.* Zamenst.: *ijvergloed*, *ijverhitte* (bij CAMPH.), *ijverloos*, *ijvervuur*, *ijverzucht* — *naijver.*

IJVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik ijverde*, *heb geijverd.* IJver toonen. Toornig zijn: *ik ijvere over Jerusalem.* BIJBELV. Iemands voorregten, met ernstig ongenoegen over de schending, verdedigen: *met onverstand ijveren.* Iemand, wegens ontrouwheid in de liefde, verdenken, en zijn ongenoegen daarover laten blijken: *dat hij ijvert over zijne huysvrouwe.* BIJBELV. Eene levendige drift in eene zaak toonen: *voor*, *in eene zaak ijveren.* VOND. zegt: *met den zwaerde ijveren*, voor vechten. Van hier *ijveraar*, *ijvering.*

IJZEGRIM, z. n., m., *des ijzegrims*, of *van den ijzegrim;* zonder meerv. Zoo noemt men eenen verdrietigen en knorrigen jongen. Het is een bekende naam van den wolf uit *Reintje de Vos*, een oud duitsch gedicht. De naam is reeds oud, en komt, sedert de twaalfde eeuw, in het lat. zoo wel, als in andere europesche talen voor. JAK. MERLIN noemde den wolf *Isengrin.* En in een, nog ongedrukt, fransch gedicht van de dertiende eeuw, *le Renard couronné*, dat, misschien, den grondslag voor het duitsche gedicht gelegd heeft, komt de naam *Isengrin* bestendig voor. Men kan het afleiden of van de *rosse* kleur des ijzers, (*isembrunus* heet in het middeleeuw. lat. rosachtig bruin,) of van *ijzen*, schrikken, en *grim*, grimmigheid.

IJZEL, z. n., m., *des ijzels*, of *van den ijzel;* zonder meerv. Fijne gevrozene regen. HOOGVL. gebruikt het onz. geslacht: *en haalt het ijsfel uit zijn' baart en pruik gestreken.* HALMA verkiest het manlijke, dat, in de dagelijksche taal, ook het meest gehoord wordt. Van hier het onz. w. *ijzelen*, en *ijzeling.*

IJZEN, (*eizen*) onz. w., gelijkvl. *Ik ijsde*, *heb geijsd.* Koud van schrik worden: *dat iemands ziel doet ijzen.* VOND. *Ik ijsde op dat gezigt.* — *Ik ijs daarvoor.* De Ouden maakten onderscheid tusschen *ijzen* en *eizen.* Het eerste beteekende bij hen koud worden, bevriezen, het laatste schrikken. Wij hebben de beide denkbeelden vereenigd, schoon het schrikkende het hoofddenkbeeld uitmaakt; en wij spellen nu, meest, *ijzen.* Van hier *ijzing.*

IJZER, z. n., o., *des ijzers*, of *van het ijzer;* zonder meerv.

meerv. Het flechtste in waardij, schoon het nuttigste en hardste metaal. *Eene staaf ijzer. Gloeijend ijzer. IJzer smeden.* — *Men moet het ijzer smeden, terwijl het heet is*, men moet de gelegenheid niet verzuimen. *Nood breekt ijzer*, in nood kan men doen, waarvoor men, anders, staat. *Ik kan geen ijzer met handen breken*, ik kan geene onmooglijke dingen doen. Dingen, die uit ijzer gemaakt worden; met het meerv. *ijzers*. Hoefijzer: *het paard heeft zijn ijzer verloren.* Staände en liggende haardplaat, haardijzer. Zoo zegt men in Noordholland: *het staande ijzer schuren.* Kluisters, boeijen: *zij deden hem de ijzers aan.* Een hoofdversiersel der vrouwen, dat, eertijds, uit glad ijzer, maar, met de toeneming der weelde, uit zilver en goud gemaakt is, en den ouden naam behouden heeft: *zij heeft een ijzer op. Een gouden, zilveren ijzer.* Zoo gebruikt men de zamenstell. *strijkijzer: een koperen strijkijzer.* Voords wordt het, schoon meest in zamenstell., van allerlei ijzeren werktuigen gebezigd: *brandijzer*, *diefijzer*, *duimijzer*, *hangijzer*, *ploegijzer*, *wafelijzer*, enz. Van hier het onveranderl. bijv. n. *ijzeren*. Voords: *ijzerachtig*, en de zamengest. *ijzerdraad*, *ijzergraauw*, *ijzerhard*, *ijzerkoek*, *ijzerkraam*, *ijzerkruid*, *ijzermijn*, *ijzerroest*, *ijzersintels*, *ijzerslag*, *ijzersmet*, *ijzersmid*, *ijzerverken*, *ijzerverkooper*, (*ijzerkooper*) *ijzervlek*, *ijzervonk*, *ijzerwerk*, enz.

IJzer, Kero *isar*, *isarn*, engelſ. *isen*, *isern*, nederſ. *isen*, *isern*, hoogd. *eisen*, en het bijv. n. *eisern*, zw. *jern*, deen. *jern*, eng *iron*, wallis. *hajarn*, ierl. *jarann*, sp. *hierro*. Het lat. *ferrum* komt met de noordsche tongvallen overeen. Anders heeft de overige uitspraak veel overeenkomst met het lat. *aes*, eertijds *aesis*, dat een algemeene naam van metalen, bijzonder ook van ijzer en staal, was.

IJZIG, bijv. n. en bijw., *ijziger*, *ijzigst*. Oul., met ijs bedekt, ijskoud: *het ijzig Noorden.* Oud. *En wil haer hert versteent en ijsig minnen.* W. v. Merw. Thands wordt het gebruikt van iets, dat doet ijzen: *eene ijzige steilte.*

IK, persoonl. voornaamw. van den eersten persoon, en van alle geslachten. Zie over de verbuiging, Inl.. bl. 113: *Ik heb de zaak verstaan. Ik ben het.* In den brievenstijl laat men het wel, uit eene soort van hoflijkheid, weg:

heb uwen van 23 mei wel ontvangen. Doch dit geschiedt zonder genoegzamen grond. — *Ik zelf heb het gezien.*

Ik, hoogd. *ich*, angelſ. *ik*, deen. *jeg*, zw. *jag*, ijsl. *eg*, Ulphil. *ik*, gr. *εγω*, boeot. *ιωγα*, *ιωγε*, lat. *ego*, ital. *io*, fr. *je*, ſp. *y*, eng. *I*, ſlavon. *ia*, *ga*, wend. *jest*, lett. *es*. Bij de Hebr. zelfs, ten minste als een *ſuffixum* der werkwoorden, ׳. Men verwondere zich niet over die algemeene overeenſtemming, daar de natuur ons leert, door de, met *ik* verbondene, intrekking van den adem, ons zelven aanteduiden. Van dit *Ik* heeft men het zelfſt. *ikheid* gevormd, welk reeds bij Spiegh. voorkomt. *Ik* wordt ook als zelfſt. gebezigd: *mijn ik*, mijn wezen.

IKKER, z. n., m., *des ikkers*, of *van den ikker*; meerv. *ikkers*. Men vindt dit woord bij Spiegh., en volgends Vlaming beteekent het eigenzinnige trotschheid; zoo ook *ikkerig*, *ikkerij*, *ikkerſchap*. Vond. heeft *o nimmerſlapende ickers!* Misſchien verſtaat men er de zwarte helſche ſpoken door, anders *nikkers* genaamd. Zie dit woord.

ILIAS, z. n., vr., *der* of *van de ilias*; zonder meerv. Het is, eigenlijk, een grieksch woord, door Homeer gevormd, en gebruikt, om er zijn uitnemend dichtwerk mede te benoemen, waarin hij den ondergang van *Ilium*, dat is Troje, bezingt. Vondel en andere mannen van gezag hebben dit woord ontleend, en verſtaan er eene *reeks* door, doch bepaaldelijk, of met de uitdrukking van rampen: *eene ilias van ontelbare rampzaligheden*. Vond. *Afgeſlooft door een ilias van rampen*. Hoogvl. Zoo Antonides: *de bloedige ilias der orelogen*. Of met bedoeling op eene *reeks* van ellenden: *om eene Ilias hier mede te ſtofferen*. Vond. Ook heden ten dage wordt het, ſchoon wel eens onoordeelkundig, nagevolgd.

IMBOEDEL, *imboel*, zie *inboedel*.

IMMER, bijw. van tijd. Ooit. *Niets ſtelt u immer palen*. Psalmber. Telkens, van dag tot dag: *door deze gelegenheid werd zijne ſtrafwaardige liefde immer heviger*. In de dagelijkſche taal zegt men ook: *immer of ooit*. *Immer en altoos*. Bij Kil. *jemer*, *iemer*, *immer*; uit het oude *ie*, ooit. Hij zegt, dat *ooit* en *nooit* alleen op den verledenen tijd ſlaan; zoo zegt ook Leupenius, en voegt er bij, dat *immer* en *nimmer* alleen van den toekomenden tijd gebezigd worden; b. v.: *wie heeft dat*

ooit

ooit gehoord? Ik heb het nooit gelezen. Ik zal er immer naar vragen. Gij zult het nimmer hooren. Zeijdelaar zegt: *ooit* is *immer*, en *nooit* is *nimmer*. Van hier het zamengest. *immermeer*, wordende het denkbeeld der tijdsbepaling door *meer* versterkt: *niemant van hen sal (zijnen) broeder immermeer konnen verlossen.* Bijbelv. Oul. bezigde men ook *emmermeer: hi sal die doot nederwerpen ewelyk eñ emmermeer (in sempiternum).* Bijb. 1477.

IMMERS, bijw. en voegwoord van bevestiging. Zekerlijk, trouwens. Bijw.: *ik heb het u immers gezegd.* Voegw.: *ik verwacht geen heil van menschen; zij kunnen mij immers niet helpen.* Ook wordt het vooraan geplaatst: *God is mijne toevlugt; immers is het bij hem zoo veilig!*

IMPOST, z. n., m., *van den impost*, het meerv. is niet gebruikelijk. Onduitsch woord, zoo veel als belasting, van het fr. *impôt*, *impost*, dat, eigenlijk, opgelegd heet, van het lat. *inpositum*.

IN, een klemstaartige uitgang, makende het meerv. *innen*. Men plaatst denzelven achter naamwoorden, die eenen manlijken persoon beteekenen, en vormt hen, daardoor, tot woorden, die eene vrouw aanduiden. Zoo voegt men hem achter naamwoorden, die een manlijk ambt, bedrijf, eene levenswijs, waarde, eenen staat, enz. beteekenen, als: *keizerin*; *koningin*, *bakkerin*, *boerin*, *priesterin*, *smittin*, *zangerin*, enz.; van *keizer*, *koning*, *bakker*, enz. Zoo worden ook andere naamwoorden, die eenen persoon van het manl. geslacht beteekenen, tot naamw. van het vr. geslacht, als: *vijandin*, *vriendin*, enz. Op deze wijs worden de namen van mannetjes, onder de dieren, tot namen van wijfjes, als: *ezelin*, *kameelin*, *paauwin*, *wolvin*, *beerin*, enz. De Ouden bezigden doorgaands *inne*, en schepten in dezen uitgang somtijds behagen, b. v. *striderinne*, *verleyderinne*, *rechterinne*, *toverinne*, *Apostelinne (Maria Magdal.)*. Zoo vinden wij bij Huig. *Adamin*, voor *Eva* — *Burgerin*, *knapin*, *dienarin*, *voogdin*, *heerin*, *heilandin*, *minnarin*, *schenkerin*, enz. bij Vond. — *Vaderin*, (*parens*) bij Hooft en W. v. Hermsk. Zonder twijfel is deze uitgang het verouderde duitsche voornaamwoord *in*, *hin*, d. i. zij. Bij de IJsl. is *hin* zij. Zie op *hen*: *eene hen*, *hinne*, het wijfje van eenen haan.

IN, een voorzetsel, dat veel gebruikt wordt, en, in het algemeen, een zijn, eenen stand om het middelpunt, of

om het binnenste van een ander ding, ook een streven daarnaar toe beteekent. Het heeft den derden en vierden naamval bij zich, naar mate het eenen stand van rust, of van beweging te kennen geeft. In het hoogd. *in*, *ein*, eng. *in*, *into*, angelf. *on*, *into*, wallis. *yn*, *en*, lat. *in*, gr. *ἐν*. Met den derden naamval, in den stand van rust; wanneer het beteekent eene plaats: *in de kamer omwandelen. In de stad zijn. In het graf rusten. In eenen brief lezen*, enz. Eenen toestand, bij of onder wiens aanwezen iets is: of geschiedt: *In groote haast uit het huis loopen. In treurigheid nederzitten. In den echten staat leven. Iemand in drift slaan*, enz. Een voorwerp van eene bezigheid, van eene dadelijke of lijdelijke verandering: *ik heb een genoegen in het spel. In de zangkunst ervaren. Hij is in zijnen arbeid voorspoedig.* Een hulpmiddel, of werktuig, waardoor iets geschiedt: *het paard in toom houden. Het geld in eenen zak dragen.* Eene beweegoorzaak: *ik reis naar Berlijn, in hoop van den koning te zien. Ik deed het, in verwachting van heul te vinden.* De aard en wijs, zoo als iets is, of iets geschiedt: *in geloof bidden. In het zweet uws aanschijns. Ik bid u, in Gods naam. In het zwart gekleed.* Eenen tijd, wanneer iets geschiedt, of geschied is, of geschieden zal: *zij storf in haar veertigste jaar. Dat heb ik in mijne jeugd geleerd. Ik moet er in vier dagen zijn.* Eene during: *in eene week is dat alles verwoest.*

Met den vierden naamval, in den stand van beweging; wanneer het eene plaatst beteekent, waarheen de beweging geschiedt: *water in den emmer putten. Iemand in de oogen zien. Zich in de deur plaatsen. In huis komen*, enz. Eenen toestand, die zich ontwikkelt, of nabij de ontwikkeling is: *in armoede, ellende, verachting vervallen. In onbruik geraken. In eene ziekte storten.* Eene stof, alwaar de plaats, naar welke de beweging, gerigt is, de stof mede insluit. *In koper, goud, in was arbeiden.* Eenen vorm, eene gedaante: *bind uwe haren in eenen staart. Bloemen in eenen bondel maken.* Eene uitstrekking: *zij bouwden honderd en dertig voeten in de hoogte.* Een onzeker getal; *het weegt in de honderd pond.* Eenen tijd, wanneer er *tot* bijgevoegd wordt: *uw rijk dure tot in de eeuwigheid.* — Bij de Ouden was *in*, dikwijls zoo veel als *op*; *in der aarden*, voor *op de aarde*.

In wordt ook met andere woorden zamengevoegd, als

met werkwoorden, waar het een scheidbaar voorzetsel is, beteekenende of eene beweging: *inroepen*, *inkomen*, *inpakken*; of eene rust: *instaan*, *inhebben*, *inhouden*, (behelzen); — met zelfst. naamwoorden: *inborst*, *ingeland*, *inhoud*, *inschuld*. Met bijv. naamwoorden, wanneer het eene versterking aanduidt: *inbitter*, *inblijde*, *inzoet*. Zoo zeiden de Ouden: *invurig*, *inhartig*, *ingloeijend*.

INADEMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *ademen*; *ik ademde in*, *heb ingeademd*. Ook *inasemen*. Door den adem naar zich halen. *Eene verderflijke lucht inademen*. Van hier: *inademing*.

INBAKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bakeren*: *ik bakerde in*, *heb ingebakerd*. Door bakeren inwinden.

INBAKKEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bakken*; *ik bakte in*, *ben ingebakken*. Onder het bakken inkrimpen: *dat deeg bakt in*. Vastkleven; in den lagen stijl: *de haren bakken er in*.

INBALSEMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *balsemen*: *ik balsemde in*, *heb ingebalsemd*. Met balsem insmeren. *Een lijk inbalsemen*. Van hier: *inbalseming*.

INBAND, z. n., m., *des inbands*, of *van den inband*; meerv. *inbanden*. Inbinding, besnoeijing: *alle voorrechten des Lands te handthaaven zonder eenigen inbandt*. Hooft. *Op de bepalingen en inbanden*. Hooft.

INBEELDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *beelden*: *ik beeldde in*, *heb ingebeeld*. Een beeld van iets indrukken: *'t geen door den zin 't begrijp wordt ingebeelt*. Vond. Inprenten, wijsmaken: *den menschen dit soecken intebeelden*. Aldeg. *Maar geld en eer* enz. *haar dienaars beelden in*. Hooft. Iets ongegronds aan het verstand opdringen: *hij beeldt zich in*, *dat hij koning is*. *Zich veel inbeelden*. Van hier: *inbeelding*.

INBELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bellen*; *ik belde in*, *heb ingebeld*. Door bellen doen inkomen.

INBERGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bergen*: *ik borg in*, *heb ingeborgen*. Door bergen in eene plaats brengen: *goederen inbergen*.

INBERSTEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bersten*: *ik borst in*, *ben ingeborsten*. Met eenen berst indringen: *de geweldige stroom borst diep het*

het land in. Eene ingeborstene zee. Die ter moortspelonckе inberst. Vond.

INBEUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *beuren*: *ik beurde in, heb ingebeurd.* De waarde der verkochte goederen in geld ontvangen. *Ik heb heden nog niets ingebeurd.* Van hier: *inbeuring. Inbeuren* is ook door opbeuring inbrengen. Hooft gebruikt het oneigenl.: *zich ter fortuijne der Grooten in te beuren.*

INBIJT, z. n., m., *des inbijts*, of *van den inbijt*; zonder meerv. Nu *ontbijt*. Men vindt dit woord bij Brune, ook bij Kil.

INBIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bijten*: *ik beet in, heb ingebeten.* Invreten. *Sterk water bijt de metalen in.* Van hier: *inbijting.* Zie *bijten.*

INBIJTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bijten*: *ik bijtte in, heb ingebijt.* Door middel van gehakte bijten binnen brengen. *Het schip inbijten.* Dat laatste werkw. is gelijkvl., omdat het van het naamw. *eene bijt* afgeleid is. Zie Inl. bl. 133.

INBIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bikken*: *ik bikte in, heb ingebikt.* Eene groef in eenen steen hakken.

INBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *binden*: *ik bond in, heb ingebonden.* Door binden vereenigen. *Ingebonden haar. Een boek inbinden.* Iets in iets anders binden: *jonge telgen in stroo inbinden.* Naauwer binden: *het zeil eene reef inbinden.* Oneig., intoomen: *zijne hartstogten inbinden. Zijnen reislust inbinden.* Vond. *Hij zal wat moeten inbinden*, zijne tong bedwingen. Ook beteekent deze spreekwijs, van het zeil minderen ontleend, zijnen staat wat moeten verminderen. Wederkeer., *zich inbinden tegen iets*, voor zich verzetten: *maar 's Hertoghen gezanten bonden er zich teeghens in.* Hooft. Ook onz.: *ik bond hier tegens in.* Vond. Van hier: *inbinding.*

INBITTER, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *bitter*. Zeer bitter. *Inbittere kruiden.* Zeer vijandelijk. *Een inbitter hart.* Hooft.

INBLAZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *blazen*: *ik blies in, heb ingeblazen.* Door blazen inbrengen: *ik heb die erwten, door eene bus, er ingeblazen.* — Ook onz.: *de wind blaast ten schoorsteen in.*

in. Meest wordt het, oneigenlijk gebruikt, als voor voorlezen, om iemands geheugen te helpen; ook iets van te voren zeggen aan eenen ander, hoe hij zich uitdrukken zal. Ingeven; in eenen goeden zin: *moed inblazen. Niet anders of Jeruzalem een ziel en blijschap wiert ingeblazen.* VOND. Ook in eenen kwaden zin: *achterdocht — kwaad*, enz. *inblazen.* Aankondigen, verspreiden: *de velttrompetter blaest de spelen, eerst begrepen, van eenen heuvel in.* VOND. Van hier *inblazer, inblazing: eene goddelijke inblazing*; schoon meest in eenen kwaden zin: *door inblazing des duivels.*

INBLIJD, *inblijde*, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *blijde.* Innig blijd.

INBLINKEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *blinken: ik blonk in, heb ingeblonken.* Blinkend inschijnen. *Op 't gezangk van hemelreien, die ter klove inbloncken* VOND.

INBOEDEL, (*inboel*) z. n., m., *des inboedels*, of *van den inboedel*; meerv. *inboedels.* Alle huisraad in een huis, met al de noodwendigheden eener huishouding. *Het dierbaarst van den inboedel.* HOOFT. TUINMAN vergelijkt het gr. εμπολαν, verkrijgen, winnen; waarom hij *inboedel*, door have, al wat men heeft, verklaart. Oul. werd het ook onz. gebruikt: *hadden dat inboel.* BIJB. 1477.

INBOEZEMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *boezemen: ik boezemde in, heb ingeboezemd.* Eigenlijk in den boezem steken. Doch het woord wordt, oneigenlijk alleen, gebruikt. Ongemerkt, behendig inprenten; *iemand een kwaad vermoeden inboezemen.* Ook: *iemand een goed gevoelen inboezemen.* Geheim indringen: *hij wist zich zulx t'hunner vriendtschap in te boezemen.* HOOFT. Diep indringen: *niet dom genoeg, om zich t'eenen dorpe in te boezemen.* HOOFT. Van hier: *inboezeming.*

INBONZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bonzen: ik bonsde in, heb ingebonsd.* Door eene bons instorten. *De deur inbonzen.*

INBOOMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *boomen: ik boomde in, heb ingeboomd.* Door middel van eenen boom naar binnen brengen. *Men boomde met alle man het vaartuig in.*

INBOORLING, z. n., m. en vr., *des inboorlings*, of *van den inboorling*, — *der*, of *van de inboorling*; meerv. *inboorlingen*. Ingeboren. *Alle inboorlinck sal dese dingen alsoo doen*. Bijbelv. Zie *ling*.

INBOREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *boren*: *ik boorde in*, *heb ingeboord*. Door eene boor een gat in iets maken. *Ingeboorde planken*. Meest fig., indringen: *na, met zijn leger, in het midden des vijands ingeboord te hebben*.

INBORST, z. n., vr., *der*, of *van de inborst*; het meerv. is niet in gebruik. Aard, neiging, natuurlijke gesteldheid. *Een jongeling van eene edele inborst*. Van *in* en *borst*. Bij Vond. vindt men het bijv. *inborstig*.

INBRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de inbraak*; zonder meerv. Huisbraak. *Eene inbraak doen*. Zie *inbrek*, *inbreuk*.

INBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *branden*: *ik brandde in*, *heb ingebrand*. Met een gloeijend of heet ijzer indrukken. *Ingebrandde letters*. Door vuur inmaken: *deze figuren zijn ingebrand in de kling*. Onz., door branding ineten: *heete olie brandt op de huid in*. Door branden in zwaarte verminderen; met *zijn*: *die koffijboonen branden niet veel in, op het pond*.

INBREIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *breijen*: *ik breide in*, *heb ingebreid*. Door breijen inhechten. *Het ingebreide stuk in een net*. Eenige steken op eene breinaald maken, heet *de naald inbreijen*.

INBREK, z. n., vr., *der*, of *van de inbrek*; zonder meerv. Inbreuk. Hooft gebruikt dit manl.: *na den inbrek*. Doch zie *afbrek*.

INBREKEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *breken*: *ik brak in*, *ben ingebroken*. Met geweld de hinderpalen wegbreken, om eenen ingang te krijgen: *door dat gat is een dief ingebroken*. *De ruiterij brak op den vijand in*. Bezwijken: *de dijk zal inbreken*. Van hier: *inbreker*, *inbreking*.

INBRENGEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *brengen*: *ik bragt in*, *heb ingebragt*. Inwaart brengen: *hooi inbrengen*. Winnen: *hij brengt in de week, maar eenen daler in*. Geld bijschieten: *nu hadden die van Holland luttel ingebraght*. Hooft. Tot verdediging, tot verschooning, met woorden iets aanhalen: *wat*

wat brengt gij hier tegen in. Hij bragt eene beschuldiging in. Van hier: *inbrenger*, *inbrengster*, eene, die, voor anderen, goed in de bank van leening brengt.

INBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de inbreuk*; het meerv. is niet in gebruik. Geweldige inbreking: *door eene inbreuk van water kwam de rijnlandsche boezem vol.* Schending, verbreking: *dat is eene groote inbreuk op 's Lands wetten. Inbreuk op iets doen.* Van *in* en *breuk*.

INBROKKELEN, voorddur., bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *brokkelen*: *ik brokkelde in*, *heb ingebrokkeld.* Kleine stukjes in iets, door breking, indoen. *Ingebrokkeld brood.*

INBROKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *brokken*: *ik brokte in*, *heb ingebrokt.* Kleine brokjes indoen. *Ik heb het in de melk gebrokt.* Overdragt.: *wat in de melk te brokken hebben*, een goed vermogen bezitten, in den gemeenen spreektrant. *Hij zal er het zijne bij inbrokken*, bij verliezen. *Zich inbrokken*, zich zelven te nakomen, in gevaar begeven: *hij heeft in zijn wraeck zich zelven ingebrockt.* VOND. *Den moed inbrokken*, hem geheel verliezen. *Niet met een heeft hij daar den moet ingebrokt.* HOOFT. Van hier: *inbrokking*: *inbrokking zijner eighe middelen.* HOOFT.

INBRUISEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *bruisen*: *ik bruiste in*, *ben ingebruist.* Met gebruis inkomen. *De zwaan kwam, met opgespannene wieken, op ons inbruisen. — Het heugt u, hoe gij ten doorgebroken dijke inbruischte.* HOOGVL.

INBUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *buigen*: *ik boog in*, *heb ingebogen.* Bedr., naar binnen buigen: *ik heb het draadwerk ingebogen.* Onz., inwaart gebogen worden: *de lat begon intebuigen.* Van hier: *inbuiging.*

INDACHTIG, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Gedachtig: *Heere wij zijn indachtig*, *dat*, enz. BIJBELV. *Iemand iets indachtig maken. Der belofte indachtig. Mij is indachtig*, enz. OUD. Oul. was *indacht*, zelfst. naamw., in gebruik: *Dat ghij met indacht aanhoort ons ghebreken.* HOUW.

INDAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dagen*: *ik daagde in*, *heb ingedaagd.* Van buiten inroepen, om, op eenen zekeren dag, voor het regt te ver-

verschijnen. *De vrouw daagde haren man in.* Van hier: *indaging.*

INDALEN, onz. w., gelijkvl. Van het onscheidb. voorz. *in* en *dalen: ik daalde in, ben ingedaald.* Naar binnen dalen: *die met lieve lonkjes dalen twee verliefde harten in.* Hoogvl.

INDAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dammen: ik damde in, heb ingedamd.* Door afdammen water in eene plaats besluiten. Van hier: *indamming.*

INDAUWEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dauwen: het dauwde in, het is ingedauwd.* Dauwend invallen. Fig.: *dat nu 't mijnen gedachte indauwt.* Hooft.

INDELVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *delven: ik dolf in, heb ingedolven.* Door delven indringen. Van hier: *indelving.*

INDENKEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *denken: ik dacht in, heb ingedacht.* Nadenken. *Ik heb die zaak nader ingedacht.*

INDIE, z. n., o., *van Indie;* zonder meerv. Eene groote landstreek in de oude en nieuwe wereld. Ook een gedeelte derzelve: *nederlandsch Indie.* Men zegt ook: *uit de Indien terug keeren,* wanneer het als een meervoud schijnt gebruikt te worden. Zoo zegt Vondel: *het apostolische licht hadde de Oostindien beschenen.* Zamenstell.: *oostindie, westindie.* Van hier: *indiaan, indiaansch, indisch.* Dus genaamd naar den stroom Indus.

INDIEN, voorwaardelijk voegwoord. Zoo, bijaldien. Met eene aantoonende wijs: *indien ons sterfuur vast staat, dan* enz. Met eene aanvoegende wijs: *indien God ons nog eenige jaren levens toesta, zoo zullen wij,* enz. Uit *in* en den verbogenen naamv. van *die,* aanwijzend voornaamw.

INDIJKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dijken: ik dijkte in, heb ingedijkt,* Door middel van eenen dijk insluiten. Van hier: *indijking.*

INDOEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *doen: ik deed in, heb ingedaan.* Ergens iets insteken, inbrengen. *Ik heb het mes in de scheede gedaan.* Oneig., tegenspreken: *welke oneerbiedenis, van den Prinse, ingedaan werd, met zeggen, ik heb er een vader aan verlooren.* Hooft. Dezelve bezigt het ook voor overtui-

tuigen: *de Patriarch, ingedaan van de woorden des konings.* Mengen, ingieten noemt men ook *indoen*.

INDOMPELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dompelen: ik dompelde in, heb ingedompeld.* In het water dompelen. *Aen 't ingedompelt hooft.* VOND. *Geen vuur had het Siddimsdal ten pekpoele ingedompelt.* HOOGVL. Van hier: *indompeling: sommigen beweren, dat de doop, door indompeling, moet geschieden.*

INDOOPEN, (*indoppen*,) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *doopen: ik doopte in, heb ingedoopt.* In saus instippen. *Ik heb mijn brood nog niet ingedoopt.* Ook wordt het gebruikt voor in iets anders indompelen. Zoo noemt iemand de hooge kleur van gouden boterbloemen haar *indoopsel.* Van hier is ook *indooping.*

INDOPPEN, zie *indoopen.*

INDOUWEN, (*induwen*,) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *douwen: ik douwde in, heb ingedouwd.* Met eenen douw indrukken. Van hier: *indouwing.*

INDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *draaijen: ik draaide in, heb ingedraaid.* In iets door draaijing inbrengen. *Hij heeft eene wiek in de wond ingedraaid. — Hij weet zich overal intedraaijen,* hij weet zich, behendig, overal bij te voegen. Door draaijen iets maken: *hij heeft er schoone figuren ingedraaid.* Onzijdig, met *zijn: hij is, met de koets, die straat ingedraaid.* Van hier: *indraaijing.*

INDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dragen: ik droeg in, heb ingedragen.* Binnen dragen: *goederen indragen.*

INDRAGT, z. n., vr., *der*, of *van de indragt*; zonder meerv. Geweld: *de indraght, gedaan aan uw' eere, staat met eerlijke voldoening te boeten.* HOOFT. *Duld nooit, dat op die heilige onderpanden, onderpanden van vrijheid en godsdienst, de minste indraght geschiede.* P. H. V. D. WALL.

INDRANG, z. n., m., *des indrangs*, of *van den indrang;* zonder meerv. Het indringen, eene inbreuk.

INDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *drijven: ik dreef in, heb ingedreven.* Bedr., naar binnen drijven: *koeijen indrijven.* Met geweld inslaan: *hij dreef den nagel er diep in.* Graveren:

beelden, kunstigh ingedreeven. VOND. Ont, met *zijn: het schip drijft de haven in.* Van hier: *indrijving.*

INDRILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *drillen: ik drilde in, heb ingedrild.* Door eenen dril in iets een gat boren.

INDRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *dringen: ik drong in, heb* en *ben ingedrongen.* Bedr.: *iemand in eenig ambt indringen.* Ook wederk.: *hij heeft zich in dien vriendenkring ingedrongen.* Anders is het, meest onzijdig, met *zijn: het sweert, dat in de binnenste kameren indringen sal.* BIJBELV. *Hij is met de ruiterij ingedrongen.* Van hier: *indringer, indringing.*

INDRINKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *drinken: ik dronk in, heb ingedronken.* Inzwelgen: *hij drinkt de bespottinge in als water.* BIJBELV. Vocht naar zich trekken: *vloeipapier drinkt den inkt in.* Dichters zeggen ook: *den vogelenzang met de ooren indrinken.*

INDROEVIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *droevig.* Zeer droevig. *Indroeve*, bij KIL.

INDROOG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *droog.* Zeer droog.

INDROOGEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *droogen: ik droogde in, ben ingedroogd.* Door opdroogen inkrimpen: *door het liggen in de zon zijn die wortelen ingedroogd.*

INDRUIPEN, (*indroppen, indruppen*), bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *druipen: ik droop in, heb* en *ben ingedropen.* Met droppelen laten inloopen: *olie in eene wond indruipen.* Het onzamengest. *druipen* gebruikt VOND Ook bedr.: *druipt honigh op mijn lippen.* Het onz. is echter meest in gebruik; met *zijn: de olie is er ingedropen.* Van hier: *indruiping.*

INDRUISCHEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *druischen: ik druischte in, ben ingedruischt.* Met gedruisch invallen.

INDRUK, z. n., m., *des indruks*, of *van den indruk*; meerv. *indrukken.* Aandrang, geweld: *om 's vijands indruk te stuiten.* HOOFT. Voords wordt het meest figuurlijk gebruikt, voor de werking eener zaak op het mensch-

menschlijke gemoed: *die onverwachtte dood maakte sterken indruk op hem.* — *Hij leeft onder indrukken*, zegt men van iemand, die gevoelig omtrent zijne eeuwige belangen is. *Iemand eenen kwaden indruk geven van eene zaak*, eene verkeerde bevatting in deszelfs verstand veroorzaken.

INDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *drukken: ik drukte in, heb ingedrukt.* Door drukking indouwen: *zij hebben hem eenen dolk ten boezem ingedrukt.* — *Letteren in steenen ingedrukt.* Bijbelv. Oneigenl., *iemand wijze lessen indrukken. Om dit te wege te brengen, zouden zij hun onder anderen, ook hebben ingedrukt, dat* enz. Wagen. *Beelden indrukken*, voor denkbeelden geven, bezigt Spiegh. Van hier: *indrukking*, *indrukfel.*

INDRUPPEN, zie *indruipen.*

INDUIKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *duiken: ik dook in, heb* en *ben ingedoken.* Onder water houden: *dan sult gij mij in de gracht induijcken.* Bijbelv. Onz., met *hebben.* Diep gaan, van een schip gesproken: *het vaartuig duikt in.* Zich verbergen; met *zijn: zoo datze ter klove indoken.* Vond.

INDUWEN, zie *indouwen.*

INEEN, bijw., beduidende zoo veel als in elkander, buiten zamenstelling niet in gebruik, als *ineenrollen, ineensmelten, ineenschieten*, enz. Poot bezigt *ineenkreuken: en ijzer en metaal en staal ineengekreukt.*

INEIGENEN, bedr. w. gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *eigenen: ik eigende in, heb ingeeigend.* Terug nemen, zich weder eigen maken: *om de verkofte geestelijke goederen weder in te eigenen.* Hooft.

INENTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *enten: ik entte in, heb ingeent.* Eene ent inzetten: *tegen natuur in den goeden olijfboom ingeentet.* Bijbelv. Oneig., in de kinderziekte, vreemde smetstof, door middel eener vlijm, in het bloed brengen: *hij heeft zich de pokjes laten inenten.* Diep inprenten: *maar deze liefde vernoegde haar ingeente eerzucht niet.* Bogaert. Tusschenvoegen, inmengen: *'t ontvouwen deezer stoffe, ten breedste, en met inenting van alle bijpassende reedenen.* Hooft. Van hier: *inenter, inenting.*

INETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *in* en *eten: ik at in, heb ingegeten.* Verteren, slijten: *roest eet het ijzer in.* Onz., met *hebben: de kanker eet in. Geldzucht is een inetend kwaad.* Van hier: *ineting.*

INETSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *etsen: ik etste in, heb ingeetst.* Door de etskunst laten inbijten. *Figuren in eene plaat inetsen.*

INETTEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *etteren: ik etterde in, ben ingeetterd.* Door den etter verbeten worden. *De wond is ingeetterd.* Fig., erger worden: *eenighe schrijvers melden, hoe de verbittering zoo diep inetterde.* HOOFT.

INFLANSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *flansen: ik flanste in, heb ingeflanst.* In het ruige inbrengen. *Een en hetzelfde gezegde overal inflansen.*

INFLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *flikken: ik flikte in, heb ingeflikt.* Een laag woord, beteekenende iets, door opflikken, inlappen. Overdr.: *hij weet zich overal in te flikken,* door lage vleijerij zich toegang te verwerven.

INFRAAI, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in,* dat den zin versterkt, en *fraai.* Zeer fraai.

ING, (ingekort van *inge*) een zeer gemeene onzachtstaartige uitgang, die, gevoegd achter (de werkwoorden, naderhand achter) het zakelijke deel der werkwoorden, naamwoorden van het vrouwlijke geslacht vormt, om de dadelijke werking van dat woord, waarvan zij gemaakt worden, uittebeelden. Zoo ontstaan van *lezen, draaijen, werpen, rotten,* de naamwoorden *lezing, draaijing, werping, rotting,* die allen de daad van *lezen, draaijen,* enz. aanduiden. Hoe rijk is onze taal! Immers, zoo laten zich van alle werkwoorden zulke naamwoorden van dadelijke werking vormen, schoon allen niet in gebruik zijn. Oudt. gingen vele van werkwoorden gevormde naamwoorden (*verbalia*) dus uit, die nu, door besnoeijing van de lettergrepen, dezen uitgang bijna geheel verloren hebben; b. v. *wandeleninge, wandelinge,* nu *wandel. Bewijzeninge, bewijzinge — bewijs. Spijzeninge, spijzinge — spijs. Prijzeninge, prijzinge — prijs. Koopeninge, koopinge — koop. Doopeninge, doopinge — doop. Hopeninge, hopinge — hoop.* Dikmaals vindt

vindt men dezen uitgang in de zamengestelde naamwoorden, die in de enkele niet in gebruik zijn, als: *beleving*, *uitpomping*, *afpaling*, *afsloping*, *bekoming*, enz. Men moet hiermede niet verwarren andere naamwoorden, die dezen uitgang hebben, als: *rotting*, *bokking*, *haring*, *penning*, enz.

Deze uitgang is in het hoogd. *ung*, frankd. *ung*, angelf. *unge*, *ung*, *ing*. Bij de Engelschen gaan de deelwoorden in *ing* uit; die ook wederom als naamwoorden gebruikt worden.

INGAAN, (KER. *inkan*, OTFRID. *ingan*,) bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *gaan*: *ik ging in*, *heb* en *ben ingegaan*. Bedr. Iemand in het gaan inhalen: *iemand ingaan*. Beginnen, aangaan: *met iemand eene weddenschap ingaan*. *Een verdrag ingaan*. *Vrientschap* (*vriendschap*) *ingaan*. BIJB. 1477. *Aangaan* is, hier, meest in gebruik. Onz., met *zijn*. Intreden: *hij is er eerst ingegaan*. Inschieten: *de degen gaat gemakkelijk in en uit*. Ingestoken worden: *dat ten monde ingaat*, *verontreijnigt niet*. BIJBELV. Wel aanstaan, en daardoor koopers vinden: *die goederen gaan er wel in*. Behagen: *dit ging den volke wel in*. HOOFT. Aanvangen: *is uw leerjaar al ingegaan? Ons slavernij gaat in*. VOND. Uitmaken, bevatten: *agt duiten gaan in eene stuiver* — *vijf en veertig flesschen gaan in een anker*.

INGADEREN, (*ingaren*,) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gaderen*: *ik gaderde in*, *heb ingegaderd*. Inzamelen. Van hier: *ingaderer*, (*ingaarder*) *ingadering*.

INGANG, z. n., m., *des ingangs*, of *van den ingang*; meerv. *ingangen*. De daad van ingaan, zonder meerv.: *om te weten uwen inganck*. BIJBELV. *Iemand den ingang verbieden*. Werking op den wil: *uwe vermaning zal toch geenen ingang bij hem vinden*. Begin: *de huur heeft nu haren ingang*. Eene opening, waardoor men ingaat, met een meerv.: *die straat heeft eenen naauwen ingang*. *De ingangen des huijses*. BIJBELV.

INGEBEELD, verl. deelw. van *inbeelden*. Die zich iets inbeeldt: *een ingebeeldde zieke*. Dat, hetwelk men zich inbeeldt: *eene ingebeeldde hoop*.

INGEBOREN, verl. deelw., van het scheidb. voorz. *in*, en *geboren*, van het oude *beren*. Zie *baar*. *Ingeboren* is van de geboorte af bezeten, anders *aangeboren*, ingeschapen,

innatus: met haar' ingeboeren' aanminnigheit. HOOFT. Het wordt ook zelfstandig gebruikt, voor inboorling: *ofte is hij een ingeboorene des huyses?* BIJBELV. Van hier: *ingeboortig.* HOOFT.

INGEERFDE, z. n., m. en vr., *des ingeerfden*, of *van den ingeerfden*, — *der*, of *van de ingeerfde*; meerv. *ingeerfden.* Een eigendommelijk bezitter, anders, *eigenerfde* genoemd. Het is, eigenlijk, het verl. deelwoord van *inerven. Alwaar de ingeerfden te groot een' bekooring leeden.* HOOFT.

INGEESTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in*, en het verouderde *geesten*: *ik geestte in, heb ingegeest. Ingheesten* bij KIL., die het door *inspirare* overzet. De Ouden gebruikten dit woord voor ingeven door den geest, en wel, met een onscheidb. voorz.: *God ingeestte hem.* Van hier *ingeesting*: *met ware verborghender ingeestinghe.* TUINMAN. *Ingeesting des gemoeds (instinctus)* komt bij OUD. voor. Het deelw. *ingegeest* is nog in gebruik: *met den zelfden ingegeesten Schrijver.* OVERZ. V. HERV. *De krachtige uitdrukkingen der ingegeeste Schrijveren op dit stuk.* FRANTZEN. Het enkele *geesten* was bij de Ouden blazen. Waar, in de tegenwoordige overzetting van den Bijbel, staat: *de wind blaest, waerhenen hij wil*, stond in de oude van 1477: *die geest geestet, so waer hi wilt.* Dus zeiden zij ook *ontgeesten*, voor buiten de zinnen verrukken.

INGELAND, z. n., m., *des ingelands*, of *van den ingeland*; meerv. *ingelanden.* Die eenig land in eenen bedijkten polder heeft: *de ingelanden van de Woudmeer.*

INGESCHAPEN, verl. deelw. van het onbruikb. werkw. *inscheppen.* Aangeboren, door schepping ontvangen: *dat is hem ingeschapen; Ingeschapene kennis. Vernuft en dapperheit een lichaem ingeschapen.* VOND.

INGETOGEN, bijv. n. en bijw., *ingetogener*, *ingetogenst.* Die zich van alle buitensporigheid onthoudt, zedig. Van hier: *ingetogenheid. Ingetogen* is ook het verl. deelw. van het oude *intijgen*, *intiegen*, intrekken: *nederlanders, te diep inghetoogen.* HOOFT.

INGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *geven*: *ik gaf in, heb ingegeven.* Naar binnen brengen: iemand een *geneesmiddel ingeven.* Inleveren: *de gezanten gaven hun verzoek bij de Staten in.* Inruimen, afstaan: *goede orde zoud' hij doen houden binnen d'in-*

ingegeven steden. HOOFT. Tusschenvoegen, invoegen: *toen het gestarnte den hemel ingegeven wert*, zoo vertaalt VOND. het *inmissa sidera cælo.* Inboezemen, in den zin geven: *wie heeft u dat ingegeven?* — *Alle schrift is van God ingegeven.* BIJBELV. Van hier *ingever*, *ingeving*, het kerkel. woord *inspiratio.*

INGEVOLGE, voorz. Eigenlijk is het zoo veel als achtervolgends, van *in* en *gevolg*: *Ingevolge uwe ernstige begeerte.*

INGEWAND, z. n., o., *des ingewands*, of *van het ingewand*; meerv. *ingewanden.* Eene algemeene benaming van de inwendige deelen in het ligchaam van mensch en dier. Men gebruikt het, bij verzameling, in het enkelv. getal, meest: *het ingewand uit een beest doen.* Ook is het meerv. in gebruik, wanneer men van meer ingewanden spreekt: *hij heeft al de ingewanden verbrand.* Men gebruikt dit woord ook voor bijzondere deelen, als voor de lijfmoeder, baarmoeder: *'t ongeboren wicht in 't ingewant der maeght.* VOND. Voor het gedarmte: *bezie eens, hoe zijn ingewanden krimpen.* VOND. *Ende alle sijne ingewanden zijn uytgestort.* BIJBELV. *Het gerommel mijns ingewandts.* BIJBELV. Voor *ingewand*, zeide men oudt. ook *inader*: *en storte syn inader op die aerde en hij is doot.* BIJB. 1477. Ook *inghedoe*: *moederlijke inghedoe.* TAFELB. Bij KIL. *inghedom.* Figuurlijk, voor andere inwendige deelen van iets: *het ingewand der aerde.* VOND. Binnenste deelen eens lands: *voorgenomen hebbende tot de ingewanden van Asië door te breken.* BOGAERT. *Met den vijandt in 't ingewandt.* HOOFT. Eigene inwoners en landgenoten, in tegenstelling van vreemden en vijanden: *zich teegens 't gevaar te verzeekeren, dat uit haar eijghen ingewant opstaan moght'.* HOOFT. Van hier de spreekwijs: *in eigen ingewand wroeten*, wanneer een volk, door inwendige verdeeldheid, zich zelf verzwakt. Kinderen worden *het ingewand*, of de *ingewanden* der Ouderen geheten: *en eetende met smaak zijn eigen ingewant*, zijnen Zoon. VOND. *'t onmenschlijk wroeten in mijn eigen ingewanden*, Izaak slagten. HOOGVL. *Ik sal mij van mijn soon, mijn ingewant, afscheuren.* FR. v. DORP.

INGEWEIDE, z. n., o., *des ingeweides*, of *van het ingeweide*; zonder meerv. Ingewand van beesten, vogelen en

en visschen. In Gron. gebruikt men dit woord. Het enkele *geweide* is ook in zwang.

INGEWROCHT, zie *inwerken*.

INGEZETEN, z. n., m., *des ingezetens*, of *van den ingezeten*; meerv. *ingezetenen*. Die eene vaste woonplaats ergens heeft, een inwoner: *Ingesetene van dorre plaetsen*. Bijbelv. Het beandwoordt aan het hoogd. *Beisitzer*, welk Wacht. verklaart door zoodanigen, die in eene stad woont en leeft, zonder het burgerregt te hebben.

INGIERIG, bijv. n., en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in* en *gierig*. Het voorz. versterkt de beteekenis. Zeer gierig: *u inghierich hert*. Houw.

INGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gieten*: *ik goot in*, *heb ingegoten*. Vloeibare stof, door gieten, in iets instorten: *het water*, *welk ik er ingegoten had*, enz. Mededeelen: *het noit veranderen wort niet van boven ingegoten*. Vond. Fig., in den gemeenzamen stijl: *men kan u het verstand met geenen trechter ingieten*. Van hier: *ingieting*.

INGIJPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gijpen*: *ik gijpte in*, *heb ingegijpt*. Een zeewoord. *De zeilen ingijpen*, inhalen en toebinden.

INGLIJDEN, (*moesog. ingaleithon*) onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *glijden*: *ik gleed in*, *ben ingegleden*. Door glijden invallen, inkomen: *het glijdt ongemerkt in*. Fig.: *wanneer de vindenstijd*, *door de afloop van 't genadig heden in 't strenge namaals ingegleden*, enz. M. L. Tijdw. Van hier: *inglijding*.

INGLIPPEN, onz w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *glippen*: *ik glipte in*, *ben ingeglipt*. Naar binnen glippen. Van hier: *inglipping*.

INGLOED, z. n., m., *des ingloeds*, of *van den ingloed*; het meerv. is niet in gebruik. Hevige gloed. Van *in*, dat den zin versterkt, en *gloed*. *O ingloet*, *ons te sterck!* Vond.

INGOED, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het zinversterkende voorz. *in* en *goed*. Doorgoed, zeer goed.

INGOLPEN, zie *ingulpen*.

INGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gooijen*: *ik gooide in*, *heb ingegooid*. Inwerpen; in

den dagelijkschen stijl gebruikelijk. *Zij gooiden er eenen hoop steenen in.* Door insmijten breken: *glazen ingooijen.*

INGORDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gorden: ik gordde in, heb ingegord.* Door omgorden intrekken. *Ingegordde zeilen.*

INGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *graven: ik groef in, heb ingegraven.* Door graven indringen. Van hier: *ingraving: het is eene ingravinge aen sijne achterste ofte aen sijne voorste zijde.* Bijbelv.

INGREEP, z. n., vr. *der*, of *van de ingreep*; zonder meerv. Het ingrijpen. Men gebruikt het figuurlijk voor eene geweldddadige aanmatiging van iets: *zijn ingreep in de kroon.* Oudaan.

INGRIFFELEN (*ingriffen*), bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *griffelen: ik griffelde in, heb ingegriffeld.* Met eene griffel insnijden, ingraven: *ik heb mijnen naam in dezen boom ingegriffeld.* Inenten: *ingegriffelde loten.*

INGRIJPEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *grijpen: ik greep in, heb ingegrepen.* In iets grijpen. Doch meest oneigenlijk; *de kammen van het molenrad zijn te kort, om goed integrijpen.*

INGROEIJEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *groeijen: ik groeide in, ben ingegroeid.* In iets groeijen: *zijn rok is nu te wijd, maar hij zal er wel ingroeijen.* Door groeijen onder elkander vereenigd worden: *ingegroeide takken.*

INGROEN, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *groen.* Zeer groen.

INGROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *groeven*, dat buiten zamenstelling weinig in gebruik is: *ik groefde in, heb ingegroefd. Hij bezag de pijlaars, welken ik kunstig had laten ingroeven*, met groeven insnijden, inschaven.

INGULPEN, (*ingolpen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *gulpen: ik gulpte in, heb ingegulpt.* Met groote teugen indrinken; *onder 't ingulpen van eenen berkemeier met wijn.* Bogaert. *Hij golpt zoo veel koudt waaters in.* Hooft.

INHAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *haken: ik haakte in, heb ingehaakt.* Met eenen haak in iets vasthechten. Van hier: *inhaking.*

INHAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *hakken*: *ik hakte in*, *heb ingehakt*. Met hakken inslaan. — *De getergde soldaten hakten op den hoop in.*

INHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *halen*: *ik haalde in*, *heb ingehaald*. Door halen indragen: *turf en hout inhalen*. Naar zich halen: *haalt uwe hant in*. BIJBELV. Intrekken: *haal uwen buik wat in*. *Dat Memfis 't hooft inhale!* VOND. Figuurlijk: *zijn woord inhalen*, herroepen het geen men gezegd heeft. Naar beneden trekken, naar zich trekken: *de zeilen inhalen*. Inzuigen: *hij heeft die spin, onder 't zingen, door den adem ingehaald*. Vergaderen: *Gelden inhalen*. Over zich brengen: *Vorsten uitstooten is oorlogh inhaalen*. HOOFT. Plegtig verwelkomen: *de Vorst werd door de gansche burgerij ingehaald*. Inwinnen: *ik zal, dat ten achteren is, weder zoeken intehalen*. In snelheid overtreffen: *iemand in het loopen inhalen*. *Wij haalden het schip, op de hoogte van dat eiland, in*. Schraapzuchtig zijn: *maateloosheid van inhaalen*. HOOFT. Het deelwoord *inhalende* gebruikt men, in dien zin, veel: *een inhalend mensch*. Ook *inhalig*, *inhaligheid*. Van hier: *inhaling*.

INHAM, z. n., m., *des inhams*, of *van den inham*; meerv. *inhammen*. Eene zeetong, die eene inwijk, eene kreek in het vaste land maakt: *daar Euripus den hals des inhams schuurt*. VOND. *Breede inhammen*. HOOFT. Van *ham*, eene snede, omdat daardoor het land als gebroken wordt. Zie *ham* en *hamel*.

INHANDELEN, bedr. w., gelijkv. Van het scheidb. voorz. *in* en *handelen*: *ik handelde in*, *heb ingehandeld*. Door verruiling inkrijgen.

INHANGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *hangen*: *ik hing in*, *heb ingehangen*. In iets hangen: *eene deur inhangen*.

INHEBBEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in*, dat eene rust beteekent, en *hebben*: *ik had in*, *heb ingehad*. In zijne magt hebben: *de vijand had reeds drie schansen in*. Bezetting hebben: *Heerentals*, *inhebbende zestien hondert man*'. HOOFT. Beteekenen, beduiden: *die woorden hebben heel wat in*; — *wat heeft dat in*? *Die boodschap zal niet veel inhebben*.

INHECHTEN (ook *inheften*), bedr. w., gelijkv. Van het scheidb. voorz. *in* en *hechten*: *ik hechtte in*, *heb ingehecht*. In iets hechten: *inhechten van den ploeg*. TEN KATE.

INHEEMSCH, (oud. *inheimsch*) bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Inlandsch: *inheemsche vonk*. VOND. Van *in* en *heem*, *heim*. Zie *heem*.

INHEET, bijv. naamw. en bijw. zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat den zin versterkt, en *heet*. Regt heet.

INHEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *heijen*: *ik heide in*, *heb ingeheid*. Door middel van een heiblok inslaan: *op 't rijzenhooft en de ingeheide palen*. VOND.

INHEILIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *heiligen*: *ik heiligde in*, *heb ingeheiligd*. Inwijden, inzegenen: *Kristus ging zijn' grooten ommegank inheiligen*. VOND. *De koning pleghtelijk gekroont en de ingeheilight werdt*. HOOFT.

INHIJSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *hijschen*: *ik heesch in*, *heb ingeheschen*. Ook gelijkvl.: *ik hijschte in*, *heb ingehijscht*. Door hijsching inbrengen.

INHOLLEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *hollen*: *ik holde in*, *ben ingehold*. Hollend inkomen: *'t gekrijs holt straat in*, *straat uit*. HOOFT.

INHOUD, z. n., m., *des inhouds*, of *van den inhoud*; meerv. *inhouden*, in eenige gevallen slechts gebruikelijk. Al de zaken, die in een geschrift, eene rede, een boek, begrepen zijn. *De inhoud van den brief*. *Het boek was van dezen inhoud*. *Gezangen van hemelschen inhoud*. M. L. TIJDW. *De inhouden dezer gesprekken*. VERTAL. VAN HERV. Datgene, welk een ruim bevatten kan, deszelfs grootte: *de ligchaamlijke inhoud der zon*, *naar vierkante mijlen gerekend*, enz. Bij HOOFT en VONDEL wordt *inhoud* ook onzijdig gebruikt. Onze ooren zijn, thands, aan het manlijke meest gewend; alhoewel het onzijdige het oudste geslacht schijnt te zijn.

INHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *houden*: *ik hield in*, *heb ingehouden*. In zijne ligchaamlijke ruimte bevatten: *de beker houdt veel in*. BIJBELV. Eenen zakelijken inhoud hebben: *zijn brief hield in*, *dat* enz. Binnen houden: *dat walgelijke braakmiddel konde ik niet inhouden*. *Zijn water inhouden*; waarvoor men ook *houden* zegt. Fig., bedwingen. *zijne gramschap inhouden* — *zich inhouden*.

INHOUT, z. n., o., *des inhouts*, of *van het inhout*;

meerv. *inhouten*. *De inhouten van een schip*, deszelfs ribben, die den buik maken. Ook zegt men, in den gemeenzamen spreektrant, van iemand, die gezond en van ligchaam wel gesteld is: *hij is goed van inhouten*.

INHULDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *huldigen*: *ik huldigde in*, *heb ingehuldigd*. Voor de eerste reis, aan eenen Vorst, of anderen persoon, zijne hulde bewijzen, en hem, daardoor, voor dengenen erkennen, die hij is. Van hier: *inhuldiging*.

INHUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *huren*: *ik huurde in*, *heb ingehuurd*. Iets, het welk men in huur heeft, voor het vervolg huren.

INJAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *jagen*: *ik joeg in*, *heb ingejaagd*. Naar binnen drijven: *den vijand injagen*. Door snel rijden inhalen; *wij joegen die voorrijders*, *binnen een uur*, *in*.

INK, z. n., m., *des inks*, of *van den ink*; meerv. *inken*. Zoo noemt men den ingang, de opening van eene puit, eene soort van fuiknet. Het zal, misschien, uit het oude *inge*, eene naauwe engte, verbasterd zijn.

INK, zie *inkt*.

INKABBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kabbelen*: *ik kabbelde in*, *heb ingekabbeld*. Door kabbeling indringen, en dus uitholen.

INKANKEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kankeren*: *ik kankerde in*, *ben ingekankerd*. Door kanker ingevreten worden. Oneigenlijk: *de boosheit kankert in*. Vond. *Ingekankerd kwaad*. Van hier: *inkankering*.

INKARNAAT, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting; uit het fr. *incarnat*, rood als de verw van granaatbloesem, die hoog, rozenrood is: *inkarnate wangen*. J. H. Krul. Van het middeleeuw. lat. *ingranatis*. Het wordt, meest, zelfstandig gebruikt, voor vleeschkleur; en de Dichters spreken van *het inkarnaat der lippen*. *Het gloeiend inkarnaat*. Hoogvl. Van hier het onverbuigb. bijv. naamw. *inkarnaten*:

Purpere eglantieren blaken,
Op den inkarnaten mont. Hoogvl.

INKEEP, z. n., vr., *der*, of *van de inkeep*; meerv. *inkepen*. Inkerving.

INKEER, z. n., m., *des inkeers*, of *van den inkeer*;

zon-

zonder meerv. De nadenking van iets met een ingekeerd gemoed, berouw: *iemand tot inkeer brengen. Tot inkeer komen.*

INKEEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *keeren*: *ik keerde in, ben ingekeerd.* Van den weg bij iemand ingaan: *als een reiziger, die slechts inkeert, om te vernachten.* BIJBELV. Fig.: *inkeeren in zijnen eigenen geest.*

INKELDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kelderen*: *ik kelderde in, heb ingekelderd.* Een woord, in het gemeene leven gebruikelijk, in den kelder doen: *ik heb de wijnflesschen reeds ingekelderd.*

INKEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kepen*: *ik keepte in, heb ingekeept.* Eene keep in hout maken.

INKERVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kerven*: *ik korf in, heb ingekorven.* Eene kerf in iets snijden. Ook onz., met *hebben*; invreten: *daarentusſen neep de behoefte, inkervende van dagh tot dagh.* HOOFT. Van hier: *inkerving.*

INKHORENTJE, zie *eekhorentje.*

INKIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kijken*: *ik keek in, heb ingekeken.* Inzien.

INKIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kippen*: *ik kipte in, heb ingekipt.* Inkepen, eene keep in iets maken.

INKLAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *klampen*: *ik klampte in, heb ingeklampt.* Door klampen in iets inhechten. Figuurl.: *zoo zij hem t'haarder parthije konde inklampen.* HOOFT. Tusschenvoegen: *twee brieven hebben mij hier inklampens waardt gedocht.* HOOFT.

INKLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kleeden*: *ik kleedde in, heb ingekleed.* Een plegtig gewaad aantrekken: *laat Samson inkleeden.* VOND. *Het feest met staatsie inkleeden.* VOND. Oneigenl., bedekken, opsieren: *de verhevenste lessen in fabelen inkleeden.* Van hier: *inkleeding.*

INKLEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kleppen*: *ik klepte in, heb ingeklept.* Door kleppen indagen.

INKLIMMEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *klimmen*: *ik klom in, ben ingeklommen.*

Door opklimmen inkomen: *in 't volck sal der inklimmen.* Bijbelv.

INKLINKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *klinken: ik klonk in, heb* en *ben ingeklonken.* Door klinken inslaan: *eenen nagel inklinken.* Met geweld inslaan, zoodat het klinke: *en kloncк 't gevloeckt gebou de kruin in met den donder.* Vond. *Hij klonck den varre de harssens in.* Vond. Onz., met *zijn*; met gedruisch inrijden: *de paarden klinken ter stad in.* Hooft. *Ingeklonken tot diep onder de vijanden.* Hooft.

INKLOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kloppen: ik klopte in, heb ingeklopt.* Door kloppen indrijven: *zoo klopt gij het stof in.* Onz., met *zijn*; door kloppen dunder worden: *dat boek zal veel inkloppen.*

INKNAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *knagen: ik knaagde in, heb ingeknaagd.* Knagend ineten. Van hier: *inknaging: inknaging in de vliezen en vleeschachtige deelen.*

INKNARSEN (*inknersen*), onz. w., gelijkvl., met *hebben.* Van het scheidb. voorz. *in* en *knarsen: ik knarste in, heb ingeknarst.* Door knarsen indringen: *dat de schicht inknerst in het brein.* Vond.

INKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *knoopen: ik knoopte in, heb ingeknoopt.* Door knoopen inbinden. Fig., bedwingen: *de ongebondenheid inknoopen.* Ernstig aanbevelen; in de dagelijksche taal: *ik heb het hem ter dege ingeknoopt.*

INKOKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *koken: ik kookte in, heb* en *ben ingekookt.* Bedr., door koken indrijven: *ik heb er die bruine kleur ingekookt.* Onz., met *zijn*, door koken verminderen: *het is op de helft ingekookt.* *Verkoken* is hier meest gebruikelijk.

INKOMELING, z. n., m. en vr., *des inkomelings*, of *van den inkomeling*, — *der*, of *van de inkomeling*; meerv. *inkomelingen.* Vreemdeling.

INKOMEN, onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *komen: ik kwam in, ben ingekomen.* Ingaan: *ik sliep, toen hij inkwam.* Ook is het een beschaafd woord in den bijbelstijl: *tot eene vrouw inkomen*, haar bekennen. Intrekken: *zoodra de vijand ingekomen zal zijn.* Inzeilen:

len: *eens in het jaar komen de schepen in.* Ingebragt worden: *die waren mogen niet inkomen.* Van hier het deelw. *inkomende: inkomende en uitgaande schepen — inkomende en uitgaande goederen, regten,* enz. *Inkomen* als een zelfst. naamw. van het onz. geslacht, voor rent, baat, inkomst: *hij had, van die landerijen, een inkomen van tien duizend guldens.*

INKOMST, z. n., vr., *der,* of *van de inkomst;* meerv. *inkomsten.* Ingang, zonder meerv.: *na mijne inkomst in het vaderland. — Voor de inkomst der vloot.* Het inkomen, de baat, de rent; met een meerv.: *hij leeft van zijne inkomsten.*

INKOOP, z. n., m., *des inkoops,* of *van den inkoop;* zonder meerv. Een koopen, om weder te verkoopen. *Zij kosten mij zelven twee schellingen, bij den inkoop.*

INKOOPEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *koopen: ik kocht in, heb ingekocht.* Koopen, om te verkoopen. *Hij koopt het duur in.* Door geld, deel aan een gezelschap, inwoning in een huis, enz. verwerven: *zij hebben zich in het gasthuis ingekocht.* Van hier: *inkooper.*

INKORTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *korten: ik kortte in, heb ingekort.* Door intrekken korter maken: *kort uw touw in.* Fig., beteugelen: *hij moet ingekort worden.* Verminderen: *eene schuld allengs inkorten. Iemands gezag inkorten.* Ook onz.: *dat kort in.* Van hier: *inkorting.*

INKORVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *korven: ik korfde in, heb ingekorfd.* Dit *korven* is, eigenlijk, in eenen korf doen. Oneigenlijk gebruikte men het voor de maag te vullen. Bij Kil. *corbitare, in ventrem immittere, devorare. Hij spert zijn mond op, om dat in te korven.* Brune.

INKOSTELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het versterkende voorz. *in* en *kostelijk.* Zeer kostelijk: *met een inkostelijk aavondmaal.* Hooft. Zie *Ink.*

INKOUD, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het versterkende voorz. *in* en *koud.* Streng koud, fijn koud.

INKRAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *kraaijen: ik kraaide in, heb ingekraaid.* Door gekraai inroepen: *zoo dra de wakkre haen den midnacht innekraeit,* Vond.

IN-

INKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *krijgen: ik kreeg in, heb ingekregen.* Binnen zich ontvangen: *het fchip kreeg water in.* Binnen krijgen: *ik kan het vat niet inkrijgen. Ik heb mijn geld ingekregen.*

INKRIMPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *krimpen: ik kromp in, heb* en *ben ingekrompen.* Door krimpen digter maken: *ik heb het laken ingekrompen.* Het verfpreidde vereenigen: *hij beval het heir in te krimpen.* HOOFT. *Zich inkrimpen*, zijne levenswijs en vertering verminderen Onz., met *zijn: de zenuwen krimpen in*, worden, door krimping, korter. *Het doek krimpt in. De wind krimpt in*, het tegendeel van *uitfchieten.* Fig: *op deze bedreiging krompen zij in*, lieten zij hunne vrijmoedigheid varen. Van hier: *inkrimping.*

INKROPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *kroppen: ik kropte in, heb ingekropt.* Eigenlijk in den krop indouwen. Het wordt, meest, figuurl. gebruikt. *Toorn, hoon inkroppen. Het kan al die ingekropte ellende niet verduwen.* VOND. *Mijn' ingekropten rou.* VOND. *Inkroppende zijnen haat tegens de geenen.* HOOFT.

INKRUIJEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *kruijen*, voor *kruiden: ik krooi in, heb ingekrooijen*, (in Noordh. *ik krood in, heb ingekroden*; elders: *ik kruide in, heb ingekruid*). Door kruijen inbrengen. Fig., met gezag, tegen genoegen invoeren: *het befluit wordt ingekruit.* VOND. *Die rieden hem, hen met der tijdt ten treflijkften ampten in te kruijen.* HOOFT.

INKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *kruipen: ik kroop in, ben ingekropen.* Door kruipen inkomen. *Nadat hij de hut ingekropen was.* Ongemerkt toenemen: *dat kwaad kruipt hoe langer hoe meer in.* Van hier: *inkruiping.*

INKT (*ink, int*), z. n., m., *des inkts*: of *van den inkt*; zonder meerv. Een bekend zwart vocht, om mede te fchrijven, of te drukken. *Met noit verderffelijken inkt.* ANTON. *Met onuitwisch'bren inkt gefchreven.* M. L. TIJDW. VONDEL gebruikt, ergens, het meerv., uit eene dichterlijke vrijheid: *ik wensch met mijn pen en inten*, enz.

Men is het, in de fpelling van dit woord, niet eens geweest; fchrijvende fommigen *ink*, of *int.* Thands is de fpel-

ſpelling *inkt* de gebruikelijkſte. Trouwens, voor dezelve is ook de meeste grond, omdat, naar de aanteekening van M. Martinius, het woord afſtamt van het gr. ἐγκαυστον, *encauſtum*, dat, eigenlijk, *ingebrand* heet. Het *encauſtum* was, namelijk, eene zekere gebrandde ſtof, waarmede de Ouden teekenden. Ook heette een purperkleurig merk, of teeken, hetwelk de oosterſche Keizers onder hunne brieven zetteden, *het heilige encauſtum*. Wijders ſchijnt het genomen voor allerlei vocht, om mede te ſchrijven, en dus de bron van ons woord *inkt*, te zijn, in eenige oorden van Nederland *enkt*, Kil. *enckt*, dat er nader aangrenst. Het poolſche *inkaust* komt er nog nader bij; it. *inchiostro*; eng. *ink*, fr. *encre*. Zamenſt.: *inktkoker*, *inktpot*, *inktvlak*: *zulk een inkvlak uit onze boeken te wisſchen*. Vond. Oul. bezigde men ook *inkthoorn*, voor inktkoker: *eñ hi hadde een ſcrivers incthoerne an ſine lendene*. Bijb. 1477.

INKUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *kuilen*: *ik kuilde in*, *heb ingekuild*. Vruchten, voor den vorst, in eenen kuil brengen.

INKUIPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *kuipen*: *ik kuipte in*, *heb ingekuipt*. In vaatwerk ſluiten. *Gerookte hammen inkuipen*.

INKWAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *kwakken*: *ik kwakte in*, *heb ingekwakt*. Met geweld ingooijen, inſmijten. Klanknabootſend woord.

INLAAG, z. n., vr., *der*, of *van de inlaag*; meerv. *inlagen*. Het inleggen. *De inlaag van geld*. *Inlaag van ruiteren*. Hooft. Dat ingelegd wordt. Zoo noemt men eenen ingeſlotenen brief *eene inlaag*.

INLADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *laden*: *ik laadde* (oul. *loed*) *in*, *heb ingeladen*. In een ſchip laden. Van hier: *inlading*.

INLANDER, z. n., m., *des inlanders*, of *van den inlander*; meerv. *inlanders*. Het tegendeel van *uitlander*. Van hier: *inlandsch*.

INLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *lappen*: *ik lapte in*, *heb ingelapt*. Slordig, als met lappen, invoegen: *die twee brieven heeft hij in zijn boek ingelapt*. Inzwelgen: *even als drinkebroers, die alles inlappen*. In dezen zin ſchijnt het klanknabootſend te zijn.

INLASSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *lasfchen: ik laschte in, heb ingelascht.* Met lasfchen inzetten. *Ik liet hier een ftuk inlasfchen.* Tusfchenvoegen: *hier zal ik een verhaal inlasfchen.* Van hier: *inlasfching.*

INLATEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *laten: ik liet in, heb ingelaten.* Binnen laten: *de vijand klopte aan het klinket; en de verraders lieten hem in.* Achter laten: *hij dronk den wijn op, welken ik er ingelaten had.* Invoegen: *eene lat in de ribben inlaten. Zich met iemand inlaten*, met hem in gefprek treden. *Zich in eene handeling — in een pleitgeding inlaten.* Oul. werd het ook onperfoonl. gebezigd: *eñ den cloppenden wert inghelaten*, d. i. wordt opengedaan (*pulfantibus aperitur*). Guld. Troen. Van hier: *inlating.*

INLAVEREN, onz. w., met eenen basterduitgang, gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *laveren: ik laveerde in, ben ingelaveerd.* Laverend inkomen.

INLEELIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorz. *in*, dat hier de beteekenis verfterkt, en *leelijk*. Zeer leelijk.

INLEG, z. n., m., *des inlegs*, of *van den inleg*; zonder meerv. Geld dat ingelegd wordt, in de loterij, of anders: *ik heb mijnen inleg betaald.*

INLEGERING, z. n., vr., *der*, of *van de inlegering*; het meerv. is niet in gebruik. Plaatfing van krijgsvolk. *Met inleeghering van tien of twaalf duizent mannen.* Hooft. Van *inlegeren*, dat weinig in gebruik is. Bij Hooft vindt men het: *het heir ging ontrent Leyde inleegheren.*

INLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *leggen: ik legde (leide) in, heb ingelegd (ingeleid).* Tot gebruik opleggen: *ik heb tien tonnen bier ingelegd.* Inmaken: *komkommertjes inleggen.* Met ftukjes inlijmen: *mijn kabinet is konftig ingelegd.* Enger maken: *een kleed inleggen.* Te zamen brengen: *hoe veel moeten wij inleggen, om dien maaltijd te vieren? — Eenen wijngaard inleggen*, eene rank in de aarde leggen, om nieuwe wortels te fchieten. *Lof, eer, fchande met iets inleggen*, behalen. *Geld inleggen*, in de loterij. *Tegen iemand inleggen*, zich met woorden tegen hem verzetten. Van hier: *inlegging, inlegfel*, ingelegd werk. *Met een inlegfel van levend faffier.* Overz. van Hervey.

IN-

INLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *leiden: ik leidde in, heb ingeleid.* Naar binnen leiden. Bijzonder drukt het uit, wanneer men openbare personen aan de koningklijke hoven inbrengt, en aan den Vorst aanbeveelt: *door den Kroonprinse ingeleid, ter gunstiger gehoor bij 't Opperwezen raken.* M. L. TIJDW. Wijders, verleiden, bedotten: *om de gemeente in te leiden, en verknocht te maken.* HOOFT. Van hier: *inleider.*

INLEIDING, z. n., vr., *der*, of *van de inleiding*; meerv. *inleidingen.* Behalve, dat het de driederlei beteekenissen van het genoemde *inleiden* aanneemt, beteekent het, nog, den aanvang, het begin eener rede. Ook de aanleiding, het onderrigt in eene zaak. Ook het daarover geschrevene werk; met een meerv.

INLEKKEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lekken: ik lekte in, ben ingelekt.* Lekkende indruipen.

INLEVEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *leveren: ik leverde in, heb ingeleverd.* Overgeven: *een verzoek, een smeekschrift — zijn bezwaar inleveren.* Van hier: *inlevering.*

INLEZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lezen: ik las in, heb ingelezen.* Inzamelen: *vruchten inlezen.* Van hier: *inlezing.*

INLICHTEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lichten: ik lichtte in, heb ingelicht.* Onz., met zijn licht in eene plaats dringen. *Licht er eens in.* Bedr.: *iemand van eene zaak inlichten*, figuurl., voor iemand van iets inlichting geven: *ingelicht door de gegrondde aanmerkingen van sommigen*, enz. Van hier: *inlichter, inlichting.*

INLIGGEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *liggen: ik lag in, heb ingelegen.* KIL. kent de, nu verouderde, spreekwijs: *inliggen van een kind*, voor in de kraam liggen. HOOFT bezigt het van krijgsvolk, dat, ergens, gelegerd is; alhoewel hij *inleggen* spelt: *hoe d'inleggende knechten den burgen ondraaghlijk vielen.*

INLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lijmen: ik lijmde in, heb ingelijmd.* Door lijmen in iets vastmaken. Van hier: *inlijming.*

INLIJSTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in*

in en *lijsten: ik lijstte in, heb ingelijst.* In eene lijst voegen. Doch fig.: *ingelijst in het geslachtregister.* Frantzen.

INLIJVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lijven*, dat, buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik lijfde in, heb ingelijfd.* Eigenlijk, in een lijf steken, in welken zin het bij Six v. Chand. voorkomt:

Maar trager dan een schicht, die d'Afrikaner spant,
En afschiet, om een draak of tijger intelijven.

Tot een medelid van een genootschap, van een vereenigd ligchaam, maken. *De treflijkste Leeden deszelven landschaps in te lijven.* Hooft. Van hier: *inlijving.*

INLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *loegen: ik loegde in, heb ingeloegd.* Invlijen. In Groningen gebruikt men dit woord: *turf inloegen.* Kil. kent een werkw. *loghen, hey loghen, componere foenum in metam.*

INLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *lokken: ik lokte in, heb ingelokt.* Door lokken naar zich brengen, door aanlokselen inbrengen: *zij heeft hem ingelokt*, in huis. *Wanneer de westewind den zomer inlocke.* Vond. Van hier *inlokking.*

INLOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *loogen: ik loogde in, heb ingeloogd.* In de loog zetten. *Ik heb het linnen laten inloogen.* Van hier: *inlooging.*

INLOOP, z. n., m., *des inloops*, of *van den inloop*; zonder meerv. Het inloopen.

INLOOPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *loopen: ik liep in, heb* en *ben ingeloopen.* Bedr., in het loopen inhalen: *hij konde zijnen hond inloopen.* Onz., met *zijn*; in eene plaats loopen, komen: *het schip liep de haven in.* *Tegen elkander inloopen.* Ook fig.: *die gewaarwordingen loopen lijnregt tegen elkander in.* *Inloopen* is ook een zetterswoord: *dat schrift loopt in*, de letters beslaan minder plaats, dan men dacht. Doorbreken: *dit jaer werdt ook de sijp bedijckt, maer liep binnen korte jaren weder in.* Vel. Chron. v. Hoorn.

INLOODSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *loodsen: ik loodsde in, heb ingeloodsd.* Binnen loodsen. Van hier: *inloodsing.*

INLOSSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in*

in en *lossen: ik loste in, heb ingelost.* Door losgeld in zijn bezit brengen: *die dat verzette pand zoo dier hebt ingelost.* M. L. Tijdw. Van hier *inlossing.*

INLUIDEN, (*inluijen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *luiden: ik luidde in, heb ingeluid.* Door klokkenluiding, een teeken van een begin geven: *de kermis inluiden.* Door gelui inroepen: *ik heb hem, tweemaal, laten inluiden.* Fig. *de Eendragt, die als balling scheen geweken, wierde weder ingeluid.* Trip. Door schoone woorden bedriegen. Zoo vertaalt Vond. het *seu versare dolos* van Virgil. door: *of ons inteluiden.* In het gemeen, bedriegen: *getrouwe harten door gaven en door wencken inluiden.* Vond. *Daarna Antonius door Tarentijnsch en Brundusijns verdragh en 't huwelijk zijner zuster ingeluidt.* Hooft. Van hier *inluiding.*

INLUISTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *luisteren: ik luisterde in, heb ingeluisterd.* In het oor luisteren: *iemand iets inluisteren.* Een klanknabootsend woord; even als het lat. *insusurrare in aurem.*

INMAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *maken: ik maakte in, heb ingemaakt.* Inleggen: *snijboonen inmaken.* Van hier het verl. deelw. *ingemaakt*, fig. gebruikt: *een ingemaakte guit.* M. L. Tijdw. Van hier *inmaking.*

INMANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *manen: ik maande in, heb ingemaand.* Door manen invorderen. *Schulden inmanen.* Van hier *inmaner, inmaning.*

INMENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *mengen: ik mengde in, heb ingemengd.* Door mengen indoen, onder iets mengen. *Ik heb het water er ingemengd.* Fig.: *zich in een verschil inmengen.* Van hier *inmenging, inmengsel.*

INMENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *mennen; ik mende in, heb ingemend.* Door mennen invoeren: *hij liet waaghens met eetwaaren ter stadt inmennen.* Hooft.

INMETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb voorz. *in* en *meten: ik mat in, heb ingemeten.* Door meting inkrijgen. Fig., vergelden: *want zij den godeloos naer d'uitmaet van het quaet weer inmeet voor altoos.*

 Vond.

Vond. Ook, onder het meten, verminderen; wanneer het onz. met *zijn* gebruikt wordt.

INMETSELEN (ook *inmetsen*), bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *metselen: ik metselde in*, *heb ingemetseld*. Door metselen invoegen. *Een stuk in den zijdmuur laten inmetselen*. Van hier *inmetseling*.

INMIDDELS, bijw. van tijd. Middelerwijl.

INMIJNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *mijnen: ik mijnde in*, *heb ingemijnd*. Zijn eigendom, bij openbare veiling, inkoopen.

INMONDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *monden: ik mondde in*, *heb ingemond*. De uiterste einden van iets in elkander steken. *Hierom heeft de Schepper de slagaderen in de aderen doen inmonden*. Herveijs overzett.

INNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *naaijen: ik naaide in*, *heb ingenaaid*. Door middel van naald en draad tezamen voegen: *boeken innaaijen*. Door naaijen invoegen. *Eenen lap in het hemd innaaijen*. Door naaijen insluiten: *hij had het geld*, *tusschen de voering*, *ingenaaid*. Door naaijen enger maken: *ik heb de mouwen eenigzins laten innaaijen*. Van hier *innaaijer*, *innaaijing*.

INNAGELEN, bedr. w., gelijkvl.. Van het scheidb. voorz. *in* en *nagelen: ik nagelde in*, *heb ingenageld*. Met nagelen indrijven, vastmaken.

INNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *nemen: ik nam in*, *heb ingenomen*. Door opnemen inbrengen: *het regent: neem het goed in*. Intrekken: *zoodra de donder zich hooren liet*, *nam men de zeilen in*. In een schip ontvangen: *wij moesten hem*, *bij dat eiland*, *wachten*, *waar wij hem zouden innemen*. Onder dak ontvangen: *zij namen ons allen in*, *om den regen*, *die overquam*. Bijbelv. *Bezetting innemen*. In zich nemen: *ik kan dien bitteren drank niet innemen*. Fig.: *in twijfelachtige gevallen goeden raad innemen*.— *Bevelen innemen*. Met geweld nemen: *de vijand nam alle vaste steden in*. *Eene plaats stormender hand innemen*. Beslaan, bezetten: *de soldaten namen de geheele markt in*. *Het gezelschap nam het gansche huis in*. Fig.: *in dien de droefheid uw hart heeft ingenomen*. Hooft. bezigt het voor verstaan: *Ik acht*, *mijn Heer die neemt*

mijn

mijn meening zeer wel in. Genegenheden winnen: *hij nam mij, met dien brief, geheel in. Iemands hart innemen.* Hierheen behoort de spreekwijs: *voor — tegen iemand ingenomen zijn.* Van hier *innemend*, bevallig; *innemer*, *inneming*.

INNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik inde, heb geind.* Invorderen. *Al waare schoon iets daaraf geint bij den ontfanger.* Hooft. Van hier *inning*.

INNERLIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Inwendig. *De innerlijke waarde van een stuk geld.* Zie *lijk*.

INNIG, bijv. n. en bijw., *inniger*, *innigst*. Inwendig: *dat vloeit uit het innige van mijn hart.* Meest gebruikt men dit woord, om eenen hoogen graad van opregtheid en inwendig gevoel aantewijzen. *Hij is een innig kristen. Ik heb vele achting voor innige godsvrucht. Een innig gebed. Innige blijdschap*, enz. Van hier *innigheid*, *inniglijk*. Zie *ig*.

INOOGSTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *oogsten: ik oogstte in, heb ingeoogst.* Veldvruchten in den oogst inzamelen: *granen inoogsten.* Ook wordt het onzijd. gebruikt: *wij waren aan het inoogsten.* Figuurl., in eene groote maat verkrijgen: *lof inoogsten. Gij zult begrijpen, hoe duldloos het zijn moet, altijd schande voor eer in te oogsten.* Feith. Van hier *inoogsting*.

INPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *pakken: ik pakte in, heb ingepakt.* Van hier *inpakking*.

INPALMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *palmen: ik palmde in, heb ingepalmd.* Allengsjens naar zich halen. *Eene lijn — een touw inpalmen.* Fig.: *eene schuld inpalmen. Het meeste deel van het bewind inpalmen. — Parma, pooghende meer en meer van de stroom in te palmen*, enz. Hooft.

INPASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *passen: ik paste in, heb ingepast.* Meten, of iets in iets anders sluite. Ook onz., met *hebben: het heeft er weleer ingepast.*

INPEPEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *peperen: ik peperde in, heb ingepeperd.* Eigenlijk in peper leggen, met peper instrooijen. Men gebruikt het, in de dagelijksche taal, voor iemand iets,

ten dierfte, betaald zetten: *ik zal hem dat wel dubbel inpeperen.*

INPERSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *perfen: ik perste in, heb ingeperst.* Door middel van perfing inbrengen.

INPIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *pijpen: ik peep in, heb ingepepen.* Eigenlijk pijpend inblazen. Fig., door fraaije woorden aan het verftand brengen: *men zal niemandt licht inpijpen, dat hij een oort min weerdigh is, als de prijs.* De Brune.

INPLAATSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *plaatfen: ik plaatste in, heb ingeplaatst.* Inzetten. Van hier *inplaatfing.*

INPLANTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *planten: ik plantte in, heb ingeplant.* Inpoten: *boomen, enz. inplanten.* Oneigenl., door onderwijs in het gemoed overbrengen: *zijne Ouders hebben hem de deugd vroeg ingeplant. De kerk heeft woestijnen zeden ingeplant.* Vond.

INPLENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *plengen: ik plengde in, heb ingeplengd.* Plengend ingieten.

INPLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ploegen: ik ploegde in, heb ingeploegd.* Een woord bij de Timmermans gebruikelijk, wanneer zij groeven aan planken maken, gelijk aan de vorens, die door den ploeg gemaakt worden.

INPLUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *plukken: ik plukte in, heb ingepluht.* Trekkend inhalen: *weshalve wij het fchooverzeil ook inplukken.* Bogaert.

INPOMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheid. voorz. *in* en *pompen: ik pompte in, heb ingepompt.* Door pompen inbrengen

INPOTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *poten: ik pootte in, heb ingepoot.* Inplanten.

INPRATEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *praten: ik praatte in, heb ingepraat.* Inpreken.

INPRANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *prangen: ik prangde in, heb ingeprangd.* Prangend inftouwen, indrukken.

INPREKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *preken:* (voor *prediken*) *ik preekte in*, *heb ingepreekt.* Inpraten, met vele en nadrukkelijke woorden in het gemoed brengen.

INPRENTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *prenten: ik prentte in*, *heb ingeprent.* Door herhaalde leering diep indrukken. *Die les is hem te diep ingeprent, dan dat zij*, enz. Van hier *inprenting.*

INPRESSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *presſen: ik preste in*, *heb ingeprest.* Met alle kragt, en eene ſoort van geweld, inbrengen: *ik moest hem dien drank inpresſen.* Het is, door verzetting, voor *inperſen*; ſchoon het gebruik wil, dat het eenigzins anders gebezigd worde.

INPRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *prikken: ik prikte in*, *heb ingeprikt.* Met eene ſcherpe punt inſteken.

INPROPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *proppen: ik propte in*, *heb ingepropt.* Proppend inprangen.

INPUILEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *puilen: puilde in*, *is ingepuild.* Inzakken, het tegendeel van uitpuilen.

INPUTTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *putten: ik putte in*, *heb ingeput.* Inſcheppen, Inpompen.

INREGENEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *regenen: ik regende in*, *ben ingeregend.* Door regenen invallen: *is hier veel water ingeregend?* Onperſoonl., met *hebben: ik dacht, dat het hier zoude ingeregend hebben.*

INREKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rekende in*, *heb ingerekend.* Oud. bezigt het voor tellen, toetellen, *adnumerare.* In dezen zin is het verouderd; zoo als ook in dien, waarin F. d. Wael het neemt: *groote en wackere verſtanden, — met de welcke ick mij — niet en wil inrekenen.* Thands wordt het, in de gemeenzame verkeering, gebezigd, voor onder de asch verbergen, om te bewaren: *vuur inrekenen.*

INRENNEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *rennen: ik rende in*, *heb* en *ben ingerend.* Bedr., door rennen inhalen: *zommighe ruiters faalden eenighe bürghers in te rennen.* Hooft. Onz.

met *zijn*; rennend inkomen: *hij is de stad ingerend. Dewelke, met opstuivende felligheit, daarop inrennen.* Hooft.

INRID, z. n., m., *des inrids*, of *van den inrid*; zonder meerv. Het inrijden. Van *in* en *rid*.

JNRIGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *rigten*: *ik rigtte in, heb ingerigt.* In orde zetten: *ik heb mijne tafel daarnaar ingerigt, om vele gasten te kunnen plaatsen.* Fig., schikken, regelen: *zijne voordragt naar de vatbaarheid der Toehoorderen inrigten. Rigt uwe reis goed in.* Van hier *inrigting.*

JNRIJDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *rijden*: *ik reed in, heb* en *ben ingereden.* Bedr., door rijden doen inbuigen: *toen hij elk den rug zogt in te rijden.* L. Trip. Rijdend inhalen: *ik heb hem, bij den tweeden mijlpaal, al ingereden.* Onz., met *zijn*; rijdend inkomen: *hij is dien weg ingereden.*

JNRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *rijgen*: *ik reeg in, heb ingeregen.* In eene rij vereenigen: *koralen inrijgen.* Met een rijgsnoer intrekken: *het keurslijf inrijgen.* Door rijgen dunder maken: *gij hebt u niet genoeg ingeregen.*

JNRIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkv. Van het scheidb. voorz. *in* en *rijten*: *ik reet in, heb ingereten.* Bedr. Inscheuren: *hij heeft het laken ingereten.* Onz., met *zijn*: *het doek reet in.* Men vindt ook *ingeretene wonden.* Zie *rijten.*

JNROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *roeijen*: *ik roeide in, heb* en *ben ingeroeid.* Bedr., door roeijen inhalen: *wij konden de boot niet inroeijen.* Onz., met *zijn*: roeijend inkomen: *wij kwamen de haven inroeijen.* Van hier *inroeijing.*

JNROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *roepen*: *ik riep in, heb ingeroepen.* Tot zich roepen: *gij moet hem inroepen, zoodra hij voorbijgaat.* Fig.: *de dorheit der woestijnen roept den honger in.* Vond. Openlijk indagen: *hij werd, door de Overheid, weder ingeroepen.* Door een geroep, den aanvang van iets te kennen geven: *de markt inroepen.* Van hier *inroeper, inroeping.*

JNROEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *roeren*: *ik roerde in, heb ingeroerd.* Door roeren inmengen.

INROESTEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *roesten: ik roeste in, ben ingeroest.* Door den roest ingevreten worden: *het ſtaal is geheel ingeroest.* Wegens den roest klemmen, vastzitten: *de nagel is er ingeroest.*

INROLLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *rollen: ik rolde in, heb ingerold.* Tot eene rol inwinden: *rol het papier in.* Door rollen dunder maken: *rol het pak iets in.* Rollend inbrengen: *vaten inrollen.* Ook onz., met *zijn*; rollend inkomen: *het vat is er van zelf ingerold.*

INROND, z. n., o., *des inronds*, of *van het inrond*; meerv. *inronden.* Eene ronde opening van binnen; *nisſen en inronden, gevult met beelden.* BOGAERT. Van *in* en *rond.*

INROSSEN, (*inrotſen*) onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *rosſen: ik roste in, ben ingerost.* Rosſend inrennen: *hij quam ſchielijk ten dorpe inrotſen.* HOOFT. KIL. heeft ook *rosſen* en *rotſen*, *equitare.*

INRUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ruilen: ik ruilde in, heb ingeruild.* Door ruiling inhandelen. Van hier *inruiling.*

INRUIMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ruimen: ik ruimde in, heb ingeruimd.* Door ruimte te maken overgeven: *ik moest hem mijn bed inruimen. Zijn broeder ruimende in de lang bekleede plaets.* VOND. Toelaten: *belangende het wijder inruimen der oefening van den Roomſchen godsdienst.* HOOFT. Van hier *inruiming.*

INRUKKEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *rukken: ik rukte in, ben ingerukt.* Met geweld invallen: *na dat de woedende vijand, met al de ruiterij, ter ſtad was ingerukt.* Van hier *inrukking.*

INSCHELLEN, bedr. w. gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ſchellen: ik ſchelde in, heb ingeſcheld.* Door middel van eene fchel inroepen.

INSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ſchenken: ik ſchonk in, heb ingeſchonken.* Door fchenken ingieten. Men gebruikt het zoo wel van het vat, waarin gefchonken wordt, als van het vocht, dat er inkomt. *Bier inſchenken — een glas bier inſchenken.*

INSCHEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz.

in en *ſchepen: ik ſcheepte in*, *heb ingeſcheept*. In een ſchip laden. Van hier *inſcheping*.

INSCHEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſcheppen: ik ſchepte in*, *heb ingeſchept*. Door ſcheppen indoen.

INSCHEPPEN, bedr w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſcheppen: ik ſchiep in*, *heb ingeſchapen*. Door de natuur ingeven. Zie *ingeſchapen*.

INSCHERPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſcherpen: ik ſcherpte in*, *heb ingeſcherpt*. In het gemoed diep inprenten, bij aanhoudendheid onderwijzen: *de lesſen der deugd moeten den kinderen vroeg ingeſcherpt worden*. Van hier *inſcherping*.

INSCHEUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſcheuren: ik ſcheurde in*, *heb ingeſcheurd*. Bedr., eene ſcheur beginnen te maken: *ik heb het doek reeds ingeſcheurd*. Onz., met *zijn*: *dat zal inſcheuren*.

INSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſchieten: ik ſchoot in*, *heb* en *ben ingeſchoten*. Bedr., indoen: *ik heb het brood in den oven ingeſchoten*. Tusſchenvoegen: *papier in eenen hoop inſchieten*. Oneig., *het leven inſchieten*, verliezen. *Ik zal u wreeken*, *of hier het leven inſchieten*. VOND. *Ik moet er veel van het myne by inſchieten*. Door ſchietgeweer in ſtukken ſchieten: *in dat oproer*, *ſchoot men hem de glazen in*. Onz., met *zijn*, ingaan: *die balk ſchiet diep in*. In het geheugen vallen; het tegendeel van ontſchieten: *toen ik dat hoorde*, *ſchoot mij juist in*, enz.

INSCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſchijnen: ik ſcheen in*, *heb ingeſchenen*. Inwaart ſchijnen. *Op 't licht*, *dat ingeſchenen de ſchaduwen der wet verdreef*. VOND. Van hier *inſchijning*.

INSCHIKKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſchikken: ik ſchikte in*, *ben* en *heb ingeſchikt*. Onz. met *zijn*; ſchikkend inkomen: *hij is er met zijnen ſtoel ingeſchikt*. Bedr., toegeven, voegen; *kan die zaak niet ingeſchikt worden*? Van hier *inſchikking*.

INSCHOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſchokken: ik ſchokte in*, *heb ingeſchokt*. Inſchrokken: *ik zou het ingewant en het been en vleesch*

inschokken. VOND. *Daar is onderscheidt tusschen kaauwen, erkaauwen, en inschokken.* HOOFT.

INSCHOOIJEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schooijen: ik schooide in, ben ingeschooid.* Schooijend inkomen. *Dezelve luiden, zoo nat zij waren, schooiden er mee steewaarts in.* HOOFT.

INSCHOON, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting; van *in*, dat den zin versterkt, en *schoon.* Zeer schoon.

INSCHOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schoppen: ik schopte in, heb ingeschopt.* Schoppend inbrengen. Ook overdr.: *hij is in dat ambt ingeschopt*, het is hem, op eene onregte wijs, opgedragen.

INSCHRAPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schrapen: ik schraapte in, heb ingeschraapt.* Gieriglijk inhalen. *Geld inschrapen.*

INSCHRIJDEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schrijden: ik schreed in, ben ingeschreden.* Schrijdelings inkomen:

Laat hem met pijnen ter venster intreden,
En als hij is half, oft meer ingeschreden,
Ghelaat u te sine bevreest en vervaert.

CONSTE DER MINN.

INSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schrijven: ik schreef in, heb ingeschreven.* Inteekenen: *ik heb mijnen naam laten inschrijven.* Tot een huuwlijk aanteekenen: *zij zijn gisteren ingeschreven.* Van hier *inschrijver, inschrijving.*

INSCHROBBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schrobben: ik schrobde in, heb ingeschrobd.* Door schrobben indrijven.

INSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schroeven: ik schroefde in, heb ingeschroefd.* In iets vast schroeven. Van hier *inschroeving.*

INSCHROKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schrokken: ik schrokte in, heb ingeschrokt.* Gulzig inslokken. Zie *inschokken.*

INSCHUDDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *schudden: ik schudde (schuddede) in, heb ingeschud.* Door schudden doen invallen.

INSCHUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb.

 voorz.

voorz. *in* en *schuiven*: *ik schoof in*, *heb ingeschoven*. Door schuiven inbrengen.

INSCHULD, z. n., vr., *der*, of *van de inschuld*; meerv. *inschulden*. Eene geldschuld, welke men invorderen kan: *met bevel*, *om de inschulden in 's koninx handen te leeveren*. HOOFT. Bij H. DE GR. is *inschuld* persoonlijk regt, *jus personale*: *Toebehoren* . . . *bestaat in behering ende inschuld*. Van hier *inschuldenaar*, door HOOFT gebruikt. Van *in* en *schuld*.

INSGELIJKS, voegw. en bijw. Als een zamenbindend voegwoord; ook, daarbeneven: *insgelijks hadde elck van haer vier vleugelen*. BIJBELV. Als een vergelijkend bijw.; op dezelfde wijs: *ende insgelijks seijden sij ook alle*. BIJBELV. Bij KIL. ook *eensgelijk*. Sommigen willen *insgelijks*, door *eensgelijks*, verdringen; doch dat smaakt naar noodelooze kieschheid. *Insgelijks* is zamengetrokken van *in des gelijks*, *in des gelijken*; wordende het voorzetsel *in* dikwerf met den tweeden naamval gebruikt, als *in der tijd*, *in der daad*, *in des gelijks*, *insgelijks*.

INSLAAN, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *slaan*: *ik sloeg in* (van *slagen*), *heb* en *ben ingeslagen*. Bedrijv., door slaan indrijven: *eenen paal inslaan*. Met eenen slag inbreken: *glazen inslaan*. Omslaan, omvouwen: *gij moet daar eene vouw inslaan*. *Eenen draad inslaan*. Inspannen: *paarden inslaan*. Opleggen: *bier voor den zomer inslaan*. Opzuipen: *hij sloeg al den wijn in*. Onz. met *zijn*; opgaan: *hij is eenen anderen weg ingeslagen*. Indringen: *in dezen toren is de bliksem*, *eens*, *ingeslagen*.

INSLAG, z. n., m., *des inslags*, of *van den inslag*; meerv. *inslagen*. Het inslaan; zonder meerv.: *den inslag van wijn vercijnzen*. De waren, welke men inslaat, dragen ook den naam van *inslag*; zonder meerv. Inweeffel; met een meerv.: *men schiet den inslag door de scheeringe*. VOND. Van hier de spreekwijs *de schering en de inslag*. Omslag, zoom: *een rok met eenen breeden inslag*. Zamenst.: *inslagcedel*, (*inslagceel*), *inslagspoel*.

INSLAPEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *slapen*: *ik sliep in*, *ben ingeslapen*. Aanvangen te slapen; *ik was pas ingeslapen*, *toen hij mij opriep*. In den

den verhevenen ſtijl, voor geſtorven zijn: *duizenden liggen hier, welke in de Eeuwigheid zijn ingeſlapen.* C. v. D. G.

INSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlepen; ik ſleepte in, heb ingeſleept.* Slepend intrekken.

INSLIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlijpen: ik ſleep in, heb ingeſlepen.* Door ſlijpen inmaken. *Die ſchuinſche ſtreep heb ik er laten inſlijpen.*

INSLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlikken: ik ſlikte in, heb ingeſlikt.* Door ſlikken naar binnen brengen: *pillen inſlikken. Drup en dauw al nuchtren inneſlicken.* Vond. Van hier *inſlikking.*

INSLINGEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlingeren: ik ſlingerde in, heb ingeſlingerd.* Door ſlingeren inwerpen: *de vijand ſlingerde zware ſteenen de ſtad in.* Slingerend in den mond brengen en opeten: *hij ſlingert alles maar in. Zij ſlingeren 't vlees rauw in, misgaders d' ingewanden.* Bogaert.

INSLIPPEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlippen: ik ſlipte in, ben ingeſlipt.* Ongemerkt inkomen: *Schoonhoove, oft ontſloopen zijnde, 'oft ingeſlipt,* enz. Hooft.

INSLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlokken: ik ſlokte in, heb ingeſlokt.* Door de zwelgkeel inbrengen: *hij ſlokte heele brokken in.* Verſlinden: *het vermogen eener weduw inſlokken.* Door onregt zich iets toeeigenen: *vervaarlijker noch zouw 't Spaanſche geweldt zijn, in dien 't ook Portugaal inſlokte,* Hooft. Van hier *inſlokking.*

INSLORPEN, (*inſlurpen*) bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſlorpen: ik ſlorpte in, heb ingeſlorpt.* Door ſlorpen inbrengen: *indien de vloet u door zijn' balgh quaem in te ſlorpen.* Vond. Van hier *inſlorping.*

INSLUIMEREN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſluimeren: ik ſluimerde in, ben ingeſluimerd.* Aanvangen te ſluimeren: *het kind ſluimerde op den ſchoot der moeder in.*

INSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſluipen: ik ſloop in, ben ingeſlopen.* Sluipend inkomen. Fig.: *ingeſlopen misbruik.*

INSLUITEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſluiten: ik ſloot in, heb ingeſloten,*

ten. Bedr., achter een ſlot bewaren: *men is hier zoo gierig, dat men het brood in de kas inſluit.* In eenen meer algemeenen zin: *eenen brief — een leger rondom — eene ſtad inſluiten.* *Inſluiten* heet ook, in eene rede, tusſchen twee ſluitteekens, iets inplaatſen. — Begrijpen: *Nederland is in den vrede mede ingeſloten.* Onzijd., met *hebben*; net inpasſen in eene opening: *de bout ſluit er net in.* Van hier *inſluiting.*

INSLURPEN, zie *inſlorpen.*

INSMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſmakken*: *ik ſmakte in, heb ingeſmakt.* Met geweld inwerpen: *ſmack er groote ſteenen in.* VOND.

INSMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſmelten*: *ik ſmolt in, heb* en *ben ingeſmolten.* Bedr., door ſmelten inmengen: *tin en lood bij elkander inſmelten.* Verliezen: *ik heb er veel geld bij ingeſmolten.* Onz., met *zijn*; vereenigd worden: *die letters zijn, uit ſchielijkheid, onder het uitſpreken in elkander geſmolten.* Door het ſmelten verminderd worden: *vuile metalen ſmelten in.* In het algemeen, verminderd worden: *het leger, bij dien ſlag, vrij wat ingeſmolten.* Van hier *inſmelting.*

INSMEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſmeren*: *ik ſmeerde in, heb ingeſmeerd.* Smerend inwrijven: *linnen met zeep inſmeren.*

INSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſmijten*: *ik ſmeet in, heb ingeſmeten.* Inwerpen: *ſteenen ter ſtad inſmijten.* Door ſmijten doen invallen: *terwijl hij het hoogh geberghte met den donder de kruin inſmeet.* VOND. Door ſmijten omwerpen: *uw vesting, die ingeſmeten*, enz. M. L. TIJDW.

INSNAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſnakken*: *ik ſnakte in, heb ingeſnakt.* Met gretigheid inſlikken. *Honden die 't bloed geſtolckt inſnacken.* VOND. *Ook hebt gijme ingeſnakt met onverzaeden brandt.* HOOFT.

INSNAPPEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſnappen*: *ik ſnapte in, ben ingeſnapt.* Inſluipen, ſchielijk inloopen, lat. *proripere ſe intro*: *ende ingeſnapt zijnde, bezet de poort.* HOOFT.

INSNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſnijden*: *ik ſneed in, heb ingeſneden.* Eene ſnede in iets maken: ook door inſnijding graveren.

Eene

Eene opening in eenen dijk maken heet, bij Hooft, ook *insnijden*. Van hier *insnijding*.

INSNORREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *snorren: ik snorde in, ben ingesnord*. Met gesnor invliegen.

INSNUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *snuiven: ik snoof in, heb ingesnoven*. Door snuiven in den neus optrekken: *zij snuiven zeeschuim in*. Vond.

INSOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *soppen: ik sopte in, heb ingesopt*. In sop indoopen: ook met sop inmaken.

INSPANNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spannen: ik spande in, heb ingespannen*. Voor den wagen spannen: *paarden inspannen, ossen inspannen*, voor den ploeg. Oneigenlijk, met ijver aanwenden: *alle kragten inspannen*. In eenen kwaden zin zegt men: *met iemand inspannen*, wanneer het onzijdig gebruikt wordt; doch meest bezigt men dan *aanspannen, zamenspannen*. *Tegens het recht der vrijheit ingespannen*. Vond. Van hier *inspanning*.

INSPAREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *sparen: ik spaarde in, heb ingespaard*. Uitzuinigen (*parcendo acquirere.*): *zoo veel hij in vier of vijf jaaren t' huis kon inspaaren*. Hooft.

INSPATTEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spatten: ik spatte* (*spattede*) *in, ben ingespat*. Indruischen: *de soldaaten spatten t' zijnen herbergh' in*. Hooft. Inpuilen: *de muur zal van onder inspatten*.

INSPIJKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spijkeren: ik spijkerde in, heb ingespijkerd*. Met spijkers inhechten.

INSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spitten: ik spitte* (*spittede*) *in, heb ingespit*. Door spitten indringen, inbrengen.

INSPOEGEN, zie *inspugen*.

INSPOELEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spoelen: ik spoelde in, ben ingespoeld*. Aanspoelend indrijven: *het wrak is ter haven ingespoeld*. Ook somtijds bedr.: *ik heb al het bloed er ingespoeld*.

INSPRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de inspraak*; zonder meerv. Ingeving: *ik neig het oor, daar'k op Gods inspraak wacht*. Psalmber. *Naar de inspraak van het geweten*, het inwendige gevoel. Tegenspraak: *inspraak op iets maken, doen*.

INSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spreken: ik sprak in, heb ingesproken.* In de rede tusschenspreken: *spreek er niets in.* Door spreken veroorzaken: *iemand moed inspreken — een hart in het lijf spreken.*

INSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *springen: ik sprong in, ben ingesprongen.* Met eenen sprong inkomen: *hij sprong ten huize in.* Achteruit wijken: *de muur sprong, boven, drie voeten in.*

INSPUGEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spugen: ik spoog in, heb ingespogen.* Inspuwen.

INSPUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *spuiten: ik spoot in, heb ingespoten.* Door spuiten inbrengen. Van hier *inspuiting.*

INSPUWEN, zie *inspugen.*

INSTAAN, onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *staan: ik stond in, heb ingestaan.* Borg zijn: *ik sta voor hem in. Ik wil er niet voor instaan, of het waar zij. Ik sta voor zijne eerlijkheid in.* Eene twistzaak voor iemand opnemen: *hij stond voor zijne vrouw in.*

INSTALLIG, bijv. n. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. In de dagelijksche verkeering gebruikelijk, voor in eenen kwaden reuk gebragt: *een huis installig maken*, maken, dat niemand het bewonen wil. Misschien van het oude *stall*, dat verblijf, woning beteekende; en dan heeft het de naaste betrekking op een huis, en zegt zoo veel als onbewoonbaar, onbruikbaar. Echter zegt men ook *iemand installig maken*, hem het vertrouwen, dat hij bij anderen heeft, ontnemen.

INSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stampen: ik stampte in, heb ingestampt.* In iets stampen: *peper in den vijzel stampen.* Door stampen instooten: *eenen paal instampen.* Door stampen in eene engere ruimte inbrengen: *dat goed laat zich wel instampen.* Door stampen inbuigen en breken: *stamp den vloer niet in.* Met moeite inprenten: *deze weldaden hunnen kinderen en kindskinderen instampen.* BOGAERT. Van hier *instamping.*

INSTAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stappen: ik stapte in, heb* en *ben ingestapt.* Bedr., door stappen inhalen: *hij wenscht zijn leitsvrou in te stappen.* VOND. Onz., met *zijn*; door stappen intreden: *hij is er vrijmoedig ingestapt.*

INSTEIGEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *in* en *steigeren: ik steigerde in*, *ben ingesteigerd.* Steigerend inkomen. *Het paard kwam ter poort insteigeren.*

INSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *steken*: *ik stak in*, *heb ingestoken.* Bedr., in eene opening steken: *palen insteken. Eenen draad insteken*, in de naald. Oul. zeide men ook *eenen dijk insteken*, voor *doorsteken.* Oneig.: *ik heb mij er niet willen insteken*, mij in die zaak niet willen inwikkelen. Inluisteren: *dat heeft hij van zich zelven niet*; *een ander heeft het hem ingestoken.* Van hier *insteker*, oul. voor oorblazer. *Een boek insteken*, losse vellen tot een boek innaaijen. Onz., met *hebben*; verborgen zijn: *daer dubbelzinnigheit noch schalckheit innesteeckt.* VOND. *Zoo er iets geestigs insteekt.* VOND. Achterblijven: *driemaalen bleef haar taal ten vollen krop insteeken.* HOOGVL.

INSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stellen: ik stelde in*, *heb ingesteld.* In het gemeen, wordt dit woord gebruikt, om eenen aanvang van iets te kennen te geven. Bij voorb.; iemand, die de eerste is, om eene wet te maken, *stelt* haar *in.* — *De gezondheden instellen*, dat is, eer men drinkt, de orde voorschrijven, in het drinken van de gezondheden te volgen. — *Het huuwlijk instellen*, met gezag hetzelve invoeren. *Zich instellen*, eenen aavang nemen: *dat spel stelt zich fraai in. Hij kan zich niet gelaeten instellen.* VOND. Van hier *insteller*, *instelling*, voor de daad van instellen, en de ingestelde zaak.

INSTEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stemmen: ik stemde in*, *heb ingestemd.* Inwilligen: *ik heb die zaak mede ingestemd*; waarvoor gemeenelijk, *toestemmen* gebezigd wordt. Van eenerlei gevoelen zijn: *velen zal hij vinden*, *die niet met hem instemmen.* Van hier *instemming.*

INSTENDIGLIJK, bijw. Met sterken aandrang. *Men vermaande hem zoo instendiglijk.* HOOFT. Van *in* en *stendiglijk*; van *stendig*, *standig*, *stand.* Hiervoor zegt men dikwerf, bij verbastering, *instantelijk.* Zie *lijk.*

INSTIEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stieren: ik stierde in*, *heb ingestierd.* Stierend inbrengen.

INSTIJGEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *stijgen: ik steeg in*, *ben ingestegen.* Stijgend indringen: *de lucht*, *die ter tralie inquam stijgen.* VOND.

IN-

INSTIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftikken*: *ik ftikte in*, *heb ingeftikt.* Door ftikken met de naald inwerken: *die bloemen zijn er kunftig ingeftikt.*

INSTIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftippen*: *ik ftipte in*, *heb ingeftipt.* Even indoopen.

INSTOMMELEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftommelen*: *ik ftommelde in*, *ben ingeftommeld.* Met geftommel inkomen: *hij kwam ter kamer inftommelen.*

INSTOOTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftooten*: *ik ftiet in*, *heb* en *ben ingeftooten.* Bedr., naar binnen ftooten: *zich eenen fplinter in de hand ftooten.* Aan ftukken ftooten: *hij ftiet eene ruit met den elboog in.* Onz., met *hebben*: *hij ftiet met den degen op den vijand in.* Met *zijn*; met geweld inrijden: *een' poort*, *waardoor de ruiter quam inftooten.* HOOFT.

INSTOPPEN, bedr. w., gelijkv. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftoppen*: *ik ftopte in*, *heb ingeftopt.* Door ftoppen indouwen.

INSTORMEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftormen*: *ik ftormde in*, *ben ingeftormd.* Met geweld indringen: *ten hemel inftormen.* VOND. *Op iemand inftormen.*

INSTORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftorten*: *ik ftortte in*, *heb* en *ben ingeftort.* Bedr., ftortend indoen: *appels in eene mand ftorten.* Doen vallen: *die de bergen inftort.* VOND. Overdr., ingeven, inboezemen: *dat hij den bootsluiden ftandtvastigheit inftortte.* HOOFT. Mededeelen, begaven: *alles*, *wat den dingen ingeftort beknopt in Godt alleen bijeen gevonden wort.* VOND. Onz., met *zijn*; invallen: *de toren is ingeftort.* In eene vorige ziekte vallen: *de kranke is weder ingeftort.* Met geweld inftroomen: *de zee kwam*, *met vollen boezem*, *door de wijde breuk inftorten.* Van hier *inftorting.* In CLARE SPIEG. wordt het voorz. onfcheidb. gebezigd: *die viant. . . . . inftort gemeenlijcken dusdanige quade gedachten in den herten.*

INSTOUWEN, (ook *inftuwen*) bedr. w., gelykvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftouwen*: *ik ftouwde in*, *heb ingeftouwd.* fterk indrukken.

INSTREVEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *ftreven*: *ik ftreefde in*, *heb ingeftreefd.*

Stre-

Strevend inkomen: *gereedt, om, met het oopenen der poorte, ter ſtadt in te ſtreeven.* Hooft.

INSTRIJKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſtrijken: ik ſtreek in, heb* en *ben ingeſtreken.* Bedr., ſtrijkend indoen: *ik heb het geld er ingeſtreken.* Onz., met *zijn*; met gezwindheid inkomen: *zich onderwindende, 't krijgsvolk te doen inſtrijken.* Hooft. *Wie ſo ruiterlijck ter bane comt ingeſtreken dan?* Conste der Minn.

INSTROOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſtrooijen: ik ſtrooide in, heb ingeſtrooid.* Met ſtrooijen indoen.

INSTROOMEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſtroomen: ik ſtroomde in, ben ingeſtroomd.* Stroomend inkomen.

INSTRUMENT, onduitsch z. n., o., *des inſtruments,* of *van het inſtrument*; meerv. *inſtrumenten.* Werktuig: *alle inſtrument, dat tegen u bereijdt word.* Bijbelv. Het gereedſchap eens wondheelers: *hier maakt men inſtrumenten.* Een ſtoute knaap heet, in de dagelijkſche taal, *een inſtrument.* Van het lat. *inſtrumentum.*

INSTUIVEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſtuiven: ik ſtoof in, ben ingeſtoven.* Stuivend inkomen: *zie! hoe is dat zand hier ingeſtoven!* Met ſtuivend nat inſtorten: *toen de ſtroom ter dijkbreſſe inſtoof.* Hoogvl. Met geweld inkomen: *de paarden komen inſtuiven.* Hooft.

INSTUREN, zie *inſtieren.*

INSTUWEN, zie *inſtouwen.*

INSULLEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *ſullen: ik ſulde in, ben ingeſuld.* Door ſullen inglijden.

INTAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *tappen: ik tapte in, heb ingetapt.* Een woord, in de dagelijkſche zamenleving gebruikelijk; inſchenken: *ik heb er bier ingetapt.*

INTEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. Voorz. *in* en *teekenen: ik teekende in, heb ingeteekend.* Iets als een teeken inſchrijven. Van hier *inteekenaar, inteekening.*

INTERDEEL, z. n. o., *des interdeels,* of *van het interdeel*; het meerv. is niet in gebruik. Nadeel, ſchade: *tot interdeel van ſcippers.* R. Palud. Zie *achterdeel.*

INTEREN, bedr en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *teren: ik teerde in*, *heb* en *ben ingeteerd*. Bedr., door vertering minder maken: *al zijn goed bijna interen*. Onz., met *zijn: hoe veel zijt gij al ingeteerd?* Ook met *hebben: wat hebben wij allang ingeteerd!*

INTEUGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *teugelen: ik teugelde in*, *heb ingeteugeld*. Den teugel korter nemen. Meest overdr., voor bedwingen, wederhouden, matigen: *zijne begeerten — driften — iemands fierheid*, *trotschheid inteugelen*. Van hier *inteugeling*.

INTIEGEN, (*intijgen*, *intuigen*) onz. verouderd w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *tiegen* (*tijgen*, *tuigen*): *ik toog in*, *ben ingetogen*. Intrekken. Het verl. deelw. *ingetogen* is nog in gebruik. Spiegh. heeft *intogeling*, voor aankomeling in een land.

INTILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *tillen: ik tilde in*, *heb ingetild*. Inbeuren, door optillen inbrengen.

INTOEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *toeven: ik toefde in*, *heb ingetoefd*. Inwachten: *dit geſchiedde*, *om zeekre vendels in te toeven*. Hooft.

INTOGT, z. n., m., *des intogts*, of *van den intogt*; zonder meerv. Inkomst, het intrekken. Van *in* en *togt*.

INTOOMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *toomen: ik toomde in*, *heb ingetoomd*. Inteugelen. Oneigenlijk, voor het bedwingen en beteugelen van hartstogten: *Mevrouw 't is kunst de blijdſchap in te toomen*. Vond. Van hier *intooming*.

INTOOVEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *tooveren: ik tooverde in*, *heb ingetooverd*. Door behendigheid inbrengen: *ik zag niet*, *hoe hy den bal er in tooverde*. Iets zoo in iets anders inbrengen, of vastbinden, dat het niet, dan met groote moeite ontward, of losgemaakt kan worden: *wat hebt gij er dat weer ingetooverd*.

INTRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *trappen: ik trapte in*, *heb ingetrapt*. Met de voeten intreden: *trap er toch niet in!* Door trappen breken: *en trapt Godts vijanden de pan in dertighmael*. Vond.

INTREDE (*intred*), z. n., vr., *der*, of *van de intrede*; zonder meerv.

meerv. Plegtige inkomst: *op gewapende intrede.* Hooft. *Op haer groete en heilzame intreê.* Vond. De laatste schrijver gebruikt het ook mannelijk; welk geslacht het oorspronkelijke schijnt te zyn.

INTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *treden: ik trad in, heb* en *ben ingetreden.* Bedr., in stukken treden: *Messias komt dees slange het hooft intreên.* Vond. Door treden inhalen: *ik zal hem wel intreden.* Fig.: *zijn stijl treedt Tacitus nergens in.* Hooft. Onz., met *zijn*; ingaan: *zij is den hof ingetreden.*

INTREK, z. n., m., *des intreks*, of *van den intrek*; het meerv. is niet in gebruik. Het intrekken: *bij den intrek des legers.* Eene plaats, waar men zich eene wijl ophoudt: *wij hebben daar onzen intrek. Zijnen intrek nemen.* Van *in* en *trek.*

INTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *trekken: ik trok in, heb* en *ben ingetrokken.* Bedr. met trekken inhalen: *hij trok de balen met een touw in.* Naar zich halen: *trek uwe beenen wat in.* In eene zaak betrekken: *gij wordt mede in dat twistgeding ingetrokken.* Afschaffen: *eene gegevene orde intrekken.* Naauwer maken: *een schip boven een weinig intrekken.* Onz., met *zijn*; inkomen: *indien de vijand dieper intrekt. — Ter stad intrekken.* Inkrimpen: *die plank trekt, door de hitte, in.* Van hier *intrekking.*

INTUIMELEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *tuimelen: ik tuimelde in, ben ingetuimeld.* Tuimelend invallen. *Hij is, hals over hoofd, door het gat, ingetuimeld.*

INTUSSCHEN, voegw. en bijw. Middelerwijl. Voegw.: *intusschen rijst de waan al hooger.* Hoogvl. Bijw.: *ik zal het intusschen doen.*

INVAL, z. n., m., *des invals*, of *van den inval*, meerv. *invallen.* Eene onverwachtte aannadering, met strooping vergezeld: *de Turken hebben, eertijds, herhaalde invallen in Hongarije gedaan.* Eene invallende gedachte: *hij krijgt, somtijds, aardige invallen.* Eene plaats, waar men dikwijls komt; zonder meerv.: *hier is de zoete inval.* Van *in* en *val.*

INVALLEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vallen: ik viel in, ben* en *heb ingevallen.* Onz., met *zijn*; vallend inkomen: *hij viel ten donkren afgrond in.* Hoogvl. Inschieten: *het oog vangt de*

de invallende lichtstralen op. Instorten: *het huis is, onder het opmetselen, ingevallen.* Eenen inval doen: *de vijand is ons van ter zijde ingevallen. Op het leger invallen.* In de gedachten schieten: *juist viel mij toen in.* Vermageren: *zijne kaken zijn heel ingevallen.* Inzinken: *met ingevallene oogen.* In iemands rede vallen: *toen ik dit zeide, viel de koning mij in.* Schielijk tusschen komen: *zoodra men aan deze noot komt, moet de basstem invallen.* Bedr., door vallen breken: *het kind viel, helaas! de hersens in. — Hij viel den vloer in.*

INVAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *varen*: *ik voer in, heb* en *ben ingevaren.* Bedr, door middel van een vaartuig inbrengen: *hij voer de goederen ter stad in.* Varend inhalen: *hij konde dat roofschip niet invaren.* Onz., met *zijn*; inkomen met een schip: *hij voer de haven in.* Met der woon intrekken: *dit huis is te huur, om met November intevaren.* Inrijden: *gezegent ingevaren de poort van Amsterdam.* Vond. Tegenspreken: *hij voer hem met stijve kaken in.* Dichters gebruiken ook *invaren* voor zich stout naar boven verheffen. Zoo zegt Vond. van een slotgevaarte, dat het *de starren ingevaren is.*

INVATEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vaten*: *ik vaatte in, heb ingevaat.* In vaten doen. *Den wijn invaten.*

INVATTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vatten*: *ik vattede in*: *heb ingevat.* In zich vatten, vasthouden: *zij (de steenen) zullen met goude ingevat zijn in hare vullingen.* Bijbelvert.

INVEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vegen*: *ik veegde in, heb ingeveegd.* Door vegen inbrengen.

INVERGIFT, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *in* en *vergift*, een verled. deelw. van het oude *vergiften.* Het voorz. versterkt hier den zin. Zeer vergiftig: *uw invergifte flits.* Vond.

INVESTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vesten*: *ik vestte in, heb ingevest.* Vast inzetten: *al eer de bergen ingevestet waren.* Bijbelv., ook Spiegh.

INVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vijlen*: *ik vijlde in, heb ingevijld.* Door vijlen inwerken: ook door vijlen kwetsen.

INVLAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *in* en *vlammen: ik vlamde in, heb ingevlamd.* Inbranden: *het lemmer van een zwaard invlammen*, door middel der vlam; met gouden, of zilveren draden beleggen.

INVLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vlechten: ik vlocht in, heb ingevlochten.* Tot eene vlecht inbinden: *ingevlochten haar. Ingevlochten werk. Sijne wortelen worden bij den springader ingevlochten.* Bijbelvert. Oneig., sierlijk tusschenvoegen: *hoe hij de glorij van Rome overal invlegt.* Hoogvl.

INVLIEGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vliegen: ik vloog in, ben* en *heb ingevlogen.* Onzijd., met *zijn*; vliegend inkomen: *de duiven zijn al ingevlogen.* Met alle snelheid naderen. *Fineus komt met eene speer ingevlogen.* Vond. Met eene vaart inzeilen: *de vloot kwam, met volle zeilen, de haven invliegen. Tegen iemand invliegen*, zich tegen hem verzetten. Bedr., door vliegen breken: *de vogel heeft het glas ingevlogen.*

INVLIETEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vlieten: ik vloot in, ben ingevloten.* Vlietend inkomen.

INVLIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vlijen: ik vlijde in, heb ingevlijd.* Door vlijen indoen, invoegen. Inlasschen: *en zoo bekwaam niet in 't lighaam der historie kon ingevlijd worden.* Wagen.

INVLOED, z. n., m., *des invloeds*, of *van den invloed*; het meerv. is niet in gebruik. Dit woord wordt, in eenen oneigenlijken zin, gebruikt voor de werking van eene zaak op eene andere: *welken invloed had dat zeggen op uw hart? Den invloed der starren op des menschen lotgevallen gelooven.* Ook van de zedenlijke uitwerking eens persoons op anderen: *ik hoop dat gij uwen invloed daar toe zult te werk stellen.* Oul. zeide men *invlieting: der planeten wercken ende hoer inulietinghe.* Guld. Troen. Van *in* en *vloed.*

INVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vloeijen: ik vloeide in, ben ingevloeid.* Vloeijend inkomen: *uit wiens kil eene ader invloeit.* Vond. Tusschenvoegen: *hij liet hier, met voordacht, invloeijen*, enz.

INVLUGTEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vlugten: ik vlugtte in, ben ingevlugt.* Vlugtend inkomen: *hoe ze de wildernis invlughte.* Vond.

INVOEGE, voegw. Zoo dat. Van *in* en *voeg*. *Dezelfste schreumte deed hen met zijn naakte zeggen te vreede zijn: invoeghe dat hij binnen de vesten ontfangen werd.* Hooft. Men gebruikt het ook zonder het voegwoord *dat*: *hij spreekt niets dan billijkheid, invoege men hem de toestemming niet weigeren kan.* — *In dier voege* is ook in gebruik. Zie *voeg*.

INVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *voegen*: *ik voegde in, heb ingevoegd.* Voegend invullen: *steenen invoegen.* Tusschenvoegen: *ik heb dit er nog ingevoegd.* Van hier *invoeging*.

INVOER, z. n., m., *des invoers*, of *van den invoer*; zonder meerv. Het invoeren: *schatting op den invoer van buitenlandsche goederen leggen.*

INVOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *voeren*: *ik voerde in, heb ingevoerd.* Met een rij- of vaartuig inbrengen: *granen van buiten invoeren.* Dat bij anderen in zwang is, inbrengen: *wetten — gewoonten — een gevoelen invoeren.* Van hier *invoering*.

INVOLGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *volgen*: *ik volgde in, heb ingevolgd.* Volgend bijblijven, bijkomen, inhalen: *zoo werd de middelbare lentenacht, kunnende 't burgherjaar niet involghen*, enz. Hooft. Aanstonds achter iemand volgen: *een soldaat was d'eerst, die de veste beklom; stoutelijk ingevolght van de rest.* Hooft. Dadelijk nakomen: *ik heb uwe lessen ingevolgd. Iemands begeerte involgen.* Van hier *involging*.

INVORDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vorderen*: *ik vorderde in, heb ingevorderd.* Inmanen: *schulden invorderen.* Van hier *invorderaar*, *invordering*.

INVOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vouwen*: *ik vouwde in, heb ingevouwen.* Binnenwaart vouwen.

INVRETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vreten*: *ik vrat in, heb ingevreten.* Bedr., met geweld ineten: *dat ijzer wordt geheel van den roest ingevreten.* Onz., met *hebben*: *kanker vreet geweldig in.* Overdr.: *de burgertwist vreet in*, Vond.

INVRIJVEN, hetzelfde als *inwrijven*.

INVULLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *vullen*: *ik vulde in, heb ingevuld.* In eene ope-

opene plaats van eenig geschrift iets inschrijven. Van hier *invulling*.

INWAAIJEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *waaijen*: *ik woei in*, *ben ingewaaid*. Door den wind binnenwaart wijken en vallen: *al mijne glazen zijn ingewaaid*. Ook kan het bedr. gebruikt worden: *de wind heeft mijne glazen ingewaaid*.

INWAART, bijw. van plaats. Binnenwaart. *Aan deze zijde strekte zich de zee inwaart*. De vergelijkende trap wordt in de overzetting van den Bijb. gevonden: *een ander voorhof*, *inwaerder*, *dan dat voorhuys*. Van *in* en *waart*. Zie *waart*.

INWACHTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wachten*: *ik wachtte in*, *heb ingewacht*. Intoeven: *iemand inwachten*. Afwachten: *eene goede gelegenheid inwachten*. Van hier *inwachting*.

INWASSEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wassen*: *ik wies in*, *ben ingewassen*. Door wassen in iets vastgroeijen. *Nagels*, *die in het vleesch ingewassen zijn*.

INWATEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wateren*: *ik waterde in*, *ben ingewaterd*. Van water, dat indringt, doortrokken worden: *de plint is ingewaterd*. Van hier *inwatering*.

INWEEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *weeken*: *ik weekte in*, *ben ingeweekt*. Iets in vocht leggen, om het week te maken. Anders noemt men het *in de week*, elders *in de weeke*, *leggen*.

INWELLEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wellen*: *ik welde in*, *ben ingeweld*. Door middel eener onderliggende wel inzakken.

INWENDIG, bijv. n. en bijw.; *inwendiger*, *inwendigst*. Innerlijk. *De staat was inwendig bedorven*. *Eene inwendige kwaal*. *Na den inwendigen mensche*. Bijbelv. Van *in* en *wendig*; van *wenden*. Zie *ig*.

INWENTELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wentelen*: *ik wentelde in*, *heb* en *ben ingewenteld*. Bedr., inwaart wentelen: *eenen steen inwentelen*. In Gelderl. gebruikt men het als een onz. w., met *zijn*, in den zin van weder in eene ziekte storten: *hij wentelt weder in*.

INWERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *werken*: *ik werkte in*, *heb ingewerkt* (oul.

 ik

ik wrocht in, heb ingewrocht). Door bewerking inmaken: *sommigen beschrijven het geloof, als een ingewrocht vermogen. — Met al mijne kragt kan ik het er nog niet inwerken.* In het gemoed doen inblijven: *dat men de waarheden niet derwijze kan inwerken.* Overz. van Herv. — *Mijn ingewerkt verlangen.* M. L. Tijdw.

INWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *werpen: ik worp (wierp) in, heb ingeworpen.* Door werpen inbrengen: *dat dese arme weduwe meer ingeworpen heeft,* enz. Bijbelv. Door werpen breken; *ergens de glazen inwerpen.* Met geweld inbrengen: *zij onderwonden zich, soldaaten in te werpen.* Hooft. Onverwachts doen ontstaan: *iemand eene twijfeling inwerpen. Kwade gedachten inwerpen.* Van hier *inwerping, inwerpsel.*

INWEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *weven; ik weefde in, heb ingeweven.* Door weven inwerken. Figuurl.: *bijteekeningen ten voorneemlijken werke inweeven.* Hooft. Van hier *inweefsel,* in den eigenlijken zin: ook fig.: *door een verstandig inweefzel van de verhevenste stukken.* Overz. van Hervey.

INWIJDEN (*inwijen*), bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wijden; ik wijdde in, heb ingewijd.* Tot een zeker gebruik, op eene plegtige wijs, wijden, heiligen: *eene kerk — een altaar inwijden.* Bij de roomsche Kristenen gebruikt men het ook van personen: *eenen abt — eene non inwijden.* In lage schertstaal zegt men: *iets inwijden,* het welk men voor de eerste reis gebruikt. Van hier *inwijding* (*inwijing*).

INWIJK, z. n., vr., *der,* of *van de inwijk;* meerv. *inwijken.* Inham, kreek, kleine baai.

INWIJKEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wijken: ik week in, ben ingeweken.* In eene plaats de wijk nemen: *terwijl die genen dieper in Duitschland inweken.* L. ten Kate. Inbuigen: *die muur is ingeweken.* Van hier *inwijking.*

INWIKKELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *wikkelen: ik wikkelde in, heb ingewikkeld.* In eenen omslag doen. Men gebruikt het meest fig.: *zich in eene zaak inwikkelen. Wanneer de warzucht zich in den staat inwikkelt.* Van hier het verl. deelw. *ingewikkeld,* als bijw. gebruikt; met bedekte woorden: *ik heb het hem, ingewikkeld, gezegd.* Van hier *inwikkeling.*

IN-

INWILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *willen: ik wilde in, heb ingewild.* Men gebruikt, bij verkorting, dit woord, met affnijding van een ander werkwoord, dat eene beweging of rust beteekent. (*Dit*) *was teikens genoegh, van den averechtfchen weg in te willen* (namel. *gaan*). Hooft.

INWILLIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *willigen: ik willigde in, heb ingewilligd.* Zijne toeftemming tot iets geven: *ik heb zijn verzoek ingewilligd. Aan 't inwillighen oft weigeren der fomme.* Hooft. Van hier *inwilliging.*

INWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. Voorz. *in* en *winden: ik wond in, heb ingewonden.* In een windfel doen. Van hier *inwindfel.*

INWINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *winnen: ik won in, heb ingewonnen.* Weder winnen: *mijn verlies heb ik fchielijk weder ingewonnen.* Zoeken te verwerven: *iemands genegenheid inwinnen.* Zoeken opteloopen: *getuigen inwinnen.* Van hier *inwinning.*

INWIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb, voorz. *in* en *wippen: ik wipte in, heb* en *ben ingewipt.* Bedr., met eene wip inwerpen: *de plank werd er ingewipt.* Onz., met *zijn*; met eenen ligten fprong inkomen: *hij wipte de kamer in.*

INWOEKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *woekeren: ik woekerde in, heb* en *ben ingewoekerd.* Door woeker verkrijgen: *ik heb dat verloren geld weder ingewoekerd.* Onzijd., gebruikt men dit woord ook figuurl., voor door gewoonte in zwang raken: *dat kwaad woekert hoe langer hoe meer in.*

INWOELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *woelen: ik woelde in, heb ingewoeld.* In garen of touw inwinden.

INWONEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz, *in* en *wonen: ik woonde in, heb ingewoond.* In eene plaats wonen: *bij iemand inwonen.* Fig.; *Inwoonende in het lichaem.* Bijbelv. Zoo ook: *inwonende zonde* — *inwonende genade*, in de godgeleerdheid. Van hier *inwoner, inwoning, inwoonfter.*

INWORTELEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *wortelen: ik wortelde in, ben ingeworteld,* Wortelen in de aarde fchieten: *die boom wortelt diep in.*

Men gebruikt het meest figuurl., in eenen kwaden zin; het beeld ontleend zijnde van zulk onkruid, dat diepe wortelen fchiet: *eene ingewortelde ziekte — gewoonte. Een ingeworteld kwaad. Met de ingewortelde afgoderije.* Bogaert. Van hier *inwerteling.*

INWRIJVEN, (*invrijven*) bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *wrijven: ik wreef in, heb ingewreven.* Met wrijven inbrengen. Oneig., betaald zetten; in den gemeenen ftijl: *ik zal hem dit wel inwrijven.*

INWRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *wringen: ik wrong in, heb ingewrongen.* Met wringen indraaijen: *ik heb er de fchroef ingewrongen.*

INZAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *zaaijen: ik zaaide in, heb ingezaaid.* Door zaaijen inftrooijen: *fijn ingezaaide zaet.* Vond. Voor de tweede reis zaaijen. *Ingezaaide boekweit*, enz., is, in Gelderl., boekweit, die, na het mislukken van het eerfte gezaaide, op nieuw gezaaid wordt. Fig.: *dat Godt den mensch inzaeide een zaet en mogentheit van redenkavelen.* Vond.

INZAAT, z. n., m., *des inzaats*, of *van den inzaat*; zonder meerv. Zoo noemt men, op de Veluw, het hoogfte bod op goederen, bij de eerfte veiling: *de inzaat is met duizend gulden verhoogd.* Van *in* en *zaat*; van *zetten.*

INZAGE, z. n., vr., *der*, of *van de inzage*; zonder meerv. Van *inzien.* Inzien: *ik heb geene inzage in die zaak gehad.*

INZAGEN, bedr. w., gelykvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *zagen: ik zaagde in, heb ingezaagd.* Aanvangen met zagen; ook eene fnede, met eene zaag, in hout maken.

INZAKKEN, onz. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *zakken: ik zakte in, ben ingezakt.* Door zakking invallen. Van hier *inzakking.*

INZAMELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorfz. *in* en *zamelen: ik zamelde in, heb ingezameld.* Inoogften: *vruchten inzamelen.* Verzamelen: *geld inzamelen.* Van hier *inzamelaar, inzameling.*

INZEEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *in* en *zeepen: ik zeepte in, heb ingezeept.* Met zeep infmeren: *den baard inzeepen.*

INZEGENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz.

voorz. in en *zegenen: ik zegende in, heb ingezegend.* Door zegening inwijden: *eenen leeraar inzegenen.* Van hier *inzegening.*

INZEILEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zeilen: ik zeilde in, heb* en *ben ingezeild.* Bedr., zeilend inhalen: *de vrijbuiter kon ons schip niet inzeilen.* Fig.: *de ingezeetenen deezer stadt zaaghen zich dapper ingezeilt.* Hooft. Onz., met *zijn: wanneer het schip uit vreemde landen de haven innezeilt,* Vond.

INZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zenden: ik zond in, heb ingezonden.* Naar binnen zenden.

INZETTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorsz *in* en *zetten: ik zette* (*zettede*) *in, heb ingezet.* In eene plaats zetten: *ik heb mij twee valsche tanden laten inzetten.* — *Geld inzetten,* in eene loterij, of een spel. *Ingezette steenen in eenen ring.* — *De roofvogel zette er zijne klaauwen in.* Instellen, bij verkoop het eerste bod doen: *ik heb het huis ingezet.* Verordenen: *eene wet inzetten. Iemands gezondheid inzetten,* instellen. Oul. werd het voor opleggen gebezigd: *ende hebben haar handen ingheset op die* enz. Bijb. 1477. Van hier *inzetsel, inzetter, inzetting.*

INZIEDEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voor. *in* en *zieden: ik zood in, ben ingezoden.* Door zieden minder worden: *het is, op de helft, ingezoden.* Van hier *inziedsel.*

INZIEN, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *in* en *zien: ik zag in, heb ingezien.* Bedr., met zijn verstand beschouwen: *ik heb dat stuk niet diep genoeg ingezien. Maar anderen zien dit stuk anders in.* G. Brandt. Verschoonen: *zie mijne zwakheden wat in.* Onz., met *hebben*; inkijken: *daer 't licht niet inzien kon.* Vond. De onbepaalde wijs des werkwoords wordt ook zelfst. gebruikt, voor oordeel, bevatting: *naar mijn inzien. Mijns inziens, moest dit plan anders aangelegd zijn.*

INZIGT, z. n., o., *des inzigts,* of *van het inzigt;* meerv. *inzigten.* Van *inzien.* Nazigt; zonder meerv.; *naar 't ontzetten van Gent zouw men inzigt neemen op de lasten.* Hooft. Bedoeling; met een meerv.: *tegens het inzight.* Hooft. *Doorgaans voldeeden stof noch inzigt aan het oogmerk van den milden uitdeeler.* M. L. Tijdw. *Het verscheijden insicht van de oude Regierders van 't landt.* H.

D.

D. GR. Voords gebruiken VONDEL en HOOFT dit woor ook vrouwl. Zie *doorzigt*.

INZIJN, onz. w., onregelm. Van het ſcheidb. voorz. *i* en *zijn*: *ik was in*, *ben ingeweest*. In de dagelijkſch taal, gebruikt men dit woord, met verzwijging van ee naamw. van plaats: *hij is er in*.

INZIJPEN, onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz *in* en *zijpen*: *ik zijpte in*, *ben ingezijpt*. Zijpend in druipen.

INZINKEN, onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb voorz. *in* en *zinken*: *ik zonk in*, *ben ingezonken*. Doo zinken invallen: *met ingezonkene oogen*.

INZOET, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergroo ting. Van *in*, dat den zin verſterkt, en *zoet*. Zee zoet: *de inzoete vijgen*. VOND.

INZONDERHEID, bijw. Voornamelijk, bijzonder. Van *in* en *zonder*, dat, oul., voor *bijzonder* gebruikt werd.

INZOUT, bijv. n., en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *in*, dat den zin verſterkt, en *zout*. Zeer zout.

INZOUTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *zouten*: *ik zoutte in*, *heb ingezouten*. In het zout leggen. Van hier *inzouting*.

INZUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *zuigen*: *ik zoog in*, *heb ingezogen*. Zuigend intrekken: ook fig.: *lesſen inzuigen*. *Ingezoge gezintheidt wordt niet licht verworpen*. HOOFT.

INZUIPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *zuipen*: *ik zoop in*, *heb ingezopen*. Zuipend inzwelgen: *hij zoop den drank in*. *Inzuipen 't zoet vergif van woeste zeên*. VOND.

INZULTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *zulten*: *ik zultte in*, *heb ingezult*. Met zout of azijn inleggen: *haring in pekel ingezult*. HOOGVL. Men gebruikt, ter onderſcheiding van *inzouten*, dit woord ook oneigenlijk: *een vernuft*, *in het merg van kunſten en wetenſchappen ingezult*. *Ingezouten* zoude hier niet gebruikt willen zijn. Van hier *inzulting*.

INZWACHTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *in* en *zwachtelen*: *ik zwachtelde in*, *heb ingezwachteld*. In eenen zwachtel wikkelen. Van hier *inzwachteling*.

INZWART, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergroo-

grooting. Van *in*, dat den zin versterkt, en *zwart*. Zeer zwart.

INZWELGEN. bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zwelgen: ik zwolg in, heb ingezwolgen*. Door de zwelgkeel inbrengen: *eenen brok inzwelgen*. Oneig.: *de zee zwelgt schatten in. Zij zijn gereed, den ijdelsten lof, dien men hun geeft, intezwelgen.* Van hier *inzwelging*.

INZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zwemmen: ik zwom in, ben ingezwommen.* Zwemmend inkomen.

INZWEREN, onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zweren: ik zwoer in, ben ingezworen.* Door zwering invreten: *het is tot op het been ingezworen.*

INZWEVEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zweven: ik zweefde in, ben ingezweefd.* Zwevend inkomen: *ik zweef de ruime lucht in.* Vond.

INZWIEREN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *in* en *zwieren: ik zwierde in, ben ingezwierd.* Zwierend inkomen: *hij kwam op schaatsen inzwieren. Terwijl de Godin ten hemel innezwiert.* Vond.

JOELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik joelde, heb gejoeld.* Een dronkaards geraas maken, krioelen, vrolijk zijn. Tuinman leidt het af van het bacchusfeest der Kelten en Duitschers, *jol* of *jul* genoemd, hun grootste en langdurigste feest, ter eer van *Julvatter*, Vader der vrolijkheid. In het moesogot. heet *goljan*, verwelkomen, en *geol*, in het angels., het vrolijke kersfeest. Het fransche *joli*, blijd, vrolijk, komt hiermede overeen; zoo ook ons verouderde *jolijd*.

JOFFER, zie *juffer*.

JOK, zie *juk*. Van hier *jokbeen*, (*jukbeen*) in de ontleedkunde, het been voor in het hoofd, onder het oog, dat zich onder de slapen des hoofds uitstrekt.

JOK, z. n., welk alleen in het enkelvoud, en zonder lidwoord gebruikt wordt. Boert. *Jok en ernst. Uit joks*, om niet, zonder winst of verlies, *spelen*, bij de kinderen gebruikelijk. Lat. *jocus*. Zamenstell.: *jokspreuk*.

JOKEN, (*jeuken*) onz. w., gelijkvl. *Ik jookte, heb gejookt.* Sterk begeren, verlangen: *de paarden joken naar den stal: Als het op is, is het joken gedaan*, in den gemeen-

meenzamen spreektrant. *Zijn armen van zelf jookende, om alles t' omvademen.* HOOFT. Van hier *jokerig.*

JOKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jokte, heb gejokt.* Boerten: *Isaac was jockende met Rebecca.* BIJBELV. Eene verzachtende uitdrukking: *gij jokt*, voor, gij verheelt de waarheid. Men maakt gemeenlijk, dit onderscheid tusschen *jokken* en *liegen*, dat het eerste beteekent onwaarheid spreken, zonder benadeeling van anderen, en het laatste onwaarheid spreken, ten nadeele van anderen. Van hier *jokkenaar*, *jokkenaarster*, *jokkernij*. *Jocari* heet bij de Lat. schertsen.

JOL, z. n., vr., *der*, of *van de jol*; meerv. *jollen.* Een jutsche boot, met twee spitse stevens. Verkleinw. *jolletje*. Γαυλος was eene soort van Fenicische vaartuigen, van גול, גלל. TUINMAN meent, dat dit woord, daarmede, eenen oorsprong zoude hebben.

JOLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jolde, heb gejold.* Een kreunend geluid maken: *de koeijen jolden en loeiden naar hare benomen kalveren.* J. DE BRUNE.

JONG, bijv. n. en bijw., *jonger*, *jongst.* Het tegengestelde van oud: *jonge druiven*, *jonge wortels*, *jong gras*, *jonge boomen*, enz. Van dieren en menschen: *een jonge leeuw*, *een jong rund*, *eene jonge vrouw*, (die, kort getrouwd is) *een jong kind.* — *In mijne jonge jaren. De jonge leeftijd. Jong zijn. Hij is nog jong. Jong zijn* heet ook, in sommige oorden van Nederland, zoo veel, als ter wereld komen; in de dagelijksche taal: *hij is in Mei jong geweest. Jong worden*, verjongen. De stellende trap *jong* wordt ook als een zelfst. naamwoord van het onz. geslacht genomen; meerv. *jongen*, voor een jong dier: *'t wanschapen jong.* VOND. *De kat heeft jongen.* De Ouden verstonden dit ook van kinderen: *Sint Jan, die een suijverlijck jong was.* TUINM. Van hier nog de onbeschaafde spreekwijs: *Zij is met jong. Van jongs aan*, van de jeugd af. TEN KATE heeft *jongtijdsche konstnamen.* De vergelijkende trap *jonger* wordt ook als een zelfst. n. gebruikt; meerv. *jongers*, *jongeren*, voor knecht: *Abraham seijde tot zijne jongers.* BIJBELV. *Jongers en Vrouwen.* HOOFT. Zoo bezigt het de BIJBELV. ook in den zin van leerling, krijgsknecht en jongeling. Ook L. BAKE: *jongers door het zwaard gevallen.* De overtreffende trap, *jongste*, heeft, in eenige-

ge gevallen, de beteekenis van laatste: *de jongste lust eener vallende fortuine*: Hooft. *Uwen jongsten brief heb ik bewaard. De jongste dag. Het jongste geregt.* Van dit *jongst* is *jongstleden* gevormd. Van hier *jongheid*, bij Vond. *jongkheid*, ook voor jonge manschap: *'k verwacht de jongkheid van ons eilant met den degen hier langs gevoert.* Zamenstell.: *jonggezel*, *jongman*, (jongeling) *jongvrouw* (ongetrouwde maagd). Oul. was *jonckwijf*, *jongwijf*, in gebruik, voor dienstmaagd.

Jong, hoogd. *jung*, ker. *jung*, nederſ. *jung*, angelſ. *geong*, eng. *young*, zw. *ung*, ijsl. *ungr*, Ulphil. *jugg*, perſ. *geven*, oudlat. *junis*.

JONGELING, z. n., m., *des jongelings*, of *van den jongeling*. Een jongman. Schoon, anders, alle zelfst. naamwoorden, van grondwoorden afgeleid, en in *ling* uitgaande, manl. en vr. zijn; zoo wil het hedendaagsche gebruik, nogthands, dat dit woord van het manl. geslacht alleen verstaan worde. De ouden, evenwel, zeiden *jongelinge*, voor, jonge dogter. Vondel schijnt het woord ook ruimer te nemen: *der jongelingen en oulingen lijken leggen door elkanderen.* Van hier *jongelingschap*. Zie *ling*.

JONGEN, z. n., m., *des jongens*, of *van den jongen*; meerv. *jongens*. Een jonge persoon van het manlijke geslacht, die de jaren eens jongelings nog niet bereikt heeft; in den vertrouwlijken spreektrant: *toen ik nog een kleine jongen was. Dat is een goede jongen. Ghehazi, die als zijn jongen of knecht hier gebruikt wordt.* Vollenh. Dikwijls sluit het het denkbeeld van minachting in: *hij is een boerenjongen.* Zoo ook: *kootjongen*, *snotjongen*, *schandjongen*, *weesjongen*, *hondsjongen*, *straatjongen*, enz. Ook beduidt het, in de dagelijksche taal, kinderen in het gemeen, zoo wel meisjes als knechtjes: *hoe veel jongens hebt gij?* Wijders; een leerling bij handwerkers, een handlanger: *een kleermakersjongen.* Zoo ook: *leerjongen*, *legerjongen*, *koksjongen*, *postjongen*, *scheepsjongen*, *winkeljongen*, enz. Verkleinw., *jongetje* (*jongsken*).

JONGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jongde*, *heb gejongd*. Jongen werpen, van sommige dieren gesproken: *de hinde heeft gejongd. Deze kat jongt tweemaal in het jaar.*

JONGER, zie *jong*.

JONK, z. n., o., *des jonks*, of *van het jonk*; meerv. *jonken*.

ken. Een indiaansch vaartuig. *Scheepstimmerwerven, waarop allerhande vaartuigen, als jonken, enz. gemaakt werden*. BOGAERT. *Met rijk gelade jonken*. VOND. Fr. *jonque*.

JONKER, (*jonkheer*) z. n., m., *des jonkers*, of *van den jonker*; meerv. *jonkers*. Een woord, uit *jonge heer* zamengesteld. Eertijds was het een eertitel van prinsen en zonen van den hoogen adel. Eene zeer oude benaming, die, nog, onder de Tatarische volkeren gebruikelijk is, onder welken de zoon van den regerenden Heer *Chonkar* heet. Thands verstaat men, door dat woord, eenen edelman: *een ambtsjonker*, *landjonker*, *hofjonker*, *leijonker*, *staatjonker*. Ook met met verachting: *popjonker*, *saletjonker*. De zoon uit een adellijk huis heet, in zijne mindere jaren, bij ons ook *jonker*. Insgelijks iemand van een aanzienlijker geslacht, die zich in den krijgsdienst begeeft, draagt den naam van *jonker*, zoolang hij het werk van een gemeen soldaat doet. — Omdat velen, die den naam van *jonker* voeren, weinig doen, heet *het jonkeren handwerk oefenen* zoo veel, als straatslijpen, ledig gaan. Een speelnoot op eene bruiloft, die het pas getrouwde paar met palm enz. bestrooit, wordt *strooijonker* genoemd. Van hier *jonkerachtig*. Uit scherts zegt men van het wild, als het, door een beginsel van rotting, ruikt: *het is zoo jonkerachtig*, anders *adellijk*.

JONKHEER, zie *jonker*.

JONNEN, zie *gunnen*.

JONST, zie *gunst*. — *Och oft u ionste my ionnen wouwe*. CONSTE DER MINN.

JOOD, z. n., m., *des joods* of *van den jood*; meerv. *joden*. Een afstammeling van een bekend volk. Van het hebr. woord *jehoudi*, dat is een nazaat van *Juda*. Vrouwl. *Jodin*. Van hier *jodendom*, *joodsch*, *joodschap* (jodendom: *de bloem der joodschap*. VOND.) Zamenstell.: *jodengenoot*, *jodenkerk*, *jodenkriek*, een zekere vrucht, *jodenlijm*.

JOOL, z. n., m., *des jools*, of *van den jool*; meerv. *joolen*. Druil, halve gek: *onze joolen van Paapen, hier te lande, hebben 't quaadt genoegh*. HOOFT. KIL. heeft *joole stulta, ignava mulier*.

JOOP, z. n., vr., *der* of *van de joop*; meerv. *jopen*. Eene soort van appelen, hoogrood van kleur. *Zoete*, *zure jopen*. De dorre knoppen van rozen, anders *bottels* gehe-

heten, dragen ook den naam van *jopen*. Zamenstell.: *jopenbier*.

JORDAAN, z., n., vr., *der*, of *van de jordaan*; zonder meerv. Eene bekende rivier in Palestine. *Door de kil dier splijtende Jordane*. VOND. *Het water van de stroomende Jordaan*. HOOGVL. De Overzetters van den Bijbel nemen het manl. en vrouwl.

JOUW, z. n., vr., *der*, of *van de jouw*; zonder meerv. Een slepend geroep van schimp en spot: *daarop schreeuwden de soldaaten een lange jouw*. HOOFT.

JOUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik jouwde*, *heb gejouwd*. Met eene jouw beschimpen: *men jouwde over hen*, *als (over) eenen dief*. BIJBELV. Van hier *uitjouwen*.

IRIAS, z. n., vr., *der*, of *van de irias*; meerv. *iriassen*. Een wortel: ook eene bloem. Misschien van het lat. *iris*.

ISCH, een zachtstaartige uitgang, die, achter naamwoorden gevoegd, dezelven tot bijvoeglijke naamwoorden vormt. Men bedient zich van dezen uitgang, om bijv. naamwoorden te maken, die een land of volk aanduiden als: *belgisch*, dat tot de Belgen behoort, *aziatisch*, dat uit Azie afkomstig is, of daarop betrekking heeft. Zoo ook: *arabisch*, *keltisch*, *gothisch*, *persisch*, *saksisch*, enz. Ook bedienen wij ons van dezen uitgang, om eenige gelijkheid of gegrondheid te kennen te geven, als: *afgodisch*, aan de afgoderij gelijk, daarop gegrond, *wettisch*, dat in de wet bevolen is. Men vormt, door dezen uitgang, ook bijv. naamwoorden van vreemde naamwoorden, om eene gelijkheid, of eenen oorsprong, uittedrukken, als: *poëtisch*, *profetisch*: ook eene betrekking of gegrondheid, als: *apostolisch*, *mozaisch*, *theologisch*, *evangelisch*, enz. In andere bijv. naamwoorden is deze uitgang in *sch* verkort, als: *kindsch*, *duivelsch*, *barbaarsch*, *aardsch*, *hemelsch*, enz. Somtijds wordt het nog gevonden. Zoo zegt POOT: *barbarisch graf*; en VOND.: *het heldisch lichaem*. Woorden, dus gevormd, lijden, als de aard der zaak het niet belet, hunne trappen van vergrooting; schoon men, om de hardheid, den overtreffenden trap, liefst omschrijft. Deze uitgang is bij ULPHIL. *isk*, angels. en nederf. *isk*, ital. *esco*, in den slavonischen tongval *isk*, in het latere lat. *iscus*. Het is zeer waarschijnelijk, dat deze uitgang, door eene meer sisfende uitspraak, uit *ig* ontstaan is.

ISHEID, z. n., vr., *der*, of *van de isheid*; het meerv. is niet in gebruik. Een woord door VONDEL gevormd, om het zijn (*existentia*) eener zaak uittedrukken: *zoo 's weerelts isheit quaem te spruiten uit een nootwendigheit.* Van den derden persoon des werkwoords *zijn*, en den uitgang *heid.* Zie *heid.*

IST, een klemstaartige bastaarduitgang, uit het monnikenlatijn tot ons overgekomen, om manlijke personen van een zeker bedrijf aanteduiden, als: *bloemist*, *klokkenist*, *orgelist.* Men kan zulke woorden ook omschrijven: *een liefhebber*, of *verkooper van bloemen*, *klokspeler*, *orgelspeler.*

ITALIE, z. n., o., *van het Italie.* Een bekend land. Van hier *italiaan*, *italiaansch. De italiaansche taal.*

ITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ittede, heb geit.* Een zeeuwsch woord. Tot het huwelijk overhalen: *een weduw is best te itten, als zij noch met het lamper omhangen is.* J. DE BRUNE.

JUBELJAAR, z. n., o., *des jubeljaars*, of *van het jubeljaar*; meerv. *jubeljaren.* Een plegtige feesttijd bij de Joden, die om het vijftigste jaar gevierd werd. Van het hebr. יוֹבֵל. Zoo noemde men ook, sedert de tijden van Bonifacius de agtste, het eerste jaar eener nieuwe eeuw. Het enkele *jubel* wordt, in de gemeenzame verkeering, ook gebezigd: *dit gebeurde, bij gelegenheid van het jubel.* Van hier ook *jubelfeest.*

JUCHT, z. n., o., *des juchts*, of *van het jucht*; zonder meerv. Russisch leder, dat, op de eene zijde, rood en glanzig is, en sterk ruikt. *Een bijbel in jucht gebonden.*

JUFFER, (*joffer*) z. n., vr., *der*, of *van de juffer*; meerv. *juffers.* Verkleinwoord *juffertje*, *jufferken*, *jofferken.* Het woord is verbasterd uit *jongvrouw. Juffer* was, eertijds, eene benaming van adellijke jonge Dogters: thands eene beleefde uitdrukking voor Dogters van den burgerstand zelfs. In Gelderl. noemt men getrouwde vrouwen, die van eenig aanzien zijn, ook wel *juffers.* J. BARA noemt de onkuische Alimene *jufferslet.* Ook dragen een bedwarmer, een blok zonder schijf, en een paal of mast, die dun en lang is, dien zelfden naam. Van hier *jufferachtig*, *jufferlijk*, *jufferling*, *jufferschap.* Zamenstell.: *domjuffer*, *hofjuffer*, *kamerjuffer*, *staatjuffer*, enz.

JUGCHE, z. n., vr., *der*, of *van de jugche*; zonder meerv. Bij KIL. *juche. Jus, jusculum.* In Gron. hoort

hoort men dit woord nog, waar men, door hetzelve, een gebrek van dunheid verstaat. Koffij, die zeer dun is, draagt daar, om die rede, den naam van *jugche.*

JUICHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik juichte, heb gejuicht.* Zijne vreugd, door een luid geschreeuw, aan den dag brengen, en, voords, in de hoogste maat vreugd gevoelen en die uiten. *Het volk juichte, zoodat het bosch weergalmde.* Het voorwerp des gejuichs drukt men uit met het voorz. *over: over den vrede juichen.* In den verhevenen stijl plaatst men dit ook in den derden naamval: *juicht Gode, gij gantsche aerde!* Bijbelv. Vond. bezigt *iemand te gemoet*, of *in het gemoet juichen*, voor al juichende iemand tegentreden: *mijn Dochter juicht hem vrolijk in 't gemoet.* Het is een klanknabootsend woord, en het drukt, gelijk het gr. ιαχειν, het naturelijke geluid van uitgelatene vreugde uit. Dit geluid is bij de Grieken ιω, ιου, bij de Lat. *io*, bij de Duitſ. *juch.*

JUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik juilde, heb gejuild.* Huilen: *de donder uitgerolt in 't ende mort en juilt.* Vond. Een klanknabootsend woord. Van hier *juiling.*

JUIST, bijv. n. en bijw., *juister, zeer juist.* Even, net: *de juiste grootte kan ik u niet zeggen. Juist zoo veel. Juist van pas. Juist geraden. Juist op denzelfden tijd.* A. Harts. *Is nu zijn hart en zin op Adam juist gevallen.* Vond. Van hier *juistheid.* Van het fr. *juste.*

JUK, (*jok*) z. n., o., *des juks*, of *van het juk*; meerv. *jukken.* In het algemeen, beduidt dit woord zamengebondene deelen, die bestemd zijn, om iets te dragen. In het bijzonder, een gebind van planken en balken onder eene brug: *de brug heeft, door den ijsgang, twee jukken verloren.* In Groningerland noemt men kleine bruggen, over weteringen, *jukken.* Een houten werktuig, dienstig voor osſen, om te trekken: *den osſen het juk opleggen.* Fig., is het een staat van drukkende dienstbaarheid: *het juk der slavernije.* Hooft. *Een volk onder het juk brengen. Het juk verbreken. Het juk afwerpen. Het juk van moeite en zorg.* L. Bake. Een houten werktuig, op de schouders gelegd, om iets te dragen: *het groenwijf sloeg hem met het juk. Een melkjuk.* — *Een juk osſen*, twee, door het juk verbondene, osſen, en voords een paar: *vijf hondert jock osſen.* Bijbelv. Een *juk* heet ook, in de overzetting van den

Bijbel, zoo veel land, als twee ossen, in eenen dag ploegen. Van hier het bedr. w. *jukken*, het juk opleggen: *gejukt* (beladen) *met glinstrend kroonegout*. VOND. Zamenst.: *jukbeen*, (*jokbeen*) *jukgespan*, *jukgordel*, *jukriem*.

Juk (*jok*), KER. *johhe*, *johche*, NOTKER *joh*, nederf. *jok*, *jiik*, hoogd. *Joch*, ULPHIL. *juk*, *gajuk*, angelf. *juc*, *jeoc*, *geoc*, eng. *yoke*, *yoak*, lat. *jugum*, ital. *giogo*, sp. *jugo*, fr. *joug*, boh. *gho*, perf. *juk*, wallif. *jwk*, finl. *juco*. Andere talen laten het keelgeluid weg, als deen. *aag*, zw. *ok*. Men denkt, voor het naaste, dat alles afstamt van een woord, dat eene verbinding beteekende, zoo als *jungo* bij de Lat., waarmede het gr. ζυγος of ζευγος, van ζευγειν, overeenstemt.

JULIJ, z. n., m., de zevende maand in het jaar, die een en dertig dagen heeft, in den deftigen spreek- en schrijfstijl *hooimaand* genaamd. Het is eigenlijk de tweede lat. naamval van *Julius*, naar de oude gewoonte. *Den derden van Julius* noemde men *den derden Julii*, *Julij*. Van hier, dat alle naamvallen dien uitgang behouden hebben: *in Julij*, enz. De lat. naam is van *Julius Caesar* ontleend.

JUNIJ, z. n., m., de romeinsche naam der zesde maand des jaars, hebbende dertig dagen, anders *zomermaand*. Karel de Groote noemde haar *bracmanoth*, braakmaand. KIL. kent nog dien naam. Men noemt haar ook *wiedemaand*. De lat. naam *Junius* zoude, naar de Godin JUNO, volgends anderen, naar den romeinschen burgemeester JUNIUS BRUTUS, genoemd zijn.

JURK, z. n., vr., *der jurk*, of *van de jurk*; meerv. *jurken*. Een overtrek voor kinderen. Verkleinw. *jurkje*. Zamenst.: *morsjurk*, *smuljurk*.

JUT, een verbasterde naam van den beruchten Paus, Johannes de agtste. Van hier de spreekwijs: *dat zal te sint Jutmis gebeuren*, dat is nimmer, omdat men, ter eer van dezen Paus, nooit mis gevierd heeft.

JUWEEL, z. n., o., *des juweels*, of *van het juweel*; meerv. *juweelen*. In het gemeen allerlei geslepen edelgesteente, in het bijzonder een diamant: *zij blinkt van juweelen*. *Gulden juweele*. BIJB. 1477. Overdr. zegt men van eene schoone juffer: *zij is een juweel*. Ook van ieder ander voortreflijk mensch: *hij is een juweel van een mensch*.

mensch. Voords noemt men eene kostelijke, waarde, en aangename zaak een *juweel.* Van hier het onverb. *juweelen: een juweelen ring.* Voords *juweelier*, (iemand die in juweelen handelt, of die edelgesteenten inzet) *juweelierster.* Deze beide woorden verliezen, door de schielijkheid van uitspraak, hunne oorspongelijke, scherpe *ee*, als hoorende men, gemeenelijk, *juwelier*, *juwelierster.* De naauwkeurige Kil. heeft hier *juweellier*, eene *l*, om den scherpen toon te bewaren, te meer plaatsende. Zamenst.: *pronkjuweel*, *puikjuweel.* — *Juweelkoffer.* Six v. Chand. heeft van dit *juweel* een bedr. werkw. *juweelen* gevormd: *Apol sijn kar juweelende*, enz.

Juweel, hoogd. *Juwele*, nederſ. *ovele*, eng. *jewel*, zw. *juwel.* Men stelt, dat wij dit woord uit het fr. *joyau*, (oul. *joyaul*, middeleeuw. *jocale*) ontleend hebben; sp. *joijel.* De groote Salmasius meent, dat dit woord niet van *jocus*, *joculus*, *jocula*, iets, dat ons vergenoegen aanbrengt, zoude afstammen, maar van het arab. *johar*, een edelgesteente. Volgends Reitz is *juweel* van het gr. *κειμηλιον.*

IVOOR, z. n., o., *des ivoors*, of *van het ivoor*; zonder meerv. Elpenbeen. *Eene doos uit ivoor gedraaid.* Dichters gebruiken dit woord, om de blankheid en den netten vorm van iets uittebeelden. Zoo noemt Vondel de borsten van Eva *twee bronnen van ijvoor.* Van hier het onverbuigb naamw. *ivoren: een ivoren kam.*

Kil. en Brune, een zeeuwsch schrijver, hebben hier de scherp-lange *oo: ivooren*; gelijk ook de Overzetters van den Bijbel, in de oudste drukken. L. ten Kate volgt Kiliaan niet, maar stelt, te regt, de zacht-lange *o.* De doorgaande uitspraak en de afleiding van het lat. *ebur*, *ebor*, staven deze spelling.

K.

K, is de zevende medeklinker, gelijk zij de tiende letter van het ABE, naar de gewone rangschikking, uitmaakt. Zij is de laatste keelletter, naardien de Q een overtollig letterteeken is. Zie, voords, INLEIDING, bl. 70, 71.

KA, zie *kauw*.

KAAG, z. n., vr., *der*, of *van de kaag*; meerv. *kagen*. Een zeker binnenlandsch vaartuig. Zamstell.: *kaagman*, een schipper, die eene kaag bevaart, ook *kaagschipper*.

KAAI, z. n., vr., *der*, of *van de kaai*; meerv. *kaaijen*. Metselwerk aan het water, dienende voor eenen dijk of dam; ook een kleine dijk, in het algemeen. *Van deze kaeij*. VOND. *Het schip ligt aan de kaai*. In het fr. *quai*. Zamenstell.: *winterkaai*, *zomerkaai*. — *Kaaiboef*, een kruijer, die de schepen opwacht, *kaaidijk* (*kadijk*), *kaailooper*, *kaaimeester*.

KAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaaide*, *heb gekaaid*. Een zeewoord, ook *toppen* genaamd. *De ra kaaijen*, is de nok, of het uiterste einde der ra, naar beneden trekken, en aan den mast binden, wanneer het schip te veel slingert, of door eene engte moet.

KAAK, z. n., vr., *der*, of *van de kaak*; meer. *kaken*. Verkl. *kaakje*, dat ook eene kleine taart aanduidt. Het been, waarin de kiezen en tanden geplaatst zijn. *In zijne kaek gevlogen*. VOND. Hierheen behooren de spreekwijzen: *stijf in de kaken zijn*, stout spreken. *Door de kaken jagen*, alles doorbrengen, opteren. *Uit de kaken*, het geweld, *des doods* — *des verderfs redden*. *Met stijve kaken*, met onbeschaamdheid, *iets lochenen*. De kieuwen der visschen noemt men ook *kaken*. Van hier heet men de kieuwen der haringen uitsnijden, *haring kaken*. Anderen brengen dit tot het oude *kaak*, dat is ton; zoo dat *den haring kaken* dan eigenlijk zou beteekenen den haring invaten, inzouten; te meer, dewijl de kunst van het wel toebereiden van den haring juist daarin, en niet in het uitsnijden van de kieuwen, zou gelegen zijn. Van hier: *kaker*. Zamenstell.: *kaakmes*. Voords eene wang: *de rimpels op de kaek*. VOND. *Zij kreeg eenen blos op de kaken*. *Ingevallene* ka-

kaken. *Als de eerste wol uw' kaaken van den baardt beschaauwen deé.* Hooft. Van hier de zamstell.: *kaakbeen*, *kaakslag*. In het eng. is *cheek* eene wang.

KAAK, z. n., vr., *der*, of *van de kaak*; meerv. *kaken*. Eene openbare plaats, waar misdadigers, aan eenen pijlaar gebonden, tot schande te pronk staan, of ook gegeeseld en gebrandmerkt worden. *Aan de kaak komen — staan — zetten. Zijne feilen op de kaak te zetten.* Hooft. Wij hebben een verouderd woord *kaak*, fr. *caque*, dat eene soort van ton beteekent. Kiliaan leidt het daarvan af, uit hoofde der ronde gedaante van die steenen zuil, die tot zoodanige schandplaats verstrekt. Eindelijk is *kaak* ook een zeewoord, eenen rukwind aanduidende.

KAAL, bijv. n. en bijw., *kaler* (*kaalder*), *kaalst*. Het tegendeel van ruig, beroofd van het noodige haar, zonder veders, of loof. *Een kaal voorhoofd. De jongen zijn nog kaal. Kale boomen. Een kale berg*, met geen boomen of struiken bewassen. *Een kale rok*, waarvan de eerste wolnoppen reeds afgesleten zijn. Fig., ontbloot van het noodige, dat bij eene zaak past: *een kaal schip*, zonder wand. *Een kale boeg*, zonder ankers. *Eene kale reede*, zonder schepen. *Eene kale steng*, zonder mars. *Eene kale keuken.* In het bijzonder, geldeloos: *eene kale juffer. Een kale jonker — pronker. Hij is van den kalen adel. Hij is zoo kaal als eene luis*, gemeen spreekwoord, voor: hij is dood arm. *Iemand kaal maken, kaalplukken. Kaal worden.* Van de noodige gronden ontbloot; in eenen verachtelijken zin: *dat is eene kale verontschuldiging.* Slecht van waarde: *een kaal middagmaal.* In zijne bedoeling te leur gesteld: *hij is er kaal afgekomen.* Van hier: *kaalheid*, *kaalachtig*. Zamenstell.: *kaalkin*, *kaalkop*, *kaaloor*, *kaalpoot*, eene duif met kale pooten, overdr., een, die geen geld heeft. Van dit *kaal* heeft men het zelfstandige *kalis*, voor iemand, die niet veel bezit, gemaakt. Hooft bezigt het: *een deel kalissen.*

Kaal, oul. *kaluw*, *kaluwe*, Notk. *chal*, pool. *golij*, nieuwperfisch *khal*, hoogd. *kahl*, lat. *calvus*. Misschien komt alles uit het hebr. קלל of חלק glad, kaal zijn.

KAAM, z. n., vr., *der*, of *van de kaam*; zonder meerv. De schimmel, die zich, als eene witte huid, op bier,

 wijn,

wijn, azijn enz. zet. Het heeft met *kim*, *klemen*, eenen oorſprong. Kil. kent *kiemen*, dat, thands, *kamen* heet, dat is, kaam zetten: *het bier heeft gekaamd*. Voords is hiervan: *kaamachtig*, *kaamſel*, *kamig*.

KAAN, z. n., vr., *der*, of *van de kaan*; meerv. *kanen*. Eene ſoort van middelmatig vaartuig, waarvan men zich, op de Elve, Oder, Wezer enz. bedient; zijnde zonder verdek. *'k Zie den Wijsſel uit zijn kanen ſchudden maght van opgeleide granen.* Vond. *Kaan* is ook eene ſoort van mand.

Kaan, hoogd. *kahn*, nederſ. *kaan*, deen. *kane*, zw. *kana*, fr. *canot*, eng. *canoe*, lat. *cijmba*, bij Juven. *canna*. Het behoort tot het geſlacht dier woorden, die eene holle ruimte beteekenen. De oudſte kanen maakte men van uitgehoolde boomen, gelijk de Jndianen, nog, hunne kano's doen.

KAAN, z. n., vr., *der*, of *van de kaan*; meerv. *Kanen*. Stukjes van allerlei uitgeſmolten vet noemt men, in Geld. en Gron., *kanen*. Kil. vertaalt *kaan* door *arvina vilior ex balænis*.

KAAP, z. n., vr., *der*, of *van de kaap*; meerv. *kapen*. Een ſtuk lands, dat, als een hoofd, in zee uitſteekt; een voorgebergte. *Bij de kaap van Aktium*. Vond. Bij uitnemendheid heet de groote uithoek van Afrika *de Kaap*. Van het fr. *cap*, it. *capo*, eng. *cape*, ſp. *cabo*. Uit het lat. *caput*, een kop, hoofd, Eene groote houten baak, op eenen hoek lands, heet men, aan de Helder, ook *kaap*, anders *kaapſtander*.

KAAP, z. n., vr., *der*, of *van de kaap*; zonder meerv. Vrijbuit op zee. *Te kaap*, of *op de kaap*, *varen*. Zie *kapen*.

KAAR, z. n., vr., *der*, of *van de kaar*: meerv. *karen*. Eene vischkaar. In eenige oorden van Nederland verſtaat men er ook eene *kar* door. Zie dit woord.

KAAR, z. n., m. en vr., *des kaars* — *der kaar*, of *van den* — *van de kaar*; meerv. *karen*. Een woord, dat bijna, reeds in onbruik geraakt en zoo veel is als lieve vriend — vriendin. Het is van het oude ſakſ. *karen*, nu *keuren*, *kiezen*. Bij de Lat. is *carus* eene benaming van eenen lieven vriend. Bij Hooft vindt men: *beleidt bij den Hartog van Joijeuſe zijnen kaar*. Hij gebruikt ook het verkleinwoord: *koning zonder kaarkens*, dat is gunſtelingen. Ook bij Vond. leest men:

En

En wenschte lot en deel
Te hebben met haar kaartje,
En doot te zijn als Saartje.

Nog zegt men in sommige oorden van Nederland: *o! zij zijn zulke karen,* zulke vertrouwde vrienden. Kil. heeft: *kare, kaerken, cara, amica.*

KAARDE, z. n., vr., *der,* of *van de kaarde;* meerv. *kaarden.* Eene distel in het gemeen: *wat lust heeft een ezel anders, als om kaerden af te weijden?* De Brune. In het bijzonder is het eene distel met zeer scherpe punten aan den top; van het lat. *carduus.* Men noemt dezelve *vollers,* of *weverkaarde;* dewijl men, op sommige plaatsen van Europe, de toppen dezer plant, tot het hekelen van wol, gebruikt. Van hier draagt het getande ijzeren werktuig, om wol te kammen, dien zelfden naam: *met kam en scherpe kaerd wol kemmen.* Vond. Ribben der artisjok en beet noemt men ook *kaarden,* fr. *cardes.* Zamenstell.: *kaardenbol, kaardendistel, kaardenmaker, kaardensteker.*

KAARDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaardde, heb gekaard.* Wol wet de kaard bereiden. Van hier *kaarder, kaardsel, kaardster.*

KAARS, (*keers*) z. n., vr., *der,* of *van de kaars;* meerv. *kaarsen.* Gedraaid kattoen, met ongel of was omgeven, dienende tot licht. *Met maegdewasse kaers.* Vond. *Bij de kaars werken. De kaars loopt af. Er is een dief aan de kaars. De kaars snuiten. Iets met het uitbranden der kaars verkoopen;* wanneer de koop verrigt moet zijn, eer eene, daarbij, opgestokene kaars uitgebrand is. — *Dat is zoo regt als eene kaars,* zeer regt. Van iemand, wien men, weldra, betrappen zal, zegt men: *hij vliegt al om de kaars.* Van hier, die een zacht doodbed heeft, en weinig of geen smert, in zijne laatste oogenblikken, toont te hebben, bezigt men het vertrouwlijke spreekwoord *hij gaat uit als eene kaars.* Verkleinw. *kaarsje.* Zamenstell.: *nachtkaars, smeerkaars, stalkaars, waskaars.* — *Kaarsbak, kaarsdief,* iets, dat de kaars doet afloopen, *kaarskist, kaarslade, kaarslemmet, kaarslicht, kaarsongel, kaarsmeer, kaarssnuiter, kaarssnuitsel, kaarsenmaker, kaarsenmakerij, kaarswerk,* enz.

Zeer waarschijnelijk van het lat. *cera,* was, gr. κηρος, middeleeuw. *ciergius;* welk woord, aanvangelijk, van de

 was-

waskaarſen gebruikt werd, welke men, bij den openlijken eerdienst, aanſtak.

KAART, z. n., vr., *der*, of *van de kaart*; meerv. *kaarten*. Eene ſpeelkaart. Van het lat. *charta*, papier. *Op kaarten — met de kaart ſpelen*, ook *kaarten* genaamd. *De kaarten doorſchieten — omdeelen — afnemen. De kaart vergeven. Eene goede — kwade kaart hebben. Iemand in de kaart kijken*, deszelfs geheime aanſlagen beſpieden. *De gekken krijgen de kaart*, zijn gelukkig. *Eene kaart* is ook eene beknopte meetkundige afbeelding, het zij van de oppervlakte der aarde, of van een gedeelte derzelve, eene landkaart; het zij van het vlak der zee en derzelver bevaarbare en onbevaarbare gronden, eene zeekaart; het zij van de ſterrenbeelden, eene hemelkaart. — *Eene afgezette kaart*, waarin onderſcheidene kleuren de onderſcheidene deelen der oppervlakte aantoonen. *Ik vind dat niet op de kaart. Die plaats ligt niet in de kaart*. In zeeland zegt men *kaarten uitzetten*, of *iets in de kaart ſtellen*, voor, bij openlijke aanplakking, bekend maken, dat iets te koop is. Verkleinw. *kaartje*. Het onverb. bijv. n. is *kaarten*: *een kaarten huis*. Zamenſtell.: *kaartgeld*, *kaartkooper*, *kaartſpel*, *kaartſpeler*, *kaartwinkel*.

KAAS, (*kees*) z. n., vr., *der* of *van de kaas*; meerv. *kazen*. Geſtremde melk, van hui gezuiverd, tot eenen klomp, door middel eens vorms, zamengedrukt; eene bekende lekkernij. *Hoewel ik vette kaes perſte*. Vond. Andere ſpijs draagt ook dien naam, als: *eijerkaas*, uit geronnene melk en eijeren. *Hoofdkaas*, hoofdvleesch, in de gedaante van eene kaas gevormd. Van het manl. geſlacht vindt men, bij Vond. en anderen, ook voorbeelden. Het meeste gebruik van den ſlependen uitgang *kaze*, *keze*, ſpreekt voor het vrouwl. Zamenſtell.: *kaasboer*, *kaasbord*, — *kaasjager*, een, die met kaas rijdt, overdr., een oud man, die nog naar de meisjes omziet. Tuinm. meent, dat *kaasjager* gezegd wordt voor *kasjager*, bij Kil. voorkomende, en bij denzelven ook *kasboef* genoemd, zijnde deeze *kasjagers*, of *kasboeven*, eigenlijk, bedriegers, die voorgaven, heilige overblijfſels te bezitten, welke zij in een kasje omvoerden, en aan het gemeene Volk om geld vertoonden; — *kaaskamer*, *kaaskooper*, *kaasleb*, rundſel, *kaaslucht*, de ſterke reuk

der kaas, *kaasmat*, vorm, *kaasmarkt*, *kaasnap*, *kaasvat*, *kaasvorm*, *kaaswei*, *kaaswinkel*, *kaasworm*, *kaaswrongel*. Verkleinw. *kaasje*, waarvan *kaasjeskruid*.

KAATS, z. n., vr., *der*, of *van de kaats*; zonder meerv. Een woord in het kaatsſpel gebruikelijk, beteekenende de plaats, waar de bal, na den eerſten ſtuit, valt. Als men die plaats merkt, noemt men het: *de kaats teekenen*. *Ik teekende die kaats*. Hooft. Fig.: *hij weet de kaats wel te teekenen*, hij weet zijne rekening, tot zijn voordeel, goed te maken. Zamenſtell.: *kaatsbaan*, *kaatsbal*, *kaatsdak*, *kaatsmeester*, *kaatsnet*, *kaatsſpel*, *kaatszeef*.

KAATSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaatste*, *heb gekaatst*. Den bal in het kaatsſpel ſlaan. *Ik kaats liever met het net, dan met de hand*. — *Die kaatst, moet bal wachten*, ſcherts wordt met ſcherts betaald. Van hier *kaatſer*.

Ons *kaatſen* komt overeen met het fr. *chasſer*, eng. *to catch*, ital. *cacciare*, zw. *kasta*, goth. *keſan*, angelſ. *ceast*, in welke allen het denkbeeld van voordjagen, voorddrijven het heerſchende is.

KAAUW, zie *kauw*. *Kaauw* is ook een zelfſt. naamw. vr. Kaauwſel, gekaauwde beet.

KAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaauwde*, *heb gekaauwd*. Spijs met het gebit malen. *Spijs kaauwen*. Overdr.: *daar Ajax Ulijsſes dit te kaauwen geeft*. Vond. *Het verledene leed kaauwen*, met ſmert herdenken. Vond. Van hier *kaauwer*, *kaauwing*, *kaauwſel*. Zamenſtell.: *kaauwtanden*, een werkwoord.

KABAS, z. n., vr., *der*, of *van de kabas*; meerv. *kabasſen*. Een hengſelkorfje van ſtroo, of biezen. *Zij leit vijgen in haer kabasſe*. Vond. Van het fr. *cabas*.

KABASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kabaste*, *heb gekabast*. Behendiglijk ſtelen: *gelijk Rabert met het anker, dat hij docht te kabasſen*. Hooft. *Ziet, dat gij draaden uit haar hair kabast*. Hooft.

KABBELEN, onz. w, gelijkvl. *Ik kabbelde*, *heb gekabbeld*. Een klanknabootſend woord, uitdrukkende den zachten ſlag van het water, wanneer het bewogen wordt. *Het beekje kabbelt tegen den oever*. Vondel gebruikt het ook in eenen bedrijvenden zin: *akkers, die gekabbelt worden*, die, door den zachten ſlag van het water,

ee-

eenigzins van onderen afgefpoeld worden, en aarde verliezen. Van hier is *kabbeling*. Zamenftell : *kabbelftroom* (bij Oud.).

KABEL, z. n., m., *des kabels*, of *van den kabel*; meerv. *kabels*; men bezigt ook het zamengeft. *kabeltouwen*. Een dik touw, om het anker te houden, te boegferen, fchepen te vertuijen, enz. *Den kabel infteken*, door den ankerring vastmaken. *Den kabel vieren*, uitfchieten. *Maak die kink uit den kabel. Er is eene kink in den kabel*, de zaak vindt tegenftand; in den vertrouwlijken fpreektrant. *Dat is een kabel op zolder*, dat middel is nog ver te zoeken. Zamenft.: *kabelgaren*, *kabelgat*, *kabelkleed*, *kabeltouw*.

Kabel, hoogd. en nederf. *kabel*, fr. en eng. *cable*, middeleeuw. *caplum*, *cuplum*. Het gr. *καμιλος* verklaart Suidas door een dik touw, fchoon anderen ontkennen, dat dit een grieksch woord is. De hooge ouderdom, ondertusfchen, van ons woord blijkt uit het hebr. חֶבֶל, dat een touw beteekent.

KABELJAAUW, z. n., m., *des kabeljaauws*, of *van den kabeljaauw*; meerv. *kabeljaauwen*. Een zeevisch, die gedroogd, onder den naam van ftokvisch bekend is. *Eenen kabbeljaau tot twee en twintig gulden te betaalen*. Hooft. Van hier *kabeljaauwsch*, een woord, uit de vaderlandfche gefchiedenis genoeg bekend. Zamenft.: *krimpkabeljaauw* — *kabeljaauwvangst*, *kabeljaauwvisfcherij*.

Hoogd. *kabeljau*, fr. *cabeliau*, deen. *kabliau*, middeleeuw. *cabellauwus*, *cabelgenfis*. Onze nederlandfche ooren zijn anders aan *bb* gewend, *kabbeljaauw*.

KABINET, z. n., o., *des kabinets*, of *van het kabinet*; meerv. *kabinetten*. Een onduitsch woord, dat, in eenige oorden van Nederland, *kamnet*, *kammenet* wordt uitgefproken; van het fr. *cabinet*. Een fchrijn, eene kas met verfcheidene laden: *'k ontfluit het kabinet*. Hooft. In het bijzonder eene kas, waarin zeldzaamheden der natuur en kunst bewaard worden. Wijders, een groot vertrek, waar die ftukken aan de Liefhebbers vertoond worden: *het kabinet des konings bevat eene fchoone verzameling*. Ook, bij overnoeming, de aldaar verzamelde zeldzaamheden: *zijn kabinet wordt verkocht*. Een geheim vertrek, voornamelijk, van Vorsten: *de koning liet hem in zijn kabinet brengen*. In het bijzonder de zaal, waar ge-

geheime zaken van ſtaat beraadſlaagd worden: *hij kent de geheimen van het kabinet.* In het gemeen eene afgezonderde plaats, waar men iets leert, het welk juist alle man niet weet: *weetenſchappen gequeekt in 't kabinet van Venus.* HOOFT.

KABOUTER, z. n., m., *des kabouters*, of *van den kabouter;* meerv. *kabouters.* Een kleine knaap, of jongen: *laat die kabouters zich maar vermaken.* Met eene ſoort van verachting, iemand, die weinig aanzien heeft, en zich, door zijn gedrag, belachlijk maakt: *een van die kabouters deed zijne triomfelijke intreê.* HOOFT. *'t Welk dien Kabouter eerst geholpen heeft te paard.* DE DECKER. In de geestenleer des ouden bijgeloofs is *kabouter*, of, liever, *kaboutermanneken*, eene ſoort van middelgeesten, die, des nachts, in de gedaante van kleine dwergjes, verſchijnen, en allerlei huislijken dienst bewijzen. Zulk eenen drol noemt men ook *bergmannetje*, omdat bergbewoners, misſchien, het meest met die weldadige geestjes ophadden. In het hoogd. *kobold*, dat met het middeleeuw. *gobelinus*, en het fr. *gobelin*, een bietebaauw, overeenkomt. Misſchien komt het van het gr. κοβαλος, welk woord, door den Verklarer, of Scholiast, van Aristofanes, van eene ſoort van middelgeesten wordt uitgelegd. KIL. heeft zich ook op dit gr. woord beroepen, en verklaart het door eenen middelgeest, die de daden der menſchen naaapt.

KABUIS, z. n., vr., *der*, of *van de kabuis;* meerv. *kabuizen.* Een klein vertrek, om wat voorraad te bergen; ook eene ſcheepskeuken. Zie *kombuis.* Van hier het zam. *kabuiskool*, bij verkorting *buiskool.*

KAD, een zelfſt. naamw., door VOND. in zijne vroege gedichten gebruikt: *noijt meel, noch olij faelde, in kruijcke, noch in kad.* Uit het verband blijkt, dat hij er eene flesch voor de olie door verſtaat. Bij de Grieken is καδος een vat, om wijn in te doen, en כד bij de Hebr. eene kruik, flesch. Verkiest men het woord voor onze taal te bewaren, men diene het geſlacht dan maar te bepalen, dat, meest, naar het vrouwelijke ſchijnt overtehellen. Zie *kit.*

KADE, z. n., vr., *der*, of *van de kade;* meerv. *kaden.* Een kleine dijk, anders *kaai.* *Achter de graftkade.* HOOFT. Van hier het zamengeſt. *kadijk.*

KADRAAI, z. n., vr., *der*, of *van de kadraai;* meerv. *ka-*

kadraaijen. Een zoetelaars vaartuig, waarmede men bij de schepen, die op de reede liggen, waren uitvent. Van hier het werkw. *kadraaijen*, en het naamw. *kadraaijer.* Misschien uit *kade*, *kaai* en *draaijen.*

KAF, z. n., o., *des kafs*, of *van het kaf;* zonder meerv. Het fijne afval van gedorschte granen. *Het lichte kaf.* VOND. *Het kaf uit het koren wannen. Er is geen koren zonder kaf*, hoe men ook zorg draagt, mengen zich, nogthands, slechten onder de braven. *Dat is kaf gedorst*, dat is vergeefsch werk. Het schijnt, met *kappen*, uit eene bron te zijn.

KAFFA, z. n., o., *van het kaffa;* zonder meerv. Trijp, zekere stof.

KAGCHEL, z. n., vr., *der*, of *van de kagchel;* meerv. *kagchels.* Een bekend werktuig, om in te stoken. *De kagchel stoken.* Zamenst.: *potkagchel*, *kagcheloven.* Dit woord luidt in het middeleeuw. *cugnolius*, ital. *coccia*, zw. *kakel*, pool. en hoogd. *kachel*, boh. *kachljk.* WACHTER leidt het af van κοχλειν, draaijen, JUNIUS van *cacabus*, Anderen van *coquere.* Het is onzeker.

KAI, zie *kei.*

KAJUIT, z. n., vr., *der*, of *van de kajuit;* meerv. *kajuiten.* Eene verblijfplaats, op het achterschip, voor de Opperften des vaartuigs, of voor andere Aanzienelijken. *De kajuit afhuren. In de kajuit.* HOOFT. Zamenst.: *kajuitjongen*, *kajuitwachter.*

In het deen. *kahijt*, fr. *cahutte;* waaruit blijkt, dat het woord uit *ka*, kouw, kooi, en *hut* zamengesteld is. In Zweden was *kajuta*, voorheen, een klein huis.

KAK, z. n., m., *des kaks*, of *van den kak;* zonder meerv. Achterlast; in den onbeschaafden stijl. *Kak hebben*, aandrang gevoelen, om zijn gevoeg te doen. Ook drek, stront, gr. κακκη. *Kak maken*, eene lage uitdrukking, voor krakeel zoeken.

KAKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kakelde, heb gekakeld.* Een klanknabootsend woord, om het geluid van hoenderen, enz. natebaauwen. Ook wordt het voor snappen, veel spreken gebruikt, als het voorddur. werkw. van *kaken*, welk H. DE GR. nog bezigt: *waer bij gelijckt gij best dat overtolligh kaken?* En WESTERB.: *waer toe langh vergeefs gekaeckt?* Van hier *kakelaar*, (*kakeler*) *kakelarij*, *kakelster.* Zamenst.: *kakelbont*, dat is zoo bont, als een hoen: *hij is kakelbont gekleed*, de

de kleur zijner kleederen maakt eene belachlijke mengeling. Van kleuren, die verscheiden zijn, en niet bij elkander passen, gebruikt men dit woord.

KAKEN, *kaker*, zie *kaak*.

KAKKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kakte*, *heb gekakt*. Een woord, van kinderen veel gebruikt, als zij, door stoelgang, aan de behoefte der natuur voldoen moeten. Van hier *kakker*, *kakkerij*, *kakfel*, *kakster*. Zamenst.: *kakhiel*, (winterhiel) *kakhuis*, *kakhuisbril*, *kakhuisdeur*, *kakhuisveger*, (schoonmaker, lediger,) *kakkebed* (een kind, dat het bed bevuilt) *kakschool*, (school voor kleine kinderen), *kakstille* (een stilletje) *kakstoel*. In het gr. *κακκαν*, lat. en it. *cacare*, eng. *to cack*, boh. *kakati*, deen. *kakte*.

KAKKERLAK, z. n., m., *des kakkerlaks*, of *van den kakkerlak*; meerv. *kakkerlakken*. Een gekorven diertje, dat veel in bakkerijen zich ophoudt, gelijk het ook de lading der schepen doorknaagt.

KAKKETOE, z. n., vr., *der*, of *van de kakketoe*; meerv. *kakketoeen*. Eene soort van papegaai, die sterk schreeuwt.

KAKS, bijw., in den vertrouwlijken spreektrant gebruikelijk. *Als kaks*, welstaanshalve, bij Oud., Westerb. en Anderen. Hooft zegt in Ware-nar: *man zalder as kacx t'aevont op het hylik zitte*. Tuinm. zegt: *kak* schijnt ook geveinsd beduid te hebben; want *kackepeis* (bij Kil.) was een geveinsde vrede. Zoodat *als kaks* dan, bij veinzing, of in schijn, zoude beteekenen, bij Kil ook *kakkemik*.

KALABAS, (*kalbas*) z. n., vr., *der*, of *van de kalabas*; meerv. *kalabassen*. Een flach van pompoenen. Van hier *kalabas-flesch*.

KALAMIJNSTEEN, z. n., m., *des kalamijnsteens*; of *van den kalamijnsteen*; meerv. *kalamijnsteenen*. Eene soort van steen, waarmede men rood koper geel maakt.

KALAMINK, (*kalmink*, *kalleminik*) z. n., o., *des kalaminks*, of *van het kalamink*; zonder meerv. Zekere wollen stof. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *kalaminken*: *een kalaminken hemdrok*.

KALANDER, z. n., vr., *der*, of *van de kalander*; meerv. *kalanders*. Een zwart wormpje, dat het koren verslindt. *De kalander legt hier haer granen*. Vond. Om de voetmaat, en in de dagelijksche verkeering, bezigt men ook *klander*: *geen klander eet het koren*. Hoogvl. Zoo noemt men ook den

glans,

glans, door drukking, op eenige ftof gemaakt, in het fr. *calandre.* Van hier het bedr. gelijkvl. w. *kalanderen*, *klanderen*, glans op eenig doek maken. De winkel, waar dit gefchiedt, is *eene kalanderij.* Van hier *kalanderer*, *klanderer*, *kalanderfter*, *klanderfter.* Zamenftell.: *kalandermolen.* Misfchien van *glans.* Het fr. *galant*, fierlijk, en ons oude *kalaansch*, heeft hiermede vele overeenkomst.

KALANT, (*klant*) z. n., m. en vr., *des kalants* — *der kalant*, of *van den* — *de kalant*; meerv. *kalanten.* Een koopvriend, of eene koopvriendin, iemand, aan wien men zijne waren gewoon is te flijten. *Zoo hellept mij het hof aan eenen hoop kalanten.* Hooft. *Hij heeft vaste kalanten.* *Kalanten krijgen* — *verliezen.* *Iemand zijne kalanten onttrekken.* Zamenft.: *jaarkalant*, *fcheerkalant.* Het gemeene zegwoord: *dat is een klant*, voor eenen fnaak, eenen koddigen vent, fchijnt het fr. *galant* te zijn. Ons woord *kalant* is uit het fr. *chaland.* Dan, wat beteekent dit woord eigenlijk? Het hoogd. *kaland* beduidde, eertijds, eene broederfchap van godsdienftige perfonen, zoo als vele zulke gezelfchappen, in de dertiende eeuw, ontftonden; doch, die zich, weldra, eerder door fmullen en brasfen, dan door ftichtelijke verrigtingen bekend maakten. De verzameling dier leden, op vaste tijden, noemde men met denzelfden naam, gelijk, nog, in het Sleeswijkfche, de jaarlijkfche bijeenkomst der Geestelijken dien naam draagt. Van hier kan het woord de beteekenis aangenomen hebben van eenen vriend, die aan eenen ander iets gunt, en, daarom, dikwijls bij hem komt; en verder, iemand, die ons nering gunt en toebrengt. Ondertusfchen is de oorfprong duifter. Zoo ons woord met het hoogd. een zij, mag men, met Adelung, de bron in het lat. *calendae*, de eerfte dag van iedere maand, zoeken. Althands, reeds in de elfde eeuw, heette *kalendae*, in Frankrijk, eene bijeenkomst der Geestelijken van eenen ring, dewijl zij, telkens, op den eerften dag van elke maand gefchiedde.

KALEFATEREN, (*kalfateren*, *kalfaten*) bedr. w., gelijkvl. *Ik kalefaterde*, *heb gekalefaterd.* De reten van een vaartuig met werk breeuwen, met talk, pek en teer beftrijken, voor het indringen des waters; ook het fchip lappen. *Hij kalfatert zijn lekke kiel.* Vond. *Ik moest mijn fchip, in de eerfte haven, laten kalefateren.* In den dagelijkfchen wandel zegt men: *ik zal dat wel kalefateren*,

ten, ik zal dat wel ſtellen. Van hier *kalefatering*. Zamenſt.: *kalefaathamer*.

Dit woord luidt in het hoogd. en nederſ. *kalfatern*, zw. *kalfatra*, fr. *calfater*, *calfeutrer*, it. *calfattare*, middeleeuw. *calafatare*, nieuw gr. *καλεφατειν*. Men leidt het, gewonelijk, af van het fr. *cale*, een ſcheepsbodem, kiel, en *fait*, it. *fatto*, verſteld, gemaakt.

KALES, z. n., vr., *der*, of *van de kales*; meerv. *kalesſen*. Onduitsch woord, met den klemtoon op de laatſte lettergreep, beteekenende eene zeekere opene koets. Zamenſt.: *postkales*, *reiskales*. Hoogd. *kalesche*, fr. *caleche*, it. *kalesſa*. Alles ſtamt, denkelijk, van het ſlavon. *kolosſa*, wagenwielen, af.

KALF, z. n., o., *des kalfs*, of *van het kalf*; meerv. *kalvers*, *kalveren*, *kalven*. Een jong van ſommige dieren. Zoo noemen de jagers een jong van een hert, onder het jaar, *een kalf*, *een reekalf*. In gewonere beteekenis, een jong van een rund. Het draagt dezen naam in het eerſte jaar. *Een nuchteren — een gemest kalf. Een zoogkalf. — Als de kalvers op het ijs dansen*, dat is, nooit. *Hij dempt den put, als het kalf verdronken is*, hij komt met zijne hulp te laat. *Hoe komt het kalf bij zijnen maat?* hoe komt zulk een vriendenpaar te zamen? In de Overzetting van den Bijbel komt het voor, in de beteekenis van eene jonge koe: *soo gij met mijn kalf niet haddet geploegt*. Van hier het ſpreekw.: *met iemands kalf ploegen*, heimelijk van hem, met raad en daad, ondersteund worden. Oneigenlijk heet het jong van een gelijkend zeedier, *zeekalf*. Een jong, kinderachtig mensch: *hij is nog een regt kalf. Dat is een kalf, een goed kalf*, een zachte bloed. Een uitbraakſel, uitſpuigſel: *hij heeft tweemaal een kalf gemaakt*. Van het overgeven op zee gebruikt men dit meest. Misſchien, om de gelijkheid des geluids, bij het braken, met dat eens kalfs, en de voorovergebogene houding van het ligchaam, als krope men op vier beenen. Timmerlieden noemen den bovendrempel eener deur, den dwarsſtijl, *een kulf*, en de drukkers, dus, den onderſten dwarsbalk eener pers. Zamenſt.: *kalfkoe*, die met kalf is, *kalfborst*, *kalfshoofd*, *kalfshuid*, *kalfskop*, *kalfskruid*, eene plant; *kalfsleer*, *kalfsnat*, *kalfsoogen*, groote oogen, *kalfsrib*, *kalfsſchijf*, (*kalverſchijf*) *kalfsſchinkel*, *kalfsvel*, eig., en oneig., de

trom: *men roert het kalfsvel*; *kalfsvleesch*, *kalfsvoet*, *kalverachtig*, *kalverknien*, knien, die naar binnen gebogen staan, *kalverliefde*, eerste liefdedrift.

Kalf, hoogd. *kalb*, NOTK. en WILLER. *chalb*, eng. *calf*, angelf. *calf*, nederf. *kalf*, deen. *kalf*, zw. *kalf*, *kalv*. IHRE leidt het woord af van het gallifche *galba*, vet, geil, hebr. חלב. Anders is, bij ALBERUS, *galb* de bel van eenen hond. Misschien is het dan beter, dat de naam op het geluid dezer dieren zie, en dat dezelve, daarom, afstamme van *galpen*, nog, in Gron., van het geluid van schreijende kinderen gebruikelijk.

KALIBER, z. n., o., *des kalibers*, of *van het kaliber*; zonder meerv. Onduitsch woord, van het fr. *calibre*. Men verstaat er door de wijdte der ziel, of des monds, van een geschut, of van een geweer; ook de doorsnede eens kogels. *Een stuk van klein kaliber*. In den dagelijkschen spreektrant gebruikt men het ook voor hoedanigheid: *dat is van slecht kaliber*.

KALIS, zie *kaal*.

KALK, z. n., m., *des kalks*, of *van den kalk*; zonder meerv. Gebrandde steenen of schelpen, om, met water en zand gemengd, tot het metselen te gebruiken: *ongeleschten kalk met water slissen*. VOND. *Kalk bluschen*. *Ongebluschte kalk*. *Kalk branden*. *Kalk beslaan — mengen*. — *Levende kalk*, die, met water, nog niet gelescht is. Zamenst.: *kalkbak*, *kalkbrander*, *kalkbrok*, *kalkgruis*, *kalkkloet*, *kalkoven*, *kalkpot*, *kalkput*, eene plaats, waar men gebluschte kalk bewaart, *kalktob*, *kalkwater*. Het stamt af van het lat. *calx*.

KALKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kalkte*, *heb gekalkt*. Met kalk bestrijken.

KALKOEN, z. n., m., *des kalkoens*; of *van den kalkoen*; meerv. *kalkoenen*. Verkleinw. *kalkoentje*. Een bekende, thands inlandsche, vogel: *een gebradene kalkoen*. Van hier *kalkoensch*: *een kalkoensche haan — hen*. *Hij is zoo rood*, *als een kalkoensche haan*, zegt men van iemand, wien de boosheid in het gelaat stijgt. De punten onder de hoefijzers der paarden dragen, bij de smeden, den naam van *kalkoenen*. KIL. heeft *kalkoen*, *cornu pedis equini*. Het verkleinw. neemt men elders voor een glaasje, om alsemwijn enz. uit te drinken: *ik zal dat kalkoentje op de lippen nemen*. Ondertusschen wordt

de naam des vogels afgeleid van Calicut, zijnde de plaats van waar hij, eerst, in ons land overgebragt is. Men noemt hem, deswege, *het kalikutsche hoen*, bij Vond. *kalikoet*.

KALLEMINK, zie *kalamink*.

KALLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kalde, heb gekald*. In Geld. bezigt men dit woord voor zamenpraten; ook voor zeggen: *wat kaltge?* d. i. wat zegtge? De eerste grondbeteekenis is roepen: *So dat si calleden allegader om Philippe sinen vader*. v. Maerl. En deze beteekenis heeft het ook in het zweed., ijsl. en engel. — Hooft bezigt het voor vertellen: *hoort, hoe Palemon kalt*. Thands wordt het, in den zin van veel praten, snappen, gebruikt: *hoor haar eens kallen*. Van hier *kaller, kalling, kalster*. Zamenst.: *kallemoer, kalmoer*, snapster, *kallevaar*, snapper. Eng. *to call*. Eenige gelijkheid heeft het gr. *καλειν* en het chald. קל. De boven aangehaalde overeenkomst met de verwantschapte talen toont duidelijk, dat *kallen* geene verkorting van *kakelen* is, gelijk men wel eens beweerd heeft.

KALM, bijv. n. en bijw., *kalmer, kalmst*. Stil, van het weder op zee gesproken. *Eene kalme zee*. Fig., *eene kalme ziel*, die zich zelve, in rampen, bezit. Van hier *kalmte*, stilstand van wind: *wij hadden eene aangename kalmte op zee*. Oneig., stille gerustheid: *nu ontstond er kalmte in de ziel*. Rust van staatsberoerten: *dewijl men scheen de kalmte uit geenen anderen hoek te kunnen verwachten*. Hooft. Ital. *calma*, fr. *calme*.

KALMINK, zie *kalamink*.

KALMUS, z. n., m., *van den kalmus*; zonder meerv. Een welriekende, inlandsche wortel van eene rietsoort, lies of leus genoemd. *Gemeene kalmus*, in onderscheiding van den aziatischen. *Ingemaakte kalmus*. *De beste calmus uijt verren lande*. Bijbelv. Van het lat. *calamus*, riet. Zamenst.: *kalmuswortel*.

KALOT, z. n., vr., *der*, of *van de kalot*; meerv. *kalotten*. Verkleinw. *kalotje*. Een hoofddeksel, een mutsje, Fransch *calotte*, van het gr. *καλυπτος*, bedekt. Bij Homer. komt *καλυπτρα* voor, als een vrouwen hoofddeksel.

KALUW, bijv. n. en bijw., *kaluwer, kaluwst*. Kaal. Verouderd woord. Van hier *kaluwaard*, die een kaal

 hoofd

hoofd heeft: *een kaluwaert moet hem wachten van tucke-bollen.* De Brune. Zie *kaal.*

KALVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kalfde, heb gekalfd.* Een kalf werpen. *Sijne koe kalft, ende en misdraegt niet.* Bijbelv. Ook gebruikt Vond. het van merrien: *eer de merrien kalven.*

KALVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kalverde, heb gekalverd.* Een kalf maken, op zee overgeven, braken. Zie *kalf.*

KAM, z. n., m., *des kams,* of *van den kam;* meerv. *kammen.* Een zeer oud woord, dat het bovenste deel van iets aanduidt, bijzonder, als het tegelijk iets uitsteekt. Zoo heet, aan hoenders, een vleezige, gemeenlijk roode, in de lengte schietende, gekorvene uitwas op den kop, *kam. Die haan heeft eenen driedubbelen kam. Den kam opsteken.* Oneig., voor moedig zijn: *den kam opsteken in dit perk.* Vond. *Hij heeft eenen rooden kam,* hij is boos. *Iemand in den kam zitten,* met bitse taal, zich tegen hem verzetten. Het uitstekende deel van eenen helm: *men kende geen pluimaedje als op den kam der helmen.* Antonid. Hiermede komt overeen het lat. *coma,* gr. *κομη,* het lat. *cumulus,* van het oude *cumus,* het fr. *cime, comble,* het middeleeuw. *camba,* een toren, het hebr. קוֹמָה en קָמָה. In deze allen heerscht het denkbeeld van eene bovenste spitsheid. Tanden, of korte staven, aan den kant van raden, om in andere tanden integrijpen, heten ook *kammen.* Van hier het *kamrad.* Een werktuig, dat met zulke tanden verzien is. Zoo noemt men *eenen kam* het werktuig, waarmede men de haren reinigt. *Een horen — ivoren kam. Een digte — holle kam. Met den kam reinigen.* Een werktuig, om wol te reinigen: *een wolkam. Men scheert edel en onedel over eenen kam,* men behandelt hen op eene wijs. Het werktuig, waarmede de Wevers de draden der schering uit elkander houden, is, bij ons, insgelijks *een kam.* Voor aan het galjoen van een schip vindt men *den kam,* anders *uitlegger* geheten. Zamenst.: *kamborstel, kamhuis, kampot. — Helmkam, paardenkam, roskam, weverskam, wolkam,* enz.

KAMEEL, (*kemel*) z. n., m., *des kameels,* of *van den kameel;* meerv. *kameelen* (*kemelen*). Het vrouwl. *kameelin* (*kemelin*); meerv. *kameelinnen* (*kemelinnen*). Een be-

bekend nuttig dier, dat zijn vaderland, in heete zandige landen, heeft, waar het, tot dragen van zware lasten, gebruikt wordt. Op de zuiderzee noemt men zeker zwaar werktuig, om schepen over ondiepten als heen te dragen, *kameel*. Het woord is uit het hebr. גמל, dat de naam van dit dier is, gr. *κάμηλος*, *camelus*. Zamenst.: *kameeldrijver*, *kameelshaar*, (*kemelshaar*) *kameelsrug*, enz.

KAMELEON, z. n., o., *des kameleons*, of *van het kameleon*; meerv. *kameleons*. Eene soort van haagdis, zich op boomen ophoudende. *Die, als 't kameleon, met menig slag van verwen zijn behulpen*. VOND. Men droomde, eertijds, van dit dier, dat het allerlei kleuren, naar mate der ligchamen, waarop het lag, aannam, en van de lucht leefde. Beide is door Natuuronderzoekers valsch bevonden. Het vangt, met zijne lange tong, gekorvene diertjes en de verscheidenheid van bepaalde kleuren ontstaat uit de onderscheidene gesteldheid zijner driften. Het woord is uit het gr. *χαμαιλέων*, lat. *chamæleon*.

KAMELOT, z. n., o., *des kamelots*, of *van het kamelot*; zonder meerv. Stof uit kameels of geitenhaar geweven; ook uit wol gemaakt, dat het vorige nabij komt. *Een mantel van gewatert blancketblaeuw kamelot*. VOND. Van hier het onverbuigb. *kamelotten*.

KAMEN, *kamig*, zie *kaam*.

KAMENIER, z. n., vr., *der*, of *van de kamenier*; meerv. *kamenieren*. Kamerdienares van eene min of meer aanzienelijke vrouw, ook *kameniersler*, bij KIL. *kameriere*. Van hier het bedr. werkw. *kamenieren*, optooijen: *zij kameniert zich langer dan een uur*. Van *kamer*.

KAMER, z. n., vr., *der*, of *van de kamer*; meerv. *kamers*, *kameren*. In den uitgestrektsten en eigenlijksten zin, elke holle ruimte; in welke beteekenis het nog, in eenige enkele gevallen, gebruikt wordt. Zoo noemen de Slagers de holle ruimte voor het nierbed *de kamer*; van hier *een kamerstuk*. De achterste holte van eenen mortier, waarin het kruid geladen wordt, heet *eene kamer*, waarvan, in eenen anderen zin, *een kamerstuk*. De holligheid in eenen zadel, of een haam, om het paard niet te drukken, draagt den naam van *kamer*. Een ingesloten

 ruim,

ruim, zoo als het gat, waar de kabeltouwen, op het schip, rond geschoten liggen, is *de kamer*. Zoo ook *eene kruidkamer* op een schip. Oul. werd het ook voor een huis genomen, zoo als men nog te Utrecht heeft *de Staten kamer*. In eenen engeren zin beteekent het ieder vertrek, of afgeschoten gemak van een huis. Hierheen behooren de zamenst. *kunstkamer*, *schatkamer*, *geweerkamer*, *muntkamer*. Het vertrek, waarin een Vorst woont. Van hier de zamengest. *kamerdienaar*, *kamerheer*. Een vertrek, waarin personen vergaderen, tot handhaving van openbare zaken, als de zamenst.: *aalmoezenierskamer*, *gildekamer*, *leenkamer*, *pleitkamer*, *pondkamer*, *raadkamer*, *regtkamer*, enz. Ook somtijds voor de personen zelve: *de kamer is gevolmagtigd*. Hierheen behooren die oefenscholen der dichtkunst, *de rederijkerskamers*, zoo als er, voorheen, in ons Vaderland, verscheidene waren: *de Kamer*, *de Lavendelbloem*, met de spreuk: *uit levender jonst*. *De Kamer*, *het vijgeboomken*, onder de spreuk: *het zoet vergaren*. *De oude Kamer*, *in liefde bloeijende*, enz. *De kamer de goudsbloemen*, onder de spreuk: *uit jonste begrepen*; en vele andere. — Een afgesloten vertrek, waarin men zich ophoudt, boven den grond: *zijne kamer houden*. *Hij slaapt in de bestreecke kamer*. Vond. Zamenst.: *achterkamer*, *benedenkamer*, *binnenkamer*, *bovenkamer*, *hangkamer*, *kelderkamer*, *kraamkamer*, *opkamer*, *slaapkamer*, enz. Een vertrek, om iets te zetten, te bergen, te verrigten, enz.: *broodkamer*, *kaaskamer*, *mangelkamer*, *poeijerkamer*, *schrijfkamer*, enz. Voords zijn van hier de zamenst.: *kamerbewarer*, (*kamerbewaarder*) *kamerbezem*, *kamerdeur*, *kamergang*, *kamergeraas*, *kamergeregt*, *kamerkat*, gekamerd meisje, *kamerkruid*, eene plant, *kamerling*, eerste bediende van eens Vorsten kamer, *kamerpot*, *kamerspel*, *kamerstoel*, enz. Schoon het woord vrouwl. is, wordt het, in een enkel geval, manl. gebruikt: *binnen 's kamers*.

Kamer, hoogd. *kammer*, Ker. *chamara*, Otfr. *kamaru*, Tatian. *kamara*, Notk. *chamer*, eng. *chamber*, fr. *chambre*, ital. *camera*, lat. *camera*, gr. *καμαρα*, eene verwelfde plaats. Men leidt het, gewonelijk, af van het oude brittan. *cammo*, ik maak gebogen, gr. *καμπτω*. Adelung wil, dat het slechts eene hardere uitspraak

van

van *heim*, bedekt, verborgen, zoude zijn. *Kamer* zoude, dan, eene plaats beduiden, waar men iets verbergt, of kan verbergen.

KAMERAAD, z. n., m. en vr., *des kameraads* — *der kameraad*, of *van den* — *de kameraad*; meerv. *kameraden*. Het vrouwl. is ook *kameraadsche*. Eigenlijk iemand, die met ons, onder een dak woont, een bediende; wijders, een maat, medemakker, medgezel. Van het fr. *camerade*; schoon het, eigenlijk, van ons woord *kamer* afstamt. Het beduidde, eerst, soldaten, die met elkander eene kamer bewoonden. Dikwerf wordt nog een soldaat, dien men roept, zonder den naam te kennen, *kameraad* geheten.

KAMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kamerde, heb gekamerd*. Op eene kamer houden: *hij kamert, in de stad, een meisje*. Op eene kamer sluiten: *men kamerd' hem, daar Biron gelegen had*. HOOFT.

KAMFER, z. n., vr., *der*, of *van de kamfer*; zonder meerv. Hars van den kamferboom, in Japan groeijende: *nu zien we de kamferboomen de kamfer schreien*. ANTON. Eenigen leiden het woord af van het hebr. *copher*, anderen van het arab. *caphur*. In het nieuwgr. heet zij *καφουρα*.

KAMILLE, z. n., vr., *der*, of *van de kamille*; meerv. *kamillen*. Eene bekende plant met welriekende bloemen. Van het lat. *chamœmelum*, *chamomilla*, gr. *χαμαιμηλον*.

KAMIZOOL, z. n., o., *des kamizools*, of *van het kamizool*; meerv. *kamizolen*. Een kort onderkleed onder den rok. Uit het fr. *camisole*, van het middeleeuw. *camisia*, een hemd, en, in verderen zin, elke bedekking van het ligchaam, bij SUIDAS *καμισιον*, boh. *kamijzola*, pool. *kamizela*.

KAMMELING, z. n., vr., *der*, of *van de kammeling*; zonder meerv. Korte, uitgekamde wol. Het schijnt den uitgang *ling* achter het woord *kam* te plaatsen, of een naamw. van het voorddur. werkw. *kammelen* te zijn.

KAMMEN (*kemmen*), bedr. w., gelijkvl. *Ik kamde, heb gekamd*. Van *Kam*. Met den kam in orde maken: *het haar kammen*. *Wol kammen*. Met den kam reinigen: *ik ben nog niet gekamd*. Met den kam vangen: *luizen kammen*. Dichters gebruiken dit woord oneigenlijk, van het water: *baren, golfjes, kemmen*. Trouwens, in

dien figuurl. zin, wil het gebruik *kemmen*, voor *kammen*; *om d' oneffe vloên te kemmen*, (stil en effen te maken). Hooft. Van hier *kammer*. Dit woord luidt in het angelf. *caemban*, eng. *to comb*, *to kemb*, deen. *kâmme*, hoogd. *kämmen*, zw. *kaemma*, opperd. *kampeln*. Het lat. *comere*, dat vooral van den opschik van het hoofdhaar gebezigd wordt, komt hiermede overeen.

KAMOESLEER, (*kamuisleêr*) z. n., o., *des kamoesleêrs*; of *van het kamoesleêr*; zonder meerv. Zwart geverwd leêr, waarvan men rouwschoenen plagt te maken. Van hier het onverb. *kamoesleêren*. Misschien van het fr. *chamois*, zeemleêr, bereid geitenleêr. *Leêr* is zamengetrokken van *leder*, en heeft de zacht-lange *e*.

KAMP, z. n., m., *des kamps*, of *van den kamp*; meerv. *kampen*. Een veld, een stuk land, van eene onbepaalde grootte, dat afgegraven of omtuind is: *in eenen kamp vol boomen*. Hooft. *Ik heb dien kamp met rogge bezaaid*. *Een zaaikamp*. *Een kamp lands*. Van het lat. *campus*.

KAMP, z. n., m., *des kamps*, of *van den kamp*; het meerv. *kampen* is weinig in gebruik. Eene streving, om zijne wederpartij door sterkte te overwinnen; een dadelijke strijd, waar man tegen man vecht. *Tot den kamp bekoren*, Vond. *Ik geef den kamp gewonnen*. Een gevecht tusschen meer personen, in eene beslotene plaats; *gerust den kamp aanschouwen*. Vond. Het wordt ook als een bijw. gebruikt, voor gewonnen: *iets kamp geven*, opgeven, gewonnen geven; ook voor effen, in het spel gebezigd: *het is kamp*. *Wij zijn kamp*. *Wij zullen kamp spelen*. *Kampop*: *dat is kampop*.

KAMPANJE, z. n., vr., *der*, of *van de kampanje*; meerv, *kampanjen*. Het verdek boven de hutten der schepen, aan den achtersteven: *Eneas sliep op de kampanje*. Vond. Het is zeker een vreemd woord, en schijnt uit het fr. *campagne*, eene vlakke landstreek, ontstaan te zijn. Doch, wat betrekking hebben die twee woorden op elkander? Misschien moet men, hier, eene uitstekende hoogte in het oog houden, en het met *kam*, dat ook *kamp*, ergens, is uitgesproken, en het middeleeuw. *camba*, een toren, tot eenen oorsprong brengen.

KAMPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kampte*, *heb gekampt*. Streven, om zijne wederpartij te overwinnen, wanneer man tegen man vecht; *ik kampe alzoo*, *niet als de lucht*

slaan-

ſlaende. Bijbelv. Ook wordt het van meer perſonen gebruikt, die in eene beſlotene plaats vechten. Ook gebruikt men het van kinderen, die elkander, in eene of andere zaak, de loef pogen afteſteken: *op de ſchool kampten zij, wie best konde ſchrijven*. E. Kool bezigt het bedr., voor betaald zetten: *zo ver vergeet u niet, om 't leed aan u geſchied, met leed te willen kampen*. Van hier *kampgevecht*, *kamphaan*, (vechthaan) *kampvechten*, *kampvechter*, (het oude *kampioen*).

Kampen, Ker. *chamfan*, nederſ. *kämpen*, deen. *kæmpe*, hoogd. *kämpfen*, wallis. *campa*, angelſ. *campian*, middeleeuw. *campire*. Wachters afleiding van *kam*, *chum*, dat, in de Saliſche wetten, eene hand beteekent, is niet onwaarſchijnelijk; naardien de eigenlijke aard van een kampgevecht was, elkander, door worſtelen en wringen, onder de voet te werpen.

KAMPERFOELIE, z. n., vr., *der*, of *van de kamperfoelie*; zonder meerv. Geitenblad. Van het lat. *caprifolium*.

KAMPERNOELIE, z. n., vr., *der*, of *van de kampernoelie*; meerv. *kampernoelies*. Paddeſtoel, duivelsbrood. Fr. *champignon*.

KAMPERSTEUR, z. n., m., *des kamperſteurs*, of *van den kamperſteur*; zonder meerv. Eene zekere ſpijs, die de plaats van ſteur zoude vervangen; namelijk harde eijeren met mosterd.

KAMUIS, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Ingedrukt van neus, zoodat de neusgaten naar boven gebogen ſtaan; platneus. *Kamuize geitjes* zijn, bij Vond., *ſimæ capellæ*. Overdr.: *al ſlooten wij ons hooft, wij moeten niet terſtont kamuijs van daer wijcken*. De Brune. In het fr. *camus*, eng. *camoys*. Het lat. *camus* wordt, door Isidor., verklaard door een nijptuig, op den neus van fiere hengſten, waarmede men hen teugelt. In het gr. κημος, χαμος, van καμω, καμνω, ombuigen, krommen. *Camurus* is krom, bij de Latijnen.

KAMUISLEER, zie *kamoesleêr*.

KAN, z. n., vr., *der*, of *van de kan*; meerv. *kannen*. In het gemeene leven, een vat uit hout, ſteen, tin, koper, of blik gemaakt, om vloeibare ligchamen in te doen, met een lid, of dekſel, en een oor, of handvatſel; *in de kan*, Vond. Eene zekere geijkte maat voor wijn, ſterken-

kendrank, bier enz.: *hij kocht twee kan brandewijn. In 't vegen*, uitledigen, *van de kan.* DE DECKER. *Bij de kan verkoopen. Van de kan houden*, op den drank verslingerd zijn. *Hij heeft te diep in de kan gekeken*, te veel gefept. *Hij wil altijd het onderste uit de kan hebben*, hij is te begeerlijk. Zamenstell.: *kannegeluk*, het onderste uit de kan, *kannelid*, *kannenwasscher*, *azijnkan*, *bierkan*, *drinkkan*, *koffijkan*, *melkkan*, enz. Het behoort, even als het lat. *canna*, een riet, tot het groote geslacht dier woorden, die, in het gemeen, eene holle ruimte beteekenen. Zie *Kaan.*

KANAAL, z. n., o., *des kanaals*, of *van het kanaal*; meerv. *kanalen.* Eene buis, goot, gegravene waterleiding. Het bed van eenen vloed, eene zeeengte. Zoo heet, bij uitstek, die zeeengte, die Frankrijk van Engeland scheidt: *in het kanaal overliep hen een storm.* Ook wordt het oneigenlijk gebezigd: *ik heb dat uit een zeer goed kanaal*, uit eene goede hand — ik kan daarop staat maken. Van het lat. *canalis.*

KANALJE, z. n., vr., *der*, of *van de kanalje*; meerv. *kanaljes.* Een laag schimpwoord, om het slechtste volk te beteekenen; zonder meerv.: *daar woont kanalje.* Ook gebruikt men het voor eenen enkelen persoon: *zij zijn twee kanaljes.* Van het fr. *canaille.*

KANARIE, z. n., vr., *der*, of *van de kanarie*; meerv. *kanaries.* Een bekende vogel, uit de kanarische eilanden in Europa gebragt. Zamenst.; *kanariesuiker*, *kanarievlugt*, *kanarievogel*, *kanariezaad*, enz.

KANASTER, (*knaster*, *kanasser*, *knasser*, *kannasser*) z. n., m., *des kanasters*, of *van den kanaster*; meerv. *kanasters.* Eigenlijk de naam van eene uit riet (*canna*) gevlochtene kist, waarin eenige voordbrengsels van vreemde Landen, en inzonderheid, de beste soort van rooktabak, *varinas* genoemd, tot ons overgevoerd worden. *Ik heb van dien varinastabak honderd knasters gekocht.* Ook draagt die tabak zelf, in de dagelijksche taal, dezen naam: *dat is regte kanaster.* Wanneer men, al boertende, het geringste boven het beste wil verheffen, zegt men: *dat is andere tabak dan knaster.*

KANDEEL, z. n., vr., *der*, of *van de kandeel*; zonder meerv. Een aangename, warme drank, aan Kraamvrouwen gewonelijk toegediend, en uit wijn, suiker, kaneel, en eijerdooren toegemaakt, be-

bestaande: *wij noodigen u op de kandeel.* Hooft. In Groningen zegt men *het kandeel.* Hoogstr. en Halma verkiezen ook dit geslacht. Insgelijks vindt men bij Hooft: *ingenomen hebbende haar kandeel.* Voords schijnt het woord van het fr. *chaudeau* te zijn. Van hier *kandeelmaal*, *kandeelpot*, *kandeelwijn*.

KANDELAAR, z. n., m., *des kandelaars*, of *van den kandelaar*; meerv. *kandelaars*, *kandelaren*. Een werktuig, waarop men eene kaars zet. *Toegelicht van gulden kandelaar.* De Decker. *Het licht staat op den kandelaar*, de waarheid wordt, zonder een deksel vertoond. Zamenstell.: *kandelaarspijp*. In het fr. *chandelier*, van het lat. *candela*, eene kaars.

KANDIJ, z. n., vr., *der*, of *van de kandij*, zonder meerv. Suiker, die tot kristal is geschoten. *Witte.* — *bruine kandij.* Zamenstell.: *kandijpot*, *kandijsuiker*, *kandijstroop*. Wij hebben dit woord van het fr. *candir*, it. *candire*, in suiker inleggen.

KANEEL, z. n., o., *des kaneels*, of *van het kaneel*; zonder meerv. Zekere indische boomschors. *Zij proeft welriekend pijpkaneel.* Vond. Van hier het onverb. kaneelen: *maar geen kaneelen vieren*, Hooft. Zamenstell.: *kaneelbloem*, *kaneelboom*, *kaneelkoekje*, *kaneelpijp*, *kaneelstok*, *kaneelsuiker*, *kaneelwafel*, *kaneelwater*, *kaneelwijn*. Uit het fr. *canelle*.

KANEFAS, z. n., o., *van het kanefas*; zonder meerv. Eene soort van ruuw, ongebleekt lijnwaad; ook geweven kattoen, met verhevene strepen: *een waterslang van veertien ellen beste kanefas.* Zorgdrag. Uit het fr. *canevas.* In de middeleeuwen was *canevasium* eene soort van hennepdoek, van het lat. *cannabis*, hennep.

KANKER, z. n., m., *des kankers*, of *van den kanker*; zonder meerv. Eene invretende kwaal aan het ligchaam. *Bloedende kanker. Iemand van den kanker snijden.* Eene kwaal aan vruchtboomen; *die boom heeft den kanker.* Oneig., een inkruipend kwaad: *het licht, dat den kanker der Schriftgeleerden aanwijst.* Vond. Van het lat. *cancer*, dat eenen kreeft en kanker aanduidt, om dat dit kwaad bij eenen voordkruipenden kreeft vergeleken wordt, die, met zijne scharen, alles rondom zich aangrijpt en verteert. Van hier *kankerachtig*, en het onz. gelijkvl. werkw. *kankeren*, dat, bij Hooft, in eenen

fi-

figuurlijken zin voorkomt: *het zeer kankerde vorder en vorder.* Zamenstell.: *kankerbloem*, *kankerkruid.*

KANON, z. n., o., *des kanons*, of *van het kanon*; meerv. *kanonnen.* Een woord, in de dagelijksche taal alleen gebruikelijk, voor een stuk geschut. Van hier het onduitsche *kanonnier*; van het fr. *canon.*

KANS, z. n., vr., *der*, of *van de kans*; meerv. *kansen.* Eene schijnbare gelegenheid. *Zoo troost ik mij de kans.* Vond. *Dubbele kans. Kommerlijker kans hebben.* Hooft. *Ik heb geene kans. Eene kans wagen. De kans is aan 't keeren. Fluks keert de kans.* M. L. Tijdw. *De kans is verkeerd. Zijne kans verkijken. Anderen de kans afzien. De kans verloopen.* Hooft. *De kans verliezen — kwijt zijn — winnen.* — In het fr. en eng. *chance.* Bij Kil. is *kans*, *kansse*, ook een dobbelsteen, en een gooi, met dobbelsteenen. Van hier het werkwoord *kansen* (*alea ludere*): *gedobbelt en gekanst.* Bredero. Zamenstell.: *kramerskans*, *krijgskans*, enz.

KANSEL, z. n., m., *des kansels*, of *van den kansel*; meerv. *kansels.* Eigenlijk eene, door hekwerk, afgeslotene plaats, van het middeleeuw. *cancellus*, dat bijzonder te kennen gaf het koor der kerk, welk, met hekwerk, van het overige deel was afgescheiden; in het eng. *chancel.* In dat koor bragt men, denkelijk, den spreekstoel, waarvan het woord bij ons, thands, een verheven gestoelte aanduidt, van welk redevoeringen tot het volk gehouden worden. *Den kansel beklimmen.* Zamenstell.: *kanselrede*, *kanselstijl.* Van hier het onduitsche woord *kanselarij*, *kanselerij*, van het vr. geslacht: *in de kancelerij.* Hooft. Eigenlijk eene plaats met tralien afgesloten; maar het is, in het bijzonder, bij ons eene plaats, waar openbare papieren van algemeen aanbelang, boeken en oorkonden bewaard worden. Van hier het ond. *kanselier.*

KANT, z. n., m., *des kants*, of *van den kant*; meerv. *kanten.* Eigenlijk de scherpe zijde van iets: *houd het vat op zijnen kant. Hij stiet zich aan den kant van de tafel.* Iets, dat afgebrokene kanten heeft, eene homp: *een kant brood.* Wijders, de uiterste zijde of vlakte van iets, de rand: *het viel op den kant van het water. Aan den zeekant wonen. Langs den kant varen. Dat raakt kant noch wal*, dat komt in het geheel niet bij. Eene zijde in het algemeen; en, nog verder, elke oord: *hij*

is

is naar den kant van Frankrijk vertrokken. Hij woont aan dien kant. Gij moogt aen dezen kant uw schoonste in schaduwe eeren. VOND. *De volle neiging van zijn hart wendt zich naar den kant van den Godsdienst.* In dezen zin neemt het de volgende voorzetsels aan: *aan alle kanten*, alom. *Men schreeuwt dit aan alle kanten uit. Ga aan eenen kant. Zich aan eenen kant begeven. Dat werk moet aan eenen kant*, het moet gedaan zijn. *Het vaatje op zijnen kant zetten*, uitdrinken. *Het kost aan den kant van* (omtrent) *duizend gulden. Ik zal het over alle kanten bezien. Het staat op zijnen kant*, er zal, binnen kort, verandering voorvallen. *Het is een stuivertje op zijnen kant*, het gebeurt niet ligt. *Van kant raken*, sneuvelen. *Iemand van kant helpen*, dooden. *Van weerkanten*, wederzijds. Verkleinw. *kantje: om het kantje heen praten.* Van hier *kantig*; voords *agtkantig*, enz. Zamenstell.: *binnenkant*, *buitenkant*, *duinkant*, *slootkant*, *waterkant*, *zelfkant*. — *Kantbeitel*, *kantteekening*, *kantspier*, in een vaartuig, bij de wang van het schip geplaatst.

KANT, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, dat nette hoeken, kanten heeft; voords, fraai: *dat staat kant. Dat is een kant vertrek. Alles is kant en klaar.* Dat naar den kant smaakt. Zoo noemt men vaatschen wijn: *hij is geweldig kant.* Op den kant gezet, dwars: *het zeil kant zetten.* Voords is dit bijv. naamw. in zamenst. alleen gebruikelijk: *agtkant*, *driekant*, enz.: *een driekante hoed.*

KANT, z. n., vr., *der*, of *van de kant*; meerv. *kanten*. Spelde of naaldewerk. *Brabandsche kant. Kloosterkant.* Van hier het onverb. *kanten: eene kanten muts.* Zamenst.: *kantboordsel*, *kantdoos*, *kantwerk*. Zij is, om hare spitse hoeken, met *kant* uit eenen oorsprong. *Kant*, in den eersten zin, is, in het hoogd. en nederf., *kante*, deen. en zw. *kant*, it. *canto*, *cantone*, fr. *coin*. De hooge ouderdom van dit woord blijkt uit het gr. κανθος, een hoek, in het bijzonder de hoek van het oog.

KANTEEL, z. n., m., *des kanteels*, of *van den kanteel*; meerv. *kanteelen*. Eene borstwering, die op den kant, rondom, ingekorvene schietgaten heeft. *Eenen kanteel der vesten inkrijgen.* HOOFT.

KANTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kantte*, *heb gekant.* Eenen kant aan iets maken: *eenen steen kanten.* Oneig., *zich*

zich kanten, met *tegen; ik kant mij daartegen*, ik verzet mij tegen die zaak. Het voorddur. w. *kantelen* is eenen anderen kant boven brengen: *eenen balk kantelen*; anders *kenteren*.

KANTOOR, z. n., o., *des kantoors*, of *van het kantoor*; meerv. *kantoren*. Een schrijfvertrek: *hij zit in zijn kantoor*. Een zijvertrek in een voorhuis, ook *kantoortje* genaamd. Een kabinet, waarin men schrijf- en rekenboeken opsluit: *het kantoor glad wrijven*. Een openbaar gebouw, waar 's Lands gelden liggen, ontvangen en uitgegeven worden: *geld op het kantoor ontvangen*. De openbare handelhuizen der Europeers, in Indie, dragen ook dien naam: *de Hollanders hebben*, *in Indie*, *vele kantoren*. Van hier *postkantoor* — *kantoorbediende*, *kantoorinkt*, *kantoorknecht*, *kantoorpen*, enz. Uit het fr. *comptoir*, it. *contoro*, hoogd. *contor*, *comptor*, *comtor*. Sommigen schrijven, in onze taal, *comtoir*; doch zie INL. bl. 75.

KANTSHAAK, z. n., m., *des kantshaaks*, of *van den kantshaak*; meerv. *kantshaken*. Eigenlijk een ijzeren haak, om zware ligchamen, welke men kantelen wil, daarmede aan eenen anderen kant aantegrijpen. In den onbeschaafden stijl zegt men: *iemand bij de kantshaken grijpen*, iemand aanpakken. Men hoort het gewonelijk *kanshaken* uitspreken.

KAOS, (*chaos*, zie INL. bl. 75) z. n., m., *van den kaos*; zonder meerv. Uit het gr. *χαος*, een ongevormde klomp, een bajert, in welken, naar de denkbeelden der grieksche en latijnsche Dichters, alle hoofdstoffen, voor het ontstaan van dit wereldstelsel, zonder orde met elkander vermengd waren. Fig.; eene verwarde zaak: *tot eenen chaos*. VOND. *Het is een kaos van verwarring*. *Zijne rede is voor mij een ondoordringbare kaos*.

KAP, z. n., v., *der*, of *van de kap*; meerv. *kappen*. Verkleinw. *kapje*. Een oud woord, dat, in den uitgebreidsten zin, de bedekking, de uiterste bekleeding van van iets te kennen geeft, komende met het hebr. חבה, חבא, en het lapl. *kappod* overeen. In het bijzonder eene bovenste, ronde bedekking: *de kap van den schoorsteen*. Voords, opperste bedekking, het denkbeeld van rondheid niet in acht genomen zijnde: *de kap van eene*

kas

kas afnemen. De trotsche Schouwburg heft zijn spitse kap nu op. VOND. Verder een deel der kleeding; zoo als dit woord, eertijds, aanduidde een wijd bovenkleed, als eenen mantel, in het middeleeuw. *capitium* en *capa*, ijsl. *kaapa* genoemd, gedragen door vorstelijke personen. Zoo zegt Koning Henrik, bij HOOFT, van zich zelven: *niet uitgestreken met kap en rappier.* Vooral een gewaad van Aanzienelijken in de kerk: *op de kap des Kardinaals te laaten vallen.* HOOFT. Van hier *eene monnikskap. Zich in de kap steken — de kap aanschieten*, monnik worden. *Een Franciscaner monnik werdt in de kap onthalst.* HOOFT. *De kap op den tuin hangen:* het monniksleven verlaten. *Er schuilt veel boeverij onder de kap*, onder het momaangezigt der vroomheid wordt veel kwaad bedreven. In eenen naauweren zin, een hoofddeksel. Voorheen werd het woord, in alle europesche talen, voor eenen hoed gebruikt, zoo als, nog, het angelf. *caeppe*, eng. *cap.*, fr. *chapeau*, wallach. *kappella.* Thands gebruikt men het voor een vrouwen hulsel, vooral in Noordholl.: *zich de kap zetten.* Aan eenen vrouwen mantel, heet het aangenaaide hoofddeksel *de kap: de kap over het hoofd trekken.* Dergelijke dragen nu nog veel de Monniken. Van hier: *iemand de kap vullen*, hem wat wijs maken. *In de kap geleid worden*, bedrogen worden. *De kap trekken*, eene pots spelen; ook in den gemeenen spreektrant, voor stout, ook voor onrustig zijn, van kleine kinderen: *hij heeft, van nacht, de kap getrokken.* — *Iemand de kap verzetten*, anders, de ooren wasschen. Het verkleinwoord *kapje* beduidde, voorheen, eene kalot der Leeraren: *hij droeg geene paruik, maar een kapje.* Het teeken van zamentrekking, dat men somtijds boven eenige woorden, bezigt, als: *geboôn, doôn*, noemt men *een kapje.* Zamenstell.: *kapraaf (kaprave)*, dakspar, *kapstander*, topstander, *kapstok.* Dit woord luidt, in het zw., *kappa*, hoogd. *kappe*, eng. *cap*, ital. *cappa*, boheem. *kape*, lat. *cappa*, gr. *καππα.*

KAPEL, z. n, vr., *der*, of *van de kapel*; meerv. *kapellen.* Eene kleine kerk: *hij predikt in de kapel.* Een afgeschotene hoek in eene grootere kerk: *hij ligt in de kapel begraven. Met de kappel van 't koor.* HOOFT. Van hier het onduitsche *kapellaan*, kapelpriester, bijpriester. Voords: *kapelmeester*, die het opzigt over de ka-

kapel-muzijk heeft, *kapelmeesteres: eerwaardige kapelmeest'res van Sions zangerige reijen.* M. L. Tijdw. du Fresne teekent aan op *capa*, *capella*, dat, gelijk wij gezien hebben, het woord *capa*, *kap*, voorheen, eene soort van kleedij was, die het hoofd mede bedekte; zoo dat *capella* eene zoodanige kleine kap was. Nu maakten de fransche Koningen, van de kap des heiligen Martens, een bijzonder heiligdom, voerden haar alom met zich, en benoemden eenige personen als opzieners daarover, die, in den aanvang, *kapellanen* genoemd werden. Het duurde niet lang, of de plaats, waar dat heilige overblijfsel, met andere heiligdommen, bewaard werd, kreeg denzelfden naam van *kapel*; en zoo werd, allengs, elk bedehuis met dien naam vereerd. Van hier blijkt ook, dat de spelling *kapel* voor *kappel* de keur verdient. — In roomsche Landen dragen de huisjes aan de gemeene wegen, waarin Heiligen voorgesteld worden, insgelijks den naam van *kapellen*, of *kapelletjes*. Zoo ook worden de herbergen dikwerf *kapelletjes* genoemd: *hij kán geen kapelletje voorbijgaan, zonder eens aanteleggen.* In het gemeene leven is *eene kapel* ook het deksel van eenen overhaalketel. Ook draagt zeker diertje dien naam. Zamenstell.: *dagkapel*, *nachtkapel* enz.

KAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaapte*, *heb gekaapt*. Op vrijbuit varen; ook behendig wegnemen. Van hier *kaper*, de vrijbuiter en het schip, hetwelk hij bevaart. Uit het fr. *capre*, van het lat. *capere*, vangen.

KAPER, z. n., vr. *der*, of *van de kaper*; meerv. *kapers*. Eene soort van vrouwen hoofddeksel, in Noordholland. Van *kap*.

KAPERSON, zie *kaproen*.

KAPITAAL, z. n., o., *des kapitaals*, of *van het kapitaal*; meerv. *kapitalen*. Een onduitsch woord, uit het lat. *capitalis*. Eene hoofdsom, waaruit men gewin, of renten maakt: *hij heeft veel kapitaal. Een man van groot kapitaal.* In het gemeen, eene som gelds: *ik heb hem een kapitaal van duizend gulden bijgezet.* Als bijv. naamw.: *kapitale letters*, hoofdletters: *dat is een kapitaal varken*, dat is schoon in zijne soort.

KAPITEEL, z. n., o., *des kapiteels*, of *van het kapiteel*; meerv. *kapiteelen*. In de bouwkunst heet dus het bo-

bovenste deel van eene zuil, van eenen pijlaar. Lat. *capitulum*, *capitella*, ital. *capitello*. *Seven waren vóór het eene kapiteel.* Bijbelv.

KAPITEIN, z. n., m., *des kapiteins*, of *van den kapitein*; meerv. *kapiteins*. Hopman, hoofdman. Zoo noemt men, in den krijgsdienst, eenen zekeren overste over eenige manschap. De voornaamste van een oorlogsschip draagt mede dien naam, *zeekapitein*. Op elk ander schip, zelfs op eene schuit, noemt men den meester *kapitein*. De aanvoerder eener roofbende: *zij kregen den kapitein gevangen*. Van hier, *het kapiteinschap*, de waardigheid van eenen kapitein. Zamenstell.: *scheepskapitein*, *kapiteingeneraal*, opperste veldheer, *kapiteinluitenant*, *kapiteinsplaats*, deszelfs ambt. Van het fr. *capitain*.

KAPITOOL, z. n., o., *des kapitools*, of *van het kapitool*; zonder meerv. Van het lat. *capitolium*. Eene vesting van het oude Rome, op den saturnusberg gebouwd, dus genoemd, naardien men, bij het uitgraven van de grondvesten, een menschenhoofd vond. *Het hooge kapitool.* Vond.

KAPITTEL, z. n., o., *des kapittels*, of *van het kapittel*; meerv. *kapittels*, *kapittelen*. Dit woord is uit het middeleeuw. *capitulum*, een verkleinw. van *caput*, een hoofd. Wij verstaan, daardoor, een deel van een boek, of geschrift, anders hoofddeel, hoofdstuk: *de Bijbel is in kapittelen verdeeld*. Fig. verwijt: *ik zal u het kapittel wel voorlezen*. Een geschrift in kapittelen verdeeld. In dezen zin is het wel, bij ons, niet gebruikelijk, zoo als, in de middeleeuwen, *capitula* en *capitularia* dikwijls voorkomen, voor verzamelingen van kerkelijke wetten, als ook, voor regelen van eenige geestelijke orden, gemeenten en gestichten. Van hier beteekent *kapittel*, nog, de verzameling van zulke personen, in welke hunne verordende regels voorgelezen worden: *het kapittel der kanoniken*. *Het domkapittel.* De leden zelve: *het kapittel is gescheiden*. *Hij heeft mede eene stem in het kapittel*, hij heeft mede iet te zeggen. Ook de plaats, waar leden van een kapittel zamenkomen: *hij gaat in het kapittel van het klooster*. Zamenstell.: *kapitteldag*, *kapittelstok*, stokje, om het welk suiker vastgehecht is; ook iets, dat daarnaar gelijkt, en van goud gemaakt is, om snoeren, om den hals, vast te maken.

KAPITTELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kapittelde, heb gekapitteld.* Van *kapittel.* Het kapittel aan iemand voorlezen, hem fcherp doornemen. Het middeleeuw. *capitulare*, fr. *chapitrer.*

KAPLAKEN, z. n., o., *des kaplakens*, of *van het kaplaken*; meerv. *kaplakens.* Eigenlijk laken, doek voor eene kap. Men noemt zoo de vereering, welke een fchipper, nog boven de bedongene vracht, van eenen koopman krijgt. In het fr. *drap de chausse.* Men acht deze benaming gefproten uit zeker gebruik, daarin beftaande, dat de fchippers, na het volbrengen van de reis, hunne vrouwen eene nieuwe lakenfche huif, of het ftof daartoe, te huis bragten; of dat zij voor het, boven de bedongene vracht penningen, ontvangene geld, gemeenelijk, zulk eene kap, of huif kochten.

KAPOEN, z. n., m., *des kapoens*, of *van den kapoen*, meerv. *kapoenen.* Een gefnedene, gelubde haan. *Hij is zoo vet, als een kapoen.* Volgens WACHT. is *kapoen* voor *kaphaan*, van *haan* en *kappen*, *afkappen*, *praecidere*; *castrantur enim galli, testiculorum praecisione.* Lat. *capo*, gr. *κάπων*, bij KIL. ook *kaphaan.*

KAPOETS, *kapoetsmus*, zie *kapuitsmuts.*

KAPOT, z. n., vr., *der*, of *van de kapot*; meerv. *kapotten.* Eene wijde muts. Ook een overkleed voor mannen en vrouwen. Fr. *capotte.*

KAPOT, bijw., zonder trappen van vergrooting; flechts in het gemeene leven gebruikelijk. *Kapot flaan*, in ftukken flaan. *Hij is kapot*, hij is er zoo verflagen over, dat hij als verftomt. *Hij is kapot*, hij is doodgeflagen. *Iemand kapot maken.* Uit het fr. *capot*, een woord in het kaartfpel gebruikelijk, waar *iemand kapot maken*, *kapot fpelen*, heet, al de trekken halen.

KAPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kappelde, ben gekappeld.* Schiften: *de melk is gekappeld.* Voorddur. w. van *kappen.*

KAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kapte, heb gekapt.* Met geweld affcheiden, hakken. *Het anker kappen*, als men geenen tijd heeft, om het optewinden; deszelfs kabel doorhakken. *Den kabel kappen*, *Zie daar de kabels van mijn vleeschelijk betrouwen gekapt.* M. L. TIJDW. *Zij moesten den mast kappen.* *Boomen kappen*, het onnutte hout uithouwen. *Platen kappen*, eene fpreekwijs, bij Smeden gebruikelijk. *Kool kappen*, fijn fnijden. *Kappen* heet

heet ook; met opzet eene taal verminken, als gaauwdieven doen, om niet verstaan te worden. *Bargoens kappen*, gaauwdieventaal spreken. Van hier *kapper*, *kapping*, *kapsel*. Zamenstell.: *kaphamer*, *kapmes*.

KAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kapte, heb gekapt.* Eigenlijk de kap zetten, als eene kap vormen. Van hier het haar optooijen, in het bijzonder, dat van vrouwen; *het haar — het hoofd kappen. Zij is nog niet gekapt.* Van boven versieren; *gekapt met weelige pluimaadjes van aardig vloeijend tuf.* HOOFT. Van hier *kapper*, *kapsel*.

KAPPER, z. n., vr., *der*, of *van de kapper*; het meerv. *kappers* is meest in gebruik. De geslotene bloeiknoppen van den kapperboom, een heestergewas, dat de kappers voordbrengt. Men legt haar, ten gebruik voor de keuken, in azijn. Uit het ital. *cappari*, fr. *capres*, van het gr. κάππαρις. Het verkleinwoord *kappertje* gebruikt men van kleine, digte kool, *kappertjeskool*, ook *kapperkool* geheten. *Kappertje* is ook een verkleinwoord van *kap*, om eene soort van tamme duiven aantetoonen, die, op het achterhoofd, een opstaand kapje dragen. Zamenstell.: *kapperboom*.

KAPPOOT, z. n., vr., *der*, of *van de kappoot*; meerv. *kappoten*. Eene soort van wapenrok, een mantel: *hij werpt zijn' kappoot wegh.* HOOFT. Fr. *capot*.

KAPROEN, (*kapruin*) z. n., vr., *der* of *van de kaproen*; meerv. *kaproenen*. Een hoofddeksel: *om dat men den armen bloedt daatlijk een kaproen over 't hooft trok.* HOOFT. Van hier de spreekwijs van twee, die met elkander eens zijn: *twee hoofden onder eene kaproen.* Men noemt eenen neusnijper voor paarden *kaproen*, anders *kaperson*, verbasterd uit het fr. *caveçon*, *cavesson*.

KAPUITSMUTS, z. n., vr., *der*, of *van de kapuitsmuts*; meerv. *kapuitsmutsen*. In Groningen, waar men het *kapoetsmuts* (elders *karpoetsmuts*), uitspreekt, verstaat men, daardoor, eene ruige muts, tegen buijig weder opgezet. Eene dergelijke, van papier gemaakt, draagt, bij spelende kinderen, den zelfden naam. In Nedersaksen noemt men eene reismuts *kabuushood*. Uit het lat. *caputium*, waarvan het eng. *capouch* en het fr. *capuce* afstammen. In het hoogd *caputze*.

KAR, (*karre*), z. n., vr., *der*, of *van de kar*; meerv. *karren*. Zeker rijtuig met twee wielen; elders ook met een wiel, anders *kruikar*, ook *kaar*, in sommige streken,

 ge-

genoemd. *Hij bragt mij eene kar zand.* Op de Veluwe zegt men van eenen tragen voetganger: *het is of hem eene kar aan den aars gebonden was.* Dichters, die zich de zon met paarden verbeelden, schrijven aan haar ook eene kar toe: *zoo lang de morgenstar de kar der Zonne opwekken koom.'* VOND. Zamenstell.: *karreman, karrepaard.* — *Aschkar, drekkar, hooikar, mestkar.* enz. Van het lat. *carrus.*

KARAAK, (*kraak*) z. n., vr., *der*, of *van de karaak*; meerv. *karaken.* Zeker oud spaansch of portugeesch schip, zoowel tot den oorlog, als koophandel geschikt. *Gheen hulcken of karaken groot ghenoegh.* DE BRUNE. Zamenstell.: *kraakschip, damkraakschip.* Bij KIL. *karacke, karraecke, kraecke.* In het fr. *caraque.*

KARAAT, z. n., o., *des karaats*, of *van het karaat*; meerv. *karaten, karaats.* Een klein gewigt, om goud en edelgesteenten te wegen; van twaalf grein voor het goud, van vier grein voor de gesteenten. Dit woord is, in het arab., *kerat*, ital. *carato*, fr. *carat*, middeleeuw. *chirat, caractis, caracta, ceratio.* Sommigen leiden het van *graad* af, anderen van het gr. κεράτιον, eene soort van peulvrucht, St. Jans brood genaamd, bij de Turken *kyrrat, kyrat*; die, met een, diende tot een gewigt. BRUCE, in zijne reis door Abijss., zegt, met zeer veel vertrouwen: „ *karat, karaat* is, eigenlijk de boom of „ vrucht van de *erythrina picta Linnaei*, uit Indie, die „ in Abijssinie *kuara* heet. Deze boom schijnt, in de „ oudste tijden, aldaar, tot goudwegen gebruikt, waar„ van de gewoonte, om de fijnheid des gouds, naar „ karaats, te schatten, oorspronkelijk is."

KARABIJN, z. n., vr., *der*, of *van de karabijn*; meerv. *karabijnen.* Een roer met een draaislot, voorheen een geweer der ligte ruiterij. Thands verstaat men er door een roer met eenen getrokkenen loop, dat den kogel ver brengt. *Die de zwangre karrabijn quam los te drukken.* VOND. Bij HOOFT komt het ook voor eenen karabijnruiter voor: *hij slingerde zijn' Carabijnen voor zich.* Uit het fr. *carabine.*

KARAKTER, z. n., o., *des karakters*, of *van het karakter*; meerv. *karakters.* Eene figuur, op papier, steenen enz. gemaakt. Zoo noemt men nog bijgeloovige teekens *karakters*; als ook letters in het schrijven, of drukken. Figuurl. is het ieder merk, dat de eene zaak

van

van de andere onderscheidt: *dat is tegen het karakter van een eerlijk man.* In het bijzonder, het gansche gemoedsbestaan van eenen mensch, waardoor hij van anderen onderscheiden is: *het karakter hangt af van de verschillende neigingen.* Uiterlijke waarde, rang, waardoor men onderkend wordt: *dat past niet voor eenen man van uw karakter.* Uit het gr. *χαρακτηρ.*

KARAVAAN, z. n., vr., *der*, of *van de karavaan*; meerv. *karavanen.* Een woord, waarmede men een groot gezelschap reizende kooplieden, enz., in het oosten verstaat. Van het arab. *kairavan*, turk. *kervan.* Ook bezigt men het nog voor een groot getal van menschen, in de gemeenzame verkeering: *ik wachtte slechts drie gasten, maar zij kwamen met eene geheele karavaan.*

KARBATS, z. n., vr., *der*, of *van de karbats*; meerv. *karbatsen.* Eene lederen zweep. WACHTER leidt het af van het oude *kar*, *kor*, leder, en *baten*, *boten*, nederſ. *batschen*, lat. *batuere*, fr. *battre*, slaan; derhalve niet *karwats.*

KARBEEL, z. n., m., *des karbeels*, of *van den karbeel*; meerv. *karbeels.* Een stuk hout, tot ondersteuning van een ander. BOGAERT spelt *karabeel; karabeels, sparren en latten.*

KARBONKEL, z. n., m., *des karbonkels*, of *van den karbonkel*; meerv. *karbonkelen*, *karbonkels.* Een naam van een edelgesteente, uit het lat. *carbunculus: eenen karbonkel in 't voorhoofd voeren.* VOND.

KARDEEL, z. n., o, *des kardeels*, of *van het kardeel*; meerv. *kardeels.* Touwwerk, waarmede men de zeilen ophijst. Zamenstell.: *kardeelblok*, waar het kardeel doorgaat. Misschien het fr. *cordeau*, en, met *koord*, uit eene bron.

KARDINAAL, z. n., m., *des kardinaals*, of *van den kardinaal*; meerv. *kardinalen.* In de roomsche kerk een eernaam der voornaamste Geestelijken naast den Paus. Van hier *kardinaalschap.* Zamenstell.; *kardinaalshoed.* Uit het middeleeuw. *cardinalis.*

KARDOES, z. n., vr., *der*, of *van de kardoes*; meerv. *kardoezen.* Eene papieren bus, of vorm met buskruid. Ook een uitgesneden plankje tot steunsel voor eene andere plank. Zamenstell.: *kardoesgaren*, *kardoeskist*, *kardoeskoker*, *kardoeskrop*, het einde van de kardoes, *kar-*

doesnaald, *kardoespapier*, *kardoesscherp* (kardoesschroot), *kardoesstok*, *kardoestas*. Van het fr. *cartouche*.

KAREELSTEEN, z. n., m., *des kareelsteens*, of *van den kareelsteen*; meerv. *kareelsteenen*. Een tigchelsteen. Van het fr. *quareau*.

KAREL, (*kerel*) z. n. m., *des karels*, of *van den karel*; meerv. *karels*. Een mansnaam, in het middeleeuw. *carlus*, en *carolus*. Het beduidt, eigenlijk, eenen man; zijnde een zeer oud woord, dat, eertijds, van elken manspersoon gezegd werd, doch, vooral, van een dapper en sterk man; ook zelfs van een getrouwd man. In al deze beduidenissen is het, in den deftigen stijl, verouđ. In den vertrouwelijken spreektrant zegt men het, nog, van geringere personen; *dat is een wakker — een braaf — een kloek karel*. In den laagsten stijl hoort men dit woord, aangaande getrouwde mannen, gebruikt: *dat is mijn karel*. Voor eenen slechten vent; *loop heen karel!* *Karel*, hoogd. *kerl.*, nederf. *keerl*, deen en zw. *karl*. Bij Otfr. is *karl* een getrouwd man. — *Ane charilis miteslaf* is, bij Notk., zonder 's mans bijslaap. Bij Strikker is *cherling* vorst en held. Het wallis. *carl*, angelf. *ceorl*, eng. *churl*, ital. *carlona* beduiden eenen landman, een gering mensch, in tegenstelling van den adel. Daarentegen beteekenen het eng. *carle* en deen. *karle*, dikmaals, niet meer dan eenen manlijken persoon, ja iets van het manl. geslacht. Zoo is *carl-cat*, in het eng., een kater, *carl-hemp*, mannetjeshennep. Dan, wat nu de eerste beduidenis van dit woord zij, blijft duister. Ihre meent, dat, door verandering van de lipletter in de keelletter, het met het lat. *vir*, een man, eenerlei is.

KARIG, bijv. naamw. en bijw., *kariger*, *karigst*. Die, uit verkleefdheid aan zijn eigendom, het noodige gebruik daarvan niet nemen durft; zuinig, deun, gierig. *Hij is een karig man*. Schraal, mager: *kan er eenige milde vrucht wassen op zoo karigen grond?* Van hier *karigheid*, *kariglijk*. Zie *ig*. In het zw. en deen. *karrig*, hoogd. *karg*. Misschien van het angelf. *car*, zorg, en den uitgang *ig*. Adelung leidt het af van het zw. *kara*, zamenrapen. Wachter brengt het, met *gierig*, tot eenen oorsprong. Het is, waarschijnelijk, het zelfde woord als het eng. *chary*, deun, zuinig.

KAR-

KARKANT, z. n., m., *des karkants*, of *van den karkant*; meerv. *karkanten*. Een halsſnoer van edelgeſteente voor vrouwen. *Of zij haren karkant verkogt hadde.* HOOFT. *Geen halskarkanten van perlen.* VOND. Fr. *carcan.*

KARKAS, z. n., vr., *der*, of *van de karkas*; meerv. *karkasſen*. Koperdraad, met zijde of garen gewoeld, hetwelk, om de ſtevigheid, in de kant van vrouwenmutſen vastgenaaid wordt.

Het is het fr. *carcasſe*, ital. *carcasſo*, dat een rif, geraamte, doodsbeenderen heet. Wegens eenige gelijkheid met een rif draagt het dien naam.

KARMEN, zie *kermen*.

KARMEZIJN, (*karmozijn*) z. n., o., *des karmezijns*, of *van het karmezijn*; zonder meerv. Eene hoogroode kleur, die iets van het blaauwe heeft. *Al waren ſij root als carmoiſijn* BIJBELV. Van hier het onverbuigb. *karmezijnen*. *De karmozijne kers.* HOOFT. In het ſp. luidt het *carmeſi*, ital. *chermiſi*, eng. *crimſon*, middeleeuw. *carmeſinus*. Zij, die *karmozijn* ſpellen, beroepen zich op het fr. *cramoiſi*. Dan, naar de aanteekening van J. J. SCHEUCHZER, *Bijb. der Nat.*, ſtammen al deze woorden van het arab. *kermes*, eenworm, af, met welk woord men bijzonder de cochenille benoemt, welk diertje de ſcharlakenverwers gebruiken. De ſpelling *karmezijn* heeft, dus, de voorkeur.

KARN, zie *kern*. *Karn* noemt men ook een vat moskovitſche talk; meerv. *karns*. In het zw. is *kar* een vat.

KARNOFFELEN, *karnuffelen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik karnoffelde, heb gekarnoffeld.* Slaan, met ſtokken, of vuisten: *hij heeft hen deerlijk gekarnoffeld.* Eigenlijk zoo ſlaan, dat het vel, of de huid, gekwetst worde; van het oude *karnoffel*, bij KIL. *hernia*, eene breuk.

KAROLIJNTJE, (*karlijntje*) z. n., o., *des karolijntjes*, of *van het karolijntje*; meerv. *karolijntjes*. Eene ſoort van vrouwenmuts, genoemd naar den naam eener Prinſes. In Gron. dragen de Weezen zulke mutſen.

KARONJE, z. n., vr., *der*, of *van de karonje*; meerv. *karonjes*. Onduitsch woord (in het gr. καρωνιά, *cadaver*), in den allerlaagſten ſtijl gebruikelijk; een ſcheldnaam: beest, kreng enz., waarmede ſlechte Vrouwlieden elkander uitmaken. Van het fr. *carogne*, eene prij.

KAROOT, (in het gemeene leven, *kroot*) z. n., vr., *der*, of *van de karoot*; meerv. *karoten*. Beetwortel: *zoo rood als eene kroot*. Uit het ital. *carotta*, *carota*. Men noemt, eene rol van gesponnenen tabak, die naar zoodanigen wortel gelijkt, met dienzelfden naam; doch men bezigt dan meest het woord *karot*; meerv. *karotten*; waarvan men snuiftabak maakt. Van hier de zamenstell.: *karottenfabrijk*, *karottentouw*, *karottentrekker*, *karottentrekkerij*.

KAROS, z. n., vr., *der*, of *van de karos*; meerv. *karossen*. Eene prachtige koets — een staatsiewagen: *rijdt in de karos*. VOND. Fr. *carosse*, ital. *carrozza*. MENAGE leidt dit woord van het lat. *carruca* af. DU CANGE zegt, dat *carrucæ* zoo veel waren als *vehicula honoratorum*, en *vehicula suspensa*, op riemen hangende.

KAROT, zie *karoot*.

KARPER, z. n., m., *des karpers*, of *van den karper*; meerv. *karpers*. Een riviervisch. In het middeleeuw. *carpio*. Misschien uit het lat. *cyprinus*, gr. κυπρινος.

KARPET, z. n., o., *des karpets*, of *van het karpet*; meerv. *karpetten*. Grof gestreept doek, om in te pakken, of tot een vloerkleed te gebruiken. Uit het fr. *carpette*.

KARPOETS, *karpoetsmus*. Zie *kapuitsmuts*.

KARS, zie *kers*.

KARSAAI, zie *karsei*.

KARSEI, z. n., o., *des karseis*, of *van het karsei*; zonder meerv. Zekere wollen stof. Het onverb. bijv. n. is *karseijen*. Uit het ital. *carisea*, fr. *carisée*, *carise*, *creseau*. Gemeenelijk zegt men *karsaai* en *karsaaijen*.

KARSPEL, zie *kerspel*.

KARSTELING, z. n., m., *des karstelings*, of *van den karsteling*; meerv. *karstelingen*. Eene soort van luchtig gebak. Bij KIL. *krantselink*, omdat het gedraaid werk is, als een kransje. PIETERS. verkiest het vrouwl. geslacht.

KARTEL, z. n., m., *des kartels*, of *van den kartel*; meerv. *kartels*. Eene ingetakte kerf, op den rand van eenig ligchaam: *'k had meer pijlen, dan uw rantje kartels telt*. M. L. TIJDW. Van hier *kartelig*: *karteligh doorwrocht met kleene beelden*. VOND. *Kartelige melk*.

KARTELEN, (KIL. *kertelen*) bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kartelde, heb* en *ben gekarteld*. Bedr., beteekenende rond-

rondom den rand insnijden. Thands wordt het onz. meest gebezigd, voor schiften, zamenloopen: *de melk is gekarteld.* Ook voor haken, haperen: *het kartelt.* Ook voor omkronkelen. Van hier *karteling.* Het is van *kerten*, *karten*, voorddur. werkw. van het oude *karen*, snijden, waarvan *kerven.*

KARTETS, z. n., vr., *der*, of *van de kartets*; meerv. *kartetsen.* Eene kardoes van bordpapier, zwilk of blik, gevuld met kogelen, nagels, schroot enz. Uit het fr. *cartouche.* Zamenst.: *kartetskogel*, *kartetsvuur.*

KARTOUW, z. n., vr., *der*, of *van de kartouw*; meerv. *kartouwen.* Eene soort van grof geschut, korter dan andere stukken. *Heele — halve kartouw. Onder de krakende kartou.* VOND. *Dat is eene kartouw in zijne beurs*, dat is hem groote schade. HOOFT en VONDEL spellen anders *kortouw.* De Hoogduitscher spelt het met eene *a*, *kartaune*; de zweed ook, *kartow.* Hiermede komt het middeleeuw. *cartouwe* overeen. Indien het afstamme van *quartana*, als FRISCH en anderen denken, beteekenende dus, oorspronkelijk, een stuk van de vierde grootte, zoude de spelling *kartouw* te verkiezen zijn, boven *kortouw.*

KARVEEL, z. n., o., *des karveels*, of *van het karveel*; meerv. *karveels.* Eene soort van portugeesch schip. *Twee karveels op stroom.* HOOFT. Fr. *caravelle*, sp. *caravala.* Bij de Grieken is κάραβος en καράβιον eene soort van vaartuig. ISIDOR. verklaart *carabus* door eene soort van lederen schuitje.

KARVIEL, z. n., o., *des karviels*, of *van het karviel*; meerv. *karviels.* Blok van het touwwerk aan het groote marszeil. Misschien van *kerven*, om de inkerving van dat blok, waardoor dat touw glijdt.

KARWATS, zie *karbats.*

KARWEI, z. n., vr., *der*, of *van de karwei*; zonder meerv. Een windbrekend kruid. Fr. *carvi*, uit het lat. *carum*, gr. κάρον. BAUHINUS, door M. MARTIN. *in Lex.* aangehaald, meent, dat het van het landschap Karie, waar het in overvloed groeit, zijnen naam heeft.

KARWEI, z. n., vr., *der*, of *van de karwei*; zonder meerv. Zoo noemt men de inwendige deelen, het ingewand, van een kalf, schaap, enz. *Kerweijen*, van *kerven*, is, bij KIL., inscheuren, vaneenscheuren, en *kerweije*,

weije, eene inscheuring, insnijding. Of dit hetzelfde woord zij, is onzeker.

KARWEI, z. n., vr., *der*, of *van de karwei*; zonder meerv. Ergens spreekt men ook *het kerwei*. Een moeilijk werk, waaraan vrij wat te doen valt, en dat met winst gepaard gaat. In het bijzonder gebruiken Metselaars en Timmerlieden dit woord van een gebouw, waaraan zij arbeiden. Ook een buitengewoon werk, dat de knechts, op ongewone uren, tusschen de schoftijden, of wanneer zij niet voor hunne Bazen te werken hebben, verrigten: *hij heeft daar eene karwei*, of *een karweitje*. Ook: *hij heeft daaraan eene goede karwei*, in den vertrouwelijken spreektrant, voor, hij heeft eene goede winst daaraan. Zware of moeilijke arbeid, welken men voor eenen ander doet, heet in het fr. *corvée*: misschien is ons woord daaruit ontstaan.

KAS (*kast*, lat. *capsa*, middeleeuw. *cassa*), z. n., vr., *der*, of *van de kas*; meerv. *kassen*. In den ruimsten, en, misschien, eigenlijken zin, elke wel bewaarde plaats. Zoo noemt men de holligheden, waarin de tanden en kiezen zitten, *kassen*; *de kies zit los in hare kas*. Bij de Goudsmeden noemt men *de kas*, waarin de steen van eenen ring gezet wordt. Zoo ook *de kas* van een zakuurwerk. Van hier zegt M. L. Tijdw.: *de kas van 't hemelsch lichaam paaren aan 't flonkerend gesteent van 't Goddelijk gemoed*. In engeren zin, eene plaats, om iets te bewaren, van planken gemaakt, gesloten of ongesloten: *eene boekenkas*, *tinnekas*, *zilverkas*, *etenskas*. Die eenen zilverwinkel opzet, zet eene *kas* op. Van daar *kashouder*. Allerbijzonderst, eene geldkas: *zijne kas is berooid*. *Zijne kas is bestolen*. Het geld zelf: *ik heb, thands, eene slechte kas*. *Wel bij kas zijn*, eenen goeden voorraad van geld hebben. Eene geldsom tot een zeker gebruik bestemd: *eene armenkas*. — *Bij iemand in de kas zijn*, in zijne gunst staan. Het verkleinw. is *kasje*, welk, in de dagelijksche verkeering, ook voor gevangenis gebezigd wordt: *hij zit in het kasje*. Zamenstell.: *kasboek*, het buitenste boek van eenen riem papier, ook het boek, waarin de kasrekening gesteld is — *kasgeld*, *kaspagter*, *kasrekening*. In het ital. *cassa*.

KASKIEN, (*kaskijn*) z. n., m., *des kaskiens*, of *van den kaskien*; meerv. *kaskienen*. Een pronkjak met eenen zeer langen schoot, onder de noordhollandsche Boerinnen

men in gebruik. Uit het fr. *casaquin*, en dit uit het ital. *casachina*, het verkleinw. van *casacca*, een rijrok. Het zakelijke deel dezes woords vindt men reeds in het gr. καυαας en κατος, dat, bij Xenofon, Pollux en Hesychius, eene soort van ruig gevoederd kleed aanduidt. Bij Kil. is *kajacke*, *kasacke*: *een grof graine kasjak*. Hooft.

KASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaste*, *heb gekast*. In eene kas zetten: *die paerel*, *in het gout der eeuwigheit gekast*. Hoogvl.

KASSIE, z. n., vr., *der*, of *van de kassie*; zonder meerv. Een uitlandsche boom. *Plant hier groene kassie*. Vond. Die soort, die, in onze apotheken, het bekendste is, noemt men *pijpkassie*. In de Overz. van den Bijbel vindt men dan eens *casia*, dan eens *cassie*, in het hebr. קדה, (bij Dioscorid. κιττω) en קציע.

KASSIER, z. n., m., *des kassiers*, of *van den kassier*; meerv. *kassiers*. Een, die eens anders kas houdt. Zamenst.: *kassiersboek*, *kassiersknecht*, *kassiersrekening*. Van het fr. *caissier*.

KASSIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Dit woord wordt van papier gezegd: *dit papier is vrij kassig*, bij dien riem zijn vele gescheurde vellen. Zie *ig*.

KASSIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kassijde*, *heb gekassijd*. Een oud woord, hetwelk Kiliaan vertaalt door *sternere viam silicibus*, eenen weg bestraten met keisteenen. Bij Vond. vindt men het verled. deelw. *gekassijd*: *de gekassijde straten*. Uit het fr. *chaussée*.

KAST, zie *kas*.

KASTANJE, z. n., vr., *der*, of *van de kastanje*; meerv. *kastanjen*, *kastanjes*. Zekere vrucht. Het meerv. is meest in gebruik: *gekookte*, *gebradene kastanjes*. *Met iemands handen de kastanjes uit het vuur halen*, beteekent, in de gemeenzame verkeering, iemand tot eene gevaarlijke onderneeming te werk stellen. Den boom noemt Vond. *kastanjelaar*. Zamenst.: *kastanjeboom*, *kastanjebruin*, *kastanjekleur*, *kastanjepan*, *kastanjeverwig*. In het ital. *castagna*, lat. *castanea*, gr. καστανα. Men meent, dat zij haren naam, naar eene oude stad in Magnesie, *Castana*, waar zij in meenigte groeide, zoude ontvangen hebben

KASTEEL, z. n., o., *des kasteels*, of *van het kasteel*; meerv. *kasteelen*. Van het lat. *castellum*, een verkleinwoord van *castrum*. Eigenlijk, een klein slot, elke kleine vesting. Wij gebruiken het voor eene kleine

ves-

vesting aan eene ftad gebouwd, om dezelve of te fterken, of in toom te houden: *er ligt zes honderd man op het kasteel.* HOOFT bezigt hiervoor ook *blokhuis. Kasteelen in de lucht bouwen* zegt men van iemand, die van groote ontwerpen zwanger gaat, welke op niet moeten uitloopen. Voords wordt een heerenhuis, dat verfterkt is, met dienzelfden naam benoemd; zelfs, in het algemeen, een oud en hecht gebouw, waarop een Aanzienelijke woont. Al jokkende zegt men van eene kleine, vervallene hut: *wie woont in dat kasteel?* Op groote fchepen noemt men de fchans, of den bak, *kasteel: het voorkasteel, het achterkasteel.* Dit laatfte woord bezigt men ook, fchertfender wijs, voor de billen. De Dichters noemen groote fcheepsgevaarten, *zeekasteelen.* VONDEL, daarop doelende, zegt: *hoe bralt dat vorftelijk kasteel!*

KASTELEIN, z. n., m., *des kasteleins*, of *van den kastelein*; meerv. *kasteleins.* Eigenlijk, iemand, die, op een kasteel, flot, of blokhuis, het bevel heeft, van welken deszelfs verdediging afhangt; een flotvoogd. Zoo noemde men, in de middeleeuwen, de burggraven. De flotvoogd van het kasteel, in Antwerpen en elders, draagt nog dien naam. Voords elke bewaarder van een groot heerenhuis; *de kastelein van het Loo.* Eindelijk dragen dien naam voorname herberghouders, ja mindere herbergiers. Schoon het woord *kasteel* eene fcherp-lange uitfpraak heeft, gebruiken wij in dit woord, echter, eene zachtkorte *e*; trouwens, het is uit het fr. *châtelain*; terwijl *kasteel* niet zoo zeer van het lat. *castellum*, als wel uit het fr. *château* gevormd is, en daarnaar zijne uitfpraak regelt. Van hier is ook het woord *kastelenij*, de woning van eenen kastelein, eenen flotvoogd.

KASTIJDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kastijdde, heb gekastijd.* Een woord, uit het lat. *castigare* gevormd, door kerkelijke Schrijvers ingevoerd, en in de roomfche kerk het meest gebruikt. *Zich*, of *zijn ligchaam kastijden*, is, aldaar, zich, om Gods wil, of tot bedwinging van zinnelijke lusten, allerlei onaangename gewaarwordingen veroorzaken. Van hier beteekent het, voords, ftraffen, tot verbetering, gelijk een Vader zijnen kinderen doet: *ik heb mijnen zoon met de roede gekastijd.* Van de burgerlijke ftraf, anderen aangedaan, met oogmerk, om eenen misdadiger tot belijdenis te brengen: *dan fullen de oudften dien man nemen en kastijden*

den hem. Bijbelv. Ook drukt het somtijds uit eene ligtere straf, dan men schijnt verdiend te hebben; *ik zal hem kastijden en loslaten.* Bijbelv. Eindelijk, in eenen bijbelschen zin, wordt God gezegd menschen *te kastijden*, wanneer hij, in eene vaderlijke betrekking, hen met ellenden, tot hunne verbetering, bezoekt. Van hier *kastijder*, *kastijding*, bij Otfrid. en Notk. *kestiga*, *chestiga.* Men heeft ook een voorddur. werkw. *kastijdigen.* Van hier *kastijdiging*, eene gedurige kastijding.

KASTOOR, z. n., m., *des kastoors*, of *van den kastoor*; meerv. *kastoren.* Dit woord is ontleend uit het latijn, waar *castor* de naam des bevers is. Hiervan noemt men eenen hoed, uit haar dezes diers gemaakt, *kastoor: een pluimaedje bedekt den kastoor.* Vond. *Een halve kastoor*, wiens stof deels uit beverhaar, deels uit haar van andere dieren bestaat. Van hier het onverbuigb. *kastoren: een kastoren hoed.*

KASTROL, z. n., vr., *der*, of *van de kastrol*; meerv. *kastrollen.* Een keukenwoord, waardoor men eene ijzeren of koperen pan verstaat, zonder voeten, met eenen steel, of met twee ooren, waarin men iets braadt. Uit het fr *casserole*, *casserolle.*

KASUIFEL, z. n., vr., *der*, of *van de kasuifel*; meerv. *kasuifels*, *kasuifelen.* Priesterlijk manteltje, een kort kleed zonder mouwen, hetwelk de Priester aanheeft, als hij de mis doet, misgewaad: *men torst er kelcken uit, kasuifelen en kappen.* Vond. Voor de personen zelve: *men moet naer alle hoecken omzien, daer kazuifels komen.* De Brune. Halma verkiest het manl. geslacht. Wij volgen M. Stoke, die het vr. heeft: *hi offerde ene kasufle diere.* Uit het fr. *chasuble*, middeleeuw. *casubula.*

KAT, z. n., vr., *der*, of *van de kat*; meerv. *katten.* Een bekend viervoetig dier, van welke soort tammen en wilden zijn. *Eene snoepsche kat. Eene cyprische kat. Zij leven als katten en honden*, in het gemeene leven, zij kunnen elkander niet verdragen. *Hij gaat met hem om, als de kat met de muis*, hij behandelt hem ruuw, onbarmhartig. *Bij nacht zijn alle katten graauw*, in het donkere kan men over de schoonheid niet oordeelen. *Hij loopt als de kat om den heeten brij*, hij weet niet, hoe hij de zaak zal beginnen. *Eene kat in den zak koopen*, iets koopen, zonder het te bezien. *De kat de*

bel

bal aanbinden, eene spreekwijs beteekenende: zich, om eenen ander, in gevaar begeven. *Hij steekt er de kat in*, hij scheidt er uit. *Dat is der kat de kaas bevolen*, zoo stelt men den wolf tot herder. *Dat is geene kat, om zonder handschoenen aantetasten*, dat is een moeijlijk werk. Dit zegt men ook van personen, die kloek en wakker zijn. — *De kat uit den boom kijken.* Zie *boom*. *Als men de kat op het spek bindt, wil zij niet vreten*, opgedrongene weldaad wordt miskend. *Dat van katten komt, muist gaarn*, een spreekwoord, waarmede men de voldoening van eene drift eenigzins verschoont. Van een vinnig meisje — ook van eene hoer, zegt men: *zij is eene kat.* Voords, is *kat* eene algemeene uitdrukking, die het geslacht onbepaald laat. Als men het mannetje bedoelt, zegt men *kater*; waar van F. v. Dorp het onzijd. werkw. *kateren* gevormd heeft: *om, langs de stad en buert, te katren heel den nacht.* Het wijfje noemde men *katin*: *als een katin, die haer jonghen doot vindt*: Brune. Thands zegt men sleehts *kat*: *de kat heeft jongen.* Verkleinw. *katje*, jonge kat. *Hij is het katje van de baan*, hij is meester van allen. *Argantes, hier het katje van de baan*. A. Hartz. Zamenst.: *civetkat*, *meerkat*, *zeekat*. *Katadl*, *aal*, die het eten niet waardig is, — *kataas*, aas voor de katten; overdr., een slecht, niets waardig mensch: *zij is een regt kataas*; — *kattekruid*, *kattekwaad*, *kattenof*, *kattenoogen* (*katoogen*, graauwe oogen) *kattepis*, *kattenspel* (krakeel), *kattestront*, *kattestaart*, *katuil*, *katvisch*, *katzwijm* (flaauwte).

De naam van dit dier is zeeroud en algemeen. Nederf. *katte*, hoogd. *katze*, angelf., eng. en deen. *cat*, ital. *gatta*, *gatto*, middeleeuw. *catta*, *cattus*, *catus*, *gatus*, fr. *chat*, wallis. *cath*, brittan. *caz*, russ. *kote*, pool. *kat*, turk. *kadij*, armen. *citto*, lapl. *gata*, walach. *katussa*, boh. *kocka*. De oorsprong is onzeker.

KAT, z. n., vr., *der*, of *van de kat*; meerv. *katten*. Een klein werpanker, dat voor een grooter geworpen wordt, om deszelfs kragt te vermeerderen. Van hier het onz. werkw. *katten*, met *hebben*, eene kat langs den kabel uitwerpen; misschien dus genaamd naar eene kat, die met hare nagels zeer vasthoudt. Een paal op de kaai, waaraan de ankerstok gehecht wordt, heet ook

kat.

kat. *Het anker achter de kat werpen*, met het varen uitscheiden. Zamenst.: *katteblok.*

KAT, z. n., vr., *der*, of *van de kat*; meerv. *katten.* Eene soort van schip, een katschip, met eenen bak van voren, en anderhalf verdek; even als een fluitschip; schoon iets kleiner. Het schijnt, dat dit schip, om zijne snelheid, dezen naam draagt. In het oudfransch heet *chaz* en het middeleeuw. *catta*, *cattus*, *gatus*, *gattus*, eene gelijke soort van vaartuig. Ons *jagt*, *jagen* heeft hiermede overeenkomst.

KAT, z. n., vr., *der*, of *van de kat*; meerv. *katten.* Eer het buskruid was uitgevonden, was *eene kat* eene soort van stormtuig, om muren omtewerpen, een stormkat. Misschien had men verscheidene soorten, deels om te stooten, deels om groote steenen te slingeren. Naderhand was *eene kat* een kamerstuk, om groote steenen kogels te werpen: *dat men hem bonde an ene catte.* M. Stoke. Het woord schijnt met het fr. *jetter*, zw. *kasta*, werpen, uit eene bron te zijn. In den vestingbouw is *kat* eene hoogte, om het geschut te stellen, en van ver iets te ontdekken, een bolwerk: *eene schietkat. Eene platte kat. Hij stichtte drie platte katten.* Hooft. *Men ziet nu kat en schansen.* J. de Marr. In het zw. is *kase* en *kast* eene ophooping, gr. *χωσις.* In het hoogd. heet *kasten* eene opgehoopte meenigte garven, bij de Geld. *een gast.*

KAT, z. n., vr., *der*, of *van de kat*; meerv. *katten.* Het verkleinw. *katje.* Zoo noemt men, en meest met het verkleinwoord, de langwerpige bloeisemknoppen aan notenboomen, hazelaars, kastanjeboomen, (namel. niet de wilde, maar wier vrucht men eet) enz.

KATEEL, z. n., o., *des kateels*, of *van het kateel*; meerv. *kateelen.* Bij Kil. zijn *kateylen*, *kateelen*, meubelen, huisraad, goederen, bezittingen. Bij overdragt zegt Brune van een boos wijf: *die met al haer boenen zulcken katteijl niet en konnen glad maken. Het beste katheil* is, bij Kil., *pretiosissimum pecus domesticum, aut aliud ornamentum*, het kostelijkste huisvee, of ander sieraad. In het eng. heet *cattel*, *cattle*, allerlei vee, en *cattals*, *chattels*, eigendommelijke bezitting.

KATER, *katin*, zie *kat.*

KATER, z. n., m., *des katers*, of *van den kater*; meerv. *katers.* In Overijssel heet men eene kleine boerenplaats, bij

bij welke weinig land is, *eene katersplaats*; *katersstede*. In Gron. draagt een boer, die weinig land en vee heeft, den naam van *koterboer* (keuterboer). In het hoogd. is het *köthener*, nederf. *köther*, *kather*; eng. *cottager*. De oorsprong is in *kot*, een gering, flecht huisje.

KATERN, z. n., vr., *der*, of *van de katern*; meerv. *katernen*. Eenige geschrevene of gedrukte bladen, in elkander gelegd, aan elkander genaaid.

KATHALZEN, oliz. w., gelijkvl. *Ik kathalsde*, *heb gekathalsd*. Tobben, te vergeefs veel arbeid doen. In het nederf. *katthalsen*, waar het, even als het hoogd. *katzbalgen*, slaan, en, voords, hevig twisten te kennen geeft. In het nederf. heet *kase*, gekijf, flagerij, in het angelf. *kaes*, wallis. *cat*, *cad*.

KATIJVIG, bijv. n. en bijw., *katijviger*, *katijvigst*. Die, door allerlei rampen en ellenden, bezocht wordt, ellendig, ongelukkig. Een woord, dat bijna verouderd was, doch, door hedendaagsche Schrijvers, weder meer gebruikt wordt. Bij Kil. *kattijf*, *kattijvigh*. *Het eijnt zijnen tijd katijvigh.* Vond. *Het zijn kattijvighe en teere zielen.* Brune. Van hier *katijvigheid*: *o Dood! help een onzaligh man uijt zijn katijvigheden.* Vond. *Zijn de katijvigheden dezes levens enkel een gevolg der natuur?* Hamelsv. *Dit te sien was katijvicheit.* Bijbel 1477. Uit het ital. *cattivo*, sp. *cativo*, fr. *chetif*. Kil. schijnt het tot het lat. *captivus*, een krijgsgevangen, te brengen, omdat het lot dier ongelukkigen, in de tijden der oude barbaarschheid, zoo ellendig was. Anders zoude men het van *kwaad*, als zijne bron, kunnen afleiden.

KATROL, z. n., vr., *der*, of *van de katrol*; meerv. *katrollen*. Eene windas. *Met de katrol opwinden.* Verkleinw. *katrolletje*. Zamenstell.: *katroltouw*. Bij Kil. *katerrol*, *katershoofd*.

KATTEN, zie *kat* een werpanker.

KATTOEN, (*katoen*, bij Kil. ook *kottoen*), z. n., o., *des kattoens*, of *van het kattoen*; meerv. *kattoenen*, in enkele gevallen gebruikelijk. Boomwol: *het beste kattoen wordt bij Smijrna gevonden.* Het doek uit die stof geweven: *gedrukt kattoen. Oostindisch kattoen. Een koopman in bonten en kattoenen.* Een gedraaid lemmet: *het kattoen brandt in de pijp.* Van hier het onverbuigbare *kattoenen*: *kattoenen kousen. Eene kattoenen juffer*;

fer; eene kale juffer, die een kattoenen kleedje draagt. Zamenstell.: *kattoenbaal*, *kattoenboom*, *kattoendraad*, *kattoendrukker*, *kattoenwinkel*. Wij hebben dit woord uit het fr. *coton*; ital. *cotone* ontleend. Het woord is, gelijk de stof, oostersch. De Egyptenaars noemen een zeker gewas, dat wol uitlevert, *cotnem segiar*. Boomwol heet, in het arab., *cotum*, *alcoton*; waarvan het sp. *algodon*. De Sijriers noemen haar *cot*. M. MARTINIUS vergelijkt ook het hebr. כתן, waarvan כֻּתֹּנֶת, eene soort van kattoenen rok.

KAUW, z. n., vr., *der*, of *van de kauw*; meerv. *kauwen*. Eene kaa, een zekere vogel. Naar zijn geluid dus genoemd.

KAUWOERDE, (*kawoerde*) z. n., vr., *der*, of *van de kauwoerde*; meerv. *kauwerden*. Zeker gewas. In het lat. *cucurbita*; oul. bij ons *korvits*, hoogd. *kurbisz*. — *Onze kauwoerden te doen verdorren*. OVERZET. van NEWT. *cardiphonia*.

KAVALJE, z. n., o., *des kavaljes*, of *van het kavalje*; meerv. *kavaljes*. Een woord in de dagelijksche taal alleen gebruikelijk, om een oud rompslompig ding te beteekenen. *Hij behelpt zich met een oud kavalje van een huis*. Eigenlijk is het een oude knol, die, door rossen, rijden en zweepslagen, afgemat en verdorven is. Van *caballus*, fr. *cheval*.

KAVEL, z. n., m., *des kavels*, of *van den kavel*; meerv. *kavels*, *kavelen*. Lot, dat, in het verdeelen van goederen enz., geworpen wordt. *Ik heb eenen goeden kavel getrokken*. De ceel, waarmede men dit lot trekt, is *de kavelbrief*. *Kavel* is ook een afgeperkt deel. Van hier *de duinkavel*.

KAVELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kavelde*, *heb gekaveld*. Bedr.; door het lot deelen: *'t is geen goed, dat gekavelt en verdeelt kan worden*. BRUNE. Zoo zegt men ook *kiezen*, *of kavelen*, d. i. kiezen; of bij het lot verdeelen. Door het lot verkrijgen, en, voords, op eene zeldzame wijs iets deelachtig worden: *hij kavelt eer, zo wel voor 't een als 't ander lant*. J. V. BURO. In juiste deelen scheiden, fijn berekenen: *en is bij 't naareekenen van de loop der maane te bevinden, dat zij treflijk wel tij gekaavelt hadden*. HOOFT. *Om grooden en getij te kavelen*. OVERZ. V. HERVEIJ. Van hier de spreekwijzen: *tijd en tij kavelen* — *maat kavelen*. *Met*

den tijd zodanig te kavelen. BOGAERT. *Zoo veel is er aan gelegen, om tijd en tije wel te kunnen kavelen.* BRUNE. *Zoo dat zij geen tijdt van treffen konden kaavelen.* HOOFT. *Zij zouden vlijtelijk maat kaavelen.* HOOFT. Onz., met *hebben*; *loten*: *men kavelt, eer men die waren verkoopt.* — *Zulx men om 't opperbewindt kaavelen moest.* HOOFT. Van hier *kaveling*, dat niet alleen de daad van verdeeling door het lot, maar ook een deel aantoont: *dat goed zal bij kavelingen verkocht worden.* Zamenstell.: *redekavelen*, enz. Men kan dit woord tot *kabel* brengen, als eene verdeeling door een touw, een snoer, aantoonende. Dan, hierin is het denkbeeld van loten geenzins opgesloten. Misschien is het, daarom, beter, het zw. *kafle* en *kaefling* te hulp te nemen, beteekenende eenen kleinen, ronden staf. Dat men, ondertusschen, in de oudste tijden, zich, in het loten, van staven bediende, is bekend.

KAWAAN, z. n., vr., *der*, of *van de kawaan*; meerv. *kawanen*. Eene slechte soort van schildpad.

KAWOERDE, zie *kauwoerde*.

KAZEMAT, z. n., vr., *der*, of *van de kazemat*; meerv. *kazematten*. In den vestingbouw, een verwelfde kelder onder den wal, waarin schietgaten zijn. Ook gebruikt men het voor een hutje. Uit het ital. *casematta*, van *casa*, een huis, en *matto*, blind, bedekt, of het sp. *mata*, laag, diep.

KAZEN (*kezen*), onz. w., gelijkvl. *Ik kaasde, ben gekaasd.* Dik worden, zamenloopen. *De melk is gekaasd.*

KAZIJN (*kozijn*), z. n., o., *des kazijns*, of *van het kazijn*; meerv. *kazijnen*. De zijposten, boven- en onderdrempel van eene deur, of venster, zamengevoegd, in wier sponning deuren en vensters sluiten. Misschien van het fr. *chassis*, eene raam.

KED, zie *kid*.

KEDEL, z. n., m., *des kedels* of *van den kedel*; meerv. *kedels*. Een linnen overkleed. Het gebruik wil in dit woord eene intrekking in *keel*, *kiel*. Het denkbeeld van bedekking is hier het meest heerschend. Het heeft, met het gr. χιτων, en het hebr. כתנת, eenige gelijkheid.

KEEL, z. n., m., *des keels*, of *van den keel*; meerv. *kelen*. Een linnen overtrek, overkleed, in sommige

Z stre-

ſtreken van Nederland dus genoemd; anders gemeenelijk *kiel*. Zamengetrokken van *kedel*. Zie *kedel*.

KEEL, z. n., vr., *der*, of *van de keel*; meerv. *keelen*. Scheepstimmermans woord, beteekenende eene ſtrook van eene plank. Het ſchijnt, met *kiel*, eene wig, uit eene bron te komen. In het hoogd. heeft men *keil*, *kiel*, welke woorden, in hunne uitgeſtrektſte beteekenis, iets, dat lang, dun en ſcherp is, aanduiden.

KEEL, z. n., vr., *der*, of *van de keel*; meerv. *kelen*. De naauwe weg, waardoor de ſpijs wordt ingebragt. Somtijds noemt men dus ook het voorſte deel van den hals onder de kin. *Eene kwade keel*. *Eene zeere keel*. *Hij heeft ontſteking in de keel*. *Het ſchoot mij in de verkeerde keel*, zegt men, als iets vreemds den ingang der longpijp drukt, waardoor de ademhaling belemmerd wordt. *Een varken de keel afſteken*. *Iemand bij de keel vatten*, hem met geweld vangen. *Iemand het mes op de keel zetten*, *houden*, hem in de uiterſte verlegenheid brengen. In de lage taal zegt men: *de keel ſmeren*, voor drinken. *Alles door de keel jagen* — *lappen*, alles opmaken. *Die guldens bijten hem de keel af*, hij verlangt, dezelve te verteren. Stem, geluid: *hij heeft eene heldere keel*. *Eene groote keel opzetten*, ſchreeuwen. *Nu ſteekt al 't volk de keel op*. Hoogvl.

Daar d'Onderlingen ——
De galmen van hun gulde ſnaren
Vermengen met der Englen kelen. De Deck.

Luidkeels. *Luidkeels ſchreeuwen*. In den vertrouwelijken ſtijl bezigt men het voor het leven: *bij mijne keel!* Zamenſt.: *keelader*, *keelband*, *keelgat*, *keelknobbel*, *keelkruid*, (mondhout anders genaamd) *keelletter*, *keelziekte*, enz. Bij Ker. *chelu*, bij Notk. *chela*, Willer. *chela*, angelſ. *ceole*, *caele*, lat. *gula*, eng. *gullet*, bij Kil. *keele*, *kele*.

KEEN, z. n., vr., *der*, of *van de keen*; meerv. *kenen*. Kloof, ſpleet, voornamelijk aan het bovenſte einde eens dings. *Ik heb de handen vol kenen*. Het zaad, in zijne eerſte ſplijting, als het begint te ſpruiten, heet ook *keen*. Fig., de eerſte aanvang eener zaak: *om de keenen van den ſmaak te doen uitſpruiten*. Feith.

KEEP, z. n., vr., *der*, of *van de keep*; meerv. *kepen*. Eene kerf. *Eene keep in hout maken*. *Hij houdt zijne*

 keep,

keep, hij staat op zijn stuk. Ook *keep houden*, vasthouden. In het nederf. is *kippen* afhouwen; van *kappen*. *Kip* is bij ons ook in gebruik. Verkleinw. *keepje*.

KEER, z. n., m., *des keers*, of *van den keer*; meerv. *keeren*. Eigenlijk, de daad van keeren. Men gebruikt dit woord, in de volgende beteekenisfen. Eene omwending, verandering: *hij gaf aan zijn voorstel eenen gansch anderen keer. De zaken nemen eenen anderen keer. Nu neemt de wind een keer*. M. L. Tijdw. *Als de jonkheidt neemt haar' keer*. Hooft. Eene reis: *middelerwijle ging de Kardinaal eenen keer doen door Duitslandt*. Hooft. Verandering van reis: *men nam schielijk zijnen keer na Kales*. Hooft. Een bepaalde oogenblik, die schielijk veranderen kan: *haar quam te voren, wat het in den keer scheelde, Bourgognen te missen, oft des meester te zijn*. Hooft. *Dat scheelt mij zoo veel in den keer*. Omloop: *het jaar heeft zijnen keer gedaan*. Beurt: *wanneer wordt het mijn keer*. Maal: *elken keer misstasten. Dat is de zesde keer. Drie keeren. In eenen keer*, in eens. *Te keer gaan*, zich verzetten: *den vijand te keer gaan*. Zamenstell.: *keerweer*, z. n., m., eene blinde straat, waarvan *keerweerlaan*, — *keerweg*, *keerzijde*, als: *de keerzijde van eenen gedenkpenning*.

KEEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik keerde*, *heb* en *ben gekeerd*. Bedr. wordt dit woord in twee verscheidene hoofdbeteekenisfen gebruikt, doch die, in den grond, zeer na aan elkander komen, even als het lat. *verrere* en *vertere*. Vooreerst, reinigen, schoon maken. *De kamer keeren*, anders uitkeeren. *Zij keert het huis met bezemen*. Bijbelvert. Ten tweede, aan een ligchaam, deszelfs zijden of deelen, eene andere rigting geven: *het onderste boven keeren. Een kleed keeren*. Oneig.: *toen keerde hij zijne rede tot den koning*. Terug drijven, tegenhouden: *de poort open gebroken zijnde, was de vijand niet te keeren. Het water keeren. Een kwaad keeren*. Stieren: *de Hemel keere dit ten beste!* Verkeeren, hoeden, beletten: *God keer 't*. Vond. Duiden: *iets ten kwaadste keeren*. Wederk., *zich keeren: hij keert zich naar het vuur. Ik kan mij niet keeren of wenden*. Oneig.: *zij zullen sich keeren tot fabelen*. Bijbelv. *Zich aan iets keeren*, is beweegreden van zijn gedrag uit iets ontleenen: *die zich*,

nocht

nocht aan 't ontzagh des koninx, *nocht aan de vreeze des Allerhoogsten*, *gekeert hebben*. HOOFT. *Ook keert Gods magt zich niet aen ongeneesbre kwaalen*. L. W. v. MERKEN. Oul. werd het ook voor veranderen gebezigd: *ende Pharao keerde iosephs name*. BIJB. 1477. Onzijd., met *zijn*; een andere rigting nemen, zich keeren: *hij keert naar huis*. *Ons ligchaam zal eens tot verrotting keeren*. *Terug keeren*. *Achterwaart keeren*. Omwenden, veranderen; *de kans kan keeren*. *Fluks keert de kans'*. M. L. TIJDW. Van hier *keering*, wederkomst. De koker van den mast heet ook *keering*.

ADELUNG is van oordeel, dat dit woord van den klank gevormd is, welken zware ligchamen, in het keeren, maken.

KEERS, zie *kaars*.

KEES, zie *kaas*.

KEES, een verkortte mansnaam, van kornelis, kornelius. Anders ook een gemeene naam der apen. *Kees*, voor keeshond; ook een bekende bijnaam, als ontleend van de fierheid en trouw, aan die soort van honden, voornamelijk, eigen: *hij is een regte kees*. Zamenstell.: *keeshond*.

KEEST, z. n., m., *van den keest*; zonder meerv. Kern, pit, merg. *De keest van noten*. *Den keest smaken*. VAN HASSELT op KIL. Oneig., het voornaamste van eene zaak: *die de kern en de keest van de rechte godvrugtigheijd gesmaakt hebben*. DE BRUNE. *So moet uw geest*, *vol kunst en keest*, *onsterflijk blijven*. ALID. BRUN. Dit woord was, voor anderhalve eeuw, en zelfs nog later, veel meer in gebruik, dan heden. Misschien is het van *kiezen*, zoo dat het de keur van iets, het beste, zal zijn.

KEET, z. n., vr., *der* of *van de keet*; meerv. *keeten*. Eene plaats, waar men het zout kookt en zuivert. *Het rookt hier als eene keet*. Van hier het bedr. w. *keeten*: *het zout keeten*, zuiveren. Het woord *keet* is, eigenlijk, een gering, slecht hutje, anders *kot* genaamd. In Duitschland noemt men de hutten, waarin men zout zuivert, *kothen*. En van hier is misschien de naam gebleven; naardien, toch, zulke werkplaatsen, om den gestadigen rook, er niet schoon uitzien. TEN KATE brengt het tot het oude *keeten*, zuiveren.

KEETEN, zie *keten*.

KEFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kefte*, *heb gekeft*. Blaf-

Blaffen, als kleine hondjes doen. Fig., snappen, praten. Van hier *keffer*, ook voor iemand, die met niets beduidende, bedenkingen aanvalt en zoekt te vervaren; *dat die vermaerde Man, die keffer op mijn zanden, niet eens voor 't licht en treed*, enz. J. DE DECK. — *keffing*, *keffter*.

KEG, (*kegge*) z. n., vr., *der*, of *van de keg*; meerv. *keggen*. Eene wig: *'t is een zot, die van zijn vuijst een kegge maekt*. BRUNE. Verkleinw. *keggetje*. Het is, met *kegel* en *kiel*, uit eene bron, en schijnt, in het algemeen, een lang, dun, scherp ligchaam aanteduiden. Zie *kegel* en *kiel*.

KEGEL, z. n., m., *des kegels*, of *van den kegel*; meerv. *kegels*, *kegelen*. Een lang, rond, spits toeloopend hout met eenen voet, bekend in een zeker spel, waar men zulke houten met klooten omwerpt. *De kegels opzetten — omgooijen — omsmijten — omschieten*. Een lange straal gevrozen water draagt, om de gelijkheid, dien zelfden naam: *kegel*, *ijskegel*. Van hier het onz. gelijkvl. werkw. *kegelen*, met kegels spelen. Hiervan *kegelaar*, (*kegeler*) met de zameng. *kegelbaan*, *kegelblok*, *kegelsnede*, (*kegelsneê*) *kegelspel*, *kegelspeler*, *kegelvormig*. Het worteldeel dezes woords is *keg*, dat, in het algemeen, een lang, dun ligchaam aanduidt; met den uitgang *el*.

KEI, z. n., m., *des keis*, of *van den kei*; meerv. *keijen*. Een keisteen, bij KIL. ook *vlinte*, welk woord, in Friesl., en Gron., nog gebruikt wordt. Voor *kei* heeft KIL. ook nog *kegel*, zoodat *kei* en *keg* van eenen oorsprong schijnen. Verkleinw. *keitje*, *keiken* bij HOOFT: *vol blinkend' oosterkeikens*. Overdr. wordt *kei* voor eene groote stompheid van verstand gebrujkt: *de kei leutert hem — hij is met den kei gekweld — hij heeft eenen kei in het hoofd*, hij is half gek. *Ik zal u van den kei snijden*; in het gemeene leven, voor: ik zal u van uwe dwaasheid genezen. *Dat is een kei van eenen vent*. KIL. heeft het in dezen zin. Zoo zegt ook WESTERB: *Jij bent quaed, en daertoe key*. Van hier *keiachtig*.

KEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik keilde, heb gekeild*. Met platte, ronde steentjes werpen. *De jongens keilden in het water*. Om de gelijkheid zegt men ook: *met den hoed in de lucht keilen*. Elders wordt het ook bedrijv. gebezigd; *iemand iets voor het hoofd, iets tegen den*

grond

grond-keilen. Het ſtamt af van *keil*, zamengetrokken uit *kegel*, dat bij Kil. een kei is.

KEIZEL, (*keezel*) z. n., m., *des keizels*, of *van den keizel*; meerv. *keizels.* Een ſteen, een kei, anders *keizelſteen*; *vonken uit Siſijphs keizelſteen.* Hooft. *Het ſlaan verwekt de vonk uit 's keizelſteens quetſuur.* Hooft. Van hier ook *keizelgruis.* In Friesl. is het enkele *keizel*, ook voor puin, ſteengruis, gebruikelijk.

KEIZER, z. n., m., *des keizers*, of *van den keizer*; meerv. *keizers.* Een woord, gevormd uit het lat. *caeſar*, dat, eigenlijk, een ſtamnaam van een aloud aanzienelijk geſlacht te Rome was. Thands is het een eernaam van eenen perſoon, die de hoogſte wereldlijke magt in handen heeft, een Vorst over meer dan een koningrijk. Het drukt uit den voormaligen roomſchen titel van *Imperator.* In Europa hebben de Opperhoofden van het turkſche en roomſche rijk dezen naam zich toegeeigend, bij welken het hoofd van het rusſiſche rijk, naderhand, gevoegd is. Zonder nadere bepaling verſtaat men door *den Keizer* den roomſchen Keizer. Vrouwl. *keizerin.* Van hier *keizersch*, *keizerdom.* Zamenſtell.: *keizershof*, *keizerskroon*, (ook eene bloem) *keizerrijk.* De naam van *Keizer*, welken onze Voorouders, en al de andere duitſche en noordſche Natien, van de Romeinen geleerd hebben, toont ook, dat bij de Romeinen de *c* als eene *k* is uitgeſproken; gelijk de Grieken het dus ook, καισαρ, hebben overgenomen.

KEIZERLIJK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Aan den Keizer toebehoorend, in deszelfs waarde gegrond. *De keizerlijke Staten. Een keizerlijk Generaal.* Als zelfſt. naamw., voor de ſoldaten van het roomſche rijk: *de Keizerlijken behielden de overhand.* Zie *lijk.*

KEKELEN, zie *kakelen.*

KEKER, z. n., vr., *der*, of *van de keker*; meerv. *kekers.* Eene ſoort van driekantige, platte erwten. In het hoogd. *die kicher*, van het lat. *cicer.*

KEKEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kekerde*, *heb gekekerd.* Stotend ſpreken, hakkelen: *hij ſtond te kekeren.* Voorddur. werkw. van het oude *keken*, ſnappen.

KEL, (*kil*) bijv. n. en bijw., *keller*, *kelst.* Verſchrikt, zoo dat men eene koude trilling gewaarwordt. *Kel worden.* Het komt, met *koud* (*kold*), uit dezelfde bron. Van hier

 kel-

kelheid. In Gron. en Friesl. hoort men dit woord. Kil. heeft *kel*, *perterritus*, *pavidus*. In Gelderl. heeft men een woord, *kelde*, welk Kil. ook kent.

KELDER, z. n., m., *des kelders*, of *van den kelder*; meerv. *kelders*. Eene gegravene plaats onder de aarde, hetzij om daarin te wonen, hetzij allerlei verrigtingen waartenemen, hetzij allerhande dingen te bewaren. *In eenen donkeren kelder*. Hooft. *Kelder* is, in Geld., eene bijzondere plaats, waar allerlei sterke dranken ter verkoop bewaard worden, hetzij die plaats boven of onder den grond is: *eenen kelder houden*. Een houten kistje, waarin flesschen met sterke wateren opgesloten worden, heet *een kelder*, *keldertje*. In den lagen stijl zegt men: *hij gaat naar den kelder*, hij gaat te gronde. Verkleinw. *keldertje*. Zamenst.: *bierkelder*, *fruitkelder*, *grafkelder*, *ijskelder*, *scheepskelder*, *wijnkelder*, enz. Wijders: *keldergat*, *keldergraf*, *kelderhals*, eene plant, *kelderhouder*, een verkooper van sterken drank in het groot, *kelderkamer*, *kelderkeuken*, *kelderknecht*, *kelderkoorts*, ongesteldheid des ligchaams door den drank, *kelderman*, een, die in eenen kelder arbeidt, *keldermeester*, *keldertrap*, *kelderwind*, een werktuig, om groote zwaarten optetillen, *kelderziekte*, enz.

Kelder, hoogd. *Keller*, Notk. *chellir*, in de zwabensp. *keler*, nederf. *keller*, deen. *kiälder*, angelf. *cellare*, eng. *cellar*, zw. *kaellare*, sp. *cillero*, fr. *cellier*. Het lat. *cella*, en *cellarium*, en het middeleeuw. *cellare*, onze woorden *keel* en *kuil* behooren allen tot een wortelwoord, waarin het begrip eener holligheid, holte, het meest heerscht. Ten Kate brengt het woord *kelder*, als zijnde eene plaats, om spijs en drank, door de koelte, voor het bederf te bewaren, tot het oude *kelde*, *frigus*, van *kel*, *kil*, koud.

KELDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kelderde*, *heb gekelderd*. In den kelder leggen. *Ik heb den wijn nog niet gekelderd*.

KELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keelde*, *heb gekeeld*. De keel afsteken: *een varken kelen*. *Laurens trak het (mes), ende keelde daarmede den Hartogh*. Hooft.

KELK, z. n., m., *des kelks*, of *van den kelk*; meerv. *kelken*. Verkleinw. *kelkje*. Een drinkglas, boven wijder dan onder, met eenen voet. *Men zagh den kelck uit louter gout geklonckeu*. Vond. *Den kelk ledigen*. In het

het bijzonder, de zilveren of gouden beker, welken men, in het heilige Avondmaal, drinkt: *den leeken den kelk onthouden.* Uit de nederd. vertaling van den Bijbel, waar *kelk* eene toegedeelde maat van iets aanduidt, is de oneigenlijke spreekwijs: *de kelk des toorns. Den kelk des lijdens drinken:*

Moet ge in dit jaar ten grave dalen,
De kelk is wrang; maar medicijn. V. ALPHEN.

In de kruidkunde heten kelkvormige bloemen van planten *kelken. De kelk van eene bloem.* Zamenst.: *kelkdief*, een dief van den kelk eener kerk, *kelkwijn*, wijn voor de mis.

Het woord schijnt afteſtammen van het lat. *calix*, en dat van het gr. κυλιξ; alhoewel het, met die woorden, uit eene bron voordvloeijen, en, met *keel*, *kolk*, *kuil*, *kelder*, van een woord, dat een hol ligchaam aanduidt, afſtammen kan.

KEMEL, *kemelin*, zie *kameel*, *kameelin.*

KEMMEN, zie *kammen.*

KEMPHAAN, z. n., m., *des kemphaans*, of *van den kemphaan*; meerv. *kemphanen.* Verkleinw *kemphaantje.* Een zekere vogel, dus genaamd om de vechterijen, welke die vogelſoort, telkens, aanregt. Van *kamp* en *haan. Hij is een kemphaantje*, hij is een regte twistzoeker.

KEN, uitgang der verkleinde naamwoorden, in Braband en eenige oorden van ons Vaderland gebruikelijk, waarvoor wij, gemeenelijk, *je*, of *pje*, of *tje* bezigen: *haanken*, *meisken*, *pijpken.* Indien er eene *g*, of *k* voorgaat, voegt men er eene *s* bij: *jongsken*, *koeksken.* Dit *ken* komt met het angelſ. *kijn* en het gr κη overeen, Φιαλισκη, *fleschken.* In het hoogd. is het *chen.* De *s* achter *ken* (*kens*) maakt de woorden tot bijwoorden: *zachtkens.*

KENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik keende*, *ben gekeend.* Splijten, bersten: *mijne handen kenen door de koude. De gerst is reeds gekeend.* Fig.: *zoodra het verſtand begint te kenen.* Het schijnt, met *kim*, *kiem*, uit eene bron te zijn: anders is κεω, bij de Grieken, splijten. Zie *kiemen.*

KENNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kende*, *heb gekend.* Eene duidelijke, in het bijzonder, eene zinnelijke voorſtelling van iets ontvangen; doch ſlechts, inzoover men, reeds voorheen, eene klare voorſtelling van de zaak gehad heeft: *thands ken ik die hand. Men kent den vogel*

aan de veders. Ik ken hem aan zijnen hoed. Eene, door de uiterlijke zintuigen gewrochte, voorstelling van eene zaak hebben, zoodat men haar van eene andere zaak kan onderscheiden: *het kind kent de letters al. Ik ken dien man niet.* Uit den omgang kennis krijgen: *wij kennen elkander nog maar drie maanden.* Een duidelijk begrip van eene zaak hebben, derzelver wezen en eigenschappen zich klaar voorstellen: *hij kent de kragt der verleiding. God kent het hart.* Erkennen, met eenen invloed op den wil kennen: *nu hij rijk is, kent hij zijne vrienden niet meer.* Achten: *kent mij waardigh zijn genade.* Vond. Oul. werd het ook voor bekennen, belijden, gebezigd: *want si sullen mi alle kennen.* Bijb. 1477. Ook wordt het met andere woorden gebruikt. *Iemand door en door kennen. Van buiten kennen. Op den duim kennen*, of, *op zijn duimpje kennen*, dat is, met weinige moeite en wel kennen. *Hij kent het zeekompas volleedig op zijn' duim.* M. L. Tijdw. *Te kennen geven*, bekend maken. Oul. werd het ook met den tweeden naamval gebezigd: *dat hij des mans niet en kende.* Leven J. C. Van hier *kenbaar*, *kenbaarheid*, *kennelijk*, dat ligt te kennen is; ook bekend: *als na rechten kennelijk is.* H. de Gr. — *kenner.* Zamenst.: *kenletter* (*litera characteristica*), *kenmerk*, *kenschets*, *kenteeken*, en het werkw. *kenteekenen*, — *kenzaad*: *de kenzaden der deugd*, dat is, de eerste beginsels. Ondertusschen is *kenzaad* niet uit *kennen* en *zaad*, maar uit *kenen*, bij Kil. uitspruiten.

Kennen, Isid. *chennan*, Otfrid. *kennan*, hoogd. *kennen*, angelf. *connan*, eng. *to ken*, zw. *kaenna*, deen. *kiände*. Bij de Grieken is κοννειν, van Hesych. verklaard door συνιεναι, επιςασθαι, kennen, weten. *Kennen* en *kunnen*, of *konnen*, gelijken veel naar elkander, en zijn daarom van Eenigen dikwerf verward en vermengd, als *kon* voor *kende*: *zij was 't, ik kon* (kende) *haar.* Hoogvl. *Maer mij kon Jesus wel.* G. Brandt. Zoo ook *ken* voor *kan*: *min achten als het geen dat men niet sien en ken.* Westerb. *Die u bekooren ken.* Fr. v. Hoogstr. Bij de Ouden is dit onderscheid van *kennen* (*noscere*) en *kunnen*, of *konnen* (*posse*) in acht genomen: *die niet bidden en can, die en kent God niet.* Lev. v. Sinte Franc. MS.

KENNEP, (*kennip*) z. n., m., *des kenneps*, of *van den kennep*; zonder meerv. Hetzelfde als hennep; uit het

lat. *cannabis*. *Ende begost men broodt van kennip en raapzaadt te bakken*. HOOFT. Van hier *kennepblouwel*, een werktuig, om kennep te braken. Bij de Engelschen is *a blow* een slag, een veeg; ook is bij KIL. *het vlas blouwen*. Voords: *kennepkoek*, enz.

KENNEWE, (bij KIL. *kenneve*) z. n., vr., *der*, of *van de kennewe*; meerv. *kennewen*. Een houten ring, om den hals van beesten in de weide: *de beste koeije metter kennewe daer toe*, VAN HASSELT OP KIL. Misschien van *kennep*, als daarvan oorspronkelijk gedraaid.

KENNIS, z. n., vr., *der*, of *van de kennis*; meerv. *kennissen*. Eene klare en duidelijke voorstelling van iets; *de kranke ligt buiten kennis*. *Uw heil vloeit voord uit de kennis van God*. Bewustheid; *het is zonder mijne kennis geschied*. *Hij draagt nog kennis*. *Zoodra ik er kennis van heb*. *Ik zal er u kennis van geven*. Ervarenheid; *hij heeft daarvan geene kennis*. Onderzoek: *kennis van eene zaak nemen*. Vriendelijke omgang: *kennis met iemand maken*. *Zij komen in de kennis*. *De oude kennis vernieuwen*. Wetenschap, verstand: *een man van bedrevene kennis*. *Hij heeft maar gemeene kennis*. Bij overdragt, gebruikt men het voor vriend, of vriendin: *zij is myne kennis*, *'t Is beter, dat men dit een oude kennis vergh*. VOND. *Hij is eene oude kennis van mijnen Vader*. Zamenstell.: *schepenkennis*. Zie *nis*.

KENTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kenterde, heb* en *ben gekenterd*. Bedr., kantelen, omdraaijen, op zijde leggen: *hij doet de gekenterde schepen oprechten*, BOGAERT. *Eenen balk kenteren*. Onz., omrollen; met *zijn*: *de mast kentert*. *De stroom kentert*. Van *kant*, *kanten*, *kanteren*, *kenteren*.

KENZAAD, zie onder *kennen*.

KEPER, z. n., vr., *der*, of *van de keper*; meerv. *kepers*. De aard en wijs van te weven, waar de inslag over eenige draden der schering ligt, en het werk digt wordt aangeslagen, waardoor het hechter en sterker wordt. *Dat lint heeft eene fijne keper*. *Men kent de fijnte van dat stuk aan de keper*. *Den grond van gekeperde stof noemt men keper*. *Iets op de keper beschouwen*, naauwkeurig bezien. Het woord stamt van het oude *kepen*, vasthouden, eng. *to keep*. Bij KIL. is *keper* ook een winkelhaak. Van hier is het een woord in de wapenschildkunde; waar *keper* beteekent twee platte banden, in

in de form van eenen winkelhaak, of half openen passer: *een wapen met eene gevlamde keper — van eene gedeelde keper*, met twee kleuren — *van eene roode keper — eene gekromde keper. Een wapenschild met zes roode kepers.* Eindelijk beteekent *keper* eenen balk, als: *een hoekkeper*, een balk, die den hoek keept, dat is verbindt en houdt — *kielkeper*. In dien zin moet het manlijk genomen worden, om dat het, als dan, de naam van een werktuig is, dat het werk eens mans vervangt. Zie A. Kluit, Voorr. tot D. van Hoogstr., § 14. Voords is van hier het bedr. w. *keperen*, met eene keper weven: *gekeperd doek*, *gekeperde zijde*, *gekeperd lint*. Zie verder *kipperen*.

KEREL, zie *karel*.

KERF, z. n., vr., *der*, of *van de kerf*; meerv. *kerven*. Verkleinw. *kerfje*. Eene insnijding in een ligchaam, die naar beneden spits toeloopt. *Eene kerf in eenen stok snijden*. In Gron. gebruikt men het voor de naturelijke scheiding der billen: *de aarskerf*. *Het gaat uit de kerf*, het gaat te ver. *Als hunne misdaden uit de kerf gaan*. Hooft. Zamenstell.: *kerfbyl*, *kerfstok*, stok, waarop elke kerf een gekocht stuk, dat nog te betalen is, aanduidt. *De kerfstok is vol. De kerfstok loopt te hoog. Den kerkstok afbetalen.* Oneigenlijk ook, wanneer een stoute jongen, na vele verschoonde misdaden, op nieuw zondigt, zegt men: *de kerfstok is vol*. En, wanneer hij gestraft wordt, heet het: *den kerfstok afdoen*, *afbetalen*.

KERK, z. n., vr., *der*, of *van de kerk*; meerv. *kerken*. Verkleinw. *kerkje*. Een gebouw, dat aan den openbaren, gemeenschappelijken godsdienst gewijd is. *Eene kerk bouwen. Eene kerk inwijden. De oude kerk te Amsteldam. Uit de kerk komen. Hij woont naast de kerk. De kerk is afgebrand.* De godsdienstoefening in zulk een gebouw: *de kerk is uit. De kerk duurt lang.* De menschen in de kerk: *de kerk gaat aan*, *gaat uit*. Eene der kristelijke gezindheden: *hij voegde zich bij de roomsche kerk*. Het gansche kristendom: *de strijdende kerk*. Van hier *kerkachtig*, *kerkelijk*, *kerkeling*: *gewijde kerkelingen*. Hoogvl. — *kerksch*: *hij is zeer kerksch*; in Noordholl. zegt men: *de kerkschen*. Zamenstell.: *kerkbeeld*, *kerkbelofte*, *kerkbesluit*, *kerkbewarer*, *kerkbewaarster*, (*bewaarder*, *bewaardster*) *kerkboek*, *kerkdag*, *kerkdief* — *dieverij*, *kerkedienaar*, *kerkekamer*, *kerkeorde*, *kerkeordening*, *kerkeraad*,

kerk-

kerkgang, *kerkgebaar*, *kerkgebod*, *kerkgebruik*, *kerkgenoot*, *kerkgewelf*, *kerkgewijde*, *kerkgezag*, *kerkgezang*, *kerkglas*, *kerkgoed*, *kerkheer*, *kerkkoster*, *kerkkosterin*, Vond., — *kerkkroon*, *kerkleer*, *kerkleeraar*, *kerklicht*: *Kalvijn was een kerklicht van zijnen tijd*, *kerkmeester*, *kerkmis*, *kerkpijlaar*, *kerkportaal*, *kerkregel*, *kerkroof*, *kerkrooster*, *kerkroover*, *kerkschender*, *kerkschenderij*, *kerkschennis*, *kerksieraad*, *kerkstijl*, een stut der kerk (*een Simon zelf*, *een kerkstijl*, Vollenh.) *kerkstoel*, *kerkstraf*, *kerktijd*, *kerktoren*, *kerkuil*, *kerkvergadering*, *kerkvoogd*, enz.

Dit oude woord luidt bij Isidor. *chirichhu*, Ker. *chirichu*, Notk. *chilichu*, *chilcha*, angelf. *cijrice*, *cijre*, eng. *kerk*, en *church*, nederf. *karke*, deen. *kirke*, hoogd. *kirche*, zw. *kijrka*, pool., boh., wend. *cerkiew*, *cirkuo*. Tot hiertoe is de gemeenste afleiding van het gr. κυριακος, of κυριακη, welke woorden zoo wel eenen godsdienstigen dag, als een godsdienstig huis, en eene godsdienstige verzameling aanduiden; beteekenende, eigenlijk, dat des Heeren is. Dan, het is aanmerkelijk, dat dit gr. woord, in de lat. taal, nooit is aangenomen; weshalve men geene rede zoude kunnen geven, waarom de eerste duitsche Leeraars, die, onkundig in het grieksch, zich, in alle andere gevallen, met het latijn moesten behelpen, hier juist een grieksch woord ontleenen. Om welke oorzaak de meening van Christ. Körber aanmerking verdient, die denkt, dat *kerk* van *keren*, keuren, kiezen, afstamt, en eene letterlijke overzetting van het woord *ecclesia* is, als zooveel zijnde, als eene uitgekozene meenigte: te meer, daar er honderd andere voorbeelden kunnen bijgebragt worden, dat men, bij de invoering van den kristelijken godsdienst, in deze en naburige landen, de kristelijke kunstwoorden uit het latijn en grieksch letterlijk vertaalde.

KERKER, z. n., m., *des kerkers*, of *van den kerker*; meerv. *kerkers*. Een gevangenhuis voor openbare kwaaddoeners; een woord in den deftigen stijl gebruikelijk. *In den donk'ren kerker smijten*. Hoogvl. *Ik vlie niet, oft men schoon mijn' kerker open doet*. Hooft. In denzelfden verhevenen en dichterlijken stijl heet het grove en logge ligchaam, inzoover het den geest in hoogere vlugt belet, en waaruit men, door den dood, ontslaakt wordt, *een kerker*: *zo lang wij, onzen aardschen kerker met ons* om-

omslepen. Feith. Van hier het bedrijv., gelijkvl. werkw. *kerkeren*, gevangen zetten.

Kerker, hoogd. *kerker*, nederf. *kerkener*, Otfrid. *karkare*, Notk. *charchar*. Uit het lat. *carcer*, gelijk dit uit het gr. *καρκαρος*.

KERKHOF, z. n., m., *des kerkhofs*, of *van den kerkhof* meerv. *kerkhoven*. De plaats rondom eene kerk, waar dooden begraven worden; *hij verkoos, op den kerkhof begraven te worden*. Eene afgeperkte plaats, tot datzelfde einde dienende: *de kerkhof is buiten het dorp aangelegd*. Eene plaats, waar velen omkomen: *Guinea is Nederlands kerkhof*. In eenige oorden van het Vaderland is het van het onz. geslacht. Zamenstell.: *kerkhofsbloem*, eene bloem, die op den kerkhof wast. Fig.: *hij draagt reeds kerkhofsbloemen*, in den vertrouwelijken spreektrant, voor: hij heeft al grijze haren.

KERMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kermde, heb gekermd*. Met een zacht, teeder geluid klagen, schreijen. *Zij kermde om haren eenigen zoon. Dat hij begon te kermen, en zich te beklagen*. Hooft. Van hier *kerming*. Het is, even als *kirren*, een klanknabootsend woord.

KERMIS, z. n., vr., *der*, of *van de kermis*; meerv. *kermissen*. Dit woord is uit *kerkmis* verbasterd, hoogd. *kirms*, *kirmse*, *kirchmesse*, nederf. *karkmisz*. Het beduidt dus, eigenlijk, eene plegtige *mis*, of openbaren godsdienst, die, jaarlijks, op eenen zekeren dag, zoo als bij de Roomschen eertijds, gehouden werd, ter gedachtenis van de stichting en inwijing van eene kerk: *hebben ghemaect kermisse (fecerunt dedicationem) des huys Godts*. Bijbel. 1477. Van hier *kermispreek*. Wijders gaf het (en geeft het ook nog heden) te kennen de brasserijen en vrolijkheden, bij die gelegenheid gehouden: *bij iemand op de kermis komen. Kermis houden*. Daar nu, oudtijds, op zulk een feest, tevens allerlei koopwaren aangeboden werden, heeft het woord de beteekenis van eene jaarmarkt gekregen: *de kermis inluiden*. De plaats, waar eene jaarmarkt gehouden wordt, als ook de goederen, die, daar, te koop zijn: *de kermis rondgaan. De kermis bezien*. Een geschenk, welk men kinderen, op eene jaarmarkt, koopt, of bij die gelegenheid geeft: *iemand eene kermis koopen. Iemand eene kermis afwinnen*, eene groninger spreekwijs. Zamenstell.:

ker-

kermisbier kermisdicht, *kermisgast*, *kermisgift*, *kermiskinkel* (bij VOND.), *kermiskoek*, *kermispop*, eene pop op de kermis gekocht, en eene juffer, die altijd net gekleed is, *kermisspel*, *kermiswerk*, allerhande kramerij, als ook, ligt opgemaakt werk.

KERN, z. n., vr., *der*, of *van de kern*; meerv. *kernen*. Korrel, zaad in zijnen dop: *drie garstekernen*. Een klein, naar eene korrel gelijkend ligchaam: *eene kern zout*. Het inwendige, beste eener zaak, het pit: *de schel moet af, eer men de kerne smaakt*. VOND. *De kern van noten*. *De kern van hout*. Overdr., het edelste, het kragtigste van iets: *gij die de kerne en kracht van vele tongen kent*. VOND. *Ik heb de kern uit dat boek getrokken*. Bedekte, verborgen liggende korrels: *de kernen van druiven, appelen, peeren*. Zamenstell.: *kernhuis*, klokhuis van appelen, *kernspreuk*.

De eerste en eigenlijkste beteekenis des woords schijnt die van iets voortreffelijks, uitmuntends in zijne soort te zijn, van *keren*, dat is *keuren*, kiezen, uitkiezen; waarmede het lat.: *cernere* overeenkomt.

KERN, (*karn*) z. n., vr., *der*, of *van de kern*; meerv. *kernen*. Eene boterkern. Van hier het bedr., gelijkvl. w. *kernen*: *boter kernen*. Zamenstell.: *kernemelk*, *kernemelksbrij*, *kernemelkspap*.

Kernen, hoogd. *kernen*, nederf. *karnen*, angelf. *cernan*, eng. *to churn*, deen. *kiärne*, zw. *kerna*, finl. *kirnun*. In Opperduitschl. is *kern* zoete room, en, in het gemeen, room. Men kan, daarom, dit woord tot dezelfde bron brengen, als het vorige *kern*, als zijnde de room en boter het edelste der melk. IHRE leidt het af van het oude *quern*, een molen, welken men in het ronde draait. Het eerste schijnt gegrondder.

KERPER, zie *karper*.

KERREL, zie *korrel*.

KERS, (*kars*) z. n., vr., *der*, of *van de kers*; meerv. *kersen*. Eene bekende steenvrucht. *Laat dan de kers vrij rotten op de boomen*. HOOFT. Zamenstell.: *meikers*, *tuinkersen*, *winterkars*. — *Kersversch*, een woord in de dagelijksche taal. Uit het lat. *cerasus*, gr. κερασος. In het perf. is het *keras*.

KERS, (*kors*) z. n., vr., *der*, of *van de kers*; zonder meerv. Zeker kruid. Zamenstell.: *bitterkers*, *hofkers*, *tuinkers*, *waterkers*. Door letterverplaatsing, het fr. *cres-*

cresson, het hoogd. *kressе.* ADELUNG leidt het, wegens den scherpen smaak, van het opperd. *räsz*, scherp op de tong, af. In het angels. is, daarom, *cressae* mostaard.

KERSAVOND, enz., zie *kerst.*

KERSPEL, z. n., o. *des kerspels*, of *van het kerspel*; meerv. *kerspels.* Men spreekt dit, in sommige plaatsen, *kaspel*, *karspel* uit. Men verstaat, door dit woord, eene wijk, eene gemeente, die in eene en dezelfde kerk gaat; een kerkdorp. Bij KIL. is zijne eerste beteekenis eene vont, waarin *kerstenen*, dat is kristenen, gedoopt worden; en van hier eene wijk, eene kerkgemeente, een kerkdorp. De uitgang *pel* oordeelt KIL. uit *poel*, waarmede hij den naam der doopvont bedoelt, verbasterd te zijn. zoude het, misschien, met het drenthsche woord *spil*, een kreits, omtrek, te vergelijken zijn? Men kent, in Drenth, geregtsbannen, welke men *dingspillen* noemt. *Kerspel* zoude, dan, voor *kerstspil* zijn.

KERSPENDOEK, z. n., m., *des kerspendoeks*, of *van den kerspendoek*; meerv. *kerspendoeken.* Een doorschijnende doek, dundoek, floers, lamfer: *God heeft zich als door een kerspendoeck gheopenbaert.* BRUNE. Bij KIL. is *kerspe*, *kerspendoek*, van het fr. *crêpe*, lamfer, floers. KIL. heeft ook *kespe*: *elcken aers wilt een kespendoeck hebben.* BRUNE.

KERST, een oud woord, zijnde de eigendommelijke naam van den Verlosser, door verzetting, uit het lat. *christus*, gr. χριςος. Van hier heette een kristen, oulings, *kersten*: *ten kerstenen ghelove.* BIJB. 1477. Van dit *kerst* zijn nog eenige zamengestelde woorden overig, waarin, nogthands, de *t*, door het gebruik, versleten is, als *kersavond*, (*kerstavond* nog bij KILIAAN) de dag voor kersdag; ook een geschenk, welk, om dien tijd, de Dorpschoolmeesters, in Geld., ontvangen, anders *kersavondje.* Voords: *kersdicht*, *kersfeest*, *kerskoek*, *kerslied*, *kersmis*, (de godsdienstige mis, die, in den vroegen morgen van het kersfeest, in de roomsche kerk, bediend wordt: ook de tijd der kersdagen) *kersnacht.*

KERSTENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kerstende*, *heb gekerstend.* — Doopen, eenen kristen maken: *hij liet zich kerstenen.* VOND. *De staatsie van 't kerstenen des Dauphins.* HOOFT. In het middeleeuw. heet *christianare*, en het oudfr. *chrestiennier*, doopen.

KERTELEN, zie *kartelen.*

KERVEL, z. n., vr., *der*, of *van de kervel*; zonder meerv. Een bekend kruid. *Dolle kervel.* Zamenstell.: *duivenkervel*, *tuinkervel*, — *kervelkoek*, *kervelmelk*, *kervelmoes*, *kervelstruif*, *kerveltaart*. Uit het fr. *cerfeuil*, en dat uit het lat. *cerefolium*, gr. χαιρεφυλλον, *chaerefyllum*.

KERVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik korf*, *heb* en *ben gekorven*. Bedr., eene kerf insnijden: *ik heb de visch gekorven.* Fijn snijden: *tabak kerven.* Omhakken: *zij moesten den mast kerven.* Nijpen, benadeelen: *inheemsche oorlogen korven haar van alle kanten.* Hooft. Verijdelen: *men kerf' zijn' opzet.* Hooft. Onz., met *hebben*, slijten, afmatten, vermindering aanbrengen: *door 't kerven der jaren aan 't eindt haasten.* Hooft. *Dat zal kerven*, in de dagelijksche taal, voor, dat zal eene intering maken. Met *zijn*; bersten: *dat laken zal kerven. Mijn hoed kerft.* Van hier *kerver*, *kerving*.

Kerven, hoogd. *kerben*, nederf. *karven* en *karnen*, angelf. *ceorfan*, eng. *to carve*, deen. *karve*, zw. *karfwa*, lettisch *kerpu*. Het stamt af van het oude *karen*, snijden, dat, nog, in het gr. κερειν, κειρειν, snijden, in het hebr. כרה, graven, uitsnijden, en in ons *scheren* overig is. Nog nader komt het hebr. כרב, dat, eigenlijk, kerven heet, waaruit ons *graven* en het gr. γραφειν insgelijks ontstaan zijn.

KERWEI, zie *karwei*.

KET, z. n., vr., *der*, of *van de ket*; meerv. *ketten*. Eene keten: *beugels*, *slot en ket werden mij afgedaan.* J. T. Josephs droef en blijeind spel. In Gron. gebruikt men dit woord. In het hoogd. *die kette*.

KETEL, z. n., m., *des ketels*, of *van den ketel*; meerv. *ketels*; Verkleinw. *keteltje*. Een bekend ijzeren of koperen vat, om iets in te koken. *Terwijl het wijf den heeten ketel schuimt.* Vond. In de geschutgieterij heet het binnenste ruim van eenen mortier, tot aan de kamer toe, de ketel, waarvan het zameng. *bomketel*. Voords zijn de zamenst.: *aschketel*, *brouwketel*, *koffijketel*, *traanketel*, *teerketel*, *vischketel*, enz. — *Ketelboeter*, (zie *boeten*), *ketellapper*, *keteltrom*, enz.

KETELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ketelde*, *heb geketeld*. Hetzelfde als *kittelen*. Zoo vindt men bij Vond.: *zich ketelen*. Bij Huig.: *dat kan mijn lust bekoren*, *en ketelen mijn keel* enz.

En besiet eens 't poppegoedt,
Dat soo ketelt haer ghemoedt. Gesch.

Van hier *ketelachtig*: *ketelachtig van gehoor.* Bijbelv.

KETELIG, bijv. n. en bijw., *keteliger*, *keteligst.* Hetzelfde als *kittelig*, doch in den oneigenlijken zin alleen gebruikelijk: *nu vreesde ik, dat mijne konstfeilen ketelige kenners zouden afschrikken.* M. L. Tijdw. Een *ketelig* kenner is daar iemand, die al te kiesch is, wiens smaak niet ligt voldaan kan worden. In het gemeene leven zegt men: *dat is eene ketelige zaak*, eene bedenkelijke zaak, die met behoedzaamheid moet behandeld worden. Zoo zegt Hooft: *de keeteelighste zaaken door 't intoomen van hartstochten met taaije lijdtsaamheit beleidt.* Zie *ig.*

KETELSTREELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ketelstreelde, heb geketelstreeld.* Met kittelend vermaak streelen: *'t geen krabt en ketelstreelt.* Oudaan.

KETEN, (*keeten*) z. n., vr., *der*, of *van de keten*; meerv. *ketenen.* Verkleinw. *ketentje.* Het woord beduidt, eigenlijk, eene verzameling van eenige, in eene rij verbondene, dingen. Zoo noemen wij eene lange reeks van aan elkander stootende bergen, *eene keten van bergen*, *eene bergketen.* Voor de gansche schering op het weefgetouw: *terwijl het wijf het spoel schiet door de keten*, enz. Vond. *Het laken schietspoel ruischt door d'aengespanne keten.* Vond. Eene rij ijzeren, koperen enz. schakels, tot allerlei gebruik: *gelijk de eerste schakel eene lange keeten nasleept.* Vond. Slaafsche boeijen: *hij strijkt hem een bloedige keeten van den hals.* Hooft. *En wij Ellendige, wij vast aen deze keeten.* De Decker. Slavernij: *iemands ketenen verbreken.* Banden der gevangenen: *daer hij met ketenen gebonden was.* Bijbelv. Waarmede iets anders gebonden wordt: *de hond lag aan de keten.* Ketenen, die tot sieraad gedragen worden: *met een keten van uwen hals.* Bijbelv. *Eene goude keten.* Vond. Fig., sterke banden: *geboeid in de ketenen van onreine lievde.* Frantzen. Eene schakel van onmiddellijk aan elkander hangende dingen, waarvan het eene in het andere gegrond is; in eenen goeden zin: *de geheele keten der bijbelsche godgeleerdheid. Dit breekt de keten der geschiedenissen.* Meest, echter, gebruikt men het van eene rij aaneengeschakelde, onaangename dingen: *eene keten van leugens, lasteringen en ongelukken. Ik zie, in de toekomst, niets dan eene keten van elkander opvolgende*

ram-

rampen. *Overzie de lange keten van ongeneegens*. FEITH. Zamenst.: *armketen*, *halsketen*, *kinketen*, *putketen*; *sleutelketen*, enz. — *Ketenschakel*.

Keten, OTFRID. *ketin*, WILLER. *ketene*, nederf. *kede*, *kee*; hoogd. *kette*, deen. *kiäde*, zw. *kedja*, *ked*, ierl. *cadden*, wall. *chaden*. Men hoeft het niet van het lat. *catena* afteleiden: wij hebben een oud woord *gaden*, (zie *gade*) dat vereenigen beteekent, en duidelijk de bron schijnt te zijn, waaruit het woord, door de verharding van den keelklank, ontstaan is. DE DECKER, HOOFT en ook dikwijls VOND., schrijven *keeten*, hetwelk met den rotterdamschen tongval overeenkomt; doch *keten*, met de zacht-lange *o* beandwoordt aan het moesogott., ijsl., frankd. en angelf. Ook duldt de *é* hier verkorting, in *ketting*.

KETENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ketende*, *heb geketend*. Met eene keten vastmaken: *de galeiboeven waren aan elkander geketend*. *Ik heb Arminius gekeetent*. HOOFT. Fig., sterk verbinden door weldaden: *harten ketenen*. VOND. *Den zeilsteen van Europe, daer de liefde van den Batavier geketent aen bleef hangen*. K. BRANT. Zamenbinden: *hoe ketent gij dat?* Van hier *ketening*.

KETSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ketste*, *heb* en *ben geketst*. Het kissende geluid, welk een geweer maakt, als het op de pan afbrandt. *Mijn geweer ketste*. Figuurl., niet doorgaan, afspringen: *die zaak is geketst*. *Ketsen* is ook zooveel als *kitsen*. Zie dit woord.

KETTER, z. n., m., *des ketters*, of *van den ketter*; meerv. *ketters*. Eigenlijk iemand, die gronddwalingen, ten aanzien van den godsdienst, beweert; verder, in eenen zin, welken, in vorige eeuwen, de roomsche Kristenen aan dit woord gegeven hebben, beteekent het iemand, die van de aangenomene begrippen der, toen heerschende, kerk eenigermate afweek: *de ketters verbranden*. *Er is geen ketter zonder letter*, d. i. ieder heeft gronden voor zijn gevoelen. Van hier *ketterbeul*, *ketterdom* (al de ketters). MOONEN. Voords *ketterij*, de vaardigheid, om gronddwalingen in de leer te beweren, bijzonder eene afwijking van de heerschende leerbegrippen der roomsche kerk; zonder meerv.: *iemand van ketterij verdenken*. Deze dwaling zelve, met een meerv.: *ketterijen uitstrooijen*. Verschillend gevoelen: *want daer moeten oock ketterijen onder u zijn*. BYBELV. *Hij zal geene ketterij in de wereld*

reld brengen, zegt men van iemand, die niet zeer schrander is. *Kettersch.* Zamenst.: *aartsketter*, *hoofdketter.* — *Kettermenten*, gemeen woord, vloeken en tieren als een ketter, *kettermaker*, *kettermakerij*, *kettermeester*, geloofsonderzoeker. — Men treft dit woord, in de oude alemannische en frankische schrijvers, niet aan; terwijl NOTK. zich bedient van *irrar*, dwaler, *keloubirre*, *globirre*, *loubirre*, geloofsdwaling, of ook het lat. *haereticus* behoudt. Ten tijde der zwab. spelen, waar het *ketzer* heet, schijnt het eerst in zwang geraakt te zijn.

Hoogd. *ketzer*, nederſ. *ketter*, deen. *kiätter*, zw. *kaettare*, pool. *kacerz.* Met zekerheid kan de afleiding niet bepaald worden. FRISCH leidt het af van het lat. *hæreticus*. Anderen denken, dat het zoo veel is, als iemand, die de stomme zonde doet. Te weten; in de 15 en 16 eeuw werd het woord, meermaals, gebruikt van zulkeenen zondaar, en, voords, van elken snooden booswicht. Reeds neemt KÖNIGSHOVEN het woord *kezerij* voor Sodoms zonde. In dien zin leidt IHRE het af van het zw. *kät*, *kätja*, geil, geilheid. KIL. heeft *kets-merrie*, eene hengstige merrie. Daar nu, gemeenelijk, aan dit woord een hatelijk denkbeeld kleeft, meent men, dat het, uit haat, toegepast is op dwalenden in de leer, als begingen zij geestelijke hoererij, of Sodoms zonde. Vele waarschijnelijkheid heeft, eindelijk, de gedachte van hen, die het van *catharus*, gr. καθαρος, rein, afleiden. Dezen naam gaven zich, in den aanvang, de Novatianen. Naderhand noemde men, uit verachting, de Waldenzen met dien naam; en wel vooral in de twaalfde en volgende eeuwen. Uit dien hoofde dan, daar het woord *ketter*, om dien tijd, in zwang kwam, is het waarschijnelijk, dat men, van toen af, elken afwijker in de leer *katharus*, *ketter*, noemde.

KETTING, z. n., m., *des kettings*, of *van den ketting*, meerv. *kettingen*. Eene keten; schoon van een weinig bepaalder gebruik. *Eenen hond aan den ketting leggen. Het vaartuig ligt aan den ketting. Eene mand met wijn aan eenen ketting hangen.* In de weverijen zegt men: *den ketting op den boom brengen. De ketting van een zakuurwerk. Den ketting van eene klok optrekken.* Zij, die het woord vrouwlijk gebruiken, (gelijk HOOFT: *het trof de ketting*; zoo ook PIETERS. en anderen) schijnen het

het uit *ketening* zamengetrokken te houden. Misschien is het manl. geslacht verkiesselijker; en het woord schijnt van denzelfden aard te zijn, als *haring*, *penning*, *schelling*, *teerling*, enz. Verkleinw. *kettingje*. Zamenst.: *raketting*. — *Kettingkogel*, *kettingsteek*, naaisterswoord, *kettingwerk*, zakuurwerk met eenen ketting.

KEUKEN, z. n., vr., *der*, of *van de keuken*; meerv. *keukens*. Verkleinw. *keukentje*. De plaats, waar spijzen gekookt en toebereid worden. *Die fijne leer die hout de keuken warm*. De Decker. De toebereiding van de spijzen: *de keuken bezorgen*. De spijs zelve: *wij hebben de koude keuken medegenomen*. Huishouding: *hij is eene schrale keuken gewoon*. *Eene vette keuken*. Oudt. *koken*: *wel is dit lecker niet het heerschap van de koken?* Breder. Zamenst.: *achterkeuken*, *gaarkeuken*, *kelderkeuken*, *zomerkeuken*. — *Keukendeur*, *keukengereedschap*, *keukenklouwer*, gortentelder, *keukenlatijn*, slecht latijn, *keukenmeester*, *keukenmeid*, enz. Van *koken*.

KEULE, z. n., vr., *der*, of *van de keule*; zonder meerv. Een welriekend kruid, anders boonenkruid. Misschien van het lat. *cunila*.

KEULEN, z. n., o., *keulens* — *van het keulen*; zonder meerv. Eene bekende stad aan den Rijn. Van het lat. *colonia*, wegens eene romeinsche volkplanting. Van hier *keulsch*: *keulsch gewigt*, ligt gewigt. *Hij weegt met keulsch gewigt*. *Keulsch aardewerk*. *Ik woon in het keulsche*, onder het gebied der stad — onder het aartsbisdom Keulen. *Een keulenaar*, een inwoner van Keulen.

KEUR, z. n., vr., *der*, of *van de keur*; meerv. *keuren*. Verkiezing: *zich gelaten uit vrije keure te doen*. Hooft. *Dat staat aan uwe keur*. Het goed zelf, dat gekozen wordt: *ik zal er u de keur uit geven*. Overvloed, meenigte, waaruit men kiezen kan: *daar is keur van goed*. Het beste, het voornaamste: *begraeft uwen dooden in de keure onzer graven*. Bijbelv. *Tien juffers zijn vast bezig in de keur van speserijen*. Hoogvl. Eene verkiezing van Vorsten, Overheden, enz.: *wanneer is het Raadskeur? Niet, dat ik mij zelven ingewikkelt heb door de pracherije van een besteke keur*. Hooft. Zoo wordt dit woord, nog, gebruikt van de vrije verkiezing van een Hoofd des duitschen Rijks, wanneer het te kennen geeft het keurregt; ook het land, dat zulk regt heeft: *Keurbranden-*

burg, *Keurfäksen*, enz. Vaak beteekent het den Vorst, of zijne Gezanten, die dit regt bezitten: *Keurments verklaarde*, enz. In deze zamenstellingen wordt het woord, zonder lidwoord, als een eigennaam gebezigd. Ook beduidt het eene willekeur, eene wet uit een vrij besluit van Overheid en onderdanen gemaakt; insgelijks eene, op die wijs vastgestelde, geldboete: *tegens de forme in 't raamen van de gemaakte keure.* Hooft. *Keuren vernieuwen. Keuren van den Raad vernietigen.* Een gestempeld merk op gemaakt goud of zilver, waaraan men deszelfs deugdzaamheid, naar de proef genomen, kenteekent: *groote keur* — *kleine keur. Amsteldamsche keur. Keur houden.*

De smeltkroes in handen
Beproeft hij zijn goud:
Hoe 't noodvuur moog branden,
't Vernietigt geen aasje, dat hemelkeur houdt. Feith.

Vondel gebruikt dit woord onverschillig, dan eens manl., dan eens vrouwlijk. Het vrouwlijke verkiest Hooft; het schijnt ook de voorkeur, door het meeste gebruik, te verdienen. Oul. schreef men *kore*, nog overig in het deelw. *gekoren*, van *koren*, dat is kiezen. Van hier *keurig*, kiesch: *hoe zijt gij zoo keurig?* Schoon: *dat is keurig porselein.* — *Keurigheid*, *keurlijk*, *keurlijkheid*, *keurling* (*keurelijk*, *keureling*). Zamenst.: *keurbende*, *keurboon*, *keurheer*, *keurhuis*, keurvorstelijk huis, *keurmeester*, toetsmeester, en overste van een gild, *keurmuts*, keurvorstelijke muts, *keurprins*, *keursman*: *een keursman van de deugd om Vorsten te vergoden.* L. Trip. Voords *keurstem*, *keurteeken*, *keurtin*, *keurvorst*, *keurvorstelijk*, *keurvorstendom*, *keurvorstin*. — *Keurnoot*, (*keurgenoot*) geldersch woord, *keurwond*, *keurzaad*, enz.

KEUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keurde*, *heb gekeurd*, Beproeven, of zilver en goud keur kunnen houden. Zamenst.: *goedkeuren*, *kwaadkeuren*.

KEURS, z. n., vr., *der*, of *van de keurs*; meerv. *keurzen*. Een keurslijf, rijglijf, van vrouwen: *hij trouwt haar, met de twee kinderen onder de keurs der bruidt.* Hooft. *Keurs* is, in den gemeenen spreektrant, ook voor vrouw, of meisje, gebezigd, even als *broek* voor man; *de broucken moeten dansen, soo as 't de keurs believt.* Huig. Van het fr. *corps*. Zamenst.:

keurs-

keurslijf — *onderkeurs*: *in een' onderkeurs*. Hooft.

KEUS, z. n., vr., *der*, of *van de keus*; meerv. *keuzen*, schoon niet veel in gebruik. Verkiezing: *doe slechts eene keus*. *Eene goede* — *kwade keus*. *Eene onberouwelijke keus*.

Laat nooit de keus van mijn gemoed,
Met uwe keuze, strijden. v. d. Berg.

Van *kozen*, dat is kiezen.

KEUTEL, z. n., vr., *der*, of *van de keutel*; meerv. *keutels*. Harde, zamengedrongene drek van eenige dieren; somtijds ook van menschen: *paardekeutel*, *muizekeutel*, *rottekeutel*, *schapekeutel*, enz. Waarschijnelijk komt het woord van het hoogd. *koth*, drek, en den uitgang *el*.

KEUTEREN, zie *koteren*.

KEUVEL, z. n., vr., *der*, of *van de keuvel*; meerv. *keuvels*. Een hoofddeksel voor de kloosterlingen. In eenige oorden van Noordh. noemt men dus eene vrouwen kaper. Het schijnt, met *kap*, *kop*, eenen oorsprong te hebben.

KEUVELEN, zie *kevelen*.

KEUZELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik keuzelde*, *heb gekeuzeld*. Bij Kil. beteekent dit woord met knikkers, of balletjes spelen. Meestal wordt het gebezigd in den zin van veel praten, vleijend spreken: *hij zat zoo lief te keuzelen*. En dan is het voor *kozelen*, van *kozen*, waarvan *liefkozen*. Voor *keuzelen* zegt men ook *keuvelen*. Van hier *keuzelaar*, snapper.

KEVEL, z. n., m., *des kevels*, of *van den kevel*; meerv. *kevels*. Eigenlijk een werktuig, om te kaauwen; om welke rede het manl. geslacht boven het vrouwl., door Halma gekozen, de voorkeur verdient. Het woord duidt bij ons aan het tandvleesch zonder tanden: *hij moet met de kevels bijten*. Van *kieuw*, *kaauwen*.

KEVELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kevelde*, *heb gekeveld*. Eigenlijk de kevels gedurig bewegen; van hier babbelen. Voor dit *kevelen* bezigt men gemeenelijk *keuvelen*. Zamenst.: *kevelkin*, eene lange platte kin.

KEVER, z. n., m., *des kevers*, of *van den kever*; meerv. *kevers*, *keveren*. Eene algemeene benaming van gekorven, gevleugeld ongedierte, met harde dekschilden; in het bijzonder, de spaansche vlieg. *Als er honingdauw*, *sprinkhanen*, *keveren wesen sullen*. Bijbelv. Dewijl dit ongedierte, om de schade, welke het, door zijne afknaging,

ging, aan het plantenrijk toebrengt, het meest bekend is, schijnt de naam van *kaauwen* aftestammen. PIETERS. heeft aan dit woord het vr. geslacht geeigend: ik volg HALMA; te meer, omdat de eigenlijke beteekenis *eenen kaauwer* schijnt aanteduiden. Zamenst.: *goudkever*. — *Keverbek*, diklip, *kevervlieg*.

KEVIE, z. n., vr., *der*, of *van de kevie*; meerv. *kevies*. Eene kouw, kooi. Ook eene boeren etenskas, met eene getraliede deur. Hoogd. *käfich*.

KEVIS, z. n., vr., *der*, of *van de kevis*; meerv. *kevissen*. Een bijwijf. Van hier het zamengest. *keviskind*. Bij KIL. is *kebisse*, *kebse*, *kevisse*, een bijwijf, hoogd. *kebsweib*. Dus is *keviskind*, een kind uit een bijwijf geteeld. SCHILTER leidt het af van het zw. en ijsl. *kaeps*, *kaebs*, een lijfeigene, een knecht, een slaaf, (het lat. *captus* mag men hiermede vergelijken), omdat men, gewoon was uit lijfeigene vrouwspersonen, bijwijven te verkiezen.

KEZEN. zie *kazen*.

KIB, (*kibbe*) z. n., vr., *der*, of *van de kib*; meerv. *kibben*. Verkleinw. *kibbetje*. Zoo noemt men, in Geld., het achterste van een fuiknet, waarin de aal vastloopt. Bij KIL. is *kip*, *knippe*, *decipula*.

KIBBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kibbelde*, *heb gekibbeld*. Twisten, als kinderen onder elkander doen. Een voorddur. werkw., van *kijven*. Zamenstelling: *kibbelkunst*: *Fraai is het zeggen van Erasmus*, *dat*, *door de vermenging van de christelijke leer met de philosophie van Plato*, *de godgeleerdheid eene distelige*, *knaestige*, *twistrijke kibbelkunst was geworden*. LEVENSBESCHRYV. v. ERASM.

KIBBELING, z. n., vr., *der*, of *van de kibbeling*; zonder meerv. *Kibbeling van eenen gezouten visch*, de afval, iets, dat afgesneden, weggeworpen wordt. Het woord ontstaat niet van het vorige *kibbelen*, maar van *kippen*, *kippelen*, *kibbelen*. *Kippen* is, in het nedersaks., afhouwen. Ons woord *kappen* is bekend.

KICH, *kigchen*, zie *kuch*, *kugchen*.

KID, *kidde*, (*ked*) z. n., vr., *der*, of *van de kid*; meerv. *kidden*. Eene kleinere soort van paarden: *eene noordsche kid*. Fries. *kedde*.

KIDZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kidsde*, *heb gekidsd*.

Ee-

Eenig vocht, met geweld, uit gesloten lippen, straalswijze uitspuwen.

KIEFT, zie *kievit.*

KIEKEBOE, (*kijkeboe*). Een tusschenwerpsel, welk woord men gebruikt, als men zijne tronie voor kinderen, beurtelings, ontdekt en toedekt: *kiekeboe spelen.* Misschien, echter, staat het in betrekking met het gr. κικκαβαῦ, dat het geluid van schreeuwende nachtuilen aanduidt; van κικκαβη, nachtuil.

KIEKEN, (*kuiken*) z. n., o., *des kiekens*, of *van het kieken*; meerv. *kiekens*. De jongen eener hen, eend, gans, zwaan. *De klockhen dekt vergeefs het sidderende kiecken.* VOND. Zamenst.: *kiekendief*, wouw, *kiekenpastei.* Het woord luidt, in het nederf. *kiken*, *küken*, angelf. *cicen*, eng. *chichen*, hoogd. *kuchen*, *küchlein*, zw. *kijckling*, deen. *kijlling.* In het angelf. heet *coc*, eng. *cock*, een haan. Bij de Grieken zoude κοκκα ook een hoen beduiden. Volgens HESYCH. is κικκος een haan, en κικκα eene hen.

KIEL, z. n., m., *des kiels*, of *van den kiel*; meerv. *kielen*. Een linnen overtrek. Zie *kedel*, *keel.*

KIEL, z. n., m., *des kiels*, of *van den kiel*; meerv. *kielen*. Eene keg, wig: *eenen kiel in het hout slaan.*

KIEL, z. n., vr., *der*, of *van de kiel*; meerv. *kielen*. De lange bodembalk van een schip: *het vaartuig was lek aan de kiel. Ontswommen op de kiel van Hoofdts bewenschte schuit.* C. HUIGENS *Het schip heeft de looze kiel verloren.* In den dichterlijken en verhevenen stijl wordt het voor een schip genomen: *hoe fiks een zeeman de brooze kiel bestuurt.* HOOGVL. *Zij jaagen de brooze kiel, die ze bezielen, langs geen vrolijk dartelende golven.* FEITH. De Schrijver verstaat er het zwakke ligchaam door. Van hier het bedr. gelijkvl. werkw. *kielen*, hielhalen. Zamenst.: *kielgangen*, gaarboorden eens schips, *kielkeper.* BOGAERT. — *Kielwater.*

KIELHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kielhaalde*, *heb gekielhaald. Een schip kielhalen*, een schip op zijde halen, om de kiel te verbeteren. *Iemand kielhalen*, eene scheepsstraf, wanneer de misdadiger, door middel van een touw, welks eind aan de groote ra vastgemaakt is, onder het schip doorgehaald wordt. Schertsend zegt men zulks ook, wanneer iemand doornat gemaakt wordt.

KIEM, z. n., vr., *der*, of *van de kiem*; meerv. *kiemen*. Het eerste uitspruitsel van het zaad. Verkleinw. *kiempje*. Het is ook voor kaam, zonder meerv., in gebruik geweest. Van hier *kiemig*: *'t kiemigh bloedt*. HOOFT.

KIEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kiemde, heb gekiemd*. Eene kiem zetten; van zaden gesproken. M. L. TIJDW. spelt *kimmen*: *een zaadje, op 's hemels juisten stond, gekimt uit zijn' ontdooiden grond*. Het wordt, ook, oneigenlijk, voor aanvangen, ontluiken gebruikt: *zijn verstand kiemde*. Voor *kiemen* wordt ook *kijnen* gebezigd: *'t schijnt, dat het zaed wel kijnt, maer geenen wortel schiet*. WESTERB. Het heeft, met *kim, kaam*, eenen oorsprong.

KIEPEKORF, z. n., m., *des kiepekorfs*, of *van den kiepekorf*; meerv. *kiepekorven*. Zoo noemt men, in Gron., sterke, van grof teenwerk gevlochtene, langwerpige manden, waarin aardewerk wordt overgezonden. Het is hetzelfde woord als het nederf. *die kiepe*, dat eene mand aanduidt, welke men op den rug draagt.

KIER, z. n., m., *des kiers*, of *van den kier*; zonder meerv. Als eene deur even openstaat, zegt men: *de deur staat op*, of *aan*, *eenen kier*. In Friesl. bezigt men het onzijd.: *de deur in het kier zetten*. Het zal, misschien, van *keeren* afstammen; althands COORNH. zegt: *de deur staet aen keer*.

KIES, z. n., vr., *der*, of *van de kies*; meerv. *kiezen*. Baktand; *te bijten met de kies*. VOND. *Holle kies*. *Kwade kies*. *Pijn in de kiezen hebben*. Zamenst.: *kiespijn, kiezentrekker*, enz. Bij KIL. ook *kuijse*, in Gron. nog in gebruik.

KIESCH, bijv. n. en bijw., *kiescher, meest, zeer kiesch*. Die naauw kiest, keurig: *hij is kiesch in het eten*. Net, naauwkeurig: *kiesche schrijvers*. Van hier *kieschheid*.

KIESKAAUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kieskaauwde, heb gekieskaauwd*. Langzaam eten, zonder smaak het voedsel gebruiken: *kieskaeuwende den tip van 't gras afknaegen*. VOND. *Kieskaeuwen over eenen mug en happen eenen kemel*. OUD.

KIEUW, z. n., vr., *der*, of *van de kieuw*; meerv. *kieuwen*. Kaakbeen: *mijne kieuwen doen mij zeer*. *De visch is bleek aan de kieuwen*. Muil, kaak: *het monster blies vlam*

vlam en vuur uit zijne kieuw en kopre keelen. VOND. Van *kaauwen.*

KIEVIT, z. n., m., *des kievits*, of *van den kievit*; meerv. *kievitten*. Men zegt ook, bij verkorting, *kieft*. Een bekende vogel, die, naar zijn geluid, dezen naam draagt. Zamenst.: *kievitsei*; ook eene bloem, die de gedaante en kleur van zulkeen ei heeft.

KIEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik koos*, *heb gekozen*, (*gekoren*, van *koren*, *keuren*, *kieren*, bij KIL.). Verkiezen, eene keus doen: *partij kiezen. De vlugt kiezen. Een goed heenkomen kiezen. Eene regering kiezen. Iemand tot schout kiezen. Zo dat mijne ziele de verworginge kiest.* BYBELV.

Want onder luttel lieden,
Daar hij uit kiezen gaat. HOOFT.

Gij moet kiezen of deelen. In de scheepvaart heet dieper in zee steken, of afvaren, na aan eene kust, of in eene haven, geankerd te hebben, *zee kiezen.* Van hier *kiezer*, *kiezing*. Voords; *kiesbaar*, *kiesheer*.

Bij OTFR. *kiusen*, ULPH. *kausjan*, angelf. *ceosan*, *cijsan*, eng. *to choose*, hoogd. *kiesen*; nederf. *kösen*, zw. *kesa*, ijsl. *kiosa*, fr. *choisir*.

KIF, z. n., o., *des kifs*, of *van het kif*; zonder meerv. Zoo noemt men, in Gron., de gemalene run, den eek, wanneer dezelve in de looijerskuip reeds gebruikt is. Het schijnt, met *kaf*, tot het nederf. *kiven* te behooren, hetzelfde als ons *kijven*, dat, eigenlijk, kaauwen, en voords malen, verbrijzelen aanduidt.

KIFFEN, zie *keffen*.

KIJF, z. n., vr., *der*, of *van de kijf*; zonder meerv. Geschil, twist: *der staten magt in de kijve stellen.* HOOFT. *Waarmeede het uit de kijf was, dat hunne partij booven dreef.* HOOFT. *En haer mont vertorent tot kijf.* BYB. 1477. *De zaak is buiten kijf.* Van hier *kijfachtig*, Zamenst.: *kijflust*, *kijfwoord*. HOOFT. Dit vinden wij ook in de TWESPR.: *neemt ons eerste kijfwoord*, d. i. het woord, waaromtrent wij het eerst verschilden. Oul. was ook *kijfkind*, voor bastaard, onecht kind, in gebruik.

KIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik keek*, *heb gekeken*. Zijn ligchaam in eene rigting zetten, om iets te zien. *Door een gat kijken. Over de deur kijken. Uit de venster kijken. Op zijnen neus kijken*, bedremmeld staan.

Ie-

Iemand in den mond kijken. Met zijnen mond vol tanden ſtaan te kijken. In het gemeene leven zegt men: *ik zal het eens kijken*, voor ik zal het zien te doen. In dien zin wordt het woord niet bedr. genomen, maar de vierde naamval wordt door een uitgelaten werkwoord beheerscht. Van hier *kijker*, aanſchouwer, toekijker. In den ſchertſenden ſtijl zegt men *de kijkers*, voor de oogen. Verkleinw. *kijkertje* (*oogje*). Hooft. Ook voor eenen verrekijker: *geef mij dien kijker eens.* Zamenſt.: *handkijker*, *piskijker*, *ſterrenkijker*, enz. Voords: *kijking*, het verkleinw. *kijkje*: *hij gaat om een kijkje.* Zamenſt.: *kijkduin*, *kijkgat*, *kijkglas*, *kijktoren*, *kijkuit*, *kijkvenſter.*

KIJN, een uitgang, oudtijds gevoegd achter ſommige zelfſt. naamwoorden, om die tot verkleinwoorden te vormen. Bij Hooft vindt men nog: *door 't ſpeelziek windekijn.* Zie *je.*

KIJNEN, zie *kiemen*, *kenen.*

KIJT, z. n., vr., *der*, of *van de kijt*; zonder meerv. De eijeren van visſchen, anders *kuit* genaamd; *zoo haest als de visſchen uit de kijte ghekipt zijn.* Brune. Bij Kil. is *kijte*, *kiete*, *kuite*, *roghe. Ova piscium.*

KIJVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik keef*, *heb gekeven.* Twisten: *om dat ſi met hem gekeven hadden.* Bijbelv. Hevig, en met veel gedruisch twisten: *zij keven met elkander.* Het ſchijnt, met *kevel*, van kaauwen afteſtammen, en dus, eigenlijk, bijten aanteduiden. Althands het hoogd. *keifen*, twisten, heeft, in eenige oorden van Opperd., die beteekenis; in de Monſeeiſ. Glosſen *chiuvan.* Van hier, voords, zijn: *kijvaadje*, *kijver*, *kijverij.*

KIKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kikte*, *heb gekikt.* Het minſte geluid met den mond maken: *hij durft kikken noch mikken. En zoo daer iemand kickt.* Vond. Het naamw. *kik* is ook in gebruik: *hij zegt kik noch mik.* Het is een klanknabootſend woord. Van hier *kikker*, kikvorsch, ook *kikkerd* — *kikkerrid*, de eitjes van kikvorſchen. — Voords: *kikhalzen*, (*kokhalzen*, *kukhalzen*) in ſpijs of drank bijna ſtikken: *ſlooven*, *dat hij kikhalz'.* Hooft.

KIKVORSCH, z. n., m., *van den kikvorsch*, meerv. *kikvorſchen.* Een bekend diertje, van het kwakkende en rikkekikkende geluid dus genaamd. Zie *vorsch.*

KIL, zie *kel.*

KIL, z. n., vr., *der*, of *van de kil*; meerv. *killen*. Eene diepte tusschen twee droogten: *als zij in de kille daalden, nat wordende ten buik en naavel toe*. HOOFT. Het bed van eene rivier: *een stroom, die door een kleen vlak en smalle kil, tot in de Ister, streeft*. HOOFT. *Als de stroom een nieuwe kil gemaakt hadde*. HOOFT. Het water zelf: *een stroom, die met zijne kil in zee loopt*. VOND. *De zon kookte de kil der holle vlieten*. VOND. Ons *kuil* en het gr. κοιλος komen hiermede overeen.

KIL, z. n., vr., *der*, of *van de kil*; zonder meerv. Koude: *de eerste kil van het bier wegnemen*. Het is ook een bijv. naamw.: *in killen nachtdauw*. SCHUTTE. *Zoo lang hem 's meesters zorg voor killen storm behoedt*. M. L. TIJDW. *Een kille schrik*. Van hier *kilheid*, huiverigheid. *Killig*, koud: *het Noorden killig ijs*. J. DE MARR. Zamenstell.: *kilkoud*. Zie verder: *kel*.

KILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kilde, heb gekild*. Eene tintelende koude veroorzaken: *het bevrozene brood kilt aan de tanden*. Eene zoodanige koude gevoelen: *mijne voeten killen mij*. Yskoud zijn: *gunt mij, dat de doodt met haar killend' handt deez' weenend' oogen luike*. HOOFT. *Killen* is ook een zeemanswoord, dat van de zeilen gebruikt wordt; anders levendig houden, met de zeilen aan den wind liggen. HOOFT gebruikt het bedrijvend voor dooden: *hij deed ze ter zelver uure, als ze in hechtenisse gestelt werden, killen en begraaven*. In het eng. is *to kill* eenen manslag begaan. Van het woord, in de eerste beteekenis, is *killing*, tinteling.

KIM, z. n., vr., *der*, of *van de kim*; meerv. *kimmen*. Het woord duidt, in het gemeen, eene scherpe verhooging aan, en is, met *kam*, *kaam*, *kiem*, van eenen oorsprong. In het bijzonder noemen de Kuipers dus de scherpe einden van een vat, die boven den bodem uitsteken. De uitstekende kromme rand, de kromte eens stevens heet ook *kim*. Zoo ook wordt de boveurand van een vat, of glas, door Dichters *de kim* genoemd:

Wanneer de schenker doet het sap der druijven klimmen,
In 't crystallijne glas tot boven aan de kimmen. WESTERB.
Een roemer, ter kim toe vol geschonken. POOT.

Eindelijk draagt de uitstekende gezigteinder dien naam: *de zon is onder de kim. De dagh loopt van de kim*. HOOGVL. *Zij (de zon) nijght naa 's aardtrijks kim*. HOOFT.

Hooft. *De zon rijst ter kim uit*; — *zij is boven de kim.* Van hier *kimmeloos*: *van 't kimmelooze wraakverschiet.* M. L. Tydw.

KIMMEN, zie *kiemen.*

KIN, z. n., vr., *der*, of *van de kin*; meerv. *kinnen.* Het vooruitstekende deel aan den kop der dieren, vooral aan het menschelijke aangezigt, beneden de onderlip: *tot de kin in 't water.* Vond. *Eene ronde* — *spitse* — *breede* — *platte kin. Eene gladde kin*, die nog baardeloos is. *Hij heeft een kloofje in de kin.* Zamenstell.: *kaalkin*, *kevelkin*, *kloofkin*, *langkin*, *spitskin*, enz. Voords: *kinijzer*, *kinketting.*

Bij Rab. Maur. luidt dit woord *chinni*, nederl. en hoogd. *kinn*, eng. *chin*, angels. *cinn*, gr. γενυς, γενειον, χαινω. Het schijnt aan *kin*, in oorsprong, nabij te zijn, als beduidende, in het gemeen, iets, dat uitsteekt.

KIND, z. n., o., *des kinds*, of *van het kind*; meerv. *kinders*, *kinderen.* Verkleinw. *kindje* (oudt. *kindeken*). Een mensch, zoo ver hij, door ligchamelijke voordteling, zijn wezen van anderen ontvangen heeft, zonder opzigt op zijn geslacht, dat, door de woorden *zoon* en *dogter*, nader bestemd wordt. Vooreerst, met betrekking op hen, van welken men zijn wezen en bestaan ontleent; en wel, in den bepaaldsten zin, met opzigt op beide ouders: *geene kinderen hebben. Zij kregen zes kinderen bij elkander.* De vader *teelt kinderen*, de moeder *baart kinderen. Zusterskinderen*, *broêrskinderen*, kinderen, welker moeders of vaders elkanders zusters of broeders zijn. Wijders, met opzigt op stamvaders, of voorouders: *de kinderen van Israël.* In zoover alle redelijke schepselen hun aanwezen aan een Opperwezen verschuldigd zijn, heten zij *kinderen* van eenen algemeenen Vader. Oneigenlijk, ten opzigt der geboorteplaats: *zij zijn landskinderen*, in hetzelfde land geboren; — der onderhouding, opvoeding, bezorging, opzigt: *iemand tot zijn kind aannemen. Een gelukskind. Een stadskind*, *stedekind*, die, wegens verkwisting, onder stads opzigt wordt gesteld. *Aalmoezenierskind*, *kostkind*, *minnekind*, enz.; — der onderrigting: *zij heeft*, *breikinderen.* Voords: *naaikind*, *schoolkind*, enz.; — der liefde: *mijne kinderen! wacht u voor het kwade*; — der nieuwe gezindheid, door de kragt van den godsdienst: *de*

dani

aanneming tot kinderen, in den bijbelstijl; — der naauwe betrekking op iets; meest in den stijl der Schrift: *een kind des duivels*, *der hel*, *des doods*, *des toorns*, *der zonde*, *der wereld*, enz. Hierheen behoort de uitdrukking: *een kind van weelde*. Eindelijk, ten opzigt van voordbrenging: zoo noemt men een boek, *een papieren kind*. Zoo heten Dichters hunne werken, *kinderen hunner hersenen*. *Ware blijdschap is het kind van bedaerde gedagten*. Overz. v. Herv. Ten tweede, in betrekking op de voordbrenging alleen, wanneer dit woord aanduidt den mensch, van zijne ontvangenis tot aan de geboorte, en onmiddellijk na dezelve: *een kind onder het hart dragen*. *Zwanger van een kind zijn*. *Van kinde groot zijn*. Hooft. *Zij is met kind*, lage spreekwijs, gelijk de volgende: *met kind maken*. *Een kind te vondeling leggen*. *Zij beviel van een dood kind*. Ten derde, in betrekking op den ouderdom, wanneer menschen, van de geboorte tot aan het tiende jaar, *kinderen* genoemd worden: *nu wordt de man een kind*. *Zoo eigenzinnig als een kind*. In den Bijb. van het jaar 1477 wordt het jong eens diers ook *kind* genoemd. De Schrijvers der middeleeuwen geven dikwijls den naam van *kind*, lat. *puer*, fr. *enfant*, enz. aan minderjarige Vorsten: *die heere van streene ende dat Kijnt van Puite*. Privil. v. Dordr. *Van kindsbeen af*. In den Bijbel heten onervarene Kristenen *kinderen*. Oul. was het meerv. ook *kinder*: *en had gheen kinder ghewonnen*. Bijb. 1477. Ook *kinden*. Van hier *kinderachtig*, *kinderachtigheid*, *kinderlijk*, *kindsch*, *kindschap*, *kindschheid*. Zamenst.: *kinderbed*, (*kinderbedvrouw*, voor kraamvrouw, bij Kil.) *kinderhel*, *kinderbier*, (*kindelbier* in Gron.) *kinderdoop*, *kindergeld*, *kindergoed*, *kinderhuis*, *kinderhuisraad*, *kinderjaren*, *kinderkamer*, *kinderkost*, *kinderluren*, *kinderloos*, *kinderloosheid*, *kindermaal*, *kindermeester*, *kindermeid*, *kindermoord*, *kindermoorder*, *kindermuts*, *kinderpap*, *kinderpokjes*, *kinderpop*, *kinderpraat*, *kinderrijk*, die veel kinderen heeft, *kinderschoenen*, (*zijne kinderschoenen uittrekken*, *afleggen*, uit zijne kindschheid gaan) *kinderschool*, *kinderspel*, *kindersprenkjes* (bij Oud.), *kindertucht*, *kinderwaag*, *kinderwerk*, *kinderzalig*, vruchtbaar in kinderen, *kinderzaligheid*. Hooft.

Kind, reeds bij Isidor. *chindt*, Ker. *chind*, Wil-

LER. *kint*, OTFRID. *kind*, hoogd. *kind*, nederf. *kind*, oudfriesch *kin*, *kinne*, *knia*, *kni*, op sommige plaatsen van Noordh. *kiin*, angelf. *cild*, eng. *child*. Het is zeer waarschijnelijk, dat het een verled. deelw. is van het oude *kinnen*, telen: *ik kinde*, *heb gekind*. Bij ULPHIL. is dit *keinan*, angelf. *cennan*, gr. *γεννᾶν*, lat. *gignere*, oudt. *genere*, waarvan de verled. tijd *genui*, en *genus*, *gens*, enz. Van hier ons woord *kunne* en het eng. *kind*, een geflacht.

KINDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kinderde*, *heb gekinderd*. Kinders krijgen: *heeft uwe vrouw nog nooit gekinderd?*

KINK, z. n., vr., *der*, of *van de kink*; meerv. *kinken*. Een draai in eenig touwwerk: *maak die kink eens uit het touw*. *Er is eene kink in den kabel*, een kronkel in het touw, ook figuurl., eene belemmering in het werk. *Uit de kinke blijven*, de verwarring ontwijken, het gevaar vermijden. *Hij is al uit de kinke*, hij heeft zich al gered. Het is zeer waarschijnelijk, dat het woord, met het lat. *concha*, eenen oorfprong heeft. Draaijen heet in het gr. *κοχλεῖν*.

KINKEL, z. n., m., *des kinkels*, of *van den kinkel*; meerv. *kinkels*. Misschien ftamt dit woord, met den uitgang *el*, van het voorgaande *kink* af, en beteekent iemand, als ware het, met verdraaide herfenen: althands drukken wij daardoor uit, bij wijze van scheldnaam, eenen plompaard, eenen lompen boer: *dat vergult den rijmer*, *gelijck een krans van boterbloemen den kinkel*. VOND. *Geen kinkelsbrein zoo flug*, enz. M. L. TIJDW. Van hier het zameng. *schrinkinkel*. HOOFT.

KINKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kinkte*, *heb gekinkt*. Een woord, van den klank gevormd, beteekenende met de punt op iets raken, dat het eenen klank geeft en terugftuit. Zoo *kinken* de kinderen met den werptol, als zij met de punt des tols eenen anderen tol zoeken te treffen. In een ander kinderfpel is het, met de punt van een ei, op een ander ei zacht ftooten; waarvan *kinkei*. Overdr.: *de felfte schichten der Fortuine kinken in een verftaald gemoedt*. HOOFT.

KINKHOEST, (bij KIL. ook *kichhoest*, *kindhoest*) z. n., m., *van den kinkhoest*; zonder meerv. Een kinderhoest, die met eene zware ademhaling en gevaar van ftikking vergezeld gaat. Van *kink*, dat is draai, en *hoest*, als zijnde een worghoest, waardoor de longpijp als toege-

draaid

draaid wordt. Hoogd. *keichhusten*, nederf. *kuchhoost*, *kinkhoost*; zw. *kikhosta*, eng. *chincough*.

KINKHOREN, (*kinkhoorn*) z. n., m., *des kinkhorens*, of *van den kinkhoren*; meerv. *kinkhorens*. Eigenlijk een gedraaide horen, een blaaswerktuig, waaruit een fcherp geluid gewrongen wordt. Wij verftaan er, thands, door een wenteltrapvormig zeegewas, dat de gedaante van zulkeenen horen heeft. Het eerfte gedeelte des woords is, zeker, met *concha*, *κογχη*, hetzelfde in oorfprong; zijnde *kink* een omdraai. Vond. heeft *kinkklaroen*: *hij grijpt de kinkklaroen*.

KINNEBAKKEN, z. n., o., *des kinnebakkens*, of *van het kinnebakken*; meerv. *kinnebakkens*. Die beenderen des hoofds, of van den kop der dieren, waarin de tanden vastftaan; het kakebeen: *fo wierp hij het kinnebacken uit fijne hant*. Bybelv. Wang: *hare tranen loopen over het kinnebacken*. Bybelv. Men zegt ook *kinnebak*, welk woord Pieters. vrouwl. ftelt. Het meerv. daarvan vindt men in de Bybelv.: *beijde kinnebacken*, *ende de penfe*. Het woord *bakken*, of *bak*, beteekent eigenlijk eene uitftekende verhooging, waarom nog het verhevene gedeelte van het aangezigt, onder de oogen, *bak* heet. Het woord *kin* wil Adelung afleiden van kaauwen: misfchien is het eenvoudiger, de eigenlijke beteekenis van *kin* te houden. Van hier *kinnebaksham*, *kinnebakflag*.

KINNETJE, z. n., o., *des kinnetjes*, of *van het kinnetje*; meerv. *kinnetjes*. Een agtfte deel van een vat, ook een agtendeel genoemd: *een kinnetje boter*. *Een kinnetje bier*. Bij Kil. *kindeken*, *kinneken*. Om de kleinheid van het tonnetje zal het den oneigenlijken naam van *kindeken* dragen.

KIP, z. n., vr., *der*, of *van de kip*; meerv. *kippen*. Een band of hoepel om eene rol ftokvisch. Misfchien van het oude *kepen*, eng. *to keep*, vasthouden.

KIP, z. n., vr., *der*, of *van de kip*; meerv. *kippen*. Eene keep. Van *kappen*, bij Kil. *kippen*, nederf. *kippen*. Zie *keep*. Van hier *kipmolen*, waar hennip geklopt wordt. Kil. heeft *kippen*, *cudere*, *ferire*, *icere*.

KIP, z. n., vr., *der*, of *van de kip*; meerv. *kippen*. Eene knip, eene val. Men gebruikt het in de lage fpreekwijs: *kip*, *ik hebje*. Het woord fchijnt klanknabootfend te zijn.

KIP, z. n., vr., *der*, of *van de kip*; meerv. *kippen*. Een hoofddeksel voor kinderen, eene klapmuts, in Geld. *eene kips*, *kipse*. Het schijnt, met *kap*, en het hoogd. *kipfe*, eene spitse verhooging, uit eene bron gevloeid te zijn.

KIP, z. n, o., *des kips*, of *van het kip*; meerv. *kippen*. Zoo noemt men, in Geld., eene smalle streep houts aan den ploeg, aan het ploegijzer vastgemaakt; welk kip over den grond schuurt. Men zoude het van *kepen*, vasthouden, kunnen afleiden, omdat dit hout het ploegijzer vastknelt.

KIP, z. n., vr., *der*, of *van de kip*; meerv. *kippen*. In de dagelijksche taal, een jong hoen, en, in het gemeen, hoenders. Dus genoemd, omdat zij uit den dop gekipt zijn. *Met de kippen op stok gaan*, vroeg gaan slapen. In den gemeenen spreektrant worden hoeren ook *kippen* genoemd; en van hier de spreekwijs *kippen op zolder houden*.

KIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kipte*, *heb gekipt*. De schaal van een ei doorpikken: *de vogeltjes zijn gekipt*. *En kipt haer eiers*. Vond. Brune gebruikt het van de visschen: *uit de kijte gekipt*. Het beteekent ook met eene kip vangen, en voords, vangen, grijpen, treffen. Hooft zegt: *anderen gekipt van den koeghel*. Wegstelen: *opdat het niemant zou kippen*. Hooft. *Kippen* is ook uitkiezen, anders *uitkippen*. Van *kippen*, in de eerste beteekenis, is *het kipsel*, zonder meerv., de gekipte jongen. Brune gebruikt dit woord.

KIPPEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kipperde*, *heb gekipperd*. Dit woord, dat in Geld. *keperen* heet, wordt gebruikt van een prikkelend gevoel der handen, wanneer zij van koude doortinteld zijn. Een voorddur. werkw., van *kippen*, snijden, gevoelig raken, eng. *to chip*.

KIRREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kirde*, *heb gekird*. Het woord drukt, met zijne trillende letters, het geluid der tortelduiven uit. Van hier klaaglijk weenen: *ik kirrede als een duijve*. Bijbelv.

KISSEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kiste*, *heb gekist*. Onz., met *hebben*, een sissend geluid maken: *kissen is, eigenlijk, dat geluid, het welke het koud water van zich geeft, wanneer een gloeiende stof daer in gedompeld word*. Fr. de Haes. *Kissend water*. Hoogvl. Ook zegt men het van de gloeijende stof zelve: *om 't kissend ko-*

koper in den koelback te verkoelen. VOND. Bedr., ophitsen: bij voorbeeld, als men eenen hond, door een sissend geluid met den mond te maken, op iemand aanhitst: *hij kiste hem tegen den dief.*

KIST, z. n., vr., *der*, of *van de kist*; meerv. *kisten*. Verkleinw. *kistje*. Een langwerpig, vierkantig, uit planken zamengeslagen ruim, met een deksel daarop, om iets daarin te leggen. *De kleederen liggen in de kist. De goude kist ontwijden.* VOND. *Kisten en kassen vol hebben. Den sleutel op de kist leggen*, den boedel bankbreukig verklaren. Doodkist:

Dit zuikert ons het gallig leven.
Dit strooit de kist met Edens kruid. M. L. TYDW.

Iemand in de kist leggen. Zamenst.: *appelkist*, *bondkist*, *doodkist*, *geldkist*, *haverkist*, *kleerkist*, *kruidkist*, *pakkist*, *schatkist*, enz. — *Kistdeksel*, *het kistmaken*, (*iemand bij het kistmaken* (*kistenmaken*) *bestellen*) *kistmaker*, *kistenmaker*, *kistenpand*, een tilbaar onderpand, dat in eene kist kan bewaard worden.

Kist, hoogd. *kiste*, nederf. *kiste*, eng. *chest*, angelf. *cest*; fr. *caisse*, deen. *kiste*, zw. *kista*, ijsl. *kista*, perf. *castr*, lat. *cista*, gr. *κιστη*. Inzoover het een ingesloten ruim beteekent, mag men het vergelijken met het hebr. כיס, een koffertje, *marsupium*, *loculus*, *crumena*, *in quam pecunia aliaque res reconduntur*, zoo als J. SIMON. *in Lex.* zegt.

KISTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kistte*, *heb gekist*. In eene kist pakken: *citroenen kisten*. In eene doodkist leggen: *een lijk kisten.*

KIT, z. n., vr., *der*, of *van de kit*; meerv. *kitten*. Eene groote kruik. Van hier vindt men, bij VOND., *kittebroer*, voor eenen, die veel van drinkgelagen houdt. Men mag het woord met het gr. *καδος*, hebr. כד vergelijken: anders is כוס ook een drinkbeker. Of hiervan ontstaan zij *eene kit*, voor een bordeel, omdat men daar zuipt, is onzeker. Men kan het ook, met *kot*, uit eene bron afleiden. Er is nog eene lage spreekwijs: *de kit boenen*, het hoerhuis uitstubben ergens genaamd.

KITS, z. n., vr., *der*, of *van de kits*; meerv. *kitsen*. Een engelsch galjoot, een ligt vaartuig, met een verdek en drie masten. Fr. *queche*. Vergelijk *katschip*.

KITSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kitste*, *heb gekitst*. Bedr., met een zeker geluid afschieten: *zij kit-*

kitzen een hageljaght van looden op de stormveirdighen. HOOFT. Onz., met *hebben*, beteekent het een kletsend geluid in het water maken. Zoo *kitsen* de jongens, met eenen platten steen, in het water.

KITTELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kittelde, heb gekitteld.* Door het aanraken van gevoelige ligchaamsdeelen, den hoogsten graad van jeuking veroorzaken. *Iemand kittelen. Iemand in de zijde — onder de kin — onder den voet kittelen.* Van eenen aangenamen drank zegt men: *hij kittelt op de tong*, wanneer het onz. gebruikt wordt. *De as, stuivend' in den mond van duizendt dichters, zal hun kittlend' op de tong zijn lof het uit doen breiden.* HOOFT. *Iemands ooren kittelen*, hem dingen verhalen, welke hij graag hoort. Zachtelijk aanraken: *knokkels kittelen de veel.* HOOFT. Figuurlijk, eenen hoogen graad van zinnelijke, aangename gewaarwordingen veroorzaken, gewonelijk in eenen kwaden zin: *dat liedje kittelt haren smaak.* *Zich kittelen*, zich innerlijk verheugen. Vleijend vermaken: *zoo kitteld' haar de hoop.* HOOFT. Van hier *kittelaar*, in de ontleedkunde, *kitteling*, eigenlijk en oneigenlijk; OUD. heeft *keelkittelingen*; *kittelachtig*, *kittelig*, *kitteligheid*. Zamenst.: *kittelöorig*, bij HOOFT voorkomende, haastig, oploopend, *kittelöorigheid*. — *Kittelkeurig.* HOOFT. *Kitteltongig.* HOOFT.

Kittelen, hoogd. *kitzelen*, *kützelen*, nederf. *kiddeln*, (in Gron. *kiddelen*) eng. *to kittle* en *tickle*, deen. *kille*, en *kildre*, angelf. *citelan*, zw. *kittla*, fr. *chatouiller*, lat. *titillare*, lett. *kutteht*, finl. *cutitus*. Het schijnt een voorddur. werkw. te zijn van een verouderd werkw. *kiten*, ligt steken, aanroeren; daar, toch, de kitteling eene soort van aangename aanraking is.

KITTIG, bijv. n. en bijw., *kittiger*, *kittigst*. Net, puntig. In de volkstaal hoort men: *een kittig meisje.* Afgeregt, vurig: *kittiger op 't beschadighen dan op 't beschutten.* HOOFT. Misschien is de oorsprong het vorige *kiten*. Zie *ig*.

KLAAR, bijv. n. en bijw., *klarer*, (*klaarder*) *klaarst*. Vele lichtstralen van zijne oppervlakte terugwerpend: *klaer als krijstal.* BYBELV. Vele lichtstralen doorlatend, doorzigtig, het tegendeel van troebel: *klaar water. Een klaar glas. Klare wijn.* Onbewolkt: *eene klare lucht. Klaar weder.* Openbaar, zeker: *die zaak is mij nu*

klaar.

klaar. Dat blijkt zoo klaar, als de dag. Vaardig, gereed: *ik ben klaar, om te reizen. Is het eten klaar? Klaar maken.* Geene hinderpalen meer hebbend: *het huwelijk is klaar.* Ligt om te verstaan: *ik zal u eene klare plaats uit den schrijver aantoonen. Het is daar niet klaar*, daar is iets in den weg. Helder, duidelijk: *hij heeft eene klare stem. Een klaar geluid.* Zuiver, net: *och die reynigheyt, die weet wat, och s' is so punilch en klaer.* Bredero. Van hier *klaarheid, klarig, klarigheid, klaarachtig, klaarlijk.* Zamenst.: *klaarblijkelijk, klaarblijkelijkheid, klaarblijkend, klaaroog*, een kruid, anders oogenklaar, *klaarschijnend, klaarziend.* Inzoover het woord doorzigtig, helder beteekent, is het, in het deen., nederf., hoogd., zw. *klar*, eng. *clear*, lat. *clarus*, fr. *clair*, gr. *γλαυρος, γαλερος.* De oorsprong schijnt in *la, lo*, licht, te zijn, zoodat de *k* slechts de voorgevoegde keelklank zij.

KLAAS, z. n., m. Een eigennaam eens mans, verkort van *Nikolaas*, uit het lat. *Nicolaus. Een houten klaas*, een bot, lomp mensch. Zoo noemt men, in de Gron. Ommel., ook eenen houten nap, met eenen korten, krommen steel.

KLAAUW, z. n., m., *des klaauws*, of *van den klaauw*; meerv. *klaauwen.* De gekloofde voet van eenige dieren, als van schapen, herten, zwijnen, enz.: *zij gebruikte den klaauw van eenen eland tegen de vallende ziekte.* Het vee zelf; *daer en zal niet een klaeuw achterblijven.* Bybelv. Inzoover zich het denkbeeld van grijpen, vatten, haken hiermede vereenigt, drukt het woord uit de vingers aan de handen, en de teenen aan de voeten der dieren. Van menschen gebruikt men het met verachting: *zoo lang gij uw' woekerenden klaeu slaet in uws naesten goed.* De Decker. *Iemand in zijne klaauwen krijgen. Diefsklaauwen.* Van dieren: *men kent den leeuw aan den klaauw.* Van roofvogels: *zoo min de duif een' prooi den haviksklaau ontzet.* Hoogvl. Van hier de spreekwijs: *ergens zijne klaauwen inslaan*, zich iets met geweld aanmatigen. De Dichters schrijven ook aan den Dood, de Afgunst, den Haat, den Nijd, enz. *klaauwen* toe, wegens de nadeelen, door dezelven aan het menschdom berokkend. Een slag: *de kat gaf hem eenen klaauw met haren poot.* Dat naar eenen klaauw gelijkt: *met witte gember, en haer kostelijken klaeu.* Anton. Ankerhand:

overmits de klauw (des ankers) was recht getrokken, Bogaert. Zoo heet ook een tuingereedschap, met tanden, om te wieden, *een klaauw*, gemeenelijk, anders *klouw*, waarvan *klouwen*, *opklouwen*. Verkleinw. *klaauwtje*: *de klaauwtjes der wijngaardranken*. Zamenst.: *beerenklaauw*, enz. *Klaauwhamer*.

Klaauw, hoogd. *klaue*, Notk. *chlauuo*, opperd. *klaa*, nederf. *klaue*, eng. *claw*, deen. *kloe*, *klov*, zw. *klo*, *klöf*, ijsl. *klö*, angelf. *clawn*. Het komt af van *klieven*, *klooven*.

KLAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klaauwde*, *heb geklaauwd*. Met de nagels krabben: *de kat heeft mij geklaauwd*. *Zijn hoofd klaauwen*. *Klaauw uw hoofd daarover niet*, wees deswege niet misnoegd. Gemeenelijk zegt men, in dezen zin, *klouwen*: *o! hij zal zijn hoofd nog klouwen*, hij zal nog verlegen en mismoedig zitten.

KLAAUWIER, (*klavier*, bij Kil. *klauwiere*) z. n., m., *des klaauwiers*, of *van den klaauwier*; meerv. *klaauwieren*. Verkleinw. *klaauwiertje*. Een haakswijze spijker, wiens omgebogene punt naar boven staat: *een schoorsteenkleed in klaauwieren haken*. *Dragende den wreeden klavier* (*severus uncus*, bij Horat.). Vond. *De klaauwieren van het orgel*. Fr. *clavier*. Het woord wordt ook onz. gebruikt, vooral, wanneer het een zeker snaarspeeltuig aanduidt: *meesters*, *die 't klavier behandelt*. M. L. Tydw. *Op het klavier spelen*. Onz. is ook *het klaauwier*, datgene aan een spinnewiel, waaraan men den klos steekt; rondom welks spil de klos draait.

KLAD, z. n., vr., *der*, of *van de klad*; meerv. *kladden*, Vuiligheid, smet: *hij worp eene klad van slijk op haar kleed*. De opgedroogde vuiligheid in de hoeken der oogen: *hij heeft kladden in de oogen*. Fig., *de klad dezer ketterij*. Hooft. Lasterende beschuldiging: *iemand eene vuile klad aanwrijven*. *Iemand eene klad op het lijf werpen*. *Indien zij zonder klad door 't leven was gegaan*. Hooft. *Deze klad uitwisschen*. Hooft. *Nochtans en is daarom mijne eer met eenige kladde bespat*. Hooft. *Ik heb den hervormden Godsdienst behoedt van de gewisse kladde*. Hooft. *Om de klad te verduisteren*. Hooft. Een schrift in het ruuw gesteld; *de klad van de overgezette Aulularia*. Hooft. De Kooplieden noemen dat boek, waarin zij de dagelijksche zaken vlugtig opteekenen,

nen, *de klad*, of *het kladboek*. *Klad* heet ook eene groote verlaging in den prijs, door te goedkoop iets wegtegeven: *hij heeft er de klad ingebragt*. *Klad*, voor kladpapier, schijnt onz. te zijn. Ook wordt een morsig vrouwspersoon dus genoemd: *zij is een regte kladde*. *Ey, valsche kladde*. Col. v. Ryss. Eindelijk noemt men de geslotene knoppen van klissenkruid, in Gron., *kladden*, Geld. *klassen*. Bij Kil. *kladde, klisse*. *Lappa*. Van hier de spreekw. *hij houdt aan als eene klad*, hij bindt, telkens, zijn verzoek aan. Het meerv. *kladden* is ook gebruikelijk in de lage spreekwijs: *iemand bij de kladden krijgen*, hem aangrijpen. Van hier *kladdig, kladdigheid, kladderig*. Zamenstell.: *kladdeboter*, boter, die vervalscht wordt, om haar tot eenen lagen prijs te verkoopen: ook een morsig wijf. Voords: *kladpapier, kladschilder, kladschilderen, kladschilderij, kladschuld*, kleine schuld.

KLADDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kladde, heb* en *ben geklad*. Bedr., bevuilen: *gij zult uw schrift kladden*. *En kladden met een roest de groente van haar bla'n*. Hooft. Doormengen: *de spijzen ondereen kladden*. Onz., met *hebben*: *in een boek kladden*. *Op een papier kladden*. Slingeren, te goedkoop aan den man maken: *hij heeft met die waren geklad*. Met *zijn*; kladdig worden: *dat schrift zal kladden*. Van hier *kladder*, vuilmaker — kladschilder — een, die onder den prijs verkoopt, *kladdery*, morserij — slecht schilderwerk — verkooping onder de waarde, *kladding*. Van *kladden*, heeft men het woord *kladdei, gladdeije*, met eenen basterd uitgang, in de beteekenis van een morsig vouwmensch gemaakt, en daarvan het werkw. *kladdeijen*, bij Kil. *profundere, dissipare maculando*.

KLAGE, z. n., vr., *der*, of *van de klage*, meerv. *klagen*. Eene klagt: *ick sal mijner klage vergeten*. Bijbelv. *Volhard in zijne klage*. Vond. Zamenstell.: *rouwklage, weeklage*. Van hier *klaaglijk, klagelijk*.

KLAGEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik klaagde, heb geklaagd*. Onaangename gewaarwordingen, door eene, op eene zekere wijs gebogene, stem, openbaar maken. Onz.: *man en wijf klaagden*. Het onderwerp der klagt drukt men met *over* uit: *hij klaagt over zijne kinderen*. *Over iemand aan de overheid klagen*. Bedr.: *men sal eene klagelicke klage klagen*. Bijbelv. *Ik zal mijn jammer*

Een doove klank. En kaatst den klank weerom. HOOGVL. Men gebruikt het ook voor welluidende maatgezangen:

Met oprechte vreugdeklanken,
U te loven, U te danken. V. D. BERG.

Voor fraai muzijk of gezang doen hooren zegt POOT *nektar bleden in klank.* Zoo noemt men ook de uitspraak van de woorden derzelver *klank.* Overdr., voor naspraak: *eenen leelijken klank achter zijnen rug hebben. Zijn' voorbarigheidt in die hatelijke moordt gaf zijner achtbaarheidt eenen quaden klank na.* HOOFT. Zamenstell.: *rijmklank, tegenklank; weerklank, — klankteeken.* Het woord is gevormd van den verouderden onvolm. verl. tijd des werkw. *klinken:* evenwel zijn *klinken* en *klank geven* onderscheiden, daar het eerste woord, wegens de fijnere *i*, een kleiner, fijner geluid, het laatste een grover en sterker geluid uitdrukt. Van groote klokken zegt men liever: *zij hebben eenen goeden klank;* dan: *zij klinken.* Het lat. *clangor*, gr. *κλαγγη*, komt met dit woord naauwkeurig overeen.

KLAP, z. n., m., *des klaps*, of *van den klap; meerv. klappen.* Weder een woord, dat het natuurlijke geluid nabootst, dat, door het zamenslaan van twee breede, harde, of van een hard en een week ligchaam, veroorzaakt wordt. Van hier *iemand eenen klap geven*, dat is, eenen slag toebrengen, die klapt. Oneig., beuzelarij, gesnap: *dat gij zijn dwaezen klap gelooft.* VOND. *En voerden vuilen klap.* HOOFT. *Ydelen klap uitslaan. Maer begonst veel klaps te drijven.* GESCH. Voords worden sommige dingen, die eenen klap geven, met dien naam, in onze taal, benoemd; die, evenwel, liefst vrouwlijk willen gebruikt worden. Voor een gereedschap der nachtwacht: *hij loopt met de klap.* Voor eene lazarusklap: *hij ontvangt de duiten op de klap. Met de klap loopen*, bedelen. *Hij loopt op de klap* is eene andere spreekwijs, die aanduidt, dat men ongenoodigd bij iemand zijnen honger wil stillen, en juist den oogenblik waarneemt, wanneer men zal eten. Voor de klap van eenen hoed: *hij loopt met de klap neer.* Zoo *de klap* van eenen kelder, van eenen wagen, van eene schuit, enz. Ook dragen sommige dingen den naam van *eene klap*, die, alhoewel zij geen geluid geven, in onze verbeelding, echter, dit schijnen te doen. Zoo hebben eenige vrouwenmutsen hare *klappen.* Dus kent men *de klap*, anders *de klep*,

ee-

eener broek, enz. Van hier *klapachtig*. Zamenstell.: *klapbeentje*, *klapgeld*, loon der nachtwacht, *klaphek*, *klaphout*, kuipershout: *klaphout verkoopen*, snappen. — *Klaplooper*, die op de klap loopt, *klapmuts*, ook voor het achterste gedeelte van sommige trekschuiten. *Klapnoot*, *klappernoot*, *klapoor*, een gezwel aan het gemacht, *klaproos*, *klapperroos*, *klapspaan*, houten veer van eene molentreem, overdr. een man, of eene vrouw, die niets geheim houdt, — *klapstok*, boeren tijdwijzer, *klaptouw*, *klapvlies*, *klapwaker*, *klapwieken*, onz. w.: *ik klapwiekte*, *heb geklapwiekt*, met de wieken klappen.

KLAPPEI (*klappeije*), z. n., vr.; *der*, of *van de klappei*; meerv. *klappeijen*. Eene klapachtige vrouw. Het woord heeft eenen klemstaartigen basterduitgang, even als *liverei*. Van dit *klappei* is het onz. w. *klappeijen*.

KLAPPEIJEN, zie *klappen*.

KLAPPEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik klapte*, *heb geklapt*. Onz., met *hebben*; een klappend geluid maken: *laat de venster zoo niet klappen*. *Met* (ook *in*) *de handen klappen*. Geluid geven: *de tiktakschijven klappen*. Oud. Snappen, praten: *dat vrouwmensch klapt den ganschen avond door*. *Klappende vogels*. Belijden: *de gevangene wil niet klappen*. Overbrengen: *uit de school klappen*. Bedr. *de handen klappen*. *De gevangene heeft alles geklapt*. Van hier *klapper*, snapper: *desen grooten klapper*. Gesch. *klappertje*, een met buskruid gevuld gevouwen papier, dat, aangestoken, eenen klap geeft: *een klappertje afsteken*; — *klappernij*: *groot voedsel vonden deze klappernijen*. Hooft. — Van hier het voordd. w., *klapperen*, *klappering*. Zamenstell.: *klapperboom*, *klapperman*, *klapperolie*, *klappertanden*, (wanneer de tanden op malkander klappen): *daar zitze en klappertant alleen*. Vond. Van dit *klappen* heeft men het zelfst. *klappei*, *klappeije* gevormd, met eenen basterduitgang, in de beteekenis van praatster, snapster; en hiervan het werkw. *klappeijen*. Dit woord *klappen* is in het eng. *to clap*, zw. en ijsl. *klappa*. Hierheen behoort het ital. *colpo*, het fr. *coup*, het gr. *κολαπτω*, het lat. *colaphus*.

KLAREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klaarde*, *heb geklaard*. Van *klaar*. Schoonmaken, reinigen: *om de vloer van puin en bekemmering tot gaalijkheit der preke te klaaren*. Hooft. *Eene rekening klaren*, haar zuiveren. *Eene pleitzaak klaren*, bij slotvonnis afdoen. Van hier noemde men,

voor-

voorheen, de vergadering der overijsselsche Staten, te Deventer, de *klaring*, omdat daar de zaken bij slotvonnis werden afgedaan. Voords beteekent het iets behendig doen, in den lagen stijl: *Ik zal dat wel klaren.* Bij VOND. vindt men, dat, toen Orestes Aegijsthus doodde, hij hem ter zelfde plaats aan eene zijde holp, *daer hij 't Agamemnon klaerde*, dat is, waar Aegijsthus den Vorst vaardig, behendig vermoord had. M. L. TIJDW. zegt ergens: *die volvaardig weet te klaaren de schikking, die zijn vrijen wil bekoort.*

KLAROEN, z. n., vr., *der*, of *van de klaroen*; meerv. *klaroenen*. Een blaasspeeltuig, dat een schel geluid geeft; uit het fr. *clairon*. *En hemelsche klaroen naer onze maght te zetten.* VOND. Zamenstell.: *kinkklaroen*, *bloedklaroen*, *krijgsklaroen*: *wen 't hoort de krijgsklaroenen steken.* HOOGVL.

KLAS, zie *klad*, eene klis.

KLASSEN (*klessen*, *klatsen*, *kletsen*), onz. w., gelijkvl. *Ik klaste*, *heb geklast.* Hetzelfde als *kletsen*. *Zijn geesselzweep doet klassen.* VOND.

KLATER, z. n., vr., *der*, of *van de klater*; meerv. *klaters*. Een ratel, een woord van het heldere geluid gevormd.

KLATEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klaterde*, *heb geklaterd.* Een geklater maken: *de donder klatert. Een klaterend geluid. En 't buldrende geluk vrij klatre met zijn zweep.* HOOFT. Van hier *klatergoud*, eigenlijk; overdr. voor schijngoed.

KLATS, een tusschenwerpsel, om het geluid van weeke ligchamen uittedrukken, als men dezelven tegen andere ligchamen werpt: *klits*, *klats.* VOND.

KLAUTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klauterde*, *heb geklauterd.* Klimmen, zoo dat men zich met handen en voeten vasthoudt: *zij klauterden*, *als katten.* HOOFT. *Naar boven klauteren.* Van hier *klauteraar*, *klautering*. Het stamt af van *klaauw*. Zie, voords, INL. bl. 145.

KLAVAATSHAMER, z. n., m., *des klavaatshamers*, of *van den klavaatshamer*; meerv. *klavaatshamers*. Breeuwhamer. Het woord baauwt het geklop der herhaalde slagen des breeuwers na.

KLAVECIM (*klavecimbaal*, *klavecimbel*), z. n., vr., *der* of *van de klavecim*; meerv. *klavecimmen*, of liever *klavecimbalen* (*klavecimbels*). Een snaarwerktuig, waarop mu-

muzijk gespeeld wordt: *om de klavesim te roeren*. Hooft. Ital. *clavicembalo*, fr. *clavecin*. Zie *cimbaal*.

KLAVER, z. n., vr., *der*, of *van de klaver*; zonder meerv. Een bekend kruid, een goed voedsel voor paarden en vee. *Breede klaver*. *Roode klaver*, met roode, *witte klaver*, met witte bloemen. *In versche klaver*. Hoogvl. Van hier *klaverig*. Om haar klaauwvormig blad schijnt het, met *klaauw* en *klieven*, eenen oorsprong te hebben. Van hier *klaveren*, een teeken op kaarten: *klaveren aas* — *klaveren koning*. Zamenst.: *klaverblad*, *klaverdoek*, kanefas, *klaverjassen*, een kaartspel, en zich rollend in de klaver vermaken, *klaverveld*, *klaverweide*, *klaverzode*. — *Steenklaver*, enz.

KLAVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klaverde*, *heb geklaverd*. Klauteren: *men hoeft de katte niet te leeren klaveren*. Brune. *Tot dat een jong schipper*, *aan d'andre zijde boven geklavert*. Hooft. De aanmerking van de Haes is op dit woord, dat het niet alleen *klauteren*, maar ook *in de klaver weiden* beteekent; en hij beroept zich op Vond. *Ovid.*, 2 b. ℣ 1082. Zoover het het eerste aanduidt, stamt het van *klaauw* af.

KLEED, z. n., o., *des kleeds*, of *van het kleed*, meerv. *kleederen*, in eenige gevallen, ook *kleeden*. Dat aan het menschelijke ligchaam tot deksel, of ook tevens tot sieraad strekt. *Een nieuw kleed*. *Kleederen verstellen*. *Dat kleed staat hem niet*. *Het kleed maakt den man*. *Een kleed aandoen* — *aantrekken* — *uittrekken*. *Een kleed afleggen*. *Een kind in de klederen* — *kleeren steken*. *Iemand in de kleeren steken*, hem bedotten. *Dat komt aan mijne koude kleeren niet*, dat is mij gansch onverschillig. Vuil linnen, wanneer het zamengetrokkene *kleeren* mede gebruikt wordt: *mijne vrouw is met de kleeren bezig*. Alles, waarmede iets omhangen, of bedekt wordt: *sij sullen daerover een kleet van purper uijtspreijden*. Bijbelv. In dien zin zegt men, in het meerv., *kleeden*, niet *kleederen*. Hierheen behooren de zameng.: *altaarkleed*, *beddekleed*, *dekkleed*, *kabelkleed*, *paardekleed*, *regenkleed*, *schanskleed*, *schoorsteenkleed*, *stoelkleed*, *tafelkleed*, *vloerkleed*, *wagenkleed*, *wiegekleed*. Voords zijn de zamenst.: *kleerbezem*, *kleerborstel*, *kleerkamer*, *kleerkas*, *kleerkist*, *kleerkooper*, (*kleerverkooper*) *het kleermaken*, *kleermaker*, *kleermand*, *kleerschaft*, *kleersnijder*, *kleerstok*,

kleer-

kleertob, *kleerwinkel*, *kleerworm*, *kleerzolder*, enz. Verkleinw. *kleedje*.

Kleed, hoogd. *kleid*; bij STRYK. *chlaid*, in het zwabensp. *claid*; nederſ. *kleed*, angelſ. *clatha*, eng. *cloath*, waar ook *cloth* zoowel lijnwaad en doek, als een kleed is, deen. *kläde*, zw. *klaede*. Het eng. *cloud*, eene wolk, is hetzelfde woord, zijnde, eigenlijk, eene bedekking van den hemel door wolken.

KLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kleedde*, *heb gekleed*. Kleederen aantrekken: *hij kleedt hem van het hoofd tot de voeten*. *Zich kleeden*. *In den rouw kleeden*. Figuurl.: *kleedt die toonen in den rou*. HUIGENS. Bedekken, verbergen: *lettren*, *in loode kookers kleeden*. HOOFT. *Gekleed zijn*. *Ik ben nog niet gekleed*. Van hier *kleedaadje*, *kleedij*, *kleeding*.

KLEEF, z. n., o., *Kleefs* — *van het Kleef*; zonder meerv. Eene ſtad, en een hertogdom. Van hier *kleefsch*: *kleefsch geld*.

KLEEMSCH, bijv. n. en bijw., *kleemſcher*, *meest*, *zeer kleemsch*. Kleverig, pappig: *het wittebrood is kleemsch*, het is niet gaar gebakken. In het nederſ. is *kleimen*, *klehmen*, eng. *to cloom*, doen kleven. L. v. BOLHUIS heeft het werkw. *kleemen* aangeteekend. Het heeft, met *leem*, eene bron. Zie *ſch*.

KLEEN, zie *klein*.

KLEI, *klai*, z. n., vr., *der*, of *van de klei*; zonder meerv. Vette, vaste aarde: *ſpoel de klei van de wielen af*. Kleiland: *hij woont op de klei*. Kleiakker: *'t vet der klai met gout belaen*. POOT. Kleiweg: *de klei rijden*; ook figuurl. voor in gevaar en ongeval geraken: *hij heeft bedroefd de klei gereden*. Pijpenklei: *de klei rollen*. *In klei boetſeren*. In den verhevenen ſtijl heet ons ligchaam, ten opzigt van zijne brooschheid, *uit klei gevormd*: *onze ziel*, *uit de gehuurde wooning van geboetzeerd klaaij ontſlagen*. J. FRANTZEN. Het verſchaft ook een beeld van ongevoeligheid, logheid: *ongelukkig de ziel van klei*. FEITH. Het woord wordt ook onz. gevonden: *op het harde klaij*. VOND. De Ouden gebruikten het altijd vrouwl.; welk geſlacht ook, thands, meest in zwang is. Van hier *kleiachtig*. Zamenſt.: *kleiaarde*, *kleiboer*, *kleigrond*, *kleiland*, *kleiſpoor*, *kleiweg*. Het begrip van kleven, van taaije vettigheid, is het meest heerſchende

in

in dit woord, waarom men het, met *kleven*, *klis*, *leem*, eenen oorsprong schijnt te moeten geven.

KLEIJE, z. n., vr., *der*, of *van de kleije*; meerv. *kleijen*. Het meerv. is meest in gebruik. Door *kleijen* verstaat men, in Gelderl., het achterste, de zemelen van boekweit. Bij Kil. is *kleije*, *klije*. *Furfur*, *acus*, *palea*. In het hoogd. *kleije*, zw. *kli*. Adelung leidt het af van *klieven*, inzoover het, eertijds, verbrijzelen beduidde. In de *Monseeis. Gloss.* heet het *cliuva*.

KLEIN, (*kleen*) bijv. n. en bijw., *kleiner* (naar sommiger tongval, *kleinder*) *kleinst*. Het tegendeel van groot. In het algemeen, dat eene geringere maat van uitgebreidheid heeft, dan andere dingen: *Europa is kleiner dan Azia. Eene kleine stad. De kleine vinger. Een kleine berg. Klein snijden*, *stooten*, *malen*, *wrijven*. *De kleine Profeten*, in tegenstelling van de schriften der vier overigen, die, in de Bijbelrol, eene grootere ruimte beslaan. De mensch heet *de kleine wereld*. *Klein geld*, in het gemeene leven, het tegendeel van grof geld. — Ook als een naamw. *In het klein handelen. In het klein schilderen. In het klein arbeiden.* Dat in de lengte korter is: *kleine schreden. Eene kleine mijl.* Ten opzigt der hoogte: *een kleine boom. Klein van persoon — van gestalte. Een klein mannetje.* Dun: *klein bier.* Onergenlijk, onvolwassen, *hij heeft nog kleine kinderen*. *Kleinste* wordt, in de Bybelvert., voor jongste, gelijk *grootste* voor oudste, gebezigd. Hierheen behoort het verkleinw. *kleintje*: *hoe vaart uw kleintje? Kleintje* is ook, dat klein van waarde is: *ik zal mij met een kleintje vergenoegen.* Van hier *kleintjes*: *dat huis valt wat kleintjes.* Voords, ten opzigt der during: *noch eenen kleynen tijt ben ik bij u.* Bybelv. Ten opzigt der meenigte: *een klein aantal. Eene kleine som.* In het gemeene leven zegt men: *eene kleine honderd boomen.* Als een bijwoord: *een klein weinig geduld.* Ten opzigt der inwendige gesteldheid: *eene kleine winst. Die zijn zaligh lot, hoe kleen.* Poot. Ten opzigt van moed: *'t hart werdt hem kleener.* Hooft. Weinig waard: *hij is klein in zijne eigene oogen.* Met verachting vergezeld: *acht uwen vijand niet klein.* Onvermogend: *zijne kragt is klein.* Ten opzigt der wigtigheid: *eenen kleinen aanvang maken. Een klein begin. Een klein verstand.* Ten opzigt van aanzien: *hij is onder grooten en kleinen zeer gezien.*

zien. Van hier het werkw. *kleinen*, dat, bij Hooft, bedr. en onz. voorkomt. Bedr., kleinmoedig maken: *door uwe leughenen 't hart te kleinen*. Minder maken: *zijn leedt kleinen*. Onz., verminderen: *als de hoop der genaade kleinde*. Kleinder worden voor het oog: *als ghij de daaken ziet kleenen*. Ook het bedr. w., met eenen basterduitgang, *kleineren*, iemands achting benemen. Voords: *kleinheid*, *kleinigheid*, *kleinte*, *kleinachtig*. Zamenst.: *kleinachter*, *kleinachting*, *kleingeloovig*, *kleinhartig*, *kleinhartigheid*, *kleinhartiglijk*, *kleinmoedig*, *kleinsmid*, *kleinverwer*, *kleinzeerig*, ook voor ligt geraakt, *kleinzeerigheid*.

Klein, hoogd. *klein*, Notk. *chlein*, Willer. *chlein*, in den zwabenspieg. *clain*, nederf. *kleen*, zw. *klen*. De *k* is hier slechts het keelgeluid, en behoort niet tot den wortel. Het stamwoord is nog in het nederf. *leen*, mager (bij de Gron. boeren *kleen*, *klein*) angelf. *laene*; *hlaene*, eng. *lean*. Onze verouderde verkleinende uitgang *lijn*, en de hoogd. *lein* behooren hierheen ook.

KLEINOOD, z. n., o., *des kleinoods*, of *van het kleinood*; meerv. *kleinooden*. Allerlei kostelijk edelgesteente, en uit kostelijke metalen gemaakte dingen, welke men tot sieraad heeft; ook *kleinoodie* genaamd: *haar maakte hij zijn' kleinoodjen*. Hooft. Alles, wat ons dierbaar is, draagt dien zelfden naam: *dat boek is een dierbaar kleinood der oudheid*. *Achtbaarheid*, *dat kostelijk kleinnoodt*, *in den zin van de werelt*. Hooft. De spelling met eene *n*, *kleinood*, is de echte, als zijnde het woord zamengesteld uit *klein* en *ood*. Bij de Ouden, diende *bod*, of *ode*, om naamwoorden, die bij ons in *heid* uitgaan, te vormen. Bij Notk. is *bettelode*, bedelarij, als zeide men *bedelheid*. Ondertusschen is *ood* een zeer oud woord, dat, in alle europesche talen, voorkomt, en, in het gemeen, een goed, eene bezitting te kennen geeft. *Heriotum*, *hereotum* is, in de middeleeuwen, heergoed, (heirgoed) dat is, de noodige wapens en toerusting voor een krijgsheer. In de dagelijksche taal kennen wij nog *allodiale goederen*: *allodium* was, in de middeleeuwen, een eigendommelijk, aangeerfd goed. In het oude zweedsch is *od*, *öde* zeer dikwijls een schat, in het ijsl. *audur*, rijkdom, overvloed. *Kleinood* beduidt, dan, eigenlijk, kleine dingen, welke eenen schat, of rijkdom in zich bevatten. Wanneer *klein* in *kleinood*, tot het angelf. *cleen*;

d. i. zuiver, behoorde, zou het eenen zuiveren schat beteekenen. HUYDEC. brengt het tot het oude *clene*, dat niet alleen klein, maar ook weinig, en dus raar, zeldzaam beteekende, zoo dat *kleinood* eenen zeldzamen schat zou aanduiden.

KLEINS, *kleinzen*, zie *klens*, *klenzen*.

KLEM, zie *klam*.

KLEM, z. n., vr., *der*, of *van de klem*; meerv. *klemmen*. Eigenlijk nijping, waardoor iets geklemd wordt: *hier liggen voetangels en klemmen*. Ook neemt HUIGENS het voor eenen naauwen doortogt: *dat in de kiese klem van d'oore niet en gaat*. *Hij heeft de klem in den mond*, als de mond zich niet kan openen. Overdr., verlegenheid: *in de klem geraken, zitten*. *Toen mijn ziel was in de klem*. VOND. Benadeeling, verdrukking: *mijn goude vrijheit in de klem*. VOND. Nadruk in woorden en daden: *eene rede, die geene klem heeft*. *Met klem van woorden*. VOND. Kragt en sterkte, om iets te verrigten: *zijn navolger had de klem der heerschappije nauw aengegrepen*. BOGAERT. *De vaderslachtige is de klem des heirtoghts quijt*. VOND. *De klem der regering*. Het woord wordt, in alle geslachten, gevonden; het vrouwl. is, echter, het gebruikelijkste.

KLEMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik klemde*, *heb geklemd*. Bedr., nijpen: *hij klemde zijnen voet*. Met alle kragt aanzetten: *de strijdt (was) wel geklemt*. HOOFT. Onz., met *hebben*: *de deur klemt*. Behaauwen: *dat klemt mij om het hart*. *Om het hart klemmen*. HOOGVL. Sterken indruk achterlaten: *zoo uw geluksstaat klemt op uw verlichte Reden!* M. L. TYDW. Van hier de zamengest.: *klemgrond*, (waarop de schepen hechten) *klemhaak*, waartusschen de timmerman de planken, welke hij aan de schaafbank schaven zal, klemt, — *klemrede*, *klemspreuk*, *klemvogel*, (bij KIL. ook *klampvogel*) eene soort van havik, omdat hij zijne prooi tusschen de pooten vasthoudt, — *klemwoord*. Voords: *klemmerkruid*, *klemmerblad*, eiloof, welks bladen, door fijne vezeltjes, aan boomen, of muurwerk, zich vasthechten, *klimmerblad* door D. HEINS geheten: *met klimmerbladen groen*.

ADELUNG leidt het van *leem* af. Het eng. *to clamm*, anders *to cloom*, heet kleven, gelijk het hoogd. *klemmen*, eertijds, die beteekenis ook gehad heeft. Vergelijk *klam*.

KLENS, (*kleins*) *der*, of *van de klens*; meerv. *klenzen*. Een werktuig, om iets te laten doorzijgen, een teemsdoek, ten einde het nat zuiver en helder worde, anders ook *klenzer* genaamd; van het werkw. *klenzen*, anders *kleinzen*, van *klein*, angelſ. *clæn*, zuiver, *kleinen*, *kleinzen*, angelſ. *clænan*, *clænſan*, zuiveren, als alleen het kleine en fijne doen doorzijgen, derhalve zuiveren, reinigen: *melk klenzen*. Klein maken: *mond, die ter nauwer nood, met kevels tandeloos kan kleinzen kruim van brood*. BAKE. Hiervan *klenzing*, *kleinzing*, in het angelſ. *clænſung*, voor zuivering: *for thinre clænſunge*, d. i. voor uwe reiniging. In het eng. is *clean*, zuiver, klaar, helder. Ons oude woord *kleinſter* is eene vonk, anders *gleinſter*, waarvan *gleinſteren*, *glinſteren*.

KLEP, z. n., vr., *der*, of *van de klep*; meerv. *kleppen*. Een woord, dat, in ſommige gevallen, met *klap* verwisſeld wordt, in ſommige gevallen verkiest het gebruik *klep*. VOND. gebruikt het als een onveranderlijk tusſchenwoord, om eenen klank van hamers natebaauwen: *klep, klep het aenbeeld ging*. Voor eenen opſlag op de tas van een kleed, welken men *eene klep* noemt. Zoo ook *de klep* van eene pomp. Zie voords *klap*.

KLEPEL, z. n., m., *des klepels*, of *van den klepel*; meerv. *klepels*. Het ijzeren werktuig, dat in eene klok hangt, en, door zijne aanraking aan den binnenkant der klok, het geluid veroorzaakt: *de klepel is uit de klok gevallen*. Voor de klok zelve: *als hij den dooden met den klepel beluidt*. VOND. Voor den bek eens ojevaars; omdat hij, met denzelven, een kleppend geluid ſlaat: *de ojevaar klept met zijnen klepel*. VOND. Schertſend, voor de tong: *zij heeft eenen lustigen klepel*. Eertijds noemde men eenen klopper aan de deur, *deurklepel*. Van *kleppen*.

KLEPPEL, z. n., m., *des kleppels*, of *van den kleppel*; meerv. *kleppels*. Klapſpaan aan de treem eens molens.

KLEPPEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik klepte*, *heb geklept*. Onz., met de klep ſlaan: *de nachtwacht klepte*. De klok, in het aantrekken, zoo dwingen, dat de klepel ſlechts den eenen binnenrand rake, heet *kleppen*. Het ſlaan der ojevaren: *het ſteil verblijf der kleppend' oojevaaren*. PSALMBER. Bedr., *de klok kleppen*. Van hier *klepper*, *klepperman*, (klapperman), nachtwacht.

In

In den dichterlijken ſtijl, heet een dravend paard, dat met zijne hoeven tegen den grond klept, *een klepper: men ziet den klepper zich in 't oeffenperk verhitten.* VOND. Verkleinw. *kleppertje.* Van hier het voorddur. w. *klepperen: de ojevaar kleppert.* Iemand, wiens tanden, door koude, op elkander ſlaan, wordt gezegd *te klepperen.* Dit heet, anders, *klappertanden*, bij VOND., *klippertanden.*

KLERK, z. n., m., *des klerks*, of *van den klerk*; meerv. *klerken.* Een onduitsch woord, van het lat. *clericus*, uit het gr. κλῆρος, dat eigenlijk een lot beteekent, van κληρόω, d. i., bij het lot verkiezen. Κληρὸς zegt dan zooveel als door het lot gekozen, gelijk wij in het N. TESTAM. van Matthias lezen; waardoor dan verder de Geestelijkheid den naam van *clerici*, en daarvan *clergie*, gekregen heeft, in tegenſtelling van de leeken Dewijl nu, in de middeleeuwen, de wetenſchappen en kundigheden, bij de Geestelijken alleen bijna, gevonden werden; dezen ook het lezen en ſchrijven best verſtonden, bediende men zich, meest, van zoodanigen tot openbare ſchrijvers. Van hier heeft het woord *klerk*, bij ons, den naam van hulpſchrijver behouden. *Een klerk op het ſtadskantoor — bij eenen koopman — bij eenen pleitbezorger*, enz. L. TRIP noemt den kundigen geſchiedſchrijver, L. OFFERHAUS, *der eeuwen trouwen Klerk.* Van hier *het klerkſchap*, het ambt eens klerks.

KLESSEN, zie *klasſen*, *kletſen.*

KLETS, z. n., vr., *der*, of *van de klets*; meerv. *kletſen.* Een woord, dat een ſnerpend geluid nabootst: *hij gaf hem eene klets met de zweep.* Ook als tusſchenwoord: *klets! klets! zoo ſloeg hij hem op de wang.* Schuld, in het gemeene leven: *iemand eene klets aanzetten.* Iets borgen heet, *iets op de klets halen.* Zamenſt.: *kletsoor*, eene lange zweep.

KLETSEN, (*klesſen*) onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kletste, heb gekletst.* Onz., eenen kletſenden klank veroorzaken: *met eene zweep kletſen. De gooten kletſen op 't geſteent.* S. v. CH. *D'olifanten ſloegen, onder 't kletzen der ooren, een afſchrikkelijk geluit.* BOGAERT. Bedr., werpen, ſmijten: *eenen ſteen in de glazen kletſen.*

KLETTEREN, zie *klateren.*

KLEUMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kleumde, heb gekleumd.* Stijf van koude zijn: *hoe ſtaat gij daar zoo te*

kleumen? HOOFT zegt ergens: *uw' vlam ontdooij zijn' kleumde ſtrammigheên.* Van hier *kleumer*: *gij zijt een regte kleumer.* Iemand, die niet veel koude verdragen kan, en, daarom, digt bij het vuur kruipt, noemt men *kleumsch.* Als men het nederſ. *verklamen*, van koude ſtijf worden, bij ons *verkleumen*, vergelijkt, mag men het veilig van *klem*, *klemmen*, afleiden.

KLEUNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kleunde*, *heb gekleund.* Kloppen, ſlaan: *nu kleunt men hem met ſtokken.* VOND. Het woord ſchijnt klanknabootſend te zijn. Het gr. κλονειν heet geraas maken, en ook ſlaan, kloppen; dat eveneens van den klank ſchijnt gevormd te zijn.

KLEUR, z. n., vr., *der*, of *van de kleur*; meerv. *kleuren.* Het uitwendige gelaat der dingen, zoo als het, door de verſchillende wijziging van de lichtſtralen, aan ons oog zich vertoont. *Witte* — *gele* — *roode* — *blaauwe* — *groene* — *zwarte kleur. Eene ſchoone kleur. Eene vaste kleur. Eene kleur, die niet verſchiet. Eene verwelkte kleur. Die 't oog verwart door haar dommeling van kleuren.* M. L. TIJDW. De blos op het aangezigt: *eene kleur krijgen. Eene friſſche* — *eene gezonde kleur hebben.* Schijnrede: *hij wist de zaak eene ſchoone kleur te geven.* Uit verachting, zegt men van iemand, die zich bij eene partij voegt, bij welke men teekens of leuzen draagt: *hij is van de kleur.* In het gemeene leven zegt men *kleurd*, voor *gekleurd*: *hij droeg eene kleurde broek*, van eene andere kleur, dan zwart. Het werkw. *kleuren* is ook, ſchoon weinig, in gebruik. Het deelw. heeft HOOFT: *uw' kinderen minnelijk gekleurt.* Van het fr. *couleur*, lat. *color.* Sommige ſchrijven *koleur*, *coleur*: doch, zie INL. bl. 74, 75.

'KLEUTER, z. n., vr., *der*, of *van de kleuter*; meerv. *kleuters.* Een klein meisje: *eene ſtoute kleuter.* HOOFT zegt: *dat het dusſchen kleuter was.* Zamenſt.: *kleutergeld*, bij KIL. *klotergeld*, klein geld: *hij deder mijn zoo veul kleutergelts bijlangen.* HOOFT. KIL. heeft ook *kloterboek*, *adverſaria.* Het ſchijnt, met *kloteren*, *klonteren*, uit eene bron te zijn. *Klotz* in het hoogd., *kluns* in het zw., ons *klont* (waarheen ook *kluit* behoort) is *masſa conglomerata.* Eene *kleuter* is, dus, een kort, ineengedrongen meisje. *Kleutergeld* kan men nu ook, gemaklijk, uit die bron afleiden.

KLEVEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kleefde*, *heb gekleefd.*

kleefde. Onz., met *zijn* en *hebben*; door eene taaije vochtigheid aan iets blijven hangen: *pek kleeft aan de vingeren. Mijne tong kleeft, van dorst, aan het gehemelte.* In den vertrouwelijken spreektrant zegt men: *dat kleeft aan de ribben*, voor, dat voedt wel. Zijn hart aan iets hangen: *blijf altijd aan het hemelsch kleeven.* A. K. Doch meest in eenen verachtelijken zin: *aan 't ak'lig zondekleeven berouw- en schaamtloos kleeven.* F. S., in M. L. Tydw. Zoo zeide reeds Otfrid.: *balo, ther uns klibit.*, de boosheid, die ons aankleeft. Bedr.: *twee bladen papier aan elkander kleven. De bij kleeft de spleet.* Vond. *Maar kleev aan uwen disch voor eeuwig onze lippen.* Oudl. Van hier *kleving*, *kleverig*, *kleverigheid*, *klevig*, — *kleefachtig*. Hooft.

Kleven, hoogd. *kleben*, Otfr. *klivan*, *kleban*, Notk. *chleben*, nederf. *kliven*, *kleven*, angelf. *cleofan*, eng. *to cleave*, deen. *kläve*, zw. *klibba*, pool. *kleil*. In het gr. is *γλια*, leem. Dit *leem* is, misschien, de wortel. Dat, toch, de *k* slechts een voorvoegsel is, blijkt uit het wend. *lepin*, kleven.

KLIBBER, z. n., o., *des klibbers*, of *van het klibber*; zonder meerv. Bij Kil. *klebber*, *klibber*, *klubber*; die het door *gutta viscosa ex arboribus defluens*, taaije, kleverige gom, die uit de reten der boomschors druipt, vertaalt. Vond. gebruikt het eenigzins anders, als hij spreekt van *eene galeie, geverwt met klibber breijn en bloed*, verstaande daardoor de verscheurde ingewanden, die aan de zijden der galei kleefden. Van *kleven*.

KLIEF, z. n., vr., *der*, of *van de klief*; meerv. *klieven*. Kloof, spleet. Het woord is bijna geheel verouderd. In Gron. gebruikt men het nog, schoon men het, daar, met eene zachtere keelletter uitspreekt, *glieve: door de glieve van de deur*, dat is, door de reet, de spleet derzelve.

KLIEK, z. n., vr., *der*, of *van de kliek*; meerv. *klieken*. Verkleinw. *kliekje*. Overgeschotene brok van den maaltijd: *gij zult uwe klieken morgen opeten.* Ook wordt het in den zin van uitgespogen slijm gebezigd. In het nederf. is *ein' klicks* een weinigje, dat overgeschoten is. Het komt, dan, zonder twijfel, van *klicken*, dat, in het hoogd., van den klank gevormd is, en aanduidt een taai ligchaam in kleine stukken smijten.

KLIEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kliekte*, *heb gekliekt*.

Stukken en brokken van het geen men eet overlaten. Ook spugen, rogchelen, slijm uitwerpen. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn. Van hier *klieker*, *kliekster*. Zamenst.: *kliekpotje*, kwispedoor, *kliekschuld*.

KLIER, z. n., vr., *der*, of *van de klier*; meerv. *klieren*. Sponsachtig deel in het ligchaam van mensch en dier, om deszelfs vochten af te scheiden: *hier zijn de klieren, wier ampt het is het doorgaende vocht te kleinzen*. Overz. v. Herv. Een gezwel aan de keel: *hij heeft de koude klieren*. Verkleinw. *kliertje*. De kraag van een hemd heet, in Gelderland, *eene klier*. Van hier *klierachtig*, vol klieren: *de klierachtige zelfstandigheid van het brein*. Zamenst.: *keelklier*, *pijnappelklier*, *traanklier*, — *kliergezwel*, enz.

KLIEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kliefde*, *heb gekliefd*, (oudt. *kloof*, *gekloven*). Klooven: *hout klieven*. In den dichterlijken stijl: *de zee klieven*. *Na zo veel zee te klieven*. Bogaert. *De baren klieven*. *De lucht klieven*. Hooft schijnt het onz. te nemen, in den oneigenl. zin van verbroken worden; wanneer het het hulpw. *zijn* vereischt: *laat nemmermeer deze vrundschap klieven van eenigh misverstandt*. Het woord schijnt den klank van ligchamen, welke men doorklieft, nateboolsen.

KLIF, z. n., o., *des klifs*, of *van het klif*; zonder meerv. Eigenlijk, de steile buitenkant van het land, waartegen de zee in den winter aanslaat; ook de afgang eener steilte: *aan de zijde van 't klif*. Hooft. Moonen schrijft *klift*, en bezigt dit vrouwl.: *begonnen aen de klift*. Zoo ook H. de Gr.: *werpt van een hooge klift veel lettren naer beneen, noijt sal daenuit ontstaen een boek met goede reën*. Doch mogelijk is *klift* hier voor *kluft*. Eng. *cliff*, lat. *clivus*. Het heeft, met *klip*, misschien, denzelfden oorsprong.

KLIJF, z. n., o., *des klijfs*, of *van het klijf*; zonder meerv. Klemmerkruid, klimop: *gedoog, dat dit groene klijf zich magh kringklen om uw hooft*. Vond. Van *klijven*, dat is kleven.

KLIK, z. n., m., *des kliks*, of *van den klik*; meerv. *klikken*. Het onderste koperen, of ook ijzeren, stuk eener kolf: *de klik raakt den paal*. Six v. Chand. bezigt het voor eene kolf zelve. Het woord is klanknabootsend. Een lomperd heet, in de dagelijksche taal, *een houten klik*.

KLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klikte*, *heb geklikt*,

Eigenlijk, een klein en fijn geluid, klik, geven. Voords in het geheim klappen, anders *verklikken*. Van hier *klikker*, *klikster*. Zamenstell.: *klikspaan*. Ook wordt dit woord onzijd. gebezigd, in de beteekenis van genoeg zijn: *o! honderd gulden klikken er niet aan.* Zoo zegt men ook in het hoogd.: *es klecken keine hundert Thaler.*

KLIKKLAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik klikklakte*, *heb geklikklakt*. Het geluid van verdubbelde slagen: *'t gedruis vervult de lucht, en klikklakt in onze ooren.* J. de Marr. *De wapens klickklacken.* Vond. Zie *geklikklak*.

KLIKSPILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik klikspilde*, *heb geklikspild*. In sommige oorden gebruikelijk, voor lanterfanten.

KLIM, z. n., o., *des klims*, of *van het klim*; zonder meerv. Klimop: *de boom omhelst van 't klim.* De Decker.

KLIMAAT, z. n., vr., *der*, of *van de klimaat*; meerv. *klimaten*. In eenige oorden zegt men ook *het klimaat*. Een onduitsch woord, uit het gr. en lat. *clima*. In eenen zuiveren stijl plaatst men daarvoor het woord, *luchtstreek*.

KLIMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik klom*, *heb* en *ben geklommen*. Eigenlijk, zich vasthoudende opstijgen: *hij is op den boom geklommen. Op eene ladder klimmen.* Met moeite opstijgen: *op eenen berg klimmen. Wij hebben reeds drie uren geklommen.* Maar: *wij zijn op den berg geklommen.* Opstijgen, langzaam naar boven gaan: *de zon is aan het klimmen. De rookzuil klom. De vloed klimt. Klimmen* zegt men ook van de galgestraf: *hij moet klimmen.* Van eenen hengst: *hij heeft nog nooit geklommen.* Van honden: *het speelen, dat de honden t'samen hebben, 't welck eintlijk uitkomt op een klimmen van den eenen op den anderen.* Hooft. Rijzen, in het zingen: *zij klimt met hare stem.* Fig., denkbeeldig klimmen: *zijn gebed klom, door lucht en wolken heen.* In geluk toenemen: *hij is in het klimmen. In het klimmen der jaren*, in het aannaderen des ouderdoms. Toenemen: *mijne smert klimt met elken dag.* Van hier *klimmer*. Het woord vloeit uit dezelfde bron, waaruit *klam*, *klamp*, *klemmen*, enz., ontstaan zijn. Zamenst.: *klimboon*, *klimslag*, touw onder aan den boegspriet, tot behulp

hulp der matrozen, die aan het blind- of bramzeil iets te doen hebben.

KLIMOP, z. n., o., *des klimops*, of *van het klimop*; zonder meerv. Eiloof: *mijn klimop noemd' ik die.* HOOFT.

KLING, z. n., vr., *der*, of *van de kling*; meerv. *klingen.* Het blanke lemmer van eenen degen: *iemand voor de kling eischen. Voor de kling vorderen.* HOOFT. *Hij leert de pen, en niet de kling alleen.* VOLLENH. *Die zoo wel van pen als van de kling zich dienen kon.* G. BRANDT. *Zich op de kling verlaten. De bezetting over de kling jagen. Hij liet alles over de kling springen.* Het woord wordt naar het klinkende geluid zoo genaamd. KIL. heeft *klincke, klinghe.* Ook beteekent, naar A. KLUITS aanteekening op de lijst van HOOGST., *kling* een klif, *clivus.* Dorre duinen noemt men daarom *klingen*: *vergast het gansche dorp, en zet zich op de klingen.* J. DE MARR. In het hoogd. heet *eine Klinge*, een heuvel. Zeker, hebben sommige plaatsen daarvan nog hare benaming, als: *Klingenberg, Klingenouw*, enz. Het woord, in dezen zin, schijnt eenen klomp verbondene deelen te beteekenen. Het eng. *to kling*, vast vereenigen, en ons *klongel, klongelen* schijnen van denzelfden oorsprong te zijn.

KLINGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik klong, heb geklongen.* Klinken. Het woord is reeds buiten gebruik. VOND. zegt nog: *daer d'Engelen klingen, en dansen en springen.* En D. R. KAMPH.: *laet de heldre cimbael klingen.* Zamenst.: *klingbuil, klingelbuil.* Zie *klinken.*

KLINK, z. n., m., *des klinks*, of *van den klink*; meerv. *klinken.* Een klap, die klinkt: *dat deez' met eenen klink een schip kan sloopen.* HOOFT. *Zo iemand hun een klink gaf.* OUD. Doch vrouwlijk is het voor een werktuig, dat, door zijn nedervallen, de deur vasthoudt: *de deur is op de klink. Eene klink* is ook een omgeklonkene spijker. Aan eene kous vindt men ook *eene klink.* Dezelfde naam wordt, even als in het nederf., aan eene scheur gegeven; wanneer het woord ook vrouwl. is. In den dagelijkschen omgang zegt men insgelijks *van klink*, voor van belang, van gewigt; *dat was een bewijs van klink.* Zamenst.: *klinkdeur*, klinket, *klinkdicht*, *klinkklaar*, zuiver, onvervalscht; *klinkklaar goud. Klink-*

klaar water. — *vet*; ook voor- enkel: *op 't klinkklaar rammelen.* J. DE DECK. Voords: *klinkletter*, *klinkwerk*, houtwerk, dat zamengeklonken wordt. Het woord schijnt, wat zijne eerste helft aangaat, tot *glans*, *glinsteren*, te behooren.

KLINKEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik klonk*, *heb geklonken*. Onz., met *hebben*; klank geven: gespannene snaren, klokken, dunne stukken van zekere metalen, glas, schellen, enz., *klinken*, als zij geslagen worden. *Zij klonken, nog eens, met de glazen, bij het drinken van de gezondheid. Ik zal hem met klinkende munt* (ook *met klinkende rede*) met gereed geld, *overhalen*. Door het gehoor vernemen: *die daad zal elk vreemd in de ooren klinken.* Veel gerucht maken: *thands klonk die kreet uit de vesten van Jeruzalem.* J. FRANTZEN. Bedr., omklinken: *ik zal het nageltje klinken.* Eenen klink toebrengen: *de bloetraat klinkt hem in zijn aangezicht.* VOLLENH. Met eenen luiden slag iets bewerken: *kolossen, door de hant geklonken.* ANTONID. Met geweld op iets slaan: *Sisyphus keizelsteen, met Plutoos staf geklonken.* HOOFT. *Klinken op een bekken.* VOND. Wegwerpen, dat het eenen klank geeft: *de voorste klonk de scheer hem naer 't hooft.* VOND. Vastmaken: *in ketenen klinken. Andromeda was aan eene rots geklonken.* Fig., zijn vol beslag krijgen, dat van eene zaak gezegd wordt, welke men in stilte zoekt te volbrengen: *en 't waat geklonken, hadde zeker oude vrouw geen waapen geroepen.* HOOFT. Van hier *klinker*, eene klinkletter, ook eene soort van harden bakfteen: *klei moet door kracht van lucht en vuur tot een mop en klinker droogen.* M. L. TIJDW. Sommigen spellen *klinkerd*, voor *klinkaard*. In Geld. heet eene zekere soep *klinkerd*. In het hoogd. is *klinkerkost*, een brij, waarin stukjes vleesch en klonterig meel gekookt zijn, anders *das klunkermusz*; van *klunker*, eene klont.

Klinken, bij SCHILTER *clingen*, hoogd. en nederf. *klingen*, zw. *klinga*, eng. *to clink* en *clank*, boh. *klinkati*, lat. *clangere*, gr. κλαγγω en λιγγω.

Kling, *klang* zijn de nabootsingen van het geluid zelf, waar de *i* eenen fijnen, hoogen, de *a* eenen groven toon, en de *n*, door den neus uitgesproken, een aanhoudend geluid uitdrukt.

KLINKET, z. n., o., *des klinkets*, of *van het klinket*; meerv. *klinketten*. Een woord met eenen basterduitgang, uit

uit het middeleeuw. *cliquetus*, fr. *cliquet*, eene klink. Wij verstaan, daardoor, eene kleine deur in eene stadspoort, of in eene andere groote poort: *'t verdoemde poortklincket.* VOND. *Door 't klinket de zuiderhofpoorte in.* ANTONID.

KLIP, z. n., vr., *der*, of *van de klip*; meerv. *klippen*. Eene val, om vogels te vangen. In Groning. zetten de Jongens zulke *klippen* voor musschen. Het woord is van den klank gevormd, welken die val, bij het nedervallen, geeft.

KLIP, z. n., vr., *der*, of *van de klip*; meerv. *klippen*. Eene steile, harde rots, bijzonder als hare kruin vele gespletene en verdeelde spitsen heeft; het zij men haar op het vaste land, of in de zee, aantreffe. Men gebruikt het woord wel meest van klippen in zee; dan, daar het woord *rots* de zelfstandigheid, *klip*, eigenlijk, de gedaante uitdrukt, mag men het ook van steenklippen, op het vaste land, bezigen. Men zegt, in goed nederduitsch: *de steenbok beklimt de hoogste klippen der Alpen.* In de Overz tt. van den Bijbel leest men, in dien zin, van *een scherpte van eene steenklippe.* Het zameng. *klipgeit* bevestigt dit ook. Het gezag van HOOFT komt hier bij: *ghij deedt beeken door de klippen ruischend' vlieten.* Ondertusschen is het van scherpe bergachtige spitsen in zee meest in gebruik: *eene klippe op 't lijf te zeilen.* HOOFT. *Op eene klip blijven — vervallen — stooten — geworpen worden*, enz. *Eene blinde klip*, welker kruin onder water staat. *Hij zal die klip niet te boven zeilen*; ook oneigenlijk, voor: hij zal dat gevaar niet te boven komen. In het gemeene leven zegt men van eenen onbeschaamden leugenaar: *hij liegt tegen de klippen aan.* Voords, wordt, in den oneigenlijken zin, datgene, het welk men met moeite en gevaar bekomt, of, dat ons een hinderpaal en aanstoot is, *eene klip* genaamd. Van hier *klipachtig.* Zamenst.: *klipgeit* — *steenklip*, *zeeklip.*

Klip, hoogd. en deen. *klippe*, zw. *klippa*, angelf. *clif*, eng. *cliff*, wallif. *clip*, gr. λεπας. Het is, naar alle gedachten, uit eene bron, met *klieven*, angelf. *clypan*, zw. *klippa*; zoo komt het lat. *rupes* van *rumpere*, en ons *rots*, denkelijk, van *rijten.* De gedaante eener eigenlijke klip bevestigt deze afleiding, als zijnde eene afgerukte spits eener rots.

KLIPPEL, zie *kluppel.*

KLIP-

KLIPPERTANDEN; zie *kleppen*.

KLIS, z. n., vr., *der*, of *van de klis*; meerv. *klisfen*. De ftekelige knop van klisfekruid, die, op wollige ftof geworpen, daaraan vastkleeft. Het woord fchijnt, om die klevende eigenfchap, dus genoemd. Zie *klei*. — *Iemand met klisfen werpen. Zij hield hem zoo vast, als eene klis.* Het plantgewas zelf: *overgroeit met klisfe.* VOND. Een verwarde knoop: *dat haar zit vol klisfen.* Fig., *die aanhangt eenen klis van zwarigheên.* HOOFT. Uit dit voorbeeld blijkt, dat het woord ook manl. genomen wordt. HOOGSTR. en HALMA nemen het vrouwl. De oude uitgang *klisfe*, en de vergelijking van het hoogd. *die klette* fchijnen ook meest voor het vrouwl. geflacht te ftemmen. Zamenft. *kliskruid*, *klisfekruid*.

KLISSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kliste, ben geklist.* In eene verwarde klis zitten. Het deelw. is meest in gebruik. Het welk VIRGIL. zegt: *concretos fanguine crineis*, vertaalt VOND.: *zijn hair geklist van bloed.* — *Uw hair te zaam geklist met bloedt*, leest men bij HOOFT.

KLISTEER, z. n., vr., *der*, of *van de klisteer*; meerv. *klisteren*. Darmfpoeling. Een woord, in de dagelijkfche taal alleen, voorkomende, met het werkw. *klisteren*. *Eene klisteer zetten.* Van het lat. *clijster*, uit het gr. *κλυςηρ*, van *κλυζειν*, wasfchen.

KLIT, z. n., vr., *der*, of *van de klit*; meerv. *klitten*. Hetzelfde als *klis*. *Hij gooide mij met klitten. Het garen is in de klit.* HOOFT zegt *een klit*, d. i. een digt op een gepakte hoop, *van drie honderd man*.

KLITS, zie *klets*. VONDEL zegt, als een tusfchenwerpfel: *klits! klats!* Van hier het bedr. w. *klitfen*, anders *kletfen*: *zulx hij zijnen hoedt teeghens de vloer klitste.* HOOFT. *Ende klitfen 't den kop te plettre.* HOOFT.

KLITS, z. n., vr., *der*, of *van de klits*; meerv. *klitfen*. Eene teef, het wijfje van eenen hond. In Gron. gebruikt men het oneigenlijk alleen, als men een jong vrouwmensch hare onkuischheid verwijt: *zij is eene klits.*

KLOEK, bijv. n. en bijw., *kloeker*, *kloekst*. Gaauw, verftandig, fchrander: *eene kloecke huijsvrouwe is eene croone hares heeren*, BIJBELV. *Kloek van verftand. Kloek van vernuft.* HOOFT. *Een kloek verftand. Kloeke koppen, fchrandere fchrijvers.* OUD. Als bijw.: *kloeck verftandig.* BIJBELV. *Een kloek kind*; en, omdat gehoor-

zaam-

zaamheid in de kloekheid gegrond is, noemt men, in Gron., *een kloek kind*, een zoet, stil, onderdanig kind. In den dagelijkschen stijl zegt men: *ik kan uit hem niet kloek* (anders *wijs*) *worden*, ik kan, uit zijn verhaal, den zamenhang der zaken niet vatten. Vaardigheid bezittend: *door het kloek bekleden van eenigh nieuw gebruik.* Hooft. In het bijzonder, vaardig tot den strijd, dapper: *een kloek soldaat. Want alle dese waren kloecke helden.* Bijbelv. Dewijl nu, met het denkbeeld van dapperheid, dat van dikte en grootte ligtelijk verbonden wordt, heet *kloek*, zoo veel als groot, lang: *een kloek karel. Ter lengte van eenen kloeken duim.* Bogaert. *Hare jongen worden kloeck, worden groot door het koorn.* Bijbelv. Van hier *kloekelijk*, *kloekheid*. Zamenstell.: *kloekaard*, *kloekhartig*, onversaagd, *kloekhartigheid*, *kloekhartiglijk*, *kloekmoedig*, dapper, *kloekmoedigheid*, *kloekmoediglijk*, *kloekzinnig*, schrander, *kloekzinnigheid*, *kloekzinniglijk*.

Het woord beduidde, voorheen, eigenlijk, ziende, en, bepaalder, scherp ziende: dan, in dien zin, is het geheel veroud, en uit de voorbeelden blijkt, dat het zich bepaald heeft tot het zien met de oogen des verstands. Bij Ker. luidt het *claulicho*, Otfrid. *glau*, angelf. *gleaw*, nederf. *klook*, hoogd. *klug*, deen. *glog* en *klog*, zw. *klok*, ijsl. *klokr* en *glöggr*. Het oude *glau* beduidde, eigenlijk, helder. Helder weêr, heldere oogen zijn, in het nederf, *glaues wetter*, *glaue augen*. De keelklank, die, in de verwante talen, dan zachter dan harder is, behoort, zekerlijk, niet tot den oorsprong. Het schijnt afteſtammen van het, in Opperd. nog gebruikelijke werkw. *lugen*, dat is zien, gr. λαω, eng. *to look*.

KLOEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kloekte*, *heb gekloekt*. Versterken, moed geven: *'s morgens quam hij 't peerdt besoecken, en met soete woorden cloecken.* Geschier. Buiten zamenstelling is het niet meer in gebruik. Van hier *verkloeken*.

KLOEN, z. n., o., *des kloens*, of *van het kloen*; meerv. *kloenen*. Hetzelfde als *kluwen*. *Een kloen garen.* Het woord wordt, in Gron., veel gebruikt; waar men ook zegt van iemand, die te veel gepooid heeft: *hij heeft een kloen*, misschien, om de slingerende en draaijende bewegingen, welken zulk een, in den gang, maakt.

KLOET, z. n., m., *des kloets*, of *van den kloet*; meerv. *kloeten*. Een schipboom. Ook neemt men het voor eenen

kalk-

kalkklopper, kalkstok. *Hij is een regte kloet*, een plompaard. *Daar zit klei aan den kloet*, daar schort iets. *Hij slaat overal zijnen kloet in*, hij mengt zich in alle zaken.

KLOETEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kloette*, *heb gekloet*. Met eenen kloet, een vaartuig voorddouwen.

KLOF, z. n., m., *des klofs*, of *van den klof*; meerv. *kloffen*. Dit woord is, in eenige oorden van Nederland, en in de dagelijksche taal alleen, gebruikelijk. Wanneer iemand, in een schoon huis, met vuile schoenen lomp komt inloopen, zegt men: *daar komt hij met zijne kloffen*. Van hier ook het onz. w. *kloffen*. Het woord is klanknabootsend.

KLOK, z. n., vr., *der*, of *van de klok*; meerv. *klokken*. Eene hen, die te broeijen zit; ook, die hare kiekens dekt. Naar het geluid zoo gevormd. Anders *klokhen*. Het woord *klok* behoort tot de dagelijksche taal; in den deftigen stijl zegt men *klokhen*. De *o* wordt hier zacht-kort en scherp-kort uitgesproken.

KLOK, z. n., m., *des kloks*, of *van den klok*; meerv. *klokken*. Eigenlijk, een zeker geluid, dat men, met de keel maakt, onder het doorzwelgen van eenig vocht. Van hier een teug zelf: *een klok bier*. Verkleinw. *klokje*. De *o* is hier zacht-kort.

KLOK, z. n., vr., *der*, of *van de klok*; meerv. *klokken*. Dit woord wordt met eene scherp-korte *o* uitgesproken. Een stuk metaal, als een rond en omgekeerd vat, waarin een klepel hangt, die, door beweging, aan beide binnenranden raakt en geluid slaat. *Op zeker teeken van de klokke*. Hooft. *Eene klok gieten*. *Eene klok doopen*. *De klok treden — trekken — luiden*, *kleppen*. *De klok slaat*. Voor bekend, ruchtbaar worden, zegt men *aan de klokreep raken*. Oud. Eene zaak ruchtbaar maken noemt men, *haar aan de klok hangen*. Ook: *aan de groote klok trekken*. *Eene klok opsteken*, luid schreeuwen. *Met een opgesteeken klok*. Hooft. Een hangend uurwerk: *trek de klok op*. *De klok staat stil*. Eenige dingen, die naar eene klok gelijken. *Eene glazen klok*. *Eene klok*, eene vuurstulp. *De klok*, het deksel van eenen helm. Oul. droeg een mantel, of huik, ook dezen naam: *de mans droeghen een klocke*, *ofte mantel*. Reyersb.

Heden kort, *als simmerocken*,
Morgen lanck, *als vrouweklocken*. Gesch.

Het verkleinw. *klokje*, een bloemklokje. Zamenstell.: *boom-*

boomklok, *brandklok*, *poortklok*, enz. *Klokgieter*, *klokgieterij*. *klokhuis*, *klokkenmaker*, *klokkenſpel*, *het klokſpelen*, *klokklepel*; *klokluider*, *klokreep*, *klokſlag*, *klokſpijs*, metaal, waarvan men klokken giet; ook kost, welken men graag eet — *kloktoren*, *kloktouw*. Het woord ſchijnt tot *lok*, *loch*, eene opening, te behooren.

KLOKER, z. n., m., *des klokers*, of *van den kloker*; meerv. *klokers*. Zoo noemt men, in Noordholl., eenen pijpenvroeter, om het *klokhuis* uit de pijpen te halen.

KLOKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik klokte*, *heb geklokt*. Met eenen klok drinken: *hij klokt goed in het bier*. Het geluid van eene broeihen ſlaan: *het klokken der hennen*. Dat naar zulk geluid zweemt: *de eigene inboorlingen der Kaape werden van de Hollanders om hunne klokkende taale Hottentotten geheeten*. Bogaert.

KLOKKENIST, z. n., m., *des klokkenists*, of *van den klokkenist*; meerv. *klokkenisten*. Een woord met eenen basterduitgang, anders klokſpeler.

KLOMMER, z. n., m., *des klommers*, of *van den klommer*; meerv. *klommers*. Leugen, uitvlugt. Misſchien, met het lat. *clam*, heimelijk, het gr. *κλεμμα*, eene heimelijke daad, uit eene bron.

KLOMP, z. n., m., *des klomps*, of *van den klomp*; meerv. *klompen*. Verkleinw. *klompje*. Een zamenhangend, ongefatſoeneerd ſtuk van eene tamelijke grootte: *een klomp kopererts*. Een misſelijke hoop van verſcheidene dingen zamen vereenigd, in wanvoegelijke orde: *zij ſmolt drie werelden tot eenen klomp*. Vond. Hierheen behoort *mengelklomp*. Overdr.: *mijn ziel is zat dien klomp der ijdelheit*. Hoogvl. Om de lompe en plompe gedaante, noemt men houten ſchoenen *klompen*. *Met de klompen op het ijs komen*, onvoorzigtig iets aanvaarden. Van hier *klompachtig*, *klompig*. Zamenſt.: *aardklomp* — *klompzak*, klop, ſlaag, in den boertenden ſtijl, *iemand lustig klompzak geven*, in Frieſl. gebruikelijk. Het komt, zeker, met *lomp*, uit eene bron. Misſchien vindt men dezelve in *leem*, om het denkbeeld van klevende verbinding.

KLONGEL, z. n., vr., *der*, of *van de klongel*; meerv. *klongels*. Eene verachtelijke benaming, waarmede het denkbeeld van hoerachtigheid vereenigd is: *zij is eene klongel*, eene hoer. Het ſchijnt, met het eng. *to cling*, dat vast aanhangen beduidt, uit eene bron gevloeid.

Hierheen behoort het zw. *kluns*, *massa conglomerata*, ons verouderde *klonge*, door Kil. *glomus* vertaald. Zoo dat *klongel*, eigenlijk, een vrouwmensch is, dat zich ligt aan iemand verbindt en verslingert. Van *klongel* is het onz. werkw. *klongelen*, dat zooveel is als zijnen tijd met nietige bezigheden slijten. Ook wordt het gebezigd voor zijn goed, op eene losse wijs, weg geven, te zoek maken: *zij klongelt met haar geld*. Deze denkbeelden kunnen voordgevloeid zijn uit eene handelwijs van ontuchtige vrouwlieden. Van hier *klongelster*. Zie *el*.

KLONT, z. n., vr., *der*, of *van de klont*; meerv. *klonten*. Zeer denkelijk heeft dit woord denzelfden oorsprong, als klomp, (in het nederf. worden *klump* en *klunt* met elkander verwisseld) gelijk het, in beteekenis, met hetzelve naauw verwantschapt is; alleen gebruikt men *klont* van ongefatsoeneerde stukken van kleinere hoegrootheid. Zoo neemt men het voor eene aardkluit:

„ *'t Glimpend kouter door de klont*
„ *Van zijn' erffelijken gront*. Poot.

Voor taaije, geronnene, kleine stukken in het bloed: *eene klont bloeds*. *De stijffel is vol klonten*. Verkleinw. *klontje*: *een klontje suiker*. Van hier *klontig*. Vond.

KLONTER, z. n., m., *des klonters*, of *van den klonter*; meerv. *klonters*. Dit woord heeft dezelfde beteekenis, als het vorige; schoon het gebruikt wordt van een hard en taai ligchaam in iets, dat vloeijend moet zijn: *er zijn klonters in de melk*. *Zij kreeg*, *door klonters in de melkvaten*, *eene zwerende borst*. Van hier *klonterig*. Zie *er*.

KLONTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klonterde*, *ben geklonterd*. Tot klonters verdikken, als een klonter zich zetten. Bij vergelijking gebruikt Hooft het: *want zijn wambaswrong*, *gevult met paardshair*, *klonterd' om 't ijzer* (*der spiets*).

KLOOF, z. n., vr., *der*, of *van de kloof*; meerv. *klooven*, met de scherp-lange *oo*, volgens den rotterdamschen tongval. Eene spleet, die door eenig geweld gemaakt is: *om een ente in de kloof te zetten*. Vond. *Eene kloof in de handen* — *in het vel* — *in de aarde*. *De kloof van een zakuurwerk*. Een gat, door scheuring, in eene rots veroorzaakt: *opdat se woonen souden in de kloven der dalen*. Bijbelv. Naardien, nu, met eene kloof in rotsen het denkbeeld van schuilen en veilig zijn

naauw

nauw vereenigd is, gebruikt M. L. het ook voor beveiliging: *Vader! berg uw' schootzoons koop in uwe eeuwige Almagts klove.* Het woord is gevormd van den onvolm. verl. tijd der aanvoegende wijs van *klieven*, welk werkw., eertijds, ongelijkvl. was, en *kloof*, *kloove*, met de scherp-lange *oo* had. Verkleinw. *kloofje: een kloofje in de kin.* Zamenst.: *kloofbijl*, *kloofhamer*, *kloofhout*, *kloofkin.*

KLOOSTER, z. n., o., *des kloosters*, of *van het klooster;* meerv. *kloosters.* Eene vaste, met muren ingeslotene plaats, waarin Monniken en Nonnen, van het gewone verkeer met de wereld afgezonderd, leven. *Een mannen — een vrouwenklooster. In een klooster gaan. In een klooster werpen. Zich in een klooster begeven.* Men noemt ook *een klooster* eenen langen, hollen balk, waarin een aantal celletjes zijn, geschikt om rotten op korenzolders te vangen. Wijders, eene afgezonderde plaats: *verscholen in de kloosters van een afgezonderd prieel.* Overz. v. Hervey. Van hier *kloosterachtig*, *kloosterling.* Zamenst.: *kloosterbroêr*, *kloostergaren*, *kloostergelofte*, *kloostergoed*, *kloosterjuffer*, *kloosterkerk*, *kloosterlatijn*, *kloosterleven*, *kloosterlieden*, *kloostermoeder*, *kloosterregel*, *kloostertucht*, *kloostervader*, *kloostervolk*, *kloostervoogd — voogdij*, *kloostervrouw*, *kloosterwet*, *kloosterzuster.* Het woord komt af van het lat. *claustrum*, eene ingeslotene plaats.

KLOOSTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kloosterde*, *heb gekloosterd.* In een klooster sluiten. Waarvan *kloostering.*

KLOOT, z. n., m., *des kloots*, of *van den kloot;* meerv. *klooten.* Een houten bal: *met klooten spelen. De kloot rolt nog*, de zaak is nog niet afgedaan. Een kogel: *een kloot uit het geschut nam hem zijn been weg.* Het woord, in dien zin, wordt bij Hooft gevonden. Een ronde hoop: *die zich aan een' kloot verzamelt hadden.* Hooft. Hetwelk men zich als een rond voorstelt, het geheelal: *het opperste gewelf van d'onbeheinde kloot.* Hooft. De sterrenhemel: *die den kloot des hemels draegt.* Vond. De aardbol: *om den kloot der aerde.* Vond. *Om den kloot der weerelt.* Vond. *Bij 't waere zonlicht, dat men ver om dezen kloot ziet rennen.* Schutte. De teelballen: *de linker, regter kloot.* Van hier *klootachtig.* Zamenst.: *aardkloot*, *buskloot*, *donderkloot*,

kloot, *hemelkloot*, *vuurkloot*, *wereldkloot* — *klootboog*, *klootjesvolk*, janhagel, (bij Oud.), *klootspel*, *klootvormig*, *klootzak*, *klootzakje*. In het geslacht van dit woord, moet men Hooft, die, door de zoetvloeijendheid verlokt, hetzelve wel eens vrouwl. gebruikt, zoo als uit het gegevene voorbeeld blijkt, niet navolgen.

Adelung brengt het, met *klomp*, tot een wortelwoord.

KLOOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kloofde*, *heb gekloofd*. Door middel van eene kloof te maken, doorhouwen: *hout klooven*. Hooft. Ook onz., met *zijn*: *het hout kloofst niet wel*. Vaneensplijten: *mijne lip klooft door de koude*. *Door de droogte is het aardrijk gekloofd*. *Eene gekloofde klaeuw*. Bybelv. Van hier *kloover*, *klooving*. Zamenst.: *haarklooven*. Met regt maakt Huydecoper dit woord gelijkvl., omdat het van het zelfst. *kloof* afstamt. Fr. de Haes stemt dit toe, en, echter, is hij met dit woord verlegen, en wil het als eene uitzondering op den regel aangemerkt hebben; alzoo hij van oordeel is, dat *kloof* van *klooven*, en niet *klooven* van *kloof* afstamt. Dan, alles is hier regelmatig. *Kloof* is van *klieven*, dat voorheen ongelijkvl. was, *ik kloof*. Het zelfst. *kloof* vormde een gelijkvl. werkw. *klooven*, *kloofde*, *gekloofd*, met de scherp-lange *oo*, naar den rotterdamschen tongval; en overeenkomstig met het angelf. *cleafan*; hoewel Kil. en anderen het, met de zacht-lange *o*, *kloven*, bezigen. Dan, wat onderscheid is er tusschen *klieven* en *klooven*? De Overzetters van den Bijbel gebruiken beide door elkander: *die de zee klieft* — *die de zee klooft*. Het fijne onderscheid wordt meenigmaal, door het gebruik, ook nu nog, verzuimd. *Klieven* is, in orde, eerder dan *klooven*. Door *klieven* ontstaat wel, maar niet altijd, eene blijvende *kloof*. Dus *klieft* men de zee, de baren, de lucht; en de vaneengescheidene deelen vereenigen zich weldra. Men mag dus, oordeelkundig, niet zeggen: *de lucht*, *de zee*, *de baren klooven*. Waar, derhalve, geene kloof achterblijft, mag men het woord *klooven* niet bezigen. Dan, waar men, door klieven, eene kloof krijgt, en in die kloof weder van nieuws houwt, daar *klooft* men. Zoo *klooft* men hout. Eigenlijk is dus *klooven* in de kloof houwen, door de kloof grooter te maken, doen splijten, en voords, in het algemeen, eene kloof veroorzaken. *Klieven* is een alge-

meener woord, en geeft te kennen iets, met geweld, vaneenscheiden, hetzij eene kloof achterblijve, of niet.

KLOP, z. n., m., *des klops*, of *van den klop*; meerv. *kloppen*. Een klap, die een dof geluid maakt: *met een' verbaasden klop*. HOOGVL. *Geen vat, dat klank geeft op den klop*. DE DECKER. Slaag: *iemand klop geven* — *klop krijgen*; zonder meerv. De slag des bloeds in de aderen: *de klop der ad'ren weet van geen' gerijmde maat*. HOOFT. Een geklopt, of geslagen teeken op zekere munt: *deze schelling heeft eenen goeden klop*. Het woord is, met *klappen*, in oorsprong, naauw vereenigd. Zamenst.: *klophamer*, *klopscheen*, een schoenmakers gereedschap, ook een zakvedeltje, *klopsteen*, boekbindersteen, *klopzee*, het zeewater, dat tegen het schip stampt.

KLOP, z. n., vr., *der*, of *van de klop*; meerv. *kloppen*; Eene geestelijke dogter, die, als zij zich in dien staat begeeft, aan den Leeraar harer kerk de gelofte aangaande de onthouding van den echt doet. Ook *klopzuster* genaamd. Eenigen leiden den naam af van het *kloppen* aan de deuren; omdat zij, in tijden, toen het, in ons land, voor Roomsgezinden wat onveilig was, aan de deuren der Roomschen aanklopten, om te zeggen, waar de heimelijke vergaderingen zouden gehouden worden. Dan, het schijnt eenigzins vreemd, dat zulk een louter toeval, eenen plegtigen naam, voor altijd, aan die Maagden zoude gegeven hebben. De gedachte van KIL. is gegronder, wanneer men gist, dat het, oorspronglijk, een schimpwoord geweest zij: dat, namelijk, *eene klop* zoo veel zij, als eene maagd, die gesneden is, *virgo castrata, quae se propter regnum coelorum castravit*, die zich, om den godsdienst, als ontvrouwd heeft. Althands, *een klophengst*, *equus castratus*, droeg wel eens den naam van *monnik*, gelijk wij eene gesnedene big, nog, *eene non* noemen.

KLOPHENGST (ook *klaphengst*), z. n., m., *van den klophengst*; meerv. *klophengsten*. Een gelubde hengst, wien men, met eenen houten klophamer, de zaadballen verplettert. *Kloppen* is, bij KIL., *castrare*. Naardien de, op die wijs ontmande, hengsten niet altijd de drift om te klimmen verliezen, noemt men ook niet behoorlijk gesnedene hengsten *klophengsten*. Wanneer een der ballen, of die beide, niet in den balzak hangen, maar in het ligchaam opgetrokken zijn, als ware het dier gelubd, draagt het, insgelijks, dien naam.

KLOP-

KLOPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik klopte, heb geklopt.* Bedr., ſlaan, dat het eenen klop geve. *Een boek kloppen. Hennip kloppen. Eijeren kloppen. Stof uit de kleeren kloppen. Iemand op den duim — op de vingers kloppen*, hem zacht beſtraffen, van ter zijde doorſtrijken. Fig., kwellen, knagen: *en als 't gedacht van ſmart geklopt wordt.* HOOFT. Onz., met *hebben*; ſlaan, zich bewegen: *het hart klopt.* Een beſchuldigend geweten noemen wij *een kloppend geweten*, omdat daarmede een ſnellere omloop des bloeds en, bij gevolg, eene klopping des harten natuurlijk vergezeld gaat. Van hier noemen wij het geweten ook wel *den klopper* en, met een verkleinw., *het kloppertje*. *Een klopper* is ook een deurklopper. Voords is van hier *klopping*.

KLOS, z. n., m., *van den klos*; meerv. *klosſen*. Een garenklos. Ook een bal van de klosbaan: *zijn hant zou ſpelen met uw hooft, gelijk de lepel met den klos.* VOND. Een knuppel, waarmede men ſpeldenwerkt, wordt ook dus genaamd. Zamenſt.: *klosbaan, klosbeitel*, lepel of ſchepper, waarmede men in de klosbaan ſpeelt, *klosbeugel, kloskoord, klospoort, klosring*, enz. Het verkleinw. *klosje (klosken): de castor zijn kloskens afbijtende*, zijne zaadballetjes. BRUNE.

KLOSSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kloste, heb geklost.* Bedr.: *koord klosſen*, door middel van klosſen, dezelve tweernen. Ook heet *klosſen* op eenen klos winden. Onz., in de klosbaan ſpelen: *zij klosſen. Klosſen* heet ook, in de dagelijkſche taal, een lomp geraas in het loopen maken; misſchien uit *klotſen* verbasterd. Men vindt het bij HOOFT: *die kloste op ſtomp of ſtelt.* Van hier *klos*, als een bijw. gebezigd: *zij kwam daar zoo klos klos aanloopen.* '*Klos* en *klosſen* hebben denzelfden oorſprong als *kloot*.

KLOTSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik klotste, heb geklotst.* Dit woord drukt een dof geluid uit, bij voorb., van water, dat met geweld tegen iets aanſlaat: *de baren klotsten tegen het ſchip. Aan 't ſchuimend zout, dat klotſende op een klip.* HOOGVL. Van hier *klotſing*.

KLOUWEN, zie *kluwen*.

KLOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klouwde, heb geklouwd.* Breeuwen. Ook ſlaan, afrosſen. Van hier *klouwer*, kalefaathamer. Men gebruikt, voords, dit woord, om, op eene boertige wijs, iets groots uittedrukken: *dat is een klouwer van eenen os!* Voords zegt

men *den tuin klouwen*, opharken. *Zijn hoofd klouwen*; ook fig., voor in verlegenheid zitten, zich niet weten te redden.

KLOVENIER, zie *kolvenier*.

KLUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de klucht*; meerv. *kluchten*. Eene zaak, die lagchen verwekt, eene poets, eene boert: *eene aardige*, *zoete*, *wonderlijke klucht*. *Eene klucht vertellen*. Een spel op het tooneel, om te doen lagchen: *Plautus nutte klucht*. Vond. Het onz. werkw. *kluchten*, eene klucht aanregten, heeft Brune. Van hier *kluchtig*, *kluchtigheid*. Zamenstell.: *krijgskluchtigheid*. Hooft. Voords: *kluchtmaker*, *kluchtspel*, *kluchtspeler*.

Klucht schijnt, met *lagchen*, uit eene bron voordgevloeid te zijn, zijnde de *k* slechts een behulp der uitspraak.

KLUFT, z. n., vr., *der*, of *van de kluft*; meerv. *kluften*. Dit woord, van *klieven* afkomstig, zal, eigenlijk, aanduiden iets, dat als eene kloof gespouwen en vaneen gerukt is. In dien zin is het in Opperd. nog gebruikelijk. Ook wordt het genomen voor eene afgedeelde wijk in eene stad. In Gron. heeft het die beteekenis, waar de Toeziener over zulk eene wijk *kluftheer* heet. Wijders, dat, door klieven, van iets anders afgerukt is, een klomp. Zoo vertaalt Vondel de uitdrukking van Virgilius, *lentis massis*: *van taeie kluft bij kluft*. Eene afhellende schuinte heet in Gron. ook *kluft*. In de Overzett. v. Hervey leest men: *de ijsselijke kluften of schuintens van ijs*. In dezen zin schijnt het tot *klif* te behooren, en voor *klift* geschreven en uitgesproken te zijn. Halma wijst, bij dit woord, op *rijhaak*, en, bij Kil., heeft het ook nog den zin van een hol, dat is eene kloof, in eene steenrots. Zamenst.: *kluftpredikant*, predikant over eene wijk in de stad.

KLUIF, z. n., vr., *der*, of *van de kluif*; meerv. *kluiven*. Een klaauw, vooral van vogels. Het meerv. is meest in gebruik: *geen duif heeft vreesselijcke kluiven*. Vond. Handen van menschen, met het denkbeeld van verachtelijk geweld: *mogte ik hem maar eens in de kluiven hebben! Uit mijne kluiven onttrekken*. Vond. In de gemeenzame verkeering wordt het ook van eene praatster, — een veel en zot babbelend wijf, gebezigd: *zij is eene regte kluif*. Het verkleinw. is *kluifje*, een beentje, waarvan men het vleesch afkluift. Het woord is, in oorsprong, met *klaauw* gelijk.

KLUIFFOK, z. n., vr., *der*, of *van de kluiffok*; meerv.

kluiffokken. De voorfok op een schip. Misschien van *klieven.*

KLUIS, z. n., vr., *der*, of *van de kluis*; meerv. *kluizen.* Eigenlijk, eene naauwe, beslotene plaats. In het bijzonder de grot van eenen kluizenaar. Voords, het verwulfsel van eenen kelder. Eindelijk zijn *de kluizen* van een schip twee gaten voor aan den boeg, waardoor de ankertouwen gevierd worden. Zamenst.: *kluisgat*, *kluishout*, de balk, waarin de kluizen zijn; ook het stopsel der kluisgaten. Het schijnt van het lat. *clausus*, gesloten, afteſtammen; of het lat. *claudere* moet, met *kluis*, eenen algemeenen oorsprong hebben.

KLUISTER, z. n., vr., *der*, of *van de kluister*; meerv. *kluisters.* Eene boei, waarin iets gesloten wordt: *zij deden hem de kluisters aan. Buiten dwang van ijsre kluister.* Vond. *De paarden gaan met kluisters in de weide.*

KLUISTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kluisterde*, *heb gekluisterd.* In kluisters sluiten: *eer men hem weg bragt, werd hij aan de handen gekluisterd.* Vastbinden, sterk gehecht maken: *een ziel aan 't stof gekluisterd.* Psalmber. *Diepdenkende zielen onwederstaanbaar aan zich te kluisteren.* Feith. Hiervan *kluistering.* *Kluister*, *klooster*, *kluis*, *claudere* — allen uit eene bron.

KLUIT, z. n., vr., *der*, of *van de kluit*; meerv. *kluiten.* Een droog, ongefatsoeneerd, zamenhangend stuk, van eene geringe grootte; doch slechts in eenige gevallen. *Eene kluit aarde*, waarvoor men ook *kluit* alleen zegt: *spruit niet het golvend graan uit een veragte kluit?* M. L. Tydw. Hierheen behoort de lage spreekwijs: *uit de kluiten gegroeid zijn*, eene tamelijke lengte hebben. *Hij komt op de kluiten*, zijn goedje begint te vermeerderen. Een brok turf: *hij stookt den oven met kluiten heet.* Bij Kil. is *kluit* ook eene klucht. Bij Hooft is het in die beteekenis voorhanden: *den lachert speelen, als 't de zotte kluit vereischte.* Verkleinw. *kluitje*, ook voor kandij: *hij lust geen kluitjes.* Een brokje turf: *die een kluitje heeft, heeft er graag een turfje bij*, elk zoekt zijn weinigje te vermeerderen. Van hier *kluitachtig*, *kluitig.* Zamenst.: *kluitboog*, een boog om kluiten of keijen mede te schieten.

Kluit, hoogd. *klosz*, eng. *clod*, nederf. *klute.* Het behoort, met *kloot*, tot eenen wortel.

KLUIVEN, (oul. *knuiven*) bedr. w., ongelijkvl. *Ik kloof*,

kloof, *heb gekloven*. Eigenlijk iets, met den duim en voorsten vinger wegnemen, pluizen. Voords, met kleine beetjes van iets afknagen: *een beentje kluiven*. *Gij zult daaraan wat te kluiven hebben*, die zaak zal u moeite kosten. Verteren: *de minne kluift mijn vleesch*. HOOFT. Het wordt ook onz., met *hebben*, gebruikt, voor, door veel en laf te praten, zich gek aanstellen: *wat zit zij weer te kluiven!* Van hier *kluiver*, die kluifjes pleegt afteknagen, overdragt., een gierigaard. Voords: *kluiving*. Naar de eerste beteekenis van het woord, komt het van *klaauw* af. Zie *kluif*.

KLUIZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kluisde*, *heb gekluisd*. Op de wijs van eenen kluizenaar wonen, zich alleen, zonder vrouw, behelpen: *hoe lang hebt gij al gekluisd?* *Kluizen* is ook een scheepswoord, beteekenende tegen de kluisgaten eens schips aanslaan. — *Het zal*, *daar*, *lustig kluizen*, men zal, daar, wakker over hoop liggen.

KLUIZENAAR, z. n., m., *des kluizenaars*, of *van den kluizenaar*; meerv. *kluizenaars*. Iemand, die, uit een godsdienstig zwak, het gezellige leven haat, en eenzaam in eene grot, eene kluis, woont. Voords, iemand, die zich, in zijne woning, armelijk behelpt, zonder behulp van eene wederhelft, of van dienstboden. Eindelijk een, die weinig uitgaat. Het vr. is *kluizenaarsche*, *kluizenaarster*.

KLUNDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik klunderde*, *heb geklunderd*. Bij KIL. is dit woord, die het door *pulsare* vertaalt. In de volkstaal, te Gron., wordt het nog gebruikt, gelijk ook het naamw. *geklunder*, een helder geraas, een luid gestommel. Indien het niet, onmiddellijk, eene nabootsing van een aanhoudend helder geraas zij, zoo mag men het als een voorddur. werkw. van *kleunen*, gr. κλονειν, beschouwen. Zie *kleunen*.

KLUPPEL, (*knuppel*, *kneppel*) z. n., m., *des kluppels*, of *van den kluppel*; meerv. *kluppelen*, *kluppels*. Een werktuig, om te kloppen: *hij sloeg hem met eenen kluppel op het hoofd*. *De kluppel van eenen vlegel*. Van hier het bedr. werkw. *kluppelen*, met kluppelen slaan, doodslaan. Zamenst.: *kluppelkoek*, *kluppelvers*, een regel van een vers, die op het einde even eens luidt, als de vorige regel.

KLUTS, zie *klutsen*.

KLUTSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klutste*, *heb geklutst*. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid,

luid, welk door het kloppen van eijeren in eene kom veroorzaakt wordt. Door elkander slaan: *ik heb drie eijeren geklutst.* VONDEL zegt, bij overdragt: *men klutst* (bouwt) *een houte hut.* Ook komt bij denzelven *schepen klutsen* voor. Zoo zegt men ook: *alles door elkander klutsen. Hij klutst in zijn gembed veel ongeslepen kuren.* P. PERS. Men gebruikt het ook voor futselen en knutselen. Zamenst.: *klutsel.*

KLUUN, (*kluin, kleun, kloen*) z. n., vr. en onz., *der kluun* — *des kluuns*, of *van de* — *het kluun*; zonder meerv. Het woord, vrouwl. genomen, is zekere gebaggerde turf, in Geld.; — onzijd. is het eene soort van lekker bier, in Groningen.

KLUWEN, (*kloen, klouwen*), z. n., o., *des kluwens*, of *van het kluwen*; meerv. *kluwens.* Een rond ligchaam, dat uit draden, die op elkander gewonden worden, bestaat: *een kluwen garen.* Van eene zaak, die zich zelve ontwikkelt, zegt men: *hoe zal dat kluwen afloopen? Die den draad heeft, vindt het kluwen ligt*, die het beloop eener zaak begint te kennen, zal haar, weldra, tot in den grond doorzien. Dus zegt HOOFT: *om, bij vervolgh van den draadt, aan 't kluwen te raken.* Oneigenlijk wordt het genomen voor een hulpmiddel, om uit eene netelige omstandigheid gered te worden: *zonder het kluwen, welk ons het geloof aan de Voorzienigheid aan de hand geeft, vertoont ons de geschiedenis van het menschdom niets anders dan eenen doolhof.* Van hier is het gelijkvl. bedr. w. *kluwenen*, tot een kluwen opwinden. De spreekwijs der lat. Dichters, *glomerare pulverem*, is door VOND. nagevolgd: *in 't kluwenen van stof.* Dit woord is in het nederf. *klouwen*, angelf. *cleowe*, eng. *clew.* Het hoogd. *kloben*, het lat. *globus, gleba*, ons *klaauw, kleven*, het walis. *clwm* schijnen allen tot eene bron te behooren.

KNAAP, z. n., m, *des knaaps*, of *van den knaap*; meerv. *knapen.* Verkleinw. *knaapje.* In het gemeen beduidt dit woord eenen jongen, eenen jongeling: *een kleine knaap. Een jonge knaap. Verschoon dien ongebaerden knaep.* VOND. Naardien nu jongere personen, gewonelijk, den ouden dienen, heeft het woord de beteekenis van eenen jongen knecht, eenen bediende, ook eenen slaaf, aangenomen: *dus nam Abimelech schapen, ossen, knapen* enz. BYB. 1477. Vooral in zamenstell.: *her-*

herdersknaap, *lijfknaap*, *altaarknaap*, met het vr. *knapin*. Zoo gebruikt VOND.: *lijfknapin*, *schildknapin*. Van hier is *knaapschap*, dienstbaarheid. Het is ook eene soort van waardigheid onder den adel. Te weten; een jonker, die nog geen ridder was, maar het werk eens ridders nog leeren moest, deszelfs wapens droeg, en hem in een gevecht bijstand deed, droeg den naam van *eenen knaap*. Van hier het zameng. *schildknaap*. In het eng. eertijds *knave*, zw. *knape*, nederf. *knape*, middeleeuw. *knapo*. Oul. werden de Vroedschappen, somwijlen, ook *knapen* genoemd: *buten den twintich goede knapen*. KEUR. D. ST. HOORN. Ook is het woord tot andere zaken overgegaan, inzoover zij de plaats eens dienenden knaaps vervangen. Zoo noemen wij eenen lichtstander, waarop eene kaars of lamp staat, *eenen knaap*. Eindelijk, naardien jongens, om hunne losheid, vaak balddadig zijn, zeggen wij: *hij is een knaap*, dat is een gast.

Knaap, hoogd. *knabe* en *knappe*, angelf. *cnapa*, zw. *knape*, ijsl. *knapa*, deen. *knab*, eng. *knave*. In het middeleeuw, heet *chnapina*, eene maagd, en, in het spaan., is *ganapa* een lastdrager. M. MARTINIUS haalt, uit het Glosf. van ISIDOR., aan: *gnabat*, (waarvoor MART., liefst, *gnaba* leest) *natus*, *generatus*, *filius*, *creatus vel enixus lingua Gallica*, dat de oude Galliers, in hunne taal, *gnabat* (of, *gnaba*) eenen zoon noemden, iemand, die, door voorttelıng, zijn aanwezen ontvangen heeft.

KNAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knaauwde*, *heb geknaauwd*. Knagend kaauwen, kaauwen, om uitte-zuigen: *knaauwende 't vulsel van zijn bedde*. HOOFT. *De angel, dien ik knauw*. HOOFT. *Worteltjes, die geknauwt en uitgespoogen zijnde*. BOGAERT. Van hier *knaauwing*, *knaauwsel*. Gr. χναυω.

KNABBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knabbelde*, *heb geknabbeld*. Met de tanden aan iets knagen, op iets, dat hard is, bijten, zoodat het een zeker geluid maakt: *die op 't gouden mondstuk bijt en knabbelt*. HOOGVL. Voords, in het gemeen, knagen, met kleine brokjes afbijten: *de muizen hebben aan het brood — aan de kaas geknabbeld*. VONDEL gebruikt het bedr.: *het gebit knabbelen*. Van hier *knabbelaar*, *knabbelaarster*, *knabbeling*. Een voordd. w. van *knappen*.

KNAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik knaagde*, *heb geknaagd*. Met de tanden langs een hard ligchaam scherp vijlen, knabbelen. Het woord schijnt klanknabootsend. *De hond knaagt het been*, of *aan het been*. Fig.: *'t geen zoo veele jaaren langh den Staat geknaaght heeft*. Hooft. Langzaam invreten, onzijd.: *de kanker knaagt tot in 't gebeente*. Hoogvl. Voords, wroegen, beschuldigen: *het geweten knaagt hem*. *Een knagend geweten*. Verdrietig lijden veroorzaken: *het knaagen van mijn smarten*. Hooft. Van hier *knaging*, knabbeling, wroeging, uitterende droefheid.

KNAK, z. n., m., *des knaks*, of *van den knak*; meerv. *knakken*. Eigenlijk, een onveranderlijk tusschenwoord, dat den klank nabootst, welken een hard ligchaam veroorzaakt, wanneer het onverwacht breekt, of breken wil: *knak! en het brak in stukken*. Voords is het een zelfst. naamw. geworden, voor eene breuk: *die steel heeft eenen knak*. Fig., een nadeel, dat niet ligt overwonnen kan worden: *door dat waken kreeg zijne gezondheid eenen knak*. *Hunne vriendschap kreeg eenen knak*, eene verwijdering, eene koelheid. Men gebruikt het ook bijvoegl.: *hij is knak*, hij is gestoord.

KNAKKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik knakte*, *ben*, en *heb geknakt*. Onz., met *zijn*; eene breuk krijgen: *de steel is geknakt*. Bedr., met eenen knak breken: *hennep knakken*. *En knakt, tot splinters toe, den kooker*. Hooft. Overdr., nadeel aan iets toebrengen: *om 't spaansche juk te knakken*. Hooft. *Het gezagh knakken*. Vond. en Brandt. *Iemands lof knakken*. Oud. Zamenstell.: *knakhamer*.

Knakken, hoogd. en nederf. *knacken*, eng. *to knack*, deen. *knecke*, zw. *knacka*, *knaka*, *knaecka*, gr. *κνακ-γειν*, *κνασιν*.

KNAP, z. n., vr., *der*, of *van de knap*.; meerv. *knappen*. Geluid door knappen veroorzaakt: *het gaf eene knap*. *Knap*, zonder meerv., in de dagelijksche taal, voor spijs: *hij houdt veel an de knap*. De verbrandde korst van zoeten koek, fijn gemalen en onder koffij gemengd, wordt elders *knap* genoemd: *zij drinken knap*; zonder meerv.

KNAP, bijv. n. en bijw., *knapper*, *knapst*. Vast sluitend, net: *dat kleed staat knap*. Bekwaam, handig, vaardiglijk, weldra: *Machtelt staakt' haar naaldwerk knap*. Hooft. *Knap ter pen*, die fraai en vlug schrijft.

All' volxken knap ter hand. J. DE DECK. *Zij is eene knappe meid. Knapjes.* Zamenstell.: *knaphandig*, vaardig, *knaphandigheid*, *knaphandiglijk*.

KNAPPEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik knapte, ben en heb geknapt.* Onz., eenen knap geven; met *hebben*: *met den duim en vinger knappen.* Met eenen knap breken; met *zijn*: *de stok is aan stukken geknapt.* Bedr., eten: *'k heb zoo meen'gen mug geknapt.* HOOFT. Knaphandig grijpen: *de schout zal hem wel knappen.* Zamenstell.: *knapbus*, *knapkoek*, *knapzak*.

KNARSEN, (*knersen*) onz. w., gelijkvl. *Ik knarste, heb geknarst.* Eene soort van krassend geluid maken: *in 't ijzer knarssen.* HOOFT. *Met de tanden knarsen. Hij knarst op zijne tanden, van boosheid. Een valsche knarsende toon.* FEITH. Van hier *knarsing*. Zamenstell.: *knarsbeen*, kraakbeen, *knarsetanden*, werkw., *ik knarsetandde*, *heb geknarsetand*. Het is een voordd. w., van *knarren*, (KIL. *knerren*) dat, in het hoogd. en nedersf., gevonden wordt, angelf. *gnijrran*, deen. *knarre*, zw. *knarra*, eng. *to gnar*.

KNECHT, z. n., m., *des knechts*, of *van den knecht*; meerv. *knechts*, *knechten*. Eigenlijk, een jong manspersoon, een jong gezel. In die verouderde beteekenis noemt OTFRID. Kristus jongeren *knehto*. In TATIAN. draagt het kind Jezus den naam van *kneht*, en de manlijke kinderen te Bethlehem *thi knehtu*: het verkleinw. *knechtje* (*knechtken*) wordt, in dien zin, nog in de Overz. van den BIJB. gevonden: *wanneer eene vrouwe een knechtken gebaert zal hebben.* In de dagelijksche taal is het nog een vleiwoord der Ouderen: *hij is een brave knecht. Kom, mijn knecht!* Daar jongere lieden, gemeenelijk, ouderen ten dienste staan, heeft dit woord, eertijds, de beteekenis van eenen dienaar gehad. Bij ISIDOR. *chnieht*, bij WILLER. *gnecht.* Zoo noemde men personen van hoogen adel *knechten des rijks.* Jonkers, die den Ridders dienden, droegen den naam van *knechten.* Hierheen behoort het eng. *knight.* In dien eerwaardigen zin komt het woord, meenigmaal, in de Overz. van den BIJB. voor, waarvoor wij, thands, het woord *dienaar* gebruiken. Voords, in bepaalderen zin, een soldaat: *doende eenen goeden hoop der knechten, ongewaapent, doorslippen.* HOOFT. Hiervan de zameng.: *krijgsknecht*, *voetknecht*. Verschei-

ſcheidene handwerkslieden noemen hunne dienaars met dien naam: als *bakkersknecht*, *brouwersknecht*; *ſlagersknecht*, enz. Men gebruikt, dan, liefst het meerv. *knechts*. Voords, een dienstbode: *hij heeft eenen knecht gehuurd*. *Knechts en meiden*. Zamenſtell.: *huisknecht*, *kelderknecht*, *lijfknecht*, *ſtalknecht*, enz. Oneig., iets, dat de plaats van eenen dienstbode vervangt. Zoo noemt men eene kleine tafel, welke men, onder het eten, naast zich zet, om er iets op te plaatſen, *eenen ſtommen knecht*. Van hier *knechtelijk*, *knechtsch*, *het knechtſchap*. Zamenſtell.: *knechtsloon*, *knechtswijze*. Het verachtelijke denkbeeld, welk men, thands, met dit woord verbindt, is aan hetzelve niet wezenlijk, maar ontſtaat ſlechts daaruit, dat men het zoo vaak van dienstdoende lieden van de minste ſoort bezigde.

Wachter vindt vele overeenkomst tusſchen dit woord en het hebr. כהן, gr. *κονειν*, dienen. Als men het allereerſte denkbeeld overweegt, (daar het, eigenlijk, eenen jongen knaap beteekent) zoude men het, met het lat. *gnatus*, een zoon, uit eene bron kunnen afleiden.

KNEEDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kneedde*, *heb gekneed*. Een vochtig ligchaam met handen of voeten goed doorwerken, om al deszelfs deelen nauw aan elkander te verbinden. *Deeg in den baktrog kneeden*. *Klei kneeden*. In den dichterlijken en verhevenen ſtijl wordt het op andere zaken, oneigenlijk, overgebragt. Vermurwen, week maken: *met zijne tong, die diamanten kneet*. Vond. Tot teeder medelijden brengen, bewegen, roeren: *iemands hart kneeden*. Vond. *Dat ſteenigh hartjen kneeden*. Hooft. *Om 't hart tot meêdogentheit te kneden*. Hoogvl. Ineen dringen, tot eenen kleinen hoop maken: *maar d'eeuwen in zijn vuist tot oogenblikken kneedt*. Hoogvl. Leiden, dwingen, buigen: *als Cleora haere ſtreelende toonen kneedt*. Overz. v. Herv. Van hier *kneeder*, *kneeding*, *kneedſter*.

Men is het niet eens, hoe men zal ſchrijven, *kneeden* of *kneden*. De rotterdamſche tongval wil *kneeden*. Hiermede komt overeen het angelſ. *cnaedan*, en het eng. *to cnead*, het zw. *knåda*, het nederſ. *kneiten*, *kneien*. De hoogd. ſchrijft, thands, *kneten*, eertijds *knäten*. Kil. heeft *kneden*; de Bybelvert., ſchoon in vele drukken *kneeden* gezet is, heeft *kneden*; de, in dit ſtuk naauwkeurige, maaslandſche ſchrijver, Hoogvliet, volgt dit

ook,

ook, gelijk mede de dordsche Beverwyk, die op dit stuk niet minder kiesch is: en hiermede stemt in het hoogd. *kneten*, het boh. *knetij*. De Groning. en Geld. spreken insgelijks *kneden* uit. Voor den rotterdamschen tongval pleiten de meesten der aanverwante talen.

KNEEP, z. n., vr, *der*, of *van de kneep*; meerv. *knepen*. Een overblijvend indruksel, door knijpen veroorzaakt: *daarin staan nog de knepen van het touw*. Inval van achteren in een kleed. Van hier *eene korte* — *eene lange kneep*. Eene plooi, die in iets geknepen is: *de knepen van eene bef*. Eene neep: *zij gaf hem eene brave kneep*. Oneig., bedwinging: *hadd' hen Billij, met de kneep der burghen niet in dwang gehouden*. Hooft. Drukkend onheil: *dat de hooftluiden de kneep der oorlooge zwaarlijk uitstaan zouden*. Hooft. Looze streek: *dat zijn maar knepen*. Zamenstell.: *kneeprok*.

KNEKEL, zie *kneukel*.

KNEL, z. n., vr., *der*, of *van de knel*; meerv. *knellen*. Klemming, knijping aan alle kanten: *den duim, die knel van pen en zwaart*. Hooft. Eene val', waarmede men vossen knelt: *de vos is in de knel*. Fig.: *hij is in de knel*, hij is in verlegenheid.

KNELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knelde, heb gekneld*. Aan alle kanten drukken: *zijne hand tusschen iets knellen*. Prangen, nijpen: *hij knelde hem zoo vast tusschen zijne handen, dat* enz. *Knellende banden*. Schutte. Drukken, benaauwen: *als d' angst hen knelt*. Psalmber. *Hij heeft de heerschappij met meerder strengheit geknelt*. Hooft.

KNEPPEL, (*knepel*) z. n., m., *des kneppels*, of *van den kneppel*; meerv. *kneppels*. Hetzelfde als *kluppel*, door verwisseling van de lipletters. *Met den kneppel dooden*. Hooft. *Wat Cupido en Venus 't zamen breyde, in 't eijndt de kneppel scheijde*. Rodenburgh. Overdr. zegt M. L. Tydw.: *den galgenknepel Barrabas*. Het werkw. *kneppelen* gebruikt Hooft: *andere werden van de omgeworpe boomen gekneppelt*.

KNERSEN, zie *knarsen*.

KNETTEREN, zie *knitteren*.

KNEU, z. n., vr., *der*, of *van de kneu*; meerv. *kneuen*. Een zekere zangvogel, een vlasvink. Verkleinw. *kneutje*. Naar het geluid, welk hij maakt, dus geheten. Anders *kneuter*. Zamenstell.: *kneunest*, oneig., een

spaar-

ſpaarpot; van hier *kneubeurs*, ſpaarbeurs, *kneupenning*, ſpaarpenning.

KNEUKEL, (*knekel*, *knokel*, *knokkel*) z. n., m., *des kneukels*, of *van den kneukel*; meerv. *kneukels*. Het uitſtekende been, in de gewrichten der gebogene vingeren: *ſtaagh wert de kneukel ſtram*. Hooft. Dezelfde ſpelt ook *knukkel*: *indien de knukkel geen verſtand en had van knikken*. *Iemand op de kneukels ſlaan*. *Iemand in de kneukels krijgen*, in het gemeene leven. Ook voor allerlei beenderen; en van hier *knekelhuis*, *kneukelhuis*, voor beenderhuis. Zamenſtell.: *kneukelſop*, voor ſlagen; bij Gesch. Van *knook* en den uitgang *el*.

KNEUTER, (*knoter*) z. n., vr., *der*, of *van de kneuter*; meerv. *kneuters*. Eene kneu. Verkleinw. *kneutertje*. Van hier *kneuteren*, (*knoteren* bij Kil.) zingen als eene kneu: *musch en knoter tjilpt en kneutert*. Vond. Men gebruikt het ook voor ſtamelen, insgelijks voor mompelen uit verdriet. Van hier *kneutering*, *kneuterig*: *kneuterighe en ghemelicke ouderdom*. Brune. Het geld. woord *kneuter* en *kneuterig*, voor kronkel, kronkelig, is uit eene andere bron. Zie *knuidelen*.

KNEUZEN, (*knoſen* bij Kil.) bedr. w., gelijkvl. *Ik kneusde*, *heb gekneusd*. Door drukking kwetſen, blutſen: *de appel is*, *door den val*, *gekneusd*. *Mijn been was zwaar gekneusd*. *Naaktarmde reuzen zouden dit zwaardt met geen' logge mookers kneuzen*. Hooft. Overdr., *het gezag* — *den moed kneuzen*. Vond. *'t Woest geweldt* — *het recht kneuzen*. Hooft. *Eer de reeds gekneusde Maroboduus* (*fracto jam Marobodue*) *voorts in den grondt bedorven waare*. Hooft. Van hier *kneuzing*.

In het angelſ. is *cnocian*, *cnucian*, ſlaan, ſtooten. Het lat. *noceo* ſchijnt uit dezelfde bron te zijn.

KNEVEL, z. n., m., *des knevels*, of *van den knevel*; meerv. *knevels*. Het ſchijnt hetzelfde woord als *knepel*, *kneppel* te zijn, hoogd. *knebel*. Althands, *knebel* is, in het hoogd., een korte dikke knuppel, welken men ſommigen dieren dwars in den bek doet. Van hier, zegt Martinius, is *knevel*, wegens eenige gelijkheid, de geſpletene en geſpitste baard, onder den neus, die aan beide zijden van den mond uitſteekt, even als hadde iemand een dwarsſtokje in den mond. Adelung keurt die vergelijking ook goed. In dien zin dan zegt Vond.: *de lange knevel ſtonk van 't zengen*. De borſtelige haren

ren aan den bek van honden, katten, muizen enz. heten ook *knevels*. *Dat is een knevel*, dat is een drollige, ook sterke, vent. Zamenstell.: *knevelbaard*, *knevelijzer*, om de knevels te zetten. Voords is *knevel* een band. Het hoogd. *knebel* is een korte kneppel, waarmede men de twijgbanden om de garven toetrekt. Van hier is het bedr. w. *knevelen*, de armen, met touwen, digt aan het lijf binden, gelijk men kwaaddoeners doet — in boeijen slaan: *Dan zal de Landaart, wreed gekneveld in uw' wal.* J. DE MARR. Voords gebruikt men het voor plunderen, uitzuipen: *het krijgsvolk knevelt den boer*; ook voor zware, onbillijke lasten opleggen; het uiterste afpersen: *hen knevelt, en de huid zoekt van het lijf te stroopen.* J. DE MARR. Van hier *knevelaar*, *kneveler*, *knevelarij*, *knevelerij*, *kneveling*. Zamenstell.: *knevelband*.

KNIBBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knibbelde, heb geknibbeld*. Kleine stukjes van iets afbreken: *aan het — van het brood knibbelen*. Van den prijs, door naauw dingen, iets aftrekken is ook *knibbelen*. Eindelijk, gebruikt men het voor haarkloven, om beuzelingen, waarin men niets toegeven wil, twisten: *knibbelen met woorden*. HOOFT. Hiervan *knibbelaar*, *knibbelarij*, *knibbelig*, *knibbeling*, *knibbelster*. Zamenstell.: *knibbelziek*, *knibbelzucht*, *knibbelzuchtig*. Volgends de eerste beteekenis schijnt het een voorddur. w. van *knijpen* te zijn.

KNIE, z. n., vr., *der*, of *van de knie*; meerv. *knien*. Het uitstekende been aan menschen en vele dieren, waar het gewricht, dat het dij- en scheenbeen vereenigt, eene buiging voorwaart maakt. *De knien buigen*. *Ik heb mijne knien nog niet gebogen*, in het gemeene leven, voor: ik heb het, tot dus ver, druk gehad. *Op de knien liggen*. *Op de knien bidden*. *Dienze alle, met d'eene knie op d' aard', eerbiedenis deden.* HOOFT. *Op zijne knie vallen*. *Op de knie vallen*, zegt DE HAES, is fraaijer, of liever poetischer, gezegd, dan *op de knien vallen*. Ik zoude zeggen, het is naturelijker. *Op de knien vallen* geeft eer te kennen, door ongelukkige struikeling, op de beide knien neêrkomen: maar hij, die, uit eerbied, voor eenen mensch dit doet, buigt, gewonelijk, maar eene knie, en *valt dus op de knie*. HOOFT gebruikt de spreekwijs: *aan iemand te knie vallen*. Fig.: *de achtbaarheit der regeeringe op de knie helpen*. HOOFT. *Iets onder de knie hebben*, iets meester zijn. *Volken onder de knie brengen*,

gen, bedwingen. Dat naar eene knie gelijkt: *de knie op den boegspriet*. Een kromhout, dat de deelen der schepen aan elkander houdt, draagt ook dien naam. Bógaert bezigt, in dien zin, het meervoudige *knies*: *de balken hier en daar met knies versterkt*. Zamenstell.: *kniebanð*, *kniebankje*, *knieboog*, *kniebuiging*, *kniedicht*, (*knievers*, dat men op de knie, en dus in haast, vervaardigde; zoo als de Rederijkers dikwerf deden), *kniegesp*, *knielap*, *knieschijf*, *kniestuk*, knielap van een lijfwapen, en een schilderstuk, waarin het beeld tot aan de knien uitgeschilderd is, enz.

Knie, Ker. *chneu*, R. Maur. *chniu*, Otfrid. *knio*, hoogd. *knie*, nederf. *knee*, deen. *knä*, angelf. *cneow*, *cneou*, eng. *knee*, Ulphil. *kniu*, ijsl. *hnie*, *knie*, zw. *knae*, lat. *genu*, gr. *γονυ*, *γονυ*, *γυια*, alban. *giu*, fr. *genou*, ital. *ginocchio*. Martinius meent, dat het, door verwisseling van lipletters, uit het hebr. כרע, krommen, afstamt. Het is onzeker.

KNIELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knielde*, *heb* en *ben geknield*. De knie of knien uit eerbied buigen: *voor God knielen. Zij hebben nooit voor afgoden geknield.* Wanneer men, in den tegenwoordigen tijd, den stand van eenen knielenden wil uitdrukken, zegt men: *hij is geknield*, hij ligt op de knien. Van hier *knieling*. Het bijw. *knielig* is ook in gebruik geweest: *knielig te voet vallen*. J. T. Jos. droef. In het eng. *to kneel*, deen. *knäle*.

KNIEZEN, zie *knijzen*.

KNIJF, z. n., o., *des knijfs*, of *van het knijf*; meerv. *knijven*. Volgens Huydec. is het eigenlijk een lang puntig mes, of ponjaard. Wij bezigen het thands voor een knipmes: *in zijn borst dit knijf tot an het hecht te drucken*. Bredero. Oul. werd het ook voor eene soort van degen gebezigd, en was een wapentuig, dat men op zijde droeg. Men trok te veld met zwaarden en *knijven*. Zamenst.: *knijfmes*, *knijfmesje*. Eng. *knife*, fr. *canif*, hoogd. *kneif*, angelf. *knife*, zw. *knif*, deen. *kniv*, nederf. *knief*. Van *knijpen*, inzoover het, eertijds, snijden beduidde.

KNIJN, zie *konijn*.

KNIJP, z. n., vr., *der*, of *van de knijp*; het meerv. is niet in gebruik. Engte, knijping: *hij is in de knijp*, zegt men in het gemeene leven.

KNIJ-

KNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kneep, heb geknepen.* Aan twee kanten drukken, nijpen: *hij kneep zijnen vinger tusfchen de deur.* Met den duim en vinger, of met eene fcherpe tang fterk drukken: *iemand in den arm knijpen. Het vleesch werd hem, met gloeijende tangen, uit zijn ligehaam geknepen.* Afperfen: *de boeren knijpen.* In de zeevaart gebruikt men dit woord onzijd., als men fcherp bij den wind zeilt: *zij knepen langs den wal.* Ook in het gemeene leven, wanneer iets ter naauwernood gefchiedt, of, als eene zaak niet gemakkelijk gaat: *het zal er knijpen.* Spiegh. zegt *op het knijpen komen*, waarvoor wij thands bezigen *als het op den nijpert komt*, als de nood dringt — *op het nijpertje.* Zie *nijpen.* Van hier *knijper*, iemand, die knijpt; voords, een vrek, gierigaard, even als het gr. *κνιπός*; eindelijk iets, waarmede men knijpt, waarom men de fcharen der kreeften *knijpers* noemt. Zamenftell.: *knijprok*, *knijptang.*

Knijpen, hoogd. *kneifen*, *kneipen*, nederf. *knipen*, deen. *knibe*, eng. *to nip*, (ons *nijpen*) zw. *knipa*, ijsl. *klipa*, angf. *clypan*, gr. *κνιπειν*, hetwelk Hesychius verklaart door *ξυειν*, fchaven, fchrapen, fchrabben.

KNIJZEN, (*kniezen*) onz. w., gelijkvl. *Ik knijsde, heb geknijsd.* Zich van hartzeer kwellen, een knagend verdriet hebben: *over iets knijzen.* Van hier *knijzer*, *knijzig*, *knijzing.* Hiermede komt eenigzins overeen het gr. *κνιζειν*, iemand angst en kommer verwekken, in eenen overdragt. zin.

KNIK, z. n., m., *des kniks*, of *van den knik*; meerv. *knikken.* Eene halve breuk: *een fteel, die eenen knik heeft.* Overdr., tegenfpoed, afbreuk: *in deze knik van 't geluk der nusfaufchen.* Hooft, die het, daar, vr. gebruikt. Een wenk, door het knikken van het hoofd aangeduid: *hij gaf hem eenen knik, dat hij dat doen zoude.* Overdr. zegt Hooft: *het heir, 't welk dezen knik der zaken voor geenen aanvang van overhand wist aantenemen.*

KNIKKEBEENEN, *knikkebollen*, zie *knikken.*

KNIKKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik knikte, ben* en *heb geknikt.* Onz., met *zijn*, eene halve breuk krijgen: *de fteel is geknikt.* Fig.: *de trouw aan 't knikken gebraght.* Hooft. Eenen wenk geven; met *hebben*: *gij knikt; en wraak wijkt voor berouw.* M. L. Tijdw. *Hij*

heeft met het hoofd geknikt. Ten val neigen, beginnen in te storten: *dat hunne woonplaats door geen aardtbeevingh geknikt hadt.* Hooft. Bedr. eene halve breuk maken: *ik heb het eigeknikt.* Van hier *knikker*. een gebakken aardklootje, *knikking.* Van het eerste is het onz. w. *knikkeren*, zamenstell.: *knikkerjongen*, *knikkerspel*, *knikkertijd.* Het woord is klanknabootsend. Voords zijn van hier de zamengest. onz. w. *knikkebeenen*, bij Vond., en *knikkebollen*, met het hoofd knikken, door slaperigheid, of zwakheid: *zij knickebollen door hun overwightigheit.* Vond. Voords *knikslag*, eene gebogene slag, die geknikt schijnt.

KNIP, z. n., m., *des knips*, of *van den knip*; meerv. *knippen.* Een knipslag: *hij gaf hem eenen knip tegen den neus.* In het gemeen, een slag: *knip krijgen*, *knip geven.* Een hak met eene schaar: *zij deed eenen knip in het linnen.* Verkleinw. *knipje*, ook voor een *knipbeugeltje*, zoo genoemd van het geluid, welk bij het openen toedoen gehoord wordt. Voords een vogelknip; ook een bordeel. Zamenstell.: *knipbeugel*, — *knipluis*, van het mannel. geslacht, een verachtelijke bijnaam van kleermakers, *knipmes*, en het onz. w. *knipoogen* — *knipschaar*, *knipslag*, *knipslot.*

KNIPPELEN, zie *knipperen.*

KNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knipte, heb geknipt.* Eenen knip geven: *iemand tegen het voorhoofd knippen. Haar' lipjes mooghelijk mijn' lippen met lodderlijke toghjens knippen.* Hooft. Met eenen knip vangen: *de vogels zijn geknipt.* Met list vangen: *de dief werd, bij nacht, geknipt.* Met eenen knip breken: *luizen knippen.* Met eene puntschaar snijden: *hij heeft dat kunstig geknipt.* Van hier *knipsel.* Alles is van den klank gevormd.

KNIPPEREN, (*knippelen*) onz. w., gelijkvl. *Ik knipperde, heb geknipperd.* Met het knipperspel spelen. Zamenst.: *knipperspel.*

KNISPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knispte, heb geknispt.* Een klanknabootsend woord, bijna van dezelfde kragt als knippen: *hij duwde en knispte hem het gloeijende gezicht en d'oogen uit het hooft.* Vondel.

KNITTEREN, (*knetteren*) onz. w., gelijkvl. *Ik knitterde, heb geknitterd.* Dit woord drukt het fijne, krakende geluid uit, door, uit het vuur springende, vonken veroorzaakt. Hoogd. *knistern*, nederf. *gnistern.* Gemeenelijk bezigt men het, voor drukken, blussen,

beschadigen, van vruchten: *gij hebt de pruimen in uwen zak geknetterd.* Hetzelfde als *kwetteren.*

KNOBBEL, z. n., m., *des knobbels*, of *van den knobbel*; meerv. *knobbels.* Eene bultachtige hoogte: *het papier zit vol knobbels. Knobbels op de handen hebben.* Het is een verkleinwoord van *knob*, waarvoor *knop* (eng. *knob*) in gebruik is. Van hier *knobbelachtig*, *knobbelig.*

KNOCHTEN, zie *verknochten.*

KNOD (*knodde*), z., n., vr., *der*, of *van de knod*; meerv. *knodden.* Een rondachtig ligchaam, een knoop, knobbel. Het zamengestelde *knoddestok*, een stok met eenen dikken knoop van onderen, is nog bij de Gelderschen in gebruik.

KNODS, z. n., vr., *der*, of *van de knods*; meerv. *knodsen.* Een stok, die van onderen in eenen dikken knoop eindigt: *gewapent met den knots.* Hoogvl. Het vrouwl. geslacht is het ware, door Vond. gebezigd: *hij grijpt de zwaere knods. — Met zijne harde knods.* De oorsprong is in *knod.* Zamenstell.: *knodsdrager*, *knodsslag.*

KNOEIJEN, (in sommige oorden des Vaderlands *knooijen*) bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik knoeide, heb geknoeid.* Bedr., slordig arbeiden: *hij heeft zijn werk geknoeid.* Onz., *hij doet niets, dan knoeijen.* Van hier *knoeijer*, *knoeijerij.* Zamenstell.: *knoeiwerk.*

KNOEST, z. n., m., *van den knoest*; meerv. *knoesten.* Een kort, dik, ineengedrongen ligchaam. In het bijzonder, eene kwast in het hout: *die planken zijn vol knoesten. Tot eenen harden knoest moet een scherpe beitel zijn*, hardnekkigheid moet met kragt gekeerd worden. Het woord schijnt uit eene bron, met *knods*, te komen. Van hier *knoestig.*

KNOET, z. n., m., *des knoets*, of *van den knoet*; meerv. *knoeten.* Een lomp, plomp mensch, een mof. Van hier *knoetachtig*, *knoetig.*

KNOFFELEN (*knuffelen*), bedr. w., gelijkvl. *Ik knoffelde, heb geknoffeld.* Drukkent *ick selje soo knoffelen, en vleijen en vrijen*, Nosem. Met de vuist onzacht stooten: *zij knoffelde hem lustig.* Het schijnt het hoogd. *knöbeln* te zijn, van *knöbel*, dat in het meerv. de *vuist* te kennen geeft; eigenlijk de middelste kneukels der vier vingeren, wanneer men dezelven in den bal der hand sluit, om eene vuist te vormen. Ons *knobbel* komt hiermede overeen. Voords, rouw behandelen: *wie niet ontrennen kan, wort van de buffels doodt geknuffelt.* Vond.

Van

Van hier *knoffelig*: *mijne handen zijn knoffelig*, dat is, er is eene ſtrammigheid, door de koude, in de vingeren, zoo dat ik dezelven, naar mijnen wil, niet buigen kan. Eigenlijk is *knoffelig*, als de vingers, door ſtrammigheid, niet regtuit ſtaan kunnen, maar *de knoffels*, dat is de kneukels, uitwaart gebogen zijn.

KNOFLOOK, (*knooplook*, *knoplook*) z. n., o., *des knofflooks*, of *van het knoflook*; zonder meerv. Eene ſoort van uijen, bekend wegens den ſterken, vervelenden reuk. Omdat, voords, de vuist eenigzins zweemt naar eenen bol knoflook, zegt men ſchertſend: *hij gaf haar knoflook*, vuistſlagen.

KNOK, z. n., m., *des knoks*, of *van den knok*; meerv. *knokken*. Eene benoeming van de vaste inwendige deelen des ligchaams — de beenderen: *hij is zwaar van knokken*. *Iemand de knokken in ſtukken ſlaan*. Zie *knook*.

KNOKKEL, z. n., m., *des knokkels*, of *van den knokkel*; meerv. *knokkels*. Hetzelfde als *kneukel*. Oneig., een kinkel, lomperd. Van hier *knokkelachtig*, onbeſchoft.

KNOL, z. n., m., *des knols*, of *van den knol*; meerv. *knollen*. Eigenlijk een rondachtig, vast ligchaam. In het bijzonder, eene raap. *Iemand knollen voor citroenen verkoopen*, hem bedriegen. Iets, dat ſlecht en ongezien is; als een ſlecht paard: *hij zat op eenen knol*. *Een knol van een vent*, een bloed. Van hier *knolachtig*. Zamenſtell.: *knolakker*, *knolland*, *knolradijs*, *knolrond*, enz. *Knolrond* is een woord door de Aardrijksbeſchrijvers ingevoerd: Newton *beweerde*, *dat de aardkloot eene knolronde gedaante had*.

KNOOK, z. n., m., *des knooks*, of *van den knook*; meerv. *knoken*. Hetzelfde als *knok*, bij Kil. *knoke*. In dien zin is het in het hoogd. gebruikelijk. Hooft gebruikt het oneig.: *maar de ſterkſte knook der vestinge was een raavelijn*.

KNOOP, z. n., m., *des knoops*, of *van den knoop*, meerv. *knoopen*. Het beduidt, in het gemeen, een klein, rond ligchaam: *de knoop aan een ſtuk geſchut*, de druif. *De jager plagh zijn roof te hangen aen den knoop*, *den ſlotknoop van 't gewelf*. Vond. Dat, waarmede men eenen rok toeknoopt, is *de knoop*. Voor zoo ver hiermede een beeld van vereeniging verbonden is. gebruikt men het voor verband, zamenhang: *in de knoopen der natuurlij-*

ke oorzaaken. Hooft. Hierheen behoort de spreekwijs: *de knoop des huwelijks. Van den knoop der ondertrouwe.* Vond. *Een knoop in eenen draad. Eenen knoop leggen — maken — ontbinden.* Fig., eene verwarde zaak, een geschil, eene twistvraag: *hier ligt de knoop.* Onze harde *o*, in dit woord, komt met het hoogd. *knauf*, angels. *cnaep* overeen. Van hier *knoopig.* Zamenstell.: *knoopgat* (*knoopsgat*) *knoopgras*, (*knopgras*), *knoopmaker*, *knoopenmaker*, *knoopwinkel*, *knoopenwinkel.*

KNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knoopte, heb geknoopt.* Toeknoopen. Fig., vastmaken: *waaraan hij de blikzems van zijn ban knoopte.* Bogaert. *Weetende, dat hij aan bittere woorden felle werken knoopte.* Hooft. Van hier *knooping.*

KNOOPLOOK, zie *knoflook.*

KNOP, z. n., m., *des knops*, of *van den knop;* meerv. *knoppen.* Dit woord grenst, in beteekenis, zeer na aan knoop, als gevende, in het gemeen, een rond ligchaam te kennen, en wel dikwijls aan het bovenste einde van iets. *De knop van eenen stoel, van eenen rotting. De knop van eenen degen — van eenen vlagstok — van eenen zadel — van eene spelde*, enz. In het bijzonder beteekent dit woord, in het plantenrijk, de botten, waarin de jonge bladeren en bloesems gesloten en ingewikkeld liggen: *de boomen zijn vol knoppen. De knop van bloemen — van eene roos*, enz. *De lente geeft den knop, en dan de roos.* Vond. Zamenstell.: *knopspelde.*

KNOPGRAS, *knoopgras*, zie onder *knoop.*

KNOPLOOK, zie *knoflook.*

KNOPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knopte, heb* en *ben geknopt.* Knoppen krijgen: *de boomen knoppen reeds.* Fig.: *reeds knopt de straf.* Hamelsv.

KNOR, z. n., m., *des knors*, of *van den knor;* meerv. *knorren.* Hoogstraten verklaart het door *kwast, bult.* Eigenlijk is het eene benaming van een vast, rondachtig, uitstekend ligchaam, en komt overeen met het hoogd. *knorren.* Halma geeft er de beteekenis van de hardste en meest kraakbeenachtige deelen der beenderen aan. Van hier het zamengest. *knorbeen*, kraakbeen, *knorvleesch*, zenuwachtig vleesch.

KNORF, z. n., m., *des knorfs*, of *van den knorf;* meerv. *knorven.* Knoop: *die van gedachten is, dat wij knorven in biezen zoeken.* Hooft.

KNOR-

KNORHAAN, z. n., m., *des knorhaans*, of *van den knorhaan*; meerv. *knorhanen*. Een zekere eetbare zeevisch, anders *zeehaan* genoemd. Ook een zekere vogel, anders *korhaan*.

KNORREN, onz. w., gelijkvl. *Ik knorde*, *heb geknord*. Het naturelijke geluid, welk varkens maken, of honden, die getergd worden. In het gemeene leven gebruikt men het oneigenlijk, voor morren, preutelen, gemelijk zijn:

'k Laat heur buld'ren, knorren, razen,
Boerten, spotten. RODENBURG.

Het meeste deel knorde daar tegen. HOOFT. *Op iemand knorren. Knorrende op Tiberius.* HOOFT. *Knorren en kruilen* bezigt VOND. van de duiven, voor korren: *duif en doffer trekkebekt, knort en kruilt.* Van hier *knorachtig*, *knorrig*. Zamenstell.: *knorrepot*, grijnsaard.

KNOT, z. n., vr., *der*, of *van de knot*; meerv. *knotten*. Bijna hetzelfde als *knod*, als zijnde een rondachtig ligchaam. In het bijzonder heet een hard, ineengedraaid bosje gehekeld vlas *eene knot*, ook *knut*, of met het verkleinw., *een knotje*, *knutje*. Ook de vlasknoppen, de huisjes, waarin het vlaszaad, of lijnzaad, besloten zit, noemt men *knotten*. Van hier het bedr. w. *knotten*, dat niet alleen te kennen geeft het vlas in bundeltjes draaijen en tot eene knot binden, maar ook de rijpe zaadhuisjes, de knoppen, van het vlas plukken. En, overgebragt tot boomen: *de boomen knotten*, beteekent het derzelver kroon afhouwen. Fig., de kragt en werking van iets hinderen: *het bijgeloof is daardoor geknot.* M. L. TIJDW. gebruikt het ook oneigenlijk:

Het uur van Godts getergde wraak,
Mag Duivelsche Rebellen knotten.

Van hier *knotting*. Zamenstell.: *knotwilg*.

KNOTER, zie *kneuter*.

KNUFFELEN, zie *knoffelen*.

KNUIDELEN, (in Gron. *knoedelen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik knuidelde*, *heb geknuideld*. Iets in kronkelige en wanstaltige vouwen maken. In Gron. gebruikt men dit woord. Het is een voorddur. w. van het, nog in het hoogd. gebruikelijke, *knüllen*. Misschien behooren hierheen het geldersche *kneuter* en *kneuterig*, voor kronkel en kronkelig.

KNUIST, z. n., m., *van den knuist*; meerv. *knuisten*.

Hetzelfde als *knoest*. Gemeenelijk wordt dit woord voor vuist, of hand, gebezigd, in den lagen spreektrant: *ik zal hem mijne knuisten doen gevoelen. Gij moet er met uwe knuisten afblijven.* Brune neemt het oneigenlijk, voor een kort ineengedrongen mensch: *het zijn de kortste knuijsten, die de beste vuijsten hebben.* Zie *knoest*.

KNUIVEN, zie *kluiven*.

KNUPPEL, zie *kluppel*. In Gron. noemt men de kleine klosjes, waarop het kloostergaren zit, welken men tot het speldenwerk gebruikt, *knuppels*.

KNUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knuurde, heb geknuurd*. In de volkstaal te Gron. gebruikt men dit woord voor talmen, futselen, met zijn handwerk niet voordschieten.

KNUT, zie *knot*.

KNUTSELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knutselde, heb geknutseld*. Kleinigheden van hout en andere dingen maken, om den tijd doortebrengen. Van hier *knutselaar* (*knutseler*), *knutselarij*, *knutseling*.

KODDE, z. n., vr., *der*, of *van de kodde*; meerv. *kodden*. Snakerij, aardigheid. Het woord begint geheel uit het gebruik te raken. Ondertusschen is het nog overig in *koddenaar*, eene benaming van eene kneu, een sijsje. Voords, in het verkleinwoord *kodderijtje*, een snakerijtje, *koddig*, snaaksch, *koddigheid*, *koddiglijk*.

Eertijds beteekende dit woord (bij Kil.) *coleus*, *testiculus*, angelf. *codde*, *marsupium testiculorum*. Hiervan is, waarschijnelijk, ons *kodde*, *facetiae*, *jocus*, ontleend, als zinspelende op boerterijen over het teelvermaak; doch tegenwoordig is de zin van *koddig* op alle geestigheid en aardigheid betrekkelijk geworden.

KODDEBEIJER, z. n., m., *des koddebeijers*, of *van den koddebeijer*; meerv. *koddebeijers*. Halma verklaart dit woord door duinmaaijer. Doorgaans noemt men landsdienaars, die op het jagen en visschen, in den verbodenen tijd, acht geven, en hetzelve beletten moeten, met den verachtelijken naam van *koddebeijers*. Doordien zulke personen, gemeenelijk, met eene dikke knods gewapend zijn, schijnt het eerste deel dezes woords uit *kodde* ontstaan te zijn, dat is eene knods, bij Kil. *kodde*, *kudse*, *kuis*, *kuise*. Iemand dus, die met zijne knods heen en weder slingert.

KODSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kodste, heb gekodst*.

Braken, overgeven; klanknabootsend woord: *hij begon te kodsen.* Kil. en Plant. hebben *kidsen.*

KOE, (*koei*) z. n., vr., *der*, of *van de koe*; meerv. *koeijen.* Het wijfje van een rund, wanneer zij hare volle jaren, en vooral, als zij reeds gekalfd heeft. *Eene vette — magere — guste — tochtige koe. Eene bonte — vale — roode koe. En huift met goudt de koeij.* Hooft. *Koeijen melken. Eene verdronkene koe uit de sloot halen*, het oude leed weder ophalen. Wanneer men het zwaarste eener zaak te boven is, en alles zoo goed als in zijne magt heeft, zegt men: *men heeft de koe bij de horens.* In de dagelijksche taal, wordt een onbeleefd mensch *eene koe* geheten; voords, *eene domme, botte, luije koe*; met verachting. *Ik ben zoo luchtig als een vogeltje, dat koe heet.* Een schip, dat traag zeilt, noemt men ook *eene koe.* Zamenstell.: *zeekoe.* — *Koebrug*, eene brug, om koeijen, in en uit een vaartuig, te doen gaan; ook een ondiep verdek op een schip, waaronder iets verborgen wordt, — *koedief, koedille*, stinkende kamille, *koedrek, koedrijver, koegras, koehaar, koeherder, koehoren, koeijenkaas, koeijenmelk, koeijenvleesch, koeijenmijer; kooekamp, koemelk, koemelker, koemest, koepok, koepokstof, koeslede*, boerenslede, *koestaart, koestal, koestront, koevlieg, koevoet*, eigenlijk, voords eene ijzeren handspaak, *koeweide*, enz.

Koe, bij Notk. *chuo*, nederf. *ko*, meerv. *koie*, perf. *chau*, hoogd. *kuh*, ijsl. *ko*, zw *ko*, deen. *koe*, angelf. *cu*, eng. *cow*, rusf. *kua.* Bij Columella, komt *ceva* voor: *Altinae vaccae, quas ejus regionis incolae cevas appellant.* In het malabar. of liever kirendische, *ko.* Daar het eerste onderscheidende kenteeken, dat ons, in dit dier, het meest treft, deszelfs geloei is, is het zeer waarschijnelijk, dat hetzelve van dit geluid den naam hebbe. Martinius beroept zich op het arab. קעא, luid roepen. Bij de Thalmudisten is קיע geluid geven, waarvan קיעקיע een geluid heet. Zoo ontstaat het gr. *βους* van *βοω*, loeijen, luid roepen. Notk. neemt, daarom, *chuoe*, voor osfen; gelijk een os, in het alban. *ka*, in het perf. *gao* heet. Deze afleiding is, daarom, natuurelijker en gegronder, dan, met Frisch en anderen, op het gr. *κυειν*, dragtig zijn, te denken.

KOEK, z. n., m., *des koeks*, of *van den koek*; meerv. *koeken.* Verkleinw. *koekje.* Een smakelijk gebak van

 meel,

meel, boter, honig, eijeren enz., gemeenelijk vlak en rond van gedaante, alhoewel ook anders langwerpig: *gij moet u met dezen koek genoegen.* VOND.. *Zoete koek. Hij eet koek. Een dikke koek*, eene zuster. Wanneer men eene drukking op de borst gewaar wordt, zegt men, in het gemeene leven: *het ligt mij daar als een koek voor het hart. Het zal dezen nacht eenen koek*, of *een koekje, bakken*, het zal sterk vriezen. Dat naar eenen koek gelijkt, als gesmolten metaal, in de gedaante van eenen koek gehard, bij KIL. *koek, brood van metaal. Een koek* is ook een zilveren klomp van honderd en vijftig mark. Van hier draagt, in den gemeenen spreektrant, grof geld, en zelfs allerlei geld, dezen naam: *ik zou dat huis wel koopen, maar ik heb geene koeken.* Bij de vroedkundigen hoort men van *den moederkoek.* Zamenstell.: *aschkoek, honigkoek, ijzerkoek*, enz. — *Koekenbakker*, (*koekbakker*) *koekendeeg*, (*koekdeeg*), *koekenkraam* (*koekkraam*), *koeketer, koekenpan*, enz. Denkelijk komt het woord van *koken*, zoover het, eertijds, ook bakken beduidde.

KOEKELOEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik koekeloerde, heb gekoekeloerd.* Een eenzaam leven leiden, te huis blijven, en, voords, werkeloos zijn: *een man, die 't huys, met een warmen tabbert, aen den heijrt zit en koeckeloert.* BRUNE. KIL. verklaart *kokerol, kokelöer*, door eene slak in haar huisje; en, van hier, eenen mensch, die als een slakkenleven leidt. Eene zoodanige slak heet, in het sp., *caracol.* Zie verder *kokkelen.*

KOEKOEK, z. n., m., *des koekoeks*, of *van den koekoek*; meerv. *koekoeken.* Een bekende vogel, naar zijn geroep dus genoemd: *gelijk de havick den koeckoeck bespottede.* VOND. Eene soort van uitstekende venster, waardoor de dag valt, heeft denzelfden naam; als ook iemand, welken men, anders, eenen horendrager noemt. Zamenstell.: *koekoeksbloem*, eene soort van waterplant, *koekoekszang*, enz.

KOEL, bijv. n. en bijw., *koeler* (*koelder*), *koelst.* Een weinig koud, den middelstand tusschen warm en koud aanduidende: *een koel huis. Eene koele woning. Een koele kelder. Een koele dag. Een koele wind. Koele schaduw. Koele drank Een koele daauw. Een koele avondstond. Eene koele roos.* POOT. Oneigenlijk, tot liefde, genegenheid, betrekking enz. overgebragt, beteekent

kent *koel* zooveel als onverschillig: *iemand koel ontvangen. Een koel bescheid geven. Met een koel gelaat. Hij andwoordde heel koel. Een koele vrijer.* — *Koel in 't leeren* Hooft. Tot driften betrekkelijk gemaakt, is het bedaard: *koel van zinnen. Hij doorstak hem in koelen bloede.* Verkl. bijw. *koeltjes.* Van hier *koelheid*; zoo ook *koeltje*, zamengest. *labberkoeltje.* Het is, met *koud* (*kald*), van een geslacht. Zamenst.: *koelbak*, *koeldrank*, *koelkelder*, *koelketel*, *koelkuip*, *koeloven*, *koelmoedig*, *koelsmoeds*, *koelvat*, *koelzinnig*, enz. Camph. heeft *koelliefdigheid*.

KOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik koelde*, *heb* en *ben gekoeld.* Bedr., koud maken, koel maken: *ijzer in den bak koelen. Glaswerk in den oven koelen. En in zijn bloet het moordmes koelt.* Vond. Figuurlijk, gebruikt men het van driften en gemoedsbewegingen, die met eene hitte vergeleken worden; en, dan, beteekent *koelen* dezelven bevredigen, voldoen, doen ophouden: *zijne lusten koelen. Hij koelde aan haar zijnen minnebrand. Zijnen moed koelen. Om uw wraakgierigheidt te koelen.* Hooft. Onz., koel worden; met *zijn*: *het weêr begint wat te koelen. Het begint te koelen*, de wind wakkert op. Hooft gebruikt het als een zelfst. naamw.: *een labber koelen.* Fig.; *zijne liefde koelde langzamerhand. Uw moed moet koelen.* Spieg. Van hier *koeling*; ook *koelnis*, bij Vond.: *koelnis van dien gloet.*

KOELTE, z. n., vr., *der*, of *van de koelte*; zonder meerv. Een koele wind: *eene wakkere* — *eene stijve* — *eene frissche koelte.* Koele plaats: *in de koelte van de lommer.* Van iemand, die, in zijne soort, een kruk is, wordt het gebruikt: *een dichter in de koelte.* Zie *te.*

KOEN, bijv. n. en bijw., *koener*, *koenst.* Die geen gevaar schuuwt, stout, ondernemend, onversaagd; en, dat in die vaardigheid gegrond is: *wie maakt u zoo koen? Eene koene daad. Gewoont' en noodt maeckt koen.* Camph. *Een eerlijk opzicht tusschen 't koen en 't goedertieren.* Hooft. Van hier *koenheid*, *koenlijk.*

Koen, hoogd. *kühn*, Otfrid. *chuan*, Notk. *chon*, in het oude gedicht op den heiligen Annus, *cün*, bij Horneck *chuen*, angelf. *con*, *coone*, *cene*, zw. *kon*, *kyne*, waar het ook snel, gezwind heet. Daar het, bij de oude schrijvers, zeer dikwijls voor dapper gebruikt wordt, schijnt het, met *kunnen*, eenen gemeenen oorsprong te hebben.

KOEPEL, z. n., m., *des koepels*, of *van den koepel*; meerv. *koepels*. Eene ronde kap van eene kerk, of van een ander gebouw, in de gedaante van eenen halven kogel. Ook een tuinhuis, waarop zoodanige kap gezet is. Uit het ital. *cupola*, fr. *coupole*, *coupe*, middeleeuw. *cuppula*.

KOER, z. n., m., *des koers*, of *van den koer*; meerv. *koeren*. Torenwachter, stadstrompetter. Zamenstell.: *koerhuis*, *koertoren*. *Koer* is, eigenlijk, eene hoogte om te *koeren*, dat is naauwkeurig te beschouwen, te verspieden; uit eene bron met *kuren*, dat in de volkstaal overig is. Zie dit woord.

KOEREN, (*korren*, bij KIL. *koerien*) onz. w., gelijkvl. *Ik koerde*, *heb gekoerd*. Een klanknabootsend woord, om het geluid van duiven uittedrukken: *de ringelduif zal bezigh zijn met korren*. VOND.

KOERS, z. n., m., *van den koers*; zonder meerv. Loop, vaart: *koers nemen* — *koers houden* — *koers zetten*. *Van koers veranderen*. *Om haren wank'len koers te rigten*. M. L. TYDW. Wending: *wat koers zullen de zaken nemen?* Eene vaste orde, een regel op iets: *de koers van regering*. *De koers der wisselbrieven* — *van het geld*. Van het fr. *cours*.

KOESEN, (*koetsen*) wederk. w., gelijkvl. *Ik koeste mij*, *heb mij gekoest*. *Zich koesen* gebruikt men, in de volkstaal, van honden, die met den buik op de aarde liggen: *koes u*. Misschien het fr. *couche-toi*.

KOESTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik koesterde*, *heb gekoesterd*. Door eene aangename warmte troetelen, verkwikken; zacht behandelen: *de moeder koesterde haar kind in den schoot*. *De slangen koesteren zich in de zon*. *Die voor het aengesicht des conincks stae en hem koestere*. BIJBELV. *De gryze sneeuwvlokken koesterden het aardrijk tot vruchtbaarheid*. KRIEGER. Opkweeken, voeden: *zij wenschte, dat vroom zogh het kleentje koester'*. POOT. Fig., aankweeken, veel met iets ophebben: *hij koesterde die streelende hoop*. *Een voornemen koesteren*. *Een wantrouwen koesteren*. *Zijne begeerlijkheden koesteren*. *De wetenschappen koesteren*. *Deeze of zoortgelijke gedachten in den boezem te koesteren*. FRANTZEN. Van hier *koesteraar*, *koestering*.

KOET, z. n., vr. *der*, of *van de koet*; meerv. *koeten*. Eene kleine zwarte eend: *wanneer de koeten in het zant dobberen*. VOND.

KOETEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik koeterde, heb gekoeterd.* Kromtongen, gebrekkig praten als de kinderen. Van hier *koeteraar.* Zamenstell.: *koeterwalen*, gebroken nederduitsch spreken, van eenen waal, of franschman. Van hier *koeterwaal.*

KOETS, z. n., vr., *der*, of *van de koets*; meerv. *koetsen.* Eene soort van zeer gemakkelijk rijtuig, dat overdekt is en op riemen hangt. *Voor de koets te spannen.* VOND. *Met de koets rijden. Hij rijdt koets en paarden.* Eene zachte bedstede, als het praalbed van Vorsten, hetzij om in te slapen, hetzij om aan tafel te liggen, naar de wijs der Oosterlingen, hetzij om in gedragen te worden: *uit koningklijke koets opstaande.* HOOFT. *Die daer liggen, en weeldich zijn op haere koetsen.* BIJBELV. Voords, een huwelijksbed, in den dichterlijken stijl; *naer deez gewenschte koets.* VOND. Hierheen behooren de zameng.: *bruiloftskoets, echtkoets, rouwkoets, trouwkoets.* De Dichters, die, naar hunne verbeelding, de Zon als den bedgenoot van Tethis verzieren, schrijven aan dezen vermoeiden voerman van den dag ook eene koets toe, waarop hij des avonds uitrust: *van 's gulden daageraads roosdragende prieelen, tot 's laten avonds koets.* HOOFT. Eindelijk eene gemeene slaapplaats. Zoo noemt men de bedsteden der boerenknechts, in Noordholl., *koetsen.* Van hier het onduitsche woord *koetsier.* Zamenstell.: *koetsenmaker, koetshuis, koetspaard, koetspoort*, stalpoort, *koetsslede, koetswagen*, enz.

In de eerste beteekenis het fr. *coche*, in de andere het fr. *couche.*

KOETSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik koetste, heb gekoetst.* Als wederk. *zich koetsen* is het hetzelfde als *koesen.* Dit werkw. wordt, ondertusschen, in eenen bijzonderen zin, in Gelderl., gebruikt, alwaar, in de papiermakerijen, *koetsen* beteekent de geschepte vellen, van den vorm, op de vilten doeken leggen: die dit doet is *de koetser*, en de plaats, waar hij de vellen legt, heet *koetsstoel.*

KOEVER, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. KIL. vertaalt het door *abundans, copiosus*, overvloedig, talrijk. BRUNE zegt: *daer van Arkadien koever placht te wezen;* en R. VISSER: *soo de wijn koever en overvloedigh was.* Misschien uit het fr. *couvert*, dat ook de beteekenis van eene volheid heeft, eigenlijk bedekt. Althands

thands *koeverdak*, dat bij KILIAAN voorkomt, is zeker het fr. *couvert*. Een huis met leijen dekken heet toch, in het fr. *couvrir une maison*. Van dit *koever* is, bij KIL., een werkw. *koeveren*, *koevereren*, verkrijgen, verwerven. TH. RODENBURGH zingt op de bruiloft van S. J. SOMMER: *nu Sommer koevert all' de koevering uws lucken*. En R. VISS. zegt: *als sy wat koevereren, met sparen, of deür goede neeringe*. In de gemeenzame verkeering wordt het nog gebruikt, schoon men dan, veelal, *keuvereren* bezigt: *zij waren juist aan het keuvereren*, hunne omstandigheden verbeterden, hun tijdelijk goed vermeerderde, *toen hun dat ongeluk bejegende*. In Groningen zegt men: *keuveren*: *zij keuveren aardig aan*.

KOF, z. n., vr., *der*, of *van de kof*; meerv. *koffen*. Een kofschip, met twee masten, bijna als eene smak, zijnde iets grooter, en den bezaansmast niet op het achterhek hebbende. Bij HESYCHIUS is *κωφη* eene soort van schepen.

KOF, zie *kuf*.

KOFFER, z. n., m., *des koffers*, of *van den koffer*; meerv. *koffers*. Eene soort van eene kist. HOOFT verkiest het vr. geslacht: *en ondertusschen eighe koffer te vullen*. VONDEL gebruikt het onz.: *in 't koffer van Darius*. Wij verkiezen, met anderen, het manl. geslacht, gelijk in vele naamwoorden, die in *er* uitgaan en een werktuig beteekenen; schoon het waarschijnelijk is, dat wij het uit het fr. *coffre* ontleend hebben; van het lat. *coöperire*, misschien, afstammende, dat bedekken beteekent. Men zoude het ook van *conferre*, dat is *comportare*, medevoeren, mededragen, kunnen afleiden. Verkleinw. *koffertje*, ook een stilletje. Zamenst.: *kofferdeksel*, *koffermaker*, *kofferslot*, enz.

KOFFEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kofferde*, *heb gekofferd*. In eenen koffer pakken. Het deelw. *gekofferd* vindt men bij VONDEL: *gekoffert, als een kostelijken schat*.

KOFFERTORIE, z. n., o., *des koffertories*, of *van het koffertorie*; meerv. *koffertorien*. Men vindt, bij KIL., dit onduitsche woord, die het door *omslag* verklaart. Gemeenelijk wordt dit woord voor eenen omslag van een boek gebruikt, en men spreekt het *kaffetorie*, *kappetorie*, in Noordholland *kappetoris*, uit. Het is uit het middeleeuw. *coöpertorium*, een deksel.

KOF-

KOFFIJ, z. n., vr., *der*, of *van de koffij*; zonder meerv. De gele of blaauwe boonen van den koffijboom: *koffij malen*. De drank zelf: *koffij drinken*. Zamenstell.: *koffijbaal*, *koffijbakje*, *koffijboon*, *koffijgeld*, *koffijhuis*, *koffijmaker*, *koffijkan*, *koffijketel*, *koffijkleur*, *koffijkopje*, *koffijmelk*, *koffijmolen*, *koffijpot*, *koffijwater*, enz. Het gewas schijnt, oorspronkelijk, uit gelukkig Arabie te zijn. De boon heet, bij de Arabieren, *kahve*, bij de Turken *cauuhe*, *cahveh*. Bogaert zegt, dat de Arabieren de boon ook *ban* heten, den drank *kaova*, bij de Perf. *kahwee*; en van hier ons *koffij*, hoogd. *kaffeh*.

De drank werd, in het jaar 1652, door eenen koopman uit Smijrna, Daniel Edwards, in dit werelddeel bekend, en begon, eenige jaren naderhand, gebruikt te worden; nadat men denzelven, wel agt honderd jaar vroeger, in Arabie gedronken had.

KOG, z. n., vr., *der*, of *van de kog*; meerv. *koggen*. Een zeker oud koopvaardijschip, ook wel met krijgsvolk bemand, van voren en van agteren iets rond. Men kan hare form in het oude amsteldamsche wapen zien. *Aan eene kog te reeden*. Hooft. *Vijf en twintigh kogghen werden in zee gebraght*. Hooft. *Hij hoede uw kogh en kiel voor stranden*. Vond. Fr. *coque*, ital. *cocchio*, oudzw. *kogg*, hoogd. *kogge*, ijsl. *kuggr*, middeleeuw. *cogo* en *coqua*.

KOGCHEL, z. n., m., *des kogchels*, of *van den kogchel*; meerv. *kogchels*. Hoerenwaard: *dat hij zijn welvaert op gelijken voet zou stellen met dien van eenen veragtelijken en woesten kogchel*. Overz. van Hervey. Zamenst.: *kogchelhuis*.

KOGEL, z. n., m., *des kogels*, of *van den kogel*; meerv. *kogels*, *kogelen*. Men schreef, weleer, ook *koegel*: *anderen gekipt van den koeghel*. Hooft. Een volmaakt rond, of bijna rond ligchaam, welk men uit stukken geschut, geweren en pistolen werpt. *Eenen kogel krijgen*, door eenen kogel getroffen worden. *Iemand eenen kogel geven — schenken*, hem met eenen kogel nederschieten. *Eenen kogel wisselen*, met pistolen elkander te keer gaan. Ook tot iets anders dienende: *met eenen kogel mosterd malen*. *Kogel* is ook een geheel ander woord, beteekenende eene bijenkap, *ijmkogel* in Gelderl. genoemd, hoogd. *kogel*, lat. *cucullus*. Zamenst. der eerste beteekenis: *draadkogel*, *kettingkogel*.— *Kogelbak*, *kogelvorm*. Middeleeuw.

co-

cogilum, ital. *cogula*. Misschien komt het woord, uit eene bron, met het hoogd. *kollern*, welk werkw. het geluid van een voordrollend rond ligchaam uitdrukt. Hiermede mag men, dan, vergelijken het gr. κυλίω en het hebr. גלל, wentelen. Van *kogel* is het werkw. *kogelen: ik kogelde, heb gekogeld.* Met kogelen beschieten; ook, met steenen naar het hoofd gooijen.

KOK, z. n., m., *des koks*, of *van den kok*; meerv. *koks*. Iemand, die de kunst, om spijzen te bereiden, verstaat en oefent. *Trekt een kok door langzaam koaken uit zijn rundvleesch 't beste sap*. M. L. Tydw. *Het zijn allen geene koks, die lange messen dragen*, allen zijn niet, zoo als zij schijnen. *De honger is de beste kok*, honger vindt den besten smaak in spijzen. Zamenst.: *manskok, scheepskok*. — *Koksjongen, kokskraauwel, koksmaat*, enz.

KOKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kookte, heb gekookt*. Onz., met *hebben*, zieden: *het water kookt. De erwten hebben al een uur gekookt*. Oneig. zegt men ook: *de ketel — de pot kookt al.* Fig. is het, wanneer, door toorn en gramschap, het bloed in eene buitengewone beweging komt: *het bloed kookte hem in de aderen*. Het onstuimig opborrelen van water: *daar d' Elve kookt*, enz. Vond. Voor walging gevoelen, eene neiging tot braken hebben, bezigt men ook *koken: hij begon te koken*. Bedr.: *visch koken. Zij moet den pot koken.* Fig.: *de maag kookt de spijs*, als zij dezelve verteert. In verdere figuur: *hij kookt in 't hart de wrokken*, zegt een vaderlandsch Dichter. Met oordeel en verstand iets behandelen: *dat zij met alles te lezen, niets behoorlijk koken.* Overz. van Heryey. Van hier *kokaadje, koker* (*zoutkoker*, zoutmaker) *kokerij, koking*. Zamenst.: *kookfornuis, kookhuis, kookkunst, kookpan*.

Koken, hoogd. *kochen*, nederf. *kaken*, deen. *koge*, eng. *to cook*, zw. *koka*, middeleeuw. *cocinare*, lat. *coquere*. Daar onze onbeschaafde Voorouders raauwe spijzen aten, is het denkelijk, dat de kunst en het woord, uit het vroeger beschaafde Italie, tot ons overgekomen zijn.

KOKEN, zie *keuken*.

KOKER, z. n., m., *des kokers*, of *van den koker*; meerv. *kokers*. In het gemeen, een lang, hol ligchaam, om er iets in te bewaren, of in te steken. In het bijzonder is het een pijlkoker: *en knakt den kooker en de schichten*. Hooft. *Vele pijlen op zijnen koker hebben*, vele treffende reden gereed hebben.

'k Had meer pijlen op mijn koker
Voor Gods eere in uwen roem. M. L. Tijdw.

Dat komt uit eens anders koker, een ander heeft het hem ingegeven. De plaats, waarin men korte geweren steekt: *toen rukten (zij) het zinkroer uit den koker.* Hooft. Voords, *de koker van een mes — van eenen mast — van een scheepsroer.* Verkleinw. *kokertje.* Zamenst.: *breikoker*, *inktkoker*, *pijlkoker*, *zandkoker*, enz. — *Kokermaker.*

Koker, hoogd. *köcher*, Notk. *chocher*, in het zwabensp. *kocher*, in de glossen van Boxhorn *cohhar*, deen. *köger*, zw. *koger*, angelſ. *cocer*, ijsl. *kogur*, sp. *cuchar*, eng. *quiver*, middeleeuw. *cocura*, *cocurra*, *cucurum*, nieuwgr. *κουκουρον*, ital. *coccaro*, fr. *carquois.*

KOKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kokerde*, *heb gekokerd.* In eenen koker steken: *de brieven in lood gekookert.* Hooft. In de gemeenzame verkeering bezigt men het ook voor bedriegen: *ik laat mij zoo ligt niet kokeren! — Ik zal hem wel kokeren.*

KOKERMUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kokermuilde*, *heb gekokermuild.* Den mond in plooijen trekken; in de form van eenen geopenden koker; grimlagchen. Het komt bij Oud. voor, en is ook nog in gebruik.

KOKET, z. n., o., *des kokets*, of *van het koket*; zonder meerv. Al, wat gekookt is: *het bitter koket.* Hooft.

KOKHALZEN, zie *kikhalzen*, onder *kikken.*

KOKINJE, z. n., vr., *der*, of *van de kokinje*; meerv. *kokinjes.* Zekere gedraaide suiker, in Noordh. *taai* genaamd; misschien, met *konkel*, uit eene bron. Zie dit woord.

KOKKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kokkelde*, *heb gekokkeld.* Geluid maken als een haan, van het oude *kock*, *kocke*, fr. *coq*, eng. *cocke*, een haan. Van dit *kokkelen* is ook *kokkeloeren*, bij Kil. *canare instar gallinacei*, waarvoor men, bij verbastering, ook *koekeloeren* zegt.

KOKKELOEREN, zie *kokkelen.*

KOKOSBOOM, z. n., m., *des kokosbooms*, of *van den kokosboom*, meerv. *kokosboomen.* Zekere indiaansche vruchtboom, wiens vrucht *kokosnoot* heet.

KOKOSNOOT, zie *kokosboom.*

KOL, z. n., vr., *der*, of *van de kol*; meerv. *kollen.* Witte plek voor het hoofd van een paard. Hoogvl. neemt het ook voor de plek op het voorhoofd van een horenbeest: *daar men den geurgen offerwijn op zijnen wit-*

witten kol, voor 't zwarte voorhoofd, plengt. Een zoodanig geteekend paard draagt denzelfden naam. Voords, alzoo men zich de tooveressen verbeeldde, op zulke paarden te rijden, of liever op eenen bezemstok, in plaats van een paard, hebben zulke wezens dezen naam ook ontvangen: *driekoppig' Hekate, nachtloopster, luistervink, weêrmaakster, groote kol.* Hooft. *Nu geloof ik dat de kollen ros en wagen met de maan van den hemel af doen hollen.* Hooft. *Op kol rijden*, tooveren; en zwerven, hollen. *Kol* is ook een slag voor den kop, met den hamer; wanneer het van het manl. geslacht is. Uit het voorbeeld van Hoogvl. ziet men, dat het, in de eerste beteekenis, ook manl. genomen wordt. Wij volgen Pieters. en Halma, in het vr. geslacht. Van hier *kolachtig*. Hooft. Zamenst.: *kolbijl.* — *Kolrijder, kolrijdster*, bij Oud. — *Tooverkol.*

KOLDER, (*koller*), z. n., m., *des kolders*, of *van den kolder*; meerv. *kolders*. Een harnas, van leder, dat slechts de borst en den rug bedekte, en aan den hals vereenigd was; voords, een borstharnas in het gemeen; ook een rok zonder mouwen. Uit het middeleeuw. *collare*. *Dus spreekt hij, schiet den dubblen kolder uit.* Vond. Zamenst.: *malienkolder: ende doodt mij, want deze malienkoller heeft mij opgehouden.* Bybelv. *Ringkolder: om te tasten, of hij met ringkolder moght gehardt weezen.* Hooft. *Kolder* is ook eene ziekte onder de dieren, bijzonder onder de paarden, die derzelver dierelijke verstand beneemt: *hij heeft den kolder in den kop.* Eindelijk draagt een kleine papieren vlieger den naam van *kolder*, misschien om de wilde draaijingen, welken dezelve maakt, even als dieren, die den kolder hebben. Zamenst.: *koldergat*, opening, waarin de spil van den helmstok steekt, — *kolderstok*, waarmede de roerpen bewogen wordt.

KOLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik koolde, heb gekoold.* Dit woord is in Geld. gebruikelijk. *Klompen kolen is*, daar, holsblokken, in den winter, met gloeijende asch van binnen doorwarm maken.

KOLEUR, zie *kleur*.

KOLF, z. n., vr., *der*, of *van de kolf*; meerv. *kolven*. Een stok, die van onderen dik en rondachtig is: *met een ruwe kolf in de vuist.* Vond. *Gelijk een Herkules naa knodzen en naa kolven, zoo grijpt hij*, enz. Hooft. Het on-

onderste van een roer: *hij sloeg hem met de kolf van het geweer dood.* Een stok met eene koperen klik van onderen, waarmede men den kolfbal slaat: *hij komt met de kolf aan den paal*, of *het stuk. Kolf aan stek*, voor *aan het stuk*, zegt men, als iemand met de kolf tegen den paal staat. *De kolf naar den bal werpen*, om een klein ongeluk den moed opgeven. In de scheikunde, worden glazen, met eenen ronden buik en eenen engen hals, *kolven* genoemd, wegens de gedaante. Verkleinw. *kolfje: het is een kolfje naar zijne hand*, dat ambt komt hem schoon te pas; die zaak komt hem wonderlijk wel te stade. Zamenst.: *kolfbaan, kolfbal, kolfhout*, een dikzak, bot mensch, *kolfoog*, een visch. Wachter acht dit *kolf*, lat. *clava (per metathesin)* afkomstig van *kloppen.*

KOLIBRIETJE, (*kolobrietje*), z. n., o., *des kolibrietjes*, of *van het kolibrietje*; meerv. *kolibrietjes*. Een bont amerikaansch vogeltje, tot de spechtsoort behoorende, de kleinste onder alle bekende vogelen.

KOLIJK, z. n., o., *des kolijks*, of *van het kolijk*; zonder meerv. Onduitsch woord; in zuiver nederduitsch, darmwee, of darmpijn. Van het gr. κῶλον, de kronkeldarm, omdat dezelve het meest daardoor aangedaan wordt.

KOLK, z. n., vr., *der*, of *van de kolk*; meerv. *kolken*. In het gemeen een kuil, de diepte onbepaald zijnde. Zoo neemt men het voor de plaats op den haard, waarin de asch valt: *het zij men 't laet de kolk des haerts bevolen.* Vond. Zamenst.: *aschkolk, haardkolk.* In het bijzonder, eene draaikolk: *daer d' Elve kookt door 't glojen harer kolck.* Vond. Voords eene grondelooze diepte, waarom men het duistere schimmenrijk dus noemt: *uit den bedroefden kolk, alwaar mijn Pluto streng het tsaaghachtige volk doet poplen met zijn' stem.* Hooft. Oneig.: *daar ik, met vasten tred, die jammerkolk ontwijk.* Psalmb. *De grondelooze kolk der eeuwigheid.* Zamenstell.: *draaikolk, stinkkolk, stinkkolk, vuurkolk*, enz. *Kolk* neemt Hooft anders vrouwelijk, schoon hij in het aangehaalde voorbeeld er van afwijkt. *In eenen kolk*, zegt Hoogvl. Moonen volgt dit ook. Het vrouwel. geslacht heeft reeds het meeste gezag bekomen.

KOLKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kolkte, heb gekolkt.* Met eene draaijende beweging om hoog rijzen: *en 't kolc-*

 ken

ken van den rook den open hemel fluit. VOND. In de gemeene taal is het ook klanknabootſend: *het kolkt mij zoo in 't lijf. Het kolkend hertjen klapt 't geen ſchaemt de ſpraeck belet.* S. COST.

KOLLEBLOEM, z. n., vr., *der*, of *van de kollebloem*; meerv. *kollebloemen.* Anders korenroos genaamd.

KOLLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kolde, heb gekold.* Voor de kol van den kop ſlaan, bollen; eenen kol toebrengen. *Kollen* is ook onz., met *hebben*, op kol rijden, tooveren: *zij heeft van nacht gekold.* Oul. werd *kollen* ook voor betooveren gebezigd: *die met het lonchen van u kollende geſicht.* S. COST.

KOLOKWINT, z. n., m., *des kolokwints*, of *van den kolokwint*; meerv. *kolokwinten.* Anders *kwintappel*, eene uitlandſche, zeer bittere vrucht: *ende las daervan ſijn kleet vol wilde coloquinten.* BIJBELV. In het lat. *colocijnthis*. ital. *coloquintida.*

KOLOM, z. n., vr., *der*, of *van de kolom*; meerv. *kolommen.* Van het fr. *colonne*, lat. *columna.* Zuil, pijlaar: *tegens eene vreesſelijke kolom.* VOND. Dat naar eene zuil gelijkt: *terwijl d' Almaghtige de lichtkolom beweeg.* HOOGVL. Zoo ook: *vuurkolom*, *wolkkolom.* De Boekdrukkers noemen de halve zijde van een gedrukt blad *eene kolom.* Denkbeeldig ſpreekt men van *eene kolom van lucht.*

KOLORIET, z. n., o., *des koloriets*, of *van het koloriet*; zonder meerv. Onduitsch woord, beteekenende de kunst, om de verwen wel te mengen, om de juiste kleuren aan een ſchilderſtuk te geven; vooral, als men naakte beelden ſchildert: *het koloriet alleen maakt nog een punt van eenig gewigt.* FEITH. *Eene ſchilderij van puinhoopen, met het ſchoone koloriet van een groot meester.* OVERZ. VAN HERVEY. Omdat de dichtkunst, in haren aard, eene ſoort van ſchildering is, wordt het woord ook daarop toegepast: *een heerlijk koloriet in een gedicht verſpreiden.* Uit het fr. *coloris.*

KOLOS, z. n., m., *van den kolos*; meerv. *kolosſen.* Een woord, uit het grieksch ontleend, dat, eigenlijk, de naam van een reusachtig koperen ſtandbeeld, op het eiland Rhodus, was. Men gebruikt het, nog, van eenig kunstwerk, dat de naturelijke grootte overtreft: *kolosſen, niet van erts gevormt, noch door de hant geklonken.* ANTON.

KOLSTERSTOK, zie *kolderstok*.

KOLVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kolfde, heb gekolfd.* In de kolfbaan spelen. Van hier *kolver*.

KOLVENIER, z. n., m., *des kolveniers*, of *van den kolvenier*; meerv. *kolveniers*. Schutter. Van *kolf*, zeker geweer, roer, of bus, anders *kolfbus*, *kolfroer*. Zij, die dit geweer gebruikten, werden *kolveniers* genoemd, waarvan de *kolveniers doele*, te Amsteldam, zijnen naam ontleend heeft, alwaar de schutters gewoon waren, zich in de behandeling van dit geweer te oefenen. Anderen schrijven *kloveniers*, naar de *colevrines*, waarmede de schutters oudt. schoten, zijnde een fransch woord, en beteekenende zoo veel, als bus, of roer. Doch Fr. Burm. beweert, dat het fransche woord van ons *kolf* afkomstig is.

KOM, z. n., vr., *der*, of *van de kom*; meerv. *kommen*. Een holle bak, hetzij grooter of kleiner van omtrek. Verkleinw. *kommetje*. *Hij liet de kom met het eten vallen.* Eene waterkom: *hij liet eene kom voor goudvisch in den hof graven.* Ook eene haven, waar schepen veilig liggen: *ter komme in*. Vond. Kleine binnenlandsche zeeën dragen ook dien naam. Zamenstell.: *baarskom*, *melkkom*, *papkom*, *spoelkom*, *vischkom*, *waterkom*, enz. Hoogd. *kumpf*. Reeds bij de Grieken was *κυμβος* een diep vat.

KOMBAARS, z. n., vr., *der*, of *van de kombaars*, meerv. *kombaarzen*. Scheepsdeken: *zij wierpen het lijk, in eene kombaars genaaid, buiten boord*.

KOMBOF, z. n., vr., *der*, of *van de kombof*; meerv. *kombofs*, *komboffen*. Zoo noemt men, in Geld., eene hut, elders *eene boed* genaamd, waarin men stookt en kookt en allerlei ruig keukenwerk doet.

KOMBUIS, z. n., vr., *der*, of *van de kombuis*; meerv. *kombuizen*. Scheepskeuken. Het laatste gedeelte schijnt uit *huis* ontstaan te zijn. *Men ziet de kombuis*. Vond.

KOMEDIE, zie *schouwburg*.

KOMEET, z. n., vr., *der*, of *van de komeet*; meerv. *kometen*. Eene staartster: *het verschijnen eener ijsselijke komeete*. Hooft. Van het lat. en gr. *cometa*.

KOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam*, (van het oude *kwemen*, bij Ulphil. *quiman*, Isidor. *quheman*, Ker. *qhueman*, Otfr. *queman*) *ben gekomen*. Men vervoegt dit woord dus: *ik kom*, *gij komt*, *hij komt*, *ik kwam*, *gij kwaamt*; gebiedende wijs: *kom*, *komt*. Het

woord drukt, in het gemeen, uit tegenwoordig worden, zonder onderſcheid van aard en wijs. Men gebruikt het, in eene naauwere en, misſchien, eigenlijkſte beteekenis, van levendige ſchepſelen, die, uit eigene kragt, aan eene plaats zich tegenwoordig ſtellen. Eigenlijk: *daar komt de koning. Niemand is nog gekomen. Hij zag den vijand komen.* De aard en wijs, waarop men komt, worden, in het gemeene leven, dikwerf met het verledene deelw. uitgedrukt: *daar komt hij aangeſprongen.* Ook met het tegenw. deelw.: *hij komt danſend en ſpringend.* Het oogmerk, waartoe men komt, wordt dus uitgedrukt: *hij komt, om toetehooren.* Ook: *ik kom, u iets zeggen.* De plaats wordt met allerlei voorzetſels uitgedrukt: *wij konden niet aan den wal komen. Aan land komen. Achter iemand komen. Buiten deur komen. In huis komen. In de wereld komen. Wat komt mij daar in den weg? Kom mij niet onder de oogen. Hij komt nog niet onder de menſchen. Iemand na op den hals komen. Uit de kerk komen. Van Amſteldam komen. Zoo dikwijls hij mij voor oogen komt. Te huis komen.* De wijs, op welke men komt: *hij komt met geweld. Te voet — te paard — te ſcheep komen.* De tijd, wanneer men komt: *hij kwam om een uur. Bij nacht komen.* Men plaatst bij dit werkwoord ook allerlei bijwoorden: *ik zal dra komen. Kom hier. Hij kwam binnen. Hij komt weinig. Steelswijze komen. Hij konde niet hooger komen. Die ſpade komt, komt ook.* Oneigenlijk wordt het met allerlei voorzetſels en bijwoorden, in vele gevallen, gebruikt: *aan een ambt komen. Hij kwam, met zijn twintigſte jaar, aan de kroon. Hij kan niet aan den gang komen. Iemand aan het leven komen. Iets te weten komen. Achter de waarheid komen. Hij konde niet achter de zaak komen. In de kraam komen. In verzoeking komen. In den hemel — in de hel komen. In gevaar komen. Men komt wel eens met bedriegers verder, dan met eerlijke lieden. Met eene zaak te regt komen. Op de gedachten — op eenen inval komen. Hij konde op de zaak niet komen. Zij komen niet overeen. Ik kan uit dat ſchrift niet komen. Uit de ſchulden komen. Iemand te gemoet komen. Bij eene zaak te kort komen. Tot zich zelven komen. Tot bedaring — tot nadenking komen. Men kwam van ſcheldwoorden tot ſlagen. Nu kom ik tot de zaak. Hij zal nog tot uiterſten komen. Ik kan er niet*

toe komen. Om hals komen Om het leven komen. Hier drukt het voorzetsel het verlies van iets uit. Zoo zegt Hooft: *om neeringe, welvaart, en vrijheeden te komen.* Zoo ook elders: *zij komt om lijf of lidt.*

Van levenlooze dingen wordt dit woord ook gebruikt; en wel eigenlijk: *ik heb tabak laten komen. De brief is met de schuit gekomen. Er moet nog wat komen. De tijd komt. Hij spreekt al, wat hem in den mond komt. Het komt al, dat ten laatste komt.* Oneigenl., ontstaan: *er komt een storm. Er zal dierte komen.* In iets anders gegrond zijn: *hoe komt het, dat hij niet zien kan?* Geschieden, gebeuren: *het kome, hoe het wille. Oft quame, dat hij u hadde soe verre ghesproken.* Conste d. Minn. Kosten: *hoe hoog komt u dat goed?* Voords, met vele voorzetsels. *De zaak is mij ter ooren gekomen. Te pas komen. Te stade komen. Laat de zaak niet te ver komen. Het zal wel aan den dag komen. Dat komt niet aan mijne koude kleeren. Het komt in geene bedenking. Het huis kwam in den brand. De zaak is op het hoogste gekomen. Dat woord komt van het hebreeuwsch.* Ook wordt het voor *toekomen* gebezigd: *Aen u komt dit geschenk.* J. Cats.

Men gebruikt ook achter dit werkw. eene onbepaalde wijs met *te*: *de steen kwam op de breede zijde te liggen. Hij kwam op zijne voeten te staan. Zoo hij binnen een jaar kome te sterven. Hij kwam vroeg te trouwen.* Men moet, ondertusschen, zich hier wachten, om de Franschen niet natevolgen: *hij kwam dit te doen, te schrijven* is niet goed; men zegge: *hij deed, schreef dit.* In eenige weinige gevallen alleen is dit te dulden. In eenen deftigen stijl schrijft men liefst: *zoo hij binnen een jaar sterve. Hij trouwde vroeg.* De twee eerste voorbeelden eischen *komen* noodzakelijk bij zich. Het deelw. *komende*: *op komenden wege.* Hooft. *De gaande en komende man.* Voor het verled. deelw. *gekomen*, werd oul., veelal, *komen* gebezigd: *daer 't was so verre comen.* L. v. Velth.

Komen, Willer. *cuman*, Notk. *chomen*, Tatian. *cuman*, hoogd. *kommen*, nedersf. *kamen*, angelf. *cyman*, *coman*, eng. *to come*, deen. *komme*, zw. en ijsl. *komma.* Het schijnt, met het hebr. קום, dat, in onze Bijbeloverz., meer dan eens door *opkomen* vertaald wordt,

verwantschapt te zijn. Het gr. κωμιζειν, *gaan*, is van het oude κομειν.

KOMENIJ, z. n., vr., *der*, of *van de komenij*; zonder meerv. Kramerij, kruidenierswinkel: *eene komenij doen.* Zamenstelling: *komenijpraat*, bij VONDEL. *Komenijswinkel.*

KOMFOOR, z. n., o., *des komfoors*, of *van het komfoor*; meerv. *komforen*. Een werktuig, waarin men kolen vuur doet. *Een zilveren komfoor.* Zamenstell.: *tabakskomfoor*, *tafelkomfoor*. Men beschouwt het als afkomstig van het fr. *chaufoir*. KIL. heeft *kaffoor*, *kaufoir*, *foculus*.

KOMIJN, z. n., m., *des komijns*, of *van den komijn*; zonder meerv. Zekere plant, of derzelver zaad. Verkleinw. *komijntje*, een zeker driepuntig gebak, dus genaamd, omdat men er komijnzaad in bakt. Zamenst.: *komijnkaas*, anders *komijnde kaas*, *komijnzaad*. In de Overz. van den Bijbel wordt het onz. gebruikt: *ende het comijn slaet men uijt met den stock*. Van het lat. *cuminum*, gr. κυμινον, hebr. כמן.

KOMKOMMER, z. n., m., *des komkommers*, of *van den komkommer*; meerv. *komkommers*, *komkommeren*. Eene bekende vrucht: *wij gedencken der concommeren.* BYBELV. Zamenstell.: *komkommerhof*, *komkommerzaad*, enz. Uit het lat. *cucumer*.

KOMMER, z. n., m., *des kommers*, of *van den kommer*; meerv. *kommeren*. Beslag op tilbare of ontilbare goederen, drukkende woeker: *gheld op kommer nemen.* KILIAAN. *Renten en kommeren op dezelve goederen.* HOOFT. In het hoogd. *kummer*, dat, eigenlijk, aanduidt vasthouding, bemagtiging, inneming. ADELUNG leidt het af van *kam*, dat, in de salische wetten, de hand beteekent. Hiervan schijnt een verouderd werkw. *kamen*, nemen, ontstaan te zijn, welks voordd. werkw. *kommeren* is.

KOMMER, z. n., m., *des kommers*, of *van den kommer*; zonder meerv. Eigenlijk, een luid gesteun, gezucht, gejammer, van het oude *kuimen*, zuchten, dat, bij KIL., nog te vinden is. Voords beteekent het mangel aan de noodwendigheden des levens: *kommer en gebrek lijden. Sij sullen het broot met kommer eten.* BYBELV. *Maer sooder kommer* (gebrek aan wijn) *was.* R. VISS. Een hooge graad van angst en hartzeer over rampen;

wat

wat heeft mij dat eenen kommer veroorzaakt! Van kommer en verdriet verlost worden. Ist in mijn macht uwen kommer te stelpen. Houw. Maagd. *In 't dulden van korten kommer.* Hooft. *Kommer* is ook een jagerswoord, voor drek, of afgang, van hazen. Van hier *kommerlijk*, *kommerloos*, *kommernij*, bij Poot — *kommernis*, bij Campii. Zamenst.: *kommerrijp*, welk woord van vruchten gebruikt wordt, die geenen tijd gehad hebben, om volkomen rijp te worden.

Kommer, hoogd. *kummer*, Stryk. *chumber*, bij andere oude zwab. Dichters *kumber*, nederf. en deen. *kummer*, eng. *cumber*, zw. *bekymmer*, wall. *cijmwij*. Het is van ons verouderde werkw. *kuimen*, oud hoogd. *kumen*, nederf. *quimen*, lat. *gemere*, zuchten.

KOMPANJE, hetzelfde als *kampanje*. *Het was daar sobere kompanje*, het was daar armelijk. Van hier *kompanjemeester*, opzigter over een landspakhuis. Men zie, voords, de afleiding in *kampanje*. Anders zoude men het van het oude fr. *compagner*, dat is het lat. *compingere* kunnen afleiden; zijnde het woord, dan, zooveel als een opboeisel.

KOMPAS, z. n., o., *van het kompas*; meerv. *kompassen*. Een streekwijzer op zee, waarop de twee en dertig winden geteekend staan: *mijn verdraaid kompas*. M. L. Tydw. *En 't walen van de naald aan 't luisternauw kompas.* Hooft. *Op het kompas zeilen. Het kompas volgen. De streek van het kompas. De pen van het kompas. Zijn kompas is verdraaid*, het hoofd staat hem niet wel. Zamenstell.: *peilkompas*, *zeekompas*. — *Kompasnaald*. Van het ital. *compasso*, dat, eigenlijk, een cirkel is.

KOMPOST, z. n., vr., *der*, of *van de kompost*; zonder meerv. Mengelspijs, mengeldrank. Kiliaan vertaalt het door *muria*, *conditus*, *conditura*: *salgama*. *De bitt're kompost ik verzoete.* Vond. Van het lat. *compostum*, voor *compositum*.

KOMST, z. n., vr., *der*, of *van de komst*; zonder meerv. Aankomst. Van hier *komstig*: *de komstige vervulling der godspraak*. J. Frantzen.

KONCILIE, z. n., o., *des koncilies*, of *van het koncilie*; meerv. *koncilien*. Een woord, waardoor men de oude kerkelijke vergaderingen der Kristenleeraren ver-

ſtaat: *'t Konzilie van Trenten.* Hooft. Van het lat. *concilium.*

KOND, bijw., van *kennen.* In het gemeene leven gebruikt men het voor bekend, en voegt het bij *doen* of *maken: het welcke de Heere ons heeft kont gedaen.* Bybelvert. In den deftigen ſtijl is het gansch buiten het gebruik geraakt. Bij Rab. Maur. *ohund tuon*, bij Notk. en Otfrid. *kund duan.* In openbare bevelen is het ook, ſomtijds, nog in den ſmaak: *elk zij kond, dat* enz. Van hier *kondſchap*, (*kundſchap*) z. n., vr.; meerv. *kondſchappen*, berigt, beſcheid: *kondſchappen ligten. Op kondſchap uitgaan. Deze kundſchap heb ik uit eenen perſoon.* Hooft. Van hier het bedr. werkw. *kondſchappen*, en het naamw. *kondſchapper.*

KONFIJT, z. n., vr., *der*, of *van de konfijt*; zonder meerv. Ond. woord, voor ſuikerooft. Van hier *konfijten*, in ſuiker inleggen. *Hij is in die zaak gekonfijt*, in het gemeene leven, voor: hij verſtaat het ſtuk op zijnen duim. *In boosheid gekonfijt zijn.* Van het fr. *confit.*

KONFILJE, z. n., vr., *der*, of *van de konfilje*; zonder meerv. Meliſſe, een zeker kruid.

KONFOOR, zie *komfoor.*

KONGERAAL, z. n., m., *des kongeraals*, of *van den kongeraal*; meerv. *kongeralen.* Zekere ſoort van aal. Lat. *conger*, fr. *congre.*

KONIJN, (*knijn*) z. n., o., *des konijns*, of *van het konijn*; meerv. *konijnen.* Een bekend viervoetig wild. Van het lat. *cuniculus.* Het mannetje heet *ram*, het wijfje *voedſter.* Misſchien draagt het den naam van *Canalis*, omdat het *kanalen*, dat is gangen en holen, onder de aarde maakt. Verkleinw. *konijntje.* Zamenſtell.: *konijnenbosch*, *konijnenhok*, *konijnenhol*, *konijnenjagt*, *konijnenkooi*, *konijnenkruid*, *konijnenpastei*, *konijnshaar*, enz.

KONING, z. n., m., *des konings*, of *van den koning*; meerv. *koningen.* Het vr. is *koningin.* In het algemeen, iemand, die de hoogſte magt over meerderen heeft, de hoogſte Overheid, zoover zij door eenen wordt voorgeſteld. Zoo noemt de Schrift het Opperwezen, op eene uitſtekende wijs, *Koning.* In veel flaauweren zin, dragen, in andere werelddeelen, buiten Europe, alle onafhangelijke Vorſten, al gebieden zij ſlechts over eeni-

nige weinige steden, zelfs over eene stad, dien naam. In dien zin lezen wij, in de Overz. *van den* Bybel, meenigmaal, van *koningen*. Ook, wanneer deze kleine Vorsten, den grooteren onderworpen zijn, behouden zij dien naam. In de middeleeuwen benoemde men, dus, de stadhouders zelfs. In eenen naauweren zin, die thands, in Europe, de gewonelijkste is, beteekent dit woord eenen beheerscher van een koningrijk, volgende, in rang, op eenen keizer: *de koning van Pruisen* — *van Denemarken*. Deszelfs gemalin heet *eene koningin*. In den dichterlijken stijl heet de maan *de koningin des hemels* — *van den nacht*. Iets, dat, in zijne soort, boven anderen uitsteekt: *den koning in het kegelspel omwerpen*, den middelsten kegel. In het schaakspel is het voornaamste stuk *de koning*. Dat daaraan volgt heet *koningin*, welke naam, op eene zonderlinge wijs, in Europe, gevormd is. Het schaakspel is een oud krijgsspel van oostersche vinding. Het stuk naast den koning heet, in het perf. en arab. *pharz*, of *pherzan*, dat is veldheer, wiens ambt dit stuk, in het spel, ook wezenlijk vervangt. Het spel in Europe bekend wordende, hield dit stuk eerst den naam van *fercia*, zoo als het, in de twaalfde eeuw reeds, met dien naam voorkomt, in het oudfr. *fierce*, *fierge*. Uit onkunde van het woord smeedde men daaruit *vierge*, maagd, dat, eindelijk, in het lat. door *virgo*, *domina*, *regina* vertaald is. Van hier, dat dit stuk *koningin* genoemd is. — Voords noemt men, onder de dieren, sommigen met dezen naam. De arend is *de koning* onder de vogelen; de leeuw onder het viervoetige gedierte; de haring onder de visschen. De bij, die den geheelen korf bevrucht, anders *moer* genaamd, heet ook, schoon zeer oneigenlijk, *koning*. *Koning* is ook een woord der scheikunst, als het metaal van alle andere deelen gezuiverd is. Halfmetalen dragen ook dien naam: *spletsglaskoning*, enz. Verkleinw. *koningje*, een koning van kleine magt; ook een klein vogeltje. Van hier *koningdom*, *koninglijk*, *het koningschap*. Vond. Zamenstell.: *koningrijk*, *koningsbrood*, *koningsgezind*, *koningshuis*, *koningskaars*, eene bloem, *koningskind*, *koningskleur*, *koningsmoord*, *koningsmoorder*, *koningsstaf*, *koningszeer*, *koningszoon*, enz.

Koning, Isidor. *chuninc* en *chuningo*, Ker. *chuning*, Willer. *kuning*, hoogd. *könig*, nederf. *könig*, *konning*,

ning, angelf. *cijning*, *cijnig*, *cijng*, eng. *king*, zw. *konung*, deen. *kong*, *konge*, finl. *kuningas*, in het oudkoerlandsch *könix*. Men ziet hieruit, dat de uitgang *ig* uit *ing* ontflaan is, waarover A. Kluit, in eene aanteekening op Hoogstratens Naaml., anders bedenking maakt. Het komt dan nu aan op de eerste helft des woords, *kon*, *kun*, of *kijn*. Wachter en anderen brengen den oorfprong tot *kunne*, een geflacht, omdat, in de eerste tijden, de oudste van eenig geflacht tevens deszelfs koning was. Waarfchijnelijker is de gedachte van Frisch en anderen, die het woord van *kunnen* afleiden, omdat toch *de magt* het uitstekendste kenmerk eens konings is. Waarvan het ook herkome, men zal vele overeenkomst vinden tusfchen dit woord en het tatarifche *chan*, en misfchien ook het hebr. כהן, een priester, een vorst.

KONKEL, z. n., vr., *der*, of *van de konkel*; meerv. *konkels*. Dit woord heeft, thands, zijne oorfprongelijke beteekenis geheel verloren, en wordt niet dan oneigenlijk gebruikt. Bij Kil. is *konckel* eene draaikolk, *konckelwronckel* zamengedraaid, *konckelen* omdraaijen. Wijders, om de draaijing en rondheid is het, bij hem, ook een fpinrokken, even als het opperd. *kunkel*. Het behoort dan, zeer waarfchijnelijk, tot *klink*, een draai. Van hier is *konkelen*, eertijds, voor fpinnen gebruikt. Gelijk nu nog, op het platte land, het jonge vrouwvolk tot fpinnen bijeenkomt, (welke bijeenkomst *eene fpinning* heet) zoo was zulks, van oude tijden af, reeds het gebruik. Van daar heeft het woord *konkelen*, fpinnen, wegens de praatzucht van dergelijke fpinfters, eene oneigenlijke beteekenis gekregen; deels van praten, babbelen; deels van brouwen, fmeden, overleggen, in het geheim bewerken; deels van koffij drinken, onder het vrouwvolk, op eenen fluiptijd. Van hier *konkelfter*. Dit is voords de rede, dat *konkel* een lui, ledig, flordig vrouwmensch beteekent: *zij is eene regte konkel*; ja zelfs eene vod, eene flet: *het zijn maar konkels — gij laat uwe konkels overal liggen*. Zamenftell.; *konkelpot*, koffijketel, koffijpot.

KONNE, zie *kunne*.

KONNEN, zie *kunnen*.

KONST, zie *kunst*.

KONSTABEL, (*konftapel*) z. n., m., *des konftabels*, of

van den konstabel; meerv. *konstabels*. Een bediende onder het krijgsvolk, die den kanonniers ten dienst staat, ook zelf wel de stukken afsteekt; een busschieter. Zamenstell.: *konstabelskamer*, eene plaats op het schip, onder de kajuit, *konstabelsmaat*. Het woord is uit het middeleeuw. *constabularius*. Dit woord is uit *stabulum*, een stal, eene ligplaats. In de middeleeuwen noemde men *stabularii* soldaten, die ééne woning betrokken, wier opziener *constabularius* heette. Hiervan is ons woord *konstabel*. Voords was *konstabel* ook de eerste der hooge ambtenaren van de fransche kroon; opperveldoverste; *het slot van Vezou door den constabel van castiljen weder ingenomen*. Hooft. Uit het fr. *connétable*, verbasterd uit *comes stabuli*, opperstalmeester.

KONT, z. n., vr., *der*, of *van de kont*; meerv. *konten*. verkleinw. *kontje*. Het achterste, de aars. In veler ooren, is dit een zeer vuil woord. De onschuld op het platte land, die in de woorden zelve geene onkuischheid kent, schaamt zich, nogthands, niet, in de dagelijksche taal, dit woord, vooral het verkleinw., te gebruiken. In Gelderl. hoort men het dikmaals. Misschien is het, om het onderscheidende teeken der geslachten aan dat deel des dierelijken ligchaams, met *kunne*, uit eene bron.

KONTERFEITEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik konterfeitte*, *heb gekonterfeit*. Uitschilderen, afbeelden. Van hier *konterfeitsel*. Een woord weinig meer in gebruik; althands in eenen deftigen stijl onvoegelijk. Van het fr. deelw. *contrefait*, nagebootst.

KONZENILJE, (*cochenilje*) z. n., vr., *der*, of *van de konzenilje*; zonder meerv. Eigenlijk een gekorven diertje, dat, in Mexiko, gevonden wordt aan eene plant, nopal geheten, eene soort van indiaansche vijg. Van zulke gedroogde diertjes komt de kostelijke karmezijn en scharlaken verw, behoudende dienzelfden naam. Het woord ontstaat van het sp. *cochinillas*, een verkleinw. van *cochino*, *cochin*, in Spanje de naam van eene pissebed, een zeker bloedeloos diertje.

KOOI, z. n., vr., *der*, of *van de kooi*, meerv. *kooijen*. Dit woord drukt, in het gemeen, eene plaats uit, waar men zich ter ruste nederlegt. Zoo noemt men, in het gemeene leven, met eene soort van verachting, elke slaapplaats: *hij is al te kooi*. De slaapplaats des Schippers,

pers, ook andere slaapplaatsen voor Reizigers, op een vaartuig, ook eene hangmat, waarin het scheepsvolk slaapt, noemt men met dien naam. Eene plaats, waar schapen opgesloten worden, en veilig rusten kunnen: *de wolf kwam tot de koij.* VOND. Eene kouw voor vogelen: *om hoogh hijssen een' driekante kooij van musketvrije planken.* HOOFT. Eene plaats, waar men eenden vangt: *hij heeft eene kooi gepacht.* Die daar woont en eenden vangt, heet *kooiman.* Een bijenkorf: *als de bijen, om in de kooij te zeer bevollikt, niet elkandre te verdringen*, enz. HOOFT. Bij de Drukkers noemt men de wiggen, of korte sluithouten, om den vorm vast te zetten, *kooijen.* Zamenstell.: *konijnenkooi, ligtekooi, mestkooi, ramskooi, schaapskooi*, enz. In het deen. is *koij* eene hangmat, in het zw: *koite.* Dit komt overeen met het gr. *κοιτη*, een bed.

KOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kooide, heb gekooid.* In eene kooi zetten: *eenen vogel kooijen.* Men gebruikt het ook onz., met *hebben*, voor bijslapen (lat. *coire*); doch meest in eenen kwaden zin, voor in ontucht leven: *zij kooijen met elkander.*

KOOK, z. n., vr., *der* of *van de kook;* zonder meerv. De toestand van eene zaak, als dezelve dadelijk kookt: *het water is aan de kook. De ketel is van de kook. Iets in, aan de kook maken.*

KOOL, z. n., vr., *der*, of *van de kool;* meerv. *kolen.* Een doorgebrand, droog en brokkelig ligchaam. In het bijzonder doorgebrand hout of turf: *zij nam eene kool in de stoof. Houtskool — turfkool. Eene kool vuur. Gloeijende — doove kool. Eene geglommene kool. Een huis in kolen leggen*, hetzelve in den brand steken. *Aan kolen raken*, verbranden. *Ik zit*, of *sta, op heete kolen*, ik heb groote haast. *Er is eene veiling' van engelsche kolen*, steenkolen. *Met eene zwarte kool teekenen, — malen*, een kwaad in zijne afzigtigheid vertoonen: *wanneer hij d'ondeugt met een zwarte kole maalt.* HOOGVL. Overdr., voor minnevuur, zoo als zich dat in het stralende oog vertoont: *als de gebluste kool weer, in haar oogh, geglommen.* HOOFT. Zeer geestig zegt dezelfde Schrijver, deswege, van een blind oog van eene zekere boel: *dekkende de doove kool met een plaasterken van zijde.* Het vurige gezwel eener pestbuil heet men insgelijks *kool.* verkleinw. *kooltje.* Zamenstell.: *smidskool, steenkool.* —

Kool-

Koolaarde, *koolbak*, *kooldrager*, *koolhaler*, (*koolhaalder*) een schip, of schipper, die kolen haalt, *koolkrabber*, *koolmees*, ook voor eenen koopman in kolen, lat. *carbonarius* — *koolschip*, *koolvloot*, *koolzak*.

KOOL, z. n., vr., *der*, of *van de kool*; meerv. *koolen*. Een bekend gewas in onze moestuinen: *witte* — *roode* — *savooische kool*. *Sluitkool*. *Kabuiskool*. *Boerenkool*. Oul. verstond men onder *kool* allerlei groenten: *of ijmant den anderen schade dede an tuine* (omtuining), *an willigen en koel* enz. STADR. V. DEVENT. *Kool verkoopen* is, in de dagelijksche verkeering, door zotte vertellingen misleiden — *iemand kool verkoopen*, anders *knollen voor citroenen verkoopen*. *Het sop is de kool niet waard*, een spreekwoord. Verkleinw. *kooltje*. *Iemand een kooltje stoven*, in den gemeenzamen omgang, voor eene poets spelen. Zamenstell.: *bloemkool*, *winterkool*. — *Koolblad*, *koolhaas*, *koolhof*, *koolluis*, *koolmees*, *koolplant*, *koolspruit*, *koolstronk*, *kooltuin*, *koolworm*, *koolzaad*.

Men onderscheide dit woord van het vorige: geen heeft de zacht-lange, dit de scherp-lange uitspraak. Dit is niet alleen gegrond in den onderscheiden tongval van onderscheidene oorden des Vaderlands, maar wordt ook door de aanverwante talen bevestigd. Het eerste woord luidt, in het nederf., *köle*, deen. *kul*, bij WINSBECK *kol*, angelf. *col*, zw. *kol*, ijsl. *kol*; het laatste is, in het nederf., *kaul*, eng. *kale*, deen. *kaal*, angelf. *kawl*, zw. *kål*, ital. *caolo*, fr. *chaux*, *caule*, *choux*, lat. *caulis*, waarvan het, misschien, afstamt; schoon anderen, den oorsprong in *olus*, *kolus*, moeskruid, meenen te ontdekken. Het eerste stamt af van een verouderd duitsch woord *kol*, vuur, en behoort tot eenen wortel met het lat. *calere* en *calor*, en het gr. ηλιος.

KOON, z. n., vr., *der*, of *van de koon*; meerv. *koonen*. Wang: *de suikere koon van een dochter te kussen*. VOND. *Tot dat hij eens de schaer op kin en koonen gebruikt*. DE DECKER. *Eene dikke koon hebben*. Verkleinw. *koontje*. POOT. Zamenstell.: *koonslag*.

KOOP, z. n., m., *des koops*, of *van den koop*; het meerv. is buiten gebruik. De handeling, om eenen eigendom aan iets, voor eenen bedongenen prijs, te krijgen: *ik heb daar eenen slechten koop gedaan*. *Op den koop maken*. *Iets te koop hebben*. *Dat huis staat te koop*. *Goederen te koop dragen*. *Zijne eer te koop dragen*, zich oneerlijk gedragen.

gen. Het koopverdrag zelf: *wij zullen 't zaam den koop wel worden eens.* De Decker. *Eenen koop sluiten — maken — opzeggen — breken. De koop is klaar. Iets op den koop toekrijgen. De koop gaat aan. Ik geef koop!* ik sta van mijnen eisch af. *Ik doe het, op dien koop*, ik doe het, onaangezien dit of dat — heb het hart, om het te doen. *Op dien koop, kon iemant lichtelijk aan den tijtel van maroosvlegel geraecken.* Vond. Het geld, dat voor iets betaald wordt; schoon in zamenst. alleen: *rouwkoop, wijnkoop.* De prijs, wanneer het als een bijv. woord gebruikt wordt: *goedkoope waren. Dierkoop.* Als een bijwoord: *ik heb dat goedkoop gekocht. Gij komt er goedkoop af.* Verkleinw. *koopje*: *aan dat boek heb ik een koopje*, het kost mij weinig. *Ik heb er een koopje aan*, ik ben er wakker mede aangehaald. Zamenstell.: *aankoop, inkoop, verkoop, — koopal*, z. n., m. en vr., *koopbrief, koopceel, koopdag, koopgierig, koopgoed, koophandel, kooplieden, kooplust, koopman, koopmanschap*, en het werkw. *koopmanschappen, kooppenningen, koopstad, koopvaarder, koopvaardij, koopvaardijschip, koopvrouw, koopwaar, koopwijf* enz.

KOOPEN, bedr. w., onregelm., *ik kocht, heb gekocht.* In het algemeen, nemen: *koopt zonder gelt.* Bybelv. Verwerven: *dat bloet, dat ons den zoen des hemels koopen moest.* De Decker. *Koopt de waerheijt.* Bybelv. Voor geld het genot van iets verkrijgen: *zich in den kost koopen. Zich in een gasthuis — uit eene gevangenis koopen.* In den bepaaldsten zin, den eigendom van iets, tegen eenen bedongenen prijs, aan zich brengen: *boeken koopen. Ik heb mijnen kinderen speelgoed gekocht. Voor iemand iets koopen. Voor baar geld, voor gereed geld koopen. Op dag koopen, op tijd koopen*, op voorwaarde, van het geld, op eenen bepaalden dag, of tijd, tegeven. Van hier *kooper*, met de zamengest.: *boterkooper, kleerkooper*, enz. *Koopster*, met de zamengest.

Koopen, Ker. *choufan*, Ulphil. *kaupan*, hoogd. *kaufen*, nederf. *kopen* en *köpen*, angelf. *ceapan*, eng. *to cheapen*, dingen, handelen, deen. *kiobe*, zw. *köpa*, fr. *achéter, achepter*, van *captare*, boh. *kupowati*, finl. *caupaan.* Daar dit woord, oudtijds, ook beduidde met eenen handslag beloven, en die handeling, in het koopen, reeds vroeg in gebruik was, is Adelungs gissing niet ongegrond, die het van het oude woord *gaf, gauf*, de

de hand, afleidt. Hiermede komt overeen het lat. *capere*, nemen, waarvan *captare* en het fr. *achêter*. Bij de Hebr. heet כף de holle hand. Echter komt het gr. *καθιζω*, *onere levo*, *exonero*, *ontlasten*, hier mede in aanmerking, dewijl koopers diegenen van een gedeelte van derzelver last ontheffen, die hunne koopwaren ter markt brengen.

KOOR, z. n., o., *des koors*, of *van het koor*; meerv. *koren*. Een rei van dansende of zingende personen: *het algemeene koor*. Hierheen behooren de zam.: *dankkoor*, Bybelv., *engelenkoor*, *hemelkoor: de feestmuzijk der blijde hemelkooren*. Poot. Het achterste gedeelte eener kerk, waar het altaar bij de Roomschen is: *na de mis, quam hij weder in 't Koor*. Hooft. Voords, in elke andere kerk, de plaats, die, in vorige tijden, daartoe bestemd was: *op het koor trouwen*. Eene verhevene plaats in eene kerk, of in een ander gebouw, van waar gezongen wordt: *ten kore komen*, mede tot het gezang verschijnen. Van het lat. *chorus*, gr *χορος*. Hiermede komt overeen het hebr. כור, *in globum congessit*. Zamenstell.: *koordeken*, *koorjongen*, *koorkind*, *koorkleed*, *koorknaap*. — *Koorlamp: hij zuigt den olijfolì uit de gewijde koorlampen*. Vond. *Koorkosteres*, Vond., *koorrok*, *koorzang*, *koorzanger*.

KOORD, z. n., vr., *der*, of *van de koord*; meerv. *koorden*. Een gedraaid snoer van zijde, kemelshaar, wol, enz. Zamenstell.: *kloskoord*, *liskoord*, (*litskoord*) *mantelkoord*, enz. Eene gedraaide lijn, een touw: *op de koord dansen*. *Met de koord gestraft worden*, opgehangen worden. *Die de koorde brack*. Vond. *Iemand aan zijne koord*, anders *aan zijn snoer*, *krijgen*, hem medetrekken in het bedrijven van eene zaak. Zamenstell.: *koordendanser*, *koordendanster*. Van het fr. *corde*, lat. *chorda*.

KOORN, zie *koren*.

KOORTS, z n., vr., *der*, of *van de koorts*; meerv. *koortsen*. Oudtijds schreef men *korts*. Eene bekende ziekte, die, op gezette tijden, telkens wederkomt. *Alledaagsche* — *anderdaagsche*, *derdendaagsche koorts*. *Afgaande koorts*. *Slepende koorts*. *Heete* — *brandende koorts*. *Van een koude koorts geslagen*. Hoogvl. *De koorts hebben*. *De koorts krijgen*. *Lang aan de koorts gaan*. Van hier *koortsachtig*, *koortsig*. Zamenstell.:

koorts-

koortsbast, *koortsdrank*, *koortsmiddel*. — *Binnenkoorts*, *blutskoorts*, *minnekoorts*, enz.

KOOT, z. n., vr., *der*, of *van de koot*; meerv. *koten*. Eene schipperskooi. Van eenen oorsprong met *kot*.

KOOT, z. n., vr., *der*, of *van de koot*; meerv. *koten*. Been uit den hiel van een varken, of van eenen os, waarmede jongens spelen: *wij keven altemet, 't is waer, om koot of knikkers*. Poot. Met eene soort van verachting wordt het ook van menschen gebruikt: *dit geraamt van schenkels en van kooten*. Hooft. Voor de beenen, van menschen, in de gemeenzame verkeering: *hij staat vast op zijne koten*. *Wakker op zijne koten zijn*. *Ghij hinckt, uw wijf is fris en wacker op haer koten*. Westerb. Bij verdere overbrenging: *dat werk staat op zijne koten*. *Als ik uw letteren zo wacker op haer koten geplant zie*. J. de Decker. Verkleinw. *kootje*. Zamenstell.: *kootjongen*, *koottijd*.

KOP, z. n., m., *des kops*, of *van den kop*; meerv. *koppen*. Verkleinw. *kopje*. Een woord, dat, in het algemeen, een ligchaam beteekent, dat eenige diepte heeft. In het bijzonder, een werktuig, om uit te drinken, iets uit te gieten: *eenen kop koffij inschenken*. Het verkleinw. *kopje* is, hier, meest in gebruik. *Uit eenen gouden kop den wijn plengen*. *Hij vat een' gouden kop vol wijn*. Hoogvl. Een zeker werktuig, om, met doorvlijming van het vel, bloed aftetrekken: *iemand koppen op den arm zetten*. Zamenstell.: *koppenzetter*, *koppenzetster*, *koppenzetting*. Eene zekere maat van drooge en natte waren: *twee kop zout*. *Een kop melk*.

(Dit woord is zeer oud, bij Schilter *koffe*, hoogd. *kopf*, zw. *kopp*, *kappe*, ital. *coppa*, fr. *couppe*, middeleeuw. *cupa*, perf. *cub*, *cobba*, dalmat. en hong. *kuppa*, wall. *kup*, in het gr., bij Hesych., *κυββα*. Het lat. *scyphus* is uit dezelfde bron. Het hebr. כף, eene holligheid, komt hiermede overeen.

KOP, z. n., m., *des kops*, of *van den kop*; meerv. *koppen*. Het ronde, bovenste deel van een ding: *de kop eener speld*. *De kop van eene pijp*, de ketel. *De kop van eenen spijker*, enz. Het hoofd van een dier: *zij sloegen den os voor zijnen kop*. Het hoofd eens menschen, in den vertrouwelijken spreektrant, en wel van zoodanig eenen, welken men juist geene uitstekende achting

meent

meent schuldig te zijn: *hij houdt den hoed op den kop. Hij sloeg hem tegen den kop aan. Met den blooten kop loopen. Iemand den kop voor de voeten leggen*, hem onthoofden. *Met den kop schudden. Hals over kop uit de deur stooten. Den dief bij den kop vatten. Dat zal hem op den kop druipen*, vroeg of laat zal het hem te huis komen. *De kop staat hem niet goed. Met den kop tegen den muur loopen.* Geheugen: *hij heeft het al in den kop.* Vatbaarheid, om iets te begrijpen en intezien: *op dat ligchaam zit een schrander kop.* De gesteldheid des gemoeds: *hij heeft eenen onverzettelijken kop.* Het leven: *dat zal hem den kop kosten.* De persoon zelf: *ik stond over de opluikende vonken van dezen poëetischen kop verstomd.* Feith. *Eene bende van honderd koppen. Met overlast van knechten tuchteloos en overzeesche koppen.* Hooft. Een schrander mensch: *kloeke koppen, schrandre schrijvers.* Oud. Van hier *koppig*, eigenzinnig, ook dat ligt naar het hoofd vliegt: *die wijn is koppig — koppigheid, koppiglijk.* Zamenst.: *kopstuk.* Het woord komt, zeker, uit eene bron, met het fr. *chef*, ital. *capo*, lat. *caput*, gr. *κεφαλη*.

KOPER, z. n., o., *des kopers*, of *van het koper*; zonder meerv. Een bekend metaal. *Rood, geel koper. In koper snijden-etsen. Koper smelten.* Dat uit koper gemaakt is: *op dat boelhuis werd veel koper en tin verkocht.* Van hier het onverb. *koperen*: *eene koperen tabaksdoos.* Wijders het bedr. werkw. *koperen*, dat, in het verl. deelw. meest gebruikelijk is: *een vaartuig met eenen gekoperden bodem*, een schip, dat met koper beslagen is. Voords: *koperachtig, koperig.* Zamenst.: *koperberg, koperblad, koperdraad, kopererts, kopergeld, kopergieter, kopergroen, kopermijn, kopermolen, kopermunt, koperroest, koperrood, het koperslagen, koperslager, kopersnol, het kopersteken, koperwerk.*

Koper, Otfrid. *kuphar*, Stryk. *chopher*, hoogd. *kupfer*, nederf. *kopper*, angelf. *cyper*, eng. *copper*, deen. *kobber*, zw. *koppar*, fr. *cuivre*, sp. *cobra*, middeleeuw. *cuprum, cyprinum.* Alles is uit het lat. *æs cyprium*, omdat het den Romeinen, in menigte, uit het eiland Cyprus, werd aangebragt, zoo als Festus verzekert.

KOPIJ, z. n., vr., *der*, of *van de kopij*; meerv. *kopijen.* Afschrift: *geef mij er kopij van.* Zoo ook eene zaak, die naar eene oorspongelijke teekening gemaakt is: *eene kopij van Rubbens.* Bij de Drukkers het schrift, waar-

naar men de letters zet: *men is om kopij verlegen.* Eene geringe schets: *dat is maar eene kopij* (ook enkelijk *dat is maar kopij*) *van de zaak.* Het woord is, in den dagelijkschen stijl alleen, gebruikelijk, als ook het daarvan ontleende ond. woord *kopijeren*, *kopieren.* Uit het lat. *copia*, fr. *copie*, eene meenigte. Misschien werd, in de middeleeuwen, een afschrift van oorkonden of eenig boek dus genaamd, omdat, door dat afschrijven, de zaak vermeenigvuldigd, en een zoodanig boek onder velen verspreid werd.

KOPPEL, z. n., o., *des koppels*, of *van het koppel*; meerv. *koppels.* Het woord is eigenlijk een band, inzoover dezelve dient, om dingen daarmede vast te maken. In dien zin komt het bij Kil. nog voor. Voords, een paar, dat, door eenen band, gebonden is, of gebonden kan worden: *het koppel konijnen is, thands, duur.* Eindelijk, een aantal, eene vereenigde meenigte, in de dagelijksche taal: *zij liepen bij geheele koppels weg. Zij stonden op een koppel*, op eenen hoop. Zamenst.: *koppelwoord.* Uit het fr. *couple*, lat. *copula.* Reeds bij de Hebr. heette כֶּבֶל een band: ook komt כֶּפֶל, dubbel, in aanmerking.

KOPPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik koppelde, heb gekoppeld.* Met een koppel, dat is met eenen band, binden: *honden — paarden koppelen.* Vereenigen: *woorden koppelen.* Eene verbinding tusschen twee personen maken; in eenen verachtelijken zin, omdat, doorgaands, bij den eenen, of bij beiden, eene hartelijke vereeniging ontbreekt: *hij is aan die vrouw gekoppeld. Een huwelijk koppelen.* Van hier *koppelaar*, paardentuischer, — huwelijksmaker — hoerenwaard, *koppelaarster*, *koppelares*, *koppelarij*, *koppeling*, *koppelwoord.*

KOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kopte, heb gekopt.* Koppen zetten, door middel van eenen kop (zie dit woord) bloed aftrekken: *iemand op de handen koppen.* Bij Kil. heeft het nog andere beteekenissen, die verouderd zijn. Van hier *kopper*, *kopster.*

KOPPERMAANDAG (*koppertjes — koppeltjesmaandag*), z. n., m., *des koppermaandags*, of *van den koppermaandag*; meerv. *koppermaandagen.* De tweede maandag in het nieuwe jaar, die, in sommige oorden van Nederland, in vrolijkheid wordt doorgebragt. In Gron. is dezelve, vooral voor Boekbindersknechts, een dag van onthaal. Kiliaan vertaalt *kopperen* door eene vrolijkheid vieren. Op de Gron. jaarmarkt viert men ook

kinen kopjesmaandag. TEN KATE meent, dat deze benaming ontleend zij van het zamenkoppelen van het gemeene volk, om vreugd te bedrijven. Anderen brengen haar tot het zamenkoppelen, of vereenigen, door het huwelijk; zoodat deze dag, eigenlijk, eenen maandag zou beteekenen, waarop men gewoon was, te huwelijken. Oul. werd deze dag *verloren* maandag genoemd; en bij de Gelderschen *raasmaandag.*

KORAAL, z. n., m., *des koraals*, of *van den koraal*; meerv. *koralen.* Eigenlijk koorjongen, die, onder den opperkoorzanger, in de roomsche kerken, zingt: *hij verdooft met klokgeluit d' allereelste kerkkooraelen.* VOND. Voords een zanger in den rei: *in 't muzijk van hemelsche koraelen.* ANTON. *Daar zal ik wandlen met de hemelsche koralen.* HOOGVL. Van het middeleeuw. *choralis*, of het gr. *χοραλης*, iemand, die op de fluit speelt, in eenen rei. Sommigen schrijven *choralen* voor zangers, en *koralen* voor gewassen, of gesteenten.

KORAAL, z. n., vr. en o., *der*, of *van de koraal* — *des koraals*, of *van het koraal*; meerv. *koralen.* Een steenachtig gewas in de gedaante eens booms, dat, op den grond der zee, gevonden wordt, en van kleine wormen ontstaat, die het tot hunne woning bouwen. De stof zelve is onzijdig: *wit* — *rood koraal.* Dichters gebruiken het voor eene roode kleur: *aen 't korael van uwen mont.* VOND. Voor de roode lippen, of den mond zelven: *vleesrobijnen, leenigh kraal, mondtjen minnelijk van taal.* HOOFT. Van de stof draait men ronde bolletjes, die zoowel tot paternosters, of rozenhoedjes gebruikt, als, tot sieraad, aan eene rij geregen en om den hals gedragen worden; wanneer het vr. is, en een meerv. heeft: *een snoer van koralen.* Verder, dragen ronde bolletjes, die aan een snoer geregen worden, denzelfden naam: *zij dragen koralen om den hals.* Van hier het onverb. *koralen*, dat van koraal gemaakt is: *een koralen korfje.* Dat rood als koraal is, in den dichterlijken stijl: *van bleekheidt der gedaant', en rood koraalen mondt.* HOOFT. *Kraele lippen, die staegh douwen g'lijck de lentens morghen doet.* T. RODENBURGH. *Nu kust hij ook met vreugt aen haer koralen mont.* POOT. Zamenst.: *amberkoralen, bloedkoralen, pijpkoraal.* — *Koraalagaat, koraalboom, koraalkruid, koraalwerk.* Van het gr. en lat. *corallium.* Zie *kraal.*

KORBEEL, z. n., m., *des korbeels*, of *van den korbeel*;

meerv. *korbeelen.* Een ſteen, die in eenen muur uitſteekt, en waarop een balk rust. Van het fr. *corbeau.*

KORDELIER, z. n., m., *des kordeliers*, of *van den kordelier;* meerv. *kordeliers.* Ond. woord, een minderbroeder; uit het fr. *cordelier*, van *cordeau*, eene koord, welke de Monniken om het lijf dragen.

KORDEWAGEN, z. n., m., *des kordewagens*, of *van den kordewagen;* meerv. *kordewagens.* Een kruiwagen. Bij DE BRUNE. Bij KIL. *kordewaghen* en *koordewaghen*, in Gron. *korrewagen.* Het is, door letterverzetting, voor *krodewagen*, van *kruiden*, dat is *kruijen*, afkomſtig.

KOREN, (*koorn*) z. n., o., *des korens*, of *van het koren;* het meerv. *korens* is, in ſommige gevallen alleen, gebruikelijk. Allerlei graan, dat tot brood en melkſpijs gebruikt wordt; zonder meerv.: *dus ſegenstu den ſcheut van 't koren.* MARNIX. *Wanneer het koren onder den vlegel kraekt.* VOND. *Koren dorſchen — wannen. Och! zag men 't koorn in goudgeele aaren!* SCHUTTE. In Noordh. verſtaat men er, bij uitnemendheid, gerst door: *het koren is, naar evenredigheid, dierder dan de tarw.* Het meerv. is gebruikelijk in het zameng. *gerſtekoren*, voor gerſtekorrel. In den dagelijkſchen ſtijl, komt het, in de beteekenis van een weinigje, voor, met het verkleinw. *korentje: ik heb geen koren brood in huis. Ik heb geen koren* (elders *korrel*, *karrel*) *tijd meer. Zijn korentje groen eten*, zijn goed vroeg opmaken. Zamenſt.: *korenaar*, *korenakker*, *korenberg*, *korenbeurs*, *korenbijter*, anders *korenbout*, *korenbloem*, *korenbrander*, *korenbrandewijn*, *korendorſcher*, *korendrager*, *korengarf*, *korenhalm*, *korenharp*, *korenhoop*, *korenkooper*, *korenland*, *korenligter*, *korenmaat*, *korenmarkt*, *korenmeter*, *korenmolen*, *korenroos*, *korenſchoof*, *korenſchop*, *korenſchuur*, *korenworm*, *korenzolder*, enz. Het woord is met *kern* naauw verwantſchapt. In het moeſog. is het *kaurne*, angelſ. *corn*, alem. *korn.* De moeſog. *au* zou de ſcherplange *oo* vorderen, doch de twee andere voorbeelden komen met onze zachtte *o* en de doorgaande uitſpraak overeen.

KOREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik koorde*, *heb gekoord.* Dit werkw. is klanknabootſend, het geluid uitdrukkende, welk men, onder het braken, of overgeven, ſomtijds hoort. In Gron. en elders is dit woord gebruikelijk. Bij KIL. vindt men *koren*, *karen*, *vomere*, overgeven. VOND. zegt: *de basterd* (dat is basterdwijn) *eerst gekoort recht tusſchen d'hoornen gieten.* Van hier *kōring.*

Ne-

Nederf. *kören*, opperd. *köken*, hoogd. *kotzen*, bij Kil. *kotfen*, allen van den klank gevormd.

KORENT, zie *korint*.

KORF, z. n., m., *des korfs*, of *van den korf*; meerv. *korven*. Een vat, dat van twijg of teenen gevlochten is, om daarin iets te leggen, te dragen, enz. *Gebruik den korf*. Vond. *Door den korf vallen* is niet veel meer in gebruik; het beteekende, eigenlijk, zijn voorftel tot een huwelijk afgewezen zien; voords gebruikte men het, meest, voor afgeflagen worden in zijn aanzoek, om eene kerkelijke waardigheid te bekomen. De oorfprong van die fpreekwijs fchijnt te zijn, dat men, eertijds, iemand, van welken eene dogter vreesde ten huwelijk verzocht te zullen worden, eenen korf achter de huisdeur zette. Althands, men vindt nog fporen van zulk een gebruik. In Duitschland noemt men het: *eenen korf bekomen*, *zich eenen korf halen*. Verkleinw. *korfje*. Zamenft.: *bijenkorf*, *broodkorf*, *fchanskorf*, *vischkorf*, enz. — *Korfdrager*.

Korf, Otfrid. *korb*, Notk. *chorb*, hoogd. *korb*, nederf. *korf*, deen. *kurv*, ijsl. *körf*, fr. *corbeille*, ital. *corba*, lat. *corbis*. Het komt, met *kaar*, uit eene bron, en beteekent, in het gemeen, een hol vat.

KORHAAN, z. n., m., *des korhaans*, of *van den korhaan*; meerv. *korhanen*. Eene foort van vogel. Voords: *korhoen*, een hazelhoen.

KORIANDER, z. n., m., *des korianders*, of *van den koriander*; zonder meerv. Welriekend zaad eener plant, in Noordholland veel geteeld wordende. *Het man nu was als corianderzaet*. Bijbelv. Lat. *coriandrum*. De naam is van griekfchen oorfprong. Hesychius zegt: *κοριον* is *το κοριανδρον*, of liever *κοριαμβλον*. De oude Grieken, zegt Galenus, noemden het *κόριαννον*. Men leidt het af, zegt Gorrhæus, van *κορις*, eene weegluis, omdat de bladen dezer plant naar zulk ongedierte zouden ruiken. De Duitfcher noemt het daarom *wanzendille*, dat is weegluisdille.

KORINT, (*korent*, in het dagelijkfche leven *krint*, *krent*) z. n., vr., *der*, of *van de korint*; meerv. *korinten*. Eene foort van kleine, ronde rozijnen, genaamd naar de ftad Korinthus, uit welke plaats alleen zij, in den aanvang, aangebragt werden. Spottend noemt men opgedroogde zeeren, om de kin van kinderen, *korinten*. Zamenft.:

korintenbrood (*krentenbrood*), *korintenkakker*, gierigaard, die, uit gierigheid, zijn gevoeg, als ware het, niet doen durft.

KORK, zie *kurk*.

KORNEL, z. n., vr., *der*, of *van de kornel*; zonder meerv. Fijne zemelen, waarvan men zich bedient, om hoenders te mesten. Van *koren*, *kern*.

KORNEL, (*kolonel*, fr. *colonel*) z. n., m., *des kornels*, of *van den kornel*; meerv. *kornellen*. Een overste van eenen hoop voetknechten.

KORNELLE, zie *kornoelje*.

KORNET, z. n., vr., *der*, of *van de kornet*; meerv. *kornetten*. Een kromme horen, eene kromme fluit: *de kornet*, of *op de kornet blazen*. Fr. *cornet*. Een standaart der ruiterbenden. Zoo schijnt VONDEL het te nemen, *om onder onze jonge ridderschap de kornet te voeren*. De standaarddrager zelf; wanneer het manl. is. Eindelijk, eene bende ruiters onder eenen standaard: *Juliaan Romero ontbiet de kornet van Mendosa*. HOOFT. Van het fr. *cornette*. Zamenst.: *kornetmuts*, eene vrouwen tuitmuts, ook enkellijk *kornet*.

KORNIKKELHUIS, zie *knekelhuis*.

KORNIS, z. n., vr., *der*, of *van de kornis*; meerv. *kornissen*. Kroonlijst. Eenigen schrijven ook *karnis*, in navolging van het hoogd. *karnisz*. Zoo men het woord voor onze taal wil houden, is de spelling *kornis* beter, omdat het afstamt van het fr. *corniche*, en dat van het lat. *coronis*. KIL. heeft ook *kornisse*.

KORNOELJE, z. n., vr., *der*, of *van de kornoelje*; meerv. *kornoeljen*, *kornoeljes*. De vrucht van den kornoeljeboom. Van het fr. *cornouille*, uit het lat. *cornus*, middeleeuw. *cornolium*. In eenige oorden van het Vaderland noemt men haar *kornelle*, en den boom *kornellenboom*, hoogd. *kornelle*, *kornelbaum*. Van *kornoelje* heeft men het bijvoegl. naamw. *kornoeljen*, dat tot den kornoeljeboom behoort, of daarvan afkomstig is.

KORNUIT, z. n., m., *des kornuits*, of *van den kornuit*; meerv. *kornuiten*. In het gemeene leven alleen, is dit woord gebruikelijk, waar men, door hetzelve, eenen jongen makker van eenen jongen losbol verstaat. Somtijds wordt het ook van meerbedaagden, meest echter van jonge lieden, verstaan. Het verkleinw. is *kornuitje*. Het woord schijnt uit het gelderſche en overijsselsche

sche *keurnoot* verbasterd te zijn, zoodat het iemand zou beteekenen, welken wij zelven als makker kiezen. In het nederf. *kornut*. Met dien naam komen ook voor de Bijzitters van het oude veemgeregt, het westfaalsche bloed, of heimelijk geregt genoemd. Hiervan nader op *veem*. Eindelijk is het de naam van eenen zangvogel.

KORPORAAL, z. n., m., *des korporaals*, of *van den korporaal*; meerv. *korporaals*, *korporalen*. Een gemeen onderofficier bij het voetvolk. In het gemeene leven zegt men *kapperaal*. Men diende dit woord eerder *kaporaal* te schrijven, van het fr. *caporal*, ital. *caporale*, dat van *capo*, het hoofd, afstamt.

KORRE, z. n., vr., *der*, of *van de korre*; meerv. *korren*. Eene soort van sleepnet, waarmede men oesters vangt. Van hier het werkw. *korren*, *korde*, *gekord*, zijnde eene wijs van oesters vangen, bij de Schiermunnikoogers in gebruik. Van hier *oesterkor*, — *koroester*, *kortijd*. In het gr. is *κυρτος* een sleepnet.

KORREL, z. n., vr., *der*, of *van de korrel*; meerv. *korrels*, *korrelen*. Hetzelfde als *kerrel*. *Als vocht en zonneschijn de zwakke korrel voeden met levenssap en vuur*. M. L. Tijdw. Pieterson is ook voor het vrouwl. geslacht. Vondel, die het, oneigenlijk, voor pit, merg neemt, heeft het mannl.: *verslonden zij te recht den korrel van de saeck*. Zie el. Verkleinw. *korreltje*. Van hier *korrelig*.

KORRELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik korrelde*, *ben gekorreld*. Aan korrelen vallen.

KORREN, zie *koeren*.

KORS, zie *kers*.

KORSEL, zie *korzel*.

KORSET, z. n., o., *des korsets*, of *van het korset*; meerv. *korsetten*. Een slap rijglijf. Verkleinw. *korsetje*. Van het fr. *corset*.

KORST, z. n., vr., *der*, of *van de korst*; meerv. *korsten*. Verkleinw. *korstje*. De harde, drooge oppervlakte van een weekachtig ligchaam: *de korst van eene pastei*. *De korst van brood*, het tegendeel van de kruim. *Te bijten in deze korst*. Vond. De gedroogde oppervlakte van modder: *alzoo zij (de paarden) dikwijls door de korst heenstapten*. Hooft. *De korst van eene zweer*. *Zich tot eene korst zetten*. In het gemeene leven heeft men ook een onz. w. *korsten*, tot eene korst worden.

Van hier *korstachtig*, *korstig*, *korstigheid*. Zamenstell. *korstpastei*. In het nederſ. *korste*; door letterverzetting, die, in dit woord, bij andere volkeren gemijd wordt. Hoogd. *kruste*, ital. *crosta*, fr. *crouste*, *croûte*, eng. *crust*. ADELUNG wil het lat. *crusta*, eene korst, niet voor den ſtamwortel aangezien hebben, maar denkt, dat al die woorden van den klank gevormd zijn, die, door het bijten in eene harde korst, veroorzaakt wordt.

KORT, bijv. naamw. en bijw., *korter*, *kortst*. Een betrekkelijk woord, aanduidende eene geringere uitbreiding in de lengte dan iets anders, waarbij het vergeleken wordt: *de alkmaarder el is korter, dan de ſchager*. Het tegendeel, dus, van lang. *Een korte rok*. *Den kortſten weg gaan*. *Hij is kort van gezigt*, hij kan niet ver zien. *Kort van armen*. *Kort geweer*, in tegenoverſtelling van pieken. *De korte ribben*. Malsch, het tegendeel van dradig: *kort vleesch*. Oneigenl., van de during des tijds: *de kortſte dag*. *Eene korte wijl*. *De mensch leeft eenen korten tijd*. *Dat was eene korte vreugd*. *Hij deed eene korte aanſpraak*. *Een kort begrip*. *Een korte klinker*. *Eene korte lettergreep*. *Hij kwam kort na mij*. *Kort voorheen*. *Kort daarop*. Bijzonder van eene during des tijds, in welke eene verandering geſchiedt: *iets met korte woorden voordragen*. *Kort en goed*. Met eenige werkwoorden gebruikt men het, op de volgende wijs: *iemand kort houden*, naauw opzigt op hem ſlaan. *Iemand een hoofd korter maken*, hem onthoofden. *Ik zal het kort maken*, ik zal mij haasten. Met voorzetſels: *hij is kort voor het hoofd*, hij is driftig, ook *kort van ſtof*, in de gemeenzame verkeering. *Hij is kort van beſluit*. *Kort af*. *Zij ſloeg hem zijne bede kort af*. *Te kort*. *Te kort zijn*. *Daar is een gulden te kort*. *Te kort komen*, ſchade, verlies, nadeel lijden; ook in den zin van *te kort ſchieten*, tegen eenen ander niet opkunnen, of ook in gebreke blijven:

't Is kunst, de blijdſchap in te toomen,
Zoo wel als rouw te matigen, wij komen
In beide wel te kort. VOND.

Te kort doen. *Iemand te kort doen*, hem benadeelen, het zijne niet geven. *Zich te kort doen*, de handen aan zich zelven ſlaan. *In het kort*, binnen korten tijd, met korte woorden. *Binnen korten*, *binnen kort*. *In korten; ik zal hem in korten ontkominge geven*. BYBELV.

Van

Van hier *korts*, bijw. voor korteling. Voords *kortheid*, onl. ook in de beteekenis van schaarschheid: *dat er overal kortheydt was van cooren*. Schriek — *kortachtig*, *kortelijk*. Zamenstell.: *kortademig*, (*kortasemig*) *kortbondig*, *kortbondigheid*, *kortbondiglijk*, *kortborstig*, *kortborstigheid*, *kortnagelen*, *kortom*, *kortoor*, *kortooren*, werkw., *kortvoer*, sterke drank, *kortzigt*: *een wisselbrief*, *op kortzigt te betalen*, — *kortzigtig*, enz.

Kort, bij Otfrid. *churc*, *churt*, Ker. *scurc*, Notk. *churz*, hoogd. *kurz*, ned., deen. en zw. *kort*, eng. *short*, oudfr. *cors*, thands *court*, ital. *curto*, lat. *curtus*, sp. *corto*, gr. *κυρτος*, wall. *skurtu*, alban. *isskurtar*, perf. *chord* en *churd*, pool. *krotky*, hong. *kurta*. Hoe oud dit woord ook zij, men mag, veilig, deszelfs oorsprong in ons verouderde *karen*, gr. *κειρειν*, *snijden*, zoeken. *Kort* is dan, eigenlijk, afgesneden.

KORTAADJE, z. n., vr., *der*, of *van de kortaadje*; het meerv. is buiten gebruik. Loon van eenen makelaar. Van het fr. *courtage*.

KORTADEMIG, (*kortasemig*, *kortamig*,) bijv. n. en bijw., *kortademiger*, *kortademigst*, *zeer kortademig*. Van *kort* en *ademig*, van *adem*. Dit wordt gezegd van iemand, die, zich stil houdende, wel eenen onbelemmerden ademtocht heeft, maar door eene korte en kleine beweging vermoeid wordt en te hijgen staat. De beteekenis verschilt dus van die van *aamborstig*.

KORTEGAARD, (elders *kortegarde*) z. n., vr., *der*, of *van de kortegaard*; zonder meerv. Een wachthuis, uit het fr. *corps de garde* verminkt.

KORTELAS, z. n., vr., *der*, of *van de kortelas*; meerv. *kortelassen*. Eene korte, breede sabel: *wier wapen zwaert nog kortelas*, *maar kakebeen of schinkel was*. Vond. Uit het fr. *coutelas*, bij Kil. *kortelasse*.

KORTELING, z. n., m., *des kortelings*, of *van den korteling*; zonder meerv. Zoo noemt men, in Gelderl., de overgeschotene einden van schilhout, of talhout, die de volle lengte niet kunnen houden. Ook is het een bijw. voor onlangs; *den kortelingh onderschepten nieuwlingh*. Hooft.

KORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kortte*, *heb gekort*. Bedr., korter maken: *nagels korten*. *Haar korten*. *Eenen vogel de vleugels korten*. *Iemand de vleugels korten*, deszelfs magt besnoeijen. *Den kabel kor-*

korten, inhalen. *Het anker korten*, een schip, door het intrekken van het ankertouw, digter bij het anker brengen; dit noemt men ook: *het schip korten. Hij deed de zwaare scheepen zo dicht onder den wal korten, als de grond toeliet.* Bogaert. *Bot korten*, het tegendeel van vieren. *Touw korten.* Aftrekken: *ik heb op de rekening eenen gulden gekort.* Met opzigt op de during: *den tijd — den avond korten.* Verminderen: *kunt ghij, wanneer 't u lust haar' vreeze korten.* Hooft. *Iemands magt — gezag — aanzien korten.* Onz., met *zijn*; korter worden: *de dagen beginnen te korten.* Als zelfst. naamw.: *het korten der dagen.* Van hier *korting.*

KORTSWIJL, z. n., vr., *der*, of *van de kortswijl*; zonder meerv. Vrolijkheid, boert, tijdverdrijf: *uit kortswijl iets doen, zeggen*, enz. *Het was maar kortswijl*, geenzins ernst. *Ten eind ik, opgejukt, een kortswijl schoon verstrek aan d' opgeblazenheidt.* Hooft. Sommigen, als Hoogvliet, spellen *kortswil*; schoon dit niet natevolgen is: immers, het is uit *korten* en *wijl*, dat is tijd, zamengesteld; en dus iets, dat den tijd, op eene zoete wijs, kort. Men onderscheide het van *eene korte wijl*, eene kleine during. Van hier is het onz. w. *kortswijlen*, boerten, en *kortswijlig*, *kortswijligheid.*

KORTWIEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kortwiekte, heb gekortwiekt.* De vleugels korten, van de vogelen: *eene duif kortwieken*, om het wegvliegen te beletten. Overdr.: *iemand kortwieken*, beteugelen, bepalen. *Om den waanwijzen hoogmoed van het menschlijk verstand te kortwieken.* Frantzen. Hiervoor heeft Kil. *kortvlerken, kortvlogelen*, d. i. *kortvleugelen.*

KORVEN, zie *kerven.*

KORZEL, bijv. n. en bijw., *korzeler*, *korzelst.* Ligt toornig, gemelijk, eigenzinnig, hardnekkig: *korzele luijden moeten teer ghehandelt werden.* De Brune. *Alva nam zijnen wegh op Uitrecht met eenen korzelen moedt.* Hooft. *Het korzel hooft des woesten wildemans.* Poot. *Wat sal het korsel hooft doch in de werelt maken?* J. Cats. Van hier *korzelheid*, *korzelig.* Zamenstell.: *korzelhoofd, korzelhoofdig, korzelhoofdigheid, korzelkop.* Het eerste deel des woords schijnt vele overeenkomst te hebben met het begin van het fr. *courroux*, verbolgenheid, verstoordheid.

KOSSEM, z. n., m., *des kosſems*, of *van den kosſem*; meerv. *kosſems*. De halskwab, het vel, dat runderen onder den hals hangt: *hij ſtreelt den kosſem*, VOND. *Eene koe, die de kosſem op de ſchenen hangt*. VOND. F. DE HAES bepaalt dit woord, op het ſpoor van VONDEL en ANTONIDES, zoodanig, dat het zal uitdrukken de kwab, die even boven de borst van runderen of koebeesten hangt. Boertend gebruikt men het ook voor de onderkin van menſchen: *al pronckende op zijnen cosſem als eenen waeghals*. VAN BERCHEM.

KOST, z. n., m., *van den kost*; zonder meerv. ſpijs, eetbare ligchamen, zoover die als ſpijs gebruikt worden. *Op eigenen kost teren. Smakelijke — goede — ſlappe — gezonde kost. Hier ſcheen de kost op hout geſchildert*. POOT. *Wanneer een huurling zich afſlooft om de ſob're kost*. M. L. TYDW. *Eenen armen kost plukken*, VOND. *Om den kost arbeiden*. Het ganſche onderhoud: *hij heeft den onbezorgden kost. Bij iemand in den kost gaan. Zich in den kost beſteden. Voor zijn huisgezin den kost winnen. Hij is goed voor zijnen kost. De heele — de halve kost. Iemand in den kost hebben — nemen*. Verkleinw. *kostje*: *iemand op een ſober kostje onthalen*. Zamenſtell.: *kostganger*, *kostgangſter*, *kostgeld*, *kostkind*, *kostſchool*, *kostwinning*. — *Lepelkost*, *melkkost*, *mondkost*, *reiskost*, ſpijs op de reis, *teerkost*, enz. ADELUNG leidt het af, door invoeging van eene *s*, van *kaauwen*. Het lat. *guſtare*, proeven, heeft hiermede eenige overeenkomst.

KOST, z. n., m., *van den kost*; meerv. *kosten*. Uitgaaf, welke men doen moet, om een oogmerk te bereiken, bijzonder van baar geld: *voorwaer met kleenen kost beſteed ghij mij ter aerde*. DE DECKER. *Ten mijnen koste*. Van hier de ſpreekwijs: *te koste leggen*. *Hij legt aan de opvoeding van zijne kinderen alles te koste. Te koste geven*. Oneigenlijk gebruikt het de BYBELV.: *ick ſal voor uwe zielen te coste gegeven worden*. Meest wordt het in het meerv. gebruikt: *hij heeft het geding met de kosten verloren. Kosten doen — maken. Op iemands kosten teren*. Oneig., nadeel, afbreuk, ſchade: *ten koste van zijn leven. Bewimpel het ſtuk niet ten koste der waarheid. Ten koste der deugd*. Zamenſtell.: *kosteloos*, *kostvrij*.

Het woord *kost*, voor uitgaaf, beſteding van geld, is

zeker hetzelfde woord als *kost* voor spijs, omdat, in de oude tijden der eenvoudigheid en armoede, de uitgaaf, bij elke bezigheid, hoofdzakelijk, zoo niet geheel, in de toereiking van voedsel bestond.

KOSTBAAR, bijv. n. en bijw., *kostbarer*, (*kostbaarder*) *kostbaarst*. Dat veel kost: *zulke maaltijden bij te wonen valt mij te kostbaar*. *Een kostbaar onthaal*. Zie *baar*.

KOSTEL, bijv. n. en bijw., *kosteler*, *kostelst*. Dit woord, dat zoo veel is als kostelijk, wordt nog in Geld. en Gron. gebruikt, waar men het *kosfel* uitspreekt. VOND. zegt: *van Hijdaspes den kostelen vliet*. *Met die kostele gewaden*. HOOFT. Van hier *kostelheid*: *mitsgaaders de kostelheeden meer tot staatsij dan stichting dienende*. HOOFT. Zie *el*.

KOSTELIJK, bijv. n. en bijw., *kostelijker*, *kostelijkst*. Kostbaar: *het valt daar kostelijk te teren*. Die veel verteert: *dat is een kostelijk man*. Dat eene groote waarde heeft: *kostelijke juweelen*. *Een kostelijk huis*. *Een kostelijk kleed* — *gastmaal* enz. *De kostelijke tijd gaat dus verloren*. *Het is kostelijk weêr*. *Kostelijke spijs* — *wijn*, enz. *Hij gaat kostelijk gekleed*. Van hier *kostelijkheid*. Zie *lijk*.

KOSTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kostte*, *heb gekost*. Op baar geld te staan komen, waar de prijs in den vierden naamval staat: *dat huis kost eene ton gouds*. De persoon, die de kosten doet, staat in den derden naamval: *dat land kost mijnen ouderen duizend gulden*. In verdere beteekenis, tot eene zaak vereischt worden: *dat kost mij veel turf en hout*. *Het heeft mij maar drie woorden gekost*. *Dat kost moeite en arbeid*. *Hoe veel burgerbloed heeft onze vrijheid niet gekost!* Somtijds laat men het naamw. ook uit: *ik zal het uitvoeren*, *het koste wat het wille*. *Wat kost het niet*, *eer men het zoo ver gebragt heeft!* Het verlies van eene zaak naar zich trekken: *uwe opvoeding heeft mij vele tranen gekost*. *Dat zal hem zijne gezondheid* — *zijne eer* — *zijnen kop* — *zijn leven kosten*.

Kosten, hoogd. en nederf. *kosten*, deen. *koste*, zw. *kosta*, eng. *to cost*, ital. *costare*, fr. *couster*, *coûter*, sp. *costare*, middeleeuw. *costare*, *custare*, boh. *kosstowati*, pool. *kosztuje*. Schoon het lat. *constare* hiermede veel overeenkomt, is het waarschijnelijker, nogthands, dat het van *kost*, uitgaaf, afstamme.

KOS-

KOSTER, z. n., m., *des kosters*, of *van den koster*; meerv. *kosters*. Opzigter, bewarer van eene kerk. Het woord ſtamt af van het middeleeuw. *custos*, *costurarius*. Het vrouwl. *kosteres* en *kosterin*. Voords, van hier *kosterſchap*. Zamenſt.: *domkoster*.

KOT, z. n., o., *des kots*, of *van het kot*; meerv. *kotten* Een ellendig, ſlecht huis, een gering en vuil vertrek: *in dit benaeude kot*. VOND. Verkleinw. *kotje*: *in de kotjens*. BYBELV. Zamenſtell.: *duivenkot*, *hoerenkot*, *hoenderkot*, enz. Het komt, met *hut*, uit eene bron. Eene hut noemen de Finlanders *cota*; in het esthniſche is het *codda*.

KOTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kootte*, *heb gekoot*. Met koten ſpelen. Men gebruikt het ook voor lichtmisſen: *het is beter vroeg gekoot*, *dan laat*.

KOTEREN, (bij KIL. *koteren*, *keuteren*) bedr. w. gelijkvl. *Ik koterde*, *heb gekoterd*. Uitſtooten: *de tanden met de penne koteren*. KIL. *De tanden met een patrijsvere koteren*. DE BRUNE. Van hier *kotering*: *dat de koteringh van den boomgaert meer waerdt is*, *als de volle pluck van 't ooft*. DE BRUNE.

KOTTER, z. n., m., *des kotters*, of *van den kotter*; meerv. *kotters*. Eene ſoort van oorlogsvaartuig.

KOUD, bijv. n. en bijw., *kouder*, *koudst*. Eigenlijk, van alle warmte verſtoken. Daar er, nu, geen ligchaam bekend is, of het heeft eenen graad van warmte, is *koud* eene betrekkelijke uitdrukking, aanduidende eenen minderen graad van warmte, dan die in andere ligchamen gevonden wordt; het tegendeel van warmte en hitte. In het algemeen, minder warm, dan iets anders: *het eten is mij te heet*; *laat het wat kouder worden*. Door vuur niet heet of warm gemaakt: *de oven is nog koud*. *Ik heb de koude keuken bij mij*. *Koudeſchaal* (aaneengeſchreven) ook *koudſchaal*, *eten*. Dat door vuur niet aangeſtoken is: *leg een koud vuur aan*. *Koudvuur* is een toeval en gebrek des ligchaams. Daar wij, gemeenelijk, naar de naturelijke warmte van ons ligchaam, de maat der koude berekenen, zoo noemen wij *koud*, dat mindere warmte, dan ons ligchaam, heeft: *de ſneeuw is koud*. *Het is een koude winter*. *Het is koud*. *Het wordt kouder*. *De koude koorts*. *Mijne handen* — *voeten zijn koud*. *Dat komt mij niet aan mijne koude kleeren*. Oneigenlijk zegt men het van gemoedsbewegingen, die koude veroorzaken:

ken: *wat kouder ſchrik beroert mijne ingewanden!* Poot. Van warm gevoel ontbloot: *doch niemant ving haar hart; dat bleef zoo kout gelijk de Nigervloet.* Poot. *Heb ik immer ooit of ooit Jeſus liefde koud gevonden?* Sels. Dat geene harten roeren kan: *dat was een koud verhaal. Hij blaast koud en heet uit eenen mond*, hij is valsch. In den gemeenen ſpreektrant zegt men ook *kouw: ik heb kouwe handen.* Van hier het z. n. *koude*, zonder meerv.; koude lucht: *er heerscht eene ſtrenge koude.* Het onaangename gevoel, welk een koud ligchaam in ons veroorzaakt: *hij is ſtijf van koude.* Eene opzwelling, met ontſteking gepaard, door koude veroorzaakt: *zij heeft de koude in de handen.* De koorts; in het gemeene leven: *hij heeft de koude.* Koele wind: *daar waait eene mooije koude*, of met het verkleinw. *koudje: daar waait een mooi koudje.* Eene mindere maat van warmte: *gij kunt het wel drinken: de koude is er af.* In den gemeenen ſpreektrant zegt men ook *kouw: hij zat in de kouw.* Van hier *koudachtig*, *koudelijk*, *koudheid*, *koudjes.* Zamenſtell.: *koudepis*, *koudſlagter*, eene beſchaafde uitdrukking voor vilder, in Gelderl., *koudvochtig*, *koudvochtigheid.*

Koud, (eertijds *kold*, dat op vele plaatſen, nog gezegd wordt) Ulphil. *kalds*, Ker. *chalt*, hoogd. *kalt*, nederſ. *kold*, deen. *kold*, angelſ. *ceald*, eng. *chill* en *cold*, zw. *kalt.* Daar de koude een onaangenaam gevoel verwekt, zoo ſchijnt het, dat het woord, in het gemeen, zooveel als ſmertelijk geweest is; en, dan, zoude het niet alleen tot eene bron, met het hebr. חיל, nederſ. *köle*, ſmert, *killen*, hevig ſmerten, behooren; maar het is dan ook niet vreemd, hoe de Latijnen het tegendeel van koud, door hetzelfde woord uitdrukken, *calidus*, ital. *caldo*, fr. *chauld*, *chaud.*

KOUS, z. n., vr., *der*, of *van de kous*; meerv. *kouſen.* Een kleed, dat om de voeten en beenen getrokken wordt. *Onderkouſen — bovenkouſen. Kouſen breijen — weven — ſtoppen. Kouſen aantrekken. Hij komt met de kous op het hoofd te huis*, d. i. met eenen verkeerden uitſlag van zaken. *Hebje een blaauwe kous van doen?* Vond. Voords, wordt dit woord van andere bekleedſels ook gebruikt, als voor het lederen bekleedſel om eenen kabel. Zelfs draagt, bij de Schippers, een ijzeren ring, in eenen ſtrop geklonken, om het touw voor doorſlijting te bewaren, den naam van *kous.* *Kous* is ook datgeen, waar-

waardoor men den kruidwijn laat zijgen. Voor eene foort van drinkfchaaltje, gelijk ook voor de vrouwelijkheid, komt het insgelijks voor. Zamenft.: *koufenband*, *koufenbreijer* — *breifter*, *koufenlapper* — *lapfter* — *ftopfter*, *koufenverkooper*, *het koufenweven*, *koufenwever*, *koufenweverij*, *koufenwinkel*.

Kous, fr. *chauffe*, ital. *calze*, nieuwgr. καλτζα, fp. *calça*. Men brengt dit alles tot het lat. *calceus*. Misfchien echter is het lat. *caliga*, stam. *kaliza*, *kalza*, volgens onzen tongval *al* in *ou* veranderd zijnde, de grond van ons *kous*.

KOUT, z. n., m., *des kouts*, of *van den kout*; zonder meerv. Gemeenzame praat, gefprek: *om den onderlingen kout te vervrolijken*. Overz. van Herv. *Staeckt onnutten kout*. Vond. *Van hier en ginds wat kouts uitflaan*. Hooft. *Hij heeft een' wijzen kout geleidt*. De Decker. Zamenft.: *herderskout*.

KOUTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik koutte*, *heb gekout*. Zoetelijk praten: *eenen kout kouten*. Ook onz.: *met elkander kouten*. *In 't koutent hardersdicht*. P. Schim. Verhalen: *ze is 't Molij*, *zoon*, *waeraf Homerus kout*. De Decker. Van hier *kouter*, *koutfter*. Het heeft misfchien, met *kallen*, eenen oorfprong. Het gr. κωτίλλω is *fabulor*, *loquor*, *garrio*.

KOUTER, (in Gelderl. *kolter*) z. n., o., *des kouters*, of *van het kouter*; meerv. *kouters*. Ploegijzer, dat door de klont fnijdt: *het kouter legt in de fchuur*. Hoogvl. *Het glimpent kouter*. Poot. *Daer 't bezigh kouter den klaigront fcheurde*. Poot. *Het heiligh kouter fmeden*. Poot.

Kouter, (*kolter*) hoogd. *kolter*, fr. *coultre*, *coutre*, middeleeuw. *cultra*, bij Plinius *culter*. Het fchijnt, met het lat. *culter*, uit eene bron te vloeijen. Althands, er is een oud woord *kutten*, eng. *to cut*, nederf. *katten*, *kadden*, dat fnijden beteekent; de *l* behoort flechts tot den tongval. Zamenftell.: *ploegkouter*.

KOUW, z. n., vr., *der*, of *van de kouw*; meerv. *kouwen*. Eene kooi, kevi: *in d'yfre kou*. Vond.

KOVEL, zie *keuvel*.

KOZIJN, zie *kazijn*.

KRAAG, z. n., m., *des kraags*, of *van den kraag*; meerv. *kragen*. Eene geplooide lob, die, in vorige tijden, met vele vouwen om den hals, in de gedaante

van

van een rad, gedragen werd: *eenen kanten kraag dragen.* Hieruit zijn ontſtaan *de kragen* der mantels, rokken, hemden. *De kraag* aan eene wapenrusting: *zonder yſren kraegh.* Vond. Voor hals, in het gemeene leven: *iemand naar*, of *bij*, *den kraag vatten. Het zal hem zijnen besten kraag kosten*, het leven. Zamenſtell.: *halskraag*, *hemdskraag*, *mantelkraag*, *ringkraag.* — *Kraagman*, een zilveren dukaton, waarop een borstbeeld met eenen kraag geſtempeld ſtaat.

Daar het denkbeeld van vooruitſteking, hier, het meest heerſchend is, mag men den oorſprong in het hoogd. *ragen*, vooruitſteken, ſtellen.

KRAAI, z. n., vr., *der*, of *van de kraai*; meerv. *kraaijen.* Een bekende vogel. *De kraaijen nae haren aert.* Bybelv. *Grijze* — *zwarte kraai.* Zamenſt.: *bontekraai: eene bontekraai maakt geenen winter.* — *Houtkraai*, *zandkraai.* — *Kraaijennest*, *kraaijenvoet*, een kruid, *kraaipeer*, *kraaipen.* De vogel draagt den naam naar zijn geluid. קרא komt hiermede overeen.

KRAAIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kraaide*, *heb gekraaid.* Onz., met *hebben*; geluid maken als eene kraai. Van hanen zegt men het ook: *eer de hane gekraeyt ſal hebben.* Bybelv. *Geen haan zal er naar kraaijen*, niemand zal er iets van hooren. Schreeuwen: *hij kan wakker kraaijen.* Verklikken: *wie heeft daarvan gekraaid?* Bedr.: *de haan kraait onweêr. Oproer kraaijen.*

Begint de zuidewint, op zee, naer wensch te waaijen,
En met ſlecht water ons al weder t' ſchip te kraaijen.
Vond.

Van hier *kraaijer*, anders verklikker, verachtelijk gezegd, van iemand, die aangeſteld is, om op ſmokkelarijen te pasſen. Het woord heeft vele overeenkomst met het gr. κραζειν, κραειν, en het hebr. קרא.

KRAAK, zie *karaak.* Van hier *kraakporſelein*, fijn porſelein, dat met ſpaanſche karaken, of kraken, overgevoerd werd.

KRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de kraak*; meerv. *kraken.* In Noordholland noemt men dus eenen zolder, eenen beun, of een beuntje, in eene kerk; wegens het kraken der trappen en zoldering. Vondel gebruikt het, boertend, voor een ſchip.

KRAAK, z. n., m., *des kraaks*, of *van den kraak*; het meerv.

meerv. wordt niet gebruikt. Een krak, eene kraking. Zamenstell.: *kraakzindelijk*.

KRAAL, zie *koraal*.

KRAAL, z. n., vr., *der*, of *van de kraal*; meerv. *kraalen*. Zoo noemt men, in beschrijvingen van de Kaap, de afgeperkte plaats, waar de woningen der Hottentotten staan: *eene kraal van vier hutten*; ook eene groote opene plaats, met staketwerk omgeven, waarin men vee drijft. Zoo leest men ook in eene beschrijving van de olifantenjagt op Ceilon, van *eene groote en sterke houten kraal, of bijkans rond palissadewerk, waar in zij de olijphanten drijven*. Men vindt het woord ook bij den naauwkeurigen Bogaert: *mitsgaders zes kraalen ten dienste van 't genoemde vee*. En, elders, bij denzelfden schrijver: *het huis en de twe gemetzelde kraalen*, waar het eene plaats is, met muren, in stede van paalwerk, omringd. Het schijnt een uitheemsch woord te zijn.

KRAAM, z. n., vr., *der*, of *van de kraam*; meerv. *kramen*. Koopwaren, waarmede men in het klein handelt; zonder meerv.: *de kraam inpakken*. *Zijn voddekraam haelt hij dan voor den dagh, en steltze toe*. De Decker. *De kraam opschikken*. *Dat dient niet in zijne kraam*, dat smaakt hem niet. Elke handel, iedere bezigheid; in eenen verachtelijken zin: *dat verderft de gansche kraam*. De opgeslagene winkel, met een meerv.: *kramen opzetten*. *Met eene kraam op de markt staan*. Voor al wat er is, alles zamengenomen, onverschillig van welke dingen, zegt men *santekraam*, in de gemeenzame verkeering: *de heele santekraam*. Zamenstell.: *beuzelkraam*, *boekenkraam*, *ijzerkraam*, *koekenkraam*, *koekkraam*, *poppenkraam*, *wafelkraam*, enz. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn. Het hoogd. werkw. *kramen* heet, eigenlijk, losse, bewegelijke dingen met eene soort van gedruisch verzetten; iets, dat, in de kramerij, gedurig voorvalt. Het woord grenst, dus genomen, zeer na aan *rammelen*.

KRAAM, z. n., vr., *der*, of *van de kraam*; zonder meerv. Bevalling van een kind. *In de kraam komen*. *In de kraam bevallen*. *In de kraam liggen*. *Daar Agrippina in haar jonghste kraam van Julia gelagh*. Hooft. *Zij moet in de kraam*. *Zij had eene kwade kraam*. Zamenstell.: *miskraam*. — *Kraambed*, *kraambevalling*, *het kraambewaren*, *kraambewaarster*, *kraambeen*, on-

gemak aan het been, door de bevalling veroorzaakt, *kraambier*, *kraamheer*, *kraamkamer*, *kraamkind*, *kraammaal*, *kraamstoel*, *kraamvrouw*, *kraamwaren*: *uit kraamwaren gaan*. Dit woord, gelijk het, in beteekenis, zeer veel van het vorige verschilt, heeft ook eenen gansch anderen oorsprong. TUINMAN gist, dat het, door letterverzetting, van *kermen* afstamme. Zoude het niet gegronder zijn, aan hetzelve eenen gemeenen oorsprong, met *kram*, *kramp*, *krimpen*, toeteschrijven? Hoe zigtbaar is, bij die gelegenheid, niet de wringing en zamentrekking van uit- en inwendige ligchaamsdeelen!

KRAAN, z. n., vr., *der*, of *van de kraan*; meerv. *kranen*. Een kraanvogel: *een Strymonsche kraen ter neêr te werpen*. VOND. Deze vogel heet, in de oude Beijersche wetten, *crano*, in het zwabensp. *cranch*, hoogd. *kranich*, *krahn*, *krohn*, nederf. *krahn*, *krohn*, angelf. *cran*, *craen*, eng. *crane*, zw. *kran*, *trana*, wallis. *garan*, middeleeuw. *grua*, lat. *grus*, gr. *γερανος*. Daar deze vogel een allerdoordringendst geluid slaat, is het waarschijnelijk, dat hij, in al die talen, daarnaar den naam drage. Ondertusschen, draagt een groot houten gevaarte, om zware lasten uit schepen te hijschen, denzelfden naam. Men denkt, dat dit, om de gelijkheid met den hals en langen bek dezes vogels, dus genoemd zij. ADELUNG gist, dat die gelijkheid enkel toevallig, en het denkbeeld van trekken, hier, het meest heerschende zij. Althands, in de *Turijnsche statuten* van 1360, bij CARPENTIER, komt *cranare*, in den zin van trekken, optrekken voor. Eindelijk, is *kraan* een tap met eenen sleutel: *bierkraan*, *koffijkraan*, *wijnkraan*. Fig., *door een gerekte kraan van eeuwen*. MOONEN. Verkleinw. *kraantje*. Zamenstell.: *kraanbalk*, waaraan het anker voor den boeg hangt, *kraankind*, een arbeider aan de kraan, *kraanmeester*, *kraanoog*, bekend wegens zijne doodende kragt voor vele dieren, *kraanoogen*, onz. w., met half beschotene oogen slapen, *kraanrad*, *kraansleutel*, *kraanvogel*, *kraanzaag*, *kraanzomer*, het begin der winterige dagen.

KRAAUW, z. n., vr., *der*, of *van de kraauw*; meerv. *kraauwen*. Krab, klaauw: *de kat gaf hem eene kraauw*. *Iemand eene lustige kraauw geven*, hem sterk doornemen.

KRAAUWAADJE, z. n., vr., *der*, of *van de kraauwaad-*

waadje; zonder meerv. Jeukerige zweren, schurft; omdat men dezelve vaak kraauwen moet.

KRAAUWEL, z. n., m., *des kraauwels*, of *van den kraauwel*; meerv. *kraauwels*. *kraauwelen*. Kromme gaffel: *al wat de krauwel optrock*. BYBELV. Kromme nagel der dieren: *zij besmetten met hare vaile kraeuwels*. VOND. Menschennagel, in eenen lagen zin: *blijf er met de kraauwels uit*.

KRAAUWEN, (*krouwen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik kraauwde*, *heb gekraauwd*. Hetzelfde als klaauwen, klouwen. — Krabben: *de huid kraauwen*. *Zijn hoofd kraauwen*, *krouwen*, ook overdragt., voor in verlegenheid zitten. *Iemand kraauwen*, hem lustig doorstrijken. *Kraauwen* is ook schrapen, naar zich nemen. Van hier *kraauwer*, pachter, *kraauwerij*, knevelarij, *kraauwsel*: *ende met droege schurfte, ende met krauwsel*. BYBELV. Het woord drukt, voords, uit de kromte der vingeren in het krabben, en behoort, met *krabben*, tot het geslacht van *krom*.

KRAB, z. n., vr., *der*, of *van de krab*; meerv. *krabben*. Een bekende schulpvisch. Het komt, met *kreeft*, uit eene bron; van *krabben*, vasthouden met de nagels.

KRAB, z. n., vr., *der*, of *van de krab*; meerv. *krabben*. De daad van krabben, zonder meerv. Eene kraauw, krabbel, met een meerv.

KRABBEL, zie *krabbelen*.

KRABBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krabbelde*, *heb gekrabbeld*. Voordd. w., van *krabben*. Overdragt. beteekent het slordig schrijven, of teekenen. Van hier *krabbelaar*, *krabbelaarster*, *krabbeling*. Het naamw. *krabbel* is ook in gebruik, waarvan *krabbelig*. Zamenstell.: *krabbelvuisten*, met vuisten vechten.

KRABBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krabde*, *heb gekrabd*. Met de nagels kraauwen: *het hoofd krabben*. *Iemand in het aangezigt krabben*. Van hier *krabber*, een, die gewonelijk krabt; een werktuig, om te krabben; ook eene schuit, om krabben te vangen. Voords *krabbing*, *krabsel*, *krabster*. Ital. *grappare*, *grappeggiare*.

KRAGT, z. n., vr., *der*, of *van de kragt*; meerv. *kragten*. Door verwisseling van *g* en *f* schreef men ook *kraft*. In eenen meer bepaalden en eigenlijken zin is het iets, dat eene beweging veroorzaken of ophouden kan, en daaromtrent dadelijk werkzaam is. *Daartoe wordt te-*

eene groote kragt vereischt.: *Kragt in de handen hebben. Waar 't aan de kracht hapert.* Hoogvl. *Al zijne kragten inspannen. Zij had geene kragt meer, om te spreken. Die spijs zal kragt bijzetten. Mijne kragten nemen af. Met kragt roepen — schreeuwen. Boven zijne kragt arbeiden.* Ook zegt men het van levenlooze zaken: *hij kende de kragt des wijns nog niet. Het kruid heeft eene onbedenkelijke kragt.* Zoo zegt men het ook van andere dingen: *kragt der verleiding — der vooroordeelen. Straks overviel mij weder de kracht der zonde in mijne leên.* Munter. Men heeft het woord ook gebruikt voor een krijgsheer: *men hield hunne kraften 't zamen wel te beloopen ten getale van vijf en twintig duizendt knechten.* Hooft. *Corbulo verdeelt zijn' krachten.* Hooft. Van hier voor de nadeelen en verwoestingen, door een leger veroorzaakt: *terwijl gij, in den droom der Fransche heerschappije zijnde, alle uwe kraften op ons zocht te baaren.* Hooft. Vermogen, sterkte: *God onderhoudt het geheelal door zijne kragt. Den vijand met kragt aantasten.* Gezag, magt: *nu was des vorsten kragt gebroken.* Overlast: *men doet mij kragt en geweld aan.* Een groot aantal: *een' ontallijke kraft van menschen.* Hooft. Een opgetaste hoop: *zoo groot een' kraft van goudt.* Hooft. Zoo zegt Antonid.: *een kraft van nat, als gij in uwe wadde omvat. Uit kragt*, uit hoofde: *uit kragt van uitersten wil.* Van hier *kragtig*, *kragtiglijk*, en het verouderde bijv. n., *kragtel.* Hooft heeft het daarvan gevormde naamw. *kragtelheid*: *die d'allergoedigst' is der krachtelheden schoon.* Zamenst.: *verbeeldingskragt*, *zeggens-* of *zeggingskragt.* — *Kragtdadig*, *kragtdadigheid*, *kragtdadiglijk*, *kragteloos*, *kragteloosheid.*

Kragt, (*kraft*) bij Ker. *chraft*, Otfrid. *kraft*, Notk. en Willer. *chraft*, hoogd. *kraft*, bij de zwab. Dicht. *kraht*, deen en zw. *kraft.* Als men op de verwisseling van de *f* en *g* acht geeft, mag men het veilig van *krijgen*, met de hand nemen, afleiden. Wachter brengt het, *per epenthesin*, tot het gr. κρατὸς.

KRAK, z. n., m., *des kraks*, of *van den krak*; meerv. *krakken.* Dit woord is, eigenlijk, een tusschenwerpsel, dat den klank nabootst, welken men hoort, wanneer een ligchaam van eenige grootte breekt: *krak! daar lag de mast! En d' oostewind allengs te stijven krak*

op

op krak. VOND. *Dit krak op krak*, zegt HUYDEC. schijnt gezeid te worden van het stijven van den wind; doch het moet verstaan worden van het kraken van masten en kielen, veroorzaakt door het stijven, of opsteken van den wind. Van daar vormt men het als een naamwoord, dat dit geluid uitdrukt: *de mast gaf eenen grooten krak. De mast kreeg krak op krak.* Breuk, scheur: *aan die schotel zijn twee krakken.* Verzwakking, vermindering: *zijn gezag kreeg daardoor eenen krak. De pais aldus eenen krack krijgende.* VOND. *Zo kan men mij de krack des priesterdoms in eeuwigheit niet wijten.* VOND. Zoo ook noemt men iets, dat oud, vervallen is, en dreigt te kraken, of te breken, *eenen krak: dat huis is een oude krak.*

KRAKEEL, (*krakkeel*) z. n., o., *des krakeels*, of *van het krakeel*; meerv. *krakeelen.* Een hevige twist: *in het krakkeel.* HOOFT. *Krakeel tegen iemand drijven — krakeel hebben — krijgen.* Het meerv. is in de OVERZ. van den BYB.: *haet verwekt krackeelen.* En bij POOT: *in beroerte en krakkeelen.* Het woord is, zeker, klanknabootsend. Van hier *krakeelachtig*, *krakeelig.* Zamenstell.: *krakeellust*, *krakeelziek*, *krakeelziekte*, *krakeelzucht*, *krakeelzuchtig*: *krakkeelzuchtige geneigdheden.* OVERZ. V. HERV.

KRAKEELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krakeelde*, *heb gekrakeeld.* Krakeel hebben. Van hier *krakeeler*, (*krakeelder*) *krakeelster.*

KRAKELING, z. n., m., *des krakelings*, of *van den krakeling*; meerv. *krakelingen.* Een zeker hard gebak, dat, onder het opeten, kraakt.

KRAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kraakte*, *heb gekraakt.* Bedr., met gekraak breken: *noten kraken. Kwade noten kraken*, onheil voorspellen. *Dat is eene harde noot, om te kraken*, dat is eene moeijelijke zaak, om uittevoeren. *Zijne nootjes wel kraken*, zich wel verzorgen. Ledigen, opeten: *twee flesschen wijn kraken. Ik heb den heelen koek gekraakt.* Verslinden: *des arends kromme bek, die 't alles dacht te kraaken.* HOOFT. Krenken, verzwakken: *en ziektens, die hem nog niet kraaken.* A. HARTS. Onz., met *hebben*; gekraak maken: *de trap kraakt. Het vriest, dat het kraakt. Mijn gramschap zal u treffen, dat het kraekt.* POOT. *Hij kraakt van goud. Van goutdraat kraekte 't kleedt der*

wakkre hovelingen. POOT. In den dagelijkschen stijl, zegt men van eene vrouw, die op het uiterste gaat, en zoo zal baren: *zij begint te kraken.* Oul. zeide men ook *met het craken* (thands *krieken*) *van den dagh.* SCHRIECK. Het deelw. is *krakend; krakende wagens duren wel het langst*, zwakken overleven vaak sterkeren. HOOFT gebruikt *krakende tijden*, voor benaauwde tijden. Van hier *kraker*, notenkraker, *kraking: de krakingen syner hutte.* BYBELV. Zamenstell.: *kraakamandel*, *kraakbeen*, *kraakbeentje*, *kraakbes*, *kraakbezie*, *kraaksteen*, Gr. κρεκειν.

KRAKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krakte, ben gekrakt.* Eenen krak (voor vermindering genomen) krijgen: *de liefde schielyk krackte door het quaet vermoeden.* RODENBURGH. Ook gebruikt hij het bedr.: *wiens getrouwheijt niet gekrackt kost werden.* FESTUS haalt uit ENNIUS aan *cracentes*, van *craceo*, ik ben klein, dun, waarvan de latere Latijnen hun *gracilis*, dun, gemaakt hebben.

KRAL, meerv. *krallen.* Een hoogd. woord, dat bij onze, oorspronkelijk nederlandsche, Schrijvers niet gevonden wordt. In de nederd. overzetting van het werk van SCHEUCHZER komt het voor, in den zin van de klaauwen eens tijgers. VONDEL gebruikt daarvoor *kraauwen.* Men heeft dat vreemde woord niet noodig; en te meer moet men daar tegen waken, omdat, door het onophoudelijk overzetten uit het hoogd., zoo vele basterdwoorden in onze rijke moedertaal worden ingedrongen.

KRAM, z. n., vr., *der;* of *van de kram;* meerv. *krammen.* Een zamengebogen ijzer met twee spitse punten: *eene kram in eenen boom slaan. Daar kram noch grendel hem besluit.* POOT. Een duim waaraan iets vastgemaakt, of gehangen wordt: *hoe hij de werelt uit haer krammen en naven wrikt.* POOT. De sloten aan een boek: *een kerkboek met zilveren krammen.* In Gron. gebruikt men het voor *kramp: de kram hebben*, zonder meerv. Het woord behoort tot het geslacht van *krom.*

KRAMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kraamde, heb gekraamd.* In de kraam komen. Van hier *kramerij*, het kramen.

KRAMER, z. n., m., *des kramers*, of *van den kramer;* meerv. *kramers.* Een, die, bij het stuk, uit eene kraam, of uit eenen openen winkel, verkoopt. Van hier *kramerij*, *kramerswaren.* Zamenstell.: *beuzelkramer*, *marktkramer*,

mer, *marskramer*, enz. — *Kramerskans*, *kramerslatijn*.

KRAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kramde*, *heb gekramd*. Met eene kram vastmaken.

KRAMP, z. n., vr., *der*, of *van de kramp*; zonder meerv. Eene ſnelle en geweldige zamentrekking van eene of meer ſpieren in het dierelijke ligchaam: *de kramp in het been* — *in de maag* — *in de ingewanden hebben*. Fig.: *zonder nieuwe kramp der kerken*. Hooft. Het komt van *krimpen*, en behoort tot *krom*.

KRANG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Geldersch woord, beteekenende verkeerd: *de krange zij van eene kous*. *Iets krang er opzetten*. Zamenſtell.: *krangkant*. Het komt af van *krengen*, en behoort, met *kronkelen*, *krom*, misſchien, tot eene bron. Zie *krengen*.

KRANK, bijv. n. en bijw., *kranker*, *krankst*. De eerſte beteekenis van dit woord is dun, ſlank. Dezelve is, thands, geheel verouderd. Bij Graaf Kraft von Loggenburg vindt men het woord in dien zin: *ſiten krank*, dat is, ſlanke zijden. Eene figuur van die beteekenis vindt men in *krank bier*, bij Kil., dat is, dun, ſlecht bier. In het gemeene leven hoort men ook: *een kranke draad*, die door dunheid ligt breekt. Voords gebruiken wij het, oneigenlijk, voor zwak, ſlecht, gering: *omdat zij kranken troost braghten*. Hooft. *Mijne kranke hoop is uit*. *Naar mijne kranke vermogens*. *Krank geluk*. *Kranke ſteun*. Hooft. *Mijne kranke beurs kan het niet lijden*. *Een krank ſchip* — *gebouw*. *De Grieken hebben het te kranck*, delven het onderſpit. K. van Mand. Oul. werd het ook voor weinig, gering, gebezigd: *dat ſi hadden cranke ſpoede*. L. v. Velth. In den oneigenlijken zin gebruiken wij het, meest, van dierelijke ligchamen en derzelver deelen, om dien toeſtand te beteekenen, waarin zij voor hunne verrigtingen ongeſchikt zijn; het tegendeel van gezond: *het gantſche hoofd is kranck*. Bybelv. *Hij wert kranck aen de voeten*. Bybelv. Wanneer de ongeſteldheid zich over het geheele ligchaam verſpreidt, zegt men: *hij is krank*. *Doodkrank zijn*. *Hij ligt krank te bed*. *Krank maken*. Bybelv. Als zelfſt. n.: *de kranke*. *Kranken bezoeken*. Van hier *krankachtig*, *krankheid*, *krankte*. Zamenſtell.: *krankbed*, *krankenbewaarſter*, *krankenbezoe-*

zoeker, *krankhoofd*, (een onzinnige, *krankkop* bij Hooft) *krankzinnig*, *krankzinnigheid*, *krankzinniglijk*. Mel. Sto bezigt het bedr. w. *kranken*, voor *krenken*: *om dat roomsche rike te cranken*.

Uit hoofde der eerste beteekenis mag men het tot den wortel van *rank*, dun, slank, brengen. Men zoude, anders, *krenken* als de bron liefst opgeven, ware dit woord niet zijne afleiding en beteekenis aan *krank* verschuldigd.

KRANS, z. n., m., *van den krans*; meerv. *kransen*. In het algemeen, een kringvormig, rondachtig ding: *een pekkrans*, een ring van touwwerk, in hars en pek gedoopt, om licht te geven; ook om brand te stichten. *Een rozenkrans*, koralen, tot eenen kring geregen. Het darmscheidsel in koeijen heet de *krans*, wegens zijne ronde gedaante. Oneigenlijk noemt men *eenen krans*, eenen vertrouwlijken vriendenrei, die, op gezette tijden, zamenkomt; ook het verkleinw. *kransje*. In engere beteekenis een kringvormig sieraad om den bovenrand eens dings: *ende gij sult eenen goudenen krans rondom de lijste derselver maken*. Bybelv. Eene gevlochtene kroon van bloemen, om het hoofd van menschen: *den gevlochten krans scheuren*. Vond. *Dus vlocht mijn kunst Emanuël een' krans van heldepalm*. Poot. Om het hoofd van dieren: *zij leidden den os met eenen krans door de stad*. In het gemeen, een van groene bladen gemaakte krans: *goede wijn behoeft geenen krans*. Luister, grootheid: *t geen mij mijn kransse gaf, dat oordeel' van mijn krans*. Hooft. Zamenstell.: *bloemkrans*, *eikenkrans*, *eiloofkrans*, *heldenkrans*, *lauwerkrans*, *laurierkrans*, *lofkrans*, *letterkrans*, enz. — *Kranskruid*, *kranswerk*, *kranswijze*.

Het behoort tot het geslacht der woorden *rand* en *rond*.

KRANSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kranste*, *heb gekranst*. Met eenen krans versieren: *den schedel der Geleertheit met heiligh loof te kransen*. Poot. *De gekranste maaghdt*. Hooft. Tot luister verstrekken: *hoe kranst ghij mijne glorij*. Rodenb.

KRANT, z. n., vr., *der*, of *van de krant*; meerv. *kranten*. In de dagelijksche taal, voor gedrukte nieuwstijding, nieuwspapier; *loopmaar* bij Hooft. Van het fr. *courant*, loopende.

KRAP, z. n., vr., *der*, of *van de krap*; zonder meerv. Meekrap, eene plant, waarmede men rood verwt.

KRAP, z. n., vr., *der*, of *van de krap*; meerv. *krappen*. Kram aan een boek. Met *krab* uit eene bron.

KRAP, z. n., vr., *der*, of *van de krap*; meerv. *krappen*. Een varkensrib, waarvan het vet afgesneden is. Bij Kil. is *krappe frustum decerptum*, en *krappen abscindere*. Hiermede komt het lat. *carpere* overeen. Zamenst: *varkenskrap*.

KRAP, bijw., naauwlijks, pas: *krap meten. Dat kan krap uit eene el. Hij komt krap toe.* Verkleinw. *krapjes*. Het schijnt, door verwisseling van tongletters, het hoogd. *knap* te zijn. Zie *knap*.

KRAS, een tusschenwoord, dat een raauw geluid nabootst. *Dan roepen de raven kras, kras.* Vond. *Hij zweert bij kris en kras.* Bij Hooft komt het als een naamw. voor van het manl. geslacht: *mits dat de grendel gaf een' kras.*

KRAS, bijv. n. en bijw., *krasser*, *meest*, *zeer kras*. In de dagelijksche taal, voor sterk: *hij is een krasse karel. Dat is een kras wijf.*

KRAS, z. n., vr., *der*, of *van de kras*; meerv. *krassen*. Schrap, door iets scherps veroorzaakt: *hij maakte verscheidene krassen in den rand van de tafel.* Verkleinw. *krasje*. Zamenstell.: *krasijzer*.

KRASGAT, z. n., o., *des krasgats*, of *van het krasgat*; meerv. *krasgaten*. Het zakgat in eenen vrouwenrok. Uit scherts dus genaamd, van *krassen*, kraauwen, krouwen.

KRASSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kraste, heb gekrast.* Bedr., eene kras toebrengen: *hij kraste haar met eene speld.*

Wil ik 't op den grondt verhaalen?
Neen: 't waar jammer, hals gekrast,
Daar zoo schoon een koorn op wast. Hooft.

Voords, door afschrabben schoonmaken: *een roer van binnen krassen.* Onz., met *hebben*; een raauw geluid slaan, als sommige vogels: *ik zal de krassende rave opwekken.* Vond. Het treden des haans, omdat hij, dan, gewonelijk den eenen vleugel over den grond schuift, noemt men, wegens dat geluid, *krassen*. *Eene pen krast*, als zij door gebrek van effene punten, in het schrijven spat. Ook *kratsen* de schaatsrijders, wanneer zij hunne vaart stuiten, en ophouden. Zoo ook de

paarden, wanneer zij met de hoeven over den grond ſtrijken, krabben: *een ros beklimmen, dat briescht en ſchuimbekt, krabt en krast.* D. Smits. Van hier *kras-ſer, kraſſing.* Het woord is klanknabootſend.

KRAT, (*kret*) z. n., o., *des krats*, of *van het krat*; meerv. *kratten.* Het achterſtuk van eenen wagen. In Noordholl. noemt men ook dus de voorbank op eenen boerenwagen. Zoo gebruikt het ook Hooft:

Geen goodtje bleef er, dat
Niet liever, op het krat
Van ſchoone Doris wagen, zat.

KRAUWEI, zie *karwei.*

KREATUUR, z. n., vr., *der*, of *van de kreatuur*; meerv. *kreaturen.* Onduitsch woord, uit het lat. *creatura.* In de Overz. van den Bijbel komt het voor, in den zin van alles, dat geſchapen is. In het bijzonder voor menſchen. In den dagelijkſchen ſtijl gebruikt men het voor redelooze ſchepſels, in het onz. geſlacht: *het ſtomme kreatuur.* In den deftigen ſtijl zegt men *ſchepſel.* Eindelijk zegt men het van lieden, die onder het gezag van anderen ſtaan, en zoo doen willen en moeten, als die hun voorſchrijven: *hij gebruikt er zijne kreaturen toe.* De Italianen noemen zoo (en daarvan is de ſpreekwijs) de kardinalen, die, door den Paus in hunne waardigheid geſteld, zich gemeenelijk naar deszelfs wil moeten ſchikken.

KREB, zie *krib.*

KREEFT, z. n., m., *des kreefts*, of *van den kreeft*; meerv. *kreeften.* Zekere bekende ſchaalvisch: *kreeften koken. Dat is een looze kreeft*, een doortrapt vrouwmensch. *Mij dunckt, gij ſlacht den kreeft en kruipt al achterwaert.* Vond. *Hij gaat den kreeftengang*, hij leert terug; ook, hij gaat verkeerde wegen. Van hier heeft men een onz. werkw. gevormd, *kreeften*, teruggaan: *het luck zeer ſchielijck rugwaerts kreeft.* Rodenburgh. Oneig., in de ſterrekunde, een teeken van den dierenriem, tusſchen de tweelingen en den leeuw: *de zon in den kreeft. Dat land ligt onder den kreeft.*

't Vollek dat den grooten kreeft
Oft den ſtier bereden heeft. Hooft.

Dichters gebruiken het voor de brandende zonſtralen, dewijl de zon, in dat teeken, op haar hoogſte is: *en d'oord gebraden van den kreeft*, zegt Vond., door Poot na-

ge-

gevolgd; *en daer de kreeft het zuiden braet. Gequelt door 't branden van den kreeft.* VOND. Zamenstell.: *rivierkreeft. — Kreeftsoog, kreeftscharen*, enz.

Men kan het woord afleiden van *kruipen*, lat. *repere*, of, met *krab*, tot eenen oorsprong brengen. De Zweed noemt hem *kräfweta*, *krabba*.

KREEK, z. n., vr., *der*, of *van de kreek*; meerv. *kreken*. Verkleinw. *kreekje*. Eene kromme gracht, een smalle vliet, die met eenen elboog loopt: *langs de rivier van Ankee, vlietende met eene kreeke achter de stad Jakatra*. BOGAERT. *In 't slijm van uwe gracht en kleene kreeke*. ANTONID. *Door beek door kreek gesloddert*. PAFFENR. Zamenstell.: *mosselkreek*.

Dit woord is in het eng. *creke*, *creek*. Het denkbeeld van *kromte* is hier het meest heerschend. *To crook* heet, bij de Engelschen, omkrommen. Het behoort dan, zeker, tot het geslacht der woorden, *kruk*, *kronkel*, *krom*.

KREEL, (*kriel*) z. n., vr., *der*, of *van de kreel*; meerv. *kreelen*. Smal boordsel: *een hoed met eene gouden kreel*. Van hier het werkw. *kreelen*; *eenen hoed kreelen*, met eene kreel boorden.

KREET, z. n., m., *des kreets*, of *van den kreet*; meerv. *kreten*, dat zelden te pas komt. Een groot geschreeuw, meestal uit moed en blijdschap voordkomende; *op dien kreet*. VOND. *De kreet der overwinning*. HOOFT. Zamenst.: *moordkreet*, *oorlogskreet*, *wapenkreet*, *weekreet*. HOOFT gebruikt het, doorgaands, vrouwl.: *op de versche kreet van de beroerte*. Zoo ook FRANTZEN: *onder de uitwerkselen der weekreete, die zij hebben aangeheeven*. Het veiligste schijnt, om, hier, VONDEL te volgen. HALMA stelt het ook mannelijk. Het komt van *krijten*.

KREEUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kreeuwde*, *heb gekreeuwd*. Schreeuwen. Ook wordt het, in de dagelijksche verkeering, voor kibbelen, twisten, onder de kinderen, genomen: *die kinderen zitten altoos te kreeuwen*.

KREGEL, zie *krijgel*.

KREITS, z. n., m., *van den kreits*; meerv. *kreitsen*. Een kring; *men vond in 't midden een kreis, en daarbinnen dit veirs geschreeven*. HOOFT. Een zekere omtrek, eene ruimte, welke men zich als eenen kring voorstelt; *in dezen kreis, vijf jaaren lang leger gehouden*,

den. Hooft. *Binnen den kreits der stedevesten te vinden.* Poot. *Men zie dit uit het naar gezicht der kerkenkreitzen.* F. Halma. Eene, in hare grenzen ingeslotene, afdeeling van een land, zonder opzigt op de gedaante, of uitgestrektheid: *Duitschland werd, eertijds, in kreitsen verdeeld.* In de sterrekunde noemt men de loopbaan der hemelligchamen derzelver *kreits*: *de maan, die om de maent haren kreits voltrekt.* Vond. *Kwam Laurens Koster eens uit 's hemels kreitsen hier.* Poot. Voor de ronde hemelligchamen neemt men het ook: *die uw' troon op starrekreitsen bouwt.* Poot. Zamenstell.: *kreitsbrieven.*

Kreits, bij Stryk. *chraiz*, nederf. *kreit*, hoogd. *kreis*, zw. *krets*, deen. *kreds*, pool *kres*. In zoover het een denkbeeld van kromte in zich sluit, schijnt het uit eene bron, met *krom*, te komen. Het gr. *γυρος* en lat. *gijrus* komen hiermede overeen.

KREKEL, z. n.; m., *des krekels*, of *van den krekel*; meerv. *krekels*. Eene soort van kleinen springhaan: *men maect oock eenen douwkrekel sittende op de luidt.* Van Mander. *De heesche krekels wenschen om dau.* Poot. Het woord is van het geluid, welk dit diertje maakt, gevormd. Wij hebben een oud woord *kreken*, dat is kraken, eng. *to creak*, *to creek*. Van hier *krekelen*, een geluid als een krekel slaan: *den dag verspillen met ijdel niets beteekenend krekelen.* Overz. v. Hervey. Voords, *krekelig*, knorrig, gemelijk.

KREKT, (*krek*) bijv. n. en bijw., *krekter*, *krektst*. Juist, naauwkeurig, net: *hij is een krekt man. Krek dertig stuivers. Het is er krek.* Denkelijk het fr. *correct.*

KREMER, zie *kramer.*

KRENG, z. n., o., *des krengs*, of *van het kreng*; meerv. *krengen*. Prij, dood aas: *op dit krengh.* Six van Chandel. *Dat is een vuil kreng*, een vuilaardig mensch. *Hij stinkt als een kreng.* Van hier *krengachtig*: *een bleeke krengagtige pestige ziekte.* Overz van Herv. Van het versletene *krengen*, angelf. *gecringan*, d. i. sterven; en dus is het met het fr. *charogne*, bij ons *karonje*, uit eene bron, namelijk van *krenge*, de tegenw. tijd, en *kronge*, de verledene tijd der aanvoegende wijs van het boven genoemde *krengen.*

KRENGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik krengde*, *heb*

heb gekrengd. Bedr., in het rijden eenen draai maken: *eenen wagen krengen.* Een schip op zijde leggen, om een lekgat te stoppen, heet *een schip krengen.* Voords, onz., met *hebben*; op eene zijde zeilen: *het schip kreeg eenen kogel onder water, en moest krengen.* Naauw dingen: *waarom krengt gij toch zoo?* in sommige oorden van Nederland. Van hier *krenging.* Het woord behoort tot den stamwortel *krom.* Zie *krang.*

KRENKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krenkte, heb gekrenkt.* Beschadigen, verzwakken, nadeel toebrengen: *dat zal uwe gezondheid krenken. Als die de schoonheit krenkt,* HOOFT. *Het verstand — het geheugen krenken. Dat krenkt de vriendschap. God zal zijn waarheid nimmer krenken.* PSALMBER. *Iemands goeden naam krenken. Dit krenkt de eer mijner ouderen.* POOT. *Zonder de welvaarenheit des geduldts te krenken.* HOOFT. SPIEGH. bezigt het onzijd.: *maer 't lichaem krenkt.* Het woord is afgeleid van *krank.* Nan hier *krenking, krenkte,* krankheid.

KRENSELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krenselde, heb gekrenseld.* Een geldersch woord, de korenwan links en regts schudden, om het graan te zuiveren. Zie *krinsen.*

KRENT, zie *korint.*

KREPEL, bijv. n. en bijw., *krepeler, krepelst.* Hetzelfde als *kreupel*: *kreepel van quetsuuren.* HOOFT. Oul. werd het ook zelfst. gebezigd; *desen ouden crepel van de deur wech smijten.* CONSTTH. JUW. Zie *kreupel.*

KREPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krepte, heb gekrept.* Met eenen kam het haar in eene klit maken: *het haar kreppen.* Van het fr. *crêper*; en dat van het lat. *crispus,* kroes.

KRET, zie *krat.*

KREUK, z. n., vr., *der,* of *van de kreuk*; meerv. *kreuken.* Kronkelige, verkeerde vouw: *uw rok is vol kreuken.* Frons: *indien het voorhooft zet een wijze kreuk.* VOND. Oneig., verkeerde handelwijs, vlek: *grootdaadigheit krijght een misstaande kreuk.* HOOFT. *Dat is eene kreuk in uwe eer.*

KREUKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kreukte, heb gekreukt.* Bedr., fommelen, vol kreuken maken: *uwe muts is geheel gekreukt.* Rimpels veroorzaken: *de doodt, in wie 't vermaken noit wies tot lachens toe, die kreukte*

toen

toen de kdaken. Hooft. Buigen: *als ik in uw klaarheidt zie, anders, dan gekreukter knie.* Hooft. Oneig.: *Godts vrêverbont, door geen verloop van tijd te kreuken.* Moonen. *Die nocht van leedt uw woordt laat kreuken.* Hooft. Verlies toebrengen: *maar niet heeft hen zoo zeer gekreukt, dan de nijdt op de Trevirs.* Hooft. *Het recht te kreuken.* Hooft. *Zijne eer kreuken.* Onz., met *hebben*; den moed opgeven: *dit versloeg die van Diest niet zoo zeer, dat zij ten eersten opeisch kreukten.* Hooft. Voor *kreuken* is, oudtijds, *kroken* gebezigd: *het gekrookte riet.* Bybelv. Van *kreuken* is een voordd. w. *kreukelen.* Het behoort, met *kruk*, *kronkel*, tot den wortel *krom.*

KREUNEN, (Kil. *kronen*) onz. w., gelijkvl. *Ik kreunde, heb gekreund.* Een slepend, zacht, droevig geluid, door den neus, maken; van den klank gevormd. *En zijn kermen en zijn kreunen.* Hooft. Bij Kil. ook *groonen*, eng. *to groan*, zuchten. Het lat. *grunnire* grenst hieraan. Voords wordt het ook wederk. gebruikt voor zich iets aantrekken: *ik kreun mij weinig aan die leugens.* Hooft gebruikt hier eenen tweeden naamval: *en zoo de staaten zich niet kreunen onzer zaak.* Zoo ook D. Smits: *kreunen zich der wereld niet.* Men zegt ook nog: *ik kreun mij des weinig.* Bij Hooft vindt men, voords, een verkleinw.: *aan zijn gesnikte kreuntjes.*

KREUPEL, *krepel*, (Kil. *kropel*), bijv. n. en bijw., *kreupeler*, *kreupelst.* Gebrekkelijk in den gang, van natuur, of door toeval, mank, verminkt aan de voeten: *kreupel gaan. Hij was kreupel aen beyde sijne voeten.* Bybelv. Ook van zaken, in welken eene merkelijke gebrekkelijkheid plaats heeft: *een kreupel andwoord. Hij schrijft kreupel. Een kreupel dichter. Het schijnt, dat uwe magt wat kreupel gaat.* A. Harts. Traag, langzaam: *de betaling komt kreupel bij.* Als zelfst. naamw.: *de kreupele, die gesont gemaeckt was.* Bybelv. *De kreupele wil den blinden leiden*, hij, die zelf gebrekkelijk en onvermogend is, wil anderen te regt helpen. Van hier *kreupelachtig*, *kreupelheid.* Zamenstell.: *kreupelbosch*, *kreupelgras*, *kreupelstraat.* Van *kruipen.*

KREUS, z. n., vr., *der*, of *van de kreus*; meerv. *kreuzen.* Hetzelfde als gergel; eene inkerving aan het ondereinde van duigen. Een kuiperswoord, in Overijssel

sel en Gelderl. gebruikelijk. Het werktuig, waarmede de kreus gemaakt wordt, heeft denzelfden naam. Misschien, uit eene bron, met het fr. *creux*, diep, uitgegraven. Anders *kroos* genaamd.

KREUTE, z. n., vr., *der*, of *van de kreute*; meerv. *kreuten*. Een woord, dat zelden, en in de vertrouwelijke taal alleen, in sommige streken des Vaderlands, gebruikt wordt. Moeders zeggen wel aan kinderen, wanneer dezelve iets gedaan hebben, dat te berispen is: *o! kleine kreute!* Er is een hoogduitsch woord *kröte*, dat eene pad beteekent. Bij. KIL. *krodde*. In het gemeene leven noemt de Duitscher een klein, boosachtig manneken, *eine kröte*. Misschien is het hetzelfde woord.

KREVEL, (*kriewel*) z. n., vr., *der*, of *van de krevel*; zonder meerv. Eigenlijk eene wemelende beweging, en, voords, jeukte, door dat gewemel veroorzaakt: *krevel hebben*. VOND. gebruikt het als een tusschenwoord: *het keelgat kreet gans krevel*. Van hier het onz. werkw. *krevelen*, jeukte door krevel veroorzaken: *het krevelt mij aan den hals. Gheport door 't minnekruijdt, 't geen krev'lend is gestadich*. RODENBURGH. Van hier *kreveling*. Zamenstell.: *krevelkruid*, *krevelzaad*. — *Paardekrevel*, een kruid.

KRIB, (*kreb*, *krub*) z. n., vr., *der*, of *van de krib*; meerv. *kribben*. Een voederbak der beesten: *het paard bijt de krib aan stukken. In zijne redenvoering over de kribbe van Christus*. HOOGVL. *Van zijne krib tot aan het graf*, dat is, van Jezus nederige geboorte af tot aan zijnen dood. Van hier noemt men, nog, eene slaapplaats voor kinderen *eene krib*, in de gedaante van eenen voederbak. Het meerv. *kribben* gebruikt men van gevlochten werk, aan de oevers van rivieren, achter welk men aarde of steenen werpt, om den stroom afteleiden, en de dijken te beveiligen. Zamenstell.: *kribbebijter*, een paard, dat gedurig in de krib bijt; ook voor een netelig, bits mensch, vrouwel. *kribbebijtster*. Het woord, in wat beteekenis ook, schijnt, in het gemeen, eene holle ruimte te beteekenen, en met *krop* tot eenen wortel te behooren.

KRIB, z. n., vr., *der*, of *van de krib*; meerv. *kribben*. Eene tegenstreefster, een boos wijf: *heb met die krib niet te doen*. HOOFT zegt: *de koorts is een hartnekkige krib*.

krib. En van de Fortuin zegt RODENBURGH: *al wil de kribbe langer in 't luck niet vertoeven.* En elders: *dus wat de kribbe doet, 't is vruchtloos tijt verloren.* Van hier *kribbig*, gemelijk, tegenstrevend, vuilaardig, *kribbigheid.* Zamenstell.: *kribbekat*, een vuilaardig meisje.

KRIBBELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Bedr., flordig met de pen schrijven, *krabbelen.* Onz., aanhoudend kribben, waarvan *kribbeling*, bij RODENBURGH voorkomend.

KRIBBEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kribde, heb gekribd.* Tegenstreven. Van krakeelige kinderen zegt men: *zij kribben met elkander.* Zoo als RODENBURGH van de Fortuin zegt, dat zij *eene krib* is, zegt HOOFT, ergens, van het Lot: *doch kribt noch al, maar 't kribt om 't joks; — zoo de kans kribde.* Van hier *kribberij.* RODENBURGH. Het woord schijnt met *krabben*, met de nagels wonden, gelijk kribbige kinderen doen, verwant te zijn. Van *kribben* is, voords, een voordd. w. *kribbelen.*

KRIEBELEN, zie *kriewelen.*

KRIEGEL, zie *krijgel.*

KRIEK, z. n., vr., *der*, of *van de kriek*; meerv. *krieken.* Eene soort van krekel. Met *krekel*, waarschijnelijk, uit eene bron.

KRIEK, z. n., vr., *der*, of *van de kriek*; meerv. *krieken.* Verkleinw. *kriekje.* Zekere kleine kers met eenen langen steel. Een zeker gewas heet men *krieken over zee.* Zamenstell.: *kriekenboom*, (*kriekelaar* bij VOND.) *Kriek* heet, in het Mekelenburgsche, klein. Het schijnt met *krakke* en het hoogd. *kriechen*, kruipen, overeenkomst te hebben.

KRIEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kriekte, heb gekriekt.* Kraken, schoon een fijner geluid uitdrukkende. Bij KIL. *kricken. Krieken* is ook piepen, krekelen als eene kriek.

KRIEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kriekte, heb gekriekt.* Dit woord, dat, meest, in de onbepaalde wijs, als een zelfst. naamw. gebruikt wordt, *het krieken*, (*in 't krieken van den allerschoonsten dagh.* POOT) beteekent het doorbreken der eerste stralen van het morgenlicht, aan den gezigteinder. Men vindt het ook, somtijds, vervoegd: *zoo lang de dag zal krieken.* POOT. *Van daar de dagen krieken.* POOT. *De daagraad kriekt.* S. v. CHAND. Het deelw. gebruikt dezelfde Dichter: *het kriekende oosten*

ten pronkt met koele roozekransen. KIL. zet *kriecken*, *krieckelen* over door *rutilare*, schijnen, flikkeren als goudglans.

In het nederf. is *krik*, schijn, glans, en *krieken* schijnen. Eigenlijk is het een krak, eene breuk. Maar, dewijl, naar eene gewone figuur, dingen, die door de ooren vernomen worden, denzelfden naam houden, als zij met oogen slechts kunnen waargenomen worden, zoo is het *krieken* van den dag het aanbreken des dags. Dit *aanbreken* is, even daarom, ook van de eerste aanlichting der zonnestralen gebruikelijk. Oul. zeide men ook *het kraken van den dag*, zie *kraken*. Dit en het vorige *krieken* zou dan een en hetzelfde woord zijn.

KRIEL, zie *kreel*.

KRIEL, z. n., o., *des kriels*, of *van het kriel*; zonder meerv. Eigenlijk, iets, dat grimmelt en zich gestadig beweegt. Voords klein goed, uitschot: *dat is maar kriel van appelen*. Van het manl. en vr. geslacht, *een* — *eene kriel*, beteekent het een kort mensch. Verkleinw. *krieltje*, een kruiphaantje, kruiphennetje. Zamenstell.: *krielhaan*, *krielhen*.

KRIEL, (*kril*) bijv. n. en bijw., *krieler*, *krielst*, (*kriller*, *krilst*). Dartel, wellustig: *die met een dertel oogh ons krielen sinnen lokken*. CATS. *Daar kriele saters schuilen*. J. V. BROEKH. *Kriele ontuchtigheid*. N. VERST. *Die met een lichtekooij zijn kriele tochten bluscht*. JONKT. Van hier *krielheid*, wellustigheid. TEN KATE houdt het voor eene zamentrekking van *kregel*, *kriegel*, *facile instigatus*. Het schijnt, eigenlijk, eene jeuking veroorzakende beweging te beduiden, en met het werkw. *krielen* verwant te zijn.

KRIELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krielde*, *heb gekrield*. Dit woord wordt, eigenlijk, van kleine levende diertjes gebruikt, wanneer zij, in eene ontelbare meenigte, door elkander wiemelen: *die kaas krielt van mijten*. Voords, van een aantal andere voorwerpen, wanneer er eene beweging bij bespeurd wordt: *van schepen af en aan, om waar, om goudt te haalen, zal 't krielen op het IJ*. HOOFT. Eindelijk wordt zoo zeer niet op het denkbeeld van beweging, maar op dat van eene veelheid van kleine voorwerpen gezien: *dat boek krielt van drukfouten*. Het woord komt zeer na aan *kriewelen*.

KRIEMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kriemelde*, *heb ge-*

kriemeld. Talmen, marren, ſchoorvoeten. Voordd. werkw. van het veroud. *kriemen*, dat, bij Kil., door klagtig vallen wordt verklaard. Het zoude, in dien zin, met *kermen*, uit eenen wortel ontſproten zijn. Dan, ook ſchijnt het, meteen, als een voordd. werkw. van *kribben*, *kribbelen* beſchouwd te moeten worden; althands, *kriemelig* heet zoowel klein in malkander geſchreven, kribbelig, als talmachtig. Zamenſtell.: *kriemelſchrift*, heel klein ſchrift, dat gekribbeld is.

KRIEPE, (ook *krippe*) z. n., vr., *der*, of *van de kriepe*; meerv. *kriepen*. Een kruiphennetje: *andere koopen de krippe, en deze etenze.* De Brune. Van *kriepen*, dat is kruipen.

KRIEWEL, z. n., vr., *der*, of *van de kriewel*; zonder meerv. Hetzelfde als *krevel*. *Zij heeft de kriewel in het gat*, zij kan niet ſtil zitten. Zamenſtell.: *kriewelkruid*, enz.

KRIEWELEN, (*kriebelen*, *krevelen*,) onz. w., gelijkvl. *Ik kriewelde, heb gekrieweld.* Zich gedurig bewegen, krielen: *op de tinnen oft ſpitſen kriewelt de kruipende worm.* Herv. Overzett. Jeukte door krieweling veroorzaken: *het kriewelt mij zoo, aan den arm.* Van hier *krieweling*. Bij Hooft vindt men het naamw. *gekriewel*. In het hoogd. *kriebelen*, nederſ. *kribbelen*. Het is een voordd. werkw. van *kriepen*, dat is kruipen.

KRIEZEL, z. n., vr., *der*, of *van de kriezel*; meerv. *kriezels*. Een klein afgeſcheurd ſtuk; van *rijten*, met eene voorgevoegde *k*. Het verkleinw. *kriezeltje* is meest in gebruik, voor het kleinſte, geringſte: *gij zult er geen kriezeltje van hebben.*

KRIJD, zie *krijt*.

KRIJG, z. n., m., *des krijgs*, of *van den krijg*; meerv. *krijgen*. Eigenlijk een kreet, een geſchreeuw, hetzelfde als het verouderde *krije*, dat bij Kil. nog voorkomt, het oude hoogd. *chreij*, *chri*, het fr. *cri*. Van hier zijn *krijſchen*, *ſchreijen*. In den zin van geſchreeuw vindt men het nog bij Melis Stoke: *mar ſi leiden haren crych.* Thands gebruikt men het voor twist, ſtrijd, hevige oneenigheid: *van waer komen krijgen en vechterijen onder u?* Bybelv. *Wij willen daarover geenen krijg aanregten.* Meest, echter, voor eenen openbaren oorlog: *door den krijg in Italie.* Hooft. *Mannen van den krijg.* Hoogvl. *Eenen krijg voeren.* Fig.: *begeerlijkheden, die krijg* voe-

weren tegen de ziele. Bybelv. *Den krijg volgen: Hij kan den krijg niet volgen*, hij kan niet mede doen; *In den krijg gaan*; dienst nemen. Van hier *krijgsch*: *krijgsche moortrumoeren*, bij Camph.; en *krijgslijk* bij Hooft.

De oorlog, de krijg heeft, in meer talen, den naam van het geschreeuw; immers, de oudste volkeren vingen denzelven, gewonelijk, met eenen wapenkreet aan. Zoo heet het gr. *κραυγη*, dat met *krijg* na verwant is, zoowel krijg, als een geschreeuw. Voords *βοη*, en, misschien, ook het lat. *bellum*, van het geluid gevormd, daar wij nog *bellen* kennen.

Inmiddels zijn van dit woord vele zamengestelde naamwoorden: *krijgsbedrijf*, *krijgsbende*, *krijgsbode*, *krijgsdaad*, *krijgsdeugden*, *krijgsgebruik*, *krijgsgevangen*, *krijgsgereedschap*, *krijgsgeweer*, *krijgsgezel*, *krijgsgezind*, *krijgsgod*, *krijgsgodin*, *krijgshaftig*, *krijgshaftigheid*, *krijgshandel*, *krijgsheer*, (*krijgsheir*) *krijgsheld*, *krijgsheldin*, *krijgshoofd*, *krijgskans*, *krijgsknecht*, *krijgskunst*, *krijgsleger*, *krijgslieden*, *krijgslist*, *krijgsloon*, *krijgslot*, *krijgsmagt*, *krijgsman*, *krijgsmantel*, *krijgsorde*, *krijgsoverste*, *krijgsraad*, *krijgsregt*, *krijgsrusting*, *krijgstogt*, *krijgstrompet*, *krijgstucht*, *krijgsverbond*, *krijgsvolk*, *krijgswapen*, *krijgswet*, *krijgswoord*, *krijgszuchtig*, en nog meer dergelijke.

KRIJGEL, (*kregel*, *kriegel*), bijv. n. en bijw., *krijgeler*, *krijgelst*. Die zich niet ligt iets uit de hand laat nemen, onbuigzaam, hardnekkig, gramstorig: *hij valt te krijgel*: Vond. *De kriegele en ontrouwe pais.* Hooft. Het zam. *eerkriegelheid* heeft Hooft. Men zegt ook *kregel*; en dit is thands zelfs meest in gebruik: *het kregele jong eener ezelinne.* Overz. van Herv. *Hij is een kregel mensch.* In Gron. gebruikt men het ook als een zelfst. naamw.: *wat is die kregel er nog in!* Hooft gebruikt het onz. w. *kriegelen*, voor graauwen, norsch spreken. Van hier *krijgelheid*, *krijgelig*, (*kriegelig*, *kregelig*) *krijgeligheid*. Het schijnt van *krijg* (bij Kil. ook *kriegh*) en den uitgang *el* te zijn. Zie *kriel*, *kril*.

KRIJGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik krijgde*, *heb gekrijgd*. Bedr., oorlogen: *om ons te helpen*, *en om onze krijgen te krijgen.* Bybelv. Meest wordt het onz. gebruikt: *tegen iemand krijgen.* Het woord begint reeds

te verouderen. Van hier *krijger*, thands *krijgsman*: *ô praal van alle krijgers.* J. Vos.

KRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg, heb gekregen.* Met de hand aantasten, grijpen: *ik zal mijnen hoed krijgen. Appelen uit eene mand krijgen.* Vangen, in zijne magt krijgen: *ik heb dezen dag maar eenen haas gekregen. Snoek aan den hoek krijgen. De dief is gekregen.* Ontvangen, bekomen, in de uitgestrektste beteekenis van dit woord. Men kan hiervan ontelbare voorbeelden bijbrengen. Zie hier eenige proeven: *eene ziekte — eene koorts — de pokken — het darmwee krijgen. Geld — brieven — eene bedieoning krijgen. Wij krijgen vrede — oorlog. Kinderen — eene vrouw krijgen. Tanden — kiezen krijgen. Eenen schrik krijgen. Slagen krijgen. Verstand krijgen. Hij krijgt zijne jaren. O! krege mijn boezem lucht! Deze Apostaet heeft trek na 't Roomsch fatzoen gekregen.* De Decker. *Eenen kogel krijgen*, door eenen kogel getroffen worden. *In eenen slag diepe wonden krijgen. Iemand aan zijn snoer krijgen. De gade krijgt hem aen haer snoer.* Poot. *Hij kreeg harde woorden met hem. Iemand lief krijgen. Te kwaad krijgen. Ik krijg hem niet te zien. Ik heb wat te doen gekregen. Iets van doen krijgen. De leeuw krijght de muis van doen.* Hooft. Van hier *krijgelijk*, waarvoor, thands, *verkrijgelijk: na dit leven krijgelijk.* Lodenstein.

Daar de eerste beteekenis, eigenlijk, is met de hand aantasten, wil Adelung, dat het met *grijpen* naauw verwant zij. Frisch heeft vele voorbeelden aangehaald, waar *grijpen*, (in het oude hoogd. *kriepfen*) en *krijgen* (hoogd. *kriegen*) hetzelfde beteekenen.

KRIJSCH, z. n., m., *van den krijsch*; meerv. *krijschen.* Krijsching. Hoogstr. neemt het onzijdig; doch dan schijnt het verkort voor *gekrijsch* te zijn. Men gebruikt dit woord zelden meer: *het gekrijsch* is het meest in zwang.

KRIJSCHEN, onz. w. gelijkvl. *Ik krijschte, heb gekrijscht.* Ook ongelijkvl.: *ik kreesch, heb gekreschen.* Een woord, van den klank gevormd, dat een luid geschreeuw nabootst, door menschen of dieren aangeheven. Van menschen: *dies d'herder deerlijk kreesch.* Vond. Van dieren; wanneer men het van ezels vooral zegt: *de ezel kreesch uit ongeduld.* Vond. Van hier het

voordd.

voordd. *krijselen*, knarsen, *krijseltanden*, (*krijzeltanden*) knarsetanden. Van *krijschen* is het naamw, *krijsching*.

Krijschen, hoogd. *kreischen*, nederf. *krischen*, *krisken*, dithmar. *kröschen*, middeleeuw. *cruscire*, oudfr. *croissir*, boh. *criceti*, gr. κρίζειν.

KRIJT, z. n., o., *des krijts*, of *van het krijt*; het meerv. is buiten gebruik. Een woord, dat, met *kreits*, eenen oorsprong en beteekenis heeft, als zijnde een kring, doch, thands, weinig in gebruik is. *In 't midden van dit krijt.* VOND. In het bijzonder, eene afgeperkte plaats, geschikt voor allerlei wedspelen; de *circus* en ἀγων der Ouden; *toen liet Neptunus een' appel in het krijt en renperk vallen.* VOND. *Dat wij u hadden verwonnen in 't crijt.* HOUWAERT. Nog heden ten dage beteekent, naar de aanteekening van F. DE HAES, *krijte*, in Friesland, een perk. Uit hoofde nu, dat onze levensloop door vele tegenheden leidt, wordt dit moeijelijke leven met dien naam benoemd: *kom, aengename doot! en help ons uit dit krijt.* VOND. Bij KIL. *krijt des wereldts.* Zoo zegt VONDEL: *gedurende dat ik in 's weerelts krijt* (dat is in het strijdperk dezer wereld) *mijn broosche leven slijt.*

KRIJT, (*krijd*) z. n., o., *des krijts*, of *van het krijt*; zonder meerv. Eene witte, kalkachtige, ligte aarde, tot schrijven vooral gebruikt wordende: *met krijt iets aanschrijven. Zoo wit als krijt. Bij iemand in het krijt staan*, iemand schuldig zijn. Andere aardstoffen voeren ook dien naam; *rood — zwart krijt.* Van hier *krijtachtig.* Zamenstell.: *krijtberg*, *krijtgebergte.* — *Hoerenkrijt*: *met hoerenkrijt rekenen*, iets hooger aanschrijven, dan verteerd is.

KILIAAN spelt *krijd*, *krijdachtig*, en het werkw. *krijden*, met krijt aanschrijven. In het hoogd. is het naamw. ook *kreide*, en het werkw. *kreiden*. Dan, naardien bij ons het werkw. allang verouderd is, en de uitspraak de zachte letter verhard heeft, is *krijd* geheel buiten gebruik geraakt.

Ondertusschen is het woord van het lat. *creta* afkomstig. Deze krijtaarde zoude, naar het zeggen van ISIDOR., van het eiland Kreta haren naam hebben. ADELUNG wil, dat dit eiland, integendeel, van deze krijtaarde benoemd zij, en dat deze stof van het schrijven

(het oude hoogd. *gratten*, *griten*, gr. *χαράττειν*) haren naam ontleend hebbe.

KRIJTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kreet, heb gekreten.* Een klanknabootsend woord, uit eenen oorsprong met *krijschen*, nederſ. *kriten*. Men verſtaat er door klagelijk weenen, als kinderen doen: *hoe zit gij zoo te krijten? Zij heeft hare oogen rood gekreten. 'k Heb dertien jaren hier mijn oogen blind gekreeten.* L. W. v. Merk. *En 'k hoor den naklank weer van Abels deerlijk krijten.* Poot. *D'uit alm gekreete keel.* Hooft. *Het waait, dat het krijt*, het waait geweldig. *Krijtende dwarrelwinden.* Oud. *De krijtende tienden* zijn tienden van blatende lammeren. *Dat is de krijtendſte onregtvaardigheid*, anders ſchreeuwendſte genaamd, eene onregtvaardigheid in den hoogſten graad. Van hier *krijter*, *krijtertje*, een zakvedeltje. In het perſiſ. *ghiristen*, en in het goth. *greitan*, ſchreijen, *grets*, geſchrei, cambr. *cri*. Een ſchreijend kind is in het ijsl. *graetingr*.

KRIJZELTANDEN, zie *krijſchen*.

KRIK, tusſchenwerpſel, dat een fijner geluid dan krak is; *de mast ging krik! krak!* Van hier het onz. w. *krikken*, en het zameng. *krikkrakken*, waarvan *het gekrikkrak van den mast*, bij Vond. Voords, *krikkemik*, een werktuig, om ſteenen, balken enz. optetillen; van *mik* en *krikken*. — *Krikman* is, in kleine kroegen, brandewijn.

KRIL, zie *kriel*.

KRIMP, z. n., vr., *der*, of *van de krimp*; het meerv. is niet in gebruik. Eigenlijk krimping. Oneig. gebruikt men het voor nood, gebrek: *daar is nog geene krimp.* Van hier *krimpig*, huiverig. Zamenſtell.: *krimpdarm*, *krimpkabeljaauw*, *krimpkous*, iemand, die kleumsch is, *krimpvisch*, *krimpzalm*.

KRIMPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik kromp, heb* en *ben gekrompen.* Bedr., de uitgebreidheid van iets intrekken, de deelen van een ligchaam nader bij elkander brengen: *de kleermaker heeft het laken gekrompen.* Overdr.: *doch de koning, om de ſmaat te krimpen*, enz. Hooft. Onz. met *zijn*; *het doek krimpt.* Smaller worden: *daar Hollandt krimpt voor 't ſtuiven van de duinen.* Hooft. Korter worden: *gelijk wanneer de herfst, in 't krimpen van de dagen.* Vond. Ingetrokken worden: *bezie eens, hoe zijn ingewanden krimpen van*

pijn. VOND. Terug gedreven worden: *de wind krimpt*, het tegendeel van uitschieten. Onz. met *hebben*; zich intrekken: *hij krimpt van de koude.* Toegeven, zich schikken: *die willen, dat ik krimp', en rouw op rouwe klamp.'* HOOFT. *De schipper krimpt*, hij knijpt bij den wind op. Van hier zijn: *krimperd*, een, die kleumsch is, ook voor krimpvisch, *krimping*, *krimpster.*

Het behoort tot het geslacht der woorden *kram*, *kramp*, *kronkel*, *krom*.

KRING, z. n., m., *des krings*, of *van den kring*; meerv. *kringen*. Een ronde omtrek: *hij trok eenen kring, met den rotting, rondom zich in het zand. In eenen kring om 't outer staan.* HOOGVL. *Eenen kring sluiten — rondom iemand eenen kring slaan.* Voor de loopbaan der hemelligchamen: *Hij stiert de wentelende kringen der eens geschapen' dingen.* F. S., in M. L. TIJDW. Voor de hemelbollen zelve, welke men, thands, veelal, met de Duitschers, *spheren* noemt, schoon onze oorspronkelijke Schrijvers het nederd. *kringen* bezigen:

Der starren eindeloos getal
Speelt, met een' flonkerenden val,
Een gloeiende muzijk van kringen. POOT.

Een omloop van het begin tot het begin: *het jaar sluit zijnen kring.* Iemands stand, beroep, bezigheid, bedrijf van zaken, in wier midden hij als verkeert, noemt men, in den vertrouwelijken stijl, *kring*: *dat past hem niet in zijnen kring.* Ook zegt men, bij voorb.: *zich dagelijks aan den kring der bezigheden onttrekken. — In den kring der huisselijke vrienden*, enz. Van hier *kringachtig*, *kringswijze*. Zamenstell.: *dierkring*, (*dierenkring*), *gezigtkring*, *jaarkring*, *maankring*, *omkring*, *topkring*, *zonnekring*.

Het denkbeeld van afwijking van eene regte lijn, en dat van eene rondte bespeurt men in dit woord; het behoort, dus, deels tot *krom*, deels tot *ring*.

KRINGELEN, zie *krinkelen*.

KRINKEL, z. n., m., *des krinkels*, of *van den krinkel*; meerv. *krinkels*. Eene krinkelige bogt. Het zam. *krinkelvloed* heeft POOT.

KRINKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krinkelde, heb gekrinkeld.* Zich kronkelig buigen: *die weeldiger kringkelt.* VOND. *Gekrinkeld haar. Eenen krans van kringklend klimop* win-

winnen. Poot. Men bezigt het ook wederk.: *dat het veil zich om uw hooft krinkelt.* Vondel, die ook *kringelen* gebruikt.

KRINSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krinste, heb gekrinst.* Zuiveren, schoon maken. Bij Kiliaan komt het voor, die het door zuiveren van granen verklaart. Men vindt het bij De Brune, die *krijnsen*, *krijnssen* spelt: *ten tijde van den oegst, zal hij 't kaf krijnsen, en zuiver graen zeer wel onderscheijden* Het voordd. werkw. *krenselen* is, in Gelderl., nog in zwang. Als men den keelklank weglaat, heeft men den wortel *rein*. Men mag hiermede vergelijken het gr. *κρινειν* en het lat. *cernere*, welke woorden, oorspronkelijk, ziften, afscheiden, reinigen beduiden.

KRIOEL, z. n., o., *des krioels*, of *van het krioel*; het meerv. is niet in gebruik. Gewemel, geloop door elkander: *het wachthuis vol kryoels.* Hooft. *Wat was er een krioel? wat leefdt het door de gassen.* Hooft. *Het zinnekoor bij na in radeloos krijoel verwarrende.* Rodenburgh.

KRIOELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krioelde, heb gekrioeld.* Door elkander wemelen, zweven: *het krioelt er van beesten. Niet anders, dan we vaek de bijen zien krioelen.* F. de Haes. Voornamelijk verstaat men er een vrolijk woelen en wemelen van menschen ondereen door: *Al 't hof krioelt.* Vond. *Behalven 't bruilofthuis, dat schatert en krioelt.* Hooft. *Zoo woelde en krioelde het door straaten en steegen.* Hooft.

Daer d' Engelen zingen, krioelen en klingen,
En dansen en springen. Vond.

Van hier *krioeling.* Het woord is zoo gevormd, dat zijn klank een vrolijk gewoel uitdrukt, en, met een, eene wemelende beweging, uit verwantschap met *krielen*, te kennen geeft.

KRIP, z. n., o., *des krips*, of *van het krip*; zonder meerv. Zekere wollen stof, gekronkeld floers. Van hier het onverb. *krippen*: *een krippen sluijer.* Fr. *crêpon*, uit het lat. *crispus.* Ons *krimpen* kan ook in aanmerking komen.

KRIPPELTJE, z. n., o., *des krippeltjes*, of *van het krippeltje*; meerv. *krippeltjes.* Kruimeltje. Het schijnt, voor knibbeltje, van *knijpen* afteſtammen.

KRIS,

KRIS, een woord gebruikelijk in de spreekwijs: *hij zweert bij kris en kras.* Misschien uit den naam *Kristus* verminkt.

KRISSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kriste, heb gekrist.* Een klanknabootsend woord, knitteren, gelijk eene braudende lamp somtijds doet. Zoo vertaalt VOND. de woorden van HERO aan LEANDER, bij OVIDIUS: *sternuit et lumen, mijn licht krist ook.*

KRISTAL, z. n., o., *des kristals*, of *van het kristal*; meerv. *kristallen.* Een zekere doorschijnende of half doorschijnende steen. uit eene voorheen vloeibare stof ontstaande, van meer dan eenerlei gedaante, voornamelijk van eene zeshoekige. Een steen van dien aard en die gedaante heeft een meerv. getal, en schijnt van het manl. geslacht, daar de stof zonder meerv. en onzijdig is. Ook noemt men het fijnste glas *kristal.* Dichters nemen het voor iets, dat doorschijnend is. In de scheikunde zegt men van zouten, die in eene hoekige gedaante als kristal voorkomen: *zij schieten in kristal.* Van hier *kristallig*, en het onverb. *kristallen*: *aan uw kristalle vliet.* R. BOILET. Zamenstell.: *bergkristal.* — *Kristalschieting.*

KRISTALIJN, z. n., o., *des kristalijns*, of *van het kristalijn*; zonder meerv. Kristal: *de langduurige koud maakt ijs tot kristalijn.* HOOFT. Dit woord wordt anders door Dichters meest gebruikt van doorschijnende ligchamen, als voor de zigtbare lucht: *het blaauwe kristalijn.* VOND. Voor het water van rivieren: *daar Kedron versmolt in 't kristallijn der heilige Jordaan.* HOOGVL. *Langs 't kristallijn der Schie.* POOT. Zoo noemt iemand de zee *een dobberend kristalijn.* Van hier het onverb. *kristalijnen*, dat uit kristal gemaakt is: *kristalijnen glazen.* Dat helder is als kristal: *'t kristalijnen gewelf.* DE DECKER. *Eene kristalijnen beek. Het kristalijnen vocht in het oog.*

Kristal, *kristalijn*, van het lat. *crystallus*, gr. κρυςαλλος.

KRISTUS, z. n., m., *van den kristus*; het meerv. *kristussen* is van zulken alleen gebruikelijk, die zich voor den Kristus uitgeven. Eene bekende benaming van den beloofden Verlosser, uit het gr. χριςος, een gezalfde. Van hier *kristen*, een, die den Kristus belijdt, *kristensch*, (*kristensch hart.* VOND.) *kristelijk*, *kriste-*

lijkheid, *kristendom*, de kristenen en de belijdenis van het kristelijke geloof, *kristenheid*, al de kristenen. Het werkw. *kristenen*, tot eenen kristen vormen, heeft VONDEL: *hoe Willebrort den harten toelichte en christende*. Zamenstell.: *kristengeloof*, *kristenleer*, *kristenrijk*, enz.

KRITS, z. n., m., *van den krits*; meerv. *kritsen*. Kring, hetzelfde als *kreits*. *De pais in haren krits voltogen*. VOND. *Tot wapenen gebruiken zij gevlamde kritzen*. BOGAERT. *Hij is in zijnen krits*, hij is regt vergenoegd. *De weeld' is in haar' krits*. HOOFT. *Maar als uw geldt, geweldt, en list zijn in hun krits*. HOOFT. Men gebruikt ook de spreekwijs, *in vollen krits staan*. dat is, alles hebben, zoo als het behoort.

KRODDE, z. n., vr., *der*, of *van de krodde*; zonder meerv. Eene soort van onkruid, dat veel tusschen haver groeit.

KROEG, z. n., vr., *der*, of *van de kroeg*; meerv. *kroegen*. Eigenlijk een drinkvat, hoogd. *krug*, bij OTFRID. *kruag*, ijsl. *kroo*; waarschijnelijk, uit eene bron met *kruik*. In dien zin gebruiken wij het niet, maar wel voor eene slechte herberg, waar men drinkgelagen maakt: *in eene kroeg zitten*. *Iemand uit de kroeg halen*. *Elders badtstooven en kroeghen*. HOOFT. Men brengt het ook tot het oude *croft*, *crocht*, eene spelonk. Zamenstell.: *bierkroeg*, *jeneverkroeg*, *smokkelkroeg*. — *Kroeghouder*, *kroeglooper*, *kroegvlieg*, drinkebroer, *kroegwaard*.

KROEGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kroegde*, *heb gekroegd*. Een metselaars- en timmermanswoord. Teren in eene kroeg, als een huis onder dak is. Ook beteekent het in eene kroeg dikmaals loopen. Van hier *kroeger*, zoowel een, die eene kroeg houdt, als die in eene kroeg verkeert.

KROES, z. n., m., *van den kroes*; meerv. *kroezen*. Beker: *met zijnen platten kroes*. VOND. *Schenk ons elk een' grooten kroes vol mê*. POOT. Elders eene maat van eenige natte waren, eene kan, of twee mengelen: *twee kroes melk*. *Een kroes bier — jenever — brandewijn*. Een aarden vat, om metalen te smelten: *zilver in eenen kroes smelten*. Om de gedaante van eenen kroes geeft men ook dien naam aan den vuurmond van eenen brandenden berg, in hedendaagsche schriften *krater* (het lat. *crater*, een groote beker, welk woord PLINIUS van den

mond

mond des Etna's bezigt, gelijk Diog. Laertius het griekfche κρατηρ) geheten. Zoo zingt Trip: *de lava van Vesuvius, ontsprongen uit zijn' geborsten kroes*, enz. Zamenst.: *smeltkroes*.

Kroes, fr. *cruche*, nederf. *kroos*, eng. *cruse*, deen. *kruus*, zw. *krus*, pool. *kruz*, finl. *kruus*, middeleeuw. *cruselinum*, *crusolium*, waarmede het gr. κρωσσος, eene aarden kruik, zeer vele overeenkomst heeft. Het schijnt van denzelfden stam als *krom*, *kruk*, *kroeg*, *kruik* te zijn. Het denkbeeld van kromte is reeds in het hebr. קרס.

KROES, bijv. naamw. en bijw., *kroezer*, *meest*, *zeer kroes*: *kroest* gebruikt. Hooft. Digt gekruld: *kroes haar*. *Kroeze lokken*. Vele rimpels hebbende: *een kroes voorhoofd*. Fig., verwilderd, barsch: *Mars, dien zij zijn' kroeze zinnen alzoo t'ontlaaten weet*. Hooft. *Hij is, tegenwoordig, zoo kroes*. *Zijn hoofd staat kroes*. Wreed: *matroozen kroes van opzicht*. Hooft. Stuursch: *kroeze en blaauwe oogen*. Hooft. Fel, wrevelmoedig: *kroesch van lange droefheid*. Hooft. Zamenstell.: *kroeskop*. Het schijnt tot het geslacht van *krom* en *rond* te behooren.

KROEZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kroesde*, *ben gekroesd*. Sterk gekronkeld, kroes zijn: *gekroest haijr*. Byb. van Dooreslaer.

KROFT, (*krocht*), z. n., vr., *der*, of *van de kroft*; meerv. *kroften*. Kiliaan heeft *krofte*, *krufte*, *krochte*, en hij verklaart het door eenen bedekten gang onder den grond, eene spelonk. Omdat nu spelonken veel in rotsachtige oorden zijn, wordt het genomen voor eenen steenachtigen heuvel: *een bron van levensvogt brengt Hij uit drooge krogt*. Lodenstein. Hooft gebruikt het een en andermaal voor eene uitstekende hoogte: *met doorgraaven van heuvelen, kroften en velden*. En elders: *'t vlak lag meest ooverstroomt; en weenigh kroften, die uitkeeken*. In den eersten zin komt het met het lat. *crypta*, gr. κρυπτη, overeen. In den anderen schijnt het naar *kluft* te gelijken.

KROK, z. n., vr., *der*, of *van de krok*; het meerv. is buiten gebruik. Eene soort van wilde wikken, een onkruid onder rog en gerst. Het woord schijnt te zien op het *kruipen* dezer plant, hoogd. *krieckṇ*.

KROKEN, een woord nog in Braband gebruikelijk, zie *kreuken*.

KROKODIL, z. n., m., *des krokodils*, of *van den krokodil*; meerv. *krokodillen*. Een halfslachtig dier, dat zich veel in den Nijl ophoudt. *Uit den muil van dezen krokodil.* HOOGVL. *Hij heeft den krokodil de veinskunst afgekeeken.* POOT. Zoo verkiezen ook HALMA, HOOGSTRATEN en ANTONIDES het manl. geslacht. VONDEL, die, hier, geen leidsman schijnt te zijn, verkiest het vrouwlijke. Het zameng. is *krokodilstranen*, geveinsde tranen. Trouwens, men verziert, dat dit booze dier, wanneer het menschen, welken het zoekt optesłokken, tot zich lokt, tranen als een kind zoude weenen. Het woord, inmiddels, is uit het gr. κροκοδειλος. EUSTATHIUS zegt: *de landkrokodil is bang voor saffraan*; en leidt, daarom, het woord af van κροκος, saffraan, en δειλιαειν, vreesachtig zijn.

KROL, z. n., o., *des krols*, of *van het krol*; meerv. *krollen*. Een klein huisje. Van hier *krollig*, met kleine vertrekken verzien: *een krollig huis*.

KROLLEN, zie *krullen*.

KROLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krolde, heb gekrold.* Grollen, lollen als eene kat. Van hier *krolsch*. Zamenst.: *krolziek*, *krolziekte*.

KROM, bijv. naamw. en bijw., *krommer*, *kromst*. Dat van eene regte lijn afwijkt, het tegendeel van regt. *Eene kromme lijn.* *De rivier loopt krom.* *De Seine krom van loop.* HOOFT, *Krom buigen.* *Krom en gebukt gaan.* *Een kromme hals*, ook voor een werktuig, waarmede men iets overhaalt. *Kromme sprongen maken*, van de hazen ontleend, beteekent iemand door listige uitvlugten ophouden. *Zijne handen staan krom*, hij is diefachtig. In naauweren zin is het een gebrek, *krom*, dat, eigenlijk, regt zijn moest: *eenen krommen rug* — *kromme beenen* — *kromme voeten hebben*. Oneigenlijk, ongeoorloofd, kwaad, dat van waarheid, deugd en wetten afwijkt: *ook zie 'k den kromsten twist niet onbemiddelbaar.* POOT. *Het kromme regt maken.* *Die 't krom te rechten en het rechte poogt te krommen.* F. DE HAES. *De grootste vleijsters aldermeest de kromste ganghen gaen.* RODENB. *Kromme wegen ingaan.* Van hier *kromachtig*, *kromheid*, *krommelijk*, *kromte*, (oudt. *kromme*). Zamenstell.: *krombeen*, *krombogtig* bij HOOFT — *kromgevingerd*: *kromgevingerde handen*, die naar het stelen staan, *manus furtificae*, bij PLAUT. — *Kromhals*, die

die eenen krommen hals heeft, *kromhoren*, *kromhout*, *kromhouwer*, eene sabel, *kromkrauwelhaak*, bij Oud.: *de vingeren hebben ze zoo klef en zoo met kromkrauwelhaken bezet*. *Krommes*, *kromneus*, *kromsteven*, een zeker schip, *kromtaal*, *kromtalen*, werkw.; *kromtong*, *kromtongen*, werkw.; *kromtongig*, *kromvoet*, *kromweg*, *kromwulf*, een gewelf, dat krom is.

Krom, bij Isidor. *crumb*, Otfrid. *krumb*, Notk. *chrumpf* en *chrumb*, hoogd. *krumm*, nederf. *krumm*, angelf. *crumm* en *cramp*, eng. *crump*, zw. *krum*, wallis. *crwmm*, bij de krainsche Wend. *hrbm*, finl. *kijmaerae*, lat. *camurus* en *curvus*. Het behoort tot het geslacht van *kram*, *kramp*, *krimpen*, *kruk*, enz.

KROMMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kromde*, *heb* en *ben gekromd*. Bedr., krom maken, buigen: *dat hij sijn hooft kromme, gelijck een biese*. Bybelv. Wederk.: *zich krommen*. *Zich in alle bogten krommen*. Oneig.: *het regt krommen*. *Het heiligh recht krommen*. Hoogvl. Onz., met *zijn*; krom worden: *het moet vroegh krommen, dat een goede haeck zal wezen*. De Brune. Dit spreekw. beduidt, dat men zich, van jongs af, aan de deugd moet gewennen. Van hier de deelwoorden *krommende*, *gekromd*, voorovergaande: *de krommende knien*. Bybelv. *Gekromde ouderdoom*. Hooft. Van hier *krommer*, zeker hout: *zware krommers tot scheepshout*, — *kromming*.

KROMSTAART, (*kromsteert*), z. n., m.; *des kromstaarts*, of *van den kromstaart*; meerv. *kromstaarten*. Eigenlijk, iemand, die eenen krommen staart heeft. Bij Kil. is het ook nog eene soort van gemunt geld van zeer weinige waarde. Het woord is nog overig in het zameng. *kromstaartsbier*, dat, in Gron., *kromsterbier* wordt uitgesproken. Het is het slechtste bier, dat, oudtijds, eenen kromstaart, bij de kan, kostte. Het bier, dat daarop volgt en zes duiten geldt, noemt men, daarom, *blanken* bier. Misschien was een *kromstaart* een halve stuiver.

KRONIJK, z. n., vr., *der*, of *van de kronijk*; meerv. *kronijken*. Dit woord is uit het lat. en grieksche *chronicon*, beteekenende een jaarboek, waarin de geschiedenissen, van jaar tot jaar, achtervolgd worden. *De boeken der kronijken*, twee geschiedboeken des ouden Testaments. *Mogt het u beuren de kronijk van onze*

zwarigheid aan te hooren. HOOFT. *Los verhaal van suffende kronijken.* POOT. In den deftigen stijl, zegt men, thands, *jaarboek.*

KRONKEL, z. n., m., *des kronkels*, of *van den kronkel*; meerv. *kronkels.* Kreuk, plooi, die kort en krom loopt: *het papier zit vol kronkels.* Het zamengest. *kronkeldrom* gebruikt POOT: *een kronkeldrom van zwarte Razernijen.* *Kronkelkoord.* HOOFT. Het behoort tot *krom*, *krinkel*, *kring*, *kreuk*, *kruk.*

KRONKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kronkelde, heb gekronkeld.* Kreuken, in kronkels maken: *eene zijden stof kronkelen.* *Zich kronkelen.* Ook wordt het onz. met *zijn* gebruikt: *het papier kronkelt.* *De vreed' ontsluit haar troon van kronkelende wolken.* J. VOS. *De kronkelende golven.* OVERZ. V. HERVEY.

KROON, z. n., vr., *der*, of *van de kroon*; meerv. *kroonen.* Een kreits, kring. In het bijzonder de bovenste uitstaande rand van een ding; gelijk blijkt uit de zamenstell. *kroonlijst*, *kroonwerk.* Voornamelijk heeft eene soort van hoofdsieraad, reeds van oude tijden, den naam van *kroon* gedragen, zijnde een band of krans; tot een teeken vau voortreffelijkheid, eer en waardigheid. De Goden der Ouden werden *met kroonen* van allerlei loof vertoond. Priesters hadden eene *kroon*, onder het offeren. In de oude wedspelen dong men naar de *kroon*, als eenen prijs. Van hier heet, in de overz. van den BYB., de loon van den geestelijken strijd *eene kroon der regtvaardigheid.* Fig. beteekent het, daarom, eer, roem, luister: *zeergewenschte broeders*, *mijne blijdtschap ende croone!* BYBELV. *De kroon der heerlijkheid.* Hierheen behooren de spreekwijzen: *de kroon spannen*, boven anderen uitsteken. *Iemand eene kroon opzetten*, hem tot eer verstrekken, hem luister bijzetten, hem prijzen. *Iemand de kroon van het hoofd stelen*, hem schandvlekken, hem eene blijvende schande aandoen. Dat uitmunt onder meerderen van zijne soort: *hij is de kroon van zijn geslacht.* In den allerbepaaldsten zin is het woord eene benoeming van het hoofdsieraad van Vorsten, als van Keizers, Koningen, Pausen: *de Vorst verscheen met eene gouden kroon*, *schitterende van edelgesteente.* VOND. bezigt dit woord in eenen zeer ruimen zin: *een kroon van goude glansfen.* — *En vlecht een glorikroon van straalen om zijn hairen.* Oneig., de waardigheid van zulk eenen

Vorst, met de daarmede gepaard gaande magt en heerschappij: *gij zult de kroon beerven.* Hoogvl. *Aartsvijanden van zijne kroon.* Moonen. *Tot de kroon komen.* Hierheen behoort de spreekwijs: *naar de kroon steken*, des konings heerschappij lagen leggen. Wijders, in het algemeen, naar iemands eer staan, hem den roem betwisten: *wie Flakkus lier wil steecken naar de kroon.* Vond. *Haer zuster durft haer steken naer de kroon.* Anslo. Het ligchaam van den staat, het koningrijk: *die goederen zijn aan de kroon van Engeland vervallen.* Eene zilveren en gouden munt: *eene fransche kroon.* Zonder twijfel, om het gekroonde borstbeeld, dat daarop gestempeld staat. Voords worden vele dingen, om de gelijkheid, *kroonen* genoemd. De uitgebreidde takken van eenen boom: *geen kleene stam kan een groote kroon dragen.* Hooft. De schanddoornen, om des Heilands hoofd gevlochten: *zoo veel wonden als prickels aan die kroon.* De Decker. Een koperen bol met uitstekende armen, waarop kaarsen branden; ook van kristal enz. gemaakt: *de kroonen in eene kerk opsteken. Eene glazen, kristallen kroon.* Een werktuig, om garen optewinden: *het garen van de kroon nemen.* De horens van een beest, hert enz: *het hert heeft zijne kroon afgestooten.* Verkleinw. *kroontje: het kroontje van het oog*, het wit. Zamenstell. *gloriekroon, kerkkroon, lauwerkroon, martelkroon, muurkroon*, die, oudtijds, gegeven werd aan hem, die den muur eener belegerde stad, voor anderen, beklom, *rijkskroon.* — *Kroonengoud*, zekere goudsoort, *kroonlijst, kroonprins, kroonrad*, zeker rad in een uurwerk, *kroonras*, eene soort van fijn saai, *kroontjeskruid, kroonwerk*, enz.

Het is zeer waarschijnelijk, dat wij dit woord uit het lat. *Corona*, fr. *couronne*, ontleend hebben, schoon de harde *oo*, in *kroon, kroonen*, volgens Kil. en de maaslandsche uitspraak, met het gr. *κορωνίς, summitas, vel apex alicujus rei*, overeenkomt. Behalve dit, behoort het tot de woorden *krans* en *rond*, en drukt, eenigzins het denkbeeld van rondheid uit. In het wallis. is *crwnn, cren*, en in het ijsl. *cruin* rond. In het hebr. heet קרן een horen, een krans, eene kroon, eer, luister.

KROONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kroonde, heb gekroond.* Met een hoofdsieraad omwinden: *men kroonde eertijds de Dichters met laurier.* Den prijs toekeuren:

een

eene gekroonde, anders *bekroonde*, *verhandeling over eenig onderwerp*. Sieren, optooijen: *gij kroont het jaer uwer goetheijdt*. Bybelv. Luister en eer verschaffen: *het einde kroont het werk*. *U kroont verdiende lof*. Poot. *Iemand met eenen kluppel kroonen*, hem toedekken met slagen. In de eigenlijkste beteekenis des woords, iemand, onder de plegtige opzetting van eene kroon, de koninglijke waardigheid en magt opdragen, of dezelve daardoor bevestigen: *eenen koning kroonen*. Van hier heten Vorsten *gekroonde hoofden*, dat zijn Pausen, Keizers en Koningen. Het naamw. *krooning* is de plegtige handelwijs zelve, de inhuldiging van eenen Vorst.

KROOS, z. n., vr., *der*, of *van de kroos*; meerv. *kroozen*. Hetzelfde als kreus, slechts met eenen anderen tongval. Halma noemt het onz., schoon men, gewonelijk, het vrouwl. geslacht hoort uitspreken.

KROOS, (*kroost*, bij Kil. ook *kroes*, *kroest*) z. n., o., *van het kroos*; zonder meerv. De kronkelige ingewanden, hoogd. *gekröse*, denkelijk van *kroes*, sterk gekronkeld. *Een krassende rave, die op het kroos en darmen van ghevelde lijken aest*. De Brune.

KROOSJE, z. n., o., *des kroosjes*, of *van het kroosje*; meerv. *kroosjes*. Kleine pruimpjes.

KROOST, (*kroos*) z. n., o., *van het kroost*; zonder meerv. Waterkroost, eendengroen.

KROOST, z. n., o., *van het kroost*; zonder meerv. Afval van eendvogelen en ganzen: *dus zegt men afval voor 't kroost van ganzen*. Outhof. *Kroost*, zegt Huydec., is, in het gelaat der menschen, datgene, welk ieder in het bijzonder heeft, en waardoor elk mensch te kennen is. Vond. zegt, dat kalisto den knaap Arkas *aan het kroost*, d. i. aan de trekken, aan de zweming van het gelaat, *kende*, namelijk voor haren zoon. *En 't vaderlijcke kroost straalt levende uit uw wezen*. Vond. Overeenkomstig met dezen zin, dien men, weleer, algemeen aan het woord *kroost* hechtte, daar men hetzelve met gelaat en gelaatzweming verwisselde, spreekt S. van Hoogstraten van de *kroostkunde*, voor gelaatkunde, of aanzigtskunde. Nog wordt het woord *kroost*, voor gelaat, in Braband en onder Breda, gebezigd. En daar de kinderen, gemeenelijk, iets van hunner Ouderen *kroost* voeren, gelijk S. van Hoogstr. zegt, of omdat in de kinderen het beeld der Ouderen als herleeft,

leeft, zoo worden de kinderen zeer gemeen het kroost der Ouderen genoemd: *door ſtaatzucht aengedreven, gelt zijn gebodt ons manlijk kroost het leven.* POOT. Ook wordt het van dieren gezegd, alhoewel met betrekking op menſchen, die, eigenlijk, door dezelven bedoeld worden: *gij adderenkroost! wie heeft u aangewezen*, enz.? HAMELSV. OVERZ. Zamenſtell. *nakroost.*

KROOT, zie *karoot*

KROP, z. n., m., *des krops*, of *van den krop*; meerv. *kroppen.* De voormaag in graanetende vogelen, waar de korrels, eer zij in de maag komen, geweekt worden: *de haan heeft zijnen krop vol.* In eenen verachtelijken zin wordt het van menſchen, die veel en gulzig eten, gezegd: *hij heeft zijnen krop gevuld.* Een verhard gezwel onder de kin: *eenen krop hebben.* Borst: *hij ſtak den krop voor uit.* De boezem der vrouwen:

Bloemert wierp, met roozeblaaden,
In haar aanzicht, nek, en krop. HOOFT.

Gemoed: *haar krop werd zoo vol, dat zij* enz. — *Schreijen met een vollen krop.* VOND. *Dit ſteekt hen in den krop*, (zij zijn daarover gebelgd) VOND. *Des moors verbolgen krop.* HOOFT. De hals van de blaas is *de krop* derzelve. Voor ſalaad: *ik heb de kroppen laten ſchieten.* PIETERSON verkiest, in deze laatſte beteekenis, het vrouwl. geſlacht. Van hier *kroppig*, droog, dat ligt ſtopt; ook hoofdig, kwaadaardig. Zamenſt.: *kropaas*, deeg, om hoenderen te mesten, *kropader*, *kropbeen*, *kropgans*, *kropgezwel*, *kroplap*, *kropſalaad*, *kropvogel*, *kropzweer.*

KROPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kropte, heb* en *ben gekropt.* Bedr., den krop vullen door eten te geven: *jonge vogels kroppen.* Ook wordt het van andere dingen gebezigd: *de Vlisſingers hadden, met eenighe ſcheepen vol puins, de Schelde gekropt.* HOOFT. *Leed kroppen*, anders *opkroppen. Lonken, die kroppen 't hart met overvloedt van vonken.* HOOFT. Onz., met *hebben*; tot eene krop ſchieten: *de ſalaad begint te kroppen.* Met *zijn*; dik worden: *zoo men 't laat in 't goede graazen niet, zoo kropt het aan het quaadt: en berst wel dikwijls uit.* HOOFT. Van hier *kropper*, kropſalaad; ook, die een kropgezwel heeft, insgelijks eene duif met eenen dikken krop, ook wel *kropperd* — *kroppersch: kropperſche duiven.*

KROPPIER, z. n., vr., *der*, of *van de kroppier*; meerv.

kroppieren. Bij Kil. *kroppier*, *achterkroppier*. Het is een ond. woord, beteekenende het verhevene deel van een paard, bij den ſtaart; anders het gat: *die in de zale niet kan*, *moet te vrede zijn op de kroppier te zitten*. De Brune. Uit het fr. *croupiere*, *croupe*, ital. *groppa*.

KROT, z. n., o., *des krots*, of *van het krot*; meerv. *krotten*. Een kot, een klein huisje. Verkleinw. *krotje*. Ook voor een bordeel, of hoerhuis. En van hier het onz. w., *krotten*, met *hebben*, voor nachtbraken, en wel in *krotten*, of ſlechte huizen, bordeelen: *hij had den ganſchen nacht gekrot*.

KROT, (*krotte*) z. n., vr., *der*, of *van de krot*; meerv. *krotten*. Een vlaamsch woord, beteekenende kladdig ſlijk, dat, op de kleederen ſpattende, opdroogt. Van het fr. *crote*, *crotte*, ſlijk, modder; misſchien uit het lat. *crusta*, eene korst. De Brune gebruikt het verkleinw., *krotje*: *neuskrotje*, voor ſnottebel. Kiliaan heeft *krotte*, en het w. *krotten*, ſlijk van de kleederen afborstelen. Wij vinden het woord *krot* ook voor nadeel, verlies, gebezigd: *daer ghij hun groote krot ende hinder mede doet*. Vel. Chr. v. Hoorn.

KRUB, zie *krib*.

KRUGCHEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kruchte*, *heb gekrucht*. Klagen, ſtenen. Van hier *krugcherd*. Van den klank gevormd.

KRUICIFIX, (*krucifix*) z. n., o., *van het krucifix*; meerv. *kruicifixen*. Ond. woord, in de dagelijkſche taal alleen gebruikelijk, beduidende een afbeeldſel van Kristus, hangende aan een kruis. Uit het lat. *cruci adfixus*, aan het kruis gehecht.

KRUID, z. n., o., *des kruids*, of *van het kruid*; meerv. *kruiden*. Een gewas, eene plant, die niet onder heesters of boomen geteld kan worden. In eenen zeer uitgebreidden zin bevat dit woord alle ſoorten van zulke gewasſen. Men gebruikt dan de zameng.: *kruidkenner*, *kruidkunde*. Lubl. de Jonge ſtelt voor, om, in de plaats van *kruidkunde*, voor *botanie*, een algemeener woord te nemen, en wel *plantkunde* (en dus ook *plantkenner*), voor zoo ver ook boomen, heesters en andere gewasſen binnen het bereik dier wetenſchap liggen. — Bepaalder, met uitzondering van gras en balmſchietende granen: *dat de aerde uitſchiete grasſcheutkens*, *kruyt zaet zaeijende na ſynen aert*. Bybelv. Nog bepaalder, eetba-

bare kruiden: *hij leest kruiden voor de keuken.* Speserijen: *het fijne kruid is opgeslagen.* Hierheen behooren de zam.: *kruiddoos*, *kruidkoek*, *kruidnagel*, *kruidnagelboom*, *kruidnagelhout*, *kruidnoot*, *kruidwinkel.* Heelkruiden: *gij moet kruiden op jenever zetten. Met 't schild van heilzaam kruid.* JONCKTYS. Enkele eetbare gewassen noemt men ook wel met den blooten naam van kruid: *ik begeer geen tuinboonen zonder kruid*, voor *kuun*, boonkruid. Oneigenlijk zegt men van stoute kinderen, in de dagelijksche taal: *ik ken dat kruid wel.* Verkleinw. *kruidje. Kruidje roer mij niet*, een zeker kruid; ook een netelig mensch. Van hier *kruidachtig*, *kruidig*: *die kost is heel kruidig*, in het gemeene leven *kruijig*. Voor net, kostelijk, zwierig: *eene kruidige (kruijige) vrijster*, waarvoor men ook *kruiderig* zegt; b. v. *kruiderig gekleed.* Zamenstell.: *adderkruid*, *bloedkruid*, *boonkruid*, *boonenkruid*, *citroenkruid*, *duizendkruid*, enz. — *Kruidbed*, *kruidboek*, *kruidhaler*, *kruidhof*, *kruidlezer*, *kruidworm*, enz.

Kruid, OTFRID. *chrut*, WILLER. *krut*, bij NOTK. in het meerv. *chriutter*, *chroter*, hoogd. *kraut*, nederf. *kruud*, zw. *krut* en *krydda.* Het stamt, zonder twijfel, van het angelf. *growan*, zw. *gro*, ons *groeijen*, af.

KRUID, z. n., o., *des kruids*, of *van het kruid*; zonder meerv. Buspoeder, schietkruid: *kruid en loot te koop. Hij heeft al zijn kruid verschoten*, ook: hij heeft al zijne kragten verspild. Zamenst.: *kruidbus*, *kruidflesch*, *kruidhoren*, *kruidhuis*, *kruidkamer*, *kruidkoker*, *kruidkooper*, *kruidlepel*, *kruidmaat*, *kruidmaker*, *kruidmolen*, *kruidstoof*, *kruidton*, *kruidtoren.* ADELUNG leidt het woord af van een verouderd werkw. *kruten*, ons *gruizen*, *vergruizen.*

KRUIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kruidde*, *heb gekruid.* Met speserij bestrooijen, vermengen: *die worst is sterk gekruid. Gekruidde kaas*, anders *kruiderkaas*, *kruijerkaas.* — *Gekruidde wijn*, anders *kruiderwijn*, *kruijerwijn.* Van hier *kruidenier*, *kruidenierswinkel*, *kruiderij.*

KRUIDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kruiderde*, *heb gekruiderd.* Hoefsmidswoord; een stuk nieswortel op de borst van een paard leggen, om het van eenig ongemak te genezen.

KRUIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik krooi*, *heb gekrooijen* (*ik krood*, *heb gekroden*). Men gebruikt het ook

ook gelijkvl.: *ik kruide*, *heb gekruid*. Op eenen kruiwagen vervoeren: *ik alleen kan driehonderd pond kruijen*. Fig.: *iemand tot een ambt kruijen*, hem, tegen zijne verdiensten, aan een ambt helpen. Onz., met *hebben*: *hij kan zwaar kruijen*. *Met kruijen den kost winnen*. Van het ijs op rivieren, wanneer deszelfs schotsen, door den stroom, voortgedreven worden en op elkander schuiven, zegt men: *het ijs kruit*. Van hier *kruijer*. Zamenstell.: *kruijersgild*, *kruijerswerk*, *kruiwagen*, *kruizeel*. In Friesl. zegt men nog *kroden*. Zie *kruiwagen*.

KRUIK, z. n., vr., *der*, of *van de kruik*; meerv. *kruiken*. Eene aarden waterflesch, met eenen buik: *eene kruik met wijn*. Ook uit andere stof gemaakt: *eene grieksche kruik*. Vond. Eene lederen waterflesch: *ende sij hadde haer kruijke op hare schouder*. *De kruik gaat zoo lang te water, dat zij breekt*, de kwaaddoener wordt eindelijk eens gestraft. *Ergens de kruiken bestellen*, het bestel van eene zaak hebben. Eene *kruik* noemt men ook de *urna* der oude Romeinen, waarin zij de asch der verbrandde lijken bewaarden. Daar, eindelijk, de grieksche en latijnsche Dichters stroomgoden verzierden, van welken ieder over eene bijzondere hoofdrivier het opzigt had, zoo hebben ook onze vaderlandsche Dichters deze beeldtenis behouden, en stellen zich dezelven voor, als goten zij den stroom uit eene kruik: *die den stroom uit zijne kruik giet*. Vond. *Stroomkruik* heeft Hoogvl. Van hier, dat de Dichters dit woord voor den oorsprong, de bronwel des rivierwaters, nemen: *de Scharp' gemuilband en in zijne kruik gedompeld*. Antonid. Voor den uitgang eener rivier, waar zij zich met een ander water vermengt: *daar Mincius zijn kruik in Padus boezem stort*. Vond. *Daer de Schie haer kruik giet in de Maes*. Poot. Verkleinw. *kruikje*. Zamenstell.: *aschkruik*, *bierkruik*, *inktkruik*, *oliekruik*, enz.

Kruik, Otfrid. *kruag*, hoogd. *krug*, nederf. *kruke*, middeleeuw. *creche*, *cruga*, *corcha*, dat, door die letterverzetting, met het lat. *orca*, *urceus* overeenkomt. Bij Ulphil. *aurkge*, fr. *cruche*, oudfriesch *crocha*, zw. *kruka*, eng. *crook*, angelf. *crocca*, wall. *cregen*. Het behoort tot het geslacht van *kroeg*, *kruk*, *krom*, enz.

KRUIL, z. n., vr., *der*, of *van de kruil*; zonder meerv. Men gebruikt het in de spreekwijs: *om de kruil*, om de kool, om te lagchen.

KRUILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kruilde, heb gekruild.* Een woord, dat een zeker geluid van duiven nabootst; eng. *to croo.* *Duif en doffer trekkebekt, knort en kruilt.* VOND.

KRUILING, z. n., m., *des kruilings*, of *van den kruiling*; meerv. *kruilings*, *kruilingen.* Eene ſoort van kleine appelen. HALMA kiest het vr. geſlacht. Het ſchijnt, als *guldeling*, *krakeling*, *haring* enz. meer naar het manl. te hellen.

KRUIM, z. n., vr., *der*, of *van de kruim*; het meerv. is buiten het gebruik. Het binnenſte van brood, het tegendeel van korst: *en ſluit' de kruim in eene korst.* VOND. Overdr., voor verſtand: *in dat boek ſteekt kruim.* Verkleinw. *kruimpje.* Van hier *kruimachtig*, *kruimig.*

KRUIMEL, z. n., vr., *der*, of *van de kruimel*; meerv. *kruimels*, *kruimelen.* Verkleinw. *kruimeltje.* In ſtukken gewrevene kruim, broodkruimel: *de hen pikt de kruimels op.* *De broodkruimelen ſteken hem*, hij is heel dartel. In het gemeene leven gebruikt men het ook voor een weinigje: *hij krijgt geene kruimel van dat alles.* Van hier *kruimelig*, ook voor karig, gierig.

KRUIMELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruimelde, heb* en *ben gekruimeld.* Bedr., aan kruimelen wrijven: *ik heb het brood gekruimeld.* Onz., met *zijn*; met kruimelen uitvallen: *dat brood kruimelt zeer.* Van hier *kruimeling*, welks meerv. *kruimelingen* de fijne brokjes van ſcheepsbeſchuit te kennen geeft.

Al deze woorden hebben hunnen oorſprong van het angelſ. *cruman*, vergruizen, dat met het gr. *κρωμνον*, eene kruimel, en het hebr. גרם, verbrijzelen, verwant is.

KRUIN, z. n., vr., *der*, of *van de kruin*; meerv. *kruinen.* De eerſte beteekenis dezes woords ſchijnt die van eenen ronden kring te wezen, overeenkomende met het walliſ. *crwnn*, *cren*, ijsl. *cruin*, rond, en uit eene bron, met *kroon*, lat. *corona*, voordgevloeid te zijn. Die eerſte beteekenis kan men nog vinden in *de kruin* van ſommige roomſche Geestelijken, wier hoofd zoo geſchoren wordt, dat er een kring, door de blijvende haarſtrook, gevormd wordt. Men noemt dat, daarom, in het fr. ook *la couronne*, de kroon. Van hier is het woord overgegaan, om den hoofdſchedel uittedrukken: *geen hair gaat van uw kruin verloren.* RAESFELD.

 Het

Het hoofd in het gemeen: *daer paste hem der dichtren lauwerkroon om zijne kruin.* Vollenhove. *Het schort hem in de kruin*, het loopt met hem door. *Hij kan dat niet in zijne kruin krijgen*, niet begrijpen. Voords bedienen Dichters zich van dit woord, om het uitstekende toppunt, het bovenste deel van iets aanteduiden. Zie hier eenige voorbeelden: *op de kruin van 't ravelijn.* Hooft. *De kruin des westertorens.* Vond. *De kruin des bergs.* Voor stadsgebouwen: *van Nisaes hooge kruin.* Vond. Voor wouden op den top der bergen: *de bergen van hunn' kruin berooven.* Hooft. Voor de oppervlakte der zee: *zomtijdts doe ik zuchten den zeeman, die te trots mijn blaeuwe kruijn bezeyldt.* Rodenb. Voor de kim der morgenwolken: *scharp uchtens goude kruin in 't oosten schittert.* Hooft. En meer andere voorbeelden. Eindelijk wordt het voor den ganschen persoon genomen: *verachten de baerden, en prijsen geschoren kruinen.* Rodenb.; bij welken ook een bijv. n. *gekruind* voorkomt: *rond gekruinde bomen.* Zamenst.: *kruinpunt*, (*kruinstip* bij Hooft) het *zenith* bij de Hemelloopkundigen genaamd, — *kruinscheren.*

KRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kroop, heb en ben gekropen.* Eigenlijk, zich, door middel van de voeten, langzaam op den grond voord bewegen; wanneer het vooral van gekorvene dieren en wormen gebruikt wordt: *'t kruijpende gedierte, dat op der aerde kruijpt.* Bybelv. Insgelijks van zulke viervoetige dieren, die op hunne korte beenen langzaam voordgaan: *dit sal u onder het kruijpende gedierte onrein zijn; het weselken, de schiltpadde, de swijnegel*, enz. Bybelv. Van menschen, wanneer zij op handen en voeten, of knien, voordgaan: *het kind kruipt, eer het loopt. Ik konde door het gat niet heen, of ik moest kruipen. Hij heeft op handen en voeten gekropen*, en, *hij is op handen en voeten door het gat gekropen.* Zie Inl bl. 145. Voords gebruikt men het woord in eenen engeren zin, met het bijbegrip van eene vernederende bukking; wanneer het gezegd wordt van schepselen, die anders niet kruipen. Zoo *kruipt* de hond, die gedreigd wordt. *De vos kroop in zijn hol.* Oneig., zegt men het van gewassen, die hunne ranken laag langs den grond schieten: *de aardbezien kruipen over het pad. Een' wingert. die langs d'aerde kruipt en slingert.* Poot. Van eene vlam: *om*

de kruipende vlam tot blaakren op te stooken. Hooft. Van den wind, wanneer zij ongemerkt verandert: *de wind kruipt naar het westen.* Van de langzame vordering eener zaak: *dat werk gaat kruipend.* Oneig. wordt het ook van menschen gebruikt, wanneer zij, b. v., iets steelswijze doen: *te bedde kruipen.* Wanneer zij zich slaafsch vernederen: *hij gedroeg zich jegens den vorst met eene kruipende laagheid. Hij kroop voor mij, toen hij in nood was.* Wanneer zij tragelijk voordgaan: *ik kom den weg schier gekropen. In zijne schulp kruipen*, zijn woord niet durven houden. *Iemand in het gat kruipen*, hem laag vleijen. Deelw. *kruipend: het kruipende gedierte.* Voords *kruipelings: kruipelings indringen.* De Brune. *Kruiper, kruiping.* Zamenstell.: *kruiphen*, kleine hen — klein vrouwmensch, *kruiphol.*

Kruipen, hoogd. *kriechen*, Notk. *chriechen*, *chresan*, zw. *kräka*, *krijpa*, ijsl. *kreika*, *kriupa*, nederſ. *krupen*, angelſ. *creopan*, eng. *to creep*, fr. *croupir*, gr. ἑρπειν, waaruit het lat. *serpere* en *repere.* Ons nederd. *rijp* en *rups* zijn uit dezelfde bron. Het woord schijnt en eene nabootsing van het geritsel eens kruipenden diers te zijn, en tevens op het vasthouden met de *kromme* nagelen, in het voordgaan, te zien; zoodat de wortel *krom* mede in aanmerking kan komen. A. Myl. vraagt: heerscht er niet zekere overeenkomst tusschen het gr. χριμπτειν, *manibus extremis niti*, het fr. *griper*, en ons *kruipen?*

KRUIS, z. n., o., *des kruises*, of *van het kruis*; meerv. *kruisen.* In den eigenlijksten zin een regt ligchaam, op welks boveneinde een ander ligchaam overdwars zich uitstrekt, in de gedaante van eene lat. T, welke gedaante, anders, *het Antoniuskruis* heet. In deze oorspronkelijke en eerste beteekenis komt het nog, somtijds, voor. Zoo noemen de papiermakers hun houten werktuig, waarmede zij, in de hangschuren, de vellen op de geschorene touwen hangen, om te droogen, *een kruis.* In verderen zin, ieder ligchaam, dat een ander ligchaam, op eene zekere wijs, doorsnijdt, of de gedaante en figuur van hetzelve. Zoo noemt men het *St. Andries*, of *het bourgondische kruis*, dat de form van eene groote X heeft. Een gaffelkruis is als eene Y. Meest wordt iets *een kruis* genoemd, wanneer twee ligchamen elkander, in eenen regten hoek, doorsnijden. Hiervan

zegt men: *iets in het kruis leggen*, het zoo plaatsen, dat het die gedaante hebbe. Men gebruikt, hier, ook het bijw. *kruiselings: hij zat met de beenen kruiselings.* Van hier wordt de naam *kruis* aan vele dingen geeigend. *Het kruis van den rug. Het kruis in eene venster. Een nieuw kruis in eene broek zetten.* En in meenige andere gevallen. In eene naauwere beteekenis, is een kruis een werktuig, waarop men, eertijds, slaven, voornamelijk, eene smadelijke en smertelijke doodstraf aandeed. Zoo erkennen alle kristenen, dat JEZUS aan *een kruis* gehecht en daarop gestorven is. Voords het teeken des kruises: *een kruis maken*, of *slaan.* Een halssieraad: *een diamanten kruis.* Het lijden van KRISTUS: *roemen in het kruyce onzes Heeren.* BYBELV. De leer van den gekruisigden: *de ergernisse des kruices.* BYBELV. Het lijden der kristenen: *zijn kruis op zich nemen. Onder het kruis leven, prediken*, dat is onder vervolging. Allerlei wederwaardigheden in het gemeen: *ik heb veel kruis in de wereld. Dit kortstondig kruis.* M. L. TYDW. *Ieder huis heeft zijn kruis*, ook *ieder huisje heeft zijn kruisje*, elk mensch heeft zijn lijden. De voornaamste zijde van gemunt geld, wegens het gestempelde kruis op verscheidene muntstukken. Hierheen de spreekwijs: *kruis noch munt hebben*, geen geld hebben. *Kruis of munt?* eene vraag in een zeker spel. Verkleinw. *kruisje.* Van hier *kruiselings.* Voords heeft VOND. *het kruisdom*, voor het verdrukte kristendom. Zamenstell: *huiskruis*, huisselijke ramp. — *Kruisbeeld*, *kruisbeeldwerker*, *kruisbeting*, (kruishout) *kruisberg*, *kruisbezie*, *kruisbezienboom*, *kruisbloempje*, *kruisboek*, kasboek, *kruisboog*, *kruisboom*, een kruis, *kruisbroeder*, eene soort van geestelijken, *kruisdagen*, drie plegtige gebededagen voor hemelvaartsdag, *kruisdistel*, *kruisdood*, *kruisgaïg*, — *kruisgetuige*, bij H. DULL. — *kruisgezant*, *kruisgulden*, tien guldens, *kruisharing*, die gevangen en getond is, na den dag der kruisvinding, die op den derden van bloeimaand invalt, *kruishoek*, eene plaats, waar het goed is met schepen te kruisen, *kruishout*, het hout van het kruis — dwarshout — kruisbeting — en een tuig, om krassen in hout te maken, *kruisklamp*, *kruiskerk*, *kruiskazijn*, *kruiskool*, houtskool, *kruiskring* van den hemelkloot, *kruisleer*, *kruisnet*, totebel, *kruispaal*, *kruispad*, *kruisraam*,

kruissteng, *kruisstuk*: *het kruisstuk van een lam* — *kruisstraat*, *kruistogt*, de zoogenaamde heilige oorlog tegen de ongeloovigen en ketters, dus geheten naar het kruis, welk zij, die denzelven mede ondernamen, op hunne kleederen lieten naaijen, *kruisvaarder*, soldaat in den h. oorlog, *kruisvaart*, *kruisverheffing*, de veertiende dag van herfstmaand, *kruisvinding*, *kruisweg*, *kruiswerk*, *kruiswijze*, — *kruiswoord*, bij Jung — *kruiswortel*, *kruiszeil*.

Kruis, bij Isidor, Otfrid. en Willer. *cruce*, Stryk. *chreuce*, in het gedicht op den heil. Annus *creiz*, bij de zwab. Dichters *kruice*, hoogd. *kreuz*, nederſ. *krüz*, angelſ. *cruce*, eng. *croſs*, zw. *kryſs* en *kors*, deen. *kors*, ſlavon. *krest*, wend. *krisch*, perſ. *cruſc*. Omdat dit woord, zeer vroeg, in eene duitſche gedaante voorkomt, verkiest Adel. hetzelve niet zoo zeer van het lat. *crux* afteleiden, als wel aan het lat. en duitſche woord éénen oorſprong toetewijzen; te weten het wortelwoord *kruk*.

KRUISEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruiste*, *heb gekruist*. Bedr. wordt het van gewapende ſchepen gezegd, die op eene zekere hoogte heen en weder varen: *het ſchip kruist de engte*. Hooft. *De rappe zeeliën kruisſen de zoute zee*. Poot. Heen en weder loopen, in den loop als doorſnijden: *hij heeft den weg wel driemaal gekruist*. In het kruis leggen. Bij Poot vindt men het deelw.: *terwijl wij ſtil en zacht*, *dus met gekruiste kuiten*, *hier zitten*. Aan een kruis hechten: *Alexander liet vele duizenden kruiſen*. *Het vleesch kruiſen*, eene bijbelſche ſpreekwijs. Het teeken van het kruis maken, wederk.: *zich voor het eten kruiſen*. Leed, hartzeer verwekken: *denk*, *hoe 't mij kruist*. Vond. Men gebruikt ook het deelw. *gekruist*: *de gekruiste kristus*. *Met iets gekruist zijn*. *Het leven is met de vagebonderij niet meer ghekruijst*. Rodenb. Onz., met *hebben*: *op zee kruiſen*. *Op de vijandelijke ſchepen kruiſen*. Van hier *kruiſer*, een ſchip, dat op zee kruist, meerv. *kruiſers*, het volk, dat op dien bodem ingeſcheept is.

KRUISIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kruiſigde*, *heb gekruiſigd*. Aan een kruis klinken. Oneig.: *der wereld gekruiſigd zijn*, eene bijbelſche uitdrukking. Het is eigenlijk een voorddur. werkw. van *kruiſen*.

KRUIVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kruifde*, *heb gekruifd*.

Dit woord is, thands, geheel uit het gebruik, en deszelfs beteekenis bijna vergeten; omdat de zaak, daardoor gemeend, in onze tijden, geheel in onbruik is. Bij Schrijvers van vorige eeuwen komt het woord meer dan eens voor, en beteekent het haar met glinsterend goudstof bestrooijen: *goedt hebt gij dan blonde kuiven met poeetsche schaft te kruiven, dat ze blijder blinken schier.* Hooft. Van hier de deelw. *kruivend*, *gekruifd: al flonkert kruivend goudt, zoo zwaddrigh, om uw hoofdt.* Hooft. *Brengt uw' broeder den gekruifden Min.* Hooft. *En tintelt er een star, die repp' haar hooft gekruift.* Hooft. Dezelve zet het lat. van Tacitus: *rutilatum crinem*, door *gekruift hair* over; voor welk *gekruifd* ook *kruifd* gevonden wordt: *om de kruifde plek van de lokjes.* Hooft. *Met blonde en kruifde pruik.* Vond. Voords *kruivig: 't blonde haijr kruivich toijen op met glinsterend gesteent'.* Rodenb. Eindelijk wordt ook het, hiervan gevormde, zelfst. naamw. *gekruif* bij Rodenb. gevonden: *heur blonde haijrs gekruijf.* De oorsprong des woords is onzeker.

KRUIWAGEN, z. n., m., *des kruiwagens*, of *van den kruiwagen*; meerv. *kruiwagens.* Een bekend voertuig, zijnde een wagen met een wiel, die met de handen voordgestuuwd wordt. Oneigenl., veel vermogende voorspraak tot het verkrijgen van ambten, of andere voordeelen: *hij heeft eenen goeden kruiwagen — hij zit op den kruiwagen.* Kil. heeft *krodewagen*, van het oude *kroden*, nu *kruijen.*

KRUIZEMUNT, z. n., vr., *der*, of *van de kruizemunt*; zonder meerv. Munte, lat. *mentha*, eene plant. Zij draegt haren naam, omdat haar blad *kruis*, dat is kroes, is; derhalve niet *kruis en munt.*

KRUK, z. n., vr., *der*, of *van de kruk*; meerv. *krukken.* Een sterke stok, met een gaffelvormig dwarshout aan zijn boveneinde, waarvan zich lamme of kreupele menschen bedienen: *op krukken gaan.* Een stok met een dwarshout: *eenen vogel op de kruk hebben.* Overdr. noemt men eenen knoeijer, broddelaar, met dezen naam; wanneer het woord manl. is: *hij is maar een kruk. Eene kruk* wordt ook wel eens een zwak vrouwmensch genaamd. De Italianen hebben *gruccia.* Naar de aanmerking, reeds door J. Lipsius gemaakt, is dit woord met het lat. *crux*, ons *kruis*, en *krom* van eenen oorsprong.

ſprong. Het begrip van kromte heerscht er ook, wanneer wij eene ſoort van deurknop, waarmede men het ſlot open draait, *kruk* noemen.

KRUKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik krukte*, *heb gekrukt*. Met krukken gaan; ook na eene ziekte ſukkelen. Van hier *krukkig*, voor ziekelijk, ſukkelende, in de dagelijkſche verkeering.

KRUL, z. n., vr., *der*, of *van de krul*; meerv. *krullen*. Het woord beteekent, in het algemeen, eene rigting, die van eene regte lijn afwijkt. Zoo gebruikt Hooft het voor de fronſelende omkromming van den neus: *en zie, naar dat mij dunkt, de krul in iemandts neuz*. Datgene, dat door de ſchaaf van het hout wordt afgezonderd, en, om zijne dunheid en veerkragt, zich omkromt: *hij brandt krullen onder den pot*. Voornamelijk wordt het genomen voor de haarlokken, die, of van natuur, of door kunst, omgebogen worden: *zijn haar is uit de krul*. Overdr.: *een zeggenstrant, die ſtijf ſtaat van krullen der redeneerkunde*. Trip. *Hij moet altijd eene krul meer hebben, dan een ander*. Kuur, gril: *wonderlijke krullen in het hoofd hebben*. Van hier *krullig*, wonderlijk, verward — koddig. Zamenſtell.: *krulbol*, (*krullebol*) *krulijzer*, *krulkool*, *krullenjongen*, de jongſte op eenen timmersmanswinkel, die de krullen moet opzamelen. *Krullenmaakſter*, *krulpriem*, *krulſalaad*, *krultabak*, ook enkellijk *krul* genoemd: *goudſche krul* — *krultang*. Zonder twijfel behoort het woord tot *kronkel*, *krom*.

KRULLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik krulde*, *heb gekruld*. Bedr., in krullen leggen: *eene pruik krullen*. Krulswijze buigen. *een weelig luchje krulde de vaen*. Vond. *Dat de Eufraat met ſchuim zeekere ringen krulde, gelijk een ſluierkroon*. Hooft. Onz., met *hebben*: *mijn haar krult niet*. Zich krulswijze buigen: *de baren krullen boven 't vlak, en geesſelen de rotſen*. Hoogvl. Van hier *krulling*.

KUB, zie *kib*, *kibbe*.

KUCH, (*knuch*, *knoch*) z. n., vr., *der*, of *van de kuch*; het meerv. is buiten gebruik. Het woord is van den klank gevormd, beteekenende eenen droogen, ſtootenden en korten hoest. Eene longziekte van koebeesten heet, om dezelfde rede, *kuch*. Verkleinw. *kuchje*.

KUDDE, z. n., vr., *der*, of *van de kudde*; meerv. *kudden*. Een hoop klein vee, van ſchapen, geiten, enz.

Ee-

Eene kudde drijven — weiden. D' Aartsvader komt zijn grage kudde weien. Hoogvl. *Gij verscheurt en vilt de kudde.* De Deck. Oneig., naar den bijbelschen stijl: *de kudde van Kristus*, de kerk. Zamenstell.: *kuddeboter*, verkensreuzel, *kuddehoeder*. *Kudde* wordt zeer wel gebruikt van tamme, maar niet van wilde dieren. Vond. spreekt derhalve kwalijk van *eene kudde wreede wolven*, M. Martinius leidt het woord van het lat. *coetus*, een verzamelde hoop, af: dit schijnt slechts, gevallig, in den klank der letteren overeen te komen. Misschien is het uit eene bron met het eng. *kid*, een geitje, hebr. גדי. Anders grenst het aan het hebr. גד en גדוד, een troep, hoop.

KUDS, *kudse*, zie *knods*.

KUF, z. n., vr., *der*, of *van de kuf*; meerv. *kuffen*. Kit, vuile kroeg: *een deel gespuis, dat men uit kraamers winkels, kuffen, en kroegen, opstommelde.* Hooft. *Hoe kuf en kroege krielt van macht van ambachtslieden.* J. de Deck. In Nederf. heet *küffe* een slecht, gering huis, een kot. In zoover dit woord eene holle ruimte beteekent, behoort het tot *koffer*, het hoogd. *kufe*, ons *kuip*. Een kuil, hol heet in het chald. גב.

KUGCHEN, (*kigchen, knugchen, knogchen*) onz. w., gelijkvl. *Ik kuchte, heb gekucht.* De kuch hebben: *gij weet dat minne flaeuwt en liefde griffig knochte.* Rodenb. Van hier *kugcher, kuchster, kugching*, (*knugcher, knogcher*).

KUIF, z. n., vr., *der*, of *van de kuif*; meerv. *kuiven*. Een vedertop, op het hoofd van sommige vogelen: *de vogel stak zijne kuif op.* Een zeker vrouwenhulsel: *bekoort door deze kuif.* Vond. Verkleinw. *kuifje*. In het fr. *coife*. Inzoover het eene bedekking van het bovenste deel des hoofds aanduidt, schijnt het met *kap, huif*, uit eene bron te komen. Van hier *kuivig*, welk bij v. Mander met *haar* zamengesteld voorkomt: *haijrkuijvige Grieken.* Zamenstell.: *kuifhen, kuifmuts*.

KUIJER, z. n., m., *des kuijers*, of *van den kuijer*; zonder meerv. Wandeling. Verkleinw. *kuijertje*. *Ik heb eenen kuijer van drie uren gedaan.*

KUIJEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuijerde, heb gekuijerd.* Kiliaan verklaart het door omwandelen, om zich te verkwikken. Bij Hooft vindt men het zam. *omkuijeren*. In Geld. gebruikt men het ook voor kouten, welke beteekenis bij Kil. ook voorkomt. In dien

zin

zin zegt HOOFT: *naa reeden van ſtaat gekuijert.* Van hier *kuijering.* In den eerſten zin ſchijnt het een voordd. w. van *keeren*, in den laatſten van *kouten.*

KUIKEN, zie *kieken.*

KUIL, z. n., m., *des kuils*, of *van den kuil*; meerv. *kuilen.* Door dit woord wordt, in het gemeen, eene diepte verſtaan, een gat in de aarde, eene holte. Meenigvuldig zijn de voorvallen, waar dit woord te pas komt: *eenen kuil graven — delven — dempen. Nu gae ik naer den woesten kuil, daer Daniel* enz. POOT. Een graf, met verachting: *zij worpen het lijk in den kuil. De kuil van een visſchers net*, deszelfs achterſte gedeelte. *De kuil van den hals.* Verkleinw. *kuiltje: een kuiltje in de kin — in de wangen.* Van hier *kuilachtig*, *kuilig.* Zamenſtell.: *kuilhaar*, ook *kuilmos* genaamd. Het woord behoort tot den wortel, waarop het gr. κοιλος, het lat. *coelum*, en ons woord *kil* gegroeid zijn.

KUILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kuilde, heb gekuild.* Eigenlijk, eenen kuil maken. Verder, in eenen kuil leggen, zetten: *aardappels — boomen* enz. *kuilen.* Begraven, in eenen verachtelijken zin: *Jakob werdt, als verwaten, aan de veste gekuilt.* HOOFT. Ook zonder dat verachtelijke denkbeeld: *den konstenaar alhier gekuilt is ſterf — geboortedagh geweest.* HOOFT.

KUIM, (bij KIL. *kuijm*, *kume*) bijw. Naauwelijks.

Si voeren cume op enen daghe
Die langhe van enen armborstſlaghe. M. STOKE.

Op ſommige plaatſen der Veluw, gebruikt men nog dit woord. Wanneer iemand wat ziekelijk is en krukt, zegt men: *het is maar kuim met hem.* Het is het hoogd. *kaum.* Bij OTFRID. is *kumig*, ziek, nederſ. *küm*, krank, zwak. In TATIAN. is *cumida* krankheid, en bij de Gr. καμειν ziek zijn.

KUIMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuimde, heb gekuimd.* Zuchten. Zie *kommer* en het vorige *kuim.*

KUIN, bijw., dat geheel verouderd is. Als men de voorbeelden van HOOFT en VONDEL, die hetzelve gebruiken, naleest, ſchijnt het de beteekenis van bloot, naakt, voor het oog zigtbaar, gansch alleen, te hebben: *uw lasterſtukken ſtaan nu kuin in top geſteigert.* VOND. *Als Glimes 't volk van den Zeeuwſchen Admiraal zoo kuin op het boevenet zagh ſtaan.* HOOFT. *En (het geestige gedrocht) zit zoo kuin; men zoud' het van den roemer knippen,*

pen, zegt Hooft van eenen vlinder, door diamant op een drinkglas gesneden. (*Zij*) *laaten den vijandt om hoogh koomen. Daar stond hij toen kuin, en verwondert van de nieuwe werken* enz. Hooft.

Sen hoedt . . . . die sat hem vrij wat kuijn,
Wat scheefjes en wat schuijn. Breder.

Als men het tot *koen* brengt, schijnt het een denkbeeld te zijn, dat als een gevolg van koenheid kan beschouwd worden.

KUIP, z. n., vr., *der*, of *van de kuip*; meerv. *kuipen*. Een wijd houten vat, dat van boven open is, om allerlei vocht in te doen. *De vrolijke oogstmaand vult de kuip met wijn.* Hoogvl. In de brouwerijen heet een groot vat *eene kuip. De werkkuip — gijlkuip.* In de blaauwverwerijen kent men de spreekwijs: *eene kuip zetten*, haar toebereiden. *Eene kuip*, in de stijfselmakerijen. *Kuip* der leertouwers. *Op de kuipen werken*, leer bereiden. Eene vleeschton: *de os is in de kuip.* Zamenstell.: *badkuip, doopkuip, spekkuip, vischkuip, vleeschkuip, waschkuip*, enz.

Kuip, hoogd. *kufe*, nederf. *kope*, *kupe*, fr. *cuve*, pool. *kuva*, middeleeuw. *cupa*, *cuva*, *caupus*. Het behoort, met *koffer*, tot het geslacht der woorden, die eene inwendige ruimte beteekenen.

KUIPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kuipte, heb gekuipt.* Vaten of tonnen binden, het geheele ambacht van eenen kuiper waarnemen: *een vat kuipen. Het kuipen*, zelfst., het kuipersambacht. Onz. met *hebben*; rondloopen, om iets te krijgen: *om een ambt kuipen.* De spreekwijs kan ontleend zijn van het gedurig omloopen des kuipers om een vat, gelijk het lat. *ambire*; of, in navolging van het hoogd. *küfer*, in het gemeene leven *küper*, welk woord genomen wordt voor iemand, die, in wijnhuizen, zijne opwachting bij Heeren maakt, omdat men, in Duitschland, in groote wijnhuizen, veelal kuipers tot knechts en oppassers gebruikt. Van hier *kuiper*, *kuiperij*, ook voor bedeling om een ambt:

Eer kroonzucht met haer kuiperijen,
De nederduitschman quam bestrijen. Moon.

Zamenstell.: *bekuipen*, — *kuiphout*, *kuiphuis*, *kuiploon*.

KUIS, (bij Kil. *kuijse*, *kuse*) z. n., vr., *der*, of *van de kuis*; meerv. *kuizen*. Hetzelfde als *kies*. In Gron. gebruikt men dit woord. Deze bijzondere tongval schijnt

aan-

aanteduiden, dat het, met *kuis*, eene knods, tot eenen wortel behoort, dewijl baktanden de gedaante eener knods, die dik toeloopt, eenigzins vertoonen.

KUIS, (bij Kil. *kuijs*, *kuijse*, *kudse*) z. n., vr., *der*, of *van de kuis*; meerv. *kuisen*. Geldersch woord, hetzelfde als *knods*. Van hier het werkw. *kuisen*: *eenen os kuisen*, met eene kuis doodslaan: *soo als men ossen kuist*. F. v. Dorp.

KUISCH, bijv. n. en bijw., *kuischer*, *kuischst*, *zeer kuisch*. De eerste beteekenis van dit woord is rein, zie *kuischen*. *Het is in dat huis heel kuisch*, dat is, puntig, zindelijk. Meest wordt het gebruikt voor eene bepaalde reinheid van iemand, die in staat is, om alle onregtmatig gebruik van de dierelijke drift tot bijslaap te vermijden: *eene kuische dogter*. *Dat kwetst kuische ooren*. In deze gesteldheid gegrond: *van mijnen kuissen echt*. Hooft. *Kuische gebaren — woorden — gedachten — liefde*. Bij Kero is *unchuseida*, onreinheid. Van hier *kuischelijk*, *kuischheid*. Misschien stamt het, met het lat. *castus*, van eenen wortel af.

KUISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kuischte*, *heb gekuischt*. Zuiveren, reinigen: *het is genoegh*, *dat zij 't slijck quijt zijn*, *latende een ander het vuijltje kuissen*. De Brune. *Zeemleder kuischen*, op den kuischmolen zacht en schoon maken. *Hennep kuischen*. Geschier heeft *kinders besorghen en kuijschen*. *Wij kuischen ons gedicht met loutre heiligheit*. H. Dull. *Ik zal dat wel kuischen*, wel maken, stellen. *Indien de Fortuin*, *die het salius kuischte*, *mij ook den voet niet dwers had gezet*, die het hem behendig veroorzaakte. Vond. *Zij zal*, *die mij dit kuischte*, *mijn wraek gevoelen*. Vond. Voor nabootsen, naäpen, bezigt Hooft *nakuischen*. Zamenst.: *kuischboom*, zeker heestergewas, *kuischkalf*, *kuischmolen*.

KUIT, z. n., vr., *der*, of *van de kuit*; meerv. *kuiten*. Het vleeschachtige deel van het been: *een koegel*, *die de kuit quetste*. Hooft. *Met gekruiste kuiten*. Poot.

KUIT, z. n., vr., *der*, of *van de kuit*; het meerv. *kuiten* is niet veel in gebruik. Zaad van de moedervisschen: *kuit schieten*. *Ik zal er haring noch kuit van hebben*, ik krijg er niets van. *Daar wil ik haring of kuit van hebben*, daarvan wil ik het een of ander vernemen, onder-

dervinden, genieten. *Eene kuiter*, een wijfje van visschen, dat kuit schiet. Zamenstell.: *hardkuit*, in de dagelijksche taal, het wijfje van eenen haring, *weekkuit* het mannetje. *Kuitbaars*, *kuitbot*, *kuitvisch*, enz.

KUITJEBUITEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuitjebuitte*, *heb gekuitjebuit*. In sommige oorden van Nederland, voor ruilebuiten. In het nederf. *kütjebüten*, op eene woekerachtige wijs ruilen.

KUKHALZEN, zie *kikken*.

KUL, z. n., vr., *der*, of *van de kul*; meerv. *kullen*. De mannelijke roede. Het woord beteekent, eigenlijk, lang en rond. Oul. beteekenden *de kullen* ook de teelballen, gelijk Kil. heeft. Van hier *beverskullen*. Zoo ook bij Plant. Het behoort tot het geslacht der woorden *kogel*, het hoogd. *kaul*, een kogel. In het nederf. is *kule*, een ronde dikke stok, eene knods; in het boh. is *kul* een paal. *Kulbaars* (Kil. *kulbars*, hoogd. *kaulbars*) is een kleine baars, met eenen ronden kop.

KULLEKENSKRUID, z. n., o., *des kullekenskruids*, of *van het kullekenskruid*; zonder meerv. Zeker gewas.

KULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kulde*, *heb gekuld*. Gemeen straatwoord, voor foppen, bedriegen.

KUND, zie *kond*. Van hier *kundbaar*. Rodenb.

KUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de kunde*; zonder meerv. Bedrevene kennis: *mits de kunde der plaatsen*. Hooft. Van hier *kundig*, met eenen tweeden naamval: *der zaken kundig* — *des onkundig*, daarvan onkundig. F. de Haas. — *Kundigheid*. Zamenstell.: *bouwkunde*, *geneeskunde*, *oordeelkunde*, enz. Van *kennen*.

KUNDIG, zie *kunde*.

KUNDSCHAP, zie *kond*.

KUNNE, z. n., vr., *der*, of *van de kunne*; het meerv. is niet in gebruik. Eigenlijk, geslacht, voordbrenging, van het oude *kinnen*, *kennen*, (nog in ons *bekennen* overig) voordbrengen, telen. Zie *kind*. *De zwakke kunne*, het vrouwelijke geslacht. *Eene vrouw*, *die hare kunne overtroffen heeft*. *Allen mans kunne* (*virilis sexus*). Byb. 1477. Poot gebruikt, ergens, het meerv.: *d'eenheit van twee jonge kunnen*; waar hij het niet als een afgetrokken denkbeeld, maar bepaald voor *menschen* neemt. Het lat. *cunnus*, teellid der vrouwen, behoort, zonder twijfel, tot dezelfde bron.

KUNNEN, (*konnen*) onz. w., onregelm. *Ik kan*, *gij kunt*,

kunt, *hij kan* — *ik konde*, *heb gekonnen*. Voor *konde* zegt men ook *kon*, doch slechts in den eersten en derden persoon van het enkelv. getal. *Ik konde* komt, regelmatig, van den verouderden tegenw. tijd *ik kon*; en *ik kon*, voor *ik konde*, schijnt eene ongelijkvloeijende vervoeging van den tegenw. tijd *ik kan* te wezen. Men vervoegde, eertijds, den onvolmaaktverl. tijd ook: *ik kost*. Men spreekt ook nog somtijds: *ik heb niet gekost*. Voor *kunnen*, *konnen* vindt men ook bij de Ouden *konen*. Het woord beduidt, in het algemeen, door geene hinderpalen belet worden, dat iets zij, of gedaan worde. Het vordert de onbepaalde wijs van het volgende werkwoord zonder *te*: *ik kan u beloopen*. Wanneer het hulpwoord *hebben* geleend moet worden, om den volm. verled. en meer dan volm. verled. tijd te vormen, plaatst men *kunnen* in de onbepaalde wijs: *ik heb niet kunnen komen*. Zoodra het werkw. verzwegen wordt, heeft men, regelmatig, het deelw.: *ik heb niet gekonnen*. In eene naauwere beteekenis beduidt het mogelijk zijn: *de zieke konde in dien tusschentijd gestorven zijn*. In eenen ruimeren zin, door geene wezenlijke of toevallige belemmering verhinderd worden, te zijn, of iets te doen. In het gemeen, zonder nadere aanduiding van de hindernis: *men kan over die brug niet rijden*. *Dat kan mij niet helpen*. In het bijzonder, met betrekking op de hinderpalen, die het zijn of werken beletten. Hier zijn zoo vele soorten van beteekenissen, als er hinderpalen mogelijk zijn. Eenige zullen genoeg wezen. Ten aanzien van de naturelijke bepaaldheid der dingen, kragt, vermogen hebben, om iets te doen, of te lijden: *stof kan niet denken*. *God kan alles doen*, *wat hij wil*. Ten aanzien van gelegenheid en andere toevallige omstandigheden: *nu kunt gij u wreken*. *Nu kan ik ontvlugten*. Van magt en geweld: *hij kan mij nadeel doen*. Van regt: *hoe zoudet gij mij kunnen aanklagen?* Ten aanzien van zedenlijke belemmering; door de billijkheid, door de zedenlijke pligten niet belet worden: *men kan aan menschelijke zwakheid wel eenen traan veroorloven*. *Gij kunt niet meer van mij verlangen*. Ten opzigt van geoorloofdheid: *gij kunt hem verzekeren*, *dat ik het weet*. Van inzigt en overtuiging: *kan een man*, *die dat verstand heeft*, *nog zulke vooroordeelen koesteren?* Ten opzigt van den wil: *ik kan dat spotten niet langer dulden*. Van geschiktheid, vaardig-

heid, oefening: *hij kan ſchoon ſchrijven. Hij kan engelsch ſpreken.* Van het geheugen: *hij kan zijne les*, onderſcheiden van: *hij kent zijne les.* Het eerſte is: hij heeft haar in het hoofd, hij weet haar van buiten optezeggen; het laatſte: hij weet, wat hij van buiten leeren moet. Men gebruikt, bij dit woord, ook uitlatingen: *er kan maar eene pint in dat fleschje*, namelijk *ingaan.* In de dagelijkſche taal zegt men voor, ik konde het niet helpen: *ik konde er niet voor.* Dit werkw. heeft geene bevelende wijs.

Kunnen, bij NOTK. *chunnen* en *quunnen*, weten, WILLER. *kunnon*, hoogd. *können*, nederſ. *könen*, zw. *kunna*, deen. *kunne*, angelſ. *connan*, eng. *to can.* Het is, in oorſprong, met *kennen* verwant.

KUNST, (*konst*) z. n., vr., *der*, of *van de kunst*; meerv. *kunſten.* Door den uitgang *st* ſtamt het van *kunnen* af, en heeft, naar mate dat werkw. verſcheidenlijk gebruikt wordt, ook verſcheidene beteekenisſen. De naturelijke of ligchamelijke kragt van iets, de mogelijkheid, om eene beweging of verandering buiten zich daar te ſtellen. In het gemeene leven zegt men: *ik zal mijne kunst eens aan hem toonen*, toonen, wat ik doen kan. In engere beteekenis, menſchelijke kragt, en wat daarin gegrond is, in tegenſtelling van de natuur: *hoe veel verſchillen de werken van kunst bij die der kunſtelooze natuur!* In nog bepaalderen zin, vaardigheid, om iets tot dadelijkheid te brengen: *eene kunst uitvinden. Eenen hord kunſten leeren. Dat is geene kunst*, dat kan elk. Hierheen behooren de werktuigelijke *kunſten*, die ſlechts eene vaardigheid der handen vereiſchen, en ook *handwerken* genoemd worden: *ſmeedkunst*, enz. Ook, die zoo zeer geene vaardigheid der handen vereiſchen, als wel nadenking en vlijt vorderen; vooral, wanneer zij niet ſlechts uit behoefte, maar tot vergenoegen geſchieden: *drukkunst*, *draaikunst*, *etskunst. De vrije kunſten*, eene benaming van die kunſten, die door vrije perſonen geoefend werden; daar (gelijk onder Grieken en Romeinen) ſlaven of onvrijen de bloot werktuigelijke kunſten behandelden: *ſpraakkunst*, *rekenkunst*, *dichtkunst*, *zangkunst*, enz. Derzelver plaats is, thands, door *de ſchoone kunſten* vervangen, als: *toonkunst*, *bouwkunst*, *redekunst*, *dichtkunst*, enz. *Beeldende kunſten* zijn de *beeldhouwkunst*, *graveerkunst*, *ſchilderkunst*, *teekenkunst*,

kunst, enz. Zij worden ook slechts *kunsten* genaamd: *een liefhebber der kunst. De zwarte kunst*, eene wijs van graveren, of etsen op koper, waar de plaat op glas afgetrokken kan worden. *Zwarte kunst* is ook zoo veel als toowerij, zijnde eene kwalijk begrepene overzetting van het middell. *nigromantia*, dat uit *necromantia* verdorven is, beteekenende bezwering van dooden, doodenwaarzeggerij: In nog engeren zin, eene vaardigheid, met moeite, vlijt en nadenking verbonden; zonder meerv. *Die ring is met vele kunst bearbeid.* Een kunststuk; zonder meerv.: *hij heeft fraaije kunst bij zich.* Verkleinw. *kunstje.* Van hier *kunstelijk*, *kunsteloos*, *kunstenaar*, *kunstenarij*, *kunstig*, *kunstiglijk.* Zamenstell.: *kunstgenoot*, *kunstgenootschap*, *kunstgreep*, *kunstkamer*, *kunstkooper*, *kunstlievend*, *kunstredenaar*, *kunstregel*, *kunststuk*, *kunstvuur*, *kunstwerk*, *kunstwerktuig*, *kunstwoord*, *kunstzweer* (*fontanel*, bij J. Lubl.), enz.

KUREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuurde*, *heb gekuurd.* Gluren, pinkoogen, in het kijken de oogleden toehalen.

KURK, (*kork*) z. n., o. en vr., *des kurks — der kurk*, *van het — van de kurk*; meerv. *kurken.* De zwamachtige schors des kurkbooms. De stof is onz.: *geknoopt om 't ruige korck.* Vond. Dat van de stof gemaakt is, vr.: *doe de kurk op de flesch. Eene kurk* aan een snoer, al is zij van hout, behoudt den naam. *De kurken van een net.* Uit het lat. *cortex*, schors.

KURKUMA, (*kurkema*) z. n., vr., *der*, of *van de kurkuma*; zonder meerv. Geelzuchtwortel, een wortel van een oostindisch gewas, waarmede men geel verwt, en die in de heelkunde gebruikt wordt. Bij Linn. *curcuma.* Men wil, dat het arab. *crucum*, waarvan het lat. *crocus*, saffraan, afstamt, eene benaming van vele gele wortelen zij.

KUS, z. n., m., *van den kus*; meerv. *kussen.* De drukking van den mond op een ligchaam, vooral ten teeken van eerbied, liefde en teederheid: *een kus op de hand — op den voet — op den zoom van iemands gewaad.* Meest wordt het voor eenen kus op den mond, gebezigd, tot een teeken van liefde, vriendschap en teederheid: *of gij hem schijnt den kus te geven.* Vond. *Van liefde kleeven nu haare engeveinsde kussen.* Poot. *Iemand eenen kus toewerpen*, dat is, met buiging van het ligchaam naar

eenen ander toe, zijne eigene hand kusſen, en dezelve, voords, naar het voorwerp als toewerpen. *Den kus afvegen*, waarvoor, weleer, *den kus uitſpouwen* gebezigd werd. —*Ten kusſe en keur gaan*, bij eenen ruimen voorraad, eene vrije verkiezing hebben. Zie *kust*. Verkleinw. *kusje*. Zamenſtell.: *handkus*, *voetkus*. — *Kushandje*: *kushandies biën aan Venus ſter*. M. L. TYDW.

KUSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kuste*, *heb gekust*. Eenen kus geven: *uit het ſchip geſtapt zijnde*, *kuste hij den vaderlandſchen grond*. *Iemand de hand*, *den voet*, *den zoom des kleeds kusſen*. *Hij kuste de tranen van hare wangen*. *Iemand voor den mond — op de wang kusſen*. *Orpha kuste haer zwegher*. BIJB. 1477. Dichters bedienen zich, in hunne beeldrijke taal, van dit woord, en pasſen het op levenlooze zaken toe, wanneer dezelve elkander op eene zachte wijs raken: *daer Hermus met zijn vloet en zilvre wielingen de groene zoomen kust*. POOT. *Eene beek*, *die de oevers kust*. *Maas en Rotte lekt en kust*. H. DULL. *Waar mos en gras de groenende oevers kusſen*. *Wanneer de dageraat de blozende oostkim kuste*. HOOGVL. Bij letterſpeling, zegt VOND. *de kust kusſen*. Oneig.: *de roede kusſen*, met eerbiedige onderwerping de nuttige kastijding verdragen. Van hier *kusſer*, *kusſing*.

Kusſen, OTFRID. *kusſen*, NOTK. *chuſen*, angelſ. *cijsſan*, eng. *to kisſ*, hoogd. *küsſen*, zw. en deen. *kysſa*, wallis. *cuſann*, gr. *κυσσειν* & *κυειν*. Het woord ſchijnt het geluid uittedrukken, dat door den kus veroorzaakt wordt.

KUSSEN, z. n., o., *des kusſens*, of *van het kusſen*; meerv. *kusſens*. Verkleinw. *kusſentje*. Een, met een week ligchaam opgevulde, buidel: *een beddekusſen*, *hoofdkusſen*, *naaikusſen*, *oorkusſen*, *ſpeldekusſen*, *ſtoelkusſen*, enz. *Op het kusſen raken*, in de regering komen. *Op het kusſen zitten*, in de regering zijn. *Zich verzetten tegens de veelen*, *die op 't kusſen zitten*. HOOFT. Zamenſtell.: *kusſenleeuw*: *op 's lants kusſenleeu gezeten*. MOON. *Kusſenbaar*. HOOFT. Men kan met dit woord vergelijken het hebr. כֶּסֶא, כִּיס en כֶּסֶת. In het fr. *couſſin*, eng. *cushion*, ital. *coſcino*.

KUST, z. n., vr., *der*, of *van de kust*, meerv. *kusten*. Het deel eens lands aan zee gelegen, de zeeoever met het, voor een groot gedeelte, daarachter liggende land. *Op elke kust*. MOONEN. *De engelſche kust aandoen*. *Op die*

die kust bevaren. De Decker. *Langs de kust varen. Die man heeft, in zijne jonge jaren, alle kusten bezocht,* hij verkeerde met ruig en raauw. Zamenstell.: *kustbewarer, (kustbewaarder) kustvarer, (kustvaarder) kustwachter,* enz. Van het fr. *coste, côte,* uit het lat. *costa,* eene rib, zijde.

KUST, z. n., vr., *der,* of *van de kust;* zonder meerv. Het woord is gebruikelijk in de spreekwijs: *te kust en te keur gaan. Mooghje niet gaan niet te kust' en te keur?* Hooft. *Ten kusse en keure gaan* spelt Vond. Zoo ook Moon. *Ik kan het te kust en te keur kwijt worden.* Het is zooveel als verkiezing, van *kiezen, koos, gekozen.*

KUSTING, z. n., vr., *der,* of *van de kusting;* zonder meerv. Een geregtigd aandeel aan een verkocht huis, of ander pand, waarvan men renten trekt: *de helft der kooppenningen op kusting houden.* Zamenstell.: *kustingbrief: met potgelt, renten, kustingbrieven.* Vond. Kil. verklaart *kusting* door eenen eed, van weduw, of weduwnaar gedaan, dat de goederen van de overledene wederhelft zuiver op de boedellijst aangeteekend zijn.

KUT, z. n., vr., *der,* of *van de kut;* meerv. *kutten.* Eigenlijk, eene snede, van het verouderde *kutten,* snijden, eng. *to cut,* snijden. Bij het onbeschaafdste graauw gebruikt men dit woord, om het vrouwelijke schaamdeel, daardoor, uittedrukken. J. Lipsius brengt het, in den laatst genoemden zin, tot het lat. *cutis,* het vel. Anderen leiden het van het gr. *κυθος,* zaad, af.

KUUN, z. n., vr., *der,* of *van de kuun;* zonder meerv. Een toekruid, welk men bij tuinboonen gebruikt; anders *keule.*

KUUR, z. n., vr., *der,* of *van de kuur,* meerv. *kuren.* Gril, poets: *hij regt zotte kuren aan. Ja elk misprees die kuuren.* Poot. *Wat werck ick zoete kueren!* Rodenb. *Kuur,* van het lat. *cura,* beteekent ook eene genezing van eene wonde, of ziekte, welke men niet vooraf gezien had; eene onverwachtte herstelling.

KW, een zamengesteld letterteeken, waarvoor, in de schriften van vroegere tijden, zelfs in die van onze eerste Letterhelden, *qu* gevonden wordt. Men heeft er over getwist, of men die ingewortelde gewoonte moeste laten groeijen, of uitrukken. In onze tijden is die twist uitgewezen, en men gebruikt, met algemeene toestemming, *kw;* en dat te regt, naardien dit letterteeken veel juister den klank uitdrukt, dan *qu.* De Latijnen, die

k noch *w* hadden, drukten die beide letteren, naast elkander komende, uit door *qu*; schoon zij ook niet altijd de *q* gehad hebben. De *q* is zeker een overblijfsel van de Fenicische of heb. ק, *kof*, *kuf*. Onze Voorvaders, het lat. *abc* overnemende, behielden de *q* mede. Zij is dus vreemd, en wij kunnen haar te regt missen. Dit letterteeken *kw*, voords, staat alleen in het begin van een woord, of eene lettergreep; en, wanneer men den oorsprong der woorden nagaat, zal men meest bevinden, dat eene der beide letteren wegvalt; schoon somtijds beide onontbeerlijk zijn, om de naauwkeurige uitdrukking van het geluid. In vele gevallen moet *k* of *w* weggeworpen worden. Bij voorb., schrijf het lat. *quartus* (*de vierde*), met nederd. letters *kwartus*, en gij vindt de *k* slechts een keelgeluid; zijnde nu hetzelfde woord als ons *vier*. Zoo is het lat. *qualis* ons *welke*, *quod* ons *wat*. *Kwik* komt van *wegen*, *bewegen*. Bij Ulphil. is *quivan*, leven, het lat. *vivere*, ons *weven*, dat is *zweven*. Bij ons is *kwalm* en *walm* in gebruik. Ons *komen* heeft in de vervoeging *kwam*. Eindelijk voor *kw* hebben de Duitschers *qu*, de oude Gothen *q*, de Angelf. *cv* of *cu*, de oude Zweden *kv*, de hedendaagsche *qv*, de IJsl., in vele gevallen, *kv*, en de Wallif. *chw*.

KWAAD, bijv. n. en bijw., *kwader*, *erger*, *kwaadst*, *ergst*. Het tegendeel van goed. Het wordt in meer dan eene beteekenis gebruikt. Voor leelijk, niet schoon: *zij ziet er zoo kwaad niet uit*. Boos, ondeugend: *hij is een kwaad werktuig*. *Ik heb met een kwaad wijf te doen*. Verderfelijk: *zij gaven hem eenen kwaden raad. Een mensch van eenen kwaden omgang*. Ongemakkelijk: *nog twee kwade weken, dan zijn wij het te boven*. Dat weinig winst, rent, en voordeel aanbrengt: *wij hadden een kwaad jaar*. Slecht: *ik had een kwaad vermoeden*. Moeijelijk: *dat was een kwade weg*. Ongeneeslijk: *hij is aan eene kwade koorts gestorven*. Toornig, gestoord: *kwaad op iemand zijn*. *Kwaad worden*. *Iemand kwaad maken*. Beleedigend: *het zij niet kwaad in uwe oogen*, bijbelsche spreekwijs. Slecht, niet deugend: *kwade noot*. Onheil en ramp aanbrengend: *vrees niet in kwade tijden*. Ongelukkig, heilloos: *en maakt uw deerlijk lot door ongeduld niet kwader*. L. W. v. Merk. Ook als een zelfst. naamw., voor ondeugd: *mijd het kwade*. *De kwade*, de duivel. *Te kwaad*. *Zij krijgen het te kwaad*, zij raken in het onderspit. *Het te kwaad hebben*. *Vraag*

den waard, wat wij te kwaad hebben, hoe veel wij moeten betalen. *Er is nog twee gulden te kwaad. Ten kwade: hare gedachten zijn tegen mij ten quade.* Bybelv. *Het kwaad hebben*, ongelukkig zijn, in nooddruft leven. *Ter kwader uur*, ongelukkiglijk. *Ter kwader trouw*, bedriegelijk. Van hier *kwaadheid*, boosheid, toornigheid. Zamenstell.: *kwaadaardig*, *kwaadaardigheid*, *kwaadaardiglijk*, *kwaaddoener*, (*kwaaddoender*) *kwaadgelatig*, *kwaadgezind*, bij Camph. — *kwaadgunstig*, *kwaadschik*, bij Oud.: *zich quaedschik aanstellende*; zoo zegt men ook nog: *goedschiks*, *of kwaadschiks* — *kwaadsprekend*, *kwaadsprekendheid*, *kwaadspreker*, *kwaadspreking*, *kwaadspreekster* — *kwaadtalig*, bij Vond. *kwaadwillig*, *kwaadwilligheid*, *kwaadwilliglijk*, *kwaadzeer*. *Kwadertieren* is oul. in gebruik geweest, voor het tegendeel van *goedertieren*: *Mer wi en willen u niet quadertieren (molesti) wesen*. Bybel 1477.

KWAAD, z. n., o., *des kwaads*, of *van het kwaad*; meerv. *kwaden*. Het tegendeel van het goed. Allerlei ondeugd, zonde, snoodheid, overtreding: *het kwaad met oogluiking dulden. De luiheid is de wortel van alle kwaad. Kwaad doen. Kwaad bedrijven.* Laster: *hij heeft veel kwaad van mij gesproken.* Ramp, ongeval, straf: *quaden tot sonder getal toe hebben mij omgeven.* Bybelv. *Daarvan zal u geen kwaad overkomen.* Beleediging: *wat kwaad heeft hij u gedaan?* Schade: *zal het mij ook kwaad doen, als ik dat ete?* Ziekte, ongemak: *hij heeft kwaad onder de leden.* Booze toeleg: *kwaad brouwen.*

KWAAL, z. n., vr., *der*, of *van de kwaal*; meerv. *kwalen*. Aanhoudende smert en ziekte: *in een ongeneeslijke quaal te verkeeren.* Hooft. *Met de kwaal.* Hoogvl. Ook hevige gemoedssmert: *ik heb uwe kwaal, die u verteert, ontdekt. Zoo lang die jongeling mij zijnen mont zal weigeren, ziet Sempsar hulp noch troost voor haar' bedroefde quael.* Vond. Het stamt af van *kwellen*. In het zw. *qval*, ijsl. *quöl*, hoogd. *qual.*

KWAART, z. n., vr., *der*, of *van de kwaart*; meerv. *kwaarten*. Eene maat, in Gron., voor karnemelk. Misschien van het lat. *quartus*, als een vierdedeel van eene grootere maat zijnde. Als men, op de schepen, een nieuw kwartier volks op de wacht roept, schreeuwt men: *kwaart! kwaart!* Van het fr. *quart.*

KWAB, z. n., vr., *der*, of *van de kwab*; meerv. *kwabben*. Eene soort van slijmigen visch, op strand aangetroffen wordende. Zamenstell.: *kwabaal*.

KWAB (*kwabbe*) z. n., vr., *der*, of *van de kwab*; meerv. *kwabben*. Eene lel, een klomp, die, door zijne inwendige vocht, of zijn inwendig vet, ligt bewogen wordt en trilt: *daar zitten kwabben vet op de ribben. Hij heeft eene groote kwab aan de kin. De kwab van eenen os*, de kossem. Dit woord komt, waarschijnelijk, van *wibbelen*, voorddurend w. van *weven*, dat is bewegen, zweven.

KWAK, z. n., m., *des kwaks*, of *van den kwak*; meerv. *kwakken*. Een zeker geraas, dat door iets, in het vallen, of nederwerpen op den grond, gehoord wordt; zonder meerv.: *dat gaf eenen harden kwak!* Voor de zaak zelve; met een meerv. Zoo neemt men het, in Groningerl, voor speeksel, welk men op den grond spuugt: *de vloer ligt vol kwakken*. Het weinigje, dat, na het drinken, in een glas overblijft, heet, op sommige plaatsen, *kwak*; omdat men zulks, in herbergen, op den vloer werpt. Van hier wordt het dikwerf gebezigd, om eenen kleinen overgeschotenen hoop aanteduiden: *er ligt nog een kwak turf, hout, enz. in de schuur. Kwak* is ook een bijnaam van eenen latijnschen schooljongen, elders ook *big* genoemd. En deze bijnaam is, waarschijnelijk, klanknabootsend, van het *kwaken, kwakken* ontleend, welk dikwerf bij eerstbeginnenden, onder het opzeggen van hunne lessen, gehoord wordt. Kil. echter heeft *quack, res frivola*; en van hier bezigt Cats het voor eenen beuzelaar. Voor eenen kwinkslag, eene vertelling, wordt het ook genomen; wanneer Halma het vrouwl. geslacht verkiest. Het verkleinw. *kwakje*, ook voor een vertelseltje, sprookje.

KWAKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwaakte, heb gekwaakt*. Ook gebruikt men *kwakken*. Het woord drukt het geluid van eene eend, eene gans uit: *de gans quaeckte vast*. Vond. Van hier is het tot de menschen overgebragt, voor veel, en op den zelfden toon, praten, babbelen; waarvoor men echter liefst *kweken* bezigt. Van eenen kikvorsch zegt men liefst *kwakken: terwijl quakkende vorschen onder het digte kroos zwermen*. Overz. van Herv. *Kwakken* is ook een geluid slaan, als kwakkels.

KWAKER, z. n., m., *des kwakers*, of *van den kwaker*; meerv. *kwakers*. Iemand die tot de gezindte der kwakers

kers behoort. Dezelve werd, in Engeland, door Joh. Fox gesticht. Hare leden beroemden zich over goddelijke ingevingen, onderwijlen zij in sterke zenuwtrekkingen en allerlei onnaturelijke bewegingen van het ligchaam vervielen. In het eng. *quaker*, van *to quake*, trillen, bewegen, beven. Om die rede noemen de Engelschen hen ook *tremblers*, trillers, bevers. Voords nemen wij *kwaker*, in het algemeen, voor geestdrijver, en *kwakerij* voor geestdrijverij.

KWAKKEL, z. n., m., *des kwakkels*, of *van den kwakkel*; meerv. *kwakkels*, *kwakkelen*. Kwartel, wachtel, zekere vogel: *sij baden, ende hij dede quackelen komen.* Bybelv. Dus genoemd, denkelijk, naar het geluid, welk hij slaat. Zamenstell.: *kwakkelbeentje*, een fluitje, om de kwakkelen te lokken.

KWAKKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwakkelde, heb gekwakkeld.* In Groningerl. gebruikt men een woord *wakkelen*, in den zin van bewogen worden, dat met *wiggelen*, van *wegen*, bewegen, afstamt. Zonder twijfel is *kwakkelen*, in zijnen oorsprong, van eene gelijksoortige beteekenis, overeenkomende met het hoogd. *quackelen*, zw. *hveka*, eng. *to quake.* Van hier kan men de volgende figurelijke beteekenissen afleiden; als van niet gestadig zijn in het vriezen, wanneer de vorst zich, bij poozen, hervat: *het kwakkelt zoo wat met vriezen*; waarvan *kwakkelwinter*, slappe, ongestadige winter. *Kwakkelen* gebruikt men ook van eene ongestadige gezondheid: *hij is aan het kwakkelen.* In dien toestand verkeerende, zegt men ook, in het dagelijksche leven: *met den geneesheer kwakkelen.* Van hier *kwakkelziekte*. *Kwakkelen* is ook langzaam en op denzelfden toon spreken, veel snappen; waarvan *kwakkelaar*: *ghij zijt een quakkelaar, en bleeft hier geirne met deze vrouwen kouten.* Hooft. *Ook was hij een kwakkelaar (homo dicax).* Hooft. *Kwakkelen* gebruikt Kiliaan ook bedr., in den zin van ligtzinnig, onnut verdoen; *verkwakkelen* anders. Van hier *kwakkelgeld*, kleingeld, welk men ligt verdoet, en onnut uitgeeft. Het zamengest. *kwakkelnet*, voor sleepnet, heeft, misschien, zijnen oorsprong uit de eerste beteekenis van bewegen.

Kwakkelen is, eindelijk, ook geluid slaan, als de kwakkels.

KWAKKEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik kwakte, heb*

heb gekwakt. Onz.; een zeker geraas, eenen kwak, in het vallen, maken: *hij viel op den grond, dat hij kwakte.* Speekfel (*kwak* in Groningerl. genaamd) op den grond fpugen: *kwak niet op den vloer.* Bedr.; iets met geweld gooijen, zoodat het eenen kwak geeft: *hij kwakte hem tegen den muur — tegen den grond*, enz. Zie, verder, op *kwaken.*

KWAKZALVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwakzalfde, heb gekwakzalfd.* Kwakzalversgoed verkoopen: *hij wint met kwakzalven den kost.* Men gebruikt het ook voor lapzalven, zich zelven, door huismiddeltjes, zoeken te genezen: *lig zoo niet te kwakzalven met dat been.* Van hier *kwakzalver*, in den engften en, misfchien, eigenlijkften zin, iemand, die, fchoon in de wondheelkunst onervaren, met veel gefchreeuw, op markten en ftraten, zalven en andere heelmiddelen aan anderen aanprijst; voords ieder, die, desonkundig, zich uitgeeft, om uit- en inwendige kwalen te kunnen genezen. Men gebruikt dit woord, telkens, in eenen verachtelijken zin. Van hier *kwakzalfster, kwakzalverij.* Het is onzeker, wat eigenlijk de eerfte helft des woords beteekene. Of men denken moete op *kwakken*, dat is fchreeuwen, zwetfen, pogchen, of op *kwakkelen* zijn geld verfpillen, of op *kwakkelen*, in den zin van bij tusfchenpoozen gezond en ongezond zijn, is niet wel te bepalen: fchoon dit laatfte wel eenigen fchijn heeft, omdat men ook zegt: *met den geneesheer kwakkelen.*

KWALIEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwaliede, heb gekwalied.* Dit woord fchijnt van den klank gevormd, beteekenende keuzelen, talmachtig met kinderen praten en omgaan; ook, in het gemeen, laf en langzaam fpreken, en hetzelfde telkens herhalen: *zij zat een gansch uur bij mij te kwalien.*

KWALIJK, bijv. n. en bijw., *kwalijker, kwalijkst.* Het woord is uit *kwadelijk* zamengetrokken. Men gebruikt hetzelve op verfcheidene wijzen. Niet goed: *dat is kwalijk van u gedaan.* Ten kwade: *iets kwalijk duiden. Iets kwalijk nemen. Neem het mij niet kwalijk. Hij is den vaderlande kwalijk gezind.* Verkeerd: *gij begrijpt die zaak kwalijk.* Niet wel: *ik ben kwalijk te vrede.* Ongelukkig, met rampen worftelend: *het gaat die menfchen kwalijk in de wereld.* Lasterlijk: *nooit heeft hij kwalijk van mij gefproken.* Bezwaarlijk, moeijelijk: *hij*

hij konde dat kwalijk lezen. Kwalijk hooren — zien. Die last is kwalijk te dragen. Ziekelijk: *hij bevindt zich kwalijk. Hij vaart kwalijk. Kwalijk varen* is ook tegenſpoed hebben, ongemak lijden; waarvan het zam. *kwalijkvaart*, en *kwalijkvaren: gij zult daarvan geen kwalijkvaren krijgen.* Mislijk, flaauw: *hij wordt kwalijk.* Ter naauwer nood: *hij was er kwalijk, of* enz. Onvergenoegd: *zich kwalijk houden.* Lastig, vervelend: *hij is daar kwalijk gezien.* Van hier *kwalijkheid*, mislijkheid, flaauwte. Zie *lijk.*

KWALM, z. n., m., *des kwalms*, of *van den kwalm*; het meerv. is niet in gebruik. Een dikke damp: *de kwalm der lamp.* In Gron. gebruikt men dit woord. De *k* behoort, zeker, niet tot den wortel. Het is, met *walm*, *walmte*, uit eene bron. Zie die woorden. Van *kwalm* is ook het onz. gelijkvl. w. *kwalmen*, in Gron. gebruikelijk.

KWALSTER, z. n., m., *des kwalſters*, of *van den kwalſter*; meerv. *kwalſters.* Rogchel, fluim, taaije ſlijm: *vele kwalſters uitſpugen.* Een woord, in de onbeſchaafde taal gebruikelijk. In het angelſ. heet *goelſter*, etter. Misſchien ſtamt het, even als *gal*, van *geel* af, zoodat de *w*, in de afleiding, wegvalle. Misſchien is het klanknabootſend, als ontleend van het geluid, welk, bij het opbrengen van fluimen, gehoord wordt.

KWALSTER, z. n., m., *des kwalſters*, of *van den kwalſter*; meerv. *kwalſters.* Haveresch, lijsterbesſenboom. Misſchien, om den ſlijmerigen aard der bezien dezes booms.

KWALSTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwalſterde, heb gekwalſterd.* In de ſtraattaal, kwalſters opbrengen en uitſpugen.

KWANSUIS, *kwanswijs*, zie *kwant.*

KWANT, z. n., m., *des kwants*, of *van den kwant*; meerv. *kwanten.* Snaak, ſchalk, gast: *hij vraegt den quant met grooten ernst.* De Decker. *Ik heb dien quant dien roemlust verleert.* De Deck. *In de intrekkende handen der zelve quanten vervallen.* Poot. Van hier is het bijw. *kwantswijs*, als een kwant, op de wijs van eenen kwant, dat is geveinsdelijk, naar den ſchijn: *hij hield zich kwantswijs, als wilde hij gaan.* Men ſpeldt het gemeenelijk, *kwanswijs*, *kwanſuis*, *quanſuis: want om de ſleur quanſuis.* De Deck. Het woord *kwant* is, zeker, van *wenden*: het hoogd. *gewandsweiſe* bevestigt zulks. *Quanten* is, in het hoogd., heen en weder bewe-

wegen, en *quant* is, in die taal, een schijn, eene geveinsde handelwijs. Uit die beteekenis van heen en weder bewegen is ook *kwant*, bij Kil. een ruilebuiter, waarvan het werkw., dat nog in gebruik is, *kwantselen*, ruilebuiten, *kwantselaar*, (*kwantseler*) *kwantselig*, *kwantselster*.

KWANTSWIJS, zie *kwant*.

KWAPS, bijv. n. en bijw., *kwapser*, *kwapst*. In de gemeenzame verkeering gebruikelijk, voor ongesteld, ziekelijk, koortsig: *gij ziet er zoo kwaps uit! Sij is geweldig quaps en moet geduurich braken.* J. Cats.

KWARREL, z. n., m., *des kwarrels*, of *van den kwarrel*; meerv. *kwarrels*. Een klein, ineengedrongen, bultig ding, inzonderheid onder de vruchten: *onder die appelen*, of *peeren*, *zijn vele kwarrels.* Van hier *kwarrelachtig*, *kwarrelig*. Met *warren*, *warrelen*, *dwarrelen*, uit eenen oorsprong.

KWART, z. n., o., *des kwarts*, of *van het kwart*; meerv. *kwarten*. Het vierde deel van een geheel; uit het lat. *quartus*. In de dagelijksche taal alleen is het gebruikelijk: *twee kwarten in de loterij*. Verkleinw. *kwartje*: *een kwartje jenever*. Zamenst.: *kwartanker*, *kwartboek*, ook *kwartijn* genaamd, een boek, welks blad het vierde van een vel beslaat.

KWARTEEL, z. n., o., *des kwarteels*, of *van het kwarteel*; meerv. *kwarteelen*. Zekere maat van natte waren: *een kwarteel traan*. Uit het fr. *quartaud*, *quartant*.

KWARTEL, z. n., m., *des kwartels*, of *van den kwartel*; meerv. *kwartels*. Kwakkel, wachtel. *Hij is zoo doof als een kwartel*.

KWARTIER, z. n., o., *des kwartiers*, of *van het kwartier*; meerv. *kwartieren*. Een vierdedeel. In het gemeene leven alleen bedient men zich van dit woord. Een vierde gedeelte van een uur: *het is kwartier over agten. Daar slaat het kwartier. Mijn buitengoed ligt drie kwartier van de stad.* Het vierde gedeelte van eenen duim: *eene plank van vijf kwartier dikte.* Eene vierde verdeeling van den maneschijn: *het is heden het eerste kwartier* — *laatste kwartier.* Een bout van een schaap heet ook *een kwartier*; van hier *lamskwartier*. Het vierde gedeelte van een wapenschild is *een kwartier*. Voords, in het gemeen, een bewijs van adeldom, een wapenschild: *die willen dan gehult en gehuijst zijn met ade-*

adelicke ſtukken en geleende quartieren. De Brune. Het vierde gedeelte eener ſtad, eens oords, eens omtreks: *de meijerij van 's Hertogenbosch wordt in vier kwartieren verdeeld.* Dit woord blijft, ſchoon ook een oord, eene ſtad in meer wijken verdeeld zij: *in wat kwartier van de ſtad woont gij?* Wijders, een oord, eene ſtreek, onbepaald: *het is, in dat kwartier, goed te jagen. Het kwartier van Nijmegen.* Een kantoor van zulken oord: *geld van het kwartier ontvangen.* Zamenſtell.: *achterkwartier, voorkwartier.* — *Kwartierſchout,* een ſchout over een der kwartieren van de Meijerij, *kwartierdag,* vergadering der afgezondenen eens kwartiers, *kwartiersvergadering.* Het woord is uit het fr. *quartier,* lat. *quartus.* Oul. bezigde men het hiervan gevormde bedr. w. *kwartieren,* voor in vier deelen ſcheiden, bij Kil. *in quatuor partes dividere. Den rock ſonder naet die en wouden ſy niet quaertieren.* Lev. J. C.

KWARTIER, z. n., o., *des kwartiers,* of *van het kwartier;* meerv. *kwartieren.* Ook dit woord, van eene geheel andere beteekenis, is uit het fr. *quartier,* en beduidt eene plaats, waar men zich eene wijl ophoudt. Bijzonder gebruikt men het van ſoldaten, beteekenende eene woning, waar zij eene wijl hun verblijf hebben, in tegenſtelling van het verblijf onder tenten, in het leger: *het volk in de winterkwartieren leggen. Zijn kwartier betrekken.* Somtijds wordt het ook voor eene of meer tenten genomen: *het kwartier van den veldmaarſchalk. Het hoofdkwartier in een leger.* Ook eene ſtad, of een dorp, waar het hoofdkwartier ligt. In het gemeene leven noemt een ſoldaat zijnen intrek bij burgerlieden *zijn kwartier.* Van hier, in het algemeen, ſchoon in den lagen ſtijl, eene verblijfplaats: *ik heb een goed kwartier.* Fig. neemt men, in den krijg, *kwartier* voor lijfsgenade: *om kwartier roepen. Geen kwartier geven,* alles over de kling jagen. *Een tegenſtrever, die nimmer quartier geeft.* Overz. van Herv. Zamenſtell.: *kwartiermaker, kwartiermeester,* een beambte onder land en zeevolk. Van hier het bedr. w., *inkwartieren,* waarvan *inkwartiering.* Schoon dit woord uit het fr. *quartier* oorſprongelijk is, moet men, echter, dit fr. woord niet uit het lat. *quartus,* maar uit eene andere bron afleiden. De Franſchen zetten, vaak, eene keelletter in plaats van onze blazende lipletter *w,* als *guerre* voor ons *war,* (welk woord de

Eng. nog voor oorlog gebruiken), *guespe*, *guêpe* voor *wesp*, *gué* voor *wad*, *gant* voor *want*, enz. Het is, dus, zeer denkelijk, dat dit *quartier* uit eene bron, met het hoogd. *warten*, wachten, voordvloeije; of, dat het van *waren*, *weren*, dat is blijven, duren, ontstaan zij. Bij OTFRID. is *gifuare* een huis.

KWARTS, z. n., o., *van het kwarts*; meerv. *kwartsen*, doch slechts van soorten gebruikelijk. Een woord in de bergstofkunde voorkomende, zijnde eene glasachtige, zeer harde, halfdoorzigtige steensoort, gewonelijk met kristalschietingen op de bovenzijde. Waarom men het, wegens die oneffene punten, afleidt van *waart* (*wart* bij KILIAAN), dat is eene *wrat*. Van hier *kwartsachtig*.

KWASSIEHOUT, z. n., o., *des kwassiehouts*, of *van het kwassiehout*; zonder meerv. Eene soort van bitter hout, in Amerika, door de Inwoners, tegen venijnige slangenbeten eerst gebruikt. In onze apotheken overgenomen, bevindt men het een heilzaam koortsmiddel. Het hout zou zijnen naam van eenen slaaf, in Suriname, QUASJE genaamd, die de eerste ontdekker er van was, ontleend hebben.

KWAST, z. n., m., *van den kwast*; meerv. *kwasten*. Verkleinw. *kwastje*. Knoest, weer: *in dat hout zijn vele kwasten*. Fig.: *Pieter Pieterszoon en Albert Markus, twee harde quasten*. HOOFT. *Dat is een kwast van een mensch*, een koppige vent. In Gron. zegt men *oest*, ook bij KIL., die tevens *ast* heeft, voorkomende. De *kw* schijnen hetzelfde denkbeeld met meer sterkte uittedrukken. Van hier *kwastig*, knoestig — koppig, *kwastigheid*, onverzettelijke hardigheid: *onder and're gedenkenissen zijner quastigheit*. HOOFT.

KWAST, z. n., m., (naar PIETERS., bij HALMA vrouwl.) *van den kwast*; meerv. *kwasten*. Verkleinw. *kwastje*. Zamengebondene borstels: *ik zal er den kwast nog eens opzetten*, het nog eens verwen. Franjen, tot een bundeltje gebonden, tot sieraad en gebruik: *het paard had eenen rooden kwast op den staart*. *Een kwast aan eene trompet — op den hoed*, enz. *Er hangt geen kwast in de bedstede*. — *Dat hebt gij aan uwen kwast*, die schade hebt gij. Fig.: *dat is een kwast*, die zijnen hoogmoed, door zijne kleeding, dwaaslijk aan den dag legt; een gek, een zot. Van hier *kwastig*: *Bergoensche*

vaa-

vaanen met quastigh kruis van bloedt. HOOFT. *Een kwastige vent*, een eigenzinnige zot. VOND. heeft *quasteloos* (*kwasteloos*).

Kwast, hoogd. *quast*, nederf. *quest*, zw. *qvast*, deen. *koest*. ADEL. vergelijkt het lat *fascia*, een bindfel, en brengt het, liefst, tot *vatten*, omvatten, verbinden.

KWE, (voor *kwede*) z. n., vr., *der*, of *van de kwe*; meerv. *kween*. Zekere vrucht. Zamenftell.: *kweappel*: *ik zal u graeuwe queappels plukken.* VOND. *Kweappelboom*, *kwedoorn*, een doornboompje, dat lange en roode bezien draagt, *kwemoes*, *kwepeer*, *kwepeerenboom*, *kwevleesch*, ingefuikerde kween, *kwewijn*.

Kwe (*kwede*), hoogd, *quitte*, *quette*, nederf. *que*, boh. *kutna*, fr. *coin*, *coing*, ital. *cotagna*. Alles uit het lat. *malum cijdonium* of *cotoneum*, gr. κυδωνιος, omdat men deze vrucht uit Cijdon, eene ftad op het eiland Kreta, eerst ontving.

KWEEK, z. n., v., *der*, of *van de kweek*; zonder meerv. Puingras. Eene grasfoort, die, in Geld., *kwek* heet, en zich, door weelig wortels te fchieten, ongemeen fterk vermeenigvuldigt. Van *kwik*. Zie dit woord.

KWEEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kweekte*, *heb gekweekt*. Bezorgen, dat iets in zijnen ftand blijve, wasfe, groeije en zich vermeenigvuldige: *boomen kweeken*. Koesteren, opvoeden: *kinderen zorgvuldiglijk kweeken*. Fig., den bloei van iets bevorderen: *geleerdheid en wetenfchappen kweeken*. *Deze gemeente zachtmoedelijk queeken met een rechtvaardige regeeringe.* HOOFT. Voedfel aan iets geven, in eenen oneigenlijken zin: *zijne trotschheid kweeken*. *Hoope queeken.* HOOFT. *Iemands gunst kweeken*. Begunstigen: *terwijl Vitellius zijnen naarijveraar queekt.* HOOFT. Van hier *kweekerij*, een enthof, met de zam.: *boomkweekerij*, *entkweekerij*, *telgkweekerij*, enz., *kweeking*, *kweekfel*, teelfel, *kweekfter*. Zamenftell.: *kweekhof*, *kweekfchool*, *kweektuin*. De oorfprong is in *kwik*. Zie dit woord.

KWEELTJE, z. n., o., *des kweeltjes*, of *van het kweeltje*; meerv. *kweeltjes*. Zoet gezang van eenen vogel: *zij antwoordt met een queeltjen.* RODENB. Verkleinw. van *kweel*, dat is gekweel; van *kwelen*. Er is nog een ander woord *kweeltje*, in de beteekenis van den geringften

ſten graad van bederf — van vlakje, ſmetje: *er is geen kweeltje aan. Ik zal zorgen, dat er geen kweeltje aankome.* Van *kwelen*, voor kwijnen, verwelken.

KWEEN, z. n., vr., *der*, of *van de kween*; meerv. *kwenen*. Dit woord beteekende bij onze Taalverwanten, oudtijds, eene vrouw, huisvrouw. De oude Duitſchers noemden, trouwens, eene vrouw *quen*, of *quena*, zw. *qvinna*. Eerſte ſtaatsvrouwen droegen, bij de oude Gothen, Kimbren en Denen, dienzelfden naam. Nog heden heet *a queen* eene koningin, bij de Engelſchen. De Engelſchen hebben nog een woord *quean*, dat uit deze bron is, en een oneerlijk vrouwmensch beteekent. Bij KIL. is *quene vacca taura*, *vacca ſterilis*, en ook *mulier vana*, *meretrix*. Het gr. γυνη, eene vrouw, komt hiermede overeen, gelijk ook het boh. *zena*, het luſat. *ſchena*, het pool. *zona*; misſchien alles uit γεινειν, telen, waarmede ons *kennen* (bekennen) en *kunne* overeenkomen. Ondertusſchen beduidt *kween*, bij ons, een wijfje van het rundvee, en wel eene koe, die onvruchtbaar is: *de vale, leelijke, doch wel gegelde queen*. DE DECKER. Met verachting noemen wij een onvruchtbaar vrouwmensch *eene kween*. JONCTYS neemt het voor eene afgebruikte hoer: *mennigh jongelingh omarmt een halfrotte queen*.

KWEER, bijv. n. en bijw., *kwerer*, (*kweerder*) *kweerst*. Walgelijk zoet; in Gron. gebruikelijk. Het is onzeker, wat de eerſte beteekenis van dit woord zij.

KWEERN, (*kwern*, bij KIL. *querne*) z. n., vr., *der*, of *van de kweern*; meerv. *kweernen*. Een handmolen. Van hier *kweernen*, *kwernen*, met eenen handmolen malen. Moeſog. *quairnus*, angelſ. *cwearn*, *cweorn*, *cwyrn*, deen. *quærn*, eng. *quearn*, *quern*.

KWEESTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kweestte*, *heb gekweest*. Op het eiland Tesſel en Vlieland gebruikt men dit woord van eene zeldzame manier van vrijen, bij welke de deuren, of venſters, open ſtaan, en de vrijer op het bedde vrijt, liggende, of zittende, op de deken, waaronder de vrijſter zich bevindt. Van hier *kweester*.

KWEKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kweekte*, *heb gekweekt*. Hetzelfde als *kwaken*.

KWEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwekte*, *heb gekwekt*. Kakelen, kwaken.

KWEL, z. n., vr., *der*, of *van de kwel*; het meerv. is bui-

buiten gebruik. Kwelling: *door moeijelijke quel van lang vertoef* Hooft. *De quel scheen u gheen quel.* Rodenb. Het woord is weinig meer in gebruik. Van hier *kwelachtig*, *kwellijk*: *zoo quellijk* (zorgelijk) *een krijgsdienst.* Hooft. *Kwellijkheid*: *hoewel die onderworpen zijn veel quellickheden.* Rodenb. *Kwel* wordt ook voor *wel*, gebezigd. Van hier *kwelwater*, voor *welwater*. Zie *wel.*

KWELDER, z. n., vr., *der*, of *van de kwelder*; het meerv. is niet in gebruik. Buitendijksch land: *de schapen loopen op de kwelder.* Zamenstell.: *kweldergras*: *en 't kweldergras, in vogte reeten, te meer gedeegen, fierer tiert.* M. L. Tydw. Waarschijnelijk, van *kwel*, dat is eene wel, wegens het *kwellende* water, dat is, dat gestadig uit den grond opwelt.

KWELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kweelde, heb gekweeld.* Zoetelijk zingen; van vogelen sprekende: *daar nimmer Philomeel haar vreugd en liefde kweelde.* Lannoy. Van menschen zegt men het ook; wanneer Huydec. en F. de Haes willen, dat men het nimmer in eenen vrolijken zin zal gebruiken. Het is waar, dat men dit, doorgaans, zoo gebezigd vindt. Zoo zegt Poot in een treurdicht op den dood van Hoogstraten: *schoon ik naar de kunst niet queel.* En Vondel: *waerom en queeldij niet en spijst mijn droeven geest met eenigh klaeglyck lied?* En Koornhert: *zijt getroost, voedster, wil niet meer kwelen.* Evenwel wijkt men ook wel eens van dien regel af. Althands, Hooft zegt ergens: *maar meereminnen zang* (dat is lofuiterij) *belas mijn' ooren niet, al queelden zij haar best.* *Laet Apollo comen spelen, en met Pan een lietjen quelen.* Geschier. *Wanneer de werelt queelt een liefelicken toon.* F. v. Dorp. Men volge dan wel het meest gebruikelijke. Met dat al schijnt de genoemde stelling van Huydec. en De Haes op eene verwarring van *kwelen*, zingen, met *kwelen*, kwijnen, te berusten; daar, toch, die twee werkwoorden, oorspronkelijk, verschillen. *Kwelen*, zingen, is een voordd. werkw., anders *kwedelen*, *kwetelen*, van het oude *quedan*, *quaden*, spreken, *queden*, *quederen*, *garrire* bij Wacht. Zie verder *kwetteren.* Over *kwelen*, kwijnen, zie het volgende. Voords is van hier *kweling.*

KWELEN, (bij Kil. *quelen*, *quenen*, *quijnen*) onz. w., gelijkvl. *Ik kweelde, heb gekweeld.* Kwijnen, verwel-

 ken:

ken: *Basan en Carmel quelen: oock queelt de bloeme Libanons.* Bybelv. *Bezochte schaduwen en wandelwegen kwelen.* H. Dullaert. Van menschen wordt het ook gezegd, eigenlijk: *zijn lijf queeld en sterft.* Van Mander. Oneig., bezwijken: *ik kweel van liefde. De hoochste van het volck des lants quelen.* Bybelv. Van hier *kweling.* Wat de afleiding van dit woord aangaat: er is geen twijfel aan, of de *k* is slechts een keelklank, voor het wortelwoord gevoegd. Dit wortelwoord is het oude *welk*, waarvan *verwelken* nog overig is, door sappeloosheid slap hangen. Door letterverzetting is het een met het lat. *flacceo*, *flaccidus.*

KWELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwelde, heb gekweld.* Bij K. v. Mand. vindt men het deelw. ongelijkvl. *gekwolen*, om het rijm, voor *gekwollen.* Plagen, moeijelijk vallen: *den vijand onophoudelijk met bommen kwellen.* Schertsen: *zij kwelden die juffer met haren neef.* Eene groote smert gevoelen: *van de jicht gekweld worden. Met het graveel gekweld zijn.* Onlust des gemoeds veroorzaken: *die zaak kwelt mij dag aan dag. Dan kwelt mij knagend zielverdriet.* Wederk.: *zich over iets kwellen.* Van hier *kwellaadje*, beangstiging, verdriet: *die quellaadje uit het hooft te slaen.* Vond. Voords *kweller*, *kwelling*, moeijelijkheid, *kwelster.* Zamenstell.: *kwelbast*, plaagbast, *kwelduivel*, plaagduivel, *kwelgeest*, booze geest, scherts.

Kwellen, Otfrid. *qualen* en *quellen*, Willer. *quelen*, hoogd. *quälen*, zw. *qvälja.* Het is niet onwaarschijnelijk, dat het tot het zw. *välla*, beangstigen, kwellen, behoort. Het oude *bal*, kwaad, angelf. *balo*, bij Schilt. *wala*, mag men ook in aanmerking nemen; te meer, daar Kil. het vlaamsche *quaele* door kwaadheid, boosheid verklaart.

KWENDEL, z. n., vr., *der*, of *van de kwendel*; het meerv. is buiten gebruik. Eene welriekende plant, wilde thijm. Denkelijk van het lat. *cunila*, *cunilago.*

KWENGELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwengelde, heb gekwengeld.* In Gron. gebruikt men dit woord: *met water kwengelen*, dat is, door beweging van het watervat, gedurig storten en kleine plassen maken. Het woord zal, met *zwengel*, uit eene bron afstammen. *Wegen*, *wagen*, *waggelen*, *wankeken*, *zwanken*, *zwenken*, *zwingen*, *zwengel* hebben eene bron.

KWERN,

KWERN, zie *kweern.*
KWETELEN, zie *kwetteren.*
KWETER, zie *kwetteren.*
KWETS, z. n., vr., *der*, of *van de kwets;* meerv. *kwetsen.* Eene bekende pruim, die, aan den boom hangende, door regen en wind, op den grond stortende, door den val ligt *gekwetst* wordt en in stukken berst. HALMA is voor het manl. geslacht. In het hoogd. is zij ook vrouwl.
KWETS, z. n., vr., *der*, of *van de kwets;* het meerv. is niet in gebruik. Kwetsing, nadeel: *daar hun marren minder quets doen moghte.* HOOFT. *Tegens quets van droeve sterflijkheidt.* HOOFT. *Met een wreede quetz'.* K. VAN MANDER.
KWETSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwetste, heb gekwetst.* Het woord wordt van harde ligchamen gezegd, wanneer zij weekere ligchamen drukken, en daardoor kneuzen of blutsen: *kwets die appelen niet.* Van hier wordt het voor wonden, bezeeren gebruikt: *een koegel, die de kuit quetste.* HOOFT. *Aan het hoofd — in den arm — aan het been gekwetst zijn.* Straffen, kastijden: *Gods kwetsen is geneezen.* M. L. Oneig., schenden: *iemand in zijne eer kwetsen.* Ergeren, beleedigen: *stoffen, die ik hoope dat niemants ooren quetsen.* POOT. *Dat dit immer kuische ooren kwetste.* FEITH. Van hier *kwetsing, kwetsuur: een mont der gaepende quetzuure.* VOND. *Met de minquetsuur.* POOT.
Kwetsen, hoogd. *quetschen*, nederf. *quietsen, quösen*, zw. *qväsa*, angelf. *cwysin*, eng. *to quash* en *squeese.* Het woord is klanknabootsend, en een voordd. w. van het, nog in het nederf. gebruikelijke, *quedden, quetten*, drukken. Het lat. *quatere, quassare, cutere*, en het wend. *kweczczu*, slaan, drukken, behooren hierheen ook.
KWETTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwetterde, heb gekwetterd.* Voordd. w. van *kwetten*, drukken, blutsen, anders *knetteren, knitteren: de pruimen worden gekwetterd in den korf.* Van hier *kwetterig*, geblutst, *kwetterigheid, kwettering.*
KWETTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwetterde, heb gekwetterd.* Kakelen, praten: *of als twee of drije, die daer quetteren.* VAN MANDER. Hierheen behoort het vrouwl. naamw. *kweter*, waardoor men, in sommige

ſtreken van Gelderland, den tongriem verſtaat, inzoover dezelve, bij ſommige kinderen, het ſrpeken belet, en daarom dient geſneden te worden. Het woord ſchijnt ontleend van het ſnijden van den tongriem, welk men ſommigen vogelen doet, die daardoor *het kwetteren* leeren. Trouwens, *kwetteren* noemt men, in Gron., *kwetelen*, en men gebruikt het van vogelen: *eene kwetelende zwaluw*. Ondertusſchen is *kweter*, *kwetteren*, *kwetelen*, bij KIL. *quedelen*, van het oude *quedan*, dat, bij OTFRID., gevonden wordt en ſpreken beduidt, zw. *queda*. De Engelſchen gebruiken nog *quoth i*, *quoth-he*, voor, zeg ik, zegt hij. De oude Latijnen, ten tijde van ENNIUS en PACUVIUS, zeiden *cedere*, hetwelk zij *kedere* uitſpraken. Voor dit *kwetteren* hoort men, in de dagelijkſche verkeering, ook *kawetteren*: *wat ſtaat hij daar weer te kawetteren*.

KWEZEL, z. n., vr., *der*, of *van de kwezel*; meerv. *kwezels*. Dit woord, dat, misſchien, met *vezel* en *beuzel* naauw verwant is, beteekent, eigenlijk, eene kleinigheid, een wisjewasje. Van hier is het overgegaan tot eene benaming van eene geestelijke dogter. *Klopjes*, zegt S. VAN EMDRE, *worden in Brabant Quezels genaamd*. Misſchien, omdat zij veel gewigt leggen op dingen, die, in den Godsdienst, van weinig belang zijn, ware beuzelingen. En, omdat ſchijnheiligheid zich juist daaraan kenſchetst, is *eene kwezel* bij ons ook voor eene ſchijnheilige gebruikelijk. Van hier *kwezelen*, futſelen, beuzelen, *kwezelaar*, futſelaar, *kwezelarij*, ſchijnheiligheid, *kwezelachtig*.

KWIBUS, z. n., m., *van den kwibus*; meerv. *kwibusſen*. In het gemeene leven, een zot: *een regte kwibus*. Een gek op eenen ſchoorſteen draagt, in Geld., ook dien naam. Misſchien uit het lat. *qui*, *quis*.

KWIDAM, z. n., m., *des kwidams*, of *van den kwidam*; meerv. *kwidams*. Een los, roekeloos, zot handelend mensch. Van het lat. *quidam*, iemand.

KWIJL, z. n., vr., *der*, of *van de kwijl*; het meerv. is buiten gebruik. Zever, ſlijmachtig ſpeekſel, dat, bij ſommige gelegenheden, van zelf uit den mond loopt. Om deze rede mag men het woord, misſchien, met *kwel*, dat is *wel*, tot eene bron brengen. *De kwijl liep hem uit den mond*. Wij volgen PIETERSON in het geſlacht. HALMA en HOOGSTR. zijn voor het ONZ. In

vele oorden des Vaderlands hoort men ook *de kwijle* uitspreken; zoodat het vr. wel het oudste geslacht schijnt te zijn. Zamenstell.: *kwijlbab*, *kwijlebab*, een kwijldoek, oneigenlijk, babbelaar of babbelaarster, die zoo druk zit te babbelen, dat de kwijl uit den mond loopt: *'t is een quijlbab.* HOOFT. Voords *kwijlband*, *kwijldoek*, *kwijllap*, *kwijlslab.*

KWIJLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwijlde, heb gekwijld.* De kwijl laten loopen, zeveren. Van hier *kwijlaard*, *kwijler*, *kwijling: den zieken tot kwijling brengen.*

KWIJN, z. n., m., *des kwijns*, of *van den kwijn*; het meerv. is niet in gebruik. Kwijning, uittering, getreur: *'t blijde gejuig in d' oogst slaat nu aan den kwijn.* LODENST.

KWIJNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwijnde, heb gekwijnd*: Slap hangen, verwelken: *de boom omhelst van 't klim quijnt zonder jeugd en blaren.* DE DECKER. *Een krans van lof, dat nemmer dorr' of quijn'.* HOOFT. Dof, flaauw, bleek van kleur zijn: *de lichtbol, weggezonken, vergult de velden met een' kwijnenden luister.* OVERZ. V. HERV. Langzaam uitteren: *hij kwijnt aan eene ziekte. Eene kwijnende ziekte. De Joodsche mogentheit quijnde aan eene oorlogskoorts.* POOT. Door droefheid lusteloos zijn: *gij schenkt uw vleesch en bloed, om 't kwijnende gemoed*, enz. SCHUTTE. *De liefde doet hem deerlijk quijnen.* HOOFT. Van hier *kwijning*, uittering. Het woord grenst naauw aan *kwelen*, bij KIL. ook *quenen*, *quijnen.* Men mag *dwijnen*, *zwijnen*, dat bij KIL. nog overig is, mede in aanmerking nemen.

KWIJT, bijw., vrij, los, ledig, weg, verloren; in eenen natuurlijken en zedenlijken zin. Men gebruikt het, met eenen vierden naamval, bij de volgende werkwoorden; als, met *zijn: hij is zijnen hoed kwijt. Raken: hij raakt al zijn goed kwijt*, hij verliest het. *Maken: zich van iemand kwijt maken*, hem verlaten. *Ik zal u van dat pak kwijt maken*, ontlasten. *Want hij heeft ons los en vrij quijt gemaeckt van slavernij.* H. DE GR. *Schelden: hij schold hem het geld kwijt.*

Ook heeft de Godt der wouden,
Noch Pan, noch wildeman, noit boete quijtgeschouden
(gescholden). VOND.

Worden: hoe zal ik hem kwijt worden? Eindelijk, met

gaan, voor kwijt raken, verliezen: *Hiermeê ga ick mijn' man, naest Godt mijn toevlught quijt.* Hooft.
Oock queelt de tack meest alle tijd,
En 't boomtje gaet sijn kroontje quijt. J. de Deck.
Ook is het voor vrij raken, ontkomen, gebezigd geworden: *die sal met vier ponden tournoijs quijt gaen.* Aldegond. Oul. werd *kwijt zijn* ook met den tweeden naamval gebezigd: *dat ick mijns mans qwijt bin.* Lev. J. C. Zamenstell.: *kwijtbrief*, *kwijtschelding*, *kwijtwording*.

Kwijt, hoogd. en nederf. *quitt*, eng. *quit*, fr. *quitte*; zw. *qvitt*, ijsl. *qwittur*. In het Britt. is *quytaat* verlaten, en *quytet* vrij maken. Er is een oud stamwoord *wit*, beduidende afgezonderd, los, vrij. Hierheen behoort dit woord, gelijk ook het lat. *viduus*, *vidua*, ons *weduw*: misschien ook ons voorzetsel *uit*, ons *wijd*, *wieden*, enz.

KWIJTEN, (zich) wederk. w., ongelijkvl. *Ik kweet mij, heb mij gekweten.* Dit woord wordt bij Kil. bedr. gevonden, en beteekent, eigenlijk, vrij maken, los maken, ontdoen: *ende ic quite alle die eerstgheboren van minen sonen.* Byb. 1477. Zoo zeide men oudtijds ook: *ik kweet mijne beloften*, ik ontdeed mij, door dezelve te volbrengen, van derzelver verbindtenis. *Hoe quijtge hier uw plichten?* Moon. *Iemand den eed kwijten*, hem er van ontslaan. Thands gebruikt men het wederk. alleen: *zich van zijnen pligt — van zijne belofte kwijten.* Ook: *zich dapper kwijten. Hij kweet zich als een eerlijk man.* Van hier *kwijting*: *dat ik uw lijdens volle prijs mijn kwijting heeten mag!* M. L. Tydw.

KWIK, bijv. n. en bijw., *kwikker*, *kwikst*. Dit woord beduidt, eigenlijk, beweeglijk, dat zich beweegt, voords vlug, aardig, gaauw, levendig, vrolijk, tierig. In dien figurelijken zin vindt men het bij Vond.: *in 't quickste van den maij — van de lent. Maer nimmer zag men in het kwikste van den tijd.* N. Verst. *In het quikste van zijn dagen.* Moon. Als zelfstandig naamw., meerv. *kwikken*, komt het bij Hooft voor: *zendende nog drie Italiaansche kwikken.* Nog zegt men, in de gemeenzame verkeering: *het is maar kwik*, het is niets, het is maar eene aardigheid. Van het onz. geslacht, zonder meerv., beteekende het, oulings, levend gedierte, zoo als het bij Kil. voorkomt. Thands is *het kwik* gebruikelijk voor

kwik-

kwikzilver, dus genoemd wegens deszelfs vlugheid en vloeibaarheid; waarom het, in het lat., ook *argentum vivum* heet. Van hier *kwikachtig*, *kwiksch: de quixe vrijerschap.* T. ROEMER. Verkleinw. *kwikje*, een aardig strikje: *met strikjes en kwikjes*; ook een pronkstertje. Zamenstell.: *kwikhaag*, eene van zelve opschietende haag, *kwikkebil*, eene vrouw of vrijster, die niet veel van zitten houdt, eene loopster, een ligt vrouwmensch, *kwikkebillen*, *kwikpil*, *kwikstaart*, een vogeltje, wegens de beweging van den staart dus genaamd, *kwikstaarten*, *kwikzand*, welzand, dat onder de voeten uitwijkt, (HALMA verklaart het ook door zand, waaronder een weinig kwik is) *kwikzilver*. Van hier ook *verkwikken*, d. i. verlevendigen, het welk eigenlijk van zieken gezegd wordt, die door een geneesmiddel *verkwikt*, verlevendigd worden: Dit woord is een der oudsten in onze en aanverwante talen. In de agtste eeuw reeds vindt men *kecprunno*, in het geldersche *kwikborn*, bij WILLER. *quekkon wazzera*, levend water, eene wel. Bij ISIDOR. is het werkw. *chiquihhan*, en bij NOTK. *chichen*, en bij OTFRID. het bijv. n. *quek* en *queqkas*. In het angelf. is *cuce*, *cwic*, *cwicu*, levend, levendig, vlug, eng. en hoogd. *quick*, zw, *qvick*. Het stamt af van *wegen*, *bewegen*, *wakker*.

KWINKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwinkte*, *heb gekwinkt*. Een verouderd werkwoord, met *winken*, *wenken*, uit eene bron, en beteekenende bewegen, trillen. Van hier het basterdstaartige gelijkvl. w. *kwinkeleren*, dat van het zingen der vogelen, met eenen trillenden gorgel, gebruikt wordt: *'t gevogelt quinkeleert en zingt.* POOT. Voords beduidt het, in het gemeen, zingen, vrolijk zijn. Van hier *kwinkelering*, *kwinkeleerster*. Hierheen behoort *kwinkslag*, een onverwacht kluchtig gezegde.

KWINKERD, z. n., m., *des kwinkerds*, of *van den kwinkerd*; meerv. *kwinkerds*. Een, die scheel ziet; dus wegens de beweging van de oogen genaamd.

KWINT, z. n., vr., *der*, of *van de kwint*; meerv. *kwinten*. Eene loosheid, streek: *aardige kwinten.* Kuur, gril: *zijne kwinten zijn onverdraaglijk.* Voor *kwinkt*; van *kwinken*. Fr. *quinte*, nederf. *quinte*. Van hier *kwintig*.

KWINT, z. n., vr., *der*, of *van de kwint*; meerv. *kwinten*. De fijnste snaar van eene vedel. Ook een woord in de zangkunst. Van het lat. *quintus*, vijfde.

KWINTAPPEL, zie *kolokwint*.

KWIPSCH, bijv. n. en bijw., ziekelijk, niet wel: *zij ziet er zoo kwipsch uit*. Misschien uit eenen oorsprong met *wepsch*, *weepsch*, smakeloos, laf.

KWISPEDOOR, z. n., vr. en onz., *der*, of *van de kwispedoor*, *des kwispedoors*, of *van het kwispedoor*; meerv. *kwispedoren*. Spuugpot. Bij verbastering, van het spaansche woord *escupedor*, of *escupidero*.

KWISPEL, z. n., m., *des kwispels*, of *van den kwispel*; meerv. *kwispels*. Het harige uiteinde van den staart, bij Kil. *cauda*. Het woord schijnt klanknabootsend te zijn, en meteen het denkbeeld van beweging intesluiten; met *wispelen* uit eene bron. Voords beteekent het eenen wijkwast, poeijerkwast, witkwast: *men kan wel met een kwispel twee muyren witten*. De Brune. Zamenst.: *kwispelbies*.

KWISPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kwispelde*, *heb gekwispeld*. Bedr., met eenen kwispel strijken. — *Iemand kwispelen*, hem met eene snerpende roede slaan. Onzijd., met den staart slaan, of strijken: *gelijk een tijger*, *die al kwisplend met den staart*, *zijn tuchtheer vleit*. J. de Marr.

KWISPELSTAARTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwispelstaartte*, *heb gekwispelstaart*. Met den staart de beide zijden des ligchaams slaan, met den staart spelen, aan eenige beesten, en voornamelijk aan de honden eigen, tot bewijs van vriendschap: *de hond kwispelstaartte*, *toen ik te huis kwam*. Fig., vleijen.

Daar *kwispel* een staart is, zoo heeft in *kwispelstaarten*, eigenlijk, eene overtolligheid plaats, en *kwispelen* alleen drukt hetzelfde denkbeeld uit. Kil. heeft ook *wispelstaarten*, en Plantyn *wipstaarten*.

KWISTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwistte*, *heb gekwist*. Verkwisten; welk zamengestelde meest gebruikelijk is: *en quist de kracht sijns geests*. Camph. *En sij quisten hunnen tijdt*. Gesch. Van hier *kwistig*, verkwistend. Zamenstell.: *kwistgeld*, doorbrenger, ook *kwistgoed*, *kwistpenning* geheten; allen van het manl. geslacht. Onder-

dertusſchen, dit *kwisten*, dat verdoen, doorbrengen beduidt, en bij Otfrid, even eens *quisten* heet, behoort tot het geſlacht van *woest*, *verwoesten*, lat. *vastare*. Het oudfranſche *guaster*, nu *gâter*, is hetzelfde woord.

L.

L is de elfde letter van het nederd. ABC, de agtste der medeklinkers, en de tweede tongletter. Zij opent of sluit eene lettergreep, als: *lam*, *mal*. — Nooit duldt zij eenen medeklinker achter zich, in het openen van eene lettergreep, als: *lak*, *les*, *list*, *lot*, *lus*. Integendeel verdraagt zij dit wel, in het sluiten van dezelve; gelijk zij ook, in het openen, achter eenen medeklinker staan kan, als: *fulp*, *glimp*. In het eerste geval, rolt zij over op de *p*, daar zij, in het laatste, door de *g* voordgedreven wordt. Zie INL. bl. 15.

L en R zijn twee zeer na verwante letters, die, in alle talen, dikwijls met elkander verwisseld worden; iets, dat, in de afleiding van woorden, vooral, in aanmerking moet genomen worden. Voor het lat. *ulmus* zegt de franschman *orme*, en wij *olm*: voor *peregrinus* de italiaan *pelegrino*, de franschman *pelerin*, en wij *pelgrim*. In onze eigene taal ziet men dit: *schalmei* vindt men, bij K. v. MANDER, *scharmei* gespeld. Wordt niet de uitgang *elen*, bij sommige werkwoorden, met *eren* verwisseld, als: *snippelen*, *snipperen*? Zoo zegt men ook *stamelen* en *stameren*, *bobbelen* en *bobberen*. En voor *wandelen* zeiden de Ouden ook *wanderen*. In den dagelijkschen tongval geschiedt dit ook meer dan eens: voor *bitterkers* zegt men, om het gemak, *bittelkers*. Trouwens, men vindt menschen, ja geheele volkeren, welken het onmogelijk is, de *r* uittespreken. Hen, welken dit bezwarelijk valt, zal men, daarom, eenen klank, aan de *l* grenzende, meest hooren bezigen. Ook worden *l* en *u* dikwijls verwisseld. Zoo zeide men voorheen *vergouden*, voor *vergolden*, *gewoud*, voor *geweld*, *schoud*, voor *schuld*; en nog zeggen wij, somtijds, *soudenier*, voor *soldaat*, *soudeersel*, voor *soldeersel*. Integendeel hebben wij nu de *u*, waar eertijds *l* was, in *goud*, *koud*, *houden*, *oud*, enz., voor *gold*, *kold*, *holden*, *old*, enz. En het is aanmerkelijk, dat de Franschen *sols* en *fols* als *sous* en *fous* uitspreken. Hierheen behoort ook ons *wilde* en *woude*.

LAAG, bijv. n. en bijw. *lager*, *laagst*. In de uitspraak, bezigt men ook *leeg*. Het tegendeel van hoog: *twee lage*

boom-

boomstammen. De gewone stand van de afgeloopene zee, de eb: *het is laag water*. Beneden; in de dagelijksche taal: *kom om laag*. Gering, met eene soort van verachting: *een man van lagen staat*. *Die, in haar' laagen staat, zijn dienstmaagd niet versmaadt*. Psalmb. Nederig; *zich laag houden*. Ondeugend, slecht: *eene lage ziel*. *Lage gedachten over iemand hebben*. Verachtelijk: *zij sprak laag van haren man*. *Laag op iemand vallen*. Verkleinw. *laagjes*. Van hier *laagheid*, slechtheid, ondeugende daad, *laagte*, eene plaats, die niet hoog is, fig. armoedige staat. Zamenstell.: *laagschout*, een schout van een nedergeregt, *laaglooper*, valsche dobbelsteenen, die geen hooge oogen werpen, *lagerhand*, linkerhand.

Laag, hoogd. *leg*, *lege*, deen. *lav*, zw. *låg*, eng. *low*, ijsl. *lagr*. Het is het stamwoord van *leggen* en *liggen*.

LAAG, (*lage*) z. n., vr., *der*, of *van de laag*; meerv. *lagen*. Eene rij naast of op elkander liggende dingen: *eerst eene laag zand*, *dan eene laag steen*. *Twee lagen kaas*. Een aantal stukken, langs de beide zijden van een oorlogsschip, op ieder verdek: *een schip van twee lagen*, als het, op beide verdekken, stukken voert. In eenen anderen zin, noemt men *eene laag* al de stukken. aan de eene zijde van een schip: *zij gaven den vijand de volle laag*. *De beide lagen geven*, de eene zijde na de andere afsteken. Eene bedekte plaats, om iemand, onverhoeds, te bespringen: *hij schoot zeven herten uit zijn bedeckte laege*. Vond. Krijgsvolk, tot dat zelfde einde, ergens, schuilende: *gaan de gebroeders toe*, *ende leggen eene laagh van gewaapenden*. Hooft. Een verraderlijke aanslag: *van de laage gehoort hebbende*. Hooft. *Iemand lagen leggen*. *Lagen*, *Henrik in zijne kindsheidt geleidt*. Hooft. Zamenstell.: *ribbenlaag*, *winterlaag*. — *Hinderlaag*, *nederlaag*. — *Lageloos*. Hooft. In oorsprong, een met het vorige woord.

LAAI, z. n., vr., *der*, of *van de laai*; zonder meerv. Een, reeds verouderd, woord (gelijk het daarvan gevormde werkw. *laaijen*), beteekenende het licht van eene vlam. Het is nog overig in het zamengestelde *lichtelaai*, *lichterlaai*; *'t Vrije hart*, *dat lichterlai vlamde in 't hartje van den Mai*. Moon. *Het slagt den lichtelaaien*

heert.

keert. M. L. Tydw. *Een lichtelaaije gloed*, eengloed, die eenen zeer helderen vuurglans van zich geeft. *In lichterlaaijen brand*, in volle vlam. Vond. en Hoogvl. fpellen *lichterlage*. Het werkw. wordt nog bij De Brune gevonden: *als het hout begint te laeijen*. Het behoort tot het geflacht der woorden *gloeijen*, *licht*, *logchem*, het lat. *lux*, *lumen*, het gr. φλοξ, ijsl. *loge*, alem. *lauga*, vlam.

LAAN, z. n., vr., *der*, of *van de laan*; meerv. *lanen*. Eene wandeldreef, wederzijds met boomen beplant: *rij fluks de jachtlaan door*. Vond. In het eng. *lane*. Zamenftell.: *hoflaan*, *tuinlaan* enz.

LAAR, bijv. n., *larer*, (*laarder*) *laarst*. Kil. verklaart dit woord door ijdel, ledig. Het fchijnt hetzelfde te zijn, als het hoogd. *leer*, dat ook *lär* en *lar* wordt uitgefproken, bij Notk. *lare*, angelf. *gelaer*. Wij gebruiken het fomwijlen nog voor dun, fchraal: *lare melk*. *Lare thee* is, op de Veluw, flappe thee, zonder melk. In Gelderland heeft men een zelfft. n. van het onz. geflacht; meerv. *laren*. *Een laar in een bosch* is, daar, eene plaats, die niet met boomen bezet is, eene opene ruimte. Bij Kil. is het een onbebouwde grond.

LAARS, (*leers*) z. n., vr., *der*, of *van de laars*; meerv. *laarzen*. Verkleinw. *laarsje*, halve laars. Eene flappe ftevel: *hij hadde alree de goude laers aan 't been getrokken*. Vond. *Martinius* leidt het van *leer*, *leder* af.

LAARZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik laarsde*, *heb gelaarsd*. Laarzen aandoen: *zich laarzen*. Oneig. zegt Poot: *door zijn gelaersden heldetrant*. De Dichter volgt het lat. *cothurnatus* na, dat, eigenlijk, wil zeggen *hoog gefchoeid*, omdat men de helden, op het oude tooneel, dus vertoonde; van daar is het verheven, hoogdravend. G. Schroder zegt daarom: *en leeren Sophocles in hooger laarzen gaan*. *Laarzen* is ook eene zekere ftraf den matrozen aandoen, anders, naar het eng., *bridfen* genoemd.

LAAS, tusfchenwerpfel, voor *helaas*: *doen ze zwack laes! den laetften ademfnack*, enz. De Decker. De Ouden fchreven ook *lacij*.

LAAT, bijv. n. en bijw., *later*, *laatst*. Spade: *waarom komt gij zoo laat? Het is later, dan ik gedacht had. Laat in den avond. Het zal laat worden. Beter laat dan nooit.* Van een bepaald uur gebruikt men het ook, fchoon

ſchoon er, eigenlijk, het denkbeeld van ſpade aanleiding toe gegeven heeft: *hoe laat is het? In het late najaar. Late kerſen*, die laat rijp worden. De overtreffende trap *laatst* wordt gebruikt van dingen, die geen ander ding van hunne ſoort na zich hebben, ten opzigt van tijd, plaats en orde. Ten opzigt van den tijd: *de laatſte dag in het jaar. Hij voert altoos het laatſte woord.* Dikwijls ook ſlechts in zoover, als eene zaak, tot hiertoe, nog geene andere zaak na zich heeft; *de laatſte reis, dat ik hem ſprak. Het gebeurde laatst, dat hij* enz. *Hij ſneuvelde, in den laatſten veldtogt.* Bijzonder zegt men het van dingen, die ſtervenden betreffen: *iemand het laatſte oliesel geven. Den laatſten ſnik geven. De laatſte pligten afleggen. Iemand de laatſte eer aandoen*, hem grafwaart verzellen. Ten opzigt van het ſlot der eeuwen: *het laatſte oordeel*, het jongſte geregt, in den bijbelſtijl. Met betrekking tot eene plaats: *de laatſte duit in den zak.* Tot orde: *hij was de laatſte*, hij ſloot het hek. *Ten laatſte*, eindelijk. *In het laatſte. Voor het laatſte.* Zamenſtell.: *laatstleden.* De ſtellige trap *laat* komt overeen met het hoogd. *lasz*, nederſ. *laat*, Notk. *lazzo*; de overtreffende trap *laatst* is, bij oude frank. en opperd. ſchrijvers, *lezist*, *lezist*, angelſ. *laesta*, hoogd. *letzt*, gr. λοισθος. Het woord ſchijnt met het w. *laten* verwant te zijn.

LAATDUNKEND, *laatdunkendheid*, zie *laten*.

LAAUW, bijv. n. en bijw., *laauwer*, *laauwst*. Een woord, dat den geringſten graad van warmte, in vloeibare ligchamen, uitdrukt. *Het water is al laauw. Het bloed is nog laauw. Het water laauw laten worden.* Fig., ijverloos: *laauw in den godsdienst zijn.* Van hier *laauwachtig*, *laauwelijk*, ijverloos. *laauwheid.* Het werkw. *laauwen*, laauw maken en laauw zijn, is weinig meer in gebruik: *mits ondertusſchen de hitte van 't bloedt laauwde.* Hooft. *Zich laauwen* heeft Paffener:

En laat het kille ſtael zich lauwen in het plengen
Van 't warme menſchenbloed.

Het ſchijnt, met *laf*, *ſlaauw*, tot eene bron te behooren. In ſommige oorden wordt het ook *louw* uitgeſproken.

LAAUWDAAT, (*louwdaat*), z. n., vr., *der*, of *van de laauwdaat*; meerv. *laauwdaten.* Bij Kil. een lui wijf; zoo ook nog in de zamenleving: *zij is eene regte laauwdaat*, een lui, lam wijf, ook eene zottin, malloot.

Die

Die middelbaer schoon is en fier in 't treden,
Die wort boven een schoone laudate begheert.

CONST. D. MIN.

Van hier *laauwdaatachtig*: *die laudaatachtig gaen zijn te misprijzen*. CONST. D. M.N. — KIL. brengt het tot *lauw* (*laauw*) en *daet* (*daad*); en dus is *laauwdaat*, bij hem, zoo veel als eene vrouw. die laauw van daad, of in haar doen, is, *mulier facto sive opere tepida*.

LABAAR, z. n., vr., *der*, of *van de labaar*; meerv. *labaren*. Een groote linnen halsdoek.

LABBEI, z. n., vr., *der*, of *van de labbei*; meerv. *labbeijen*. Klappei, snapster. Van hier het w. *labbeijen*, snappen.

LABBEN, onz. w., gelijkvl. *Ik labde, heb gelabd*. Snappen, klappen, overbrieven. Van hier het zamengestelde *labbekak*, m. en vr., van *labben*, en *kak*, oud. achter; derhalve zoo veel als achterklapper, achterklapster; zoo ook het werkw. *labbekakken*. Van hier *labber*, van den wind gebruikelijk: *eene labbere koelte*, een zachte wind, die de zeilen niet sterk spant, maar hen doet wapperen. *Met een labber koeltje* (anders ook als een woord, *labberkoeltje*) *uit den noordoosten*. BOGAERT. Wijders *labberen*. *'t Zeeluchtje labberde ons aanminnig te gemoet*. HUYDEC. — *Labberen*, het voordd. w. van *labben*, snappen, is bij KIL. *vana loqui*, *blaterare*. Voords *labberlot*, z. n., m., een plug, een straatschender. Tevens schijnt het, om het begrip van beweging, tot *labberen* te behooren.

LABBERDAAN, zie *abberdaan*.

LABIRINT, (*labyrinth*) z. n., m., *des labirints*, of *van den labirint*; meerv. *labirinten*. Uit het grieksche λαβύρινθος, dat een naam van een zonderling gebouw, op het eiland Kreta, was, bestaande uit verwelfde gangen, die zoo kunstig in elkander liepen, dat men den uitgang bezwaarlijk konde vinden. Van hier neemt men het voor eenen doolhof: *dat men in de kleine naauwheid der dichten somtijds maelt als in een' labirinth*. POOT. Oneig. gebruikt men het voor eene verwarde zaak, welker zamenhang en uitkomst men niet ligt bespeuren kan. POOT neemt het ook in eenen nadeeligen zin: *ontbeer vooral geen' draat in 's rijkdoms labijrint*.

LACH, z. n., m., *des lachs*, of *van den lach*; het meerv. is

is niet in gebruik. Bij Vond., Moon. en anderen is het mannel., maar Hooft bezigt het vrouwelijk. Het lagchen: *een lieve — blijde — zoete lach. Lach met lach betaalen.* Sels. *Met eenen lach bekooren.* Vond. *Eenen gedwongenen lach geven. Grooten lach hebben Vol lachs zijn. Maar schoon gij den lach doet rijzen.* Poot. *Met eenen schampren lach.* M. L. Tydw. Zamenstell.: *grimlach.* Verkleinw. *lachje: lonkjes, lachjes.* Smits.

IJsl. *hlaatur*, alem. *hlahtar.*

LACHTER, z. n., m., *des lachters*, of *van den lachter*; het meerv. is buiten gebruik. Laster. Het woord is reeds verouderd. Bij Vond. vindt men het: *tot Godts of 's menschen lachter. Die doet hem zelven grooten lachter.* B. Houw. Schande, smaad: *te haren lachter.* M. Stoke. Van hier het veroud. werkw. *lachteren: du en sultste di selven niet lachteren noch prijsen.* Gulde Legenden. *Dat hi den levenden God lachteren zoude.* Bybelv. 1477.

LADDER, (*leeder, leêr*, in sommige oorden des Vaderlands *ledder*) z. n., vr., *der*, of *van de ladder*; meerv. *ladders.* Een beweegbaar werktuig, om, langs deszelfs sporten, in de hoogte te klimmen: *hervoeghbaare ladders.* Hooft. *Met eene ladder op den nek.* Vond. *Op eene ladder klimmen. Eene Stad met ladders bestormen.* Oneig., worden de holle zijstukken van eenen boerenwagen *ladders* genaamd. Trapswijze vordering: *en klimtge op deezen voet van de eene sporte op de aer der deugden ladder op.* M. L Tydw. Verbinding van dingen, van welken het eene telkens het andere, in volkomenheid, te boven gaat: *langs de ladder der wezens tot derzelver oorsprong op te klimmen.* Feith. Verkleinw. *laddertje.* Zamenstell: *boomladder, brandladder, galgeladder, stormladder. — Laddersprong*, de afrolling eens opgehangenen van de ladder.

Ladder, hoogd. *leiter*, Notk. *leiterv*, Ker. *hleitar*, angelf. *hläddr*, in het zwabensp. *laiter*, nederf. *ledder*, eng. *ladder*, pool. *letra.* Het is zeer denkelijk, dat het woord van *leiden* ontstaan zij.

LADE, (in het gemeene leven *la*) z. n., vr., *der*, of *van de lade*; meerv. *laden.* Verkleinw. *laadje.* Een woord, dat, eertijds, in het algemeen, eene ingeslotene of bedekte ruimte beduidde. Bij Kil. en in het

hoogd.

hoogd. zijn daarvan ſporen genoeg. Wij gebruiken het, thands, meest voor een vierkantig houten ruim, dat ingeſchoven wordt, om daar in iets te leggen: *het ligt in de lade van de tafel — van het kabinet.* De vierkante raam, waarin de Wevers het riet of den kam ſluiten, en waarmede zij den inſlag vastſlaan, heet *de lade: en het werk, geſlagen met de lade (percusſo pectine*, bij Ovid.) *krijght zijn beſlag.* Vond. Zamenſtell.: *ladetafel (latafel).* — *Schrijfſlade, ſchuifſlade, tafellade, treklade.* Wegens het eerſte denkbeeld van ſluiten, brengt men het, misſchien, best tot eene bron, met *lid*, een dekſel, *kleed*, het lat *claudo*, ons *ſluiten*, enz.

LADEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik laadde, heb geladen.* (Voor *laadde* zeide men, oudtijds, *loed: dit loed gij.* De Decker.) Ligchamen van eenige zwaarte ter vervoering, op of in iets leggen: *hij heeft twee pakken op den ezel geladen. Koffijbalen in een ſchip laden. Waren op eenen wagen laden.* Vaak verzwijgt men het voertuig: *mest laden — hout laden.* Ook wel den last: *ladet uwe beesten.* Bybelv. *De maag laden*, te veel ſpijs gebruiken. Fig.: *meer laden, dan men dragen kan*, iets ondernemen, dat de kragten te boven gaat. Bloot geſteld zijn aan de werkingen eener bezwarelijke zaak: *met ſonden geladen zijn.* Bybelv. *Gods toorn op zich laden.* Voords, gebruikt men het van allerlei ſoort van ſchietgeweer, wanneer men het noodige kruid en lood er in doet: *eene piſtool — een roer — een ſtuk geſchut laden. Zij doen niets dan losſen en laden*, zij ſchieten onophoudelijk. *Deze vrouw doet niets dan losſen en laden*, een onbeſchaafde ſpreekwijs, gebruikt van eene vrouw, die telkens, na de bevalling, weder bezwangerd wordt. Het deelw. *geladen* gebruikt men, in de ſpreekwijs: *het op iemand geladen hebben*, hem een kwaad hart toedragen. Van hier *lader*, een, die het geſchut laadt, — een reeder — en een laadlepel, *lading*, bevrachting — lading van eene piſtool enz. Zamenſtell.: *ſcheepslading.* Voords *laadbus, laadgat, laadkruid, laadlepel, laadpan, laadpriem, laadſtok.*

Laden, Otfrid. en Tatian. *laden*, hoogd. en nederſ. *laden*, angelſ. *ladan, hladan*, eng. *to load*, pool. *laduje*, deen. *läsſe*, ijsl. *hlada*, zw. *lada, ladda, lasſa*, finl. *ladan.* Het eerſte denkbeeld van zwaarte,

van onaangenaamheid, schijnt dit woord tot eene bron, met *leed* en *last*, te brengen. Er is nog een woord, dat, bij de Hoogduitschers, in gewoon gebruik is, namelijk *laden*, dat, oorspronglijk, roepen beteekende. Somtijds gebruiken wij het ook nog, in de spreekwijs: *de vroedschap laden*, bijeen roepen; doen vergaderen. Dit woord komt uit eene andere bron; denkelijk van *luid*. In het wallis. heet *llais* de stem. Bij OTFRID. en TATIAN. komt *giladan*, bij ULPHIL. *lathon*, in den zin van roepen, voor.

LAF, bijv. n. en bijw., *laffer*, *lafst*. Onzout, smakeloos: *laffe kost*. Bij KIL. heeft het nog andere beteekenissen, als die van laauw; loom, slap. Wij zeggen nog: *het is laf weder*, het is zoel weder, wanneer de warmte vele dingen slap en loom maakt. Oneig., dwaas, zonder verstand en oordeel voordgebragt: *eene laffe taal*. Van hier *lafheid*, *laffelijk*. Zamenstell.: *lafbek*, een jong, onbeschaamd, dwaas mensch, *lafhartig*, blood, *lafhartigheid*, *lafhartiglijk*, — *lafmoedig*. RODENB. en HOOFT. Het woord schijnt tot *flaauw*, *laauw*, te behooren, wat zijnen oorsprong aangaat.

LAGCHEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik lachte*, *heb gelagchen*. Oudtijds: *ik loech*, *loeg*; nog bij VOND.: *de kindsche tijt loeg ieder vrolijk aan*. HOOFT gebruikt het ook gelijkvl.: *ik heb gelacht*; dat niet natevolgen is. Het beduidt eene aangename gewaarwording, door verlenging en opening van den mond, en, somwijlen, met een onregelmatig geluid, zelfs met schudding van het ligchaam, aan den dag leggen: *om iemand lagchen. Over iets lagchen. Ik kon mij van lagchen niet onthouden. Luidkeels lagchen. Zich te bersten lagchen. Zich slap lagchen*, in de dagelijksche taal. Een geringe graad van lagchen, waarbij de mond slechts verlengd en geopend wordt, is, vaak, een teeken van vreugde, vergenoegen, vriendelijkheid, gunst enz.; maar ook van andere gesteldheden der ziel, als van spotzucht: *hij lacht met alles*. Van verachting, verwijt en beschimping: *in iemands verderf lagchen*. Van grootmoedige uittarting: *met iemands dreigingen lagchen. Beschermers, die met gevaaren lagchen*. SELS. Van standvastig geloof: *die met Gods beloften wel te vreden, lacht met al de onwaarschijnlijkheden*. M.L. — CAMPH. bezigt het met eenen tweeden

naamval: *en lachen uw's*: *In de vuist lagchen*, in het gemeene leven, zich heimelijk over iets verheugen, bijzonder over eens anders schade. In de dagelijksche taal zegt men, wanneer iets weinig geteld wordt: *in die zaak is wat gelagchen*. Of: *ik lach er wat om*. — *Het lagchen*, als een zelfst. naamw.: *doe wert onse mont vervult met lachen*. Bybelv. In den verhevenen schrijfstijl, gebruikt men het van iets, dat ons, door zijne bekorelijke gestalte, een aangenaam en streelend genoegen geeft: *de lagchende lente*. *Daer lacht een beemt*. Vond. *Met lachend groen*. Psalmb. *Het lagchend gelaat der Natuur*. Feith. *Stille en effene vergenoeging lachte op het ongerimpelde voorhoofd*. *Al lagchende*, zonder ernst, boertende: *ik zeide het al lagchende*. — Ook willends of onwillends: *hij zal dat al lagchende betalen*. Van hier *lagchelijk*, bij Rodenb. voorkomende, *lagcher*, *lachster*, *lagcherij*. Zamenstell.: *lachrimpel*, *lachspier*, *lachtrek*, *lagchebek*.

Lagchen, bij Tatian. *lahhan*, Notk. *lachen*, hoogd. en nederf. *lachen*, Ulphil. *hlahjan*, ijsl. *hleja*, eng. *to laugh*, angelf. *hlihan*, *hlahan*, hebr. לעג, deen. en zw. *le* en *lee*, gr. *γελαειν*, waar *γε* met de goth., ijsl. en angelf. *h* overeenkomt. Misschien is het woord van den klank gevormd.

LAGEN, (*leegen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik laagde heb gelaagd*. Verminderen: *de lasten op spijs, drank, en diergelijke te hoogen oft laaghen*. Hooft. Vernederen: *die een ander verheft, wordt zomtijds van den verheffelingh gheleeght*. De Brune.

LAK, bijv. n. en bijw., *lakker*, *lakst*. Bij Kil. komt het voor, in den zin van weelderig, dartel, wellustig. Op de Veluw gebruikt men het, in eenen meer eigenlijken zin: *het koorn staat lak*, als de halmen wel geil opschieten, maar de aren niet zwaar geladen zijn. *Lak* heeft, in dien oord, ook den zin van laf, zouteloos. Ook Teuton. *lack*, *onghesälten*, *insulsus*.

LAK, z. n., o., *des laks*, of *van het lak*; zonder meerv. Roode, doorzigtige gom of hars, uit Oostindie tot ons komende, om daarmede te vernisfen. Ook nagemaakt lak uit bloemsappen en eenige houtsoorten getrokken: *geel- blaauw- rood lak*. Voords *zegellak*. Zamenstell.: *lakwerk*. In de eerste beduidenis, is het woord van oosterschen oorsprong. Dit roode hars heet, in het arab.,

lach,

lach, perf. *lac*, waarvan het middeleeuw. *laca*, het fr. *laque*, het fp. *laccra*. Het fchijnt, dat men, naderhand, elke roode, en, verder, iedere verw *lak* noemde.

LAK, (*lek*) z. n., o., *des laks*, of *van het lak*; het meerv. wordt niet gevonden. Een ftilftaand water, een poel; een meer: *aan den oever van het lak Benacus*. HOOFT. Het is een oud europeesch ftamwoord, waarheen het lat. *lacus*, *lacuna*, het zw. *lag*, it. *lago*, fr. *lac*, fchotfche *loch* enz. behooren. In het gr. is λακκος *fossa*, *fovea*.

LAK, z. n., m., (bij HOOFT onz.) *des laks*, of *van den lak*; het meerv. is niet in gebruik. Valfche befchuldiging, laftering: *iemand eenen lak op den hals werpen*, *eenen lak aanwrijven*. *En moogelijk zullen kwade tongen u weer een lack opwerpen*. VOND.

Om een vuilen lak te fmijten
Op het puik der Isrelijten. SIX v. CHAND.

Bij KIL. *laecke*, *laeke*. *Defectus*, *vitium*, *vituperium*, *probrum*, *ignominia*. In het eng. is *lack of moneij* gebrek aan geld. In het zw. is *klikka* eene vlek, en *klaek* fchande. Het ijsl. *hhlak*, en het zw. *lack* beteekenen eene feil, fout. Van hier het zamengeft. *belakken* eenen lak aanwrijven — *lakfchouwen*, ook *belakfchouwen*, iets befchouwen, met oogmerk, om er laag op te vallen.

LAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik laakte*, *heb gelaakt*. Mispfijzen, verachten: *iemands doen laken*. *Wat deed Pythagoras zoo zeer de visvangst laken?* DE DECKER. Van hier *laakbaar*, *laakfter*, *laker*, *laking*. Zamenftell: *laakziek*, *laakzucht*.

LAKEN, z. n., o., *des lakens*, of *van het laken*; meerv. *lakens*. Dikke wollen ftof: *leidsch laken*. *Fijn*, *grof laken*. *Laken weven*, *bereiden*, *verwen*. Ook voor linnen, lijnwaad; in het bijzonder voor een bedlaken: *fchoone lakens*. *Onder een laken liggen* — *flapen*, elkander in de hand werken, in eene voorgenomene zaak. *Zij nemen hunne winst onder lakens en dekens*, zij teren alles op. *Hij heeft dat geld al weer onder de lakens gebragt*. Voor een zeil: *het is vlak voor het laken*, vlak voor den wind. *Het ging nu vlak voor 't laken*. BOGAERT. *Gouden laken*, eene bloem; ook *goudlakenfche* bloem genaamd. ADELUNG brengt dit woord tot den oorfprong van *lak*, eene gom. Voords, is van hier *lakensch*. Zamenftell.: *lakenbereider*, *lakenhal*, *lakenhandel*, *lakenkooper*, *lakenkoopman-*

schap, *lakenmaker*, *lakennopster*, *lakenpers*, *lakenraam*, *lakenverwerij*, *lakenvoller*, (*lakenvolder*) *lakenwever*, *lakenweverij*, *lakenwinkel*.

Bij Kero, reeds, is *lahhan* een linnen doek en mantel; bij Otfr. is *lahan* een windeldoek, en bij Schilter, heet *gelach* een doek. In het frankth. is *min lahhan*, mijn kleed.

LAKKEI, z. n., m., *des lakkeis*, of *van den lakkei*; meerv. *lakkeijen*. Een voetknecht, volgdienaar, lijfknecht van aanzienelijke heeren. Wij hebben dit woord uit het fr. *laquais* ontleend; schoon er een oud woord is *lakken*, got. *laikan*, hoogd *läcken*, zw. *lacka*, dat loopen beduidt. Bij Kil. is *lackeijen* loopen.

LAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lakte*, *heb gelakt*. Met zegellak sluiten. Het zamengest. *toelakken* is meest in gebruik.

LAKKRIS, (*lakkeris*) z. n., o., *van het lakkris*; zonder meerv. Zoo noemt men, in Gron., het drop, of afkooksel van zoethout, den wortel van kalissenhout, anders ook kalissiehout. Bij Kil. is *lackerisse* de wortel zelf. Hoogd. *lakritze*, zw. *lakrits*, eng. *licorish*, fr. *liquirice* en *reglisse*, ital. *ligoritia*, middeleeuw. *liquiritia*, boh. *likorice*. Allen zijn uit het gr. γλυκυῤῥιζα, dat is een zoete wortel.

LAKMOES, z. n., o., *van het lakmoes*; zonder meerv. Eene hoogblaauwe verw, uit het sap van een zekere plant, met kalk en pis bereid. *Lak* beteekent, in deze zamenstelling, eene verw, uit planten bereid. Zie *lak*. *Moes* schijnt te zien op de toebereiding van de verw, die, eer zij gedroogd wordt, tot een moes, of eenen brij gekookt moet worden.

LAKOOI, z. n., vr., *der*, of *van de lakooi*; meerv. *lakooijen*. Eene plant met welriekende bloemen, anders *violier* genaamd. *Eene witte-paarsche-bonte lakooi*. De naam past, eigenlijk, voor de witte stokviolier, omdat dezelve uit het gr. λευκοιον, of λευκον ἰον, witte violier, verbasterd is. Zamenstell.: *lakooibloem*.

LALIJK, zie *leelijk*.

LALLEN, zie *lellen*.

LAM, bijv. n. en bijw., *lammer*, *lamst*. Dit woord drukt uit het gebrek eener al te zwakke beweging, of van het geheele gemis daarvan. In den laatsten zin lijdt het geene trappen van vergrooting. *Eene lamme hand*. *Iemand lam*

lam ſlaan. Hij is lam in al zijne leden. In het bijzonder, voor lam aan de voeten: *ſelfs ſullen de lamme den roof roovn.* BYBELV. Oneig., van behoorelijke kragt ontbloot: *'s Menſchen lamme pooging.* M. L. TYDW. Van waarheid en gegrondheid ontbloot: *dat is een lam bewijs.* Dat al de noodige deelen niet heeft: *een lam vers. Dat beeld is lam geſchilderd.* Van hier *lamheid*, *lammigheid*, in den eigenlijken en figurelijken zin. Zamenſtell.: *lendenlam*, ſlap. *Lamgat*, *lampoot*, ſcheldnaam, in den gemeenen ſpreektrant, voor iemand, die traag en lui is.

Bij TAT. *lam*, in den zin van beroerd, geraakt, hoogd. *lahm*, nederſ. *lam*, eng. *lame*, angelſ. *laem*, *lam*, zw. *lam*, ijsl. *lamr*, pool. *lamac*, ſlav. *lomiti.* Het woord ſchijnt, eertijds, in het gemeen, een gebrek beteekend te hebben. OTFRID. zegt: *der ſprache bilemit*, dat is ſtom. Hierheen behoort het oude *lammer*, *lemmer*, beletſel, *belemmeren*, (*in de ſpraak belemmerd*) *leemte.* Bij NOTK. is *lam* gevoelloos.

LAM, z. n., o., *des lams*, of *van het lam*; meerv. *lammeren.* Een jong ſchaap: *een jarig lam. Een lam ſlagten. Als een lam leven*, ſtil en vreedzaam. *Een man als een lam*, zachtmoedig. *Een zoet lam*, een lief kind. Bij HOOGVL. vindt men in het meerv. ook *lammers*: *geen ooilam werpt te vroeg zijn lammers* *Lammeren* is het verkiesliikſte. Verkleinw. *lammetje*, *lammeken.* Zamenſtell.: *melklam*, *ooilam*, *paaschlam*, *zuiglam*, dat zuigt, *zooglam*, dat opgekweekt wordt zonder zuigen. — *Lammekensoor*, zeker gewas, *lammerzacht*, bij OUD, *lammetjes* (*lammertjes*) *pap*, bloempap, *lamsbout*, *lamsgebraad*, *lamshoofd*, *lamsvacht*, *lamsvel*, *lamsvleesch.*

Bij OTFR. en TAT. *lamp*, ISID. *lambu*, bij ULPHIL., in het angelſ., eng. en zw. *lamb*, hoogd. *lamm*, deen. *lam*, gr. *αμνος.* Dit woord is ouder, dan het woord ſchaap, en wordt bij ULPHIL. altoos daarvoor gebruikt.

LAMBRIZERING, z. n., vr., *der*, of *van de lambrizering*; meerv. *lambrizerings*, *lambrizeringen.* Timmermanswoord, in het gemeene leven alleen, voorkomende. Houten beſchietſel voor muuren; uit het fr. *lambrisser.*

LAMFER, *lamper*, *lampers*; z. n., o., *des lamfers*, of *van het lamfer*; meerv. *lamfers* Doorſchijnend dundoek, ſloers: *door een kerspendoek of lampers.* DE BRUNE. Het is nu gebruikelijk voor eenen rouwfluijer alleen: *wiens lamper is ſlechts etter en vuijl bloed.* VOND. *Vendels*,

dels, *met zwart lampers betrokken.* Hooft. *Als zij* (*de weduw*) *noch met lampers omhangen is.* De Brune. De gewone uitspraak is tegenwoordig *lamfer*. Halma is voor het manl. geslacht. In Groningen zegt men *de lamfer*. Zamenstell.: *lamferverhurer*, (*verhuurder*) *lamferwerker*. Om de doorschijnendheid dezer stof, is het denkelijk, dat het tot *lamp*, als wortelwoord, behoore; λαμπρος is, bij de Gr., doorschijnend, helder, licht.

LAMMEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik lammerde*, *heb gelammerd.* Onz., lammeren werpen; *de schapen beginnen te lammeren.* Bedr.: *soo lammerde de kudde gesprenkelde* enz. Bijbelv.

LAMMERT, (*lambert*) z. n., m. Een mansnaam. Van hier het bijv. n. *lammertsch*: *lammertsche noten*, eene soort van hazelnoten. Misschien, omdat zij tegen half september, St. Lambertsdag, rijp zijn. Anderen schrijven *lamberdsche* noten, of *lombardsche noten*, omdat zij veel uit Lombardije komen. De spelling *lammetjesnoten* is, zonder twijfel, onecht.

LAMOEN, zie *limoen*.

LAMOEN, z. n., o., *des lamoens*, of *van het lamoen*; meerv. *lamoenen*. Zoo noemt men eenen disselboom met twee armen, tusschen welke een paard gaat. De lange disfel draagt, in Noordholl., ook den naam van *lamoenstok*. Het schijnt uit het fr. *limon* tot ons overgekomen te zijn. De regelmatigheid onzer taal vordert, dan, ook het onz. geslacht, alzoo de vrouwl. en manl. uitgang *on* bij de Fr., door ons overgenomen, doorgaans het onzijd. *oen* vormt.

LAMP, z. n., vr., *der*, of *van de lamp*; meerv. *lampen*. Een kop, waarin men olie, door middel van een lemmet, brandt, dienende tot een licht: *in de brandende lamp*, Vond. *Eene staande — hangende lamp. Eene koperen-blikken lamp. Bij de lamp werken.* Van iets, waarover men lang zit te blokken, zegt men: *het riekt naar de lamp. Oratorische figuuren*, *die*, *na alle mogelijke polijsting*, *nog naar de lamp rieken.* Feith. Oneig.: *zoodra de zon de weerelt met hare lamp bescheen*, Vond. *De lamp des levens*, het levenslicht. In den verhevenen stijl gebruikt men het ook voor eenen doorluchtigen persoon: *edog ook deze lampe te ontijdig in de kragt zijner jaaren zijnde uitgeblust.* L. Trip. Verkleinw. *lampje*. Zamenstell.: *lampolie*.

Lamp, hoogd. *lampe*, eng. *lamp*, deen *lampe*, boh. *lampa*, lat. *lampas*, gr. *λαμπας*. Het schijnt met *glimmen*, *glimpen*, *vlam* enz. verwant te zijn.

LAMPER, *lampers*, zie *lamfer*.

LAMPET, z. n., o., *des lampets*, of *van het lampet*; meerv. *lampetten*. Eene kom of kruik, dienende tot water om de handen te wasschen: *'t zilveren lampet*. VOND. Ook eene groote porseleinen schotel. Zamenstell.: *lampetkan*, *lampetschotel*. De oorsprong is onzeker.

LAMPREI, (ook *lampreel*) z. n., vr., *der*, of *van de lamprei*; meerv. *lampreijen*. Een jong konijn: *trekje heen, om lampreij en knijn in duin?* VOND. Verkleinw. *lampreitje*. Bij KIL. *lampraes*, *lampreel*, fr. *lapreau*. *Lampe* is een oude hoogd. naam voor eenen haas, in het fabelachtige rijk der dieren. Misschien van het brittan. *lamma*, springen, eene eigenschap van hazen en konijnen.

LAMPREI, z. n., vr., *der*, of *van de lamprei*; meerv. *lampreijen*. Prik, zekere visch, aan borst noch buik vinnen hebbende. Van het lat. *lampetra*. MARTINIUS leidt den naam af van het latijnsche *lambo*; *a lambendis petris*, omdat zich deze visch aan steenen, onder water zijnde, vast zuigt.

LANCET, z. n., o., *des lancets*, of *van het lancet*; meerv. *lancetten*. Ond. woord, vlijm, laatijzer. Uit het fr. *lancette*.

LAND, z. n., o., *des lands*, of *van het land*; meerv. *landen*. Het vaste deel van den aardbol, in tegenstelling van het water, voornamelijk van de zee. In dien zin is het meerv. ongewoon. *Zij ontdekkten land. Het vaste land. Te water en te land. Te land omreizen. De zee spoelt daar land aan. Hij kreeg pas het land onder de voeten. Hij sprong aan land. Iemand aan land zetten. Aan land komen. Van land steken — varen. Men kan geen land met hem bezeilen*, men kan met hem niet omgaan. *Land peilen. Hij voelt land*, hij heeft genoeg gegeten. *Land winnen — bedijken.* Bijzonder, met opzigt op den akkerbouw, het vaste deel des aardbodems, inzoover het tot vruchten telen gebruikt wordt; zonder en met een meerv.: *het land bouwen, mesten, ploegen. Land huren. Een morgen lands. Onbebouwd land.* In tegenstelling van eene stad: *op het land wonen. Het landleven.* In tegenstelling van het bergachtige: *het platte land.* Ten

opzigt van vruchtbaarheid: *mager-dor-schraal land. Braakland:* Een deel des aardbodems, binnen zijne grenzen bepaald, zoo als het door een volk, onder dezelfde wetten levende, bewoond wordt; met een meerv.: *naar vreemde landen reizen. Het land van belofte. Frankrijk is een vruchtbaar land. Iemand uit het land verbannen. Den vijand in het land hebben. In mijn land is dat niet gebruikelijk. Hier te lande. Achter land sukkelen*, ginds en elders omdolen. De inwoners: *het gansche land treurt.* Gebied: *Rome met zijn onderhoorig land.* De staat, met betrekking tot de openbare kas: *het land bestelen. Het land te kort doen.* — *Land* en *lieden*, of *luiden*, vindt men dikwerf met het koppelwoord *en* bijeen: *Land en Lieden beroeren. Die over land en luij tot hoofden zijn geset.* Westerb. Dikwijls voegt men dit woord achter den naam van een volk, om deszelfs woonplaats en oord aanteduiden: *Lapland, Finland, Schotland, Griekenland, Moorenland*, enz. Wanneer de eerste helft des woords reeds het land beteekent, is deze zamenvoeging onoordeelkundig: *Egypteland* is, daarom, aftekeuren: *Egypte* is genoeg. Van zulke woorden vormt men weder volksnamen: *schotlander, laplander, engelander.* Voords zijn de zamenst.: *landbedrieger, landbeschrijver, landbeschrijving, landbestier, landbouw, landbouwer, landbouwing, landbouwkunde, landdag, landdeken*, deken van het land, *landd kenschap, landdief, landdier, landdieverij, landdrost, landdrostambt, landedelman, landgenoot, landgeregt, landgoed, landgraaf, landheer*, (*lanter* in Geld.) *landhoef, landhuis, landhuur, landkaart, landleven, landlieden, landlooper, landmagt, landman, landmeter, landpaal, landpacht, landplaag, landregt, landreis, landrijk, landscheiding, landschool, landschrijver, landsknecht*, soldaat, *landslasten, landslieden, landsman, landspraak, landstad, landstreek, landswijze, landvlugtig, landvolk, landvoogd, langvoogdes, landvoogdij, landvorst, landvorstin, landvrouw*, (landheerin), *landvrucht, landweer*, dam of borstwering, *landweg, landwerk, landwijf, landwind, landzaat, landzatin.* Vond. — *Landziekte, landzigt*, en andere meer. Men maakt, doorgaans, dit onderscheid tusschen *landman, landlieden*, en *landsman, landslieden*, dat de eersten boeren, landbewoners, en de laatsten afkomstigen van hetzelfde vaderland zijn.

Land,

Land, Otfr. *lant*, Ulphil. *land*, hoogd. *land*, fr. *lande*, heide, woeste gronden, angelf. *lond*, eng., deen., zw. en nederf. *land*. In het wallif. is *llan* eene vlakte.

LANDAARD, z. n., m., *des landaards*, of *van den landaard*; zonder meerv. Een volk, inzoover het de zeden en gewoonten van zijn land heeft aangenomen, en zich, daardoor, van andere volken laat onderkennen: *dit zou den lantaart ligt verwekken tot haat*. Hoogvl. Van *land* en *aard*.

LANDEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik landde*, *ben* en *heb geland*. Onz., met *zijn*; aan land komen: *de vloot is in Tesfel geland*. Bedr., aan land zetten: *om volk te landen*. Hooft. Van hier *landing*.

LANDERIJ, z. n., vr., *der*, of *van de landerij*; het meerv. *landerijen* is meest in gebruik. Weiland, (weideland) akkers: *fchoone landerijen*. Zie *ij*.

LANDOUW, z. n., vr., *der*, of *van de landouw*; meerv. *landouwen*. Velden, vruchtbare akkers, wel bewaterd land, waterrijke oord: *dees genoeghelijcke landouw te verlaten*. Vond. Van *land*, en *auwe*, *ouwe*. Zie *auwe*. Onkundig van dezen oorfprong, zegt en fchrijft men ook *landsdouw*; doch in oude tijden bezigde men niet anders dan *landouwe*: *peijs en vrede in die landouwen*. Houw.

LANDSCHAP, z. n., o., *des landfchaps*, of *van het landfchap*; meerv. *landfchappen*. Een gewest, een land: *in dit landfchap*. Vond. In deze oude beduidenis komt het, bij Ker., voor: *landscaffi*, (*fone rumen landscaffen*, uit verre landen) *lantfcheffi* bij Tatian., *lantfcheffi* bij Notk., *landfcipe* in het angelf. Bij overnoeming, voor de regering van een landfchap: *hierentusfchen kreegh Leicester antwoordt van de landfchappen*. Hooft. Schilderij van een dorp, of oord op het land, eng. *landskape*; verkleinw. *landfchapje*: *dat landfchap is fchoon getroffen*. Zamenft.: *landfchapfchilder*, enz. Zie *fchap*.

Dit woord wordt, gelijk het, oorfprongelijk, van het vrouwel. geflacht is, ook nog fomtijds vrouwel. genomen: *de landfchap Drenthe*. De overijsfelfche Chron., bij Dumbar, zegt daarom: *de Lantfcap Drenthe*. Zoo vindt men, bij van Ghistelen: *omdat wi tonen fullen, dat wi onfe Lantfchap verfoecken*.

LANFER, zie *lamfer*.

LANG (*leng*), bijv. naamw. en bijw., *langer*, *langst*.

Dit woordt drukt, in het algemeen, de uitgestrektheid eens ligchaams uit, in tegenstelling van kort, breed en dik. *De tuin is honderd voeten lang. Dat doek is dertig ellen lang.* De maat staat in den vierden naamval. Langer dan gewonelijk: *mijn baard is lang. Een lange hals. Lang haar hebben. Iets op de lange baan schuiven*, iets uitstellen. Met betrekking tot de hoogte van eenen mensch: *eene lange vrouw.* Aaneenhangend: *lang bier.* Met opzigt tot eene meenigte: *het is lange jaren geleden.* Vooral gebruikt men dit woord ten opzigt der during: *de dagen worden langer. De langste dag. Ik heb drie lange nachten, slapeloos, doorgebragt. Een lang gebed. In langen tijd. Een lange klinker. Een lange brief. Eene lange reis. Een werk van eenen langen adem*, een groot werk. *Eene lange wijl.* Als een bijwoord: *lang leve de Koning! Het is lang geleden. Tien jaren lang. Ik zal het niet lang maken*, ik zal schielijk afbreken. *Hij zal het niet lang meer maken*, in de dagelijksche taal, hij sterft binnen kort. *Ik zal u niet langer tergen. Men zal uw' slaap niet langer steuren.* Poot. *Ik kom daar langer niet. Het wordt hoe langer hoe kouder. Hoe langer hoe meerder*; waarvoor men weleer, ook *langs hoe meerder*, en *hoe langs zoo meerder*, bezigde. In vergelijking: *hij is lang zoo geleerd niet, als Newton. — Lang daar na. Lang voorheen. Hoe lang is het geleden? Bij lang: maar Dafne was zoo bang voor 't minnen niet bij lang.* Poot. *Ik heb in lang niet van hem gehoord. In het lange*, breedsprakig. *Over lang hoorde men het reeds. Overlang*, aaneen geschreven, is *zeer lang.* Van hier *lange*, verouderd woord, voor *langte*, nu *lengte*; *langheid*, *langachtig*. Zamenstell.: *langbaard*, *langbeen*, *langhals*, *langkin*, *langlenden*, *langlijf*, *langlip*, *langmuil*, *langneus*, *langoor*, *langtong*, iemand, die eenen langen baard, een lang been enz. heeft: het laatste woord *langtong* beduidt eenen snapper. Voords: *langdradig*, *langdradigheid*, *langdurig*, *langdurigheid*, *langharig*, *langlevend*, *langmoedig*, *langmoedigheid*, *langmoediglijk*, *langstlevend*, *langwerpig*, *langwerpigrond*, *langwijlig*, *langwijligheid*.

Lang, bij Ker. en Otfrid. *lang.* Ulphil. *laggs*, (dat *langs* uit te spreken is) angelf. *lang*, *laeng*, *long*, hoogd. *lang*, *lange*, eng. *long*, zw. *lång*, lat. *longus.*

LANGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik langde*, *heb gelangd.*

Een woord, dat, in het gemeene leven alleen, gebruikt wordt, voor iets, met het uitstrekken van de hand, geven, toereiken; *lang mij den rotting eens. De leidsman, die weleer, om aen d'Hebreen te langen*, enz. H. D. GR. Oudtijds gebruikte men het ook voor *lengen; door 't langhen van de tijdt.* RODENB.

LANGS, voorzetsel, beheerschende eenen vierden naamval. Het heeft zijne betrekking op eene plaats, en beteekent eene strekking nevens de lengte van iets: *zij reden langs de huizen.* Ook eene achtervolgende beweging in de lengte: *langs de straat loopen. Langs het pad der deugd stijgt men ten hemel op. Langs wat weg zijt gij gekomen?*

LANGZAAM, bijv. n. en bijw., *langzamer, langzaamst.* Niet schielijk: *langzaam loopen — zeilen — arbeiden. Een langzame tred.* Traag, die, in zijne daden, talmachtig is: *een langzaam mensch. Dat werk gaat langzaam voord.* Laat, spade; *de hulpbenden komen langzaam bij.* Van *lang* en *zaam.* Zie *zaam.*

LANK, z. n., vr., *der*, of *van de lank*; meerv. *lanken.* Een woord, dat reeds begint te verouderen, beteekenende de zijde, inzonderheid de zijde, het weeke van den buik: *den jachthond bijtet nu in de dijen, dan in de lancken.* K. V. MANDER. *Wiens lancken bijster langh vallen.* VOND. *Hij zet hem de knijeschijve in zijn lancken.* DE BRUNE. Bij RAB. MAURUS *lancha*, middeleeuw. *longa, langa, longua*, fr. *longe.* Zie *flank.*

LANS, z. n., vr., *der*, of *van de lans*; meerv. *lansen.* Eene spiets, speer: *zij drilde hare lans.* VOND. Zamenstell.: *lansknecht*, beter *landsknecht*, een gemeen soldaat te voet; een reeds verouderd woord. Trouwens, eene lans was geen geweer voor een gemeen soldaat te voet, maar voor eenen ridder. Van dit *landsknecht* is een kaartspel, dat *landsknechten* heet.

Lans, hoogd. *lanze*, fr. *lance*, it. *lancia*, eng. *launce, lance*, zw. *lans*, ijsl. *lans*, lat. *lancea*, ierl. *langa*, gr. λογχη. Naar de verklaring, welke VARRO, NONIUS en DIODORUS van dit woord hebben gegeven, is het een oud keltisch woord. MARTINIUS leidt het van *lang* af. ADELUNG helt meer over naar het britt. *lanca*, werpen, fr. *lancer.* Zoo kan het dan, oorspronglijk, eene werpspiets beteekend hebben. Dit komt met het

zeg-

zeggen van Diodorus overeen: „ *de oude gallen*" zegt hij, „ *werpen spietsen, welke zij lansen* (λαγκιας) *noemen.*"

LANTAARN, (*lanteern*) z. n., vr., *der*, of *van de lantaarn*; meerv. *lantaarnen*. Een werktuig, met doorschijnende zijden, om, daarin, een brandend licht te zetten, tot schutting voor wind en regen. *Eene blikken lantaarn. Eene blinde lantaarn*, die maar eene doorschijnende zijde heeft, welke men wegdraaijen kan. *Eene groote lantaarn zonder licht*, een lijvige karel met een klein verstand. *Eene lantaarn* noemt men ook een glazen dak, om, daardoor, den dag in een vertrek te doen vallen. Het vertrek zelf behoudt denzelfden naam. Verkleinw. *lantaarntje*. Zamenstell.: *lantaarndrager*, *lantaarngeld*, *lantaarnmaker*, *lantaarnopsteker*, *lantaarnpaal*, *lantaarnvulder*. Hooft heeft *lantaarnhoornsch gezigt.*

Lantaarn, hoogd. *laterne*, ital. *lanterna*, fr. *lanterne*, eng. *lantern*. Alles van het lat. *laterna*. Dit lat. woord leidt Perottus van *latere* af, omdat het licht, daarin, als verborgen wordt. Doch Ihre merkt aan, dat, daar, in het angelf., een licht en eene lantaarn *leoht ern*, *lihtern* heten, van *arn*, *ern*, een oord, eene plaats, waarschijnelijk het lat. woord, uit eene dergelijke bron, voordgevloeid zij.

LANTERFANT, (bij Kil. *landtrefant*, *landtrouwandt*) z. n., m., *des lanterfants*, of *van den lanterfant*; meerv. *lanterfanten*. Lediglooper, straatslijper.

Dus doende krielt all 't lant eerlang aan alle kanten,
Van lediggangeren, doenieten, lanterfanten.

J. de Deck.

Van hier het onz. w. *lanterfanten*, straatslijpen, sammelen: *dwazen mogen ijdel lanterfanten aan een klappende merkt*. M. L. Tydw. *Men redt met lanterfanten geen oproer*. Hooft. *Lanterfanten* en *rinkelrooijen* worden dikwerf bijeen gevoegd, terwijl het eerste gebezigd wordt van zulken, die den dag met leeg loopen, het andere van hen, die den nacht met ongebondenheden verspillen. Overeenkomstig hiermede spreekt men van lieden, die de dagen verlanterfanten, en de nachten verrinkelrooijen. Van hier *lanterfanterij*. Kil. leidt het woord af van *land* en *trouwant*, *trauwant*. In het fr. heet *truand* een luiaard, die niet werken wil, een schooi-

jer,

jer, eng. *truant*. Misschien komt het lat. *lentus* hier mede in aanmerking.

LANTERLU, (*lanturlu*), z. n., o., *van het lanterlu*; zonder meerv. Een zeker kaartspel. *Lanterlu hebben*, vijf kaarten van eene kleur, in dat spel, hebben. Van hier *lanterluijen*, lanterlu spelen. Fr. *lanturlu*.

LAP, z. n., m., *des laps*, of *van den lap*; meerv. *lappen*. Verkleinw. *lapje*. In het gemeen, een week, buigzaam, afhangend stuk van onbepaalde grootte. Men gebruikt, in dien zin, het verkleinw. *het oorlapje*, de oorlel. Bij de slagers zijn *lapjes vleesch*, die, uit het rund, uitgesneden worden. Overschot van een stuk lijnwaad: *wat moet ik u voor dien lap betalen?* Het verkleinw. *lapje* neemt men voor het zeil, in den vertrouwelijken stijl: *het is vlak voor het lapje*. Een afhangend stuk van een versleten kleed: *de lappen hangen hem bij het lijf neder*. Kleine stukken van linnen, wollen, of leder: *eenen lap op een hemd — eene broek — eenen schoen zetten*. *Oude lappen*. *Lappen en leuren*. Een *waslap*, waarmede men, door middel van was, glad wrijft, *schuurlap*. Een stukje van de opperhuid; *een lap vel*. Het denkbeeld van weekheid en buigzaamheid wordt ook geheel verloren, in de volgende spreekwijzen: *eenen lap op eenen ketel — eene pan enz. zetten*. Ook wordt, in den gemeenzamen spreektrant, een dronkaard *een lap* genoemd: *hij is een groote lap*. *Een lap* is ook een klanknabootsend woord, voor eenen klap, eene oorvijg, met eene slappe hand toegebragt: *ik gaf hem eenen lap*. Zamenstell.: *bors lap*, *galgelap*, enz. — *Lapkist*, *lapmarkt*, *lapsnijder*, *lapsnijdster*, *lapwerk*, *lapwoord*, *lapzalf*, slechte zalf, *lapzalven*, niet behoorlijk meesteren. Ook zegt men: *een schip lapzalven*, iets ten ruwe daaraan vermaken. — *Hij zoekt dat zoo wat te lapzalven*, te verschoonen. Van hier *lapzalver*, *lapzalverij*, *lapzalving*.

Lap, hoogd. en nederſ *lappen*, eng. *lap*, in de monseeische glosſ. *lappa*, angelſ. *laeppe*, deen. *lap*, zw. en ijsl. *lapp*, in eenige gevallen *lobus*, in het lat., gr. λοβος, λαιβος, λαφις. Om de afhangende weekheid, uit eene bron, met *flap*. Hierheen behooren *lip*, *lomp*, eene oude vod, *flep* enz.

LAPLAND, z. n., o., *van lapland*; zonder meerv. Zeker

ker land onder de kroon van Zweden. Van hier *laplander*, *laplandsch*. Het meerv. *lappen*, voor laplanders, is ook gebruikelijk.

LAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lapte, heb gelapt.* Eenen lap op iets zetten: *een hemd — eenen borstrok lappen. Schoenen lappen. Eene deur — eene venster lappen. Een huis lappen. Een schip lappen. Eenen ketel lappen. Hij weet dat zoo wat te lappen*, te verschoonen. Ongepast zamenvoegen: *het lappen van versletene kundigheden op uw eigen gezuiverd ontwerp van het Christendom.* Herv. Overz. *Lappen* is ook drijven, doordrijven, doorwerpen: *dat hij hem de pijcke door 't lijf heeft gelapt.* Van Mand. Hiervan de spreekwijs: *door de billen lappen*, doorbrengen, verkwisten. *Alles in zijn gat lappen*, in den lagen stijl, alles uitzuipen. In dezen zin komt het van *lap*, een klap. Van hier *lapper*, met de zam. *kleerlapper*, *scheepslapper*, *schoenlapper*, enz. — *lapperij*, *lapster*.

LARDEREN, zie *doorspekken*. Dit woord heeft zich in de dagelijksche taal ingedrongen, voor bespekken, met spek besteken. Zamenst.: *lardeerpriem*, *lardeerspeetje*, *lardeerspek*. Het is van het fr. *larder*, en dit van het lat. *lardum*.

LARIE, z. n., vr., *der*, of *van de larie*; het meerv. is, thands, buiten gebruik. Kil. verklaart het door eene lompe, dwaze, ijdele snapster. Het woord wordt, bij ons, nog gebruikt voor gekkernij, beuzeling: *het is maar larie.* Van hier het onz. w. *larien*, beuzelen: *larien (larijen) bij de buren.* Breder. *Lariester: trots yemant van de beste larijsters.* Breder. Zamenstell.: *lariemoer*, voor een slecht, lui vrouwmensch, bij het lage gemeen. Misschien is het een figuur van *laar*, dat is ledig. Er is ook een oud woord *laren*, hoogd. *lären*, dat luid snappen heet, waarvan men het zoude kunnen afleiden. *Lerrij* is geraas in het eng.

LARIKSBOOM, z. n., m., *des lariksbooms*, of *van den lariksboom*; meerv. *lariksboomen*. Eene soort van pijnboom, wiens hout naar het roode zweemt, gevlamd en zeer hard is. Uit het lat. *larix*, gr. λαριξ. Bij Kil. *lerckenboom*.

LARP, (*lerp*) z. n., vr., *der*, of *van de larp*; meerv. *larpen*. Een werktuig, om mede te slaan, hetzij eene roede, hetzij eene lange zweep: *om de slagen eener lerpe*

pe te ontfangen. Want — zich in die gestalte te geesse-len, enz. Hooft. *Mijn hengsten hoefden dan bestier van lerp nocht reep.* Hooft. Een slag, in het algemeen: *eene larp om de ooren.* Het is een klanknabootsend woord.

LARPEN, (*lerpen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik larpte, heb gelarpt.* In Groningerland gebruikt men dit woord van eene bijzondere manier van dorschen, zoodat al de vlegels te gelijk op het dorschkleed geslagen worden: *koolzaad larpen.* In eenen anderen zin bij Hooft: *dit moet men lerpen met een' windt, die snel en scherrep slaat.*

LASCH, z. n., vr., *der*, of *van de lasch; meerv. lasschen.* Hetzelfde als *lies: in de schaft getroffen en de lasch.* Vond.

LASCH, z. n., vr., *der*, of *van de lasch;* meerv. *lasschen.* Een stuk, dat ergens aangezet, of tusschen iets ingevoegd wordt: *eene lasch in eenen rok zetten. Eene lasch onder aan den steven van een schip. De lasch* (het overgezette stuk) *uit Tacitus heb ik op 't einde van 't bladt geklampt.* Hooft. *De spanjaardts vertoonen zich voor de lasch* (de herstelde bres). Hooft. Het kenteeken, waar iets aangelascht is: *dat ijzer heeft, daar, eene lasch. Lasch* is ook een kuiperswoord, anders *klank* genaamd, zijnde de keep in eenen hoepel, waarin eene dergelijke keep gevoegd wordt, om den hoepel ineen te lasschen. Het mes draagt, daarvan, den naam van *laschmes.*

Lasch, hoogd. *lasche*, nederf. *laske*, zw. *laska.*

LASSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik laschte, heb gelascht.* Eene lasch inzetten: *Kors verstelt Jorijntjes bouwen; last hij niet, hij krijgt een graauw.* Zeeuw. Aaneenvoegen: *ijzer — hout lasschen.* Aaneenrijgen: *brieven aan elkander lasschen.* In elkander voegen: *eenen hoepel lasschen.* Van hier *lassching.* Zamenstell.: *laschijzer; laschwoord*, koppelwoord.

LAST, z. n., m., *van den last;* meerv. *lasten.* Eene onvolkomenheid, een mangel, en in eenen engeren zin, eene zedenlijke onvolkomenheid; in welke, reeds verouderde, beteekenis het nog voorkomt in de spreekwijs: *daar is veel ten uwen laste*, men brengt vele beschuldigende bezwaren tegen u in. *Iemand iets te last leggen*, hem over iets beschuldigen, deswege een verwijt doen. Dat deze beteekenis zich, eertijds, verder uitgestrekt heeft, is af te nemen uit het ijsl. *last* en *laust*, dat, nog, een zedenlijk gebrek beduidt; en uit het gr.

λαιςη

λαιϛη en λαιϑη, ſchande. In eene, meer gewone, beteekenis is het eene groote maat van drukkende zwaarte: *de zuilen bogen zich onder den last des gebouws. Het kameel bezweek onder den last der pakken.* De eigenſchap van iets, hetwelk wij, met ſterken tegenzin, met gevoel van het bezwarelijke en onaangename, doen, of lijden: *onder den last der jaren gebukt gaan.* De zaak zelve, die de drukkende zwaarte aanbrengt: *een dier last opleggen.* In het bijzonder, vracht, lading: *last innemen, losſen. Last breken*, een gedeelte der lading losſen. Eene zekere maat van koopmanſchap, eene zwaarte van vier duizend pond; wanneer het onz. is: *een last koorn. Een ſchip van honderd en twintig last. Een last haring*, veertien ton. *Tien last haring*, niet *lasten*; dewijl de namen van maten, wanneer zij als eene verzameling voorkomen, enkelvoudig blijven. Men zegt derhalve *tien last haring — twee honderd last graan*, d. i. een verzamelde hoop van tien en van twee honderd last. Doch zoo elk last afgezonderd is, dan zegt men: *daar zijn honderd lasten*, enz. — Dan, bij zaken, die altoos verdeeld aangemerkt worden, gebruikt men het meerv.; als: *twee brooden, twintig brooden*; niet *twintig brood.* Bezwarenis, moeilijkheid: *zwaren last op den hals hebben. Dat is een groote last voor mij. Hij leeft zich zelven tot eenen last.* Nood, lijden, verlegenheid: *Holland is in last. De zaak zal geenen last lijden*, van geen bedenkelijk gevolg wezen. *Last lijden*, onderdrukt worden. *Het lijdt geenen last*, het vereischt juist zulken ſpoed niet. Belasting, ſchatting: *de lasten op de huizen zijn zwaar. De ambtslasten betalen.* In dien zin is het meerv. alleen gebruikelijk. Bevel: *ik heb last van mijnen zender. Naar zijnen last.* VOND. *In last hebben. Last geven. Hij heeft zijnen last volbragt.* Een vat, in de zam. *toelast.* Zie dit woord. Eindelijk komt het dikwijls, in de OVERZ. VAN DEN BYB., voor, in den zin van eene belangrijke, gewigtige voorzegging: *de last Babels.* Van hier *lastig.* Zamenſtell.: *achterlast, bovenlast, dorpslasten, landslasten. — Lastbeest, lastdier, lastdragend, lastdrager, lasteloos, lastpaard, lastſchip, lastwagen.*

Last, hoogd., nederſ., deen. en zw. *last*, pool. *laſzt*, eng. *load.* Alles van *laden*, deen. *läsſe*, zw. *lasſa.* Bij SUIDAS is λαιϛον, zwaar, lastig.

LAS-

LASTAADJE, z. n., vr., *der*, of *van de lastaadje*; meerv. *lastaadjen*. Benoeming van eene plaats, waar men waren in schepen laden en lossen kan: *onlust om de lastaadje*. HOOFT. *Aan den oever van 't Y, die de lastaadje genaamt werd*. HOOFT. Voords eene plaats, waar men schuren kan opslaan; ook eene scheepstimmerwerf. Zw. *lastage*, uit het middeleeuw. *lastadium*, *lastagium*, ballast, vracht.

LASTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lastte*, *heb gelast*. Bedr., last, bevel geven: *de wet last den beloonden raadsman Weezenbeek*. HOOFT. *Sij lasten, dat men doe een kemper offerand*. H. DE GR. Het zamengest. *belasten* is meest in gebruik. Onz., met *hebben*; lasten in eene zaak helpen dragen: *de eigenaar moet daarin mede lasten*.

LASTER, z. n., m., *des lasters*, of *van den laster*; meerv. *lasters*, *lasteren*. Een schelmstuk, zware schending van de wet: *Als sij hen een gegoten kalf gemaakt hadden, ende groote lasteren gedaen hadden*. BYBELV. *Op geenderley laster bevonden*. HOOFT. Het wordt, thands, meestal gebruikt voor eene zware beleediging van iemands eer; wanneer het meerv. niet in gebruik is: *die den laster doe zwichten*. HOOGVL. *Voor brandende afgunst en stekenden laster*. M. L. TYDW. Van hier *lasterachtig*, *lasterig*, *lasterlijk*. Zamenstell.: *lasterboel*, *lasterdaad*, snood bedrijf, *lastermond*, *lasterpen*, *lasterrede*, *lasterschrift*, *lastersmet*, *lasterstuk*, *lastertaal*, *lastertong*, *lasterziek*, *lasterzucht*.

Laster, zw. *laster*, eene zware kwetsing van het ligchaam; hoogd. *laster*. Het woord komt van *last*, in den eersten zin, of liever van het oude *lasten*, lat. *lædere*, beleedigen.

LASTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lasterde*, *heb gelasterd*. Groflijk iemands eer schenden: *Gods heiligen naam lasteren*. Van hier *lasteraar*, *lasteres*. BYBELV. — *Lastering*. Bij HESYCH is λαζειν zoo veel als ὑβριζειν, *injuria et contumelia afficere*; λασθαι en λαθαινειν is bij denzelven κακολογειν, *maledictis impetere*.

LAT, z. n., vr., *der*, of *van de lat*; meerv. *latten*. Een lang, dun, smal hout, dat, gewonelijk, vierkantig gezaagd wordt. Ook eene smalle of dunne plank. In het gemeene leven, zegt men van lieden, die bankbreukig zullen worden: *zij hangen aan de latten*. Verkleinw.

latje. Zamenstell.: *latwerk.* Van hier ook het bedr. w. *latten*, met latten beleggen: *een dak latten*, de daklatten op de sparren vastspijkeren, waarvoor ook *belatten* in gebruik is, middeleeuw. *latare.*

Lat, hoogd. *latte*, nederf. *latte*, deen. *lägte*, zw. *läckt*, eng. *lath*, fr. *latte*, finl. *laita*, boh. *lat* en *latka*, pool. *lata*, ital. *latta*, middeleeuw. *lata.*

LATEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet, heb gelaten.* Dit woord wordt meest onz. gebruikt, met *hebben*, somtijds ook als een bedr. werkwoord. Het kan, schoon van een wijduitgestrekt gebruik, echter tot drie voorname beteekenissen gebragt worden.

Vooreerst is het niet verhinderen; waar het onz. gebruikt wordt: *laat hem gaan. Eenen vogel laten vliegen. Ik heb het vuur maar laten uitgaan. Zich iets laten voorstaan*, zich iets verbeelden, eene verbeelding van zijne eigene bekwaamheid hebben; en, wanneer die verbeelding vermetel en trotsch wordt, zegt men: *zich iets laten dunken.* Van hier *laatdunkend*, *laatdunkendheid*, vermetel, verwaand. In eenige gevallen, staat het voor den lijdenden vorm: *ik heb het mij zoo laten verhalen*, het is mij verhaald. Somtijds staat het geheel overtollig, in den dagelijkschen stijl: *laat het maar eens regenen, dan zult gij het zien*, voor, zoodra het regent. Als een bedrijvend w., wanneer het volgende werkwoord dikwerf weggelaten wordt: *eene zaak in haren vorigen stand laten. Zijn water laten. Hij liet eenen zucht. Eenen wind laten. Bloed uit de ader laten*; waarvoor *laten* alleen, ook gezegd wordt: *iemand laten.* In dien zin plaatst men er bijwoorden bij: *de deur open laten. Den akker onbebouwd laten.*

Ten tweede, toelaten, veroorloven; onz.: *laat dit verlies uwen moed niet krenken. Laat u toch gezeggen. Laat de zaak niet verder komen. Laat mij het u nog eenmaal zeggen.* Als bedr., wanneer het volgende werkwoord wordt verzwegen: *laat mij met vrede. Laat mij met rust.* Bijzonder in bezit laten: *laat mij dit voor dat geld. Ik kan het paard daarvoor niet laten. Eenen stuiver onder de waarde laten.* Met allerlei bijvoegsels: *het boek op de tafel laten. Ik kan het in den zak niet laten. De dieven hebben hem niets overig gelaten.* Fig., voor nalaten: *hij liet het niet, schoon ik hem waarschouwde.* Hierheen behoort de onbepaalde wijs, als een zelfstandig naamw.

naamw. gebruikt: *iemands doen en laten berispen.* *Voords zijn leven laten. Dat laat zich hooren.*

Ten derde, gelegenheid verschaffen; dat iets geschiede: *zijne kinderen laten leeren. Ik heb het hem laten weten. God laat zijne zon opgaan over boozen en goeden. Goederen laten komen. Een boek laten uitgaan. Hij liet zijn kind doopen. Ic en salt di laten weten.* Byb. 1477. In den deftigen en naauwkeurigen stijl gebruikt men het wel eens ongepast: *de koning liet hem het hoofd afslaan.* Geschiedde het op deszelfs bevel? men zegge dan: *de koning deed hem het hoofd afslaan.*

Wanneer, gelijk uit de aangehaalde voorbeelden blijkt, een ander werkw. achter *laten* gevoegd wordt, wordt *te* altoos weggelaten: *ik liet het hem lezen.* Indien men, ter vorming van den volmaaktverl. en meer dan volmaaktverl. tijd, het hulpwoord *hebben* ontleenen moet, plaatst men *laten* niet in het deelw., maar in de onbepaalde wijs, zoo er, namelijk, een tweede werkw. bij staat: *ik heb hem laten gaan.* Meenigmaal bespeurt men, dat openbare sprekers en schrijvers dit woord verkeerdelijk gebruiken. Te weten, men bedient zich, in geval van opwekking of aansporing, van de onbepaalde wijs van dit werkwoord: *laat ons bidden.* Zoo ook in geval van toelating of bevel: *laat hem het betalen. Laat hem komen.* Hier ontdekt men, dikwijls, een verkeerd gebruik, vooral bij opwekking of aansporing, zeggende en schrijvende: *laten wij bidden.* De regel is deze. Daar, in welke gevallen ook, het werkwoord *laten*, hier, in de bevelende wijs staat, moet men het onveranderd dus gebruiken: *laat ons bidden*, enz. De naamwoorden plaatse men altijd in den vierden naamval: *laat den koning oorlogen, zoo lang het hem luste. Laat mij gaan. Laat hem loopen. Laat ons wandelen. Laat hen zitten. Laat haar het huis oppassen.* Camph. bezigt het woord *laten*, voor verlaten: *En 't leeuwenjongh . . . laet sijn spelonck.* Zoo ook Byb. 1477: *en wilt ons niet laten.* In denzelfden Byb. komt het ook voor, in den zin van laten gaan: *laet mi, dat ic varen mach tot mijnen here. Soe sal hyse laten*, d. i. laten gaan. Van hier *lating*, aderlating. Zamenstell.: *laatband, laatbekken, laatijzer, laatkop, laatwindsel.*

Dit oude werkwoord is reeds, bij Ker., *lazzan, lazan*, hoogd. *lassen*, ital. *lasciare*, fr. *laisser*, wallach. *lasce.*

In het hong. is *lasſadom*, lapl. *laazhûdam* nalaten. Goth. *letan*, bij Ulphil., nederſ. *laten*, angelſ. *laetan*, eng. *to let*, zw. *låta*, deen, *lade*. In het oudopperd. *laan*, frieſ. *lehn*, alb. *lin*, ierl. *ligim*. Wegens den hoogen ouderdom des woords, is deszelfs eerſte beteekenis onzeker.

LATIERBOOM, (bij Kil. *lattierboom*, *litierboom*) z. n., m., *des latierbooms*, of *van den latierboom*; meerv. *latierboomen*. Boom, tot afſchutting van paarden, in eenen ſtal. Van het fr. *litiere*, ſtroo onder paarden in eenen ſtal, om op te liggen; van het lat. *lectica*, van het gr. λεγω, doen liggen.

LATIJN, z. n., o., *des latijns*, of *van het latijn*; zonder meerv. De latijnſche taal: *hij verſtaat het latijn. Latijn leeren*, *ſpreken. Iets uit het latijn vertalen.* Het meerv. *de Latijnen* zijn de inwoners van Latium. Ook de ſchrijvers, die in het latijn geſchreven hebben. Van hier *latijnsch*: *de latijnſche ſchool.* Van het lat. *latinum.*

LATIUM, z. n., o., *van latium*; zonder meerv. Een landſchap van Italie: *het forsſe Latium.* Vond.

LATOEN, z. n., o., *des latoens*, of *van het latoen*; zonder meerv. Een kostelijk metaal, eertijds tegen goud geſchat, het *orichalcum* der Ouden: met *'t groot helmet gemaeckt half van ijzer en van latoene.* Van Mand. *Uit goud en klaer latoen geklancken.* Vond. Wij noemen ook rood koper, dat met kalamijnſteen geel gemaakt is, *latoen.* Fr. *laiton*, *leton*, eng. *letten*, ital. *latone*, ſp. *laton.*

LATS, z. n., vr., *der*, of *van de lats*; meerv. *latſen.* Bij Halma *latſe.* De voorbroek, ook eene breede klep aan eene broek. Misſchien het hoogd. *latz*, hetwelk Adelung, met *lid*, een dekſel, uit eene bron afleidt.

LATUW, (*latouw*) z. n., vr., *der*, of *van de latuw*; zonder meerv. Bakſalaad: *wat latuws in de graft te werpen.* Hooft. *Veltlatuwe — wilde latuwe.* Byb. 1477. Zamenſtell.: *latuwſalaad*, *latuwzaad.* Uit het lat. *lactuca*, bij Kil. ook *lactouwe*, en in ſommige oorden des Vaderlands *latteke.*

LAURIER, z. n., m., *des lauriers*, of *van den laurier*; meerv. *laurieren.* Laurierboom: *onder mijnen laurier.* Vond. In den verhevenen en dichterlijken ſtijl, draagt ook een laurierkrans, het oude zinnebeeldige eereteeken

van

van helden, overwinnaars en dichters, den naam van laurier: *men kroon dit hooft met eeuwigen laurier.* J. DE HAES. Van hier het bedr. w. *laurieren*, met laurier kroonen: *gij die mijn hooft lauriert.* RODENB. *Dies Themis haar lauriert,* VOND. Prijzen, eeren: *zoo moet men uw bedrijf laurieren.* POOT. *Wijl wij laurieren onze tijd,* RODENB. Het deelw. *gelaurierd* wordt bij HOOFT gevonden. Uit het lat. *laurus.*

LAUTEREN, zie *labberen.*

LAUWER, z. n., m., *des lauwers*, of *van den lauwer*; meerv. *lauwers*, *lauweren*. Hetzelfde als laurier: *dees boom gelijkt den lauwer.* VOND Voor eenen krans van laurier: *toont den lauwer, die de kruin der helden drukt.* HOOGVL. In den deftigen ſtijl, voor een eere- of zegeteeken: *naer den Delfiſchen lauwer draven,* POOT. *Niet te vergeefsch heb ik de lauweren van mijnen verloſſer zien groen worden.* SELS. Van hier het bijv. n. *gelauwerd.* *De Lauwers* is een bedijkt land in Friesl., oulings een bekende ſtroom, *Lavica* in het lat. Voords zijn van *lauwer* de zamenſt.: *lauwerbezie*, *lauwerblad*, *lauwerboom*, *lauwerbosch*, *lauwerkrans*, *lauwerkroon*, *lauwerolie*, *lauwertak.*

LAVA, z. n., vr., *der*, of *van de lava*; het meerv. is niet in gebruik. Zoo noemen de Inwoners van Italie en Sicilie den vuurſtroom, die uit de monden van den Veſuvius en Etna vloeit. Zij beſtaat, uit een mengſel van ſteenen, zand, aarde, mijnſtoffen, zouten, die, door het vuur, tot kalk verbrand, geſmolten en in glas veranderd worden. Voords is het, in het algemeen, de naam van de gloeijende ſtroomen, uit volkanen of vuurbergen uitgeworpen. *De lava van Veſuvius, ontſprongen uit zijn' geborſten kroes, waarin Natuur haar ſtoffen kookt* enz. L. TRIP. Zamenſtell.: *lavaſtroom.* Denkelijk van het lat. *labi*, vallen. Hierheen behoort ook het zwit. woord *lauwine*, waardoor de Alpbewoners eene ganſche laag ſneeuw verſtaan, die van het gebergte valt. Het middeleeuw. *lavina* gebruikt PAUL. DIACON., om, daardoor, regenvloeden uittedrukken, die van de bergen ſtorten.

LAVAS, z. n., vr., *der*, of *van de lavas*; zonder meerv. Eppekruid, eene ſterkriekende plant, in gedaante en reuk aan ſelderij gelijkende. De, met brandewijn overgehaalde, drank uit deze plant, draagt denzelfden naam. Bij KIL. *laveſche*, fr. *liveche*, *laveche*, elders in het gemeene leven,

 lib-

libbestok, *libbestik*, *lubbestik*, hoogd. *liebstöckel*, uit het latere latijn *levesticum*, van het gr. λιβυςικον. De regte naam is, bij DIOSCORIDES, λιγυςικον, omdat, naar PLINIUS, de plant uit Ligurie kwam, waar zij in overvloed groeide.

LAVEI, z. n., vr., *der*, of *van de lavei*; het meerv. is buiten gebruik. Verlof, vrijheid: *ik gaf hem lavei*. In Friesland wordt het in de hoogte gestoken teeken om te schoften *lavei* genoemd. *Iemand lavei geven* wordt ook gebezigd in den zin van iemand iets op de mouw spelden. Men noemt dit ook: *iemand lavuit geven*. *Ter laveije gaan* is eene spreekwijs, welke de jagers van het wild gebruiken: *dewijl het overbekend is, hoe gaarne 't wild, buiten de wildernisfen in de aanliggende landen ter laveije gaat*. RENDORP. Van hier *laveijen*, bij KIL. ledig loopen, schoften. Het woord behoort gewis, met het eng. *leave*, vrijheid, met de laatste helft van de woorden *oorlof*, *verlof*, met het lat. *liber*, vrij, het gr. λειπω, λιπω, laten, achterlaten, tot eene bron.

LAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik laafde*, *heb gelaafd*. Een weinig vocht, tot verkwikking, op iemands lippen brengen: *eenen zieltogenden met wijn laven*. *Iemand met ééne veêr laven*. Eenig vocht nemen, om den dorst te stillen: *zijnen dorst laven*. In het gemeen, verkwikken: *ik moet mijn dorstig hart eens laven*. Van hier *laafnis* (*lafenis*).

Laven, OTFRID. en TAT. *laban*, NOTK. *laben*, hoogd. *laben*, nederf. *laven*, ULPHIL. *hleibjan*. ADELUNG brengt het tot den oorsprong van *leven*, inzoover dit woord, eertijds, eten beduidde: *that heuues lebet* is, bij NOTK., dat hooi eet. Zoo zoude *laven*, eigenlijk, te kennen geven voedsel aan iemand toereiken.

LAVENDEL, (bij VOND. ook *lavender*; *lavender mengende*) z. n., vr., *der*, of *van de lavendel*, zonder meerv. Eene plant met welriekende bloemen. Zamenstell.: *lavendelbloem*, *lavendelkruid*, *lavendelolie*. Van het lat. *lavendula*, dat zijnen naam van *lavare*, wasfchen, zal hebben, omdat de Ouden deze plant, in de waschbaden, gebruikten.

LAVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik laveerde*, *heb gelaveerd*. Tegen den wind opzeilen, — overdwars heen en weder zeilen, om weg te spoeden, wanneer men in den wind heeft: *men ziet op nieuw de zwarte schepen laveren*,

langs d'ontdooide vloên. Poot. Van menschen, die, door den drank bevangen, de straat kruisen, en gelijk een schip, dat laveert, gestadig schijnen te zullen overslaan, of vallen:

Den droncken Staphylus en Botrus, kael van veren,
Met al het huisgesin, quam achter aen laveren. D. Heins.

En van schaatsrijders: *nu laveren heel in lij, op d'eene schaets*, enz. Antonid. Bij Kil. *laveren*, *loeveren*, oul. ook *loveren*, fr. *louvoyer*, eng. *to laveer*, bij Johnson, deen. *lovere*, hoogd. *laviren*. *Loef* is, bij Kil., eene dolpen, eene roeipen, op de zijde van het schip; ook noemen de schippers die zijde des schips, van waar de wind komt, *de loef*. Zoo is dan *laveren*, *loeveren*, het schip in die schuinsche rigting brengen, dat de wind te loefwaart invalle.

LAVOOR, z. n., o., *des lavoors*, of *van het lavoor*; meerv. *lavooren*. Een verouderd woord, beteekenende een bekken, een lampet, eene waschkan. Van het fr. *lavoir*, middeleeuw. *lavarium*, uit het lat. *lavare*, wasschen.

LAZARET, z. n., o., *des lazarets*, of *van het lazaret*; meerv. *lazaretten*. Een gebouw, waar besmette kranken bezorgd worden. In zeesteden, bijzonder bij de middelandsche zee, noemt men *lazaretten* zulke huizen, waar men scheepsvolk en reizigers, die van plaatsen komen, welke men van pest verdenkt, eene wijl tijds doet verblijven, om den veertigdaagschen proeftijd (*la quarantaine*) uittehouden. Oorspronkelijk, beduidde dit woord een huis voor melaatschen, omdat, in de middeleeuwen, het voornaamste gebouw van dien aard, voor Jeruzalem liggende, aan den heiligen Lazarus was toegewijd. Dit is ook de rede, dat elk, die eene soort van melaatschheid had, in die eeuwen, *lazarus* genoemd werd. Wij zeggen nog: *hij is lazarus*, ook *lazerus*. *Hij is lazarus op het hoofd*. *Daar is een lazarus aan de deur*. Zamenst.: *lazarushuis*, *lazarusklap*. Van hier *lazarij*, melaatschheid: *die plaghe van lazarien*. Byb. 1477. *Gij streekt de lazerij den hoovling in uw plasſen, van 't stinkent lichaem.* Moon. — *Lazarig*, *lazerig*: *hij is zoo lazerigh en ongevoeligh.* De Brune. Bij Kil. *laserisch*. De oorsprong, ondertusschen, is ontleend van den bekenden melaatschen, in het Evangelie, *Lazarus* genaamd, welken naam som-

migen voor *Eliezar*, *hulp van God*, houden; anderen door *hulpeloos*, *arm*, vertalen.

LAZUUR, *lazuursteen*, (*azuur*) z. n., m., *des lazuurs*, of *van den lazuur*; meerv. *lazuren*. Een schoone hoogblaauwe steen, met goudkleurige stippen. In het lat. *lazulus*. Van de Arabieren, zegt Mart., wordt hij *azul* genaamd. Sommigen houden hem voor den *leschem*, anderen voor den *saphir* des Bijbels.

LAZUUR, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Lazuurverwig, hoogblaauw: *het gegolf Neptuni, wiens lasure kruijn*, enz. Rodenb. *Het lasure vlies*. Rodenb. Onz., *het lazuur*, lazuurkleur: *het lazuur des hemelschen gewelfs*. Zamenst.: *lazuurgewelf*, hemel, *lazuursteen*.

LAZUREN, onverb. bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van lazuur, uit lazuur gevormd: *een lazuren zoutvat*. Poot gebruikt dit naamw. voor lazuurverwig: *tot dat ons in 't ende 't volschoon en lazuuren uitspansel des hemels ontfang*. Ondertusschen zijn toch *lazuur* en *lazuren* onderscheiden; daar het eerste op de kleur ziet en verbuigbaar is, het laatste op de stof en onverbuigbaar. Zie *azuur*, *azuren*.

LEB, (*lebbe*, bij Kil. en De Bruin ook *libbe*), z. n., vr., *der*, of *van de leb*; meerv. *lebben*. In het gemeen datgene, dat vloeibare ligchamen doet runnen. In bepaaldere beteekenis, de verzuurde en geronnene melk, in de maag van jonge herkaauwende dieren, als van kalveren, waarvan men zich bedient, om melk te stremmen, en tot kaas te maken. Deze vierde maag noemt men ook *lebbe*; gelijk ook ander toebereid stremsel, met edik klaar gemaakt, dien naam behoudt. Van hier *lebbig*: *lebbige kaas*, die naar de leb te veel smaakt. Fig., spijtig, vuilaardig, smalend: *een lebbig wijf*. *Een lebbig bescheid*. Van hier *lebbigheid*, in den eigenlijken en oneigenlijken zin.

Leb, hoogd. *lab*, nederf. *laff*, *lebbe*, deen. *lobe*, zw. *löpe*. Om het denkbeeld van verbinden, hard maken, zoude men het tot eenen oorsprong, met *kleven*, *lever*, *lijf*, kunnen brengen. Ihre merkt, uit Nonius, aan, dat de oude Latijnen *lapire*, in den zin van hard worden, verdikken, gebruikt hebben; waarvan het lat. *lapis*, een steen.

LEB, (*lebbe*), z. n., vr., *der*, of *van de leb*; meerv. *leb-*

lebben. De flappe buikzijde van eenen gegromden visch. Zamenst.: *lebaal*. Het woord schijnt tot het geslacht van *lip*, *flap*, *lob*, (*lobbe*) enz. te behooren.

LEDEBRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de ledebraak*; zonder meerv. Zware arbeid, die de leden als braakt. Van hier het bedr. w., gelijkvl. *ledebraken*, teisteren; *zie hem geledebraakt*, *bespogen*, *uitgejouwd*. M. L. Tydw. Voor dit *ledebraken* zegt men ook *leebreken*, in de gemeenzame verkeering: *dat is leebreken*. *Ledebrakig*, (*ledebrekig*) zwaar, *ledebreuk*, breuk aan eenig lid.

LEDEKANT, z. n., vr. en onz., *der*, of *van de ledekant*, — *des ledekants*, of *van het ledekant*; meerv. *ledekanten*. Eene bedstede, die rondom los is: *zij leggenze op de ledekant*. Vond. *Bij een' vorst op purpre ledekant*. De Deck. Voor het hout eener ledekant wordt het ook genomen. In het dagelijksche leven hoort men, meest, *het ledekant*. Van Heule en Vondel nemen het somwijlen ook zoo. Het is zeer denkelijk, dat het uit het fr. *lit de camp* verbasterd zij; derhalve niet *ledikant*. Ten Kate, echter, leidt het af van *lijden*, in den zin van gaan, trekken; eene slaapstede, waarmede men overal trekt. Zamenst.: *ledekantbehangsel*, *ledekantmaker*, enz.

LEDEMAAT, zie *lidmaat*.

LEDER, (*leer*), z. n., o., *des leders*, of *van het leder*; het meerv. is buiten gebruik. Verkleinw. *leertje*, riempje. De bereidde huid van dieren: *van 't ongetoude leder*. Vond. *Uit eens anders leer is het goed riemen te snijden*, men kan ligt mild zijn op eens anders beurs. *Leer om leer*, gelijk met gelijk. Somtijds staat het voor iets, dat uit leer gemaakt is: *van leer trekken*, den degen, of het mes, uit de scheede trekken; dat bij J. de Decker *van leer rukken* is. Van hier het onverb. *lederen*: *met eenen lederen gordel*. Bybelv. Zamenst.: *bovenleer*, *geitenleer*, *schoenleer*, *zoolleer*, enz. — *Lederbereiden*, (*leerbereiden*) *lederbereider*, *lederkooper* (*leerkooper*).

Leder, hoogd. *leder*, in het zwabensp. *leder*, nederf. *ledder*, *leer*, *lier*, Ulphil. *alethr*, wall. *lledr*, angelf. *lether*, eng. *leather*, zw. *läder*. Omdat het hoogstwaarschijnelijk is, dat de bedekking, hier, het meeste heerscht, is de afleiding uit de bron van *kleed*, *lid* enz. niet geheel ongegrond.

LEDERLOOIJEN, (*leerlooijen*), onz. w., gelijkvl. *Ik looide leder*, *heb ledergelooid*. Leder met run bereiden.

Van hier *lederlooijer*, (*leerlooijer*) *lederlooijerij*. Van *leder* en *looi*. *Looi* is de bast van eikenboomen, hoogd. *lohe*. Bij Kil. is het *loije*, *loewe*, *loo*, hetwelk hij door taan verklaart

LEDERTOUWEN, (*leertouwen*), onz. w., gelijkvl. *Ik touwde leder, heb ledergetouwd*. Leder met taan of run bereiden. Van hier *ledertouwer*, (*leertouwer*), *leertouwerij*. Van *leder* en *touwen*, dat te kennen geeft met *taan* bereiden, nederf. *tauen*, angelf. *tawian*, eng. *to taw*, of *to tan*; en dit alles, waarschijnelijk, van het goth. *taujan*, *facere*, bereiden.

LEDGRAS, zie *lidgras*.

LEDIG, bijv. naamw. en bijw., *lediger*, *ledigst*. In het gemeene leven, *leeg*, waarvan het oude *leegbaar*, *leegbaarheid*, werkeloos en gerust; in den laatsten zin, komt het tweemaal bij Hooft voor. Welks ruimte niet opgevuld is: *een ledig huis*. *Eene ledige flesch*. Niet beladen: *met den ledigen wagen* — *met het ledige schip terug keeren*. *Twee ledige stoelen*. Onbebouwd: *een ledig erf*. Zonder bepaalde bezigheid: *ik heb nu ledigen tijd*. *Een ledig uurtje*. Zonder werk: *ik heb, de geheele week, moeten ledig loopen*. Lui: *zijnen tijd ledig doorbrengen*. Zonder geschenk: *iemand ledig wegzenden*. Van hier *ledigheid*, *lediglijk*. Zamenst.: *lediggang*, *ledigganger*, *ledigloopen*.

Het woord stamt, misschien, af van *lede*, en den uitgang *ig*. Naar den aard dezes uitgangs, die eene bezitting beteekent, beduidt het dan *lede* hebbende. Maar, wat is nu *lede*? Zeker niet het oude *lede*, *leide*, *gradus*, *gressus*, *ductus*, bij Kil., (waarheen Ten Kate helt, die het van *lijden*, gaan, afleidt; als beteekende het hier en daar gaande) maar van *lede*, dat is *lade*, inzoover dat woord eene holle ruimte, in het algemeen, te kennen geeft. *Ledig* zou dan zoo veel zijn, als: eene holle ruimte hebbende. Zie *lade*. J. G. Haas leidt het van *laden* af, en noemt *ledig* datgeen, wat eenen last, eene lading hebben kan. Het tegengestelde *onlede*, voor bezetten tijd, vindt men, nu en dan, nog bij Hooft.

LEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ledigde*, *heb geledigd*. Ledig maken: *ik heb het glas geledigd*. Van hier *lediging*. Van *ledig*.

LEDIKANT, zie *ledekant*.

LEED, bijw., *leeder*, *leedst*. Dit woord beteekende, eer-

eertijds, hatelijk, onverdraaglijk, afschouwelijk. Het bekende spreekwoord bevestigt dit; *een gedwongen eed is God leed*, — Ook: *het zij uw lief of leed*. Thands drukt het uit eene gewaarwording van droefheid, smert, onrust, berouw: *het is mij leed*, *Mijne zonden zijn mij van harten leed*. *Het doet mij leed*. *Birons misdrijf doet mij leeder*, Hooft. *Iets*, of *iemand*, *leed hebben*, is oul. in gebruik geweest, voor haten: *ende alle valschheit had hi leet*, M. St. *Het rout mij*, *dat ik u zoo leet oyt heb ghehad*. Hooft. Zie verder *leid*.

LEED, z. n., o., *des leeds*, of *van het leed*; zonder meerv. Eene onaangename gewaarwording van onregt, hoon, smaadheid: *u zal geen leed geschieden*. *Hem wedervoer veel leed*. *Men zal nergens leed doen*. Bybelv. Smert, droefheid: *leed over iemand gewaarworden*. *Zijn leed over de zonden betoonen*. In Friesland wordt het voor rouw gebezigd, waarvan *leedbrief*, d. i. rouwbrief. Men zegt daar: *de leed*, (in het vrouwel. geslacht) *aanzeggen*, voor het overlijden van iemand bekend maken, ten einde men daarover *leed* (rouw) drage. Ev. Wassenb. Zamenst.: *leedwezen*, weeklagt, bittere droefheid: *groot leedwezen over eene misdaad hebben*.

Leed, Otfrid. *leid*, *leidlust*, Willer. *leit*, hoogd. *leid*, nederf. *leed*, *leyd*, zw. *led*, wall. *alaeth*, deen. *lee*, *leede*. Het woord schijnt, voor het naaste, uittedrukken, of eenen luiden uitroep, door ligchaamsmerten en gemoedsangsten veroorzaakt, of een zigtbaar bewijs daarvan, in de gelaatstrekken.

LEEDER, zie *ladder*.

LEEFDAG enz., zie *leven*.

LEEG, zie *laag*.

LEEG, zie *ledig*.

LEEK, z. n., m., *des leeks*, of *van den leek*; meerv. *leeken*. Een woord, uit het lat. *laicus*, gr. λαικος ontleend. In de roomsche kerk verstaat men, door eenen *leek*, eenen persoon, die niet geordend is, of niet tot de Geestelijken behoort. Van hier *leekebroeder*, *leekezuster*, die het kloosterwerk doen, en, daar, de Geestelijken bedienen. *Leekeregter*, wereldlijk regter. Naardien de geleerdheid, in de middeleeuwen, bij de Geestelijken alleen, doorgaans, gevonden werd, zoo is een *leek* ook zooveel als een ongeleerde. *De leeken*, het gemeene volk.

LEELIJK, bijv. n. en bijw., *leelijker*, *leelijkst*. (*Lalijk* ergens bij Hooft.) Dit woord beteekent de boosheid en toornigheid des gemoeds, in de trekken des gelaats, vertoond: *op iemand leelijk zijn*, in de dagelijksche taal; *lelk*, in Groningen. *Hij keek mij leelijk aan*. Wijders, iets, dat in die toornige gesteldheid gegrond is: *iemand leelijk bejegenen*. *Hij gaf hem leelijke scheldwoorden*. *Iemand met een leelijk bescheid afzetten*. Van hier, hatelijk, ten opzigt van den zedenlijken aard van iets: *dat is een leelijk doen — zeggen*. *Een leelijk stuk*. *Eene leelijke daad*. *Iemand leelijk bedriegen*. Als een gevolg daarvan: *hij is er maar leelijk aan*, hij is ongelukkig. Walgelijk, afschouwelijk: *eene leelijke hoer*. *Zijn wijf is zoo leelijk, als de nacht*. Als eene figuur van dit laatste: *een leelijke dag*, slordig weder. Als eene verdere figuur: *leelijke manieren over zich hebben*. Van hier *leelijkheid*. Zie *lijk*.

Het woord is, zonder twijfel, uit *leedlijk*, *leedelijk* verkort. Zie *leed*. Het zw. *led*, ijsl. *leidur*, angelf. *lath* beduiden toornig en hatelijk. Het afschouwelijke voor het oog is overig, in het fr. *laid*, en ital. *laido*. Bij Boxhorn is *leidlich* afschouwelijk. Het hoogd. *leidig* is hatelijk, afschouwelijk; gelijk *leidlich*, somtijds, denzelfden zin heeft.

LEEM, z. n., o., *des leems*, of *van het leem*; zonder meerv. Vermengde aarde, uit klei en zand bestaande, taai, en, in het vuur, hard wordende: *het taaie leem*. Vond. Fig., een nietig, broosch mensch: *wij zijn leem*. *Is 't leem niet stout, dat zijnen pottebakker bedillen durft?* Vollenh. Van hier *leemachtig*, en het onverb. *leemen*: *eene leemen hut — leemig*.

Leem, hoogd. *lehm*, opperd. *lahm*, *lam*, nederf. *leem*, Notk. *leim*, slijk, angelf. *lam*, *lim*, eng. *loam*. Het schijnt te grenzen aan *klei*, *kleven*, *lijm*, *slijm*; aan het gr. λυμα, lat. *limus*.

LEEMAN, (zamengetrokken uit *ledeman*) z. n., m., *des leemans*, of *van den leeman*; meerv. *leemans*. Een beeld, dat bewegelijke leden heeft, en, naar des schilders genoegen, in zijnen stand gerigt wordt: *ik heb de waarheit niet willen naar mijne hant stellen, gelijk de schilder zijn leeman*. Hoogvliet.

LEEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leemde*, *heb geleemd*. Met leem bestrijken.

LEEMTE, (KIL. *lemte*, *laemte*) z. n., vr., *der*, of *van de leemte*; meerv. *leemten*. Ongemak, kwaal, gebrek, verminktheid. Bij KIL. *vitium*, *defectus*, *mutilatio*. *Ons lemten lagen niet zoo schandelijk ten toon.* J. DE DECK. Van hier ook *lemtig*, voor gebrekkig. In het gewonelijke gebruik beteekent het, meest, eene verachtelijke, stinkende wonde: *hij heeft pokken en leemten. En d' oude leemten zal tot etter uit doen zweeren.* VOND. *Dan zal het logge lijf, van leemte en smerte ontslagen.* M. L. TIJDW. Van hier *leemtig*: *leemtigh schuim* is, bij VOND., eene beschrijving van slecht volk. Van het oude *leme mutilatio*; waartoe ook *lam* behoort, inzoover het, eertijds, in het algemeen, allerlei gebrek beteekende. *Leme* in het oudhoogd., eene wonde.

LEEN, z. n., o., *des leens*, of *van het leen*; meerv. *leenen*. Leening; zonder meerv.: *iets te leen hebben* — *te leen ontvangen. Een boek te leen geven. Te leen verzoeken.* Ook: *ter leen verkrijgen.* Het blijkt, dat het, oorspronkelijk, van het vrouwl. geslacht geweest is. Men vindt daarom, bij RODENB.: *leengoeden, voor een wijl, en die de leen misbruijckt.* Een goed, dat, op zekere voorwaarden, aan anderen tot vruchtgebruik wordt afgestaan; een leengoed, met een meervoud: *iemand een leen vergunnen. Het leen van zijne kroone.* VOND. *Te leen gaan*, *te leen houden*, iets als een leengoed hebben. *Het leen is vervallen. Een leen verheffen*, een leengoed van iemand doen afhangen. *Een leen verheergewaden*, een leen bij eenen heer verheffen. Zamenstell.: *achterleen*, *grondleen*, *mansleen*, *naleen*, *onderleen*, enz. *Leenboek*, boek der leenen en leenmannen, *leenbrief*, schriftelijke verzekering van een leengoed, *leendienst*, *leengeld*, *leengoed*, *leenheer*, *leenhof*, hof van eenen leenheer, *leenhouder*, *leenhulding*, *leenkamer*, *leenlieden*, *leenman*, een, die, volgens leenbrief, den eed van manschap heeft afgelegd, waar voor de Heer hem bescherming schuldig is. Dit past MOON. toe op den mensch met betrekking tot God:

Zelf Godts leenman, ...
. . . . . *staat verwondert.*

Leenpligt, *leenregt*, *leenrent*, *leenroerig*, *leenroerigheid*, *leenschrijver*, *leenspreuk*, *leenspreukig*, *leenverheffing*, *leenvrouw*.

LEENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leende, heb geleend*. Het gebruik van eenige zaak, voor eenen tijd, toestaan, te leen geven; waar het meest van tilbare, beweegbare dingen gebruikt wordt: *iemand tien gulden leenen. Vrient, leent mij drie brooden.* BYBELV. Te leen ontvangen: *van iemand geld leenen*. Van hier *leener*, die te leen geeft en neemt, *leening: ik heb het bij leening. De bank van leening*, de lombard.

Het woord beteekent, oorspronkelijk, geven, zoo als men uit *verleenen* bespeurt. OTFRID. zegt, in dien zin: *leh ihn lib*, schenk hun het leven. *Lia* heet, bij de Yslanders, schenken, geven. ADELUNG leidt het af van het wall. *lla*, *llaw*, de hand.

LEEP, bijv. n. en bijw., *leeper*, *leepst*. Leepoogig, wien bedorven vocht in de oogen druipt, dat dezelve doet tranen, en de oogleden zamenkleven. *Leepe oogen hebben. Mer Lya was leep mitten oghen.* BYB. 1477. Misschien van het lat. *lippus*, welk men afleidt van het gr. λειβω, afvloeijen, druipen. *Leep* is, bij ons, ook doortrapt, loos: *dat is een leep wijf.* In leepheid gegrond: *eene leepe daad*. Misschien is het eene figuur van het eerste, zoodat een schalkachtig oog, waarmede men iemand, overdwars, aanziet, ons voorkome als een leepoog. Althands, *iemand leep aanzien* is, bij ons in gebruik, voor iemand overdwars aanzien. Van hier *leepheid*, *leepigheid*, in beide beteekenissen. Zamenstell.: *leepoog*, *leepoogig*, *leepoogigheid*.

LEEP, z. n., vr., *der*, of *van de leep*; zonder meerv. Dit woord is in de spreekwijs alleen gebruikelijk: *van de leep krijgen. Fius krijghje van de leep.* VOND. Misschien, een klanknabootsend woord van *lap*, eene oorvijg, *lappen*, drijven, smijten.

LEER, zie *ladder*.

LEER, zie *leder*.

LEER, z. n., vr., *der*, of *van de leer*; het meerv. is niet gebruikelijk. De voordragt van eene waarheid, en wel een regel van gedrag: *laat u dit tot eene leer zijn. Verlaet de leere uwer moeder niet.* BYBELV. Eene waarheid, in woorden voorgedragen: *allerlei nieuwe leer in de wereld brengen.* De geheele zamenhang van eene waarheid: *de leer van Jezus Kristus. De zedenleer.* Bij uitnemendheid, al de voorschriften van den kristelijken

gods-

godsdienst: *het licht der hemelsche leere*. Vollenh. Een bijzonder stelsel: *de leer der doopsgezinden — der hervormden*. In het gemeene leven, gebruikt men het ook voor den toestand eens onderwezenen: *hij is nog bij hem in de leer*, hij is nog maar leerjongen. Van hier *leerlijk*, verouderd woord, bij Van Mander en Rodenb. voorkomende. Zamenst: *leerbegeerte*, *leerbegrip*, *leerdicht*, *leergast*, *leergeld*, *leergezel*, *leergierig*, *leergierigheid*, *leergieriglijk*, *leerjaren*, *leerjongen*, *leerkind*, *leerknaap*, *leerknecht*, *leermeester*, *leermeesteres*, *leermeesterschap*, *leermeisje*, *leeroefening*, *leerrede*, *leerschool*, *leerspreuk*, *leerstuk*, *leertijd*, *leerzaam*, die wel leert, iets, dat eene goede leering behelst, *leerzaamheid*, *leerzucht*, bij Vollenh., *leerzuchtig*.

Leer, eng. *lore*, nederf. *leer*, angelf. *laera*, Otfrid. en Ker. *leru*, hoogd. *lehre*.

LEERAREN, zie *leeren*.

LEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leerde*, *heb geleerd*. Met eene duidelijke stem iemand iets zeggen, hoe hij handelen moet: *ende het gelt genomen hebbende, deden gelijck sij geleert waren* Bybelv. In bepaalderen zin iemand vaardigheid, denkbeelden van eene zaak, door mondelijk onderwijs, mededeelen: *iemand eene kunst*, *eene taal leeren*. Ook onz.: *op de straten leeren*. Bybelv. De zaak, welke men anderen, door leering, aan het verstand brengt, is de vierde naamval: *hij leert waarheid*. De persoon staat in denzelfden naamval: *de kinderen leeren*. Sommigen beweren, dat de vierde naamval des persoons blijft, schoon de zaak, die geleerd wordt, er bij staat: *so sal ick de overtreders uwe wegen leeren*, dus heeft de Bybelvertaling, die zoo naauwkeurig is, en den derden naamval op deze wijs uitdrukt: *hij geeft den wijzen wijsheit*. Ondertusschen, schijnt dit eene navolging van het lat. *doceo* te zijn. En dat onze taal hier den vierden naamval niet duldt, blijkt daaruit, dat men in den lijdenden vorm niet zegt: *ik word de zangkunst geleerd*, maar wel, en alleen met den derden naamval: *mij wordt de zangkunst geleerd*. Men zegge en schrijve derhalve: *zoo zal ik den overtrederen uwe wegen leeren*, of: *zoo zullen uwe wegen den overtrederen geleerd worden*. In den Byb. 1477 lezen wij: *Eñ leert dese mine woerden uwen kinderen*. De vierde naamval der zaak wordt ook met *van* uitgedrukt: *iemand van eene zaak leeren*. Fig.: *nood leert bidden*. Overtuigen

gen van eene misdaad, en deswege straffen: *wat zal men den dief leeren?* Noodzaken tot iets: *dat zal ik u wel leeren.* Nadeel doen: *gij kunt mij niets leeren.* Vaardigheid in iets zoeken te bekomen; en wel door iets met luide stem dikmaals te lezen: *zijne les leeren. Eenen psalm leeren. Van buiten leeren. Eene taal leeren. Wel leeren. Achteruit leeren.* Wijders, vaardigheid in eenige zaak verwerven: *een handwerk, eene kunst, eene wetenschap leeren. Het schrijven leeren.* Nog verder: *boosheid van iemand leeren. Men leert best door de ondervinding. Iemand leeren kennen.* Als zelfst. n.: *het leeren* (het onderwijzen) *is hem verboden. Het leeren* (onderwezen te worden) *kost geld.* Voords vereischt dit woord de onbepaalde wijs zonder *te* bij zich: *eenen vogel spreken leeren*; ook zonder werkw.: *eenen vogel op de kruk leeren*, namelijk vliegen. In welk geval de volm. verl. en meer dan volm. verl. tijd geen deelw., maar de onbepaalde wijs vordert: *ik heb hem leeren kennen.* Moon. en anderen maken onderscheid tusschen *leeren* en *leeraren*; het eerste aan den leerling, het laatste aan den onderwijzer toeeigenende. Doch dit houde men voor eene noodelooze onderscheiding. Van hier *leeraar*, (leerer) *leerares, leeraarschap, leering, leerling, de leerlingschap*, bij Poot, voor de leerlingen. Voor *leerling* vindt men bij Gesch. ook *leerjonger.* Verder *leerzaam, leerzaamheid.* Zamenst.: *leeraarsambt, leeraarsstoel.* Zie verder *geleerd.*

Leeren, hoogd. *lehren*, onderwijzen, *lernen*, onderwezen worden, aanleeren, angelf. *laeran, leornan*, hederf. *leeren*, zw. *lära*, deen. *läre*, onderwijzen, eng. *learn*, aanleeren, Ker. *lirnan*, Otfrid. *lernen* en *gilernen.* Het woord beduidt, eigenlijk, een luid geraas maken. In de platte volkstaal der Hoogd. komt *lören, lehren* nog voor schreeuwen voor. Ons *alarm* is uit dezelfde bron.

LEERS, zie *laars.*

LEESBAAR, enz., zie *lezen.*

LEEST, z. n., m. en vr., *van den, — der*, of *van de leest*; meerv. *leesten.* De gestalte van een ding in het gemeen, bijzonder de schoone gedaante des ligchaams, in zijnen geheelen omtrek: *van goddelijken leest.* Moonen. *Giet haar beelt, — dan pronkt ze zoo heerlijk, dat d'afgunst zelf dees' juisten leest nooit wraekt.* Moon. *Uw verstooven asch, in 's lichaams ouden leest verrezen.* M. L. Tydw. Wijders, eene gelijkheid, eene overeenkomst:

lui-

luiden van zijner leeste. HOOFT. *Lieden van eene leest*, van eene denkwijs. Vooral een vorm, waarop men kousen spant: *kousen op de leest rekken.* Een schoenvorm: *schoenen over eene leest maken — op de leest slaan. Eene mansleest, eene vrouwenleest*, eene leest voor mans- en vrouwenschoenen. *Schoenmaker houd u bij uwe leest*, elk oefene de kunst, die hij geleerd heeft; — ook: elk beoordeele zijne eigene kunst. In den vertrouwelijken stijl zegt men: *het lijf op de leest zetten*, voor, zich onmatig met spijs opvullen. *Op de leest schoeijen.* Fig.: *die vlugge en schrandre Fenixgeest, zoo juist geschoeid op Flakkus leest.* VAN BLEYSWYK. *Twee op eene leest gepast*, elkander gelijkende in denkwijs en zeden. VOND. *Iets op eene hupsche leest vormen*, in zijn doen een goed voorbeeld volgen. *Zij schoeijen op eene leest*, zij komen wel overeen. *Op eene andere leest schoeijen.* Zamenstell.: *het leestenmaken, leestenmaker.* Het schijnt, met *lijst*, eenen stamwortel te hebben.

Daar dit woord in beide geslachten voorkomt, schijnt het vrouwelijke, wegens den uitgang *st*, de voorkeur te verdienen.

LEESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leestte, heb geleest.* Een reeds verouderd woord, bij KIL. *leesten, leijsten.* Het beteekende, eertijds, doen, volbrengen, werkstellig maken; het hoogd. *leisten.* KIL. verklaart het ook door duren, volharden; het eng. *to last.* Volgens het oude stadsregt van Bommel, konde men voor eene schuld, voor Schepenen bekend, nadat men veertien dagen *geleist* had, de goederen van den schuldenaar panden en slijten. *Leisten* wil, daar, zeggen in eene herberg liggen en teren, op kosten van den schuldenaar. In het Graafschap Zutphen, zegt men *burgtocht leisten*, dat is borgtogt stellen. Bij HOOFT vindt men het bedrijvende naamwoord *leesting: tot leesting van den zelfsten eedt.* In de middeleeuw. zeide men: *ter leisting komen*, dat is, in gijzeling komen, totdat men eene schuld betaald, of eene gelofte voldaan hadde. De oorsprong is onzeker.

LEEUW, z. n., m., *des leeuws*, of *van den leeuw*, meerv. *leeuwen.* Vrouwel. *leeuwin*, verkleinw. *leeuwtje.* Een vleeschvretend dier, wegens zijne sterkte, dapperheid en onverschrokkenheid genoeg bekend. *De leeuw is de koning der dieren. Een brullende* (niet *brieschende*)

leeuw. *Als een leeuw vechten*, met dapperen moed. *Hij zag er uit als een leeuw*, wreed en vinnig. Een wapen, waar de leeuw het blazoen is: *Holland voert eenen leeuw in zijn schild.* *Op 's lants kussenleeu gezeten.* MOON. *In den gouden leeuw*, de herberg, waar een gouden leeuw uithangt. Het geheele volk van Nederland; in den dichterlijken stijl: *de dog van Albion op Neêrlands leeuw gebeten.* Dat eenige gelijkheid naar eenen leeuw heeft. Zoo neemt men het verkleinw. *leeuwtje*, voor een hondje, dat van achteren geschoren is, en, aan kop en borst, de manen van eenen leeuw vertoont. *Dat zijn leeuwtjes*, dat zijn grillen. Een hemelteeken: *de zon in den leeuw.* Van hier het onverb. *leeuwen; een man van eenen leeuwen aard*, een kloekmoedig man. *Hij heeft een leeuwen hart.* Van hier *leeuwelijk: 't leeuwelicke rap.* HUYGENS. Zamenstell.: *leeuwendaler*, (*leeuwendaalder*) een muntstuk van twee en veertig stuivers. Eertijds, had men ook een muntstuk *gouden leeuwen* genaamd, (ook *lijhoenen*, *lijoenen*) van dertig stuivers hollandsch. — *Leeuwenhol*, *leeuwenhuid*, *leeuwenjong*, *leeuwenkop*, *leeuwenkuil*, *leeuwenmanen*, *leeuwenmoed*, *leeuwenvoet*, zeker geneeskruid. De tweede naamval is oudt. ook *leeuwen* geweest: *het lichaam eenes leeuwen.* BYBELV. En van hier *leeuwenhoofd*, *leeuwenkop*, niet *leeuwehoofd*, enz.

Leeuw, ISID. *leo*, NOTK., WILLER. *leuuo*, STRYKER *lebe*, bij andere opperd. schrijvers *leob*, *löbe*, *löb*, hoogd. *löwe*, ook *lewe*, saks. *louwe*, nederſ. *lauwe*, deen. *love*, zw. *lejon*, angelſ. *leo*, ijsl. *leon*, fr. *lion*, eng. *lion*, pool. *lew*, boh. *lew*, lat. *leo*, ital. *leone*, sp. *leon*, gr. λεων, λις, hebr. לביא & ליש. Het is meer dan waarschijnelijk, dat al deze namen, uitgezonderd λις en ליש, ontleend zijn uit het brullen dezes diers, dat aan hetzelve een onderscheidend kenteeken is. Wij hebben nog een woord *loeijen*, nederſ. *leuen*, eng. *to low*, angelſ. *hlewan*, dat hiermede vele overeenkomst heeft. Oul. bezigde men het woord *libaard* voor *leeuw.*

LEEUWERIK, (*lewerik*, *leeuwrik*, *leeuwerk*; bij KIL. *leeuwercke*, *leewerick*, *lewerick*, *lauwerick*, *lewerck*, *lercke*; bij RODENB. *leefwerck*) z. n., m., *des leeuweriks*, of *van den leeuwerik*; meerv. *leeuwerikken.* Een vogel, bekend wegens zijnen aangenamen zang, in de lucht. *De leeurik voegt zijn stem bij dit geboorteliedt.* POOT. *De leeuwerk, 't zij hij rust op groene zod.* VOND. Het woord blijft,

blijft, letterkundig, van het mannel. geslacht; al spreekt men van het wijfje: *hij ving den leeuwerik, op hare eijers zittende.*

Leeuwerik, hoogd. *lerche*, nederf. *lewerk*, angelf. *lawerce*, *leferce*, zw. *lärka*, deen. *lerke*, eng. *lark*. Adel. leidt het af van het oude hoogd. *lären*, luid zingen. Zie *leeren*. De eerste helft van *lauwerick*, bij Kil., behoort of tot *luid*, hoogd. *laut*, of tot het wall. *llef*, de stem. Van *luid*, *laut* stamt ook het lat., of liever het gall. *alauda* af. In het wall. heet *alarch*, *elerch* eene zwaan, lat. *olor*, misschien om den zang, door de Ouden, dien vogel, eer hij uit het leven scheidde, toegekend. Misschien is *lewerik* wel voor *kleverik*, van *kleveren*, oul. klimmen, omdat deze vogel gewoon is zeer hoog te klimmen. En dan zou *lewerik* de ware spelling zijn. G. J. Voss. acht het afkomstig van het oude gallische *alauric*. J. G. Haas oordeelt, dat het hoogd. *lerche* van het gezang dezes vogels, *liri*, *liri*, ontleend is.

LEEUWERS, *leuvers*, z. n., m., het enkelv. wordt niet gebruikt. Een scheepswoord, gaten in de lijken der zeilen; waardoor de zeilen een reefje ingebonden kunnen worden.

LEEWATER, zie *lidwater*.

LEEZE, z. n., vr., *der*, of *van de leeze*; meerv. *leezen*. Een verouderd woord, dat een spoor, wagenslag beteekende. Het is nog overig in *wagenleeze*, wagenspoor. Hoogd. *leise*, *geleise*. Bij Ulphil. is *laistgan*, gaan. Zonder twijfel is de bron in *leiden*.

LEF, zie *laf*. — *Dat is eene regte lef*, eene zotte snapster, een handeloos vrouwmensch. — Bij Kil. ook eene hoer, die, namelijk, door hare snapperij mannen bepraten kan. Van het veroud. *leffen*, snateren, dat, met *klappen*, van den klank gevormd is.

LEFTER, een woord, dat, in sommige oorden des Vaderlands, gehoord wordt: *de lefterhand*, voor de *linkerhand*; *the left hand*, in het eng. Hesychius verklaart λαφος, door iemand, die linksch is, lat. *lævus*.

LEG, z. n., m., *des legs*, of *van den leg*; zonder meerv. Het leggen: *van den leg der vogelen*. Hooft.

LEG, z. n., vr., *der*, of *van de leg*; meerv. *leggen*. In het gemeene leven gebruikt men dit woord voor de plaats, waar de eijeren van hennen en eenden, in het

ligchaam gevormd worden: *de hoenders hebben reeds dikke leggen.* In Geld. en elders, wordt ook eene laag schoven, op den dorschvloer, *eene leg* geheten: *wij moeten nog eene leg afdorschen.*

LEGENDE, z. n., vr., *der*, of *van de legende*; meerv. *legenden.* Zoo noemt men, in de roomsche kerk, een boek, waarin het leven en de daden van Heiligen verhaald worden. Uit het middeleeuw. *legenda*, *legendorum*; dewijl zulke verhalen, op gezette tijden, den leeken werden voorgelezen. Zamenstell.: *leugenlegende.*

LEGER, z. n., o., *des legers*, of *van het leger*; meerv. *legers*, *legeren.* De toestand van iemand, die ligt, vooral van eenen zieke; in het gemeene leven: *ik heb een leger van zeventien weken gehad.* De plaats, waar men ligt. Zoo gebruikt men het van dieren, waar zij zich ophouden; hun hol: *zoo komt de leeuw uit zijnen leger brullen.* Vond. Waar de Dichter het mannel. schijnt te nemen, dat ook, in de Bijbelv., gevonden wordt: *die haren leger aenroert.* Jagers noemen, dus, de schuil- en slaapplaats van eenen haas: *eenen haas in het leger schieten.* Van andere dieren: *voor een paard een leger van stroo maken.* De rust- en slaapplaats eens menschen: *mijn leger sal van mijne klachte wat wegnemen.* Bybelv. *Op hare legeren.* Bybelv. De plaats onder den blooten hemel, waar een krijgsheer, eene wijl, zich onder tenten legert: *een leger opbreken* — *nederslaan. Den vijand in het leger vallen* — *het leger overrompelen.* Het heer zelf, dat, daar, gelegerd is: *het leger zal morgen opbreken.* In het gemeen, een krijgsheer: *een groot* — *magtig leger. Een leger op de been brengen. Een vliegend leger. Het leger volgen*, in dienst zijn. Van hier *legerig*, in het zamengest. *bedlegerig.* Zamenstell.: *krijgsleger*, *vrijleger*: *vrijleger uitroepen*, afkondigen, dat men, in het leger, vrij zoetelen mag, *veldleger*, *winterleger.* — *Legerbijl*, *legerbode*, *legerboef*; *legerbrood*, *legerhoer*, *legerhoofd*, *legerhut*, *legerjongen*, *legerknecht*, *legerkost*, *legerlasten*, *legermagt*, *legermeter*, die de legerplaats afsteekt, *legermeting*, *legerplaats*, *legerscharen*, in de Bybelv. — *legerstede*, *legertent*, *legertogt*, *legertucht*, *legertuig*, *legerwagen*, *legerwacht*, *legerziekte.*

Ijsl. *legur*, (*castra*) moesog. *ligr*, (*lectus*); gelijk ons *leger* ook voor de plaats eens krijgsheers, voor het hol,

waar dieren zich ophouden, en voor de legerstede, of bedstede genomen wordt, zijnde alle lig- en rustplaatsen; van *liggen*, *lag*, *gelegen*.

LEGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik legerde, heb* en *ben gelegerd*. Bedr., eene plaats om te liggen bezorgen: *waer gij de kudde legert.* BYBELV. Wederk., *zich legeren*, het leger nederslaan. *De vijand legerde zich, in eene ontoegangelijke plaats. Zich rondom eene stad legeren. Zich tegen eene vesting legeren.* Onz. met *hebben* en *zijn*: *in het midden zullen de kudden legeren. De stat, daerin David gelegert heeft.* BYBELV. *De knechten mijns heeren zijn gelegert op het open velt.* BYBELV. *De vijand is, op eenen berg, gelegerd. De vijand heeft eens, op dien berg, gelegerd.* Van hier *legering.*

LEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik legde, (leide) heb gelegd (geleid).* Doen liggen, maken, dat iets op de uitgebreidste zijde ruste: *een boek op de tafel leggen*, hetzelve vlak op de tafel nederleggen; in onderscheiding van zetten, stellen. *Zich te slapen leggen. Leg het in de zon te droogen. Hout op het vuur leggen.* Vaak wordt het denkbeeld van de uitgebreidste zijde verloren, en het woord beduidt slechts iets in eene zekere rigting brengen: *soo sal ik mijnen haeck in uwen neuse leggen.* BYBELV. *Bier in den kelder leggen. Eijeren leggen*; ook *leggen* alleen zegt men van vogelen. *Bezetting in eene plaats leggen.* Hierheen behooren vele figurelijke spreekwijzen: *de hand aan iets leggen*, iets werkelijk beginnen te behandelen. *Iemand iets in den weg leggen. Zij legden hem lagen. Eene vergadering leggen*, voor *beleggen.* HOOFT. *De schuld op zijnen naaste leggen. Ik heb het hem voor oogen gelegd. Iemand de woorden in den mond leggen. De vijand legde de stad in kolen — in asch. Te last leggen. Ik zal mijne hand op den mond leggen*, uit eerbied zwijgen. *Men zal nieuwe lasten leggen.* Oneig. gebruiken schippers het onzijdig, voor den loop naar eene plaats rigten: *hier moet de schuit aan den wal leggen*, stil houden. Voords, met een doelwit van during en duurzaamheid: *den grond tot een gebouw leggen.* Fig.: *den grond tot eenen twist leggen. Eenen razenden aan de keten leggen. Een schip voor anker leggen.* In engeren zin, iets, voor eenen zekeren tijd, aanwenden, tot verkrijging van een oogwit: *geld in de loterij leggen.* Met het denkbeeld van rust:

de wind legt zich. Zamenstell.: *legdagen*, *leghen*, *legpenning*, *legplaats*, waar de schepen moeten aanleggen, *legstoel*, bij de papiermakers eene bank, waarop de geperste vellen, nadat zij van de vilten genomen zijn, nedergelegd worden, *legwerk*: *legwerk van een bloemperk.* Van hier *legsel.*

Leggen, bij KER. *leccen*, OTFR. *leggen*, ULPHIL. *lagjan*, hoogd. *legen*, nederf. *liggen*, deen. en zw. *lägga*, angelf. *lecgan*, eng. *to laij*, ijsl. *leggia*, wall. *llehau.* Het gr. *λεγομαι*, waarvan het lat. *lectus*, *locare*, behoort hierheen ook. Het stamwoord is *laag*, *leeg.*

LEGGER, z. n., m., *des leggers*, of *van den legger*; meerv. *leggers.* Eigenlijk iemand, die iets pleegt te leggen. Men verwart het veel met *ligger.* Wij gebruiken het woord voor eenen ondersten molensteen. Voor *den legger* van eenen drukker op den timpan, dat is het vel perkement, dat op de drukraam gespannen is. Voor een vaartuig, om de schepen op zijde te halen. Eindelijk voor eene plank, om uit en in een schip te gaan. Zie *ligger.*

LEGIOEN, z. n., o., *des legioens*, of *van het legioen*; meerv. *legioenen.* Een ond. woord, uit het lat. *legio*, eene keurbende bij de Romeinen, die, eerst, uit drie duizend man, bestond, en, naderhand, tot zes duizend vermeerderd is. *Twaelf legioenen engelen.* BYBELV. Oneig., eene onbepaalde meenigte: *die het legioen gehadt hadde.* BYBELV.

LEI, een verouderd woord, uit de keltische taal afkomstig, dat van het vrouwel. geslacht was, en kleur beduidde; of, naar anderen, eenen gang, een beloop, zw. *led.* Zie *allerlei.* Thands gebruiken wij het als eenen klemstaartigen uitgang achter de telwoorden *een*, *twee*, *drie*, *tien*, *honderd* enz.; of achter *alle*, *geen*, *meenig*, *veel.* Naardien dit woord van het vrouwel. geslacht is, nemen de daarbij gevoegde woorden eenen vrouwel. uitgang des tweeden naamvals aan: *eenerlei*, *tweederlei*, *tienderlei*, *honderderlei*, *allerlei*, *geenerlei*, *meenigerlei*, *velerlei.* Deze uitgang geeft de hoeveelheid in soorten te kennen: *eenerlei gevoelen. Velerlei gevallen. Ik heb het hem op meenigerlei wijs aangetoond.* Hieruit blijkt tevens, dat die zamengestelde woorden niet verbogen kunnen worden; waartegen dikwerf gezondigd wordt.

Trouwens, *lei* is een zelfst. naamwoord van het vrouwel. geslacht, waarnaar zich de voorgestelde bijv. naamwoorden schikken. *Velerlei soorten*, zijn soorten *van vele lei*. Hieruit is het zonneklaar, dat de verbuiging onnaturelijk is.

LEI, z. n., vr., *der*, of *van de lei*; meerv. *leijen*. Dunne, platte, blaauwachtige steen, waarmede men huizen dekt; schalie: *eene kerk met leijen dekken*. Eene lei, waarop men met eene griffel schrijft: *op eene lei sommen uitrekenen*. *De lei is vol*. *Iets op de lei zetten*, *schrijven*; ook figurelijk, voor iets nog niet rekenen, nog niet laten gelden. *Eene goede lei bij iemand hebben*, kosteloos bij iemand onderhoud hebben. *Opene lei voor anderen laten*, hun ruimte overlaten. Voor de stof, zoolang zij niet tot steenen gevormd is, schijnt het, liefst, onzijdig te wezen: *verwaterd lei*. Van hier het onverb. *leijen*: *een leijen dak*. In den vertrouwelijken stijl, zegt men van iets, dat vlot gesproken wordt; van eene zaak, die geenen tegenstand vindt: *het loopt van een leijen dak af*; — *hij spreekt, of het van een leijen dakje gaat*. Zamenst.: *leidak*, *leidekker*. Bij Kil. is het *leijde*, *leije*. Omdat men, daarmede, daken dekt, tot waterleiding, brengen sommigen het tot *lei*, een weg, waarvan *leiden*.

LEID, bijv. n., smertelijk, droevig, naar, hetzelfde als het bijwoord *leed*: *een' wegh, waar lanks dat ik ontduike des levens leide licht*. Hooft. *Toen zij de leide maer ontving*. Vond. *Wat leider boodtschap uit wat aenghenamer mondt*. Hooft. *Mijn leijde droefheit*. Bredero. Van hier het tusschenwerpsel *leider* (voor helaas), dat weinig meer, in eenen deftigen stijl, gebezigd wordt: *zoo ben ik leijder! nu*. Brederò. *De Godsdienst, nu (leider!) een dexel tot alle vuil geworden* enz. Hooft.

LEIDE, z. n., o., *Leides*, of *van het Leide*; zonder meerv. Eene bekende stad in het bataafsche Gemeenebest. A. Kluit leidt den naam af van *lede*, eenen stroom bij Warmond. In het lat. heet de stad *lugdunum*, dat, bij sommigen, door *lage duinen* uitgelegd wordt.

LEIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik leidde*, *heb geleid*. Dit woord is, uit eene bron, met het oude *lijden*, gaan, en beduidt, bedr., iemand doen gaan, de rigting der beweging bestemmen: *water door de stad leiden*.

den. Zij leidden den stroom om de stad. Een kind leiden, hetzelve aan den leiband doen voordgaan. *Een paard bij den toom leiden. Eenen blinden bij de hand leiden. Iemand op den regten weg leiden. Iemand in verzoeking leiden — in de waarheid leiden. Zij leidden hem om den tuin — bij den neus*, zij misleidden hem. *In de kap geleid worden*, bedrogen worden. Oneig., de rigting der verandering van een ding bestemmen: *die jongeling is zeer wel te leiden. Hij leidt een voorbeeldig leven. Dat ik in duistre nacht - - bij rookig lampenlicht het droomig leven leide.* Hooft. *Zijne stem kunstig leiden.* Onz., *waarheen leidt die weg?* Oul. was *leeden* voor *leiden* in gebruik: *ic sal u uten volken leeden.* Byb. 1477. Van hier *leider*, *leiding*, *leisel* (*leidsel*). Zamenstell.: *leiband*, (*leidband*) *leidsman*, *leidsvrouw*, *leijonker*, *leireep*, *leizeel*.

Leiden, Ker. *leitan*, hoogd. *leiten*, nederf. *leiden*, angelf. *läddan*, *läden*, deen. *lede*, ijsl. *leida*, zw. *leda*, eng. *to lead*. Hierheen behoort het oude *lei*, een weg.

LEIS, (lat. *laqueus*, ital. *laccio*, sp. *laza*, bij Kil. *lace*, *laece*, *leijsse*, bij Plantyn *laetse*, *letse*, bij de Jagers *leist* en *leits*) z. n., vr., *der*, of *van de leis*; meerv. *leisen*. Een leisel, waarmede de jagers honden koppelen — koppelsnoer.

LEISTEN, zie *leesten*.

LEK, zie *lak*. *Lek* is ook eene rivier, van het vrouwel. geslacht: *op de Lek.* Hooft. Zamenstell.: *lekdijk*, *leksmond*, *leksmuijden*, *lekzand*.

LEK, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Niet digt: *een lek schip. Het dak is lek. Een lek vat. Lek worden.* Wanneer men, na van den steen gesneden te zijn, zijn water niet houden kan, zegt men: *lek zijn — lek gaan.*

LEK, z. n., o., *des leks*, of *van het lek*; meerv. *lekken*. Een lekgat: *het schip heeft een lek. Die bodem, gereed om door zijne lekken te gronde te gaan.* Overz. van Herv.

LEKEN, zie *lekken*.

LEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lekte*, *heb* en *ben gelekt*. Door een lekgat vocht laten loopen; met *hebben*: *de kraan heeft allang gelekt — het vat heeft gelekt.* Hier wordt *hebben* gebruikt, omdat het denkbeeld van eene daad, een bedrijf, hier, meest heerscht. Met

zijn;

zijn; waar de gewrochte daad als vertoond wordt: *het bier is door de kraan gelekt. Het vat is ledig gelekt. Al de wijn is uit het vat gelekt.* Wanneer men dit woord van andere dingen zegt, gebruikt men *leken*; als van bloed: *mijn pijlen zullen, root van bloet en dronken, druppelen en leken.* VOND. *Zoo lang een druppel bloets zal uit mijn' adren leken.* VOND. Van tranen: *door 't leeken van mijne oogen.* TRIP. *Dat haer traenen leken.* VOND. Van honig: *duizent frissche beeken van zoeten honig leken.* H. SCHIM. K. v. MAND. gebruikt het ook van wijn: *den goeden wijn, die men gloedig zag leken.* Bij KIL. is *den wijn leken*, denzelven door eenen doek doen druipen. HOOFT zegt: *met eenigh vocht uit haar' rijpe penne gelekt.* Van dingen, die bij vloeistof vergeleken worden: *het woord van Godt verspreekt der ziele 't heil, dat uit zijn volheid leekt.* M. L. TYDW. K. VAN MANDER gebruikt *leken* ongelijkvl.: *d' welck gedaen overvloedig het bloed daer lack. — Al wat hij sprack, hem veel zoeter als heunig te mond' uyt lack.* Van hier *lekking, leking.* Zamenstell.: *lekgat, leksteen, lekton, lekvat, lekwater, lekwijn.*

Lekken, hoogd. *leeken*, opperd. *lechen*, zw. *läcka*, ijsl. *lecka.* Van *lek*, een gat, dat met *lok*, *loch*, een gat, over een komt, en tevens den klank van lekken nabootst.

LEKKEN, zie *likken.*

LEKKER, bijv. n. en bijw., *lekkerer*, (*lekkerder*) *lekkerst.* Zeer smakelijk: *lekker eten — dat is lekkere koek.* Geneigd, om zeer smakelijk voedsel te genieten: *hij is lekker op het eten.* Dat eene oorzaak is, dat iets lekker smaakt: *een hemelsch manne, dat den lekkren honger wet.* ANTON. Als een zelfst. naamw.: *een jonge lekker*, een snotjongen. *Een stoute lekker*, stoute jongen. Een verwijfde, een faletjonker: *een lekker trotst mijn kracht.* HOOFT.

Daer een quaede lecker speelt,
Van een deughdigh man gheteelt. GESCH.

Daar dit woord, eigenlijk, op den smaak ziet, wordt het, oneigenlijk, op andere zintuigen toegepast, als op het gehoor: *hij streelt het lekker oor met uitgelezen sierzel van treffelijk gedicht.* HOOFT. Op den reuk: *die bloemen hebben eenen lekkeren reuk.* Dat het oog streelt: *dat is een lekker stuk schilderij.* Van hier *lek-*

 ker-

kerheid, smakelijkheid der spijzen en keurelijkheid in het eten, *lekkerlijk*, *lekkernij*. Zamenstell.: *lekkerbek*, *lekkerbekken*, smullen, *lekkerbekkig*, *lekkerbekkigheid*, *lekkertand*, *lekkertanden*: *lekkertanden aan iets*. De Brune.

Het woord komt, zonder twijfel, van *likken*; waarheen ook het gr. *γλυκερος*, zoet, en het lat. *delicatus* schijnen te behooren.

LEL, z. n., vr., *der*, of *van de lel*; meerv. *lellen*. Eigenlijk een velletje, dat, op de minste beweging, trilt; van *lillen*, trillen. Zoo gebruikt men het van het oorlapje; *in elke lel een ring*. Voor het nederhangende vlies, onder den bek eens haans; de onderkam. Voor het strotlapje: *zij gilt met haere lel*. Vond. Of de dichter moeste het nemen voor de tong, zoo als Hooft zegt: *en trek ik je niet mit wortel mit al uit de lel*. Verkleinw. *lelletje*. Van hier *lellig*: *dat vleesch valt heel lellig*, het is niets dan lellen en vellen.

LELIE, z. n., vr., *der*, of *van de lelie*; meerv. *lelien*. Eene bekende bloem: *witte lelie*, die, om haar glanzig wit en schoone gedaante, een oud zinnebeeld van schoonheid en onschuld is. *Blanke lelien*. *Gele lelie*. *Krullelie*. *Lelien van de dalen*. Dichters gebruiken het voor witte en blanke kleur: *het schaemroot verft de leli zijner kaken*. Vond. De noorderstreek op een kompas: *zoo waelt de lelie van 't kompas*. Vond. In den verheven stijl, gebruikte men het voor Frankrijk, als drie lelien ten blazoen voerende: *de lelien spinnen niet*, de kroon van dat rijk versterft niet op eene dogter. De spreekwijs is, geestig, ontleend uit de bekende uitdrukking in het Evangelie. Zamenst.: *lelieblad*, *leliebol*, *lelieolie*, *lelieveld*, *leliewit*: *leliewitte wangen*. Hooft. Uit het lat. *lilium*, dat, door verwisseling van tongletters, uit het gr. *λειριον* ontstaan is. In het sp. *lirio*.

LELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lelde*, *heb geleld*. Snappen, telkens hetzelfde herhalen, veel praten: *iemand aan het oor lellen*. *Wat kunt gij over eene zaak lang zitten lellen!* Elders ook *lallen*. Van hier *lelling*.

Het lat. *lallare*, zegt Casaubonus, wordt van het neurien der minnemoeders gebruikt, waardoor zij de zuigelingen in slaap zingen. In het hebr. heet עולל een koeterend knaapje. Bij de Griek. is *λαλειν* spreken, pra-

praten, bij ons *lallen*, zijnde een van het natuurelijke geluid der kleine kinderen gemaakt woord; *la*, *la*, *lallen*. Zie ook *lollen*.

LEMMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lemde*, *heb gelemd*. Een woord, van den klank gevormd, dat gebruikt wordt voor fmerig, vleijend praten: *die met temen en lemmen van haar man heeft verworven* enz. Hooft. *Verscheiden uitwijkelingen lemden hem aan de ooren*. Hooft. Van hier *lemming*. *Lemmen* is ook een verouderd woord voor *verlammen*.

LEMMER, z. n., o., *des lemmers*, of *van het lemmer*; meerv. *lemmers*, *lemmeren*. Eene bloote kling: *het lemmer van eenen degen*. *Iemand het lemmer bieden*, hem voor de kling eifchen. *Die 't gestroopte lemmer in de borst van Sions haatren wringen*. Poot. *Een vlammich lemmer eens fweerts*. Bybelv. Deze *vertaling* gebruikt het ook manl.: *achter den lemmer* — *om den lemmer*. *Het lemmer van een mes* — *van een lancet* — *van eene fchaar*. *Lemmer* van het vrouwel. geflacht, zonder meerv., is een dorp in Friesland.

Lemmer, nederf. *lämmel*, *lemmel*, fr. *lame*, *alumelle*, bij de zwab. Dicht. *lambel*, *lemel*; uit het lat. *lamella*.

LEMMET, z. n., o., *des lemmets*, of *van het lemmet*; meerv. *lemmetten*. Gedraaid garen of kattoen in eene kaars, fakkel, lamp enz. *Hoe het vier aen het lemmet hangen bleef*. Vond. *Gij blust geen tëdre vonk*, *geen rookend lemmet*, *uit*. M. L. Tydw. Mifschien, uit eene bron, met het vorige. Althands, in Gron., noemt men een lemmer van een mes, *lemt*. Hoogstraten heeft *lemmet* voor eene kling, en voor een kaarslemmet. Kil. heeft *lemmet*, *lembindt*.

LEMTE, z. n., vr., *der*, of *van de lemte*; meerv. *lemten*. Lamheid; ook voor *leemte*. Zie dit woord.

LEN, zie *elen*.

LENDE, z. n., vr., *der*, of *van de lende*; meerv. *lenden*. Het weeke deel in de zijde, boven de heup, welke plaats men, bij zwaren arbeid of fterke beweging, met eenen gordel omgeeft. Het meerv. is meest in gebruik: *hij zag geen leeu meer klaeu in hunne lenden flaen*. De Deck. *Pijn in de lenden hebben*. *Iemand de lenden zwakken*, hem de kragt benemen. *De Heeren peinsden op middel*, *om dien de lenden te zwakken*. Hooft.

Hooft. *Iemand eenen stok in de lenden leggen*, hem wat op de ribben geven. *De lenden van eenen haas.* Voor zijde, kant: *de lenden der steenrots.* Vond. *Zij hadden tot lenden den vierden hoop, zijnde Duitschen.* Hooft. Men vindt ook *lenden* in het enkelv.; meerv. *lendenen* (ook *lendens*, naar de aanteekening, door F. de Haes gedaan): *mijn lenden zal niet altijt kunnen uitharden.* Vond. *Die uijt uwe lendenen voortkomen sal.* Bybelv. Kil. kent *lende* alleen. Omdat het meerv. *lenden* alleen bijna in gebruik is, schijnt men dit, door overijling, voor een enkelv. aangezien, en daarvan een meerv. *lendenen* gevormd te hebben. De voorkeur verdient, zeker, *lenden* als een waar meervoud te beschouwen en te gebruiken; gelijk dit reeds in de Gulden Legende zoo voorkomt: *al waren die lenden tot asschen verbarnt.* Zoo is het ook gegaan met het woord *rede*, gelijk, op zijne plaats, zal aangetoond worden. Zamenst.: *lendenbreukig*, *lendendarm*, *lendenkussen*, *lendenloos*, *lendenpijn*, enz.

Lende, Ker. *lenti*, doch die het ook voor nieren gebruikt, R. Maur. *lendi*, Isid. *laendi*, hoogd. en nederf. *lende*, deen. en zw. *länd*, ijsl. en angelf. *lend*, finl. *landet*, wall. *llwijn*, bij Isidor. *lumlo*, naar het lat. *lumbus*. Adelung brengt het tot een geslacht, met het lat. *latus*, de zijde. De *n* schijnt door tongvallen, die het door den neus spreken voorstaan, ingevoegd te zijn. In Boh. is het, daarom, *ledwi*, bij de Krain. Wenden *ladja*.

LENE, z. n., vr., *der*, of *van de lene*; meerv. *lenen*. Eene leuning, een woord, dat weinig meer gebruikt wordt. *Een vaste lene voor den ouderdom zwaek.* K. v. Mand. *So sult gij op u dack een lene maken.* Bybelv.

LENEN, zie *leunen*.

LENG, z. n., vr., *der*, of *van de leng*; meerv. *lengen*. Soort van langen en smallen kabeljaauw. Ook een touw: *geen ketting, haek nog leng gebruikt men geenzins daer.* Zorgdr.

LENGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lengde*, *heb gelengd*. Bedr., langer maken: *eenen rok lengen. Den tijd lengen. De sop lengen*, dunder maken. Onz., langer worden; met *hebben*: *de dagen beginnen te lengen.* Van hier *lenging*.

LENGTE, (bij Kil., en somtijds ook, in de Overz. van den Byb., *lengde*) z. n., vr., *der*, of *van de lengte*; meerv. *lengten*. Uitgestrektheid, in onderscheiding van de breedte en dikte: *het hout in de lengte doorzagen. Meet de kamer in de lengte. Een man van eene groote lengte. Twee lengten en drie breedten. Doerwander dat lant in sijn lengde.* Byb. 1477. In de aardrijkskunde en zeevaart, is de *lengte* de verwijdering van de eerste middaglijn, welke men door het eiland Teneriffa trekt, naar het oosten heen: *men heeft aan een den naam van den eersten meridiaan gegeven, waarvan men de graden der lengte moet beginnen te tellen.* Bachiene. Ten opzigt der during: *door lengte van tijd.* Van getal: *zij heeft eene lengte van vrijers*; in sommige oorden.

LENIG, bijv. naamw. en bijw., *leniger*, *lenigst*. Zacht, buigzaam, gedwee: *lenig linnen. Lenig goud. Uit lenig elpenbeen gesneden*, zegt E. Kraeyvanger; en hier is *lenig* hetgeen zich wel laat bewerken, waarvan de konstenaar alles kan maken, wat hij wil. Zoo zegt ook Poot: *in 't lenigh elp eens fieren boezems.* Zachtzinnig: *met leenighen raadt.* Hooft. Van hier *lenigheid*, in den naturelijken en zedenlijken zin. Sommigen, gelijk Hoogvliet, schrijven de scherp-lange *e: leenig*. In eenige oorden des Vaderlands hoort men ook *lienig* uitspreken. Wij volgen Ten Kate, die *lenig* schrijft.

LENIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lenigde, heb gelenigd.* Zacht maken: *klanken, gelenigt door de lengte van hunnen doortogt.* Overz. v. Herv. Men gebruikt het, meest, in eenen figurelijken zin: *dat lenigt uwe smert. Eene taal, die zorgen lenigt. Om zijne droefheid en de weên, die 't hart benouwen, te lenigen.* Vond. *Dat ik, die het hart leenig door de reden*, enz. Hoogvl. Van hier *lenigster*, bij D. Smids.

Huydec. acht dit woord van vreemden oorsprong te zijn, en wel van het lat. *lenire*; althands, het wordt bij geene Ouden, zelfs niet bij Plantyn, of Kil. gevonden. In het zw. is *len*, week, ijsl. *linur*, angelf. *lith*, zacht. Hierheen behooren, zeer denkelijk, het hoogd. *linde*, *gelinde*, *lindern*, verzachten, het lat. *lenis*, zacht, het hoogd. *leinen*, opdooijen.

LENING, zie *leuning*.

LENS, zie *luns*.

LENS, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Zonder vocht, ledig; *de kan is lens.* Onder de zeevarenden is dit woord veel in gebruik: *hij konde het schip niet lens houden. De pomp is lens. Eene pomp lens pompen.*

LENS, (*lans*), z. n., vr., *der*, of *van de lens*; meerv. *lensen.* In de walvischvangst gebruikelijk. Eene ijzeren spiets, welke men den walvisschen tusschen de ribben tot in het ingewand steekt, om dezelve alzoo te dooden: *de gekwetste walvisch moet vervolgens met lenssen gedood worden.* ZORGDRAG. *Leg riemen binnen boord, neem lenssen in de hand.* ZORGDRAG. Van hier *lensen.*

LENSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lenste, heb gelenst.* Een woord, in de walvischvangst gebruikelijk: *den visch lensen*, hem met eene lens doorsteken: *de visch dus gelenst, zwemt al ademende gints en herwaarts.* ZORGDRAG. Van *lens*, *lans.*

LENTE, (*lent*), z. n., vr., *der*, of *van de lente*; het meerv. *lenten* wordt, in den verhevenen stijl, gebruikt. Het voorjaar, de lentetijd: *op d' aankomst van de lente.* HOOGVL. *Daelen, die nieuwe lenten voegen.* VOND. *En het was tijt van lenten.* BYB. 1477. In den dichterlijken stijl neemt men het voor den jeugdigen leeftijd: *die in den vollen bloei en lente van haer jaren.* DE DECK. *In de lente van hun leven.* VOND. Van hier *lentig.* RODENB. Zamenst.: *lentebloem*, ook voor een jong mensch: *een schoone lentebloem, gerukt van haren steel.* VOLLENH. *Lentedag*: *de vriendschap, die voorlang, sints onze lentedagen*, de dagen onzer jeugd, of jongelingschap. A. HARTS. *Lenteklokje*, eene bloem, *lentemaand*, bij R. MAURUS *lengizinmanoth.*

Lente, hoogd. *lenz*, NOTK. *lenzen*, bij de Zwit. *glenz*, bij de Zw. *läding.* MARSCHALL en FRISCH brengen het tot *lang*, anderen tot *glans.* Misschien behoort het tot *lenig*, het hoogd. *leinen*, opdooijen, het lat. *lenis*, zacht, het oude *lijns*, *lins*, hetwelk KIL. door *lentus*, *mitis* verklaart.

LENTEREN, zie *lunderen.*

LENZE, zie *linze.*

LENZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lensde, heb gelensd.* Lens maken: *den regenbak — de kan lenzen.* KIL. heeft *lenssen*, *lentsen*, *vet. solvere*; en GESCH. zegt van eene vrouw:

Hoe-

Hoese straffer lenst en gordt,
Hoese meer ghekeestert wordt.

LENZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lensde, heb gelensd:* Met een fokje zeilen. Misschien van het oude *lins*, zacht. Bogaert spelt *lensen, lenssen.*

LEP, z. n., m., *des leps*, of *van den lep*; meerv. *leppen.* Het leppen: *iemand eenen lep geven.* Zie het volgende *leppen.*

LEPEL, z. n., m., *des lepels*, of *van den lepel*; meerv. *lepels.* Verkleinw. *lepeltje.* Het woord drukt, oorspronkelijk, een uitgediept ruim, een vat uit. In het bijzonder noemen wij dus een werktuig, dat eenen steel heeft, aan wiens einde eene ronde, uitgehoolde verdieping gevonden wordt, om daarin, vooral, vloeibare ligchamen te vatten: *met eenen lepel opscheppen. Een houten — tinnen — zilveren lepel. Een loodlepel — paplepel* enz. *Een lepel* voor het geschut, om het kruid in de kamer te brengen. *Een lepelvol: neem eenen lepelvol.* De jagers noemen de ooren der hazen *lepels*; niet, misschien, om de gedaante eens lepels, maar wegens de lange en diepe gestalte. Hier ziet men een eerwaardig overblijfsel van de algemeene beteekenis dezes woords. De taal van jagers en bergbewoners, welke menschen twee zeer oude levenswijzen hebben, heeft ons vele verouderde woorden bewaard, die ons, anders, onbekend zouden gebleven zijn. Zie, verder, over de eigenlijke beteekenis, op het woord *loop, lope.* Zamenst.: *lepelblad*, blad van eenen lepel, ook een geneeskruid, *lepelkost, lepelkruid, lepelspijs, lepelsteel: het goed is tot eenen lepelsteel toe verkocht. — Lepelstok*, steel van eenen geschutlepel, *lepelstuk*, zeker stuk geschut — *lepelzucht*, spottende, voor gebrek aan voedsel: *het kind is aan de lepelzucht gestorven.* In het angelf. is *lapian, lambere*, likken. *Laepeldrefaet* is in het angelf. zooveel als een lepelvat, bij ons schotel.

LEPELAAR, (hoogd. *löffelgans*, nederf. *lepelsnute*) z. n., m., *des lepelaars*, of *van den lepelaar*; meerv. *lepelaars, lepelaren.* Zekere vogel, met eenen lepelvormigen bek.

LEPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lepte, heb gelept.* Een woord, in een klootspel, gebruikelijk. *Men lept eenen kloot*, wanneer men denzelven, met het voorste van den voet, opligt en hem, zoo ver men kan, vooruitschopt.

Ie-

Iemand leppen is, in de ſtraattaal, hem eenen voet onder den aars geven.

Zonder twijfel is dit woord het nederſ. *lüften*, opligten, eng. *to lift*, zw. *lijfta*, deen. *lofte*, ijsl. *lopta*, ital. en lat. *levare*, fr. *lever*. In het opperd. komt het woord met het onze nader overeen, waar het *lupfen* is: *jemanden aus dem ſattel lupfen*, iemand uit den zadel ligten.

LEPPEN, (bij KIL. *lepſen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik lepte*, *heb gelept*. Met het uiterſte der lippen iets proeven, met kleine teugen drinken: *een ander lept der engelen lekkernij*. VOND. *Tot hemelsch broodt wij lepten hemelsch wijntjen*. HOOFT. *Toen ieder . . . . moght leppen room voor rijnſche wijnen*. MOON. Figurel.:

En hoop, eër nog de zon, in 't midianſche dal,
Den nuchtren daeuw weêr van de blaedjes leppen zal.
N. VERST.

Zamenſt.: *leplam*, een lam, dat men met vreemd zog opvoedt, *oplept* zegt men in Gelderland. TEN KATE leidt het van *lip* af, hoogd. *lefze*. Tevens ſchijnt het woord klanknabootſend te zijn.

LEPPEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lepperde*, *heb gelepperd*. Een voorddurend werkw. van het vorige *leppen*. *Wijn van de tafel lepperen*. Onz.: *het leppert ſlechts aan 't gras en kieskaauwt*. HOOGVL.

LEPROOS, bijv. naamw. en bijw. Melaatsch. Uit het lat. *leproſus*, fr. *lepreux*. Zamenſt.: *leprooshuis*, *leprozenhuis*, ook *leproosdij* geheten.

LERP, zie *larp*.

LERS, z. n., vr., *der*, of *van de lers*; meerv. *lerſen*. Eene zekere maat: *lersſe wijns*. CODEX VAN HET GRAAFSCH. ZUTPH. Deze maat moet, in oude tijden, vrij groot geweest zijn, omdat men, daarvoor, wel eens boven de dertien goudguldens, dat toen eene groote ſom was, betaald vindt.

LES, z. n., vr., *der*, of *van de les*; meerv. *lesſen*. HOOFT ſchijnt dit woord voor de daad van lezen eenmaal gebruikt te hebben: *genoeghzaam bleek den Prinſe de noodt der beleegherden uit de lesſe deezer punten, en den mondt van den brenger*. Anders gebruikt men het voor iets, welk men, al lezende, van buiten leert: *zijne les leeren — opzeggen*. Voords, onderwijs in ſchoo-

ſchoone kunsten: *les geven. Les nemen. Zij ſcheen te lesſe geweest bij den paardeberijder*, enz. Hooft. Leering, vermaning: *een nutte les te hooren.* De Decker. Waarſchouwing: *dat is eene goede les voor hem, om voorzigtiger te zijn*; waarvan *iemand de les lezen.*

LESSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leschte, heb gelescht.* Blusſchen: *den brand lesſchen.* Oneig.: *den dorst lesſchen. Den minnebrand — het minnevuur lesſchen. Daer hij zijn dollen gloet mê lescht.* Vond. *Lesch met mij dees vuile vlam.* Vond. *Den gloor des roems lesſchen.* Hooft. Ook wordt het voor minder dan blusſchen gebezigd: *een onderlinge lust, oneindelijk gelescht en nimmermeer gebluscht.* Vond. Van hier *lesſching.* Zamenst.: *leschbak*, ſmids koelbak, *leschdrank, leschgereedſchap, leschtrog, leschwater.*

Lesſchen, Otfr. *lesgen*, Willer. en Tatian. *lesken*, hoogd. *löſchen*, nederſ. *loſchen.* Van den dorst en van kalkblusſching is het, in het zw., *läska*, deen. *ladske*; van het vuur, in het zw., *ſläcka*, ijsl. *ſlocka*, eng. *to ſlake.* Het is zeer waarſchijnelijk, dat het woord den klank van het blusſchen van vuur, door water, nabootst.

LESSENAAR, z. n., m., *des lesſenaars*, of *van den lesſenaar*; meerv. *lesſenaars.* Het woord komt af van *les, lesſe*, en beteekent eene leestafel, waarvan, en waarop lesſen gegeven worden; ook waarvoor men ſtaat te lezen, of waarop men ſchrijft. *Een ſtaande lesſenaar. Den lesſenaar zijnen wandel nakuierende.* Hooft. *Zoek gij een' hoek bij Mesſchaerts lesſenaers.* Poot. Eenigen hebben *lezenaar* begonnen te ſchrijven; dat tegen den aard der taal en der beteekenis ſtrijdt.

LEST, zie *laatst.* Bij Kil. *letſte, leste.* In het gemeene leven alleen gebruikelijk; waar men ook *lestend, lestens*, voor laatstleden, bezigt.

LET, (*lette*) z. n., vr., *der*, of *van de let*; het meerv. was buiten gebruik. Een reeds verouderd woord, voor letſel, eng. *let*: *dat hi verſette ſine lette.* M. Stoke.

LETSE, zie *leis.*

LETSEL, z. n., o., *des letſels*, of *van het letſel*; meerv. *letſels.* Belet, ophouding: *zoo ik geen letſel krijg, kom ik.* Ongemak: *hij heeft een letſel aan zijn been.* Schade, nadeel: *wat letſel hebt gij daarbij?*

LETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lettede, heb ge-*

gelet. Het meest heerschende denkbeeld dezes woords is eene toeving, eene vertraging, eene weerhouding te wege brengen; en, schoon anderen het, met het lat. *laedere*, uit eene bron afleiden, schijnt het veel meer tot *laat*, spade, te behooren. — *Wat let mij*, wat wederhoudt mij, *dat ik hem niet sla? Die menschen hebben mij lang gelet. Geen eeuwig straatgeschreeuw, noch stalg geklop van maken en breken letten* (voor *beletten*) *daer.* Poot. Als een onz. werkw., met *hebben*, deren, hinderen, ontbreken: *hem let niets.* Dit onz. werkw. *letten*, met het voorz. *op*, wordt wijders gebruikt voor acht slaan, opletten: *let toch op mijnen raad.* Dit schijnt het zelfde woord te zijn, als wilde men zeggen: haast u niet, maar verblijf bij mijnen raad. Bij Kil. wordt het verklaard door stil staan, vertoeven, en, voords, bij eene zaak stil staan, op haar acht geven.

Letten, goth. *latjan*, zw. *lätja*, angelf. *laetan*, ijsl. *letia*, nederf. *letten*; allen in den zin van verhinderen.

LETTER, z. n., vr., *der*, of *van de letter*; meerv. *letters*, *letteren.* Eene schrijfletter: *hij kan al letters maken.* Eene boekstaaf, drukletter: *hij kent nog geen eene letter.* — *Elk grasspier is een stomme letter.* Moon. *Gebogene letters*, *cursive* anders genaamd. Eene gegotene drukletter: *letters op den haak zetten.* Eene heele soort van drukletters; waar het enkelv. getal gebruikt wordt: *hij heeft, tot dat werk, eene nieuwe letter laten gieten.* Genaaid letterteeken: *letters op een hemd zetten.* Letterlijke zin: *iets naar de letter opvatten.* De beschrevene wet; in den bijbelstijl: *de letter doodt.* Het meerv. *letteren* is voor eenen brief gebruikelijk: *ik heb uwe letteren wel ontvangen. Eñ ic sal letteren senden totten coninc van israhel.* Byb. 1477. Het verkleinw. *lettertje*, voor briefje. Geleerdheid: *hij is een man van letteren. Hij heeft letteren gegeten*, hij heeft veel gelezen en geblokt. Het woord is uit het lat. *litera.* Van hier *letterling.* De Brune. — *Letterlijk*, naar de letter. Zamenst.: *letterbaas*, *letterblokken*, *letterbode*, *letterdoek*, *het lettergieten*, *lettergieter*, *lettergieterij*, *lettergreep*, *letterheld*, *letterhout*, bruin, hard hout, waarvan men zich, eertijds, bediende, tot het maken van letterblokjes, *letterhouten: eene letterhouten tafel*, *letterhoutwerk*, *letterkas*, *letterkeer*, *letterkeerer*, (*keerder*)

der) letterkeerdicht, letterkennis, letterkloek, letterkrans; letterkunde, letterkunst, letterkunstenaar, letterkunstig, letterkunstiglijk; letterloos, voor illiteratus, in tegenstelling van geletterd, bij BREDERO — lettermeester, letternieuws, letteroefening, lettersnijder, lettersteker, letterteeken, letterwijs, letterwijsheid, het letterzetten, letterzetter, letterziften, letterzifter.

LETTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik letterde, heb geletterd.* Letters op doek naaijen: *ik moet nog vier zakdoeken letteren.* Ook bezigt men het deelw. *geletterd*, voor geleerd: *hij is een geletterd man.*

LEUGEN, zie *logen.*

LEUK, bijv. n. en bijw., voor laauw, een weinig warm: *leuk water.* Ook is het gebruikelijk in de gemeenzame spreekwijs: *zich leuk houden*, zich noch koud, noch warm, maar *leuk*, d. i. laauw, of onverschillig toonen = zich stil houden — zich van iets onkundig houden.

Misschien is het, in deze laatste beteekenis, van het oude *luiken*, *loken*, *leuken*, sluiten, afkomstig; gelijk men nog zegt: zich gesloten houden. In Twente zegt men: *hij houdt zich luuks*, of *loeks*, van iemand, die zich, uit loosheid, van eene zaak onkundig houdt.

LEUNEN, (*lenen*) onz. w., gelijkvl. *Ik leunde, heb geleund.* In eene schuinse rigting steunen, rusten: *tegen eenen boom leunen. Op eenen stok leunen.* Oneigenl.: *de last leunt op mij.* VOND. Zich verlaten, in het algemeen: *op de magt zijner vrienden leunen.* — Rusten: *lenet onder dezen boom.* BYBELV. *Iets aan zich laten leunen*, zich datgeen toeeigenen, welk anderen ons boven verdiensten toeschrijven. Van hier *leuning*, de daad van leunen, en iets, waarop men leunt. Zamenstell.: *leunstoel*, (*leenstoel*) *leuningstoel.*

Leunen, *lenen*, hoogd. *lehnen*, KER. *hlinen*, TATIAN. *linen*, WILLER. *leinen*, opperd. *leinen*, angelf. *hlionan*, *hlijnian*, eng. *to lean*, deen. *låne*, zw. *låna*, lat. *clinare*, gr. *κλινειν*.

LEUR, bij KIL. *lore*, *leure*) z. n., vr., *der*, of *van de leur*; zonder meerv. Dit woord, dat uit het lat. *lora*, hoogd. *lauer*, ontstaan is, beteekent eenen drank, welken men krijgt uit de, reeds geperste, druiven, door

er water op te gieten en haar andermaal te persen. Het zamengest. *leurwijn* is nog somtijds in gebruik.

LEUR, (*loor*) z. n., vr., *der*, of *van de leur*; het meerv. is niet in gebruik. Kil. verklaart dit woord door *illecebra*, *reclamatorium*, *revocatorium accipitrum*. Te weten; het woord is van de valkeniers ontleend, die, dus, eenen gemaakten valk noemen, welken zij opschieten, om den valk, die naar het wild vliegt, weder te doen komen. Van hier heeft het woord de beteekenis gekregen van lokaas, bedrog. Wij hebben het nog overig in de spreekwijzen: *te leur stellen*. *Iemand te leur zetten*, hem in zijne verwachting bedriegen. *Te leur* (*te loor*) *gaan: zij laat alles te leur gaan*, bederven, verloren gaan. *Ergens te leur komen*. *Te leur loopen*. Hooft heeft de laatste spreekwijs. Men brengt het gemeenelijk tot het fr. *leurre*, eng. *lure*, en het werkw. *to allure*, door lokken verleiden.. Lokspijs heet in het ital. *ludro*, *logaro*, ijsl. *ludro*, hoogd. *luder*. Gesnerus giste, dat het woord van het hoogd. *laden*, lokken, noodigen, afstamme; hetwelk Adelung navolgt. Doch in *te leur gaan*, d. i. verloren gaan, zoo ook *te leur loopen*, schijnt het tot *lieren*, *liezen*, *verlieren*, *verliezen*, te behooren.

LEUR, z. n., vr., *der*, of *van de leur*; meerv. *leuren*. Vod, prul: *lappen en leuren verkoopen*. *Zoo blijft er voor de weeuw, bij reek'ning, niet een leur*. F. v. Dorp. Nietigheid, eene zaak van weinig belang: *weg, weg met dit gesmuk van vodden en van leuren*. Oudaan. *Ernstigh quaet spruit steets uit zulke leuren*.. A. Pels. Beuzelingen: *om over hinderlijke leuren van aerdschen voor- of tegenspoed te zeer te dertlen*. J. d. Deck. Van hier *leurachtig*, nietig, ijdel, *leurig*. Hooft. — *Leurerij*. Rodenb. Zamenst.: *leurkramer*, *leurwerk*.

Het woord schijnt eene figuur van een der vorige woorden te wezen.

LEUS, (*leuze*, *loze*) z. n., vr., *der*, of *van de leus*; meerv. *leuzen*. Wachtwoord, een afgesproken en den vijand onbekend woord, waaraan men elkander kent, of op welk teeken men iets ondernemen moet: *zoo ras zij de leus hoorden* Vond. *De leus geven*. *De leus ontvangen*. *De leus veranderen*. Verder een afgesproken teeken, in het algemeen:

Geveinsdheid, die den mond durft aan de vriendschap bieden.
En zoo vervloekt een leus aan list en hebzucht geeft.
SELS.

Wijders een teeken, welk men draagt, om aantetoonen, bij welke staatspartij men zich voegt: *leuzen aan den hoed dragen.* Iets, waarvan alle man, op eenen tijd, den mond vol heeft: *oorlog is, thands, de leus.* Iets, dat alle dagen te pas komt; buiten hetwelk men zich niet redden kan: *het geld is de leus. Om de leus*, welstaanshalve. Zamenstell.: *krijgsleus, loopleus.* ADELUNG brengt het tot den stamwortel *lot*, om dat OPITZ het lot *losung*, eene leus, noemt. *Leus* van het onz. geslacht is, in sommige streken des vaderlands, blad van kalmuswortel, anders *lisch* genaamd.

LEUTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik leuterde, heb geleuterd.* Los zitten, wankelbaar zijn: *het slot leutert.* In dien zin gebruikt het HOOFT meer dan eens: *dat hun lijf en goed leuterde, als den Kardinaal slechts lustte, daarop eenen aanslagh te maaken. — Nu leuterde 't spaansche juk*, dat is dat knellende juk werd losser: men konde het afwerpen. *Het leutert hem in den bol*, hij is half gek, dat is, eigenlijk, de hersens zijn hem los. Ook: *de kei leutert hem.* HOOFT zegt: *dat haar harssenen aan 't leutren raaken moghten, gelijk 't riedt.* Wijders, de hand, of iets anders, heen en weder bewegen, om iets te doen, dat niet lukken wil: *hij leutert, om het punt met zijne hant uit te trekken.* VOND. Van hier talmen, haperen: *het werk leutert. Zijn zeggen leutert.* Van hier *leuterig*, dat ligt bewogen wordt: *leuterigh riet.* HOOFT. Voords *leutering.* Zamenst.: *leuterwerk*, onvast werk; ook een werk, waaraan iets hapert.

Het woord schijnt hetzelfde als het hoogd. *lodern*, zich ligt bewegen, en behoort tot *fladderen, fledderen, flodderen*; woorden, die het denkbeeld eener losse beweging met zich voeren.

LEUVEN, z. n., o., *Leuvens — van het Leuven.* Eene brabandsche stad. Van hier *leuvenaar, leuvensch.*

LEUZIG, bijv. n. en bijw., *leuziger, leuzigst.* Slap, traag, lui: *als de dienstboden te waterigh en te leuzigh zijn.* DE BRUNE. Bij KIL. *losigh, leusigh.* Van *los.*

LEVANT, z. n., vr., *der*, of *van de levant*; zonder meerv.

meerv. Een woord, uit het ital. *levante*, het oosten, ontleend, om de landen, beoosten de middellandsche zee, daardoor te beteekenen. Men betrekt er, gemeenelijk, onder Griekenland, Romanie, Natolie, Syrie, een deel van Arabie en Egypte. Sommigen brengen er nog meer toe *Naar de Levant zeilen. Levant* is ook de oostenwind. Van hier *levantijn: een geweldige stormwind, dien de zeelieden Levantijn noemen.* HAMELSV. Wijders *levantsch: de levantsche handel.*

LEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik leefde, heb geleefd.* Eigenlijk, beteekende dit woord een geschreeuw, een sterk geluid maken. Deze beteekenis, waar het woord tevens klanknabootsend is, is, zeker, de oorspronkelijkste; waarin het tegelijk met het nederſ. *leuen*, ons *leeuw*, verwant is. Deze eerste beteekenis is nog overig in het naamw. *leven.* Zie hetzelve. Van hier, als eene figuur der eerste beteekenis, heet het zich bewegen: *het leeft al, wat aan hem is*, zegt men van iemand, wiens leden in gestadige beweging zijn. Die beteekenis is ook nog zigtbaar in het bijv. naamw. *levendig.* Bij HOOFT komt *een leefbre ritseling* voor. Misschien noemden de Hebr., om die gedurige beweging, het hart לב. In eenen meer bepaalden zin, eene eigene beweging hebben, de kragt tot willekeurige beweging bezitten, den grond van zijne eigene veranderingen in zich bevinden. In dien zin staat het tegen dood zijn over. Van alle geesten en dieren zegt men daarom, dat zij *leven.* Meer oneigenlijk van schepsels, die niet verzien zijn met het vermogen van willekeurige beweging. *Zoo lang ik leef. Visschen leven in het water. De boom leeft nog. Levend agaat.* In den verhevenen stijl wordt het ook van andere zaken gezegd: *uw roem blijft bij het nageslacht leven. Uw naam leeft in de gezangen der Barden.* FEITH. De tijd, zoo lang iets leeft, staat in den vierden naamval: *het diertje leeft maar eenen dag.* Figurelijk, van den aard en de wijs, waarop men de kragt van willekeurige veranderingen aanwendt: *wij leven hier goed.* In eenen redelijken zin: *hij leeft deugdzaam. Op zijne gezondheid leven.* Met betrekking tot de wijs, waarop men die kragt onderhoudt: *hij leeft van zijne inkomsten. Op het land leven. Ik kan niet met hem leven. Ik leef in hoop, — in vertrouwen* Werkzaam zijn, invloed op den wil hebben: *Kristus leeft in de Geloovigen*; in den godge-

gelcerden ſtijl. Voor plegen bezigt Vond. *leven*, in *raad leven: nu levende entlijk raet met Godt Apolloos mont.* Dit hebben Vollenh., Hoogstr., Dull. en anderen gevolgd; doch het ſchijnt niet ouder dan Vond. te zijn. Van hier *levend*, iets dat leeft, onderſcheiden van *levendig*, iets, dat vol beweging is. *Leving*, leefwijs: *de leving tusſchen waardt en gast is meêwaurigh.* Hooft. *Leefbaar: leefbare geesten.* Hooft. Zamenſt.: *leefdag*, *leefmiddelen*, *leeftijd*, *leeftogt*, *leefwijs.*

Leven, Ulphil. *liban*, Isidor. *leban*, Kero *leben*, hoogd. *leben*, nederſ. *leven*, angelſ. *libban*, *lijfian*, eng. *to live*, deen. *leve*, zw. *lefva.* Hoe blijkt het niet, uit de vergelijking van deze aanverwante talen, dat de zachtlange ſpelling *leven* hier volſtrekt vereischt wordt? Hij, die *leeven* ſchreef, zoude het ganſche woord verbasteren.

LEVEN, z. n., o., *des levens*, of *van het leven*; zonder meerv. Geraas, twist met luid geſchreeuw vergezeld; in den dageſijkſchen ſtijl: *leven maken. Wat is dat voor een leven? Hij maakt, daar, een leven als een oordeel. Ergens een groot leven ſtellen.* Beweging, gekrioel: *dat geeft vrij wat leven in zulk eene doodſche plaats. In 't voorhof leeft de markt.* Moon. In den bepaalderen zin, de toeſtand der willekeurige bewegingen, het vermogen, om eigene veranderingen te veroorzaken, zelf die te beſtemmen, met de voordduring van dien toeſtand: *iemand het leven benemen. Ik ſpaarde hem het leven. Hij is nog in leven. Iemand om het leven brengen. Zijn leven verlengen — verkorten. Zij ſtonden den vorst naar het leven. Ik ſchenk u het leven*, enz. In verdere beduidenis, naar de bijbelſche ſchrijfwijs: *het eeuwige leven. Het geestelijke leven. Een nieuw leven.* Oneig., de aard en wijs der aanwending van het vermogen, om naturelijke veranderingen te veroorzaken: *hij leidt een ellendig leven. Een heerenleven leiden. Een ſchandelijk — onberispelijk leven. Zijn leven verbeteren. Op zijn leven valt wat te zeggen.* Grootſte vermaak: *reizen en trekken is zijn leven. Mijn leven! mijn al!* eene uitdrukking van teedere liefde. In de ſchoone kunſten, heet een kunstwerk *leven*, wanneer het beeld het naaste aan de natuur komt: *naar het leven treffen.* Het vleezige, gevoelige deel van een dierelijk ligchaam: *ik trof hem, bij het afknippen van de nagelen, in het leven.*

Zoo ook van gewasfen: *den dorren tak tot aan het leven affnijden.* Zamenft.: *levenloos*, *levenloosheid*, *levensader*, *levensbefchrijving*, *levensbron*, *levensgeesten*, *levensgroot*, *levenskragt*, *levenslicht*, *levensmiddelen*, *levensftraf*, *levenstijd*, *levenwekker*, een dichterlijk woord, beteekenende den westenwind: *en onderwijl doorritfelt Levenwekker gebloemt*, *en laen*, *en lisch.* Poot. Anders *wekleven: door 't fpeelziek windekijn*, *wekleven bijgenaamt.* Hooft. Zoo noemen de Dichters de Min *levenwekfter: die levenwekfter woont in Debraes twee oogen.* Moon.

LEVEND, deelw. van *leven*, zonder trappen van vergrooting. Iets, dat waarlijk leeft, in het gebruik wel te onderfcheiden van *levendig: de levende God. Een levend mensch. Een levend dier.* Oneigenl.: *levend water.*

LEVENDIG, bijv. n. en bijw., *levendiger*, *levendigst.* Wel te onderfcheiden van het vorige. Het is derhalve eene verkeerde fchrijfwijs: *de levendigen en dooden — de levendige God — iemand levendig begraven.* Men moet hier *levend* gebruiken. Vond., echter, bezigt fomwijlen *levendig*, voor *levend*, in tegenftelling van dood: *is 't wonder dat ick levendig de zon verwacht. Levendig*, trouwens, beteekent vol beweging: *het was*, *om een uur*, *nog zeer levendig op ftraat. Eene levendige plaats.* Vlug, wiens leden gedurig bewogen worden: *een levendig kind.* Bij overbrenging: *eenen levendigen geest hebben*, die altoos werkzaam is. *Een levendig geloof.* Dat het leven zeer nabij komt, dat er zeer naar zweemt: *die fchilderij ftaat levendig.* Van hier tot verwen overgebragt: *dat is eene levendige verw.* Verder: *eene zaak levendig vertoonen.* Kragtig: *levendig van iets overtuigd zijn. Eenmaal gevoelde ik zijne volle waarde zoo levendig.* Feith. Van hier *levendigheid*, de eigenfchap van eene zaak, die levendig is. Zie *ig.*

LEVER, z. n., vr., *der*, of *van de lever*; meerv. *levers.* Een bekend vast deel in dierelijke ligchamen, om de gal van het bloed aftefcheiden: *dan zwilt mijne blakende lever van overloopende galle.* Vond. *'k Heb mijn' lever uitgefpogen over 't jammer van dien ftaet.* De Deck. *Recht onder de lever.* K. v. Mander. *Hij heeft eene heete lever*, hij houdt veel van den drank. *Long en lever verteren*, alles verteren. *De lever fchudden*, hartelijk lagchen. *Hij lachte dat zijne lever fchudde. Van*

de

de lever eten, ſchuld hebben; bij HALMA. *Zoo digt als lever.* Van hier *leverachtig*, *leverig*. Verkleinw. *levertje*. Zamenſtell.: *leverbeuling*, *leverkleur*, *leverkruid*, *leverloop*, *leverpuist*, *levervloed*, *leverworst*, *leverzucht*, *leverzuchtig*.

Lever, hoogd. *leber*, opperd. *läber*, nederſ. *lewer*, deen. *lever*, angelſ. *lijfer*, eng. *liver*, zw. *lefver*, ijsl. *lifur*.

LEVEREI, zie *liverei*.

LEVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik leverde*, *heb geleverd*. Een woord, in ſommige oorden gebruikelijk, wanneer men, in eenen vriendenkring, een ſtukje lever, onder een vaarsje, laat omgaan. Men noemt dit ook: *het levertje omgeven*.

LEVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leverde*, *heb geleverd*. Dit woord beduidde eertijds, in het algemeen, geven, aanreiken. Thands heeft het eene meer bepaalde beteekenis, en wordt gebruikt voor iets behandigen, iets overbrengen, in eens anders bewaring en bezit, bijzonder zulke dingen, die niet onmiddellijk, met de bloote hand alleen, kunnen overgereikt worden: *de gekochte paarden moeten, morgen, geleverd worden. Ik zal de haver voor het leger leveren. Iemand in handen van het geregt leveren. Op ſtaende voet zijn hoofd te leveren.* DE DECK. Fig.: *ſlag leveren. Storm leveren.* Van hier *leveraar*, onduitsch *leverancier*, *leverbaar*, *levering*, ond. *leverantie*, *leverancie*. Zamenſtell. *overleveren*.

Leveren, hoogd. *liefern*, nederſ. *levern*, deen. *levern*, fr. *livrer*, middeleeuw. *liberare*. Het is een voordd. w. van het nederſ. *leven*, OTFRID. *liuuun*, geven, toereiken, dat, in het angelſ., *laevan*, *belaevan*, eng. *to allow*, bij ULPHIL. *lewjan* luidt. Het ſchijnt van het wall. *llaw*, de hand, ontſtaan te zijn.

LEWERIK, zie *leeuwerik*.

LEZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik las*, *heb gelezen*. Het beteekent, in het algemeen, van gelijkſoortige dingen het eene na het andere opnemen: *aren op den akker lezen. Hout lezen. Men leest geen vijgen van doornen.* BYBELV. *Kruisbezien lezen. Bloemen lezen. Met maeghdevingeren gelezen en geplukt.* VOND. *Wijn lezen*, druiven inoogſten. Reinigen door uitlezen: *ik heb de ſalaad nog niet gelezen*; anders *verlezen*. Van hier *lezer*, *lezing*, in zamenſt. gebruikelijk: *kruidlezer*, *wijnlezing*.

heiligheid en volmaakte kennis. In het tweede geval heeft het een meerv., en wordt genomen voor ligchamen, met licht verzien: *Godt maekte twee groote lichten*, zon en maan. Bybelv. *Een licht opsteken — branden. Het licht uitblazen*; ook figurel.: *iemands licht uitblazen*, hem doodschieten, vermoorden. Voor de oogen, in de dichterlijke taal: *twee lichten gloren in den hemel van 't gelaat.* Voor personen, die in eene of andere zaak veel licht verspreid hebben: *lichten der Keurpaltsische Akademie.* Moonen. Ook voor eenen lichtmis: *o! 't was een licht der lichten.* A. Harts. Het verkleinw. *lichtje*: *de lichtjes, die gij spreidt.* Smits. Zamenstell.: *daglicht, dwaallicht, flonkerlicht, maanlicht*, enz. — *Lichtdrager*, morgen- en avondster, *lichthater, lichthout*, verrot hout, dat, in eene donkere plaats, licht van zich geeft, *lichtschuuw, lichtsteen, lichtstof, lichtstraal.*

Licht, bij Isidor. en Ker. *lecht*, Otfrid. en Tatian. *licht*, nederf. *lucht*, (in eenige oorden des Vaderlands ook *lucht*, voor het licht eener lamp of kaars vooral, nederf. *lecht* genoemd) hoogd. *licht*, angelf. *lecht*, eng. *light*, Ulphil. *ljuhath*, wall. *llug.* Anderen laten den keelklank weg, als in het lettif. *luti*, deen. *lius*, *lijs*, zw. *ljus*, ijsl. *lios*, lat. *lux.* Het is een zeer oud woord, behoorende tot het groote geslacht der woorden: *bleek, glans, blinken, bloot, blikkeren* enz. Het lat. *lucere, diluculum*, het gr. λευκος, bleek, λυχνος, een gemaakt licht, λυκη, de morgenschemering, en andere meer behooren hierheen.

LICHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lichtte, heb gelicht.* Bedr., licht in de hand houden, iemand toelichten: *licht mij eens, opdat ik van den trap afkome. Dat was de son maar met een toorts gelicht.* J. Bogaard. Onz., met *hebben*; licht van zich geven: *want ghij doet mijne lampe lichten.* Bybelv. Dag worden: *als het begon te lichten.* In het gemeene leven gebruikt men *lichten*, voor weerlichten. Van hier *lichter*, iemand, die licht; ook een kandelaar: *een torts op eenen gouden lichter.* De Deck. Zamenstell. *bijlichten, voorlichten*, enz.

LICHTMIS, z. n., vr., *van lichtmis*; zonder meerv. Vrouwendag, het feest der reiniging van Maria, genoemd naar de kaarsen, of lichten, die dan gewijd worden,

den, en waarmede men de omdragt doet. Om de ongebondenheid, daarmede gepaard, door zedenlooze menſchen gepleegd, neemt men het woord van het mannegeſlacht, met een meerv., voor eenen rinkelrooijer. Van hier het onz. w. *lichtmisſen*, rinkelrooijen.

LID, (oudt. *led*) z. n., o., *des lids*, of *van het lid*; meerv. *leden*. De eerſte beteekenis ſchijnt die van eene bedekking te zijn: *het lid van het oog*. *Oogenleden*, waardoor de oogen bedekt worden. Zoo ſchijnt het, uit eene bron, met *leder* en *kleed* te zijn. Voords gebruikt men het voor een dekſel, dat door een ſcharnier bewogen wordt: *eene kan met een zilveren lid*. Van hier een gewricht, eene plaats, waar twee beenderen in elkander ſluiten, en als door een ſcharnier draaijen en bewogen worden: *mijn arm is uit het lid*. *Eenen arm in het lid zetten*. *Lid van eenen halm* — *van eenen rotting*. Fig., *in 't lidt deezer geleeghenheit*. Hooft. Voords een deel van het ligchaam, in het algemeen: *hij werd van lid tot lid gekapt*. *Hij is grof van leden*. *Ik heb pijn in al mijne leden*. *Er ligt mij wat op de leden*, door de drukking van de borst heb ik een angſtig voorgevoel van eene onzekere zaak. *Want 't leit mij op de leden*, ik vermoed, ik vrees) *dat Hollants leeuw ons dreigt*. Vond. *Hij heeft het al onder de leden*, de beſmetting is reeds in zijn bloed. Fig.: *de ſcheurzucht onder de leden draagen*. Hooft. Oneig., een medegenoot: *het eerſte lidt der Staaten*. Hooft. *Iemand als een verrot lid afſnijden*. Verdeeling: *in het eerſte lid van het derde hoofddeel*. *Hoe zich Godt op al de leden van hunne zielverzoeken uit*. M. L. Tydw. Zamenſtell.: *ledenbreken*, *dat is maar ledenbreken*, ook *leebreken*, dat is een vermoeijend werk — *ledenzetter*, *lidgras*, (*ledgras*) *lidwater*, (*leewater*, *ledewater*) een vocht der gewrichten, *lidwoord*.

LIDMAAT, (*ledemaat*), z. n., m. en vr. *des lidmaats* — *der lidmaat*, of van *den* — *de lidmaat*; meerv. *lidmaten* (*ledematen*). Medegenoot; in engeren zin, iemand die belijdenis van den kristelijken Godsdienst gedaan heeft: *hij is lidmaat geworden*. Van hier *lidmaatſchap*. In de overzetting van den Byb. komt het eigenlijk voor: *ende alle mijne lidtmaten zijn gelijck eene ſchaduwe*. Zamenſtell.: *lidmaatſchap*.

LIDTEEKEN, (ook *lijkteeken*) z. n., o., *des lidteekens*, of

of *van het lidteeken*; meerv. *lidteekens*. Het achterblijvende teeken van eene wonde, die genezen is. Oul. werd het voor het enkele *teeken* gebezigd: *eenich lidteecken van onser beyder doot.* FLORIAN. Ook voor *gedenkteeken*: *Ende dit sal wesen als een litteken voer dinen oghen.* BYB. 1477. Van hier het werkw. *lidteekenen*: *het ligchaam door de onuitspreekelijkste angsten gelidtekend.* SELS.

LIDZAARD, een woord bij HOOFT voorkomende, van het mannel. gesl.: *wat lidzaart wist met list zich oit zoo te behelpen, dat hij*, enz. KIL. heeft het woord niet. De Ridder schijnt den naam ontleend te hebben, als men het verband naziet, van eene haagdis, (fr. *lezard*, eng. *lizard*; uit het lat. *lacerta*) dewijl hij, weinige regelen verder, gewag maakt van *de sprenklen der heghdisse.* En, denkelijk, bedoelt hij er eenen leepen gast door, alzoo hij, elders, zegt: *die litzert evenwel zal zich niet lichtelijk in een gat steeken, daar hij niet daorziet, ende is voor een niet te vangen.*

LIED, z. n., o., *des lieds*, of *van het lied*; meerv. *liederen.* Verkleinw. *liedje.* Een gedicht, dat gezongen moet worden: *opzinghende een heiligh liedt.* HOOFT. *Een geestelijk lied. Een ontuchtig lied. Dat is het einde van het lied*, dat is het laatste woord. *Zijn hoogste lied zingen*, wel in zijnen schik zijn. *Het getier uwer liederen.* BYBELV. VOND. gebruikt eenmaal het meerv. *lieden*: *zij verkorten tijt en reis met aangename lieden.* Dit is niet natevolgen. Zamenst.: *boerenlied, bruiloftslied, hooglied*, enz. — *Liedeboek.*

Lied, bij OTFRID. en NOTK. *lied*, hoogd. *lied*, nederf. *leed*, ijsl. *liod*, middeleeuw. *leudus.* De oorsprong des woords is, zonder twijfel, in *luid, geluid.*

LIEDEN, (*luiden*) z. n., m., *der*, of *van de lieden*; zonder enkelv. Verkleinw., in het gemeene leven, *luidjes.* Menschen, personen in het algemeen, zonder onderscheid van geslacht, vooral volwassene personen, zonder bepaling van de meenigte. In dien zin gebruikt men het, in de dagelijksche verkeering, van min aanzienelijke personen: *ik ben bij die lieden genoodigd. Gemeene lieden.* In de overzetting van den BYBEL wordt het, dikmaals, voor allerlei soort van menschen gebruikt. Personen, die aan iemand onderworpen zijn: *David met zijne lieden.* BYBELV. In het gemeene leven, voor menschen,

schen, die tot een huisgezin behooren: *ik zal het aan onze lieden (onze lui) zeggen.* In zamenstelling gebruikt men het voor *mannen: ambachtslieden, edellieden, kooplieden*, enz.

Lieden, bij Isidor. *liudi*, bij Otfr. *luiti*, nederf. *lüde*, *lüe*, hoogd. *leute*, bij de krain. Wend. *ludji*. Het enkelv. is, bij Willer. en Notk., *liut*, *luit*, het volk. Ook in het ijsl. is *liod*, volk, zw. *lijd*, boh. *lid*, pool. *lud*, wall. *lliwed*; waarheen ook het gr. λαος en λειτος behooren. In de middeleeuwen noemde men sommige afhangelijke personen, *lidi*, *leudes*, *leudi*, *leodi*, *laeti*, *liti* enz. De afstamming van dit oude woord is onzeker.

LIEDERLIJK, bijv. n., en bijw., *liederlijker*, *liederlijkst*. Een woord, welk noch Kil., noch onze oude beproefde schrijvers kennen. Het schijnt later, uit de hoogd. taal, ontleend te zijn. Wij gebruiken het voor slecht, armoedig: *een liederlijk mensch.* Wijders, voor verkwistend, ongebonden: *een liederlijk leven leiden.* Zedenloos: *zoo als zich een liederlijk mensch ontblooten zou.* Hamelsv. De eerste beteekenis, in het hoogd., is ligt, dat ligt bewogen kan worden. Zoo zoude men het tot eene bron, met *flodderen*, *leuteren* enz. kunnen brengen. Zamenst.: *liederlijkheid.* Zie *lijk*.

LIEF, bijv. n. en bijw., *liever*, *liefst*. Aangenaam, waarvan men veel genoegen ondervindt: *gij hebt eene lieve vrouw. Twee lieve kinderen. Een lief gezigt. Het is mij lief, dat*, enz. *Iets voor lief nemen. Liever willen — hebben — wenschen. Ik hadde het liever, dat het anders ware. Ik hadde het liefst zoo.* Iets, welk men lief heeft en hoogschat: *mijn lieve broeder. De lieve Heer geve het! Lieve deugd! Lieve tijd! Ei lieve!* drie tusschenwerpsels. Voor *ei lieve* zegt men ook *lieve: Lieve! hoort mij.* Bybelv. Oul. zeide men ook *liever!* voor *ei lieve!: Liever wat revierein is dat?* Twesp. *Onze lieve Vrouw*, eene benoeming van de maagd Maria, bij de Roomschen. *Veracht het lieve brood toch niet!* Men heeft in Geld. eene manier van uitdrukking, waar *lief* zoo veel als blijd is: *ik ben lieve, dat het zoo uitvalt.* Men gebruikt het ook als een zelfst. naamwoord: *de grooten vergeeten geen out leet om nieuw lief.* Hooft. *Ik wilde het niet om lief of leed.* Voor vrijer of vrijster, wanneer het woord als onzijdig blijft: *hij verwacht zijn lief.*

lief. De overtreffende trap: *zijne liefste is overleden.* Verkleinw. *liefje.* Van hier *lievig.* Van Mander. Zamenstell.: *liefdadig*, *liefdadigheid*, *liefdadiglijk*, *lieftalig*, *lieftaligheid*, (*lieftallig*, gemeenelijk) *liefwaard*, lief en waard: *liefwaerde Sulamite.* Poot. Oul. was ook *liefgetal* in gebruik, niet voor lieftalig, maar voor aangenaam, die onder het kleine getal der aangenaamsten, der meest begunstigden behoort: *Hi is gheert overal, eñ met vrouwen liefgetal.* Ferguut. *Maer malckander oock in pijn, liefghetal en dienstig zijn.* Gesch. *Die zeer liefgetal was bij Kaizar Rudolf.* G. Brandt.

Junius zegt, dat *lief* overeenkomst heeft met het gr. φίλος, en het onderscheid alleen uit eene *anastrophe* ontstaat.

LIEFDE, (oudt. *lieve*, bij M. Stoke) z. n., vr., *der*, of *van de liefde*; zonder meerv. Die toestand des gemoeds, wanneer men, uit het genot of bezit van iets, genoegen schept: *liefde tot het geld — uit liefde tot de waarheid.* In bepaaldere beteekenis, die toestand des gemoeds, wanneer men vergenoegen schept in iemand, of deszelfs welvaart met genoegen bevordert: *liefde tot God. Ik heb het ter liefde van u gedaan. Eene reine, onschuldige, opregte liefde. Eene blinde liefde. Iemand hartelijke liefde toedragen. Werken der liefde doen*, der barmhartigheid jegens den naaste. *Naar den aard der liefde oordeelen.* In den engsten zin, de betrekking van twee personen van onderscheidene kunne, op elkander: *hij brandt van liefde. De liefde is blind. Men kan over de liefde niet oordeelen. Liefde* wordt meest in de beteekenis van eene geoorloofde hartstocht gebezigd, maar *min* wordt veeltijds in eenen kwaden zin gebruikt. Zamenstell.: *kalverliefde*, *wederliefde. Liefdebeeld*, *liefdebrand*, *liefdedrank*, *liefdegift*, *liefdeloos*, *liefdeloosheid*, *liefdepijl*, *liefderijk*, *liefdetaal*, *liefdevlam*, *liefdewaardig.*

LIEFHEBBEN, bedr. w., onregelm. *Ik had lief, heb liefgehad.* Beminnen, lieven: *God liefhebben boven alles.* Van hier *liefhebber*, *liefhebberij*, *liefhebster.*

LIEFKOZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik liefkoosde, heb geliefkoosd.* Zijne liefde en teedere betrekking, door streelen, vleijen, zoete woordjes en andere handelingen, aan den dag leggen: *de moeder liefkoost het teedere*

wicht-

wichtje. Van hier *liefkozer*, *liefkozerij*, *liefkozing*. Van *lief* en *kozen*, spreken, dat buiten zamenstelling niet gebruikt wordt.

LIEFLIJK (*liefelijk*), bijv. n. en bijw., *lieflijker*, *lieflijkst*. Dat met een merkelijk genoegen gesmaakt wordt; een woord, dat van de gewaarwordingen der zintuigen, in het gemeen, gebruikt kan worden. *Het lieflijke zonnelicht. Een lieflijk gezang. Een lieflijke reuk. Die wijn smaakt lieflijk. Een lieflijk windje.* Van hier *lieflijkheid*. Zie *lijk*.

LIEFLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lieflokte, heb gelieflokt.* Door vleijen tot zijnen wil overhalen; bij Hooft.

LIEFOOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik liefoogde, heb geliefoogd.* Lonken: *Barber en Teunis die liefoogen.* Breder.

LIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik loog, heb gelogen.* Onwaarheid spreken: *met eene groote onbeschaamdheid liegen. Aan iemand liegen — iemand liegen*, iemand met eene onwaarheid voorkomen, is, thands, niet meer in gebruik. Wij zeggen: *iemand iets voorliegen. Iemand de huid vol liegen. Hij liegt het door zijnen hals*, hij liegt het met onbeschaamde kaken. *In eene zaak liegen. Iemand heten liegen*, verwijten, dat hij *liegt*. *Dat liegt 'er niet om*, dat is goed. In den verhevenen schrijfstijl, de verwachting te leur stellen: *ende de most zal haer liegen.* Bybelv. Men gebruikt het ook bedr.: *hij heeft de zaak gelogen. Zij liegt het.* Van hier *lieger* (anders *logenaar*, *leugenaar*): *liegers en bedriegers.* Voor *lieging*, dat niet in gebruik is, zegt men *het liegen.*

Liegen, Ker. *liugan*, Otfrid. *lougan* en *liegan*, Notk. *liugen*, Ulphil. *ljugam*, hoogd. *lügen*, nederf. *legen* en *lögen*, angelf. *leogan*; zw. en ijsl. *ljuga*, eng. *to lie*, deen. *lijve*, flavon. *lugati*, boh. *hlati*. Ihre leidt het, met vele waarschijnelijkheid, af van het bretan *laugn*, verborgen, wallis. *llechu*, verborgen zijn. Het boh. *hlati*, liegen, en het lat. *latere*, verborgen zijn, hebben vele overeenkomst.

LIER, z. n., vr., *der*, of *van de lier*; meerv. *lieren.* Een zeker speeltuig der Ouden, eene soort van harp, die, eerst, drie snaren had, welk getal, naderhand, tot zestien vermeerderd is. Het speel-

tuig werd met de vingeren getokkeld: *met haere ijvoore lier.* Vond. Van ouds was het reeds een zinnebeeld der dichtkunst. Zoo gebruiken het onze hedendaagsche dichters in gevallen, waarin aan geene eigenlijke lier kan gedacht worden: *vergeet de ondankbre lier, in wien ik ben gehouden?* Trip. *Messias Priesterlijk gebed belet der Wrake 't wangeluid van mijne lier te horen.* M. L. Tydw. Wegens eenige gelijkheid, heet een gesternte van dertien sterren *de lier.* Onze hedendaagsche lier is een snaarwerktuig, dat door eene rondgedraaide schijf gespeeld wordt. Zamenstell.: *lierdicht, lierdichter, lierman, liereman, lierrijk* (bij Rodenb.) *lierspeler, lierzang.* Van het gr. λυρη, lat. *lyra.* Van hier het onz., gelijkvl. werkw. *lieren* op de lier spelen.

LIERLAAUW, bijv. n., en bijw., zonder trappen van vergrooting. Even laauw: *lierlaauwe melk.* Van hier het bedr. w. *lierlaauwen*, even laauw maken. De eerste helft des woords is het ijsland. *hlijr*, laauw. Voor *lierlaauw* zegt men ook *lielaauw*: *spijze, die maer half ghekoockt of lielauw is.* De Brune. Dit *lie* is het angelf. *hliw*, ijsl. *hle*, zw. *ly*, laauw. *Lierlaauw* is, dus, eene zamenst. van twee woorden van eene beduidenis, met oogmerk, om de kragt der beteekenis te vermeerderen; derhalve, zeer laauw.

LIES, *lis*, zie *lisch.*

LIES, (*liesch*) z. n., vr., *der*, of *van de lies*; meerv. *liezen.* Het week en holle deel aan des menschen ligchaam, aan beide zijden der schaamdeelen; de eechenis: *van de lies.* Outhof. *En quam Celicus Ulijsses vriend treffen, in buijck en dermen, bij de liesche effen.* Van Mander. *Pijn in de liezen hebben.* Zamenstell.: *liesgezwel, liesluis.* Het woord is, in het hoogd, *der leisten*; waaruit blijkt dat het, met *lijst*, uit eene bron is voordgekomen, als zijnde een rand, rondom de schaamdeelen.

LIESE, (*lies*, bij Kil. *liesse, lijst*) z. n., vr., *der*, of *van de liese*; meerv. *liesen.* In de looijerijen spreekt men van zoolleêr, zuigers en *liesen*, op de eerste en tweede run. Door *liesen* wordt verstaan het dunne leer aan den buik. Kiliaan verklaart het door *membrana pinguis ex ventre porcorum, membrana interior tenuis.* Van *lijst*, in welk woord het denkbeeld van lang en dun het meest heerschende is.

LIEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik liefde, heb geliefd.* Liefhebben: *die mij liefheeft, zal van mijnen Vader gelievet worden.* Bybelv. *Die u eerst liefde.* Rodenb. Het deelw. is het meest in gebruik: *mijne geliefde kinderen. Een geliefd kind.* Van hier *lieveling.*

Lieven, hoogd. *lieben*, nederf. *leeven*, angelf. *lufian*, eng. *to love.* In het krain. is *luben*, lieven, en in het boh. *libati*, kusfen. De eerfte beteekenis van het woord is met de hand ftrooken, zachtjes ftrijken en ftreelen. In dezen zin komt het nog, in het hoogd., voor van jagers, die eenen hond *lieben*, wanneer zij hem ftreelen. Alberus verklaart *liebeln* door *mulcere, palpare*, ftrooken, zachtjes ftrijken. Men kan het dan veilig van *laf*, de hand, afleiden. Het nederf. *leeven*, waarvan ons *leveren*, heet, daarom, iets met de hand geven. Voords behoort hierheen het lat. *libet*, *lubet*, het behaagt. Ihre denkt, dat het gr. φιλεω, kusfen, liefhebben, door letterverzetting, hetzelfde woord is.

LIEVER, zie *lief.*

LIEVERLEDE, bijw. Men acht dit woord verbasterd van *leverle*, of *leverlede*, verkort uit *lede voor lede*, d. i. lid voor lid, van *lid*, *led*, *lede*, *membrum*; of uit *lede voor lede*, d. i. ftap voor ftap, van *lede* een tred, en dit van *lijden*, gaan. Van langzamerhand, met eenen langzamen tred. *Van lieverlede. En let van lieverleed op beevaert en gelol.* Hooft. *Ik voel alree, dat mijn verflaude geest bekomt van lieverlee.* N. Verst.

LIEVERTJE, verkl. z. n., o., *des lievertjes*, of *van het lievertje*; meerv. *lievertjes*. Een lief kind. Zie *je*.

LIFLAF, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Onfmakelijk, niet hartig: *liflaffe kost.* Als een z. n., van het onz. geflacht: *ik lust dat liflaf niet. Dat is maar liflaf van praat. Dat zijn maar liflafjes.*

LIFLAFFEN, onz. w., gelijkvl. *Ik liflafte, heb geliflaft.* Op eene ongezoutene wijs liefkozen. Van hier *liflafferij*, laffe kost — walgelijke liefkozerij — ongezoutene praat.

LIGCHAAM, z. n., o., *des ligchaams*, of *van het ligchaam*; meerv. *ligchamen*. Elk ding, dat uit ftof beftaat, in tegenftelling van geest; als eene figuur der volgende beteekenis: *alle ligchaam beftaat in uitbreiding. Een vast — een vloeibaar ligchaam. Een doorzigtig ligchaam.* In engere en eigenlijke beteekenis, een menfchelijk

lijk ligchaam, het zij levend of dood, in tegenstelling van de ziel: *hij is teeder — grof — lang — kort van ligchaam. Zijn ligchaam werd, den volgenden dag, ter aarde besteld. Een dood ligchaam.* Dat van een dier, levend of dood: *en wij leijden daar mede haer geheele ligchaam om.* Bybelv. *Uit het lichaam eenes leeuwen.* Bybelv. Voor een deel des ligchaams, in het gemeene leven: *zij is zwaar van ligchaam*, van buik. De baarmoeder: *eer hij in den lichaeme ontfangen was.* Bybelv. Fig., vereenigde meenigte: *het ligchaam van den staat.* In den bijbelschen stijl heeft het nog meer beteekenissen, als die van Kristus en de Geloovigen; die van het wezenlijke eener zaak, enz. Van *ligchaam* is een onbruikbaar werkw. *ligchamen*, waarvan *geligchaamd* nog overig is: *'t gelichaemt broot.* Vond. *Abarbarea, zeer schoone gelichaemt.* K. v. Mand. Van hier, voords, *het ligchaamdom*, bij Vond. voorkomende, voor het rijk der beligchaamde dingen, *ligchaamlijk*, (*ligchamelijk*) *ligchaamlijkheid.* Zamenst.: *ligchaamkunde*, *ligchaamloos.* Poot.

Ligchaam, Isidor. *lihhamin*, Ker. *lihhamu*, Otfrid. *lichamon*; angelf. *lichama*, nederf. *liekam*, hoogd. *leichnam*, deen. *legneme*, zw. *lekamen.* Bij Notk. heet de menschwording van Kristus *lichamhafti.* De eerste helft des woords is zeker *lijk.* Zie dit woord. De laatste helft is zoo zeker niet. Hickes verklaart dezelve door *ahma*, geest, Sommer door *hama*, *huid*, waarvan ons *hemd.* Wachter is ook van dit gevoelen, die het woord door eene sterfelijke hut (*een heam*, *heim*) verklaart. Ihre helt over naar het ijsl. *hamur*, een balg, *exuviæ.*

LIGGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik lag, heb en ben gelegen.* Op zijne grootste zijde rusten, in onderscheiding van staan en zitten: *de matten liggen op den vloer. Het goed ligt door elkander. Op het bed — in het bed*, ook *in bed liggen*; dit laatste is bevallen zijn. *Op den rug liggen. Voorover liggen. Stil liggen.* Naar eene gewonelijke figuur, wordt het onderwerp hier dikwijls verwisseld: *de zolder ligt vol afgevallene pannen*, voor afgevallene pannen liggen op den zolder. *De weg lag vol puin. De boeken liggen vol stof.* Bijzonder, door eene ziekte het bed moeten houden: *hij ligt aan de koorts. Op sterven liggen.* Zoo ook: *in de kraam liggen. Zij is van eene dogter gele-*

legen. Mijne vrouw heeft tweemaal in de kraam gelegen. Wijders: *op den loer liggen — op zijne luimen liggen.* Oneigenlijk, wordt het denkbeeld van op de grootste zijde te liggen, meer of min, verloren, en dan beteekent *liggen* in eenen staat van rust zijn; dikwijls ook slechts zijn: *ik heb nog wijn in den kelder liggen.* Bijzonder van eenen oord, of eene plaats: *Amsterdam ligt in Holland. Rotterdam ligt aan de maas. De stad is op eene hoogte gelegen. Het meer ligt aan onze regterhand.* Somtijds beduidt het eene houding, die niet veel van *liggen* verschilt: *zij ligt op de knien. Nadat heel Europe uit de venster gelegen hadt.* Hooft. Met het bijbegrip van eene aanhoudende during: *de Soldaten liggen in het veld. In bezetting liggen. Op de hoofdwacht liggen. De vijand lag voor de stad.* Van rust: *het schip lag voor anker. Ten anker liggen. De zaak blijft liggen*, zij wordt niet doorgezet. *Het zal aan mij niet liggen*, ik zal het niet vertragen. *Het ligt er al toe*, de zaak is niet anders. *De wind gaat liggen.* Dikwerf beteekent het slechts in eenen toestand zich bevinden: *met elkander overhoop liggen. Wat ligt gij te twisten? De zaak ligt mij nog in het geheugen. Aan die zaak is mij niets gelegen. Het woord ligt op de lippen. Het zal daaraan liggen*, daarop zal het aankomen. — Het deelw. *liggend: liggende renten*, vast inkomen. Uit sommige voorbeelden bleek, dat het deelwoord dan met *hebben*, dan met *zijn* gevoegd werd. Het onderscheid in gevallen, waarmen het beide gebruiken kan, bestaat hierin, dat *hebben* den verledenen tijd, *zijn* de gestalte, in den tegenwoordigen tijd, aanduidt.

Van *liggen* is *ligger* een waker op een schip — een boek, dat niet verkocht wordt — een gepekt vat, waarin men, aan boord, het water bewaart, *ligging*. Zamenstell.: *ligdagen*, tijd, welken een vaartuig stil mag liggen, in eene haven, om te lossen en laden. Eenigen schrijven *legdagen*, van het aanleggen der schepen.

Liggen, Ker. *lickan*, Otfr. *liggen*, hoogd. *liegen*, nederf. *liggen*, angelf. *liegan*, *ligan*, eng. *to lij*, deen. *ligge*, zw. *ligga*, Ulphil, *ligan*, ijsl. *liggia*, wend. *leshim*, boh. *lezeti*. Het is het onz. w. van het bedr. *leggen*. Uit de vergelijking van de aanverwante talen ziet men, dat alle (de nederf. alleen uitgezonderd) het onderscheid, tusschen het onz. en bedr. werkwoord, standvastig bewaard hebben. Men zij dan ook, onder

 ons,

ons, naauwkeurig, om dit onderfcheid te erkennen. Dikwerf hoort men, echter, hij *lag* het boek daar neer, voor hij *leide* het boek daar neer — het *legt*, voor het *ligt* op de tafel.

LIGT, z. n., o., *des ligts*, of *van het ligt*; meerv. *ligten*. Het vlies, waarin het kalf in de baarmoeder gesloten was. Men noemt dit vlies dan vooral met dien naam, wanneer het kalf reeds geworpen is: *het ligt hangt nog aan de koe*.

De oorfprong is onzeker: of van *liggen*, dewijl de vrucht, in dat vlies, gelegen heeft; of men moeste het, uit eene bron, met het hoogd. *leich* afleiden, en dan *licht* fpellen. *Leich* beteekent eene holle ruimte. — Of zoude men denken aan het hoogd. *leichen*, dat van het kuitfchieten of eijerleggen der visfchen gebruikt wordt?

LIGT, bijv. n. en bijw., *ligter*, *ligtst*. Niet zwaar: *zoo ligt als eene veer*. In vergelijking: *hij eenen fteen is hout ligt*. *Het zilver is ligter dan Goud*. Dat zijne behoorelijke zwaarte niet heeft: *ligt geld*. *Die dukaten zijn twee azen te ligt*. *Hij weegt uit met ligt gewigt*. Oneig.: *het hart is mij nu veel ligter*, ik heb die drukkende zorgen niet meer. Ten opzigte van moeite, waartoe weinig moeite behoort: *eene zaak, ligt om te verftaan*. *Een ligte arbeid*. *Dat kan ik hem ligt zeggen*. *Eene hut ligt opflaan*. *Een huis ligt optimmeren*. Ten opzigte der beweging: *hij heeft eenen ligten gang*. *Ligt op de voeten*. *Ligt voetvolk*. *Ligte ruiterij*. *Een ligt fchip*. *Ligt over iets heenloopen*. *Hij wordt ligt toornig*. Niet ftreng: *eene ligte ftraf*. Duizelig: *ligt in het hoofd*. Hoerachtig, oneerlijk: *ligt vrouwmensch*. Ligtzinnig, flecht: *ligt volk*. *Ligte zielen*. Verkleinw. *ligtjes*, wat ligt, eenigzins oneerlijk. Van hier *ligtte*, *ligtheid*, *ligtelijk*, *ligtigheid*. Zamenftell.: *ligtanker*, *ligtekooi*, een vrouwmensch, dat ligt met iemand kooit, *ligtgeloovig*, *ligtgeloovigheid*, *ligtgeraakt*, *ligtgeraaktheid*, *ligthart*, *ligthartig*, *ligthartigheid*, *ligthoofd*, *ligthoofdigheid*, *ligtvaardig*, *ligtvaardigheid*, *ligtvaardiglijk*, *ligtvink*, (ligthoofd) *ligtzinnig*, *ligtzinnigheid*, enz.

Ligt, (fommigen verkiezen *licht*), Otfr. *liht*, Willer. *lihto*, angelf. *leoht*, nederf. *licht*, hoogd. *leicht*, eng. *light*, wend. *lohak*, boh. *lehkij*, zw. *lätt*, deen. *lät*, ijsl. *lettr*. Daar de verwisfeling van *g*, of *ch*, in *f* bekend is,

is, schijnt hierheen ook te behooren het eng. *to lift*, opligten, het lat. *levis*, ligt. Zie *leppen*.

LIGTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ligtte, heb geligt*. Ligter maken: *een schip ligten*, een deel van de vracht ontladen. *Ballast uit een schip ligten. Iemands beurs ligten*, hem de beurs ontstelen. Zie ook op *huig*. In de hoogte heffen, opheffen: *zij hadden het anker pas geligt. 't Lichten van den hoed.* De Deck. Hierheen behooren de volgende spreekwijzen: *volk ligten*, volk, op eene bedekte en meest gedwongene wijs, werven. *Zij ligtten hem, des nachts, van het bed*, zij namen hem, in dien toestand, gevangen. *Afgunst, die een heir van engelen uit hunne blinkende setels ligtte.* Sels. *Iemand uit het nest ligten*, hem verschalken — *uit den zadel ligten — hem den voet ligten*, deszelfs oogmerk verijdelen, hem het dadelijke genot van iets ontnemen. *Geld ligten*, opnemen. *Een hondert duizend gulden te lichten op den tol der laakenen* Hooft. *Gij kunt een afschrift van het gewijsde laten ligten. De hielen ligten*, wegvlugten. *De dief wist het slot van de deur te ligten. De hand ligten*, opsteken. *Ik zal mijne hand ligten, om eenen eed te doen. Op iemand de hand ligten*, op het punt staan, om hem te slaan. *De hand met iets ligten*, iets goedkooper geven. *Ik zal de hand met de zaak ligten*, ik zal wat toegeven. *Hij weet van den beker te ligten*, hij houdt van den drank. *Zijne zonden ligten* is eene oude spreekwijs, voor die verlaten. Onz., met *hebben*: *dat ligt eerst!* in den eigenlijken en figurelijken zin. *Ligten en zwaren*, geven en nemen. *Naardien de Landschappen, 't geen zij gebonden hadden, daarin lichten en zwaaren moghten.* Hooft. Van hier *ligtenis*, bij Hooft en Vond. voorkomende, voor verligting — *ligter*: *zij kregen eenen ligter aan boord*, een klein vaartuig, dat een deel der lading van een grooter schip inneemt, opdat dit te beter eene haven kunne inloopen, *ligterman*, een schipper op eenen ligter, *ligterschip*, *ligting*, in al de beteekenissen van het werkwoord.

LIGUSTER, z. n., m., *des ligusters*, of *van den liguster*; meerv. *ligusters*. Mondhout, keelkruid, een heestergewas: *Gij rookt, o taxis en liguster, haer' adem hier.* Poot. Sommigen zeggen *het liguster*. Uit het lat. *ligustrum*

LIJ, (bij Kil. *lijde*, *lije*) z. n., vr., *der*, of *van de lij*; het meerv. is buiten gebruik. Die zijde van het schip,

 waar-

waarheen de wind waait; die, door het overhangende en uitgespannene zeil, nedergedrukt wordt, en op het zwaard rust. *Het schip ligt in lij. In lij vallen*, onder den wind raken. *Wij smeten het schip in lij. Het roer in lij leggen.* Wanneer het eene schip de loef, of den bovenwind heeft, dan is het andere schip, dat onder den wind ligt, *in lij. Ons schip was nog eene mijl aan lij van de blaauwe vlag. Wij kregen de loef, en lieten het vijandelijke schip in lij* Hiervan hebben wij de volgende spreekwijzen ontleend: *iemand op de lij smijten*, iemand een voordeel afzien. *Het is beter op de lij gesmeten, als uijt de lijck gheslagen.* De Brune. *Iemand in de lij leggen*, iemand in eene zaak te boven gaan, overwinnen: *zoo voert Kalvijn het pleit voor zijn partij, om Arrius te leggen in de lij.* Vond. *Die in zijn bijbelstof alle outheit leit in lij.* Oudaan. *Iemand in de lij*, in nood, in gevaar, *brengen. Iemand leelijk — schendig in de lij laten.* Hooft. *In lij liggen*, overwonnen worden, zich bekaaid zien: *aldus leght* (ligt) *Salomon, eer hij ontwaecke, in lij.* Vond. *Iemand in lij houden*, hem in zijne magt bedwingen. *En hielden, door 't wenden hunner waapenen teeghens elkandere, die zoo ontzaghelijk een' mooghenheit in de lij.* Hooft. *Bijster in de lij zijn*, zeer bedremmeld staan. Zamenstell.: *lijwaart, lijzeil.*

Ten Kate leidt het woord van *lijden* af. *Lijboord*, zegt hij, is *latus navis depressum*, daarin Kiliaan volgende. Adelung vergelijkt het met het eng. *larboard*, bakboord, de linkerzijde van het schip; van het oude *lee*, linksch, bij de zwab. Dichters *lere, lare*, lat. *laevus.* De meeste waarschijnelijkheid is, het, uit eene bron, met *laauw* en *luuw* afteleiden, dewijl het die zijde is, waar de meeste luuwte op het dek is. Het eng *lee* bevestigt dit. Eene reede, waar de schepen voor wind en golven bedekt zijn, is *a lee-shore. Lee-board* is de lijzijde, en *lee* luuw, nederf. *lee*, zw. *lä*, angelf. *hleow.*

LIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik leed, ben geleden.* Gaan, voorbijgaan, een verouderd woord. Het zamengest. *overlijden*, weggaan, sterven, is daarvan afkomstig. Zie ook *glijden.* Van hier het oude *lijd, lijde*, een tred, een weg, en *verlijden, verleden.* Bij Hooft vindt men het nog, in den zin van wegsluipen, weggaan: *scherpelijk acht te geeven op de geenen, die door 't win-*

winket lijden. Ook bij H. de Gr.: *waer hij den ſnellen ſtroom drooghsvoets is doorgeleden.* Wij bedienen ons, thands, van dit woord, om eene during, eenen voordgang des tijds uittedrukken: *het lijdt lang. Het leed niet lang, of hij was er. Het is bijna eene eeuw geleden. Het leed zeven jaar,* waarvoor de Ouden ook zeiden: *het leden zeven jaren.* Hiervoor zegt Hooft *aanlijden,* dat niet natevolgen is: *maar 't welk niet lang aanlijden kan.* In de aanverwante talen vindt men het ook. *Arliuden* is, bij Isidor., uitgaan. Gaan is in het goth. *leithan,* angelſ. *lithan,* oudhoogd. *leiten,* zw. *lida,* ijsl. *leita.* Hierheen behooren λιαζομαι en ελευθω, gaan, komen.

LIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik leed, heb geleden.* Een kwaad, welk men niet weren kan, met onlust gevoelen: *groote ſmert lijden. Honger — dorst — hitte — koude — armoede — gebrek — pijn enz. lijden.* Ook met verzwijging van het leed: *als het eene lid lijdt, lijdt het geheele ligchaam. Mijn hart lijdt meer dan gij denkt.* Somtijds verliest men het denkbeeld van onlust: *ſchipbreuk lijden. Daarbij lijd ik ſchade. Verlies — nadeel lijden.* Zonder onlust, of afkeer, dragen: *kunt gij het wel lijden? Zoo heet als gij het op de wang lijden kunt. Ik mag hem wel lijden.* Tegen iets beſtand zijn: *alle dinck, dat het vijer lijdt, ſult ghij door het vijer laten doorgaan.* Bybelv. Niet hinderen, dulden, toelaten: *ik zal het nimmer lijden, dat mijn zoon dat onderneme. Afgoderij wordt daar niet geleden. Ghij lijdt niet, dat de deught en ſchoonheit wort verdruckt.* Vond. In eenen anderen zin *lijdt* dat ding, of dat ding is *het lijdende* deel, op welk eene verandering, door iets anders, veroorzaakt wordt; op welk iets anders werkt. In dezen zin, ſpreekt men, in de ſpraakkunst, van *het lijden* der perſonen, of zaken; van eenen *lijdenden* vorm; als *verkocht worden — bemind worden,* enz. Wederk.: *zich lijden,* vergenoegd zijn, zich ſchikken. *Zich te lijden nevens de geenen, die zich leden om zijnen dienst.* Hooft. Men gebruikte dit woord ook, eertijds, voor verhalen, belijden. Bij Hooft komt het nog voor belijden voor: *belast door zijn' eijghe klerken, leed hij eijndtlijk zelf, verſcheijde valſche getuijgen opgeſtutst te hebben. Lijden* wordt ook zelfſt. genomen: *de gemeijnſchap zijns lijdens.* Bybelv. Van hier *lijder, lijding,*

 lijd-

lijdbaar, dat het lijden onderworpen is, *lijdbaarheid*, *lijdelijk*, dat geleden kan worden. *Lijdzaam*, die met geduld lijden verdraagt, *lijdzaamheid*, *lijdzaamlijk*, *lijdzamig*. VAN MANDER.

Lijden, WILLERAM. *lidan*, in het gedicht op den heiligen ANNUS *lidin*, hoogd. *leiden*, nederſ. *liden*, zw. *lida*, deen. *lide*. IHRE merkt op, dat het lat. deelw. *latus*, van *fero*, dulden, verdragen, hierheen behoort.

LIJDIG, bijv. n. en bijw.', zonder trappen van vergrooting. Deerlijk: *lijdigh misnoegen toonde Don Johan over dezen voorſtel*. HOOFT. *Dat ziet er lijdig uit*. Bezwarelijk, onlust verwekkend: *met hoe lijdigh een' partijſchap dit gedreven werd*. HOOFT. *Lijdighe liefde*. HOOFT. Groot; met trappen van vergrooting: *het welk lijdighen roep in dien hoek maakte*. HOOFT. *De lijdighe zucht tot verheffing*. HOOFT. Zeer: *die ſtraf is lijdig groot*. Zie *ig*.

LIJF, z. n., o., *des lijfs*, of *van het lijf*; meerv. *lijven*. Verkleinw. *lijfje*. Het menſchelijke ligchaam: *blijf mij van mijn lijf af*. *Indien hij met ſijnen lijve ingekomen ſal zijn*. BYBELV. *Iemand te lijf willen — te lijf komen*. *Iemand op het lijf zeilen*. *Aan den lijve geſtraft worden*. *Zijn lijf en leven hangt er aan*. *Hij heeft geen hart in het lijf*, in welke ſpreekwijs het ſlechts een bijvoegſel is. In engeren zin, voor eenige deelen des ligchaams, als het deel tusſchen armen en beenen: *een ſcheef lijf hebben*. *Houd u regt op uw lijf*. *Een lang lijf hebben*. *Hij heeft geen hemb om het lijf*. *Die zaak heeft niets om het lijf*, heeft niets te beduiden. Figurelijk, dat kleed, welk men om die deelen des ligchaams doet; met het verkleinw. *lijfje*: *aan dien borstrok is het lijf ſcheef geſneden*. Men gebruikt dit vooral van vrouwenkleederen. Het onderſte deel des lijfs: *iemand om het lijf vatten*. Maag en darmen: *hij heeft zijn lijf vol*. Baarmoeder: *van moeders lijf af*. De endeldarm: *het lijf gaat het kind uit*. De perſoon zelf: *geld op zijn lijf zetten*. Van hier de zamengeſt. *lijfarts*, *lijfknecht*, *lijfſchut*, *lijfſtoet*, *lijfwacht* enz., waar het woord *lijf* op voorname perſonen ziet. In het dagelijkſche leven, drukt men er ook door uit iets, dat ons zeer eigen is, en een bijzonder genoegen geeft: *dat is mijn lijfſtukje*. Het leven, zonder meerv.: *hij die op 't eerſte vlot het lijf heeft durven wagen*. DE DECK. *Uit den lijve gerukt worden*. BOGAERT. *Rombout van Hoogſtraten, thans noch bij den lijve*. BOGAERT. *Te lijf zijn*, in leven

zijn:

zijn: *zoo lang gij zijt te lijf.* HOOFT. Schoon het woord, in deze laatste voorbeelden, onmiddellijk, van *leven* schijnt aftestammen, bij KERO, OTFRID., NOTK, *lip*, die het lijf *lichenam* noemen, ULPHIL. *libains*, angelf., ijsl., zw., en nederf. *lif*, eng. *life*. Eindelijk, wordt oneig. *lijf* ook van andere dingen gezegd. Zoo zingt M. L. TYDW. van een schip:

„ *'t Ranke lijf dreigt om te slaan*
„ *Met verlies van goed en zielen.*

Ook wordt *lijf*, *lijfje*, in de gemeenzame verkeering, voor *keurslijf* gebezigd. Van hier *lijflijk*, ligchamelijk, *lijflijkheid*, *lijvig*, gezet, dik, *lijvigheid*. Zamenstell.: *lijfband*, *lijfeigen*, bijv. w., *een lijfeigene*, z. naamw., *lijfeigendom*, *lijfgewaad* — *lijfgeweld* bij CAMPH., *lijfheil* bij HOOFT — *lijfkleur*, *lijfmoeder*, *lijfoefening*, *lijfrent*, *lijfrok*, priesterrok, *lijfsberging*, *lijfsgestalte*, *lijfsgevaar*, *lijfschatten*, bij HOOFT, *lijfstraf*, *lijfstraffelijk*, *lijftogt*, vruchtgebruik van goederen, *lijftogten: de vrouw is van haren man gelijftogt.* — *Lijftogtenaar*, *lijftogtenaarsche*, *lijftogtenares*, *lijfverw*, *lijfvrij*, *lijfvrijheid*, *lijfwapen*, *lijfzaak*, *lijfzakelijk*, *lijveloos*, dood.

Lijf beduidt, eigenlijk, eenen zamenhangenden klomp van onbepaalde hoegrootheid en gedaante. Het behoort tot het geslacht van *kleven*, *klei*, het lat. *lapis*, *gleba*. In opperd. zegt men nog *ein leib brot*. Bij KIL. vindt men *liefkoeck*, *lijfkoeck*.

LIJFLAND, z. n., o., zonder meerv. Een landschap, aan de russische kroon onderworpen. Van hier *lijflander*, *lijflandsch*.

LIJFTOGT, zie *lijf*.

LIJK, een, in de zamenstelling, gebruikelijk woord, dat bij verscheidene naam- en werkwoorden gevoegd wordt, om, daardoor, bijvoegelijke naamwoorden en bijwoorden te vormen. De dus gevormde bijv. naamwoorden hebben, als het deaard der zaak lijdt, hunne trappen van vergrooting.

Men plaatst het, vooreerst, achter zelfstandige naamwoorden, beduidende dan eene gelijkheid en iets, dat in deze gelijkheid gegrond is, b. v. *vorstelijk*, *koninglijk*, *een heerlijke maaltijd*, *een mannelijk gemoed*, *een kinderlijke eerbied.* Hierheen behooren die woorden, die eenen aard en eene wijs beteekenen, en geene vergrooting lijden, b. v. *namelijk*, met den naam, *oogenblikkelijk*, in

in eenen oogenblik, *mondelijk bescheid*, *schriftelijk andwoord*, *personelijke aanklagt*. Die woorden, die eenen eigendom beteekenen, en eenen toestand, daarin gegrond; zonder trappen van vergrooting: *bisschoppelijke waardigheid*, *grafelijke goederen*, *goddelijke eigenschappen*, *menschelijke zwakheid*, *huiselijke bezigheid*. Die eene werking, eene oorzaak uitdrukken: *gevarelijke onderneming*, waaruit gevaar ontstaat, *schandelijk*, *loffelijk*, enz.

Achter bijvoegelijke naamwoorden, om eene gelijkheid aanteduiden aan die zaak, die door het bijv. naamw. wordt uitgedrukt; doch in eenen minderen trap: *weeklijk*, *ziekelijk*, *zwakkelijk*, *armelijk*, *bitterlijk*, *klarelijk*, enz.

Dezen uitgang *lijk* voegt men ook achter bijv. naamwoorden, die in *ig* uitgaan: *eeuwiglijk*, *listiglijk*, *inniglijk*, *vuriglijk*. Achter *baar*: *wonderbarelijk*, *vruchtbarelijk*, *schijnbarelijk*. Achter *zaam*: *lijdzamelijk*, *minzamelijk*, *vreedzamelijk*. Achter *loos*: *godlooslijk* (*goddelooslijk*).

Voords, plaatst men dezen uitgang achter werkwoorden, met afkapping van den uitgang *en*. Zulke werkwoorden zijn, of onzijdig; wanneer de, dus gevormde, woorden de dadelijke aanwezigheid van den toestand des werkwoords uitdrukken: *behagelijk*, dat behaagt, *betamelijk*, dat betaamt. Somtijds drukt het de mogelijkheid uit, om in dien toestand te geraken: *een sterfelijk mensch*, die sterven kan en eens sterven moet. Of bedrijvend; wanneer het de daad van het werkwoord te kennen geeft: *een bedriegelijk mensch*. Ook beteekent het eene gewoonheid: *ik ben zoo vergetelijk*. Dat iets voordbrengen kan: *een stichtelijk boek*, dat stichten kan. Dat dadelijk gedaan wordt: *dat is niet gebruikelijk*, het wordt niet gebruikt. Dat dient te geschieden: *eene bedenkelijke zaak*, — *een verachtelijk mensch*, waardig veracht te worden. Dat gedaan kan worden: *die zaak is niet begrijpelijk*, zij kan niet begrepen worden. *Het is mij niet doenelijk*, het kan door mij niet gedaan worden. Zulke bijv. naamwoorden nemen, in de tegenstelling, in de meeste gevallen, *on* als voorvoegsel aan: *onbegrijpelijk*, *ondoenelijk*, *onuitsprekelijk*, *ondoorgrondelijk*, enz.

Even zoo min als men *baar* willekeurig gebruiken mag, zoo is het ook met *lijk* gelegen. *Wonderlijk*, *wonderbaar*, *kostelijk*, *kostbaar* zijn beide in gebruik. Doch men

men zegt wel *betamelijk*, maar niet *betaambaar* — *hoorbaar*, niet *hoorlijk*. Dit *lijk*, de tegenwoordige uitgang van vele bijwoorden, was oudtijds *lijken*, als *haastelijken*, *ondragelijken*, enz.

Er zijn eenige bijwoorden van tijd, die, voor *lijk*, *lijks* vorderen: *wekelijks*, *maandelijks*, *dagelijks*, *jarelijks*.

Bij de oude duitsche Schrijvers is deze uitgang dikwijls *leich*, *licho*, hoogd. *lich*, angelſ. *lic*, eng. *lij*, zw. en deen. *lig*, lat. *lis*, als *virilis*, *herilis*, *puerilis*. Het is wel zeker, dat het hetzelfde woord is als *gelijk*.

LIJK, z. n., vr. en onz., *der* — *van de lijk*, — *des lijks*, of *van het lijk*; meerv. *lijken*. Het touw, dat rondom de zeilen vastgenaaid wordt: *het zeil is uit de lijken*, uit den rand geſcheurd. ANTON. gebruikt het onz.: *de fokken uit het lijk gerukt*. Zoo ook WINSCHOTEN: *het lijk ſonder de ſeilen*. DE BRUNE vrouwlijk: *uijt de lijck ghesſlagen* — *uijt de lijck gheworpen*. Van hier is, bij dien Schrijver, een ſpreekwoord: *uit de lijk geworpen en misdeeld worden*. In de dagelijkſche taal hoort men dikwerf: *dat ſloeg mij uit de lijken*, dat maakte mij verlegen — *hij ſtond, als of hij uit de lijken geſlagen ware*. *Gelijk een nieuwe pink de zee ſiert, de bruine lijken 't zeil*. POOT. Het ſchijnt tot het geſlacht der woorden *licia*, in het middeleeuw., *lice*, in het fr., *lizza*, *liccia*, in het ital., gebragt te moeten worden, welke woorden iets beteekenen, dat aan het einde van eenig ding gezet wordt, als paalwerk, dat tot inſluiting dient. Alles ſchijnt te behooren tot het ſtamwoord *lijst*.

LIJK, z. n., o., *des lijks*, of *van het lijk*; meerv. *lijken*. Dit woord beduidde, eertijds, de vleezige, ſpieraehtige deelen des ligchaams. In dien zin komt het voor bij ISIDOR., die het *lihhe* noemt, ULPHIL. *leik*, finl. *liha*, wallach. *leike*, in het arab. *lachma*. Het is, bij ons, nog overig in *lijkdoren*, *lijkteeken*, een overig gebleven teeken eener wonde, in het vleesch, bij KIL. *lijckklauwe*, een teeken van het krabben der nagelen, in het vleesch, het frieſche *licklaven*. — Het menſchelijke ligchaam, het zij levend of dood. Wij zien die beteekenis nog in de dagelijkſche taal: *een dood lijk*. Thands verſtaan wij, daardoor, het ligchaam eens onlangs verſtorvenen: *men most het lijk affmijten*. HOOFT. *Hij is een lijk*. *Een lijk volgen* — *ter aarde beſtellen*. *Achter*

een

een lijk gaan. Zamenst.: *lijkbegraver*, *lijkbegraving*, *lijkbus*, *lijkdienst*, *lijkdicht*, *lijkdrager*, *lijkgebaar*, *lijkgenoot*, die deel aan de uitvaart heeft, — *lijkhof*, bij SELS, *lijkhuis* voor *sterfhuis*, in CL. SPIEG. — *lijkklagt*, *lijkkleederen*, *lijkkosten*, *lijklaken*, *lijkoffer*, *lijkpligt*, *lijkpracht*, *lijkredé*, *lijkschulden*, *lijkstapel*, *lijkstaatsie*, bij VOND. ook *lijkrouwstaatsie* — *lijkstoet*, *lijktoorts*, *lijkvuur*, *lijkzang*, enz.

LIJKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lijkte, heb gelijkt.* Gelijk, effen maken, in sommige oorden gebruikelijk: *wegen lijken. Molhoopen lijken.* Van hier *lijking.* Bij KIL. heeft het ook nog de beteekenis van een lijk ter aarde bestellen.

LIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik leek, heb geleken.* Gelijken: *zij lijkt niets op u. Hij lijkt u niet kwalijk. Lijckt dat ook een christus kerk.* VOND. *Dat lijkt er niet naar*, dat gaat niet aan. Schijnen: *gij lijkt boos te zijn. Het lijkt, dat gij misnoegd zijt.*

LIJKEVEEL, bijw. Evenveel. In de dagelijksche verkeering alleen, gebruikelijk, schoon meest verouderd.

LIJKEWEL, voegw. Evenwel. Verouderd woord, waarvoor men ook zeide: *allijkewel. Wij weten lijkewel, dat* enz. HOOFT.

LIJKS, zie den uitgang *lijk*.

LIJM, z. n., vr., en onz., der — *van de lijm*, — *des lijms*, of *van het lijm*; zonder meerv. Een bekend klevérig ligchaam, waarmede men lijmt. VOND. gebruikt het onzijd. geslacht. De meeste Spraakkunstenaars zijn voor het vrouwelijke. Men hoort het, in de zamenleving, uitspreken *de lijm* en *het lijm.* De Overzetters van den Bijbel zijn voor het onz. geslacht. Van hier *lijmig*, ook figurelijk, voor langzaam: *lijmig spreken.* Zamenstell.: *jodenlijm*, *kalklijm*, *meellijm*, *mondlijm*, *steenlijm*, *vischlijm*, *vogellijm.* — *Lijmachtig*, *lijmachtigheid*, *lijmkokerij*, *lijmkwast*, *lijmpot*, *lijmstang*, *lijmstok*, *lijmziederij.* Het woord behoort, met *leem*, *slijm* enz., tot eenen oorsprong.

LIJMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik lijmde, heb gelijmd.* Bedrijv., met lijm vast maken: *boeken lijmen. Hout aan elkander lijmen.* Fig.: *dan leert men lieve lipjes, aan liefs lipjes lijmen.* HOOFT. In eene nog verdere figuur: *ziet dan gaat 't oogh zich aan de letters lijmen.* HOOFT. *Daar*

wat

was niets krachtiger, om de genegentheden aan den andere te lijmen. BOGAERT. Onz., met *hebben*; lijmig worden: *het meel lijmt in het brouwen.* Fig., flepend spreken: *hij lijmt geweldig.* Van hier *lijmer*, *lijmerij*, *lijming.*

LIJN, een reeds verouderde, klemftaartige uitgang, (het hoogd. *lein*) om, daardoor, verkleinende woorden te vormen, die altijd van het onz. geflacht zijn. Bij HOOFT vindt men dus: *mondelijn*, *oogelijn*, *prinfelijn*, *flotelijn. Het oogelijn* wordt, van eenigen, fomtijds nog gebruikt. Zie *klein.*

LIJN, z. n., vr., *der*, of *van de lijn*; meerv. *lijnen.* Een dun touw: *zij hadden eene lange lijn, waaraan het paard de fchuit voortrok. De lijn vast — losmaken. De lijn inhalen. Boomen naar de lijn planten. Eene lijn trekken*, met elkander eens zijn. HOOFT. *Vele grooten aan zijne lijn hebben*, aan zijne zijde trekken. Eene ftreep: *al de lijnen loopen naar het middelpunt. Lijnen op papier trekken. Zoo regt als eene lijn.* Het hout, waarnaar men lijnen trekt, behoudt denzelfden naam. Verkleinw. *lijntje. In het lijntje loopen*, een fchuit aan eene lijn voortrekken; ook figurel. in de lij zijn. *Ik zal aan dat lijntje niet trekken*, die zaak niet aanroeren. Zamenftell.: *lijnbaan*, *lijndraaijen*, *lijndraaijer*, *lijnpen*, *lijnflager*, *lijntrekkerij.*

Lijn, voor dun touw, beteekent, oorfpronkelijk, vlas, het hoogd. *lein*, zw. *lin*, it. *lino*, lat. *linum.* Het is nog overig in *lijnolie*, olie uit vlaszaad, *lijnwaad*, linnen goed, *lijnzaad*, vlaszaad, *lijnzaadolie*, *lijnzaadkoek*, ook *lijnkoek. Lijn*, voor ftreep, is uit het lat. *linea*; of, met dat woord, uit eene bron.

LIJNEN, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting, waarvoor men, thands, *linnen* zegt: *met lijne gewaaden bewimpelt.* HOOFT. *Een groot lijnen laken.* BYBELV.

LIJNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lijnde, heb gelijnd.* Lijnen trekken: *papier lijnen.* M. L. TYDW. fchijnt het te nemen voor afteekenen met eene lijn: *den loop van 't hortende geval te lijnen op dat middelpunt, dat gij, in alle uwe treden, het fpoor vinden kunt.* HOOFT bezigt het voor met de lijn voortrekken: *'t meerdeel deed zich de ftroom op lijnen.*

LIJOEN, *lijhoen*, zie *leeuw.*

LIJNOLIE, zie *lijn.*

LIJNWAAD, z., n., o., *des lijnwaads*, of *van het lijnwaad*; meerv. *lijnwaden*. Linnen goed: *bekleedt met zuiver lijnwaad*. Vond. Zamengetrokken uit *lijngewaad*, d. i. *linnen gewaad*. Voor *lijnwaad* zegt men ook wel *lijwaad*.

LIJSPOND, z., n., o., *des lijsponds*, of *van het lijspond*; meerv. *lijsponden*. Een gewigt van vijftien pond. Omdat het, in het oude duitsche regt, *livesche pund* geschreven wordt, gist Ihre, dat het zoo veel is als een *lijflandsch pond*.

LIJST, z. n., vr., *der*, of *van de lijst*; meerv. *lijsten*. Een woord, dat, in het algemeen, het denkbeeld van iets, dat lang, dun of smal is, insluit. Wij bedienen ons van dit woord om eenen zoom, een boordsel om een kleed aanteduiden: *een jagtrok met een geborduurde lijst*. Vond. *De lijst rondom het scheepszeil*. In bepaalderen zin, een verheven, smal belegsel, dat tot sieraad dient, zoowel om het midden, als om den rand van iets: *ghij sult eenen gouden en krans rondom de lijste derzelver maken*. Bybelv. *Eene schilderij in eene lijst zetten*. Oneig., rand; kant: *langs de lijst der lage kluverweiden*. Vond. Verkleinw. *lijstje*. Zamenstell.: *kroonlijst*, *schilderijlijst*, *spiegellijst*, enz. — *Lijstenmaker*, *lijstlijnen* aan de zeilen, *lijstwerk*.

LIJST, z. n., vr., *der*, of *van de lijst*; meerv. *lijsten*. Eigenlijk eene lange, smalle streep, b. v. van perkament, om iets op te teekenen. Van hier eene rol, een register: *soldaten op de lijst brengen*, hunne namen op de lijst schrijven. *Ik vind u op de lijst niet*. *Hij heeft hem op de lijst der raadsheeren uitgeroeit*. Hooft. *Zie hier eene geheele lijst*, eene gansche reeks. Zamenstell.: *geslachtlijst*, *naamlijst*, enz.

Uit het middeleeuw. *lista*, dat, met het vorige woord, uit dezelfde bron is.

LIJSTEN, bedr. w., gelijkv. *Ik lijstte*, *heb gelijst*. In eene lijst zetten: *de spiegel is nog niet gelijst*.

LIJSTER, z. n., vr., *der*, of *van de lijster*; meerv. *lijsters*. Een bekende vogel, wiens vleesch aangenaam smaakt: *lijsters vangen*. *Gij verschalkt een vette snip, of slechte lijster*. Vond. *Hij zingt als eene lijster*, hij zingt heel wel. Halma en Hoogstraten zijn voor het mannel. geslacht. Zamenstell.: *lijsterbessen*, *lijsterboog*, waarmede lijsters verstrikt worden.

LIKKEN (welk men ook *lekken* gespeld vindt), bedr.

w.,

w., gelijkvl. *Ik likte, heb gelikt.* Met de tong over iets heen en weder schuren: *de hond likt zijne wonde. De beer likt het jong. De honden leckten zijn bloet.* BYBELV. *Hij kan schoon likken*, lustig zuipen. *Hij heeft hem schoon gelikt*, fraai bedrogen. Dichters bedienen zich, op eene oneigenlijke wijs, van dit woord: *eer nogh de blijde zon den nuchtren dau komt likken van gras en koele blaên.* POOT. *De vlam lekt de daken.* VOND. Zoo zegt J. DE DECKER van eene rivier: *zij spoedt zich, om den voet van dit bebloet gebergte niet te lekken. Bespreeit van vijverstroom, die frisch de wortels lekt van den oranjeboom.* VOND. *Een korenair van westewind gelekt.* VOND. Van hier *likker*, in de zamengest. *gatlikker, panlikker*, enz. — *Likking, likster.* Zamenstell.: *likkebaard, likkebaarden*, zijnen mond aflikken, *likkebroer*, slemper, *likpot, likpotten*, bij BRUNE.

Likken, ULPHIL. *laignan*, OTFR. en NOTK. *lechon*, hoogd. *lecken*, nederf. *licken*, eng. *to lick*, angelf. *liccan*, ital. *leccare*, fr. *lecher*, lett. *lakti*, gr. *λειχειν*, lat. *lingo*, hebr. לקק. Zonder twijfel, een klanknabootsend woord.

LIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik likte, heb gelikt.* Met een glad ligchaam over iets sterk wrijven, dat het glanzig worde. Van hier *likhout*, schoenmakers gereedschap, *liksteen*, welken de vrouwen gebruiken, die het lijnwaad likken, glanzig maken.

Het woord vereenigt het denkbeeld van het vorige *lekken* met dat van gladdigheid, en behoort, daarom, tevens tot de woorden *licht, blikkeren* enz.

LIL, z. n., o., *des lils*, of *van het lil*; zonder meerv. Gestold kalfsnat. Zie *lillen* en *lel.*

LILLEBEENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lillebeende, heb gelillebeend.* Met de beenen trillen: *dat het dier lillebeende.* VOND.

LILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lilde, heb gelild.* Eigenlijk, de beweging der spieren in een geopend slagtbeest, of de uiterste kragt des levens, zich door trekken en beven openbarende in het ingewand der zieltogende beesten: *het lillende ingewand.* Trillen: *lillen, als een riet.* Van *koude lillen.* Van vrees bewogen worden: *alle zorge uit 't lillend harte wisschen.* M. L. TYDW. Door dit woord, drukt de tong eene aanhoudende trilling uit, als zij het uitspreekt.

LIMOEN, z. n., m., *des limoens*, of *van den limoen*; meerv. *limoenen*. De ingezoutene vrucht van den citroenboom. Zamenst.: *limoenboom*, *limoendrank*, *limoensap*.

Perf. *limon*, waarvan de naam schijnt ontstaan te zijn.

LIND, bijv. n. en bijw., *linder*, *lindst*. Zacht, lenig: *dat maeckt mijn herte linder*. J. T. JOSEPHS DROEF- EN BLYEYND' SPEL. Een reeds verouderd woord.

LINDE, z. n., vr., *der*, of *van de linde*; meerv. *linden*. Een bekende boom: *onder een groene linde*. VOND. De namen der boomen zijn anders, doorgaans, mannelijk. Deze boom schijnt, om zijnen zachten uitgang, het vrouwel. geslacht te vereischen: evenwel zegt VOND. ergens: *uit den lichten linde*. Zamenst.: *lindenblad*, *lindenbloeisel*, *lindenboom*, *lindenloof*, *lindenschors*. Van hier het onverbuigbare *linden*: *linden hout*. Om de weekheid en zachtheid des houts schijnt het woord van het vorige *lind* afstestammen.

LINDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik linderde*, *heb gelinderd*. Een verouderd woord, dat ook bij KIL. voorkomt, en lenigen, verzachten te kennen geeft; hoogd. *lindern*. Van het oude bijvoegel. naamw. *lind*, zacht lenig: *'t en lindert mijne smert*. J. T. JOS. Van hier *lindering*: *de lindering van 't warme weer*. SIX V. CHAND.

LING, een woord, dat, in zamenstelling alleen, gebruikt wordt, en, achter andere woorden gevoegd, dient, om nieuwe zelfst. naamw., bijvoegl. naamw. en bijwoorden te vormen, als: *hemel*, *hemelling*, *sterven*, *sterveling*, enz. Men voegt dezen uitgang achter zelfstandige naamwoorden, om andere naamwoorden te vormen, die levende personen beteekenen, die op het vorige naamwoord eene naauwe betrekking hebben. Zulke zijn: *stedeling*, *oosterling*, *kamerling*, *hemelling*, *verbondeling*, *dorpeling*, *vloteling*, *zusterling*, *schepeling*, *grondeling*. Andere zijn zelfstandige naamwoorden, die eene zaak aanduiden, zeer gelijk staande aan het vorige naamwoord, als: *vingerling*, dat wel een vinger is, maar van eenen handschoen, *duimeling*, een gemaakte duim, een duim van eenen handschoen, *voeteling*, eene sok, een voet van eene kous. Andere zijn gegrond in het vorige naamwoord, als: *zilverling*, zilveren muntstuk. Men zet dezen uitgang achter bijvoegelijke naamwoor-

woorden, om, dus, zelfstandige naamwoorden te vormen, die de eigenschap van dat bijv. naamw. vertoonen, als: *vreemdeling*, *korteling*, klein hout, *vroegeling*, *spadeling*, *nieuweling*, *ouderling*. Achter telwoorden, als: *eerstelingg*, *tweeling*, *drieling*. Achter voorzetsels, als: *uterling*, voor *achterling*, *onderling*. Wijders voegt men dezen uitgang achter werkwoorden; en wel achter onzijdige werkwoorden, om, daardoor, naamwoorden te vormen, die de werkzaamheid, of verandering, welke door de werkwoorden vertoond wordt, uitdrukken, als: *aankomeling*, *afkomeling*, *sterveling*, *vlugteling*, *afstammeling*. Achter bedrijvende werkwoorden, wanneer de dus gevormde woorden het bedrijf zelf beteekenen, als: *zuigeling*, die zuigt, *boeteling*, die boete doet, *volgeling*, *bezetteling*. Wanneer zij in eenen lijdelijken zin staan, als: *troeteling*, die getroeteld wordt, *voedsterling*, die gevoed wordt, *banneling*, (*balling*), *gunsteling*, *lieveling*, *vertrouweling*, *doemeling*, die waardig is gedoemd te worden, *drenkeling*, *doopeling*, *tuchteling*, *zendeling*. Hierheen behooren ook *plotseling*, van *plotsen*, dat, door plotsen, veroorzaakt wordt, dat is onverwacht; *tappeling*, dat, als door aftapping, veroorzaakt wordt; *zonderling*, dat, door afzondering, ontstaat, dat is ongemeen. Naamwoorden, wijders, die dezen lijdelijken zin hebben, worden ook van deelwoorden gemaakt, als: *verschoveling*, *onderworpeling*, *verdreveling*, *overwonneling*, *verworpeling*, *inboreling*. Hierheen behoort ook *verheveling*, iets, dat, eigenlijk, opgeheven wordt. Sommige hebben eene dadelijke en lijdelijke beteekenis, als: *aannemeling*, die schielijk iets leeren kan, en die aangenomen wordt, *leereling*, die iets leert, en die onderwezen wordt. Eenige dezer woorden worden nooit, dan als zelfst. naamwoorden gebezigd, als: *stedeling*, *verschoveling*, *sterveling*, *vingerling*, enz. Andere zijn altoos bijvoegelijke naamwoorden, of bijwoorden, als: *zonderling*: *een zonderling geval — hij gedraagt zich zonderling*: — *onderling*, *mondeling*: *ik zal het u mondeling berigten — eene mondelinge boodschap*. Andere gebruikt men als bijwoorden alleen; wanneer zij dikwijls eene *s* achter zich hebben, als: *oulings*, *tappelings*, *plotselings*, *ijlings*, *blindelings*, *ruggelings*, *schrijdelings*, (*schrijlings*). En deze worden weder als bijvoegelijk

gebruikt: *een schrijdelingsche gang* — *een ruggelingsche sprong*. De zelfst. naamwoorden, op *ling* uitgaande, dulden het mannel. en vrouwelijke geslacht; naar mate zij van onderscheidene kunne verstaan worden. Zoo zijn mannel. en vrouwel. *stedeling*, *aankomeling*, *sterveling*, *vreemdeling*, *doopeling*, *vondeling* enz. Sommige nogtans, zijn mannel. alleen, als: *jongeling*, *bezetteling*, *schepeling*, *hoveling*, *ouderling*, *vloteling*, *krakeling*, *gieteling*, *voeteling*, *duimeling*, *grondeling*, *drieling*, voor gekloofd eiken hout, eene groote schotel en eenen zekeren roemer — *zilverling*. Eenige schijnen meest voor het vrouwel. geslacht te pleiten, als: *verheveling*, *korteling*, *kammeling*. Andere worden in het onz. geslacht zelfs gevonden, gelijk: *de* en *het jongeling*, *de* en *het vondeling*, *de* en *het zuigeling*. Eenige dezer naamwoorden vormen nieuwe naamwoorden, met den uitgang *schap*: *het* en *de ouderlingschap*; *de jongelingschap*, enz. Men kan, zoo men maar niet willekeurig te werk gaat, door dezen uitgang, nieuwe woorden vormen. Zoo deed Hooft, bij welken men *vrijeling*, *keurbendeling* enz. zal vinden. Zulke nieuwe woorden zijn *duisterling*, *verwezeling*, *opvoedeling*, *aanhangeling*, enz.

Deze uitgang is oud, en in alle duitsche tongvallen te vinden. Men kan deszelfs oudheid echter niet hooger brengen, dan tot de agtste, of negende eeuw. Hij wijst zoo veel aan, als den oorspronkelijken aard, of de afkomst van iets, en ziet veel meer op personen, dan op zaken. In het angelf. is *ling*, *lyng*, *imago*; dit behoort, zoo wel als ons *ling*, tot het oude *lingen*, *lang*, of *long*, *gelongen*, d. i. zich mede schikken, nevens voegen, of gelijkaardig toonen; van welken verledenen tijd wij nog *belang*, *gelang*, hebben. *Ling* is dan zooveel als iemand, of iets, van die soort, of daartoe betrekking hebbende.

LINGS, zie *ling*.

LINIAAL, z. n., o., *des liniaals*, of *van het liniaal*; meerv. *liniaals*, *linialen*. Onduitsch woord, eene platte strook houts, ook van ijzer of koper, om lijnen langs te trekken; uit het lat. *linea*, middeleeuw. *linearium*. Men bezigt het ook vrouwelijk.

LINIE, z. n., vr., *der*, of *van de linie*; meerv. *linien*. Ond. woord, beteekenende eene lijn, streep: *linien trekken*. Evennachtslijn, *wij waren de linie voorbij*. Eene

rij

rij ſoldaten: *de vijand brak door de linie heen.* Insgelijks ſchepen, in eene ſlagorde, naast elkander liggende. Van hier *een ſchip van linie*, dat ſtukken genoeg heeft, om mede in ſlagorde te vechten; een ſchip, dus, dat vijftig ſtukken en daarboven voert. Sterkte, om een gansch land te dekken: *hij heeft de linien in Braband bemagtigd.* Een geſlachtboom: *goederen vervallen aan hunne naaste erfgenaamen, in rechte, oft bijzijdighe lijni.* Hooft. Van het lat. *linea.*

LINK, z. n., vr., *der*, of *van de link*; meerv. *linken.* Een woord, dat weinig in gebruik is. Kil. verklaart het door ſtriem, blaauwe plek van eenen ſlag overgebleven, ſcheur, insnijding. Hoogvliet gebruikt het, in den eerſten zin: *het aangezicht bezet met roode linken.* Halma verklaart *linken* door teekens van eene keten, aan de leden. De Brune gebruikt het, in den zin van ſcheur: *de kleederen, daer eens een lincke inkomt.*

Het woord ſchijnt eenen klinkenden ſlag aanteduiden, en dus, met *klinken*, tot denzelfden wortel te behooren.

LINK, bijv. naamw. en bijw. Slinker, in tegenſtelling van regter. *De linke hand.* Het gebruik wil, thands, dat men *linker* zegge, en het met het volgende woord verbinde: *de linkerhand. Het linkerbeen. De linkervoet.* Van hier *linker*, *linkerd*, een fijne gast, die zijne linkerhand zoo goed als de regterhand kan gebruiken, *linkernij*, bij Brune voorkomende, in den zin van fijn bedrog.

Dit woord heeft, door onderſcheidene tongvallen, onderſcheidene veranderingen ondergaan. Hoogd. *link*, bij eenige zwab. Dichters *lingg*, Stryk. *lenk*, nederſ. *lunk*, deen. *ling.* Anderen ſtooten de neusletter weg, en ſpreken *locht.* Eenigen veranderen de keelletter in eene lipletter, als de Engelſchen *left*, in eenige oorden van ons land *lefter*, lat. *lævus*, gr. λαφος. In den Elſas verwerpt men keel- en lipletter, ſprekende *lätz*, *letz*, zw. *lätta.*

LINKS, bijw. Aan de linkerzijde: *dan gaat hij regts, dan links.* Zamenſt.: *linksom.*

LINKSCH, bijv. naamw. Dat tot de linkerzijde, of de linkerhand, behoort: *een linksch werkman*, die met de linkerhand zijn werk doet. *Linkſche treken*, guitenſtukken.

LINNEN, z. n., o., *des linnens*, of *van het linnen*; het meerv. *linnens* is van meer ſoorten gebruikelijk. Lijnwaad:

waad: *hij werckt op 't ingewand, gelijck de loog op 't linnen.* DE DECK. *Een koopman in linnen.* Dat van linnen gemaakt is: *het linnen nazien.* Van hier het onveranderlijke bijv. n. *linnen: linnen koufen.* Zamenst.: *linnenkas, linnenkist, linnenkooper, linnenkraam, linnennaald, het linnennaaijen*, een handwerk, *linnennaaister, linnenwever*, enz. Zie *lijn.*

LINT, z. n., o., *des lints*, of *van het lint*; meerv. *linten.* Een wollen, linnen, of zijden band, tot gebruik en fieraad: *gekeperd lint. Gebeeld lint. Met linten opgestrikt.* Verkleinw. *lintje.* Zamenst.: *lintmolen, linttouw*, lintwerkerstouw, *lintwerker, lintwever, lintweverij, lintworm*, om de gelijkheid van een lint zoo geheten.

Het komt van het ijsl. *linda*, binden. Het lat. *lentus*, dat zich buigen en binden laat, taai, schijnt hierheen ook te behooren.

LINZE, (ook *linzerd*), z. n., vr., *der*, of *van de linze*; meerv. *linzen.* Eene bekende peulvrucht: *een stuck ackers was vol linsen.* BYBELV. Van hier het onverbuigb. *linzen: linsen koockfel.* BYBELV. Uit het lat. *lens.* Zamenst.: *linzenboom.*

LINZENBOOM, z. n., m., *des linzenbooms*, of *van den linzenboom*; meerv. *linzenboomen.* Een heesterachtige boom, die gele bloemen draagt, en die zaad als linzen heeft.

LIP, z. n., vr., *der*, of *van de lip*; meerv. *lippen.* De bewegelijke, vleezige rand des monds aan menschen en dieren, die den ingang opent en fluit: *bijtende op de lip.* VOND. *Met de lippen proeven. De lippen toedoen. Ik heb nat noch droog over mijne lippen gehad*, nog niets gegeten of gedronken. *Ik had het woord al op de lippen. Ik zal dat op de lippen nemen*, dat weinigje uitdrinken, in de gemeenzame verkeering. *Hij laat de lip hangen*, hij pruilt. *Het zal nimmer weder over mijne lippen komen*, ik zal het altoos zwijgen. Van andere dingen: *de lippen eener wonde — der lijfmoeder.* In verdere figuur: *en heeft het dorp Maaslandssluijs op de Noorder lippe leggen.* HOOFT. Een stukje hout als eene lip: *eene verlorene lip*, eene uitstekende strook houts. Zamenstell.: *diklip, hanglip*, enz. Verkleinw. *lipje: lieve lipjes.* HOOFT.

Lip, WILLER. *leffa*, bij andere opperd. Schrijvers, *gleif, glef*, hoogd. *lippe* en *lefze*, nederf., deen., angelf.

gelf. *lippe*, eng. *lip*, zw. *läpp*, wall. *lap*, *lipp*, wend. *lippia*, perf. *lab*, lat. *labium*. De weeke, bewegelijke, afhangende gefteldheid is, zeker, de eerfte beteekenis. Zie *lab* en *leb*.

LIS, (*lits*, *lus*, *luts*), z. n., vr., *der*, of *van de lis*; meerv. *lisfen*. Verkleinw. *lisje*. Een gedraaid fnoer of lint, tot een oog gemaakt, om daarin iets vast te maken: *hij heeft geene lis op den hoed. Een kleed met gouden lisfen*. Zamenft.: *ftriklis*. — *Liskoord*. ADELUNG brengt het tot den wortel *lijst*. Waarfchijnelijker behoort het tot het fr. *lice*, *lifière*, van het lat. *licium*.

LISCH, (*lis*, *lies*), z. n., o., *van het lisch*; meerv. *lisfchen* (*liezen*). Zeker gewas, met fchoone bloemen: *in het flibb'rig waterlis*. M. L. TYDW. *Het ritfelen van 't lisch*. VOND. *Het dal, dat vol liezen ftaat*. HOOFT. Zamenft.: *lischbloem*, *lischwortel*.

LISPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lispelde*, *heb gelispeld*. Een voorddur. werkw. van *lispen*. Lispend fpreken. Het is de natuurelijke klank van datgeen, welk dit woord uitdrukt; zoo is ook het gr. ψελλιζειν. In den verhevenen fchrijfftijl gebruikt men dit woord van eenen zacht ruifenden wind, wanneer hij het loof beweegt: *een lispelend windje*. Ook van datgene, welk hij fpelend aanraakt: *lispelende bladen*. Eng. *to whisper*.

LISPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lispte*, *heb gelispt*. Dit werkw. drukt uit een ongemak onder het fpreken, veroorzaakt door eene te lange en dikke tong, die, daarom, te dikwerf aan de tanden ftoot, en eene valfche en zwakke *s* uitbrengt: *hij lispt met de tong*. Van hier *lisper*, *lisping*, *lispfter*. Zamenft.: *lisptong*. Een woord, van den klank gevormd, hoogd. *lispen*, *lispeln*, zw. *lispa*, deen. *lespe*, angelf. *wlisp*, nederf. *wispeln*, eng. *to lisp*. Bij ARISTOPH. vindt men reeds λισπη γλωσση, *eene lispende tong*.

LISSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik liste*, *heb gelist*. Lisfen aan iets zetten: *kant lisfen*.

LIST, z. n., vr., *der*, of *van de list*; meerv. *listen*. Een woord, dat van zijne eerfte beteekenis, thands, veel verloren heeft. Eertijds, beteekende het eene kunst of vaardigheid, om iets, op eene verborgene wijs, te verrigten. Zoo komt *list*, *listi* en *liste*, federt de tijden van KERO, bij alle oude opperd. Schrijvers, dikwijls voor; niet zelden ook voor wetenfchap. KERO

 noemt

noemt eenen kunstenaar *listar*, WILLER. *listmester*. In het ijsl. heet de zangkunst *saunglist*, Gods alwetendheid, *Gotes list*. Thands, verstaan wij er door eene vaardigheid, om zich, ter verkrijging van zijne oogmerken, van middelen te bedienen, die voor anderen verborgen zijn; zonder meerv.: *met een vriendelijke list*. HOOGVL. Het middel zelf; met een meerv.: *op listen bedachtzijn*. Men neemt het ook voor arglist: *men leg te werke dan de lagen en de list*. HOOFT. Van hier *listig*, *listigheid*, *listiglijk*. Men is het over de afstamming niet eens. De waarschijnelijkste gissing is die van FRISCH, die het van het hoogd. *lauschen*, eertijds *losen*, gr. λευσσειν, scherp en naauwkeurig toezien, afleidt.

LITS, zie *lis*.

LITTEL, zie *lüttel*.

LIVEREI, z. n., vr., *der*, of *van de liverei*; meerv. *livereijen*. Knechtskleeding, inzoover elke heer zijne bedienden dezelve, naar de kleur van zijn wapenveld, of anderzins, laat dragen: *liverei dragen*. *Gij voert de livereij*. VOND. Fig., in den verhevenen stijl: *terwijl alles nog in de liverei van den winter gekleed is*. KRIEGER. Sommigen gebruiken het onz. geslacht: *Godts Leger, in 't gewit livrei van 't overwinnend Lam gestooken*. M. L. TYDW. *Het levrei der deugd*. SELS. Zamenstell.: *livereibediende*, *livereilint*, *livereirok*, *livereivolk*. Men is het niet eens geweest in de spelling en afleiding van dit woord. Men spelde *liverei*, *leverei*, *lieverei*, *lieverij*. Zij, die voor *lieverij* waren, hielden het voor een duitsch grondwoord, van *lieven* afkomstig, als beteekende het een teeken, welk iemand draagt, uit liefde tot eenen persoon, of eene partij. Dan, daar wij, met de weelde, vele woorden van de Franschen ontleend hebben, is het buiten kijf, dat het een woord met eenen klemstaartigen basterduitgang is, van het fr. *livrée*. Trouwens, de walsche uitgang *ée* is bij ons *ei*. Dit *livrée* is uit het middeleeuw. *liberata*: *liberatas dixere id genus vestium, quod annuatim die solemni eas liberarent suis*. HAUTESER. *Liberata* was, namelijk, een kleed, dat Koningen en voorname personen aan hunne dienaars gaven, op het Kersfeest en den dag van Maria's hemelvaart, in het fr. *livrée du Noël et de la miaoût*, ital. *livrea*. Dit *liberata*, *liberatio*, *liberare* is ons woord *leveren*, geven. Zie dit woord. Dan, even daarom wil DE HAAS, dat men *liverei*

rei fpelle, omdat het van *leveren* afdaalt; en hij beroept zich op PLANTYN, die *eene leverei houts* door *une livrée de buches* vertaalt. Doch ons *liverei* komt, meer onmiddellijk, van *livrée*, en niet van *leveren*; en, fchoon een franschman *une livrée de buches*, *de pain*, *de vin & de viande* enz. zegt, duldt onze taal niet *leverei*, maar, willen wij een woord vormen, *leverij van hout*, *brood* enz., dat is *levering*.

LOB, (*lub*), z. n., vr., *der*, of *van de lob*; meerv. *lobben*. Eene flappe, nederhangende halskraag; ook eene handlob. Van hier *lobbig*, dat ruim en flap hangt. Zamenft.: *lobman*, fpaanfche dukaton Zie *kraagman*. — *Loboor*, een hond of varken, met breede, hangende ooren, fig., een plompe jongen, *lobbes*, in de gemeene taal, *loboorig*, *loboorigheid*. Uit eenen ftamwortel met *lap*, *leb*, *lip*, wegens de flappe, afhangende gefteldheid.

LOBBEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik lobberde*, *heb gelobberd*. Een woord, dat deels van den klank gevormd is, deels eene flappe beweging uitdrukt; met *lob* uit eene bron. Men gebruikt het voor waden, heen en weder trantelen, in eenig vocht: *op wiens oever nijmfen lobbren barrevoets*. VOND. *Zoo dra de hinde quam en lobberde in dit wedt*. VOND. *Zoo lang als de fpaanfchen, tot de knie toe, door 't water lobberden*. HOOFT.

LOBBERIG, bijv. n. en bijw., *lobberiger*, *lobberigst*. Dit zegt men van nat, of van fpijs, die met vocht opgezet wordt, die wat dik is en als trilt: *lobberig nat*. *Lobberige erwten*.

LOCH, z. n., o., *des lochs*, of *van het loch*; meerv. *logchen*. Gat, opening, hetzelfde als *lok*. De fchippers gebruiken het: *kruip door dat loch*. Het zamengeft. *lochgat*, waardoor het vuile water loopt. Voor den mond eener rivier: *twee fcheepen koomen tot dit logh inftreeven*. HOOFT. Een gat in den grond, de opening van een hol: *alom is 't dicht*, *waar ik het loch te vinden meen*. HOOFT. De holte der oogen: *zij fteekt de duimen in het loch*. VOND. Eene bres: *de Italianen rukten door 't logh in*. HOOFT. *Eer vullen wij het loch der bres met onfe lijken*. LE FR. V. BERKH. Eene nederlaag: *en maeckt een vreeslijck loch in zoo veel ijfre koppen*. VOND. Verkleinw. *logchje* bij HOOFT.

LOCHENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lochende*, *heb gelo-*

lochend. Sterk ontkennen: *iets lochenen*. Het tegendeel van iets aanduiden, miskennen: *mids de uitwendighe gedaante haar innerlijke leelijkheit niet looghende*. Hooft. Van hier *lochenaar*, *lochenbaar*, *lochening*. Zamenst.: *godlochenaar*. Van *logen*.

LOCHS, *locht*, *lucht*, zie *losch*.

LODDER, z. n., m., *des lodders*, of *van den lodder*; meerv. *lodders*. De eerste beteekenis van dit woord schijnt die van eene snelle en ligte beweging te zijn, uit eene bron met *leuteren*, hoogd. *lodern*. Van hier is het overgegaan tot het denkbeeld van weelderige dartelheid, als men zich, uit geile drift, niet stil houden kan; als oogen en het geheele ligchaam in beweging zijn. Bij K. van Mander komt het voor, in den zin van eenen dartelen wellusteling: *soo wilt vermijden den lodder*. Bij Kil. *scurra*, *homo venerius*. De Hoogduitschen hebben *lotterbube*, *lodderboeve*, bij Kil., *lodderboef*, bij J. d. Deck. In sommige oorden van Nederland, scheldt men een slechthoofd, eenen bedrieger, voor *loeder* uit. Misschien, is dat hetzelfde woord. De Hoogd. noemen een liederlijk leven *luder*. Het geldersche *loederd*, voor iemand, die slordig op zijne kleeding is, schijnt tot *slodderen*, *slodderen* te behooren. Wij gebruiken het, meest, in eenen zachteren zin, voor iemand, die, uit minnebrand, vriendelijk lonkt. Van hier het zamengest. *loddergezigt*, *lodderoog*, *lodderoogen*, lonken, *lodderoogig*, *lodderzoet*, bij Hooft. Voords, *lodderig*, vriendelijk lonkend:

Een andre zag de blijdschap aan
Met gulle en loddrige oogjes. Smits.

Wijders, *lodderlijk*, iemand, die, in de beweging van oogen en ligchaam, zijne minnedrift, met teederheid, toont. Van hier bij Vond., *het lodderlijcke volck*. Dat daarin gegrond is:

Deez' wakker' oogen blij,
Verleeren zullen zij,
Hunn' lodderlijke treeken. Hooft.

Die met u soet gelaet en lodderlijk gesicht,
Een droeve ziel geneest. J. Cats.

LODDEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik lodderde*, *heb gelodderd*. Zich, uit teederheid en drift, bewegen:

Kraele lippen, *die staech douwen*,
G'lijck de lentens morghen doet,
Lodd'ren staech in Nectars zoet. Rodenb.

In

In het bed lodderen, in het bed blijven, zich daar, uit eene soort van drift, gestadig en zachtelijk bewegen; van hier bij KIL. en PLANT. *lodderbed*. *Lodderende in de eerste zomerzonne*. DE BRUNE. *De snuivende zwaen, al lodderende op de lieve baerkens des Amstels*. RODENB. *Staag lui en ledig ligt en loddert in de zon*. J. DE DECK.

LODDERIG, zie *lodder*.

LODZIG, bijv. n. en bijw., *lodziger*, *lodzigst*, bij HOOFT voorkomende: *lodzigh glijen in zorgen zonder eindt*. Misschien, in den zin van afkeerig, onwillig, eng. *loath*, *loathsome*.

LOEF, z. n., vr., *der*, of *van de loef*; het meerv. is buiten gebruik. De windzijde van het schip, in tegenstelling van de lijzijde: *het schip had de loef van de blaauwe vlag*, had den bovenwind. *En quam alzoo eens loefs tot de vecht inzeilen*. HOOFT. Van hier de spreekwijzen: *iemand de loef afwinnen*, *afknijpen*, *afsteken*, den bovenwind van een ander schip krijgen. Fig., *iemand de loef afsteken*, hem te boven gaan. *Om de loef van 's vijants heir te krijgen*. VOND. *Loef houden*, wel bij den wind zeilen. Zamenst.: *loefgierig*, schip, dat te veel aanloeft, *loefhout*, roeipen, dol, bit, *loefwaart*: *te loefwaart (te loever) aanzeilen*.

LOEG, z. n., o., *des loegs*, of *van het loeg*; meerv. *loegen*. Bij KIL. *loogh*. Zoo noemt men, in Drenthe en Groningerl., een dorp. Het komt zeker, uit eene bron, met het lat. *locus*, eene plaats.

LOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loegde*, *heb geloegd*; In orde plaatsen, schikken, bij lagen op elkander vlijen: *turf loegen* is, in Groningen, dat in Holland *stouwen*, *platten* is. Van hier *loeger*, *loegster*, stouwster. Bij KIL. is het *loghen*; bij wien *heij loghen* verklaard wordt, door *componere foenum in metam*, hooi in oppers zetten. In het angelf. is het *logian*, waarmede het lat. *locare* overeenkomt.

LOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik loeide*, *heb geloeid*. Dit woord drukt het naturelijke geluid van ossen en koeijen uit: *loeyt de osse bij sijn voeder?* BYBELV. Oneig., wordt het ook van andere onderwerpen gezegd: *hij boet al brullende van pijn*, *voor 't loeijen van mijn driften*. M. L. TYDW. *Terwijl de gront noch loeit*. MOON.

Loeijen, nederf. *leuen*, eng. *to low*, angelf. *hlewan*. Zie *leeuw*.

LOENIE, z. n., vr., *der*, of *van de loenie*; meerv. *loenies*.

nies. Een kalfsbout met het lendenſtuk vereenigd. In Gron. hoort men dit woord veel. Bij KIL. *loenie*, *longie*, fr. *longe.* Met *lende* uit eene bron.

LOENSCH, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Eenigzins ſcheel: *een loensch gezigt. Hij ziet loensch. Iemand loensch aankijken.* Het woord drukt, eigenlijk, eene zijdelingſche rigting van de oogen aan, meer met opzet, dan uit gebrek, geſchiedende. Voords, gebruikt men het ook voor ſcheel, doch in eene mindere maat. Het woord ſchijnt uit eene bron, met het hoogd. *laune*, te komen, dat, eigenlijk, de gelaatstrekken, de tronie aanduidt, bij ULPHIL. *lynne.* Bij de Zwed. heet *lund* het gezigt. *Lunen* is, in het nederſ., zuur zien, en *lunsk* iemand, die er ſchalkachtig uitziet, door zijne oogen ſchuins naar de hoeken te trekken.

LOER, z. n., m., *des loers*, of *van den loer*; meerv. *loeren.* Een plomperd, een botterik: *wat ſchaedde ons toen het dol rumoer van aexters, ezels, en van loeren?* HOOGST. Een ruuw mensch, die iemand ruuw en wreed behandelt: *gevallen in handen van loeren, die hem neuz en ooren affneeden.* HOOFT. Van hier het in de dagelijkſche taal gebruikelijk *loeris: hij is een regte, een groote loeris.* Fr. *lourd*, *lourdant.*

LOER, z. n., m., *des loers*, of *van den loer*; zonder meerv. De daad van loeren: *op den loer liggen.* Bij RODENB. *in loer liggen.*

LOEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik loerde*, *heb geloerd.* Onz. met *hebben*; ſcherp op iets zien: *ſo ick aen mijnes naestens deure geloert hebbe.* BYBELV. Bijzonder, met oogmerk en begeerte, om iets te bemagtigen: *de leeuw loert op zijnen roof.* Bedotten, bedriegen; in eenen bedrijvenden zin: *list, om Oranje en Egmond te loeren.* HOOFT. Van hier *loering.* BYBELV. Zamenſt.: *loerhuisje*, *loerman*, afgenomene kaas, lapkaas, *loermoorder*, bij HOOFT voorkomende, in denzelfden zin als bij de Duitſchers *meuchelmörder*, die op iemands leven loert, die iemand met list en op eene verraderlijke wijs van kant maakt — *loerplaats.* KIL. heeft ook *loeroogen*, dat bij SPIEG. insgelijks voorkomt: *die loeroogt op de ſchauw* —, *loervogel*, enz. *Omloeren* komt bij ANTONID. voor: *omloerende, gelijk een arend*, enz.

Loeren, hoogd. *lauern*, nederſ. *luren*, *gluren*, deen. *lure*, zw. *lura*, eng. *to leer* en *lurk*, ijsl. *hlera.*

LOE-

LOEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik loefde*, *heb geloefd.* Zeemanswoord. Tegen den wind inkrimpen. Zie *loef.*

LOF, zie *loof.*

LOF, z. n., m. en o., *des lofs*, of *van den* — *het lof*; zonder meerv. Roem, eer: *lof behalen. En zingen zijn' onsterfelijken lof.* HOOGVL. *Lage rust braveert den lof.* POOT. *Iemands lof verhalen*, *melden*, *uitgalmen*, *verbreiden. Eigene lof stinkt. Vlekken in zijnen lof.* G. BRANDT. *Naar waren lof jagen.* HOOFT. *God lof!* eene wijs van spreken, beteekenende zoo veel als: God zij geloofd en gedankt: *Maer nu*, *God lof!* VOND. *Het lof eener goede vrouwe.* HOOFT. *In 't lof van Herkules.* DE DECK. en WESTERBAAN. In de overzetting van den BIJBEL, wordt het mannel. geslacht alleen gevonden, welk geslacht ook thands, het gebruikelijkste is. Van hier *loflijk* (*loffelijk*) *loflijkheid.* Bij RODENB. *lofbaar.* Zamenstell.: *lofbazuin*, *lofdicht*, *lofgalm*, *lofgerucht*, *lofgesprek*, *lofgezang*, *lofgierig*, *lofgierigheid*, *loflied*, *lofoffer*, *lofpsalm*, *lofrede*, *lofrustig*, bij HOOFT, *lofspraak*, *lofspreken*, *loftitel*, *loftuiten*, vleijen, *loftuiterij*, *loftuiting*, *lofwaard*, bij POOT, *lofwaardig*, *lofwaardiglijk*, *lofzang*, *lofzanger*, *lofzegger*, *lofzingen*, in de BYBELV.

Lof, hoogd. *lob*, OTFRID. *lob*, KERO *lob*, nederf. *love*, *lof*, angelf. *lofe*, deen. *lov*, zw. *lof*, pool. *chluba*, eng. *laud*, dat met het lat. *laus*, *laudis* overeenkomt.

LOFTE, z. n., vr., *der*, of *van de lofte*; meerv. *loften.* Belofte, een reeds verouderd woord. Bij KIL. vindt men het. Oudtijds zeide men: *loft doen*, voor beloven.

LOFTENIS, z. n., vr., *der*, of *van de loftenis*; meerv. *loftenissen.* Belofte, reeds verouderd: *dat hij zijn loftenis bevoorwaardt had.* HOOFT.

LOFTOGT, z. n., m., *des loftogts*, of *van den loftogt*; meerv. *loftogten.* Reeds verouderd. Van *lof*, voor *verlof*, en *togt.* Verlof aan eenen misdadiger, dat men hem, op zijne reis, welke hij heen en weêr doen wilde tot den zoen, niet zoude aangrijpen.

LOG, verouderd zelfst. naamw., weleer gebruikelijk voor logen: *zij weten van logh nochte bedrogh.* VOND. *Vol logh*, *bedrogh en gal.* VOND.

LOG, bijv. n. en bijw., *logger*, *logst.* Dat zich, uit zwaarte, niet gemakkelijk bewegen laat: *het log gevaart*

der bergen. Psalmb. *Veracht den loggen ploeg.* Poot. Dat, om zijne grove deelen, niet zeer vlug is: *dan zal het logge lijf, vergeestlijkt naar zijn aart* enz. M. L. Tydw. Zwaar: *met logge mookers kneuzen.* Hooft. *Logh als loodt.* Hooft. Langzaam, traag: *hoe dat zij logger zinkt.* Hooft. *Een log mensch. Al is mijn dichtgeest log.* Smits. Van hier *logheid.* Zamenstell.: *loggat*, een onbezeild schip.

LOGCHEM, z. n., m., *des logchems*, of *van den logchem*; zonder meerv. Eene dompige vlam, eene vlam, die veel kwalm maakt. In Groningen hoort men dit woord. Kil. heeft *lochene*, *loechene*, *flamma*, *flammula.* Bij Ker. heet *lauga* vlam, bij Notk. *loug*, Ulphil. *lauh*, ijsl. *log*, gr. φλοξ. Zie *loog.*

LOGEN, (*leugen*) z. n., vr., *der*, of *van de logen*; meerv. *logens*, *logenen.* Onwaarheid: *dat waarheit met de logen vermengt.* Hoogvliet. *Eene stoute logen. Logens stofferen. Logens verzinnen — uitstrooijen. Eene opgeraapte logen.* Van hier *logenaar*, (*leugenaar*) *logenaarster*, *logenachtig*, *logenachtigheid.* Zamenstell.: *logensmid*, of *logensmeder*, *logentaal*, *logentijding*, *logenverdichtsel*, *logenvertelling*, *logentap*, logensmeder, *logenzak*, een groot logenaar.

LOGENSTRAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik logenstrafte, heb gelogenstraft. Iemand logenstraffen*, hem op eene begane logen betrappen, en, daardoor, tot zwijgen brengen.

LOGGER, z. n., m., *des loggers*, of *van den logger*; meerv. *loggers.* Eene soort van fransch vaartuig, met eenen platten bodem.

LOK, z. n., o., *des loks*, of *van het lok*; meerv. *lokken.* Eene opening, een gat; het zelfde als *loch*, bij Kil. ook *lock.* Het verkleinw. *lokje* heet, in Noordholl. en Friesland, een diep schoteltje, in Groningen *dobbeliertje* genaamd.

LOK, z. n., vr., *der*, of *van de lok*; meerv. *lokken.* Tot eene krul vereenigd haar, haarlok: *zij loont u met haer ruige lok.* Vond. *Als een Eutelides in zedige rievier zijn blonde lokken zag.* De Deck.

Lok, Otfrid. *loke*, *loco*, Willer. *locca*, eng. *lock*, hoogd. *locke*, deen. *lok*, zw. *lock*, ijsl. *flock*, waarmede het gr. πλοκος, πλεκειν, en het lat. *plicare* overeenkomen.

LOKEN, zie *luiken.*

LOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lokte, heb gelokt.* Dit woord drukt, eigenlijk, een geluid uit, waarmede dieren elkander roepen; ook waarmede menschen dieren tot zich doen naderen: *de haan lokt de hennen. Eenen hond lokken.* Voords, door spijs in zijne magt pogen te krijgen: *eenen vogel in het net lokken.* Door vriendelijkheid overhalen: *ik salse locken, ende ik sal na haer herte spreken.* BYBELV. Oneig.: *thans lokte 't weer, met vriendelijke stralen, de rijksprinses* enz. POOT. Door list: *iemand aan zijne zijde lokken.* Van hier *lokker, lokkig,* bij RODENB., *lokking, loksel.* Zamenst.: *lokaas, lokazen,* met aas lokken, *lokbrood,* (*lokkebrood*) *lokduif, lokeend, lokfluitje, lokgeld, lokgift, lokmees, loktrek,* meerv. *loktreken,* bij HOOFT, — *lokvink, lokvogel, lokwoord.*

LOLLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lolde, heb gelold.* Grollen, krollen, maauwen: *de kat doet niets dan lollen.* Slecht zingen: *hij lolt als een monnik.* Van hier *lolling.* Het woord is van den klank gevormd, en schijnt, in zijne eerste beteekenis, een ongeregeld geluid maken aangeduid te hebben. En deze beteekenis behoudt dit woord nog door de vier klinkers heen, als: *lallen, lellen, lollen, lullen.* CAMPH. heeft: *en bij den dranck de sechers hooren lallen. Lollen* is, bij KIL., ook zich boven eene stoof warmen. Van hier het zamengest. *lollepot,* een vuurpot, eene vuurtest.

LOMBARD, (*lomberd, lommerd*), z. n., m., *des lombards,* of *van den lombard;* meerv. *lombards, lombarden.* Eene bank van leening: *zijn goed staat in den lombard. In den lombard zetten. Uit den lombard lossen. Daar gaat men in den lombard,* daar moet men alles duur betalen. Van hier het werkw. *lombarden,* woekeren. Zamenst.: *lombardbriefje, lombardhouder, lombardier, lombardvrouw.* In de dertiende eeuw, hadden zich eenige kooplieden, uit Italie, naar Frankrijk en ons Vaderland begeven, met oogmerk, om, tegen zware renten, op onroerende en, vooral, roerende goederen, geld te schieten. In de schriften van dien tijd, werden zij genaamd *cawarsini, coarsini, coarcini,* zijnde, eigenlijk, de geslachtnaam van eenen dier eerste italiaansche handelaars. In de 14 en 15 eeuw heten zij, gemeenelijk, *lombarden,* omdat de meesten uit Lombardije waren. In het jaar 1327 bewoonden

zij,

zij, te Schiedam, een *steenen* huis, dat, in die tijden, iets ongemeens was. Van hier, dat een openbaar gebouw, waar men, op tilbaar goed, geld schiet, den naam van *lombard* behouden heeft.

LOMBARDIJE, z. n., o., *van Lombardije*; zonder meerv. Zekere landstreek in Italie. Van hier *lombardijer*, *lombardsch*: *lombardsche boonen*.

LOMBEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik lomberde*, *heb gelomberd*. Zeker kaartspel, dat door drie personen gespeeld wordt. Wanneer vier personen dit spel spelen, dan wordt het met den fr. naam *quadrille* bestempeld. Van hier *lomber*: *wie is lomber?* Zamenst.: *lomberdoos*, *lombergezelschap*, *lomberkaart*, *lomberspel*, *lombertafel*. Dit vreemde woord is, door het daarmede bedoelde spel, zoo gemeenzaam onder ons geworden, dat het bijkans zijn burgerregt verkregen heeft. Gemeenelijk zegt men *omberen*, als van het fr. *ombre*, schaduw; doch het is moeijelijk, in deze schaduw den grond der beteekenis dezes woords te vinden. Waarschijnelijker is het, dat het tot het sp. *l'hombre*, d. i. man, behoore; en dus zou lomberspel, eigenlijk, zooveel als mannenspel zijn.

LOMMER, z. n., vr., *der*, of *van de lommer*; zonder meerv. Het verkleinw. *lommertje*; *lommerken* bij RODENB. Schaduw: *in de lommer van eene spelonck*. VOND. Meest wordt het woord genomen voor schaduw van bosschen, hoven, boomen, wandeldreven, bladen, enz.: *in koele lommer*. *Om in de naaste lommer hem t'onderhouden*. HOOGVL. *Kreupelboschjes! bedekt dit geheim onder uwe lommer*. M. L. TYDW. Oneig., voor bescherming: *eene schuilplaets in de lommer van Uwe Eds. naem*. POOT. *Dies ick vertrouwe*, *dat dit wercxken ghenieten zal een ghebedelt lommerken*. RODENB. Voor het vrouwel geslacht, dat alleen natevolgen is, vindt men ook het onz.: *een eik*, *die met zijn bevend lommer eene valei beschaduwt* — *door het lommer der struiken*. SEIS. Van hier *lommerachtig*. Zamenstell.: *lommerlust*, *lommerrijk*. Het woord schijnt uit het fr. *ombre*, *l'ombre*, lat. *umbra*, ontstaan te zijn.

LOMMEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik lommerde*, *heb gelommerd*. In de lommer zitten. Dit woord begint reeds te verouden.

LOMP, bijv. n. en bijw., *lomper*, *lompst*. Plomp, niet net van gedaante en leest: *een lomp stuk*. In eenige oorden

len van ons Vaderland heeft het den zin van groot: *een lomp paard*, dat is een groot paard, dat zelfs fraai van leest kan zijn. Onbeschoft: *van dien lompen karel verwacht men zulks.* Slecht, moeijelijk: *een lomp geval.* In de dagelijksche taal, gebruikt men het, om eene verachtelijke gesteldheid aanteduiden: *hij is een lompe hond*, enz. Van hier *lomperd*, *lompheid*, *lompigheid*, *lompelijk*: *op de krachten zijns lichaams lompelijk fors.* HOOFT. Het behoort tot den wortel van *klomp*.

LOMP, z. n., vr., *der*, of *van de lomp*; meerv. *lompen.* Een versletene lap, eene oude vod: *hij wint zijnen kost met lompen opte koopen. Men maakt papier van lompen. Lompen scheuren.* Een versleten kleed: *'t belemmerende kleedt, der aardtsche leden lomp, uitschuddende.* HOOFT. Zamenstell.: *lompenkramer.* Het behoort, met *lap*, tot eene bron.

LONDEN, z. n., o., *Londens*, of *van Londen*; zonder meerv. Eene bekende hoofdstad. Van hier *londenaar*, *londensch.*

LONG, z. n., vr., *der*, of *van de long*; meerv. *longen.* Een inwendig deel van het ligchaam van mensch en dier, dienende tot ademhaling: *eene ruime long. Geen toegenepen long kan sterker naar den aassem hijgen.* M. L. TYDW. *Tot in de long.* HOOGVL. *De hijzop ontsluit de long.* VOND. *Long en lever uitspugen*, hevig braken. Dichterlijk past men het ook op andere dingen toe: *de felle Hekla spuwt haer verzengde long bij groote brokken uit.* ANTONID. Voor *long* heeft KIL ook *longher.* Zoo vindt men het insgelijks bij KAR. v. MAND.: *lever en longer werd wel gebraden.* Zamenstell.: *longader*, *longekruid* (*longerkruid*) *longpijp*, *longvuur*, *longziekte*, *longzucht*, *longzuchtig.*

RAB. MAUR. *lungun*, hoogd. *lunge*, opperd. *lungel*, deen. en nederf. *lunge*, angelf. *lungena*, eng. *lungs*, zw. en ijsl. *lunga*, ital. *lonza.* ADEL. brengt het tot eenen wortel met *lomp*, een lap.

LONK, z n., m., *des lonks*, of *van den lonk*; meerv. *lonken.* Vriendelijke oogwenk, wanneer het oog een weinig op zijde getrokken wordt, met vernaauwing van de oogleden: *ik ken uw' zoeten lonk.* POOT. *Ghij had me met een' lonk bekoort.* VOND. *Iemand eenen lonk toewerpen.* Dichters schrijven het anderen dingen ook toe:

Zonne, werp den volck' den minsten lonck niet toe. De Deck. *Goddelijke lonken der zachtmoedigheid.* Sels. Anderen gebruiken het vrouwel.: *zij stelde er bij een lieven lach, en looze lonk.* Hooft. *Door eene lonk van haar gezigt.* M. L. Tydw. Dit volgt Halma. Het manl. schijnt, echter, de voorkeur te verdienen. Verkleinw. *lonkje.* Het is, zeker, uit eene bron, met *loensch.* Zie dit woord.

LONKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lonkte, heb gelonkt.* Eenen lonk toewerpen: *ende gaen met uijgestreckten halse, en de loncken met de oogen.* Bybelv. *Lonkende schilderijen van bedriegelijke verlustigingen.* Sels. *Ik zagh, o zoet gezicht! uw lieflijke oogjes lonken.* Poot. Ook neemt men het voor een gebrek der oogen, in den zin van loensch zien: *die juffer lonkt wat.* Van hier *lonkaard, lonker,* die lonkt; dichterlijk het oog: *als d'eedle straelen, die gij uit uw heldre lonkers schiet.* Poot. — *Lonking, lonkster.*

LONT, z. n., vr., *der,* of *van de lont;* meerv. *lonten.* Touw, dat, eenmaal vuur gevat hebbende, voordglimt, en bestemd is, om andere dingen aantesteken: *met de bernende londt in de handt.* Hooft. *De lont afpassen. De lont op den haan zetten. De lont uitdooven — afblazen. Met de brandende lonten bij de stukken staan,* gereed zijn, om het gevecht te beginnen. Het gevaar bemerken, onraad vernemen, noemt men *lont ruiken.* Zamenstell: *lontstok. Liefdelont,* bij Gesch. Misschien, uit eene bron, met *lomp.* Bij Kil. is *lompe* voor *lonte.*

LOOD, z. n., o., *des loods,* of *van het lood;* meerv. *looden.* Een bekend zwaar metaal; zonder meerv.: *lood gieten — smelten. Zoo zwaar als lood.* Zwaarte: *hij heeft lood in den aars,* hij weegt zeer zwaar. Dat van lood gemaakt is; met een meerv, als een looden merk aan lakens enz.: *het lood is geschonden.* Dieplood: *toen op 't bevel des schippers het loot geworpen was.* Bogaart. Paslood: *die muur staat wel in het lood.* Een looden kogel: *hoewel hem een loodt zwaarlijk in de lenden quetste.* Hooft. *Vogels, neergetogen met een loot.* Poot. *Iemand een lood schenken,* hem met het lood treffen. *Hij heeft het lood al in de billen,* hij heeft het spek al weg. Een gewigt aan een uurwerk: *de looden opwinden.* Een twee en dertigste deel van een pond: *zeven lood zijde.*

Ver-

Verkleinw. *loodje*, een ſtukje gemerkt lood: *een loodje voor den postwagen — den ſchouwburg — de kajuit. Hij moet het loodje ſchieten*, hij moet in het verſchot zijn. — *Het loodje leggen*, ſchade lijden. *Ik zal er nog een loodje opleggen*, ik zal de zaak nog meer bezwaren. Van hier *loodachtig*, *loodig*, zwaar. Zamenſtell.: *dieplood*, *meetlood*, *paslood*, *peillood*, *potlood*, *ſchietlood*, *ſtaallood*, *werplood*, *zinklood*. — *Loodgieter*, *loodgieterij*, *loodlepel*, *loodlijn*, lijn, die aan het dieplood vast is, *loodmetaal*, *loodmijn*, *loodregt*, *loodſchuim*, *loodverw*, *loodverwig*, *loodwit*, *loodwitmaker*, *loodwitmakerij*. Het woord ſchijnt, oorſpronglijk, zwaar te beduiden, en tot *laden*, *last* te behooren. Elke last, zwaarte, heet, in het eng., *load*.

LOODEN, onverb. bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van lood gemaakt: *eene looden tabaksdoos. Iemand met looden ſchoenen nagaan*, hem langzaam volgen, op zijne daden naauwkeurig acht geven, om hem te betrappen. Oneig., traag: *zou dit een' looden geest geen luchten trek doen krijgen?* Poot. Dat ons traag maakt: *zij zullen wis den looden wanlust mindren.* Poot. Hooft bezigt het, in den zin van loodverwig: *zij deed het helder blank, met loode doofheidt bleeken.*

LOODEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik loodde, heb gelood.* Bedr., looden aanſlaan: *die lakens moeten nog gelood worden.* Van hier het zamengeſt. *loodhal*, (*looihal*), de plaats, waar de looden aan de lakens, enz. geſlagen worden. In het lood zetten: *glazen looden.* Onz., met *hebben*; het dieplood werpen: *vinnig wierd achter op 't looden gepast.* Bogaert.

LOODS, (*loots*) z. n., m., *van den loods*; meerv. *loodſen*. Iemand, die kundig is in de gronden, voor den mond eener haven of rivier, en ſchepen behouden binnen en buiten brengt; waartoe hij zich van een dieplood bedient: *een engelſchen loots omtrent acht uuren bekomen hebbende.* Bogaert. Zamenſtell.: *binnenloods*, *buitenloods.* — *Loodsman*, *loodsmansboot*, *loodsmanswater*, dat den loods alleen bekend is.

LOODS, z. n., v., *der*, of *van de loods*; meerv. *loodzen.* Planken hut: *hij maakt een leege loots.* Hooft. Uit het fr. *loge*.

LOODSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loodſte, heb geloodst.*

Door hulp van eenen loods, in-of uitbrengen: *een schip binnen loodsen.*

LOOF (*lof*), z. n., in de spreekwijs gebruikelijk: *te loof en te bod komen*, in beding komen. Van *loven*, op prijs zetten.

LOOF, bijv. n. en bijw., *loover*, *loofst*. Mat, moede: *zijn loove ziel gaat glippen.* POOT. *Hun love leden.* HOOFT. *Ik ben zoo loof door alle mijne leden.* HUIGH. zegt: *'k schick, je waert loof etrede*, d. i.: ik denk, je waart moê gegaan, (gij waart moede gegaan). Uit kragt der afleiding, beduidt het eene verslapping, en eene, daaruit ontstaande, vermoeidheid; van *laf*, in den zin van *slap*. Het behoort tot de bron van *lip*, *lap*, *lob*, *slap* enz. Van hier *loofheid.*

LOOF, (*lof*) z. n., o., *des loofs*, of *van het loof*; zonder meerv. De groene bladen van boomen, struiken en gewassen: *in schaduw van dit loof.* VOND. *Het loof valt af. Loof van wortelen*, *rapen*, enz. Men zegt ook *lof*:

't Lof aangebroght
Wort, door 't gedroght
Van satijrs, gaauw in 't plokken. HOOFT.

Het lof valt nimmer af. VOND. Verkleinw. *loofje*, loofwerkje. Van hier *loofachtig*. Zamenstell.: *loofhut*, *loofhuttenfeest*, *loofhuttenzetting*, *loofrijk*, *loofrol*, eene rol met loofwerk, bij het boekvergulden gebruikelijk, *loofvorsch*, haagvorsch, *loofwerk*, waarvan *loofwerken*, *geloofwerkt*: *geloofwerkt met het zilver van de stroom.* VOND. Anders zegt men gemeenelijk *lófwerk*. *Loofworm*, rups.

Loof, NOTK. en OTFR. *loub*. hoogd. *laub*, ULPHIL. *lauf*, angelf. *leaf*, *laef*, eng. *leaf*, nederf. *loof*, deen. *lov*, zw. *löf*. Om de trilling des loofs, zoude men het, met ADEL., tot *lap*, *lip*, *slap*, enz. kunnen brengen. JUNIUS en WACHT. beweren, dat *loof* en het gr. *φύλλον* alleenlijk door eene *anastrophe* verschillen.

LOOG, z. n., vr., *der*, of *van de loog*; het meerv. is niet in gebruik. Vlam: *zij moeten ontsteken aan de loogh uwer toortse.* HOOFT. *De stadt, die in lighte loogh stond.* HOOFT. Bij welken schrijver het verkleinw. *loogje* voorkomt:

Want al is een minlijk ooghjen
Noch zoo gauw, zoo glad van looghjen.

Uit eene bron, met *logchem*, hoogd. *lohe*, ijsl. *loge*, Ker. *lauga*, Notk. *loug*.

LOOG, z. n., vr., *der*, of *van de loog*; zonder meerv. Scherp water, dat, eenen tijd lang, op asch gestaan heeft, en waarin de zoutdeelen der asch opgelost zijn: *het linnen in de loog zetten. Hij werckt op 't ingewand, gelijck de loog op 't linnen.* De Deck. *Iemand uit de loog borstelen*, zegt men, in de dagelijksche taal, wanneer men iemand nieuwe kleederen doet aantrekken. Oneig.: *soo ghijder maer toe doet de looge van dijn bloet.* Huygens. *Hoe wrijft men deze loogh noch in mijn hartquetsuur?* Vond. Zamenstell.: *loogasch*, *loogbak*, *loogwater*, enz.

Loog, hoogd. *lauge*, nederf. *loge*, eng. *lie*, angelf. *laeg*, *leah*, pool. *lug*, boh. *lauch*, hong. *luugh*. Andere talen hebben, voor de keelletter, eene tongletter, als de deen. *lud*, zw. *lut*, bretan. *lludw*, *llutrod*. Andere spreken het sissend uit, als het wal. *llusw*, lat. *lixivium*, ital. *liscia*, fr. *lessive*, sp. *lexia*. Het denkbeeld van wasschen, lat. *lavare*, is hier zeker het heerschende. In het zw. is *löga*, wasschen, en *löga* een bad, en het zw. *lag*, ijsl. *laugr* is een vloeibaar ligchaam.

LOOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loogde, heb geloogd.* Door loog laten schoon bijten: *dat linnen moet nog eens geloogd worden.* Breder. bezigt *afloogen* voor wasschen: *looghen mijn vaten af.*

LOOI, z. n., vr., *der*, of *van de looi*; zonder meerv. Run, bast van eiken en berken, waarmede men looit. Van hier het bedr. gelijkvl. w. *looijen*, en het naamw. *looijer*.

LOOK, z. n., o., *des looks*, of *van het look*; zonder meerv. Dan verstaat men, door dit woord, bieslook, dan uijen: *wij gedencken des loocks.* Bybelv. *Naar look stinken.* Van hier *lookachtig*. Zamenstell.: *bieslook*, *graslook*, *knoflook*, *vuistlook*, enz. — *Lookbol*, *lookprei*, enz.

Look schijnt eene plant, in het algemeen, beduid te hebben. Hierheen behooren het zw. *lök*, angelf. *lec*, *leac*, welke woorden, eertijds, elk gewas beteekenden, en daarin, met het gr. λαχανον, het hebr. לח overeenkomen. Ons woord *huislook* bevestigt dit nog, waar *look* zooveel is als een gewas.

LOOM, bijv. n. en bijw., *loomer*, *loomst*. Stram in beweging, traag, vuig: *een loom mensch. Loom in al de leden. Zijne Eega met niet luij noch loom*. DE DECKER. Van hier *loomheid*, *loomig*, *loomigheid* bij OUD. en DE BRUNE. KIL. en TEN KATE hebben, *loom*, *lome*. De rotterdamsche uitspraak heeft de scherplange *óó*, welke spelling ook door vele achtbare Schrijvers voorgestaan wordt. Ondertusschen, is de bron in *lam*, dat gebrek aan beweging aanduidt. In het hoogd. noemt men, daarom, eene soort van watervogels, wegens den tragen gang, *lohme*.

LOON, z. n., m. en onz., *des loons*, of *van den — het loon*; het meerv. is niet in gebruik. In den uitgebreidsten zin, het goede, dat iemand, om zijn gedrag, ondervindt: *sij hebben haren loon wech*. BYBELV. *Ende mijnen loon is met mij*. BYBELV. Verder, het onheil, welk iemand, om zijn slecht gedrag, zich berokkent: *hij krijgt den welverdienden loon*. VOND. *Die schelm zal, t'avond of morgen, zijnen loon nog krijgen*, of *loon naar werken krijgen*. In engeren zin, vergelding, belooning voor betoonden dienst: *het dierbaar loon*. HOOGVL. *Ondank is werelds loon*. Verschuldigde vergelding voor eenen arbeid, waartoe men niet gehouden is: *want zij zou deelen in den toegezeiden loon*. HOOGVL. *Iemands loon besnoeijen. Hoe veel loon verdient gij? 't En waer door 't zoete loon de bitterheit van zoo een werk wierdt verzoet*. DE DECK. Zamenstell.: *arbeidsloon*, *dagloon*, *huurloon*, *leerloon*, enz. *Loontrekkend*, *loontrekker*. MOON. heeft *loonraad* voor pensionaris, of loontrekkend raadsman. De beide geslachten, het mannel. en onz., worden gevonden, zoo als uit de voorbeelden blijkt; schoon het mannel., thands, meest gebruikt wordt.

Dit oude woord is reeds, bij KERO, *laon*, OTFR. *lon*, ULPHIL. *lann*, hoogd. *lohn*, angelf. *lean*, *hlaen*, deen. *lon*, zw. *lön*, ijsl. *laun*. Het beduidt, eigenlijk, eene gaaf, en is met *leenen*, *verleenen*, zeer na verwant.

LOONEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik loonde*, *heb geloond*. Bedr., vergelden: *God loone uwe diensten, aan mij bewezen! Iemand wel of kwalijk loonen*. Betalen met loon: *zijnen knecht loonen*. Onz. met *hebben*; *die wijn loont wel*, hij beloont, door zijnen prijs, de moeite, aan hem besteed. De naamwoorden *looner* en *looning* zijn in zamenst. gebruikelijk: *daglooner*, *belooning*.

LOOP,

LOOP, z. n., vr., *der*, of *van de loop*; meerv. *lopen*. Eene soort van friesche maat: *eene loop korens — eene loop lands — eene loop zouts* vindt men in MIERIS CHARTERBOEK. Oudt. *lope*, *lop*, *loep*: *tien loep salts*, *van elke lope ein hollands*. *Mer is dair boven tien lope inne*, *zo zal men den elfsten loep geven te tolle*. MIERIS CHART. Het woord is een met het hoogd. *lof*, eene maat van drooge waren in Lijfland en Koerland, het zw. *lop* of *löp*, eene korenmaat. Het schijnt, met *lepel*, uit eene bron te zijn, als hebbende het denkbeeld van eene holte, eene diepte.

LOOP, z. n., m., *des loops*, of *van den loop*; meerv. *loopen*. De daad van loopen; zonder meerv.: *eenen haas in den loop schieten*. *Zij stuiten het paard in zijnen loop*. *Het paard is op den loop*. *Hij is altijd op den loop*, men vindt hem zelden thuis. *Zijne zinnen zijn op den loop*, op hol. *De vijand zette het op den loop*. *Op den loop tijen*. *Zijne paarden op den loop stellen*. *Mijn hoed is in den loop gebleven*, hij is verloren. *Eenen loop nemen*. *Ik heb het ter loops gedaan*. *Den loop*, het bed, *eener rivier veranderen*. *Den loop*, den stroom, *eens vloeds stuiten*. *Den loop des hemels — der sterren waarnemen*. *De snelle loop des tijds*. Sterke stoelgang: *hij is aan den loop gestorven*. *De roode — de graauwe loop*. Oneig., de voordgang eener zaak: *ik heb mijne geschiedenis haren eigen loop gelaten*. HOOGVL. *De dood stuitte den loop zijner overwinningen*. *Levensloop*. Het beloop, de gang: *dat is zoo de loop van de wereld*. Prijs: *wat is de loop van de markt?* Trek, bezoek: *die leeraar heeft veel loop*. *Hij had den meesten loop*. De buis van een geweer; met een meerv.: *de loop is geborsten*. Eene laag: *een loop van buskruid*. Verkleinw. *loopje*: *een loopje van kruid maken*. Eene list: *ik ken uwe loopjes*. Een spotwoord: *dat zijn aardige loopjes*. Van hier *loopsch*: *eene loopsche teef*. Zamenstell.: *aanloop*, *afloop*, *beloop*, *doorloop*, *omloop*, *uitloop*, enz. *Loopachtig*, *loopbaan*, *loopgraaf*, VOND., *loopgraf* bij HOOFT, *loopleus*, *loopknecht*, *loopjongen*, *loopmaar*, tijding, *loopmeisje*, *loopperk*, *loopplaats*, *loopprijs*, *loopschuit*, eene loopster, eene kwikbil, *loopstag*, klimstag, *loopstrijd*, *looptouw*, *loopveld*.

LOOPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep*, *heb* en *ben geloopen*. Het woordt drukt, in het algemeen, eenen gang,

eene beweging uit, fneller dan men gewoon is: *loop niet, voor men u jage. Hij liep uit al zijne magt. Zich in het zweet loopen. Zich te berften loopen. Zich buiten den adem loopen. De dief is in huis geloopen. Ik heb reeds een uur geloopen. Met den kop tegen den muur loopen. Zij liepen ftorm. Ten ftorm loopen.* Oneig., dikwijls met verachting: *ledig loopen. Hij loopt op het dorp bedelen. Hij loopt in de hoerhuizen.* Van plaats veranderen, zoo fchielijk men kan, in eenen verachtelijken zin: *hij ging loopen, toen hij den vijand zag. Uit den dienst loopen. Laat hem loopen. Hij loopt in zijn verderf. Plat loopen*, niet ter fchool komen; in Gelderland. Men gebruikt het ook van de fnellere beweging van levenlooze dingen: *het fchip liep in de haven. De vloot liep om den noord. Het fchip liep achterom. Het zeil laten loopen*, het zeil ftrijken. *De zon fchijnt om de aarde te loopen. De melk loopt te zamen. De ijsfel loopt in de zuiderzee. Het zweet liep mij in den mond. Mijn regteroog loopt*, het traant. *De tranen liepen mij over de wangen. Het water is door de goot geloopen. De goot heeft geloopen.* (Zie Inl. bl. 145). *Het fchip liep vol water. In dit loopende jaar. Loopend fchrift. Er loopt een gerucht.* In vele gevallen verliest men het denkbeeld van beweging: *mijn dwaalweg loope woestijnen door.* A. Klein. *Die zaak begint in het oog te loopen. Het loopt te hoog*, dat is te dier. *Die zaak loopt wonderlijk. Gij zult gevaar loopen.* Van hier *looping*.

Loopen, Ker. *lauffan*, Otfr. *laufan*, Willer. *lofen, louphan*, hoogd. *laufen*, nederf. *loopen*, ijsl *hleipa*, deen. *lobe*, zw. *löpa*. Het beteekent, in het gemeen, eene fnelle beweging; van hier, dat danfen, fpringen bij Ulphil. *hlaupan* heet, angelf. *hleapan*, eng. *to leap*. Hesych. verklaart λαυφθηζειν door zich haasten.

LOOPER, z. n., m., *des loopers*, of *van den looper*; meerv. *loopers*. Iemand, die zijne gewoonte van loopen maakt: *hij is een goed looper.* Loopende bode: *ik heb eenen looper afgezonden.* Een wedlooper: *de loopers waren reeds in de renbaan.* Een zwerver: *wacht u voor die loopers.* Jagers noemen de pooten van eenen haas *loopers*; molenaars den bovenften molenfteen *looper*; fchippers dus een takeltouw, waarmede men goederen uit- en inhijscht; fchilders met dienzelfden naam hunnen wrijffteen. Een zandnurglas: *keer den looper om.* Een ge-

mee-

meene ſleutel, waarmede men vele deuren kan openen: *de looper ſteekt in de deur van den tuin.* Eene ſchijf, die, in het verkeerſpel, uit het bord geſlagen is, heeft den naam van *looper.* Verkleinw. *loopertje*, een zeker vogeltje. Vrouwel. w. *loopſter.* Zamengeſt.: *hardlooper*, *hoerenlooper*, *kroeglooper*, *voorlooper*, *zandlooper*, enz.

LOOR, zie *leur.*

LOOS, zie *leus.*

LOOS, een woord, dat in zamenſt. gebruikt wordt, om eene berooving, een mangel te beteekenen. Men vormt, daardoor, bijv. naamwoorden, die tevens als bijwoorden kunnen gebruikt worden. Het wordt niet ſlechts achter zelfſt. naamwoorden geplaatst, als *geldeloos*, *moedeloos*, enz., maar ook achter bijvoegl. naamwoorden, die dan als zelfſtandig gebezigd worden, als *nutteloos*; ja ook achter het zakelijke deel van een werkwoord, als *reddeloos*, *ſtooreloos*, enz. Men acht het woord *ſchaloos — het ſchip is ſchaloos binnen*, als eene uitzondering op dezen regel, doch dit *ſchaloos*, voor *ſchadeloos*, kan dan veeleer als eene verbastering van *ſchadelijk* beſchouwd worden. Of, misſchien is het regte woord, gelijk de Heer F. v. Lelyv. gist, *ſchaalloos*, d. i., zonder ſchaal, of huid, *putamen*, *cortex*; terwijl deze eigenlijke beteekenis, naderhand, algemeener gebezigd is geworden; zoo dat men tegenwoordig niet alleen van een *ſchaloos*, of *ſchaalloos binnen gekomen ſchip*, maar zelfs van een *ſchaloos*, of *ſchaalloos lapje* ſpreekt. Velen lijden geene trappen der vergrooting, als zij een volſtrekt gemis aanduiden, als: *vaderloos*, *eindeloos*, *vruchteloos*, *ſprakeloos*, *bloedeloos*, enz. Wanneer het gebrek, of de ontbering vermeerderd of verminderd kan worden, nemen zij trappen van vergrooting aan, als: *godloos*, (*goddeloos*) *weerloos*, *zorgeloos*, *trouweloos* — *godloozer* (*goddeloozer*) enz. Zoodanige woorden kunnen, door den uitgang *heid*, nieuwe naamwoorden vormen, als: *vruchteloosheid*, *trouweloosheid*, enz. Men bezigt ook daarvan gevormde werkwoorden, als: *verroekeloozen*, *verwaarloozen.*

Deze uitgang is zeer oud, luidende bij Ulphil. *laus*; angelſ. *leas*, hoogd. *los*, ijsl. *laus*, eng. *leſs.* Men brengt het gemeenelijk tot het oude *lieren*, *liezen*, nu *verliezen*, in den onvolmaakt- verledenen tijd, *loor*, *loos*, *verloor*, *verloos.* Men kan hier tevens denken aan het gr.

αλλασσειν, bevrijden, het lat. *laxus*, *laxare*, het hebr. חלץ, vrij maken, het wend. *lozhem*, afzonderen.

LOOS, bijv. n. en bijw., *loozer*, *meest*, *zeer loos*. Doortrapt: *een looze vos*. Daarin gegrond: *looze netten*. POOT. *Hij bedacht eenen loozen vond*. Van hier *loosheid*, *looslijk*. Het schijnt, met *los*, tot eene bron te behooren, en als eene figuur der beteekenis van *los* te zijn.

LOOS, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Dat niet wezenlijk is: *een looze bodem*, in eene brouwerskuip. *Eene looze deur*. *Eene looze kiel*. *Een looze*, valsche, *kreet*. *Looze schijn van lof*. HOOFT. *Een' looze perruik gemaakt hebbende*. HOOFT. *Looze hoop*. HOOFT. *Looze tarw — noot — bloem*. Zamenst.: *loodpand*, zie *pand*. Zonder twijfel, met het vorige, tot eenen wortel te brengen.

LOOS, z. n., vr., *der*, of *van de loos*; meerv. *loozen*. Een oud touw, dat op het schip los hangt.

LOOT, z. n., vr., *der*, of *van de loot*; meerv. *loten*. Eene scheut van eenen boom, welke men affnijdt, om, door inplanting, in den grond, eenen nieuwen boom te krijgen: *ik heb die wijngaardloot in den grond gelegd*. Hetzelfde als *lot*. Zamenst.: *malloot*, een mal, ijdel vrouwmensch, waarschijnelijk van *mal*, gek, ijdel, en *loot*, *lote*, *lot*; als eene, die zich, van jongs af, gekkelijk gedraagt. Zoo veel als een *mal opgeschoten*, of *mal opgegroeid* vrouwmensch.

LOOVER, z. n., vr., *der*, of *van de loover*; meerv *loovers*, *looveren*. Groente, groen loof: *dat het de beste lover van Febus lauwer schent*. VOND. *Daar groeit gras noch loover*, daar groeit niets. HOOGVL. gebruikt het onz.: *fier dan met onsterflijk lover*. *Het zacht olijvenlover*. Het meerv. *loovers*, *looveren* heeft KIL. Zamenst.: *looverhut*, *looverfeest*, *loovertentenfeest*. Het schijnt, eigenlijk, een meerv. van het enkelv. *loof* te zijn, gelijk van *kalf*, *ei*, *kind*, enz., *kalver*, *eijer*, *kinder*, nu *kalveren*, *eijeren*, *kinderen*, gevormd worden. Verkleinw. *loovertje*, blaadje van geslagen goud of zilver, klatergoud. Van hier *looverig*. HOOFT.

LOR, z. n., vr., *der*, of *van de lor*; meerv. *lorren*. Oude lap, vod, leur, zeur, beuzeling: *met hun goedt, lijf, en leeven, min nocht meer dan met lorren, speelende*. HOOFT. *Dat zijn maar lorren van boeken*. *Zij is eene regte lor*, eene vuile morspot. Zamenstell: *lorrevrouw*, *lor-*

lorrewerk, voddewerk. Misschien het hoogd. *lör*. Zie *lording*.

LORDING, z. n., vr., *der*, of *van de lording*; meerv. *lordings*. Zwaar, geteerd touw, dat om kabels enz, wordt gewonden. Van het oude hoogd. *lör*, een riem, lat. *lorum*. Ons woord *luren*, doeken, waarin men kinderen windt, behoort hierheen ook.

LORKENBOOM, hetzelfde als *lariksboom*. *Larix of larkenhout (een zeker slag van pijnboomen hout)*. N. WITS.

LORREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lorde*, *heb gelord*. Bedriegen, ontfutselen: *zij weet hem schoon te lorren*.

LORRENDRAAIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lorrendraaide*, *heb gelorrendraaid*. Dit woord wordt gebruikt, in den zin van sluikhandel drijven. Gemeenelijk bezigt men het voor draaijen, met draaijerijen omgaan, misleiden, bedriegen; *gij moet er niet onder lorrendraaijen*. *Hij lorrendraaijt*. OUD. Van hier *lorrendraaijer*, ook een schipper, die 's lands tollen ontduikt — die sluikhandel drijft: *ettelijke vrijbuiters aan te neemen*, *die den toevoer naa 's vijands landen te beletten hadden*, *en de lorrendraaijers (zoo noemde men de geenen*, *die ter sluik iet derwaarts braghten) aan te haalen*. HOOFT. Een schip, dat, op vreemde kusten, sluikhandel drijft, heeft ook dien naam. Voords, een, die zich voor soldaat laat monsteren, zonder in dienst te zijn. *Hij is een lorrendraaijer*, een bedrieger. Van hier *lorrendraaijerij*. J. G. HAAS leidt dit *lor*, *lorren*, in *lorrendraaijen*, van *loer*, *loeren*, af.

LORS, z. n., vr., *der*, of *van de lors*; meerv. *lorsen*. Een achteloos vrouwmensch. Van hier *lorsen*, bedr. gelijkvl. w., dat, bij HALMA, in den zin van verwaarloozen, goederen of waren zonder geld halen, voorkomt. HOOFT gebruikt het voor loeren, bedriegen: *de Landtvoogdt moest geen' lucht van dit lorsen hebben*. Zamenstell.: *lorshandel*, bedriegerij, *lorshandeling*, beide bij HOOFT.

LOS, bijv. n. en bijw., *losser*, *meest*, *zeer los*. Niet vast: *eene losse kies*. *Losse steenen in den gevel*. Niet gebonden: *hij kwam met losse haren*. *Uw gordel is los*. Niet digt: *het brood is los*. *Een losse grond*. *Een los gebouw*. Ontslagen: *de gevangenen zijn los gelaten*. *Hij is los van alle verbindtenis*. Niet aangestampt met eenen kogel: *met los kruid schieten*. Niet stijf, ongedwongen: *een losse trek op papier*. *Los geschilderd*. Onzeker: *ik heb*

heb het maar op een los gerucht. Ongestadig: *los weêr. Het losse geval.* Niet verslaafd: *hij is los van zijn goed, Los van de wereld.* Die zich niet veel verbindt aan bedachtzaamheid, zedigheid en pligt: *los in den mond. De losse jeugd. Los in zijne zaken. Een los leven leiden. Daardoor zal de jongeling nog losser worden. Los over den godsdienst spreken.* Dit woord wordt als bijw. bij vele werkwoorden gebruikt, en wil aaneengeschreven worden, als: *losbersten, losbranden, losbreken, losdraaijen, losgespen, losrukken,* enz. Verkleinw. *losjes.* Van hier *losheid, lossigheid, losselijk.* Zamenstell.: *losbandig, losbandigheid, losbol, losbak,* waarin men den hopperd pompt, om de hop er af te scheiden, *loscedel,* (*losceel*) *losgeld, loshoofd, loshoofdig, loshoofdigheid, loskop, loskoppig, loskoppigheid, loslijvig, loslijvigheid, losrent, losrentebrief, losspil,* windas, *lostoomig,* bij RODENB., *loszinnig,* bij FRANTZEN.

Los, OTFRID. *los,* hoogd. *los* en *lose,* nederſ. *los,* zw. *lös.*

LOSCH, (bij KIL. *lochs*) z. n., m., *van den losch;* meerv. *losschen.* Een viervoetig, vleeschvretend dier, geel met roode vlekken, hebbende gelijkheid met eene kat: *met een gevlackten losch.* VOND. Lat. *lynx,* gr. λυγξ.

LOSSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik loste, heb gelost.* Bedr., ontbinden: *wie heeft de banden des wilden ezels gelost?* BYBELV. Dat gespannen is, ontspannen: *eene pistool — een roer lossen.* Ook: *het geschut lossen.* Vrijmaken, loslaten: *slaven lossen. Los de mannen en de vrouwen uit hunne slavernij* HOOGVL. Bevrijden, door iets tegen de waarde te geven: *een pand lossen. Goederen lossen.* In den bijbelschen zin: *eenen akker — eenen eerstgeborenen lossen.* Ontschepen: *goederen uit een schip lossen.* Kwijt worden, lozen: *hij loste een steentje in het wateren.* J. CATS bezigt het voor laten schieten, loslaten.

Let op den vlieger van papier,
Geresen tot den hemel schier,
Die, soo de jongen lost de koort,
Gaat efter nog gedurig voort.

Onz., met *hebben*: *de koekenpan lost wel. Het schip moet lossen. Lossen en laden,* van eene vrouw. Zie *laden.* Van hier *losser, lossing.*

LOT, z. n., o., *des lots,* of *van het lot;* meerv. *loten.*

Het

Het jonge hout, welk een boom, in een jaar, krijgt eene fcheut: *de boom is goed in het lot gefchoten. Het jonge lot der eiken is bevroren.* Van het verouderde *luiten, loot, geloten*, angelf. *lutan, leat, loten, procumbere*, ijsl. *luitan, laut, lateun, deorfum curvare.* *Loten* zijn dan, eigenlijk, zulke uitfcheuten en takjes, die zich door hun eigen gewigt, om hunne jongte, of dunte en buigzaamheid, genoegzaam van zelf krommen. Zie *loot.*

LOT, z. n., o., *des lots*, of *van het lot*; meerv. *loten.* Een ftaafje, ftokje, cedeltje, of iets anders, waardoor men iets uitdeelt, en onzekere of ftrijdige dingen beflist: *het lot over iets werpen. Met het lot fpelen.* Een briefje in eene loterij — inleg in dezelve — het aandeel, welk men geloot heeft, noemen wij *een lot. Te lot: het viel hem te lot*, te beurt. Eene befchikking der voorzienigheid; zonder meerv.: *van het toekomende lot bewust.* VOND. *Mijn befchoren lot.* M. L. TYDW. Iemands ftaat in dit leven: *elcks lot, dan droef dan blij.* VOND. *Met zijn lot tevreden. Een droevig lot.* Nog wordt dit *lot* bij ons gebezigd, voor fchatting, belasting, in de fpreekwijs: *fchot en lot opbrengen, geven.* Zamenftell.: *lotboek, lotbriefje, lotbus, lotgemeen, lotfpel, lotramer, lotramerij*, bij OUD., *lotfpraak (oraculum), lotsverwisfeling, lottrekker, lottrekking, lotwigchelaar, lotwigchelarij — lotwisfel*, bij HOOFT, *lotzegger*, bij OUD. Omdat men ftaafjes, houtjes, als de oudfte werktuigen om te loten, gebruikte, is het niet onwaarfchijnelijk, dat het, met het vorige lot, uit eene bron zij.

LOTEN, onz w., gelijkvl. *Ik lootte, heb geloot.* Het lot werpen: *laat ons om de zaak loten. Zij zullen er om loten, wie fterven zal.* Van hier *loter*, lottrekker, *loterij, loting.*

LOTEREN, zie *leuteren.*

LOTTING, z. n., vr., *der*, of *van de lotting*; meerv. *lottingen.* In de oudfte tijden, noemde men dus eene gewestelijke regtsvergadering, die, eens in het jaar, in de oude Mark, gehouden werd. Volgens het landregt van Drenthe, wordt het hooge geregt dus geheten, dat, door den Drost, Bijzitter en vier en twintig Etten, tweemaal in het jaar, gehouden wordt. OELRICHS leidt het af van *leodi, leudi*, lieden. Anderen van *lot* en *ding*, eene regtszaak.

LOUTER, bijv. n. en bijw., *louterer* (*louterder*), *loutersi*. De eerste beteekenis dezes woords is, in het opperd., bewaard. Zij is die van helder: *de hemel is louter*. HOOFT heeft nog: *met louterer glans*. Wij gebruiken het voor zuiver, onvervalscht, waarbij niets gemengd is: *louter zilver*. *Louter goud*. *De loutere kandelaar* is, in de overz. van den BYB., de kandelaar, van louter goud gemaakt. Oneig.: *gheen louterer proef kan waere vriendschap geven*. RODENB. *Dat is de loutere waarheid*. *Het is louter ligchamelijk genot*. *Een schier louter werktuig*. SELS. In Gelderl. zegt men: *het smaakt louter*, voor laf, zouteloos. Van hier *louterheid*, *louterlijk*. Zamenstell.: *louterstal*, een ongemak aen de paarden, wanneer hun het water, zoo zuiver als zij het gedronken hebben, weder afloopt; *koudepis* ook genaamd.

Louter, ISIDOR. *hlutro*, OTFRID. *lutar*, hoogd. *lauter*, nederf. *luter*, deen en zw. *lutter*, angelf. *hluter*, wall. *lathr*. Het schijnt, uit hoofde der eerste beteekenis, tot het geslacht van *licht* te behooren.

LOUTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik louterde*, *heb gelouterd*. Zuiveren, de vreemde stof van iets scheiden, reinigen:

Nooit is het schuim van 't zilver zoo geweeken,
Schoon in den kroes gelouterd zevenmaal. PSALMB.

Oneig.: *uw woord is geloutert*. BYBELV. Van hier *louteraar*, *loutering*. In Triesl. zegt men *lotteren*, gooral van eijeren, die in het water beproefd worden, of zij vuil zijn.

LOUW, z. n., vr., *der*, of *van de louw*; meerv. *louwen*. Zoo noemt men, in Braband en het Kwartier van Nijmegen, eenen visch, op andere plaatsen *zeelt*, *slei*, *muidehond*. Bij KIL. *louwe*, *lauwe*.

LOUWMAAND, z. n., vr., *der*, of *van de louwmaand*; meerv. *louwmaanden*. De eerste maand des jaars, *januarij* anders genaamd. Zij draagt haren naam, volgens KIL., naar *louwe*, eene wet, eng. *law*, fr. *loi*; bijzonder naar de huwelijkswetten, die, in die maand, plagten voltrokken te worden. Volgens anderen, naar *louwe*, of *lauwe*, *wet*, d. i. regering; welke beteekenis dit woord oul. ook gehad heeft; en dus zou deze maand *louwmaand* heten, omdat hier te lande, oudtijds, meest in deze maand de regering veranderd werd. Nog anderen meenen, dat *louwmaand* zoo veel zegt, als *loe* — *louw* — of *looimaand*;

maand, van *looijen*, *leder looijen*, waarvoor men oulings ook *loewen* zeide, zijnde eene hantering, welke oudtijds in deze maand, bijzonder zou geoefend zijn, uit hoofde van de meenigte van ossenhuiden, die de niet lang verleden slagttijd had opgeleverd.

LOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loofde*, *heb geloofd*. Waren op prijs zetten, eenen prijs eischen: *hoe veel looft gij dat laken?* In deze beteekenis wordt het niet veel meer gebezigd; echter is het nog in algemeen gebruik, in de spreekwijs: *met loven en bieden komt men bij elkander* — wordt de koop gemaakt. Prijzen, iemands voortreffelijkheid, door woorden, aan den dag leggen: *loo't God in zijn heiligdom!* Psalmb. *Het werk zal den meester loven*. Oudt. gebruikte men het ook voor *beloven*, zoo als het nog, in de dagelijksche taal, gebruikt wordt. In de beteekenis van prijzen is het bij Isidor. *loban*, Otfr. *lobon*, hoogd. *loben*, nederf. *laven*, angelf. *lofian*, zw. *lofwa*, ijsl. *leiva*, fr. *louer*, lat. *laudare*.

LOZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loosde*, *heb geloosd*. Zich van iets ontdoen, kwijt worden: *zijn water lozen*. *Steentjes in het wateren lozen*. *Zuchten lozen*. Hoogvl. *Alwie uw wreedtheit zagh*, *en loosde traan of zucht*. G. Brandt. *Eene onorde beeter in 't eerst te beletten*, *dan in 't endt te loozen*. Hooft. *Zij heeft een pakje geloosd*, zegt men van eene dogter, die, ongetrouwd zijnde, van een kind bevalt. Van hier *lozing*. Met *lossen* uit eene bron.

LUB, zie *lob*.

LUBBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lubde*, *heb gelubd*. Ontmannen: *honden lubben*. Oneig., verminken: *een boek lubben*. Snijden, bedriegen: *iemand lubben*. Van hier *lubbeling*, bij Vond., *lubber*, *lubbing*. Zamenst.: *lubmes*.

LUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de lucht*; meerv., in sommige gevallen, *luchten*. Dat vloeibare ligchaam, welk men wel niet zien, maar welks beweging men nogtans voelen kan, en welk men, telkens, in- en uitademt; zonder meerv.: *de lucht uit een ruim pompen*. *Lucht scheppen*. *Wie kan van de lucht leven?* *Gij moet dit goed voor de lucht bewaren*. *Zet het in de lucht*. *Ik moet mijnen boezem lucht geven*, ik moet u mededeelen, dat mij als een last op het hart ligt. De dampkring: *eene dikke lucht*. *Kasteelen in de lucht bouwen*, vruchtelooze ontwerpen smeden. *De lucht klieven*, bij de Dichters,

ters, voor vliegen. *Het schip sprong in de lucht. Met eene betrokkene lucht afvaren. Met donderslagen, blixem en buijen vecht de lucht tegens ons.* OUD. Gewest: *de volken van allerhande luchten.* J. DE MARR. Eene zachte beweging van de lucht, eene koelte: *daar komt lucht.* Reuk, geur; met een meerv.: *de hond krijgt de lucht van het wild. D'aptheek vol luchts en geurs.* DECK. *Een hof ontving ze in Edens zoete luchten.* POOT. *De neus vat de luchten van bloem en kruiden aan.* VOND. Oneig.: *lucht van eene zaak hebben*, van eene zaak kundschap hebben. *De lucht der valschheit verneemen.* HOOFT. Aangename tijding: *de koopman luistert hier naer luchten uit der zee.* VOND. *Ik heb er geen lucht op*, die zaak smaakt mij niet. Eindelijk, noemen wijnverlaters gezwaveld doek, waarmede zij de vaten luchten, met den naam van *lucht.* Verkleinw. *luchtje*, een zacht windje: *het luchtje bloes violen en rozen uit zijn mond.* VOND. — *Een luchtje scheppen.* Eene kleine koelte: — *Daar komt een luchtje*, eenige verademing, verligting. — *Om een luchtje gaan*, eene kleine wandeling doen. *Dat gaat om een luchtje*, dat raakt verloren. Zamenstell.: *luchtader*, *luchtbewoner*, eene figurelijke benaming van het gevogelte, *luchtbol*, *luchtgat*, *luchtgezigt*, bij OUD., *luchtgordijn*, *luchthartig*, blijgeestig, *luchthartigheid*, *luchtkreits*, (*luchtendom* bij VOND.) *luchtkunde*, *luchtledig*, *luchtmeter*, *luchtpijp*, *luchtpomp*, *luchtspringer*, *luchtsprong*, *luchtstreek*, *luchtweger*, enz.

Lucht, KER., OTFRID., NOTK. *luft*, *lufte*, hoogd., deen., zw. *luft*, angelf. *luft*, ijsl. *left*, schotl. *lift.* Het is zeer denkelijk, dat het, met *ligt*, lat. *levis*, tot eene bron behoort.

LUCHT, bijv., n. en bijw., de trappen der vergrooting zijn buiten gebruik. Open, waardoor de lucht spelen kan: *een lucht huis. Eene luchte plaats*, Ligt, snel, vrolijk: *als hij den luchten dans beleidt.* POOT. *Met eenen luchten zwier.* VOND. *Zou dit een looden geest geen luchten trek doen krijgen*, enz. POOT.

LUCHT, *luft*, oul. en nog, in sommige oorden des Vaderlands, voor linker: *ter luchter side.* BYB. 1477. HOOFT zegt: *onder zijn' lufter zijde.* In Gelderland zegt men somtijds: *de luchterhand*; welk reeds in den BYB. 1477 voorkomt: *ter rechter noch ter luchterhand.*

LUCHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik luchtte*, *heb ge-*

gelucht. Bedr., aan de versche lucht bloot stellen: *kleederen luchten.* Versche lucht laten doorspelen: *vaten luchten.* *Eene kamer luchten.* Met gezwaveld doek berooken: *wijn luchten.* Verdragen, lijden, dulden: *onbekenden wilde hij niet luchten.* HOOFT. *Zoo gaat het als de buur zijn' buurman niet mag luchten.* VOND. *Hij mag haar luchten noch zien*, kan haar in het geheel niet verdragen. Onz., met *hebben*; geur verspreiden: *met olij, die lieflijk lucht.* HOOFT. Fig.: *eene manier van doen, luchtende naa groene weeldigheit.* HOOFT. Jagthonden worden gezegd *te luchten*, als zij de lucht van het wild krijgen. Lichten: *van scoen luchtende wolcke.* LEV. J. C. *Sijne lampen doen luchten.* BYBELV. Van hier *luchter*, voor lichter, of lamp: *olije tot den luchter.* BYBELV.

LUCHTIG, bijv. n. en bijw., *luchtiger*, *luchtigst.* Waar de lucht eenen vrijen doortogt heeft: *een luchtig vertrek.* Open: *een luchtige zolder.* Helder: *eene luchtige wolcke.* BYBELV. Niet digt: *het koren gaat luchtig op.* Ligt om te verteren: *luchtige kost.* Dun: *hij gaat luchtig gekleed.* Luchthartig: *hij is luchtig van aard.* Verkleinw., *luchtigjes.* Van hier *luchtigheid.* Zie ig

LUFT, zie *lucht.*

LUI, bijv. n. en bijw., *luijer*, *luist.* Traag, loom: *een lui leven leiden. Een lui beest. Luije hond!* in de volkstaal. Op sommige plaatsen van de Veluw is *lui* zoo veel als vermoeid. Van hier *luijaard*, *luijaardij*, bij HOOFT, *luijelijk*, *luiheid.* Zamenst.: *luibak*, *luibuis*, *luibuizen*, onz. werkw., *luilak*, een luijaard, *luiledig*, *luilekker*, *luilekkerland*; *luiwagen*, een vloerschrobber; ook een dwarshout, waarover de roerpen heen en weer loopt.

LUID, bijv. n. en bijw., *luider*, *luidst.* Dat gehoord kan worden. In zamenst. zegt men: *overluid bidden. Spreekt luider: ik kan u niet verstaan.* Dat een sterk geluid maakt: *luid roepen. Luid schreeuwen.* Als een zelfstandig n., in den zin van inhoud: *naar luid van het twintigste vers.* Zamenst.: *luidkeels*, *luidruchtig*, *luidruchtigheid.*

Luid, ISIDOR. *hlud*, OTFRID *lut*, angelf. *hlud*, hoogd. *laut*, nederf. *luut*, eng. *loud*, *aloud*, zw. *lut.*

LUIDEN, (*luijen*) onz. w., gelijkvl. *Ik luidde, heb geluid.* Klinken: *dat vers luidt niet wel. Dat luidt vreemd.* De klok trekken: *over eenen dooden luiden* (*luijen*). Ge-

strokken worden: *de poortklok luidt een half uur. Hij heeft wat hooren luijen, maar weet niet, waar de klok hangt*, hij heeft iets gehoord, maar weet het regte van de zaak niet. Behelzen, van inhoud zijn: *de brief luidt dus: ik heb* enz. *Wel luiden*, met braafheid en goede zeden overeenkomen: *wat eerlijk is, wat wel luijdt*. Bybelv. Van hier *luidbaar*, *luider*, (*luijer*) *luiding* *luijing*). Zamenst.: *eensluidend*, *welluidend*, *zoetluidend*.

LUIDEN, zie *lieden*.

LUIF, z. n., vr., *der*, of *van de luif*; meerv. *luifen*. Een verdekt uitstek voor een huis: *onder de luif zitten*. *Gedekt met wenkbraauwen, als luifen*. Hooft. Men zegt ook *luiven* in het meerv. Voor *luif* is ook *luifel*, van het vr. geslacht, en wel het meest in gebruik. Zamenst.: *luifelschrift*. Misschien wil het, oorspronkelijk, aanduiden eene schuilplaats onder afgeleidde boomtakken; zoodat het, met *loof*, uit eene bron kan gevloeid zijn.

LUIFEL, zie *luif*.

LUIJEN, zie *luijeren*.

LUIJER, zie *luur*. In de gemeene taal zegt men: *iemand eenen luijer om de ooren geven*, hem eenen lap geven.

LUIJEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik luijerde*, *heb geluijerd*. Zich lui en traag aanstellen: *op eene belofte luijeren. Elk onderzaat is op de wet gewent te luijeren*. Hooft. Het is, eigenlijk, het voortdurend werkw. van *luijen*, van *lui*, welk Hooft insgelijks bezigt: *sukkelende tijdt, met uw ontijdig luijen*.

LUIK, z. n., o., *van Luik*; zonder meerv. Eene bekende landstreek en stad. Van hier *luikenaar*, *luiker*, *luiksch*. Zamenst.: *luikerwaal*.

LUIK, z. n., o., *des luiks*, of *van het luik*; meerv. *luiken*. verkleinw. *luikje*. Een valdeksel op zolder: *laat het luik vallen*. Blind: *de luiken sluiten*. Fig.: *aan 's hemels luik*. Hooft. Zamenstell.: *enterluik*, *kelderluik*, *zolderluik*. — *Luikgat*.

LUIKEN, (*loken*) bedr. w., ongelijkvl. *Ik look*, *heb geloken*. Sluiten: *luiken zijn lief in zijn armen*. Const. d. Min. Men bezigt het, in het bijzonder, van de oogen; *ik heb, den ganschen nacht, mijne oogen niet geloken*. Vooral, van eene gewoonte der Ouden, om den stervenden de oogen te sluiten: *dat hare handen de oogen van haren zoon niet mogen luicken*. Hoogstr.

De

De winckbraeu deckt nu met zijn booghjes
Gelokene en geen lachende ooghjes. VOND.

Luiken, *loken*; kelt. *lachan*, goth. *lukan*, *galükan*, angelf. *lucan*, *belücan* (ons *beluiken*, *beloken*) eng. *to lock*, ijsl. *liuka*.

LUIM, z. n., vr., *der*, of *van de luim*; meerv. *luimen*. Dit woord, dat een is met het het hoogd. *laune*, en met *loensch* denzelfden oorſprong heeft, beteekent eigenlijk eene rigting van de gezigts- en gelaatstrekken. Wij gebruiken het, figurelijk, voor eene geſteldheid des gemoeds, die zich, door uitwendige teekenen, zien laat; als, voor eene ingeſpannenheid van aandacht, om iemand te betrappen, waarbij men het hoofd naar de aarde neigt, en met ſtrakke oogen op iets loert: *de verweerders lagen ſtadigh op hunne luim, met roers en mosketten*. HOOFT. Eene vlaag des gemoeds, eene neiging naar iets, die zich in woorden en gelaatstrekken ontdekt: *wien niet bekruipt een nijvre luim, om iets te leeren*. M. L. TYDW. *Verbeterde dichtluim*. M. L. TYDW. Eene zekere overhelling of neiging des gemoeds tot opgeruimdheid en vrolijkheid, of tot verdriet en onwilligheid: *iemand in eene goede luim aantreffen. De luim der geſchaeckte waernemen*, VOND. *Ghij zijt goeder luime*. HOOFT. Van hier *luimig*.

Bij de zwab. Dicht. *lune*, in het nederſ. *lune*, zw. *luna* en *lund*, finl. *luonto* en *luonnon*.

LUIMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik luimde*, *heb geluimd*. Met het hoofd voorover gaan, om op iets te loeren; op zijne luimen liggen: *deez, luimende, om hem ſchier oft morghen een' neep te geven*. HOOFT. *'t Is op 't goetjen datſe luymen* (loeren). GESCH. HOOGSTRAT. verklaart het ook door lonken, loensch zien. In Groningen, waar men het *luinen* (*loenen*) uitſpreekt, gebruikt men het onperſoonl.: *als het hem luint*, dat is als het hoofd er hem naar hangt, of ſtaat. Het voortdurend werkw. *luimeren* is, eigenlijk, langzamerhand de oogen vernaauwen, dikmaals het hoofd buigen, en dus zachtelijk in eenen ligten ſlaap vallen. Wij zetten er eene *s* voor, en zeggen, thands, *ſluimeren*.

LUIP, z. n., m., *des luips*, of *van den luip*; meerv. *luipen*. Loer, luim: *op zijne luipen liggen*. Misſchien uit dezelfde bron met *luim*. KIL. heeft, althands, *ſluimen*, *ſluipen* als gelijkluidende werkw. aangeteekend.

LUIPAARD, (*luiperd*) z. n., m., *des luipaards*, of *van den*

den luipaard; meerv. *luipaarden*. Een wreed en grimmig dier, dat onder het kattengeslacht behoort, gevlekt en bont van vel: *hij bootst den luipert na*. Poot. Van het lat. *leopardus*.

LUIPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik luipte, heb geluipt*. Hetzelfde als *gluipen*, met den hoed over de oogen getrokken gaan, loeren, bespieden: *met luipender oog aan te zien*. Hooft.

Even als de Vossen kruypen,
Om en om een hoenderstal,
Gaat ghy lanx de deuren luypen. Westerb.

Het zam. *beluipen* vindt men bij Bogaert en Hooft. Van hier *luiperd*: *die karel is een regte luiperd*. Zamenst.: *luipmoorder* bij Hooft, die in denzelfden zin ook *loermoorder* heeft. Zie *loeren*.

LUIS, z. n., vr., *der*, of *van de luis*; meerv. *luizen*. Een naam van verscheidene kruipende diertjes, wier kruiping een merkelijk gevoel op de huid veroorzaakt. Zoo vindt men aan boomen en planten onderscheidene *luizen*. In den bepaaldsten zin, verstaat men er dat vervelende en verachtelijke diertje door, dat menschen en dieren zoo plaagt. *Luizen hebben*. *Luizen kammen*. Men heeft van dit diertje eenige spreekwijzen ontleend: *hij is eene hongerige luis*. *Eene magere luis bijt scherp*, een kales is happig. *Hij is uit de luizen*, uit zekere onaangename omstandigheid gered. *Hij staat zoo veeg als eene luis op den kam*, hij is in het grootste gevaar. *Zijne eigene luizen bijten hem*, hij wordt gekweld door zulken, die hij zelf kweekt en voedt. *Men behoeft geene luizen in den pels te zetten*, men behoeft zich moedwillig geen verdriet op den hals te halen. *Er kan geene luis over zijne lever loopen*, zegt men van iemand, die ligt geraakt is. *Hij zit of hij eene luis in zijn oor heeft*, hij zit zoo stil, of zijn geweten hem beschuldigt. *Vertrek met uwe luizen*, pak uwe biezen. Verkleinw. *luisje*. Van hier *luizig*, vol luizen — ook, in de gemeenzame verkeering, slecht, gering —. donker, duister: *dat is een luizig vertrek*; — *die lamp brandt zoo luizig*. Voords *luisachtig*, — *luisbosch*, *luizenbosch*, *luishond*, *luiskop*, *luisnek*, scheldwoorden, *luiskruid*, *luizenmarkt*, waarschijnelijk, voor *pluizenmarkt*, voddenmarkt, *luiszak*, *luisziekte*, *luizenjagt*, *luizenkam*, *luizenknipper*, *luizenkramer*, *luizenvanger*, *luizenzalf*. *Knipluis*, voor den duim; ook eenen kleermaker, scheldwoord.

Luis,

Luis, hoogd. *laus*, in de *monſ. Gloſſ. luus*, nederſ. *luus*, angelſ. *lus*, eng. *louſe*, zw. *lus*, bretann. *laou*, bij de Krain. Wend. *vsh*. Frisch leidt het af van het wend. *ltzu*, kruipen; Ihre brengt het tot het bretann. *lous*, ſchandelijk, onrein, of tot het gr. λυσσα, eene ſoort van wormen, op de tong van eenen hond.

LUISTER, z. n., m., *des luisters*, of *van den luister*; meerv. *luisters*, in een eenig geval. Glans, ſchijnſel: *van al dien aertſchen luister ontbloot*. Vollenh. *In haar' vollen luister*, Hoogvl. Voortreflijkheid, roem, eer: *die den luister der andere verdooven zouden*. Hooft. *'t Geen een gering werk verkeerden luister bijzet*. Poot. *Hij is een luister voor zijn geſlacht*. In de dagelijkſche taal, noemt men *luister*, een zeker toebereid water, waarmede bontwerkers hun bont glanzen; wanneer het onz. ſchijnt te willen genomen worden. Zoo noemt men ook eenen *luister*, en het meerv. *luisters*, in het gemeene leven, eenen armblaker aan eene kroon, aan eenen pijlaar of muur. Zamenſt.: *luisterbreed*: *een luisterbreede dag*. Poot. — *Luisterloos*, *luisterrijk*. Het woord behoort, met het fr. *lustre*, tot *lux*, licht.

LUISTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik luisterde*, *heb geluisterd*. Bedr., glanzig maken: *bont* — *hoeden luisteren*. Onz., met *hebben*; blinken: *des morgens eer de ſon luijstert*. Vond.

LUISTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik luisterde*, *heb geluisterd*. Bedrijv., iemand iets kort en zacht aan het oor zeggen: *iemand iets in het oor luisteren*. Zamenſt.: *inluisteren*: *iemand iets inluisteren*. Onzijd. met *hebben*; in het verborgene, ſcherp naar iets hooren: *aan de deur luisteren*. *Die luistert aan den wand*, *verneemt zijn' eigen' ſchand*, ſpreekw. Naauw acht ſlaan, ſtipt volgen: *luister naar mijnen raad*. *Dat kind luistert nergens naar*. Van dieren: *het paard luistert naar den toom*. Van werktuigen: *het ſchip luistert naar het roer*. Van hier *luisteraar*, *luistering*. Zamenſtell.: *luisterſcherp*, *luistervast*, *luistervink*, *luistervinken*, werkw., *luisterzuster*.

Luisteren, van het oude *lozen*, hooren, hoogd. *lauſchen*, *luſen*, *loſen*, bij de zwab. Dicht. *luzen*, zwit. *losæen*, nederſ. *lustern*, hannov. *glustern*, opperd. *laustern*, Ulphil. *hlausjan*, gr. κλυω, κλυσαι. wend. *klauszijti*, zw. *lijda*. In het angelſ., heet *hlyst*, en in het

 wal-

walIis. *clust* het oor. Angelſ. *hlystan*; eng. *to listen*; hooren.

LUIT, z. n.; vr., *der*, of *van de luit*; meerv. *luiten*. Zeker ſnaarſpeeltuig, dat met beide handen geſlagen wordt, en een zeer aangenaam geluid geeft: *op 't getokkel van de luit*. Hooft. *Op de weerlooze luit afgerecht*. Vond. *Op de luit ſpelen*. Zamenſtell.: *luitmaker*, *luitſlager*, *luitſlageres*, *luitſnaar*, *luitſpeler*, (*luitſpeelder*) *luitſpeelſter*, *luitſpel*.

Luit, hoogd. *laute*, middeleeuw. lat. *laudis* en *lautus*, eng. *lute*, ital. *liuto*, ſpaan. *laud*, deen. en zweed. *lut*, boh. *lautua*, gr. *λαουτο*, arab. , met het lidw., *alaud*.

Er is wel geen twijfel aan, of het behoort, tot den wortel *luid*, *geluid*.

LUITENANT, ond. z. n., m., *des luitenants*, of *van den luitenant*; meerv. *luitenants*. Die zekeren rang in den krijgsdienst bekleedt. Stedehouder, plaatsbekleeder. Zamenſt.: *luitenant-admiraal*, *luitenant-ſtadhouder*, enz. Van het fr. *lieutenant*.

LUITERSCH, (*lutersch*) bijv. n. en bijw. Dat betrekking heeft op de gezindte van hen, die naar M. Luther genaamd worden: *de luiterſche kerk*. Als zelfſtandig naamw. *de Luiterſchen*.

LUIZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik luisde*, *heb geluisd*. Luizen zoeken: *de apen luizen hunne jongen*. *Ezels moet men met kolven luizen*. In den dagelijkſchen, en wel lagen ſtijl: *iemands beurs luizen*, hem het geld afwinnen, aftroggelen. *En u de tasch te luizen*. J. de Deck.

LUK, z. n., o., *des luks* of *van het luk*; zonder meerv. Voor het geluk, de fortuin: *door 't dwaelziek luck*. Vond. *Het lichte luk*. Hooft. Poot noemt Kristus: *brooddeeler*, *visſchrenluk*. *Als ik des werelds doen bepeijns*, *wat is haar luk*? Camph. *Hadde ik het luk*, in den vertrouwelijken ſtijl. Eng. *luck*. Bij de Dichters zijn de zamenſtellingen in gebruik: *lukgodin*, *lukſter*, *lukzon*. In den dagelijkſchen ſtijl zegt men ook: *lukraak*, *luk of raak*, of *luk op raak*, misſchien, het is onzeker. Verkleinw. *lukje*. Van hier *lukkig*. Rodenb. bij Gijsb. Jap. *lockig*: *'k wiert de lockigſte minſche*.

LUKKEN, onz. w., gelijkvl. *Lukte*, *is gelukt*. Gelukken: *ik zie niet*, *hoe dat werk lukken zal*. *Lukt mij dat*, *dan ben ik behouden*. *Rijs op*, *hoe zal 't hier lucken?* Vond.

LUL, z. n., vr., *der*, of *van de lul*; meerv. *lullen*. Driehoe-

hoekig zeil, dat vóór op kleine schepen gezet wordt; kluiffok, breede fok: *ik koos de lul voor 't zeil.* HUYGENS. *Staeg lul en fock bijzetten.* DE BRUNE. Van *lullen*, *lollen*, dewijl het dit zeil eigen is, te *lollen*, of te *lullen*, d. i. te wapperen, en door den wind heen en weer bewogen, zeker geraas te maken.

LUL, z. n., vr., *der*, of *van de lul*; meerv. *lullen*. De houten pijp aan eene pomp, waaruit het opgepompte water loopt: *de lul zit los.* De pijp aan de slang eener brandspuit, waarvan *lulleman*, die, bij het spuiten, deze pijp bestiert, om het water te leiden. Ook draagt, in de gemeene taal, het mannelijke schaamdeel dezen naam. Eene pijpkan, waaruit kinderen zuigen: *geef het kind de lul.* Hoogd. *ludel.* Zamenstell.: *lullepels*, fletvink, ook bloedbeuling.

LULLEN, zie *lollen* en *belul*.

LULLEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik lulde, heb geluld.* Onz. met *hebben*: Uit eene lul drinken. Hoogd. *lollen*, *lullen*, *lulken*. Het woord schijnt de beweging van den mond, onder het zuigen, nabootsen. Den tijd met zotte taal doorbrengen: *wat staat gij daar te lullen?* in den lagen stijl. Doch dit schijnt van ons oud *lul*, *lol*, (*ratio harmonica*) af te stammen; waarvan ook *lullepijp* doedelzak. Bedr., bedotten: *hij zal mij niet lullen*, in de gemeene volkstaal. Eng. *to lull.*

LUMME, z. n., vr., *der*, of *van de lumme*; meerv. *lummen*. Zeker achterstuk van eenen os. Zamenst.: *lummestuk*, *lummerharst*.

LUMMEL, z. n., m., *des lummels*, of *van den lummel*; meerv. *lummels*. Zoo noemt men in Gron., eenen zekeren zoeten koek. In de lompe straattaal noemt men *eenen lummel*, een sterk, onbeschoft mansperfoon; ook eenen onnoozelen hals: *hij is een regte lummel. Die lange lummel!* Van hier *lummelachtig*.

Hoogd. *lümmel*, zw. *lömmel*. — *Lumme* en *lummel* schijnen tot eene bron, met *lam*, *lomp*, *klomp*, te behooren.

LUNDEREN, (*lenteren*, *lunteren*) onz. w., gelijkvl. *Ik lunderde, heb gelunderd.* Talmen, sammelen: *doch quaamen niet, dan lundrende, dus verre.* HOOFT. *Met veel lunterens.* HOOFT. Van hier *lundering*. Misschien, met het lat. *lentus*, langzaam, uit eene bron.

LUNS, (bij KIL. *lundse*, *lundsch*, *lonse*; men gebruikt ook *lens*) z. n., vr., *der*, of *van de luns*; meerv. *lunzen*,

zen. Eene fpie, door het eind van de as geftoken, op dat het rad niet uitwijke.

LUNZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lunsde, heb gelunsd.* Eene luns voor het rad doen.

LURF, z. n., vr., *der*, of *van de lurf*; meerv. *lurven.* Een ingekeept hout, in eene vinkebaan gebruikelijk. Hoogd. *larve lorve.* In de dagelijkfche taal zegt men: *iemand bij de lurven krijgen*, hem aanpakken. *Vat ze, roeper, bij de lurven.* VOND.

LURKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lurkte, heb gelurkt.* Gedurig aan de borst liggen, en met kleine teugjes zuigen: *die noch lurkt aen 's moeders borst.* VOND. Denkelijk, bootst het als *lullen*, de beweging van den zuigenden mond na.

LUS, zie *lis.*

LUST, z. n., m., *van den lust*; meerv. *lusten.* Vertooning van zijn gevoel over het aangename: *het was een lust, dien tuin te zien!* De gewaarwording zelve van het aangename: *met lust arbeiden.* Hierheen behooren de zamengeft.: *landlust, jagtlust — lustprieel, lustwarande, lustwoud, lustbosch, lusthof, lusthuis.* De neiging, het verlangen naar het aangenaame, of dat ons als aangenaam toefchijnt: *ik voel een' wondren lust.* HOOGVL. *Den lust te doen wakkeren.* HOOFT. *Ik heb geenen lust tot eten. Zijn lust is hem vergaan. Dat beneemt mij allen lust naar onderzoek. Lust en vermaak in iets fcheppen.* Eene verkeerde begeerte: *de zwangere vrouw is met lusten.* In eenen kwaden zin, eene ongeregelde, zondige begeerte; vooral in het meerv.: *geile — fchandelijke — vuile — onmatige — eerlooze — toomelooze lusten. Zijnen lusten den teugel geven — dienen — voldoen* enz. Ook in het enkelv.: *zijnen lust aan iemand boeten*, dat is wraaklust. *Zijnen lust boeten* is ook zijnen trek volgen, in eenen goeden zin. Zamenft.: *buiklust, eetlust, heblust, heerschlust, onlust, wellust*, enz. — *Lusteloos, lusteloosheid, lustrijk.*

Lust, KER. *lustida*, OTFR. *lust*, hoogd., nederf., angelf., eng. *lust*, deen. *lijst.*

LUSTEN, onperf. w., gelijkvl. *Het lustte, heeft gelust.* Believen, met den derden naamval: *maer indien 't hem niet lustet u te losfen.* BYBELV. *Het lust mij niet, dat te doen. Mij lust een tafereel tot lof van 't y te maelen.* ANTON. Als onz.: *al wat hem lust, doet hij.* BYBELV. In het bijzonder, gaarn eten: *mij lust geen vleesch.* Ook

be-

bezigt men het, in de dagelijksche verkeering, bedrijv: *ik lust geen vleesch.*

LUSTIG, bijv. n. en bijw., *lustiger*, *lustigst*. Aangename gewaarwordingen naar buiten vertoonende: *hij was lustig in het gezelschap.* Vrolijk: *hij is altijd even lustig.* Waaraan men genoegen heeft; oneigenlijk, iets, dat groot is: *dat wijf is een lustig stuk.* Zeer, veel: *hij kreeg lustig wat om de ribben. Dat kind eet lustig. Indien ik elders zijnen lof wat lustiger ophaal.* HOOFT. *Lustig!* een woord van aanwakkering: *lustig, kinderen!* Van hier *lustigheid*, *lustiglijk*. Zie *ig*.

LUTERSCH, zie *luitersch*.

LUTS, zie *lis*.

LUTTEL, (bij KIL. ook *littel*) bijv. n. en bijw. Klein, gering, weinig: *het is luttel en goed. Zijn zeggen heeft luttel te beduiden. Hoe luttel kost ik twen bedenken!* POOT. Met eenen tweeden naamval achter zich: *Voor luttel tijts.* J. SPEX. *Luttel kennis.* VOND. In het gewone leven gebruikt men ook *lutje*, als een bijv. n.: *een lutje kind.* Ook als zelfst. n.: *dat lutje.* Bij HOOFT *een lutsken*, voor een weinigje: *men twijfelde een lutsken.* VOND. gebruikt *een lutske* voor weinig tijds.

Luttel, eng. *little*, nederf. *lütt*, *lütje*, *lüttik*, ULPHIL. *leitil*, bij de oude Opperd. *lützel*, *lüzzel*, angelf. *lijt*, gr. λιτος.

LUUR, (*luijer*) z. n., vr., *der*, of *van de luur*; meerv. *luren* (*luijers*, *luijeren*). Kindergoed, windeldoek: *linnen luur. Wollen luur. Het wicktje in luren winden. Als 't kind geswachtelt in de luren.* F. v. DORP. *Van 's aardrijks lui'ren af.* M. L. TYDW. *Iemand in de luren leggen*, hem als een kind behandelen, bedotten, ook dronken maken. *Hij ligt nog in de luren*, nog te bed. Zamenst.: *luurgoed*, *luurkorf*, *luurmand*, enz. Zie *lording*.

LUUW, bijv. n. en bijw. *luwer*, *luuwst*. Min winderig, waar men tegen den wind gedekt is: *de schaapherder leidde de kudde aan de luwe zijde van het bosch. Den warmen zomer aan een luwen haert te halen.* POOT. *Vliedt fluks nae 't luwe bosch.* HOOFT. Van hier *luuwte*, eene luwe plaats: *in de luuwte der hooge bosschen.* POOT. Fig., bedekking: *wij missen de luwt' van uwe zijde.* HOOFT. Voords *luwen*, onz. w., luuw worden, minder winderig zijn: *het begint te luwen.* Oneig.: *dat luuwt wat*, de zwarigheid vermindert. Zie *lij*.

